

تصویر ابو عبد الرحمن الكردي

پیاوان و نافرمانی

صلی اللہ
علیہ
وسلم

دموری پیڑھ مہر

نووسینی

سعد یوسف ابو عزیز

وہرگیرانی

تارا حمہ سعید حمہ کلیم

پیاوان و ئافره تانی

دهوری

پیغه مبه‌ر (ﷺ)

ناماده‌کردنی: سعد یوسف ابو عزیز

پیشه‌کی: ماموستا حسن ایوب

ومرگی‌رانی: مافناس تارا همه سعید همه کریم

۱۴۳۰ هجری - ۲۰۰۹ زایینی

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُوْلُهُ

ناوی کتیب : " پیاوان و نافرہ تانی دہوری پیغہ مہر (ﷺ)"

نووسینی : سعد یوسف ابو عزیز

وہرگیرانی : مافناس تارا حمہ سعید حمہ کریم

دیزاینی ناوہ وہ : سرمد

دیزاینی بہرگ : سیف

شوینی چاپ : چاپخانہ ی پی نوی

نمارہی سپاردن : (۱۸۶۷) ی سالی (۲۰۰۹) ی وزارت ی روشنبیری ی پیدراوہ

مافی بلا وکردنہ وہی پارینراوہ بو خواوہ نہ کہی

به ناوې خواى به خشنده ی میهره بان

پیشه کی وهرگیر:

ئهی نهوانه ی له پوژگاری نه مړماندا ویل و سهرگردانن و هاوړلکی هه ق نیه دهستان بگریټ و ریځای پژگاری و خوشبهختی تان نیشان بدات ..
 بو من و بو نیوهش نریکترین هاوړل .. پوژنترین چرای ریځا و دلسوژترین برا .. و پاستگوژترین ناموژگاریکه .. و شیاوترین پیښهنگ هه نهو یارانه ی نازیزمانن (ﷺ) که پهیمانی فیداکاری خویمان به کاملترین شیوه نیشانی میژوودا نهوان له لوتکه دا بوون له ناکاری جوان و بی وینه له پیاده کردنی واتا و مهبستهکانی شهریهت له خویندا بهرادهیهک بو هندی که س پرواکردنی مهحاله ..

به لام نایا بو نهوانهش مهحاله که پاستگوژیانه دهیانهوی سهر مهشقیکیان هه بی له هه لایه نیک له لایه نهکانی ژیاندا ، له خوشهویستی خوا و پیغمبرهکه ی (ﷺ) ، له خوشویستنی زانست و تهقه لادان بوی ، له مهیدانی گیانفیدای و خوڼهویستی و پشت به خوا بهستن و له سهرجهم واتا جوانهکانی تری ژیاندا ..

هه بهو نامانجه و به هیوای ناویته بوون له گهل ئه چاخه زیړینه دا هه ولما به وهرگیرانی ئه کتیبه به نرخه بهرهمیک زیاد کهم بو کتیبخانه ی کوردی و به ئومیدی نهوه ی بتوانین بیانکهینه چاوساغ و پیښهرومان و شویڼیپئی نهوان بگرین له نامانچ و ههنگاه کانماندا و له پهره وهرگاری مهزنیښ داواکارم بیکاته تویشوویهک بو قیامت "آمین"

"وَاللَّهُ مِنْ وَرَاءِ الْقُصْدِ"

وهرگیر

به ناوی خوی به خشنده ی میهره بان

سهره تایه ك

به پینووسی: ماموستا حسن ایوب

سوپاس و ستایش بۆ خوی جیهانیان ، تهوه ککولم بهوه و پشت به ستنم هر بهو زاتهیه . شایه تی ددهم له سهرتاك و ته نهایی خودا و شایه تی ددهم كه بی هاوتاو هاوده مه و هه موو کاروباره کانی ههردوو جیهان له دهستی ئهو دایه ..

وه شایه تی ددهم كه (محمد ﷺ) بهنده و نیردراو و خوشه ویستی خوییه و هه لگری ئالای ستایشه له پۆژی پهسلاندا . دروود و سهلامی پهروهر دگار له سههر پیغمه مبر و ئههل و یارانی و شوینکه وتوانی به چاکه له هه موو حال و له هه موو کاتیگدا .
وه پاشان ...

برای بهرێزمان (سهعید یوسف ئه بو عزیز) له ناو برایان و هاوه لانییدا به کهسیکی باش ناسراوه ، ههروهک خاوه نی پێبازیکی دروسته و پیداکره له سههر شوینکه وتنی سوننهت و دژایه تی کردنی بیدعه ، چه ند بتوانیت ههولی پێشکه شکردنی سوود و خهیر و رێنموونی ده دات بۆ هه موو موسلمانیک .

وه ئه مه ماوه یه که بهردهوام په رتووکێ سوودمه ند ئاسانکراو پێشکه ش دهکات . جا هه ندی له و په رتووکانه لیکۆلینه وه و له سههر نووسینی هه ندی په رتووکێ تره که کهسانی دیکه دایانناون هه لساوه به دهرهینانی ئهو فهرموودانه ی که له و په رتووکانه دا دهرهینانیان بۆ نه کراوه ، بهرێکی تریان له کۆشش و کۆ کردنه وه و دانانی خۆیه تی ، کۆتا په رتوکیشی ئه مه یه که له بهرده ستاندا یه به ناوی " پیاوان و ئافره تانیکی نمونه یی له دهووری پیغمه مبردا ﷺ " .

هه لساوه به هه لبراردنی سه د که سایه تی له هاوه لانی بهرێزی پیغمه مبر (ﷺ) و ئهو فهرمووده و چیڕۆک (ریوايه ت) و پرووداوانه ی کۆ کردو ته وه که به شداری یان له دهرخستنی ئه م که سایه تی یانه دا کردو وه که دوا ی پیغمه مبران و نیردراوانی خوا له میژووی مرقایه تیدا نمونه یان نی یه ، ههروهک ئه یین مه سعود خوا لی ی پازی بییت ده لیت : " هر له نیوه ندی لیکۆلینه وه ی ئه م که سایه تی یانه دا ئهو په وشت و ئاکارانه

به ناوی خوای به خشنده ی میهره بان

سه ره تاییه ک

به پینووسی: ماموستا حسن ایوب

سو پاس و ستایش بۆ خوای جیهانیان ، ته وه ککولم به وه و پشت به ستنم هر بهی زاتهیه . شایه تی ددهم له سهرتاک و ته نهایی خودا و شایه تی ددهم که بی هاوتاو هاوده مه و هه موو کاروباره کانی هه ردو جیهان له دهستی ئهو دایه ..

وه شایه تی ددهم که (محمد ﷺ) بهنده و نیردراو و خوشه ویستی خوییه و هه لگری ئالای ستایشه له پوژی په سالندا . دروود و سهلامی پهروهر دگار له سههر پیغه مبههر و ئههل و یارانی و شوینکه وتوانی به چاکه له هه موو حال و له هه موو کاتی کدا . وه پاشان ...

برای بهرێزمان (سه عید یوسف ئه بو عزیز) له ناو برایان و هاوه لانیدا به که سیکی باش ناسراوه ، ههروهک خاوه نی ریبازیکی دروسته و پیداکره له سههر شوینکه وتنی سوننهت و دزایه تی کردنی بیدعه ، چه ند بتوانیت هه ولی پیشکه شکردنی سوود و خهیر و رینموونی ددهات بۆ هه موو موسلمانیک .

وه ئه مه ماوه یه که بهردهوام پهرتووکی سوودمه ند ئاسانکراو پیشکه ش دهکات . جا هه ندی له و پهرتووکانه لیکۆلینه وه و له سههر نووسینی هه ندی پهرتووکی تره که کهسانی دیکه دایان ناو نه لساوه به دهره نیانی ئهو فهرموودانه ی که له و پهرتووکانه دا دهره نیانیان بۆ نه کراوه ، بریکی تریان له کوشش و کۆ کردنه وه و دانانی خۆیه تی ، کۆتا پهرتوکیشی ئه مه یه که له بهرده ستاندا یه به ناوی " پیاوان و ئافره تانیکی نمونه یی له دهوری پیغه مبهردا ﷺ " .

هه لساوه به هه لبراردنی سه د که سایه تی له هاوه لانی بهرێزی پیغه مبههر (ﷺ) و ئهو فهرمووده و چیرۆک (ریوا یهت) و پرووداوه ی کۆ کردوه ته وه که به شداری یان له دهرخستنی ئه م که سایه تی یانه دا کردوه که دوا ی پیغه مبههران و نیردراوانی خوا له میژووی مرو قایه تیدا نمونه یان نی یه ، ههروهک ئه یین مه سعود خوا لی ی رازی بیست ده لیت : " هر له نیوه ندی لیکۆلینه وه ی ئه م که سایه تی یانه دا ئهو رهوشت و ئاکارانه

ئاشکرا دەبن که پێیان رازابوونەوه و هەر بهو هۆیه شهوه بوو بوونه باشتترین ئوممەت له میژووی مرقایه تیدا " .

ههروهها ههموو ئەم پایه بهرزى و چاکه و په‌وشتانه‌ی له‌م هاوه‌لانه‌دا هه‌بوون و باسکراون به‌لگه‌ن له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی ئه‌و هاوه‌لانه‌ش که ناویان نه‌براه‌و له‌سه‌ر هه‌مان پێیاز و په‌وشت و خۆپاریزی و باوم‌ و ته‌قوا بوون ، هه‌روه‌ها به‌هه‌مان شیوه‌ پابه‌ند بوون به‌ هه‌موو ئایه‌ته‌کانی قورئانی پیرۆز ، وه‌ به‌ هه‌موو ئاکاریکی گه‌وره‌ و بچوک که له‌ پیغه‌مبه‌ری خوا وه (ﷺ) فی‌ری بووبیتن .

ئیمه‌ش له‌لای خۆمانه‌وه‌ هیوادارین خ‌وای گه‌وره‌ یارمه‌تی ئەم دانهره‌ به‌رپێزه‌ بدات تاوه‌کو له‌سه‌ر ژماره‌یه‌کی زیاتر له‌هاوه‌لانی ئه‌و پیغه‌مبه‌ره‌ ئازیزه (ﷺ) بنوسی‌ت ، خوا یار و یاوهری بی‌ت بو‌ ئه‌وه‌ی زیاتر سوود به‌ ئیسلام بگه‌یه‌نیت و ئیسلام زیاتر پێیان به‌هێز و به‌ تینتر بی‌ت .

آمین ..

حسن ایوب

به ناوی خوای به خشنده ی میهره بان

" له نیو دهستی ئەم پەرتووکه دا "

سوپاس و ستایش بۆ پەرودەگاری هەردوو جیهان ، وە درود و سەلام لەسەر ئەو کەسە ی وەک پەحمەت نیراوە بۆ مەرقایەتی ، گەورەمان محمد ﷺ و لەسەر ئەهل و یارە پاک و چاکەکانی و لەسەر شۆنکەوتووانیان بە چاکە تا پۆژی پەسلان .

دواتر ... بێ گومان نووسین لەسەر میژووی ئیسلام و بژار کردنی ڕاویەکانی و سۆراخ کردنی کەلتوری ئیسلامی کاریکی ئاسان نە ، هەروەک ڕووبەر و پوونەو لەگەڵ ئەو جیاوازی و ناتەبایی یانە ی لە نیوان هاوێلە بە پێزەکاندا ڕووی داوێ پێویستی بە زانیاری یەکی پتەو و یێزە یەکی بە هێز هەبە پێنە ی کە چەندین زیادە ی زیاندەری خراوەتە سەر کە پوونیی ژبانی تێک داوێ و ئەدەبی خراپ کردووە و لە پلەو پایە ی زانیان و پێشەنگانی هیناوەتە خوارووە و بەمەش هەندێ هەرچی و پەرچی فریودراون و ڕینگای تێگەشتنیان ون کردووە و لە ڕێی راست لایاندووە و باوەڕیان بەم ساختە گومانوای یانە هیناوە . ئەمە و " خانە ی - ئەلفەجری تایبەت بەکەلتور " بە نیازی ئەوێ وینە یەکی راستە قینە لە ژبانی هاوێلان بە پیاو و ئافەرەتەوێ نیشان بەدات وەک بەشداری کردنێک لە بلاو کردنەوێ هۆشیاری راست و دروست و تێگەشتنێکی ڕوون بۆ ئەم دینە و شۆنکەوتووانی ، داوای لێ کردم هەلەسم بە دانان و ڕێکخستنی ئەم پەرتووکه " رجال و نساء حول الرسول ﷺ "

منیش لەبەر ئەوێ هەستم بە گرانی و سەختی ئەم سپاردە ی و ئەو ڕەپرەسیاریتی یە گەورە یە کرد لە ئاستیدا ، هەر زوو یەنام بەرە لای خوای گەورە و داوای یارمەتیم لێ کرد و ئەو پەری توانام خستە کار بۆ ساغکردنەوێ ڕیوایەتەکان .. وە هیشتا خۆم بە بێ دەسەلات و بێ دەرەقەت دادەنیم لە ئاست بابەتەکەدا ، بەلام ئەوەندەم بەسەکە هەولێ خۆم بۆ داوێ ، بێ گومان کە مالبیش هەر بۆ خوا یە : بە ئەو پەری دانیاییم لە وێتە ی شاعیر کە دەلیت -

سیتی الخط بعدي في الكتاب و تبلى اليد مني في التراب
فيا ليت الذي يقرأ كتابي دعالي بالخالص من الحساب
" له کۆتاییدا ، تەنھا خوا ئاگای لەمە بەستەکانە .

سعد يوسف محمود ابو عزيز نووسیویەتی

- واتە : پاش خۆم نووسینەکم لە پەراوێکەدا دەمینیتەوێ وە دەستم لەناو خاک و خۆلدا تیادەچیت
سا خۆزگە ئەوێ نووسینەکم دەخوینیتەوێ دوعای ئەوێ بۆ دەکردم لە لیپەرسینەوێ رزکارم بیت

x "چاکه و فه زلی هاو ه لآن ره زای خوا یان لی بیّت"

په روه ردگار ده فرمووئیت :-

﴿وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾ سورة التوبة آية ۱۰۰ .

واتاکه ی : خوی گه وره له وانیه که پیشکته وتن و یه که م که س بوون له نیسلام بوون و خزمه تکرندی نیسلامدا له کاروانی کوچه بران و پشتیوانان و نه وانیه بهرێک و پینکی پیشیانکه وتوون ، پازی بووه نه وانیش له و پازی بوون ، باخه کانی به هه شتی بو ئاماده کردوون چهنده ها پووبار به بهرده م کوшкеکانی و بهرێر درهخته کانییدا دهروات ، به نه مری و هه میشه یی تیایدا ده میننه وه نه و سهر نه نجامه سهرکه وتنیک زور گه وره یه .

(تیبینی: بو مانای نایه ته پیروژه کان پشتم به ته فسیری ئاسانی - بورهان محمد

امین - به ستووه . وهرگێر)

پیغمه مبهری خواش ﷺ فرموویه تی : (إن الله تبارک و تعالی اختارنی و اختار لی اصحاباً فجعل لی منهم وزراء و أنصاراً و اصهاراً ، فمن سبهم فعليه لعنة الله و الملائكة و الناس اجمعین ، لا یقبل منه یوم القیامة صرف و لاعدل)^۱ .

واته : خوی په رومردگار منی هه لێزاردووه ، وه هاو ه لانیکی بو من هه لێزاردووه که له ناویاندا هه ندیکانی بو کردووم به وهریز و پشتیوان و خزم و که س ، له بهر نه وه هه ر که سی جنیویان پی بدات نه وه نفره تی خوا و فریشته کان و هه موو خه لکی له سه ره و له ره ژێ قیامه تدا هیچ په رستشیک لی وهرناگیریت ، نه نه وه ی فه رز و گه ره ک کراوه و نه نه وه یش سونه ت و خو نزیك کردنه وه یه له خوا) .

هه روه ها له نه بو موسای نه شعهری یه وه (ره زای خوی لی بیّت) پیغمه مبهر (ﷺ)

فرموویه تی : (النجوم أمانة للسماء ، فإذا ذهب النجوم آتی السماء ماتوعد ، و أنا أمانة لأصحابي فإذا ذهب آتی أصحابي مايوعدون ، و أصحابي أمانة لأمتي ، فإذا ذهب أصحابي ، آتی أمتي مايوعدون)^۲ .

^۱ - حاکم ربوایه تی کردووه ، ده لیت : نیسانده کی دروسته و نه ییش هه مان رای هیه (۳ / ۶۲۳) .

^۲ - صحیح مسلم .

واته : نهستیره کان نارامی به ناسمان دهبه خشن ، خو نه گهر نهستیره کان له ناوچوون و نه مان ، نهوا نهو وادهیهی بو ناسمان دانراوه دیتهدی ^۱ ، وه من نارامی به هاوه لآنم دهبه خشم ، همر کاتی پویشتم و به لبقای خوا گه یشتم نهوا نهو وادهیهی به هاوه لآنم دراوه دیتهدی ^۲ وه هاوه لآنم مایه هی هیمنی و نارامین بو نوممه ته کهم و به نه مان و وه فاتی نهوان نهو وادهیهی بو نوممه ته کهم دانراوه دیتهدی) .

وه پیغمبر (ﷺ) فرموویه تی : (ترالون بخیر مادام فیکم من رأی و صاحبی ، والله لاترالون بخیر مادام فیکم من رأی من رأی و صاحب من صاحبی) ^۳ .

واته : هیشتا له خیر و چاکه دان مادهم له ناوتاندا که سانیک هه بن که منیان بینوه و هاوه لآیه تی یان کردووم ، سویند به خوا له خیر و چاکه دان مادهم که سانیک له ناوتاندا هه بی چاویان به که سانیک که وتوو که چاویان به من که وتبی و هاوه لآیه تی که سانیکیان کردبی که هاوه لآنی من بوون) .

ئیبنو مه سعود (رهزای خوی لی بیت) فرموویه تی : (خوی تهعالا سهیری دلی بهنده کانی کرد ، بینی دلی محمد (ﷺ) باشتیرینی دلکه کانه ، له بهر نهوه هه لی بژارد بو خوی و په یامه کانی خوی پیادا نارد ، پاشان له دلی بهنده کانی پوانی ، بینی دلی هاوه لآن باشتیرینی دلکه کانه ، بویه کردنی به وه زیر و دهسته راستی پیغمبره کهی (ﷺ) تاوه کوله پیناو ئایینه کهیدا بجهنگن . ههر بویه نهوه ی موسلمانان به باشی بزانی ، نهوه لای خودایش باشه ، وه ههر شتی موسلمانان به خراپی بزانی نهوه لای خوداش ههر خراپه) ^۴ .

^۱ - واته : ههتا نهستیره کان بینهوه ناسمانیش دهمینهتهوه ، ههر کاتی نهستیره کان هه لوه رین و له جی ی خویان نه مان نهوا ناسمانیش دهقیلیشت و درز دینیت .

^۲ - واته من له فیتنه و هه لگه رانهوه و جیاوازی دلکه کان دوریان دهخه مهوه .

^۳ - فرمودی (حسن) د : ئیبنو نهبی شهیه له وائیلهی کوری نهسقه مهوه ریوایه تی کردووه . له (روضه المعین) ی (العدوی) په ره (۹۰) وهر کیراوه .

^۴ - احمد و بزار و طبرانی (الکبیر) دا ریوایه تیان کردووه و پیاوانی جی متمنه . الجمع (۱/ ۱۷۷) .

همروه‌ها عبدالله کوږی عمر (ږمزی خویان لی بیت) فرمویه تی :
 (هرکسی له نیوه ویستی ږیگایه بو خوی هلبزیری تا بیگریته‌بهر نه‌وا با
 ږیگای نه‌وانه بگریته‌بهر که وه‌فاتیان کردوه ، نه‌وانه هاوه‌لانی (محمد ن ﷺ) باشرین
 که‌سی نه‌م نومه‌تن ، خیرو مه‌ندترینی دل‌کانن ، زاناترینیانن و که‌مترینیانن له‌وه‌ی له
 خو بگوږین . نه‌وانه که‌سانیکن خوی پهرودگار بو هاوه‌لایه‌تی پیغمبره‌که‌ی (ﷺ) و
 گهیاندنی ناینه‌که‌ی هلی بژاردون ، ده نیوش په‌وشت و ږیگای نه‌وان هلبگرن ،
 چونکه نه‌وان هاوړپی پیغمبر (ﷺ) بوون له‌سهر ږیگای راست سویند به خوی
 پهرودگاری که‌عبه)^۱

وه له (نه‌بی راکه) وه فرمویه تی : (له‌گل‌علی (ږمزی خوی لی بیت) نویژی
 به‌یانیم کرد ، کاتی پووی له لای راست وهرگیراو سه‌لامی دایه‌وه وه‌ک نه‌وه‌ی پهریشان
 بیت ، مایه‌وه تاوه‌کو خوږدای له دیواری مزگه‌وته‌که‌وه هینده‌ی ږمیک به‌رن بووه وه نه‌و
 جادوو ږکات نویژی تری کرد^۲ . پاشان (نه‌بی راکه) ده‌ستی دا به‌ده‌ستدا (وه‌ک
 نه‌سه‌فیک) وتی : سویند به‌خوا هاوه‌لانی (محمد م ﷺ) ناوا بیني که‌چی له‌م ږژگارده‌دا
 هیچ شتیک نابینم وه‌ک نه‌وان بیت . نه‌وانه کاتی ږوژیان ده‌کرده‌وه هلبزکاو و سهر قژ
 توژاوی و گژ بوون ، له نیوان چاوه‌کانیاندا نیشانه‌یه‌ک ههر وه‌ک چوکی بز هه‌بوو^۳ ،
 به‌رده‌وام تا به‌یانی خریکی په‌رستش و کرنوش بردن بوون و نه‌و به‌یان ده‌کرد له نیوان
 نیوچه‌وان و پییه‌کانیاندا (مه‌به‌ست هه‌لسانه‌وه و دانیشتن و کرنوش بردنی نویژه)
 کاتیکیش ږوژیان لی هه‌لده‌هات و یادی خویان ده‌کرد سهریان ده‌جولاند و راست و
 چه‌پیان پی ده‌کرد له‌بهر زوړی ملکه‌چی یان (خشوع) هه‌روه‌ک جوول‌ه‌ی دره‌خته‌کان له

^۱ - نه‌بر نعيم له (الحلیه) (۳۰۵/۱) دا ږیوايه‌تی کردوده .

^۲ - له فرموده‌دا هاتوره : (من صلي الصبح في جماعة ، ثم قعد يذكر الله حتى تطلع الشمس ، ثم صلي ركعتين ، كانت له كأجر حجة و عمرة ، تامة تامة تامة) . فرموده‌ی هسه‌نه له صحیحه‌کانی ترمزی (۴۸۰)
 وهرگیراوه ، ماناکمی : ههر که‌س نویژی به‌یانی به‌جماعه‌ت کرد و دانیشتن و خزی به‌یادی خواوه‌ خریک کرد تا
 خوژهلانن ، پاشان دوو رکات نویژی کرد ، نه‌وه پاداشتی وه‌ک نه‌وه به‌حجیک و عه‌مره‌یه‌کی نه‌نجام دابی ،
 به‌ته‌واوی ، به‌ته‌واوی ، به‌ته‌واوی)

^۳ - جوړیکه له مهر و مال‌تی توکن ، مه‌به‌ست نه‌ودیه شوینه‌واوی سوجه‌ بردن به نیو چاوانیانه‌وه دیاره .

پوڑی پھشہادا ، چاوهکانیان بہرہدوام فرمیسکی دہرشت تاوہکو جلہکانیان تہر دہبوو ، سویند بہخوا ئہلی ی ئہم خہلکہ ^۱ بی ناگا بوون . پاشان ہلہسا و داوی ئہوہ نہ بینرا پی بکہنیت و ہمر خہمبار بوو تاوہکو ئیین مہلجہمی دوزمنی خوا ی لہ دین دہرچوو کوشتی) ^۲ .

ہمروہا پیشہوا حسہنی بہصری ستایشی ہاوہلان بہم جوڑہ دہکات : -
پیشہوا رحمتی خوا ی لی بیت دہلئت : سویند بہخوا بہ چہندین کہسایہتی گہشتووم و ہاوہلایہتی چہندانیانم کردوہ ، نہمدہبینی ہمرگیز بہ ہیچ شتیکی دنیا کہ بہرہو پوویان دہہات خوشحال بن ، و ہمرگیز بہ ہیچ شتیکی دنیایی خفہتیان نہدہخوارد گہر پشتی لہوان بکردایہ . خوشیہکانی دنیا لہم خولہکہمتر بوو لہلایان .
ہہیانبوو پہنجا سال دہڑیا ، لہ ماوہی ئہم پہنجا سالہ لہ تہمہنیدا بہرگیکی ہہلگیراوی نہبوو ، وہ ہیچ سینی یہ خوراکیکی (قدر) یکی بو دانہنرا وہ ہیچ شتیکی لہ نیوان خوی و زہویدا دروست نہکرد بوو ^۳ ہمروہک ہیچ کاتیک فہرمانی نہکرد بوو خواردنیک لہ مالیدا دروست بکری کاتیکیش شہو دادہہات خہریکی (قیام اللیل) بوون و بہرہدوام سوجدہیان دہبرد . فرمیسکہکانیان بہ پومہتیاندا دہہاتہ خواروہ و خہریکی موناجاتی خوا ی خویان بوون تا گہردنیاں نازاد بکات ... کاتی چاکہیہکیان دہکرد بہ بہرہدوام سوپاسی خوا یان لہسہر دہکرد و داوی قبول کردنیاں لی دہکرد ، کاتیکیش خراپیہکیان ئہنجام بدایہ زور خفہتباری دہکردن و داوی لیخوشبوونیان لہ خوا دہکرد .. ئہوان بہرہدوام لہسہر ئہو پییہ بوون سویند بی بہ خوا ئہوانہ تہنہا بہ داوی لیخوشبوون و پارانہوہ لہ خوا ی خویان پزگار و نازاد بوون ، ئیوہش ئیستا لہ دہرفہتیکی کورت و کردہوہیہکی پاریزراو و ہہلگیراودان . سویند بی بہ پہروہردگار مردن وا لہگہردنناندا و ناگریش لہ نیو دہستتاندایہ ، دہی ہموو کاتیک چاومہری قہزا

^۱ - مہمہستی ئہو ہاوریتیانہیہتی کہ لہو رۆژہدا لہدایمہوہ نوزیان دہکرد .

^۲ - ئیین تہبی دنیا و تہبو نعیم لہ (الحلیۃ) ۸ / ۶ و (البدایۃ و النہایۃ) ۱ / ۷۶ دہرہنیانیاں بز کردوہ .

^۳ - مہمہستی تہوہیہ ہمرکیز پعیوہندیہکی لہکەل زہویدا دروست نہتہکرد وای لی بکات پعیوہستی بی پییہوہ ، بہلکو وەک ریبوارتیک بوو . (وەرکیر)

و بریاری خوی گهره بن)^۱ . نهوانه هاوه لانی پیغه مبر بوون (ﷺ) ، جا کی هیه ئاستی باومری به پلهی باومر و ئیمانی نهوان بگات و خوی بدات له دلسوزی نهوان بو ئاینه کهیان ، نهوانه کهسانیک بوون که : -

" کاتی خه لکی له پوی دهره وهی دنیای دهرانی نهوان سهیری ناو کرۆکی دنیایان ده کرد ، کاتی خه لکی سهیری ئیستای دنیایان ده کرد ، نهوان سهیری داهاتوویان ده کرد ، بویه له ههر شتیکی دنیایی که ترسی نهویان لی هه بویه عهیداریان بگات له دلایندا دهیانمراند و نهوهی دهیانزانی وازیان لی دینی ، وازیان لی دههینا تاوه کو زوری و کهمی دنیا لایان وه که بو و باسی دنیایان له لا وه شتیکی گوزمراو و تیپه پوو و بو . دنیا له لای نهوان گوزمرا بوو پویشتبوو همرگیز به دوایدا نه نه گهران تا تازه که نه وه له دل و دهرنیاندا مرد بوو ، زیندووویان نه ده کرده وه ، به لکو دهیانرماند و ناخیره تیان پی بیا ده کرد ، وه دهیانفرۆشت و به نرخه کهی شتیکیان پی کپی که بویان ده مینیتنه وه و به سهر ناچیت ، نهوان کهسانیک بوون ، دنیایان رهفر کرد بوو ، ههر نهوانیش له دنیا دا ئاسوده بوون . خوی خویان خوش دهویست حمزیان به یاد کردنی بوو ، داوی پووناکی نهویان ده کرد ، ههر بهو دنیایان پووناک ده کرده وه . ههوالیکی سهر سوپهینه ریان هیه ، ههر وه ههوالی سهر سوپهینه ریان له لایه : - " قورئان " به نهوان هه لسا یه وه ههر وه نهوان به قورئان هه لسا بوونه وه ، وه نهوان زمانحالی قورئان بوون ، ههر وه به قورئان ده که وتنه ناخاو تن . له پی نهوانه وه بهرنامه ی خوا به خه لکی گهیه نرا و ههر به قورئان و بهرنامه ی خوا رهفتاریان ده کرد له پال نهو به هره و خه لاتهی به دهستیان هینا بوو ، وه پیی گهیشتبوو چاو له داوی هیچ به هره یه کی تر نه بوون ، ئارامی یان ته نها له وتکا و خواسته ی خویاندا ده دیه وه ، ترسیشیان ته نها له ودا ده دیه وه که خویان لیی لاده دا و ئاگاداری بوون^۲ - که سزای خوايه - "

" نهوان به لگهی خودان به سهر خه لکه وه ، کراسی نوری دره وشاوهی له خوشه ویستی خوی به بالادا کردوون و ئالای رینمونی بو دریزه پیدان له سهر بهرنامه کهی

^۱ - کتبی (الزهد) حسن بصری لایه ری ۳۰ / ۳۱ . چاپی دار الحدیث .

^۲ - برهانه : " حلیه الاولیاء (۱ / ۱۰)

بۆ بهرز کردوونه تهوه ، سهبر و ئارامیی پێداون لهسهر لانهدان لهو پێیه ، وه به چاودیاری کردنیان جهستهیانی پاک کردووه تهوه ، ههروهك به خۆشهویستی خۆی پازاندوونه تهوه ، پاشان له تفاقى غهیب و دنیای شاراوهدی به دهلهكانیان سپاردووه تا پابهند بیته به درێژه پێدانی ئهو خۆشهویستی یه . خهمهكانیان بۆ لای ئهو بهرز کردووه تهوه و چاوهكانیان به چاوی غهیب پرویان لهو زاتهیه ، لهسهر قاپیی بینایی له نزیکى زاتی خۆی نیشتهجیی کردوون لهسهر دانیشگهكانی پزیشکانی ئههلی مهعریفهتی داینشتاندوون .

یاساغی جنیودان به هاوه لآن (پرمزای خویان لی بی) : -

پیغمه مبهری خوا (ﷺ) فهرموویهتی : (لاتسبوا اصحابي ، فلو أن احدکم انفق مثل أحد ذهباً ، ما بلغ أحدهم ولا نصفه)^١ .

واته : جنیو به هاو لآنم مهدهن ، خو ئه گهر یهكی له ئیوه هیندهی کیوی ئوحد زیڕ ببه خشی ناگات به مشتیک لهوهی ئهوان یان ههتا نیوهی ئهوه .

وه فهرموویهتی : إذا ذكرأ صحابي فأمسكوا و اذا ذكر النجوم فأمسكوا ، و اذا ذكر القدر فأمسكوا)^٢ .

واته : کاتی باسی هاوه لآنم کرا پاریز بکهن (زمانتان بپاریزن) ، وه کاتی باسی ئههستتیرهکان کرا پاریز بکهن وه کاتی باسی قهدهر و چاره نووس کرا پاریز بکهن .

ههروهها ئیمامی زهههبی " پرحمهتی خوی لی بیت " فهرموویهتی : " ههركهسی پاما له کاروبار و سیرهی ژیاانی هاوه لآن و شوینه واریان له ژیاانی پیغمه مبهری خوا (ﷺ) و پاش وهفاتیشی ، بی گومان ئهو كهسه له چاکی و فهزلی ئهوان تی دهكات ، ههه له پیشپرکی کردنیان بهرهو باوهه هینان و رووبه پروبوونهوهی بی باوهه پان و بلاو کردنهوهی ئایین و نیشاندانی پهمز و بۆنه ئیسلامی یهکان و بهرز پراگرتنی فهرموودهکانی خوی پهمر دگار و پیغمه مبهرهکهی (ﷺ) ، تا دیته سهه فیرکردنی خهك به ئهرك و سوننهته شههعی یهکان ئه گهر ئهوان نه بوونایه نه بنجینهیهك (ئهصلیك) و نه لقیک لهم ئاینه به

^١ - صحیح بوخاری و موسلم .

^٢ - تهمرانی به نیشاندیکی باش ریایهتی کردووه . له (العراقی فی تخریج احادیث الاحیاء) (١ / ٦٣)

ئیمه نه ده گه یشت ^۱ . وه له ئهرك و سوننه تهكان نه ئهركیكمان دهزانی و نه سوننه تیك و هیچ شتیكمان له فرموده و ههوالهكان نه دهزانی .

له بهر ئه وه ههركهس تانهیهکیان لی بدات یان جنیویان پی بدات ئه وه له دین ده رچوو و ^۲ ، له میلله تی موسولمانان چوو ته ده ری ، له بهر ئه وه ی تانه لیدان له وه وه سه رچاوه ده گری که ئه وه کهسه باوه ری به خراپه یان هیه و پق و قینیکی له دلیدا بویان شار دووه ته وه و نوکلی دهکات له وستایش و چاکانه و له وخوشه ویستی یه ی که خوی پیرو هردگار له قورئاندا ده باره یان باسی کردووه ، چونکه ئه وان باشتین نمونه ن بۆ نیشان دانی ئه م دینه و باشتین هوکار و وه سیله ن بۆ گه یاندنی هه ر بویه تانه دان له هوکاری هه ر شتی تانه دانه له بنچینه و ئه صلی ئه وشته وه به سووک پوانین له گه یه نه ر سووک پوانینه له گه یه نراو . ئه مهش ئاشکرایه بۆ هه رکهسی تیفکری و له دوو پرووی بی دینی و بی باوه ری دوو بیت ^۳ .

خوشک و برای خوینهرم .. پاش ئه م سه ره تا پیروزه ی که وه ک بیرخستنه وه یه ک پیشکه شمان کرد " لمن کان له قلب أو ألقى السمع وهو شهيد " (ق : ۳۷) .

ههنگاوی خیرا هه لده گرین تا له لاپه رهکانی داهاتوو دا به لیقای باشتین سه دهکان شادیین و له کاروباریان ئاگاداریین و له ژانیان شت فیڕ بین و له نیو میژووی راسته قینه ی ژانیاندا له گه لیاندا بین . ئاخه ئه وانه چه ند ئاکاریکی دیار و نیشانه ی پرونیان هیه که خاوه ن هۆش و پیاوچاکان بۆ شوینکه وتنیان راده کیشن و شه هیدان و پیغه مبه ران پی ی شادمان و خوشحال ده بن و تامه زووی پلو پایه یان ده کن .

" پیاوانیکی باوه ردار و نافره تانیکی باوه ردار ، خودا سه رزه وی به ئه وان ده پاریزی . ناخی ده روون و پرووی ناوه وه یان وه ک پرووی ده ره وه یانه ، به لکو پرووتره .

^۱ - هه ر له بهر نه مه یه دوو ژمنا نی تیسلام رشوی تیرهکانیان کردووه ته هاوه لآن بۆ تانه لیدان و که مکرد نه وه ی پله و پایه یان خوداش خوی ساکاداری کرده وه کانیانه و به سه بویان .

^۲ - جا خۆزکه ناحهزان و نه ک نه انسانی سه رده م له مه ده که یشت و خۆ پاریزی یان ده کرد بهرام بهر هاوه لاتی پیغه مبه رده کیان (ﷺ) .

^۳ - په رتووک (الکباثر) ی زه مه بی لاپه ره (۲۷۶) کوناھی که وره ی جنیودان به هاوه لآن (ره زای خویان لی

نهینی یان وهك ناشكرایان وایه ، بهلكو جواتره ، هیمه تیان له لای ئهستیره كاندایه و بهرز تریش لهوانه سهراپای زهوی خوشیانی دهویت و فریشته كانی ئاسمان پییان دلخوشن ... داوا له خوای گهوره دهكهین سهركهوتوو مان بكات بۆ شوینكهوتنیان و بمانخاته یهكی له شوینكهوتوانیان^۱ .

"خوای تهعالاش همر خوئی ناگاداری مه بهسته كانه و همر ئهو پئی نیشاندهره "

^۱ - صید الخاطر .. لایمه (۱۶ - ۱۷) .

خم به شس به کم

"پیاوانیک له دهوړی پیغمبره خوا (ﷺ)"

"۱- نه بوبه کړی صدیق"

نوبه به کړ کی ښه ؟

عبدالله ی کورې نوبی قوحافیه ، له (مره) دا به پیغمبره خوا (ﷺ) دهگات .^۱ وه مصعبی کورې زویږ دهلیت : (نوممه له سمر نه په پیک هاتون که ناوی - صدیق " راستپهروړ " ی لی بنین^۲ . وه له عائیشه ی دایکی نیماندارانه وه (ﷺ) فرموویه تی : - " هندی له بی باوهران هاتنه لای نوبی به کړ و پیاو ون : چ وه لامیکت هیه بو نم هاوړپیهت ؟ بانگه شه ی نه وه نکات که گوايه نه مشه و په وی (بیت المقدس) ی پی کړاوه . نوبیش فرمووی : (نه وای گوت ؟) وتیان : به لی ، فرمووی : (راست دهلیت ، وه من پروم به دورتر له ودهش هیه مادام له پیغمبره خوا وه (ﷺ) بیت ، باوهرم هیه به هوالی ناسمان له بهیانیان و نیواراندا له پیغمبره وه (ﷺ)) له بهر نه وه ناوړا به (صدیق)^۳

"هاته دنیای"

پیشخوا نوبه به کړ (ﷺ) دوو سال و چهند مانگیک پاش له دایک بوونی حه زره تی محمد (ﷺ) له دایک بووه .

نیمامی نووی (په حمه تی خوی لی بیت) دهلیت : " له سرده می نه فامیدا (پیش نیسلام) یه کی بووه له سمرکرده کانی قوردهیش و نه هلی راویژ و ته کیریان . وه له

* بارانی هوزیکه له قوردهیش نه ویش (مره ی کورې کمی کورې لونی کورې غالبی کورې فهری کورې مالکی کورې نضی . (معجم الصحاح) ی جوهری .

^۱ - (تاریخ الخلفاء) ی (سیوطی) لاپره (۲۷) به دهستکاری یه وه .

^۲ - (و تهذیب الأسماء و اللغات) ی نووی (۲ / ۱۸۱) .

^۳ - نیسناده کی باشه . حاکم له (المستدرک) کیراویه تیهره (سیوطی) دهلیت : نه (تاریخ الخلفاء) لاپره (

۲۹) وهر کړاوه .

ناویاندا که سیکی خوشه ویست بووه و له هه موویان شاره زاتره بووه له کاروباره کانیاندا . کاتیکیش ئیسلام هات هه لی بژارد به سهر هه موو شتیکیدا و به کامترین شیوه باره شی به ئیسلامدا کرد) .

" راسایی ئه بویه گر له پیش ئیسلامدا "

عائیشه (ﷺ) ده لیت : (سویند به خوا ئه بو به کر هه رگیز شیعیری نه وتووه نه له سهرده می نه قامیدا نه له پاش هاتنی ئیسلامدا ، وه هاوپی له گه ل (عوسمان) له جاهلیه تدا وازیان له مه شروب خواردن هیئا)^۱ . هه ر عائشه (ﷺ) فهرموویه تی : " ئه بو به کر له نه قامیدا مه شروبی له خوی حهرام کرد بوو^۲ .

" ئیسلام بوونی "

له ئه بی سه عیدی خدری یه وه (رهحمه تی خوی لی بیّت) فهرموویه تی : ئه بویه کر وتی : ئایا کی وه ک من مافی جینشینایه تی هه یه ؟ مه گه ر من یه که م که س نه بووم موسلمان بووم ، (مه گه ر خاوه نی فلانه و فلان هه لویست نه بووم) .^۳ ئیمامی سیوطی ده لیت : وا گو تراوه یه که مین که س موسلمان بووه (علی) بووه ، وه وتراوه یشه که خدیجه بووه وه زانیان یه که ده نگن له سهر ئه وه ی یه که مین که س له پیاواندا موسلمان بوو ئه بویه کر بووه و له ئافره تانیشتدا خدیجه و له منالان و که م ته مه نه کاندایه علی بوو . یه که مین که سیش باسی ئه م کۆمه له ی (جمع) ی کردووه پیشه وا ئه بو حنیفه بووه ، رهحمه تی خوی لی بیّت .^۴

^۱ - به ئیسنادیکی صحیح ئینو عه ساکر رپوایه تی کردووه ، سیوطی ده لیت : ئیسناده که ی دروسته . (تاریخ الخلفاء) لایمه ۳۲ .

^۲ - ئیسناده که ی باشه . ئه بو نعیم به ئیسنادیکی باش ده رهینانی بو کردووه . سیوطی هه مان شتی وتووه . (هه مان سه رچاره)

^۳ - فهرموودی صحیح له صحیحی سونه ته کانی ترموزی (۲۸۹۸) وه رکیره وه .

^۴ - تاریخ الخلفاء (لا ۳۴) .

" چاکه‌کانی "

فهلّ و چاکه‌کانی " صدیق " (ﷺ) نه‌ونده زۆرن له ژماره نایهن ، ئیمه هه‌رئه‌مانه‌ی لیّ باس ده‌که‌ین :-

۱ - فهرموده‌ی خوای په‌روهر دگار : ﴿ تَانِي اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا ﴾ سورة التوبة آية " ۴۰ " .^۱

وه له ئه‌بویه‌که‌ر خۆیه‌وه (ﷺ) ده‌لیت : (کاتی له ئه‌شکه‌وت بووین به پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ممت : خو ئه‌گه‌ر سه‌یری ژێر پیّی خۆیان به‌که‌ن ده‌مان بینن ، ئه‌ویش فهرمووی : " گومانته‌ چی یه ئه‌ی ئه‌بو به‌که‌ر به دووکه‌س که‌ سێ یه‌میان - الله - یه .^۲

۲ - یه‌که‌مین که‌س له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) دا نوێژی ئه‌نجامداوه ، له‌ زه‌یدی کوپی ئه‌رقه‌م (ﷺ) وتووێته‌ی : " یه‌که‌مین که‌س له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) نوێژی ئه‌نجامدا ئه‌بویه‌که‌ری صدیق بوو .^۳

۳ - په‌رگار کراوی خوا له ئاگر :-

له عایشه وه (ﷺ) ده‌لیت : " جارێک ئه‌بویه‌که‌ر ها‌ته ژووره‌وه بو‌ لای پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ، ئه‌ویش پیّی فهرموو : تو له لایهن خوداوه له ئاگر په‌رگار بوویت (ئازاد بوویت) . له‌و کاته‌وه (به ئازاد کراو) ناو‌نراوه .^۴

۴ - گه‌وره‌ی پیرانی ئه‌هلی به‌هه‌شته :-

له پی‌شه‌وا (علی) یه‌وه (ﷺ) ، له پیغه‌مبه‌ره‌وه (ﷺ) گێڕاویه‌تی‌هوه ، فهرموویه‌تی : ئه‌بویه‌که‌ر و عومه‌ر گه‌وره‌ی پیرانی ئه‌هلی به‌هه‌شتن له‌ناو ، هه‌موو می‌لله‌تان‌ی پی‌شوو دوا‌نیشدا ، جگه له پیغه‌مبه‌ران و نێ‌رراوان ، ئه‌م هه‌واله‌یان پیّی نه‌ده‌ی .^۵

^۱ - واتای ئایه‌ته‌که : یه‌که‌یک بوو له‌و دووکه‌سه‌ کاتی‌که‌ هه‌ردووکیان له‌ناو ئه‌شکه‌وته‌که‌دا بوون .. پیغه‌مبه‌ریش

(ﷺ) دلی دایه‌وه و پیّی وت : خه‌فته‌ مه‌خۆ ، دلتیابه‌ خوا‌مان له‌گه‌له .

^۲ - صحیح . بوخاری و موس‌لیم ری‌وایه‌تیان کردوه .

^۳ - ئینو خیشه به‌ نی‌سادیک‌ی راست کێ‌راویه‌تی‌هوه ، تاریخ‌ الخلفاء ص ۳۳ .

^۴ - صحیح . صحیح فهرموده‌که‌نی ترم‌زی (۲۹۰۵) .

^۵ - فهرموده‌که : عن علی (ﷺ) عن النبی (ﷺ) قال " ابوبکر و عمر سیدا له‌ول اهل الجنة من الاولین و الاخرین ما خلا النبین و المرسلین ، لا تخبرهما یا علی " .

۵ - وه له (عبدالله کوپی حنطب) هوه پیغه مبهری خوا (ﷺ) چاوی به ئه بوبه کر و عومهر کهوت ، فهرمووی : " هذان منی السمع و البصر " واته : ئهم دووانه هیوای چاو و گوین .^۱

۶ - ههروه ها احمد و کهسانی تریش له علی یه وه گپراویانه ته وه ، فهرموویه تی : " باشتین کهسی ئهم ئومه ته پاش پیغه مبه ره کهی (ﷺ) ئه بوبه کر و عومهرن " .
زه هبی ده لیت : ئهم فهرمووده یه به (تواتر) * له علی و مرگراوه ، دهی له عنه تی خوا له کومه لی (رافضة) بیت چهند بیئاگان)^۲ .

" چهند لاپه ره یه کی رووناک له ژبانی ئه بوبه کردا "

هه لویستی یه کهم : " پیاویک باومر په کهی ناشکرا ده کات " له کاتیکدا زۆریک له هاوه لانی پیغه مبه ر (ﷺ) ئیمانی خو یان دهشارده وه تا پوژیک خودا دهرویان به پروودا ده کاته وه و ناینه که یان سه رده خات ، که چی ئه بوبه کر له له پروودا - وه ستانیکی بی وینه دا هه لساو باومر ی خو ی ناشکرا کرد ، جا با بی باومهران هه ر پیاوان ناخوش بیت .

خوینهری به ریز گو ی بگره بو ئهم هه لویسته : له علی کوپی ئه بی طالیه وه ، فهرموویه تی : (بینیم قوره ش نازاری پیغه مبه ری خوا یان ده دا (ﷺ) . یه کی پالی پیوه ده نا ، یه کی پرایده وه شان و ئه یانوت : ئهمه تو ی خواکانت کردوه به یه ک خوا ؟ عه لی فهرمووی : سویند به خوا که س لیمان نزیک نه بووه وه ئه بوبه کر نه بی له می ده دا و پالی به وه وه ده ناو ، ئه وی تری راده وه شان و ده یوت : وه ی بو ئیوه ، و ئهم نایه ته ی ده فهرموو : ﴿ اتَقْتُلُونَ رَجُلًا أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ ﴾ سورة غافر آیه (۲۸) . واته : نایا ره وایه پیاویک بکوژن ته نها تاوانی ئه وه یه که ده لیت : په رومردگارم - الله - یه .

صحیح . له سه حیه کانی سونته کانی ترمزی (۲۸۹۷) .

۱ - صحیح . ترمزی ریوایه تی کردوه . فهرمووده ی ژماره (۸۱۴) .

* تواتر : ناوبه ناو = یه کله دوا یه ک .

۲ - له تاریخ الخلفاء لاپه ره ۴۵ وهرکیراوه ، رافضة : ئه و کومه له یمن که هه زره تی نه بوبه کر و عومهر و عوسمان به هه ند وهرناکرن . (وهرکیر)

پاشان پیښه‌وا عه‌لی ئه‌و بورده‌یه‌ی * له‌سهر شانی بوو لای برد و ئه‌وه‌نده گریا تاوه‌کو پړیشی ته‌ر‌بوو . پاشان فهرمووی : سویندتان ئه‌ده‌م به‌خوا ، داخو ئیماندارانی سه‌رده‌می فیرعه‌ون باش بوون یان ئه‌بویه‌کر ؟ خه‌لکه‌که‌بی دهنگ بوون ، ئه‌ویش فهرمووی : بو وه‌لام ناده‌نه‌وه ؟ سویند به‌خوا یه‌ک سه‌عاتی ئه‌بی به‌کر باشته‌ره له‌هه‌زار سه‌عاتی ئیمانداریک‌ی ئه‌ه‌لی فیرعه‌ون ، ئه‌و ئیمانی شار‌د‌بوویه‌وه ، به‌لام ئه‌بو به‌کر ئیمانه‌که‌ی خو‌ی ئاشکرا کرد)^۱ .

هه‌لو‌یستی دووه‌م : " پوژ‌ی به‌در "

ئین عه‌سا‌کر له‌ ئین سیرینه‌وه ده‌ره‌ینانی کردووه که عبدالرحمن ی کو‌پ‌ری ئه‌بی به‌کر له‌ جه‌نگ‌ی به‌در‌دا له‌گه‌ل بی باوه‌ر‌ان‌دا بوو !! کاتی موس‌لمان بوو به‌ باو‌کی وت : پوژ‌ی به‌در هاتیه‌ پ‌یش چاو‌م ، به‌لام من خو‌م لی‌ت لادا بو ئه‌وه‌ی نه‌تکوژ‌م ، که‌چی ئه‌بویه‌کر فهرمووی : به‌لام ئه‌گه‌ر من چاو‌م پی‌ت بکه‌وتایه خو‌م لی‌ت لانه‌ئ‌دا) .

له‌م هه‌لو‌یسته‌وه باوه‌ری ئه‌بویه‌کر ده‌رده‌که‌و‌یت له‌گه‌ل ئه‌و به‌چه‌ و مه‌عه‌ده‌نه‌ راسته‌ی که‌ هه‌یبوو له‌ پ‌یش‌خستنی خو‌ش‌ویستنی خوا و پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی به‌سه‌ر هه‌موو شتی‌ک‌دا . پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) فهرمووی : (لای‌ؤمن‌ احدکم حتی‌ اکون‌ أحب‌ الیه‌ من‌ نفسه‌ ، و ولده‌ و أهله‌ و الناس‌ اجمعین)^۲

واته : ه‌یچ که‌س له‌ ئیوه‌ باوه‌ر‌ ناه‌ی‌ن‌یت هه‌تاوه‌کو منی له‌ نه‌فس‌ی خو‌ی و من‌دال و ئه‌هل و هه‌موو که‌سی‌ک خو‌ش‌تر ده‌و‌یت .

وه ئه‌بو‌یه‌عقوبی نه‌رجوری ده‌لی‌ت : هه‌ر که‌س ئیدی‌عای خو‌شه‌ویستی خوا بکات و به‌ گو‌یره‌ی به‌ر‌نامه‌که‌ی هه‌لس و که‌وت نه‌کا ئه‌وه ئیدی‌عاکه‌ی درۆیه ، وه ئه‌وین‌داریک له‌ خوانه‌ترسی‌ت ئه‌وه له‌ خو‌بایی یه)^۳

* جۆزینگ به‌رکی نه‌وسه‌رده‌مه‌یه .

^۱ - تاریخ‌ الخلفاء . لاپه‌ره : ۳۷ .

^۲ - بوخاری و موس‌لیم ر‌یوایه‌ت‌یان کردووه .

^۳ - جامع‌ العلوم مه‌حکم لاپه‌ره (۵۲۴) .

هه‌لویستی سی یهه : پۆژی وه‌فاتی پیغه مبر (ﷺ) .

له ئیبن عه‌باسهوه (ﷺ) : کاتی پیغه مبری خوا (ﷺ) وه‌فاتی کرد نه‌بویه‌کر (ﷺ) هاته دهره ٥٠ عومهر (ﷺ) له وکاته‌دا خه‌ریک بوو قسه‌ی بۆ خه‌لکی ده‌کرد) ^١ فهرمووی : ئه‌ی عومهر دانیشه ، به‌لام عومهر پازی نه‌بوو دانیشیت ، دیسان فهرمووی : دانیشه و شایه‌تومان بینه . ئینجا فهرمووی : (ئه‌وجا ئه‌ی خه‌لکینه ههر کهس له ئیوه (مُحَمَّدٌ ﷺ) ده‌پهرستیت ئه‌وه (مُحَمَّدٌ ﷺ) پۆشت و وه‌فاتی کرد ، وه ههر کهس له ئیوه خوا ده‌پهرستیت ئه‌وه خودا زیندووه و نامری ، خوای گه‌وره فهرموویه‌تی : ﴿ وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَلَا يَمَاتُ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَىٰ عَقْبَيْهِ فَلَنِ يَصْرُ اللَّهُ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ ﴾ سورة آل عمران آیه ١٤٤ .

واته : (مُحَمَّدٌ ﷺ) ته‌نها پیغه مبری‌ک نه‌بووه وه‌فاتی کرد بی‌گومان پیغه مبرانی پێش ئه‌میش وه‌فاتیان کردووه ، ئایا ئه‌گهر وه‌فاتی کرد یان کوژرا و شه‌هید بوو ، ئیوه پاشگهن ده‌بنه‌وه و هه‌له‌ده‌گه‌ر پینه‌وه ؟ خو ئه‌وه‌ی هه‌لگه‌ر پینه‌وه و پاشگهن بینه‌وه ، ئه‌وه هه‌رگیز زیان به‌ خوا ناگه‌یه‌نیت ، له داهاتویه‌کی نزیکدا خوای گه‌وره پاداشتی سوپاسگوزاران ده‌داته‌وه) .

وتی : سویند به‌ خوا خه‌لکی وه‌ک ئه‌وه‌ی نه‌یانزانی بی که خوای په‌روهر دگار ئه‌م ئایه‌ته‌ی دابه‌زاندووه ، هه‌تا نه‌بویه‌کر خویندیه‌وه و خه‌لکی هه‌موو وه‌ریان گرت و ده‌یان و ته‌وه .

ئین شهاب ده‌لیت : سه‌عیدی کوپری موسه‌یب هه‌والی پیدام که عومهری کوپری خه‌تاب (ﷺ) فهرمووی : سویند به‌ خوا ههر ئه‌وه‌نده ئه‌زانم گویم له نه‌بویه‌کر بوو ئه‌م ئایه‌ته‌ی خویند ئیتر له ده‌ست و پی که‌وتم و لاقه‌کانم هه‌لیان نه‌ئه‌گرتم و که‌وتمه سه‌ر زه‌وی و ئه‌و کاته زانیم به‌راستی پیغه مبری خوا (ﷺ) وه‌فاتی کردووه) ^٢ .

^١ - له‌و وته‌کانیشی له‌و رۆژه‌دا : (پیاوانیک له‌ دوو رۆوه‌کان وا بانگه‌شه نه‌که‌ن که گوايه پیغه مبری خوا (ﷺ) وه‌فاتی کردووه ، نه‌خیر ئه‌و نه‌مردووه ، به‌لکو بۆ لای په‌روهر دگاری رۆشتووه هه‌روه‌ک موسای کوپری عمران ، سویند به‌ خوا پیغه مبر (ﷺ) ده‌که‌ر پینه‌وه و نه‌وسا ده‌ست و پی ی نه‌وانه‌ی ئه‌لین وه‌فاتی کردووه ده‌پریت !!) له‌به‌ر شوک و کتوپری رۆوداوه که ئه‌مه‌ی ده‌فهرموو .

^٢ - به‌روانه : الحلیه (١ / ٢٩)

مه لویستی چوارم : " پوژانی هه لگه پانه وه له ئیسلام "

(هیشتا چهند پوژیک تینه پهری بوو به سهر وه فاتی پیغه مبر (ﷺ) خوادا)
ئیسلام تووشی تیگیران و پیکدادانیکی ترسناک هات له گه ل ئهو بته پرستی یه که سهر له
نوی و له پر گه پرایه وه ناو بیروباوهری خه لکی و ههروه ها ئهو خاچ پرستی یه که له
باکووری دوور گه دا نیشه جی بوو ، پیگهی له چوونه ناو ئایینی ئیسلام دهگرت و به
توندی ده عوای ئیسلامی رته ده کرد وه به ره ه لستی ده کرد)^۱ .

پیشهوا زه هه بی ده لیت : -

کاتی هه والی وه فاتی پیغه مبر (ﷺ) خوا (ﷺ) له ده روبری مه دینه بلاو بوویه وه ،
ژماریه کی زور له هۆزه عهره به کان له ئیسلام پاشگهز بوونه وه و زه کاتیان نه ده دا ، ئه وه
بوو نه بوبه کر هه لسا یه وه بو به گزا چوون و جهنگ له دژیان ، به لام عومهر و چهند
که سیکی تریش داوای ئه وه یان لی ئه کرد که واز بیینی له به جهنگ هاتن له دژیان .
ئه ویش فه رمووی : (و الله لومنعون عقلاً أو عنفاً ، كانوا يؤدونها الى رسول الله عليه الصلاة و
السلام لقا تلثمهم على منعها) واته : سویند به خوا ئه گهر له ژایانی پیغه مبر (ﷺ) دا زه کاتی
سائیک یان کاره می یه کیان دا بیته پیغه مبر (ﷺ) خوا (ﷺ) و ئیستا نه یه دن ، ئه وا له سهر
نه دانی له ژیان نه جهنگم ، عومهر فه رمووی : چون ئه ته وی به گز ئهو خه لکه دا بجیت کاتی
پیغه مبر (ﷺ) خوا (ﷺ) فه رموویه تی : (أمرت أن اقاتل الناس حتى يقولوا : لا اله الا الله ، و أن محمداً
رسول الله ، فمن قالها عصم ماله و دمه الا بحقها و حسابه على الله) .

واته : فه رمانم پی کراوه به جهنگم له گه ل هه ره یه کیکا تا وه کو ده لیت : " : لا اله الا
الله ، و أن محمداً رسول الله " ، خو هه ره که سی ئه مه بلی ، ئه وه مال و خوینی پاریزراو ده بی
مه گهر به هه ق و لی پر سینه وه ش لای خوا یه .

ئه بوبه کریش فه رمووی : (سویند به خوا به گز ئه وه دا ئه چمه وه که جیاوازی
ئه کات له نیوان نویژ و زه کاتدا ، ناخر زه کات مافیکی دارایی یه ، پیغه مبر (ﷺ) ش
فه رموویه تی : (الا بحقها - واته : مه گهر به هه ق) .

^۱ - برهانه (فقه السیره) ی غه زالی - (۴۹۳) .

عومر فەرمووی : سویند به خوا هەر ئەوەندەم زانی که خوا سنگی ئەبوبەکر ی بۆ جەنگ فراوان کرد بوو ، ئیتر منیش زانیم ئەو هەقە . بوخاری و موسلیم و کەسانی تریش گێراویانەتەو .

ئەو بوو ئەبوبەکر (رەحمەتی خۆی لی بیت) لەسەر هەموو بەرە و پیشگەکان لیوای هەلگرت بۆ شەر .

(بیابان لە ژبانی پیغمبریشدا (ﷺ) نمونە ی ئەم جەنگە خۆناوی یە ی بەخۆیەو نەدیوو .

ئەو بوو مەیدانی جەنگە که فراوان بوو دەستی یارمەتی یەک لە دوا یەک دەهات و هەروەها تیچوونەکانی زۆر بوون وە قوربانیی زۆریشی لی کەوتەو ، بەلام ئەو پیاوانە ی کە لەسەر دەستی پیغمبر ی خوا (ﷺ) لەسەر هەقناسی و گیانفیدیای لە پیناویدا پەروەردە بوو بوون ، ئەو بەکرەو پاستگۆیی خۆیان لەگەڵ خوادا سەلماندو وەک پالەوانیکی بی ئەندازە هەلسانەو بەو سەنگە گرانانە ی دەیانهاویشت وەها زەربەیان دا لە بقیەرسیستی لە جەزیرەدا پشتیانی شکاند و گیان و پۆحی گوشتین و بۆ هەمیشە دايمرکاندەو ، وە پۆمەکانیشیان لە سنوورەکان دەریپەرانند ^۱

وە دەسلەلات و هەیبەتی هەلگەراوەکانیان نەهیشت ، ئەو بوو هەندیکیان گەرانەو باوەشی ئیسلام و هەندیکیان تیاچوون دوور لە ئیسلام .. دوا ی ئەو چەند سالیکی کەم پینەپەری هەتا ئیسلام لیوانی دەریاو ووشکانی بوو ، لیوانی چاوو گوی بوو ، لە کاتیکیان ئاینەکانی تر بوونە پەراویز لە ژباند .

هەلویستی پینجەم : " کۆ کردنەوی قورئان "

بوخاری لە زیدی کوپی ثابت گێراویەتیەو ، وتویەتی : ئەبوبەکر پاش کوژرانی ئەهلی یەمامە ناردی بە دوامدا و عومەریشی لە لابیو . ئەبوبەکر وتی : عومەر هاتوو بۆلام دەلیت : پۆژی (یەمامە) کوشتاریکی زۆری لی کەوتەو ، وە من لەو ئەترسم که کوشتار بگاتە خۆینەرانی قورئان لە جەنگەکاندا وتیاچن و زۆربە ی قورئان ون بیئ ، مەگەر کۆ بکریتەو ، وە من وای بە باش ئەزانم قورئان کۆبکریتەو ، ئەبوبەکر فەرمووی :

^۱ - برۆانە (فقه السیره) ی غەزالی (۴۹۳) .

منیش به عومهرم وت : چۆن کارئ بکه م که پیغه مبرئ خوا (ﷺ) پی ی هه لئه ساوه .
عومهریش وتی : سویند به خوا ئەمه کاریکی باشه و بهردهوام عومهر دههات بۆ لام بۆ
ئهم مه بهسته تاوه کو خوا دل و دهروونی بۆ ئەم کاره فراوان کردم و منیش هاتمه سهر
پرای عومهر .

زهید وتی : عومهریش ههر لای دانیشتبوو هیچی نه ئەوت ئەبویه کر وتی : تۆ
گهنجیکی ژیری ، و هیچ تۆمه تیکیشت له سهر نی یه ، تۆ ئەوسا وهحیت بۆ پیغه مبرئ
خوا (ﷺ) دهنووسیه وه بههر ئەوه داوات لی ئەکهین که به دوا ی قورئاندا بگه رییت و
کۆی کهیته وه .

زهید ده لیت : سویند به خوا ته کلیفی گواستنه وه ی کیۆیک له لام له م فرمانه ی
پیم کرا به کۆ کردنه وه ی قورئان ، گرانت نه بو . وتم : چۆن کاریک ئەکه ن که پیغه مبر (ﷺ)
نه یکردوه ؟ ئەبویه کر فهرموی : سویند به خوا کاریکی باشه ، ئەوه بوو به
بهردهوام دهچومه لای تا خوا سینه ی فراوان کردم بۆ ئەو کاره ی سینه ی ئەبویه کر و
عومهری بۆ فراوان کرد بوو ، ئەوه بوو گه رام به دوا ی قورئاندا و له سهر پارچه په رپۆ و
له سهر بهرد پیسته و له ناو سینه ی پیاواندا وهرم گرت و کۆم ده کردوه ، تا دوو ئایه تی
سوره تی توبه م له لای خوزه یمه ی کوپی ثابت دۆزیه وه که پیشتر له غهیری ئەوم
نه بیستبوو ئەویش ئەم دوو ئایته بوو : ﴿ لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ
حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ (۱۲۸) فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ
رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ (۱۲۹) ﴾ سورة التوبة آية (۱۲۸ - ۱۲۹) .

ئەوه بوو ئەو له و حانه ی که قورئانی پیروزی له سهر کۆ کرایه وه له لای ئەبویه کر
مایه وه تاوه فاتی کرد پاشان لای عومهر بوو تا وه فاتی کرد دواتر له لای حه فسه ی کچی
عومهر مایه وه (پهزای خوا ی لی بیت) .

ئەبویه علی له علی یه وه ده گیریته وه ، فهرمویه تی : گه وره ترین پادا شت له
کۆ کردنه ی قورئاندا (المصاحف) بۆ ئەبویه کره ، ئەبویه کر یه که مین کهس بوو قورئانی
له دوو تووی دوتا بلودا کۆ کردوه .

"ترسی ئه بوبه کر له وهی حرام بخوات"

وهییبی کوپی و مرد دهلیت : - (هیندهی پایهی مزگهوت (قیام اللیل) بکهیت هیچ سوودت پی ناگهیه نیئت تاوهکو ناگاداری ئه وه نه بیئت که ده چیته ناوسکت ئایا حه لاله یان حرام ؟) .

عومهری کوپی خهتاب (رحمهتی خوای لی بیئت) ده فهرمویت : ئیمه له ده بهش نو بهشی حه لالمان واز لی ده هیئا له ترسی ئه وهی نه وهک بکهوینه حهرامه وه) .

خاتوو عایشه (رحمهتی خوای لی بیئت) باسی ئه بوبه کر مان بو دهکات و دهلیت : وهختی خوی ئه بوبه کری صدیق (رحمهتی خوای لی بیئت) غولامیکی هه بووکه (خراج) ^۱ ی لی وهرده گرت ، ئه بوبه کر هه میشه له خهراجی ئه وری ده خوارد ، پوژیکیان غولامه کهی شتیکی بو ئه بو به کر هیئا ئه ویش وه جارانی لی ی خوارد .

غولامه که وتی : ئه زانی ئه مه چی بوو ؟ ئه بو به کر فهرمووی چی بوو ؟ وتی : له نه فامیدا (فال) ^۲ م بو که سیك گرت هوه ، ده زانم که شتیکی خراپه و درویه ، به لام من هه لمخه له تاند ، ئه ویش پیگه یشت و به و هویه وه ئه مه ی پی دام که تو لیئت خوارد ه ئه وه بوو ئه بو به کر هه رئه وهی بیست دهستی به ناو قورگیدا کرد هه تا هه رچی یه که له گه دهیدا بوو هیئا به دهره وه) . بوخاری پیاویه تی کردوه ^۳ .

"به خشینی له پیناوی خوای گهوره دا"

هه لویسته کانی ئه بوبه کر (رحمهتی خوای لی بیئت) له مال به خشیندا زوړن ، ئیمه هه ر ئه مه نده مان به سه باسی بکهین : -

^۱ - خراج / شتیکه خاوهنی کۆیله له سه ر کۆیله کهی فهرزی دهکات له وهی هه ر رۆژنیک به دهستی ده کهویت شتیکی بداتی و باقی یه کهی هه لگری بو خوی .

^۲ - فال یان (کهانه) ، نیدیعا به غه ییزانی ، غه ییش ته نها خوا ده یزانی ، نه وان هه ش خه ریکی نه م کارانه ن ده جال و جه رده ن و مالی خه لکی به نا هه ق ده خوړن ، حهرامه هه ر کهس به چیتته لای نه وان ه و بۆی هه به بیگه یه نیته پله ی کو فر .

^۳ - عه مدی ئه بن سیرین ره جه تهی خوای لی بیئت ده لیئت : نا کا دارنیم هیچ که سینک له به ر خواردنیک خوارد بیتهی خوی رشان دبیتته وه غه یری ئه بوبه کر ، ئه جه د له (الزهد) دا کیرلویه تی هه .

۱- فرمودہی خوی پرموردگار : ﴿وَسَيَجْزِيهَا الْآخِرَى﴾ (۱۷) الَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ يَتَزَكَّى (۱۸) وَمَا لِأَحَدٍ عِنْدَهُ مِنْ نِعْمَةٍ تُجْزَى (۱۹) إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْأَعْلَى (۲۰) وَلَسَوْفَ يَرْضَى (۲۱) ﴿
سورة الليل آية (۱۷) بؤ (۲۱) .

واته : جا خواناس و پاريزنگاران لهو سزا و ناگر و ناخوشيه دور دهخريتهوه ،
ئهو جوړه كهسهی مال و سامانی (دبهخشيت) بهوه دل و دهرونی خوئی خاوین
دهكاتمه ... له كاتيكدا كه كهس چاكهيهکی وای بهسهریهه نی یه پاداشت بدریتهوه ..
تهنها مهبهستی پرمزاهندی خوی بهرز و بلند ، (سویند) به خوا پازی و خوشنود
دهبیټ .

نیمامی قورتوبی دهلیټ : (پای زورینه لهسهر ئهوهیه كه ئهم سورته له
دهباری ئهوبهكر دا (رحمهتی خوی لی بیټ) هاتوته خوارهوه ، نیتړچ بههره یهك
لهمه گهرهتر و چ نیشانیك لهمه بهنرختر هیه ؟

ههروها ئیبنو عباس (رحمهتی خوی لی بیټ) دهلیټ : (بی باوهپان نازاری
بیلالیان ددها) ئهویش دهیوت : (أَحَدٌ .. أَحَدٌ) واته : (خوا تاك و تهنهایه) ..
پیغهمبهری خوا ﷺ بهلایدا تیپهپی و فرمووی : (أَحَدٌ ، یعنی الله تعالی ، ینجيك) مهبهستی
له (احد) خوی گهریهه ، و خوا پزگارت دهكات) پاشان به ئهوبهكری فرموو (یا أبا
بكر ، ان بلا لَأُغْذَبَ فِي اللَّهِ) واته : (ئهوبهكر ، دهبینی بیلال وا له پیناو خوادا نازار
دهدریت) .

ئهو بهكریش (رحمهتی خوی لی بیټ) له مهبهستی پیغهمبهری خوا(ﷺ)
تیگهیشټ ، بویه خیرا بهره و مال كهوته پری و ئوقیهیهك^۱ زیپری هیئا و بردی بو
ئومهیییهی كوپری خهلف كه گهرهی بیلال بوو ، پی ی فرموو : بیلام پی دهفروشی ؟
وتی : بهلی ، ئهوه بوو لی ی كپی و نازادی كرد ، كهچی بی باوهپان دهیانوت : ئهوه
ئوبهكر بویه بیلالی نازاد كرد لهبر چاكهیهك كه بیلال بهسهریهه ههیبوهه ، خوی
گهرهش دهرهق بهم وتانه ئهفرمویت : (و ما لأحد عنده من نعمة تجزى الا ابتغاء وجه ربه
الأعلى و لسوف يرضى)^۲

^۱ - توقيته / واته (۸۴) مسقال .

^۲ - بروهانه (الجامع الاحكام القرآن) ، (۲۰ / ۷۸ - ۸۰) .

۲- پیغه مبه‌ر (ﷺ) ده‌فرمویت : - هر که س چاکه‌یکی به‌سهر مانه‌وه هه‌بوو بیٚت پاداشتمان داوه‌ته ، بیجگه له ئه‌بویه‌کر ، به‌راستی چاکه‌کانی ئه‌و ته‌نها خوا له قیامه‌تدا پاداشتی ده‌داته‌وه ، وه مالی هیچ که‌س هی‌نده‌ی مالی ئه‌بویه‌کر سوودی بۆ من نه‌بووه)^۱ .

۳- له عومهری کو‌ری خه‌تاب وه (ره‌حه‌تی خ‌وای لی بیٚت) ده‌لیت : (پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ) فره‌مانی پی‌ کردین به به‌خشین (صدقه) ، هاوکات منیش له‌ماله‌وه پاره‌م هه‌بوو ، به خۆم وت : ئه‌م‌پۆ پی‌شی ئه‌بویه‌کر ئه‌ده‌مه‌وه ، ئه‌گهر چی تا ئیستا نه‌توانیوه پی‌شی بده‌مه‌وه ، ده‌لیت : نیوه‌ی دارایی یه‌که‌م هی‌نا پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ) فره‌مووی : (ما أبقيت لأهلك ؟) .

واته : چیت بۆ مال و مناله‌کانت جی هی‌شتووه ؟) وتم : هی‌نده‌ی ئه‌مه‌م بۆ داناوان ، ئینجا ئه‌بویه‌کر هات به خۆی و هه‌موو دارایی یه‌که‌یه‌وه . پیغه مبه‌ر (ﷺ) پی‌ی فره‌موو : (یا أبا بکر ، ما أبقيت لأهلك ؟) ئه‌ی هی‌چت بۆ مال و منال داناوه ؟ وتی : خوا و پیغه مبه‌ریان (ﷺ) به‌سه (خوا و پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ) بۆ به‌جی هی‌شتوون) . منیش به خۆم وت : هرگیز بۆ هیچ شتیک پی‌شی ناکه‌وم^۲ .

" گریان‌ی ئه‌بویه‌کر له نیو ده‌ستی خالقیدا "

له عائیشه‌وه (ﷺ) : پیغه مبه‌ر (ﷺ) فره‌مووی : (مروا ابابکر فليصل بالناس) واته : (به ئه‌بو به‌کر بلین با نویژ بۆ ئه‌و خه‌لکه دابه‌سیٚت - عائیشه وتی :) ئه‌ی پیغه مبه‌ری خوا ، ئه‌گهر ئه‌بویه‌کر بخ‌ریته جی‌ی تو خه‌لک له به‌ر گریان‌ی گو‌ییان له هیچ نابی ، بفرموو با عومهر نویژ دابه‌سیٚت بۆ خه‌لک (عائیشه ده‌لیت فره‌مووی : (مروا ابابکر فليصل بالناس) عائشه ده‌لیت : به حه‌فصه‌م وت : پی‌ی بلی ئه‌گهر ئه‌بویه‌کر له‌و جییه‌دا بوه‌ستی خه‌لک گو‌ییان له هیچ نابیت ، بلی به‌شکوم فره‌مان بدات عومهر ئه‌و کاره بکات ، حه‌فصه‌ش پۆشت پی‌ی وت ، پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ) پی‌ی فره‌موو (انکر لأنسن

^۱ - صحیح / صحیحی سونه‌ته‌کانی ترمزی (۲۸۹۵) فره‌موده‌که : (ما لأحد عندنا يد الاوقد كافينا ، ما خلا ابابکر ، فإن له عندنا يداً يكافيه الله بها يوم القيامة ، و مانفعني مال أحد قط مانفعني مال أبي بکر) .

^۲ - فره‌موده‌ی (حسن) : صحیحی سونه‌ته‌کانی ترمزی (۲۹۲۰) ، المشكاة (۶۰۲۱) .

صواحب یوسف ، مروا أبابکر فیصل بالناس) - بهراستی ئیوهش بوون به هاوه لهکانی یوسف ، برۆن به ئه بوبه کر بلّیت با نوێژ بۆ ئه وه لکه دابه سیّت - چه فسهش به عایشه ی وت : (ئوه من نیم له تۆوه توشی خیر بم) .^۱

" زوهدی^۲ ئه بو به کر له دنیا "

له زهیدی کوپی ئه رقه مه وه : جاریک ئه بوبه کر تینوی بوو جامیکیان بۆ هیئا که ئاو و ههنگوینی تیا بوو ، کاتی نزیککی کرده وه له ده می ، دهستی به گریان کردو ئه وانه ی ده ور و به ریشی خسته گریان ، ئه و بێ ده نگ بوو که چی ئه وان هه مر ئه گریان ، پاشان دهستی کرده وه به گریان به راده یه ک خه لکه که وایانده زانی ناتوانن پرسیا ری لی بکه ن له هۆی گریان هه کی ، پاشان دم و چاوی سپی و هاته وه سه رخۆ ، پییان وت : چی وه ها بۆ ئه و گریان ه و روژاندیتی ؟

فه رمووی : جاریک له گه ل پیغه مبه ری خوا دا (ﷺ) بووم ، ده مبینی به رده وام شتیکی له خۆی دوور ئه خسته وه و ئه یفه رموو : (وازم لی بیئه ، وازم لی بیئه) وه من ه یچم نه ئه دی ، وتم : ئه ی پیغه مبه ری خوا ، ده بینم شتیکی له خۆت لا ئه ده یت و ه یچیشت له گه لدا نابینم ؟

فه رمووی : (هذه الدنيا تمثلت لي بما فيها ، فقلت لها : اليك عني ، فتحت و قالت : أما والله لن أنفلت مني لا يفلت مني من بعدك) . واته : فه رمووی ئه وه دنیا یه و خۆیم به هه موو شتیکیه وه نیشان ئه دات ، منیش پیم وت : وازم لی بیئه ، ئه ویش خۆی لاداو وتی : سویند به خوا ئه گه ر تۆ له دهستم ده رچووی ، ئه وانه ی دوا ی تۆ له دهستم ده رناچن) . ئه بو به کر فه رمووی : منیش ترسام ئه وه دنیا بیّت گه یشت بیته من ، ئه وه گریان می^۳

^۱ - صحیح : صحیح سونه ته کانی تهرمزی (۲۹۰۰) ، ابن ماجه (۱۲۳۲) .

^۲ - دنیا نه وستی و پشت لی هه لکردنی .

^۳ - نيسناده کی باشه ، حاکم و به زار ریوا یه تیانی کردوه ، عیراقی ده لیت : نيسناده کی باشه .

"ھەندى گوتار و ئامۆزگارى بە جىماو لە ئەبوبەكر"

۱- لە يەحيای كۆپى ئەبى كئيرەوھ دەلێت (ئەبو بەكر ﷺ) ، لە وتاردا دەيفەرموو : (كوان دەم و چاو جوانو پاكەكان ئەوانەى لە خۇيان پازى بوون ، كوان ئەو پاشايانەى كە شارانیان بینا ئەكرد و بەدیوار دەوریان ئەدا بۆ پارىزگارىکردنى ؟
لە كۆين ئەوانەى لە شوين و جیگاكانى شەپدا سەر كەوتنیان بە دەست ئەهینا ؟
بەراستی پۆزگار و زەمانە ملكەچى تارىكى گۆرەكانى كردن ... دەى خیراكەن ، دەى خیراكەن ، خۆتان پزگار كەن .^۱

۲- عبدالله ی كۆپى عكیم دەلێت : ئەبو بەكر وتارى بۆ دەداين ، پاش ئەوێ لە ستایشى پەرەردگار بوو وە فەرمووی : (لە پاشان ، وەسیەتى ئەوەتان بۆ دەكەم كە تەقواى خوا بكەن و ستایشى بكەن بە جوانترین شیوە كە شایستەى ئەوێت ، وە ترس و خۆشەویستى خوا ئاوێتە بكەن ، ھەروەك داوا كردن و پى داگرتن لەسەرى پێكەوھ گری بدەن ، بەراستی خۆای گەورە بەم شیوەیە مەدحى زەكەریا و ئەھلەكەى كرد ، فەرمووی : ﴿... إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ﴾
سورة الانبياء آية (۹۰) .واتە : بەراستی ئەوانە چالاك و گورج و گۆل بوون لە ئەنجامدانى ھەموو خیر و چاكەيەكدا و نزاى بە كۆليان دەكرد ، بە ئومیدی پەحمەت و بەھشتى ئیمە و لە دۆزەخ و خەشمى ئیمە دەترسان و ئە وان ھەمیشە گەردن كەچ بوون بۆ ئیمە ..

ئەى بەندەكانى خوا بزائن كە خوا نەفسى ئیوێ بە ھەق بە بارمە گرتووە لەسەر ئەوھش پەيمانى لیوھر گرتوون ، ئەو شتەكەمە لەناو چووێ لى كړیون بەشيك كە زۆر و نەپراوێ ، ئەویش قورئانە كە فەرمايشتى خوايە و شوینوارەكانى لەناو ناچیت و پووناكى يەكەى ھەمیشەیی یە و ناكوژیتهو ، دە ئیوھش بە راست وەرگرن و پەند و ئامۆزگاریەكانى وەرگرن و داواى ئەوېكەن لە خوا كە لە پۆژى قیامەتدا لە نوورى قورئان بى بەش نەبن ، بەراستی خوا بۆ بەندایەتى كردنى خۆى بەدىی ھیناون ، فریشتە بەرپزە نووسەرەكانى كردووەتە وەكیل بە سەرتانەوھ و ئاگادارى ھەركاریكەن كە ئەنجامى ئەدەن ، پاشان ئەى بەندەكانى خوا ئەو بزائن كە ئیوھ لەوادەيەكدا بە یانى و ئیوارە دەكەنەوھ كە زانیاریتان لەسەرى نى یە و نادیارە ، ئەگەر ئەتوانن كاتەكانتان لە فەرمانبەردارى

^۱ - بڕوانە : صفه الصفوھ (ﷺ / ۱۳۶) .

خودا ته او بکهن و به سمر بهرن ، نهوا نهو کاره بکهن ، له راستیدا ناتوانن نهوه بکهن به یارمه تی خوا نه بیټ ، دهی ههلسن پیشریکی بکهن له سمر نهو دمهفته ی بؤ کار کردن پیتان دراوه پیش نهوهی بوار و فرسه تان نه مینئ و بهرو خراپه ی کاره کانتان بتانگیریتوه ، خه لکانیک هه ن نهو مؤله ته ی بویان دانراوه داویانه بهکه سانیکی تر و خویان له بیر کردوه ، نهکهن وهک نهوان بن ، خیراکهن ، خیراکهن ، خوتان قوتار کهن ، چونکه بهراستی تالییکی خیرا و به پهله تان له پیشه وهیه . (واته فریشته ی گیانکیش)^۱.

" راسپارده ی نه بو به کر بؤ عومر له سهرمه رگدا "

له عبدالرحمن ی کوپی عبدالله ی کوپی سابطه وه ده لیت : کاتی نه بو به کر (ﷺ) کهوته سهره مرگ ، بانگی له عومر کرد و پی ی فهرموو : (نه ی عومر له خوا ترسه و نهوه بزانه که خودا چهند کاریکی هیه له پرژدا که له شهودا وهریناگریټ ، وه چهند کاریکی به شهو دا دهوټ که له پرژدا وهریان ناگریټ و قبولی ناکات ، بهراستی ههتا فهرزهکان جی به جی نه کهیت خودا سوونهت و چاکهت لی وهرناگریټ ، بهراستی هو ی سهنگینی تهرزوی خه لکی له پرژی قیامه تدا نه وهیه که له دنیا دا دوا ی هق و راستی کهوتوو و له سهریان سهنگین و گران بوو ، وه بهراستی نهو تهرزوه ی سبهینی ههقی له سهردا نه نری مافی خو یه تی سهنگین بیټ ، ههروه ها تهرزوه ی نهوانه ی له قیامه تدا سووک و بی وهزنه ته نها له بهر نه وهیه له دنیا دا شوین ناههق و باتل کهوتوو ، بهلایانه وه ناسن بووه ، له بهر نهوه مافی خو یه تی نهو تهرزوه ی که سبهینی ناههقی له سهر دانه نری سووک و بی وهزن بئ .

خوای گه وره کاتی باسی خه لکی به ههشت نهکات باشتیرین کارهکانیان وه بیر ده خاته وه و له کاره خراپهکان لا نه دات ، من کاتی بیر له نه هلی به ههشت نهکه مه وه له وه نه ترسم یه کی نه بم لهوان و پیتان نه که مه وه ، ههروه ها خوای پهرو مردگار باسی نه هلی ناگر دهکات و خراپترینی کارهکانیان وه بیر دینیتوه ، چاکه کهشیان به پرودا نه داته وه ، من کاتی بیر لهوان نه که مه وه ، به خو م نه لیم : تکام وایه له گه ل نهوانه دا نه بم ، با هه میشه بهنده ی خوا له گه ل ترس و خوشه ویستی خودا بزئی و جگه له خوا و به سمر نهوزاته دا

^۱ - بپروانه صفه الصفوة (۱/۱۳۶، ۱۳۷).

تەمەننای هیچی تر نهکات و هەرگیز بێ هیوا، هبێ لهبەزەیی ئەو، تۆش ئەگەر ئەم
 ڕاسپاردەیم بپارێزیت ئەو هیچ نههات (غائب) یك هیندەى مردن لهلات خوشەویست نی
 یه، مردنیش بێ گومان وا بەرپۆیه بۆت، بەلام ئەگەر ڕاسپاردەکم زایەکهیت ئەوا مردن
 له هەموو نههاتهکان لهلات سهختتر و ناخۆشتر دەبێت، بێ گومان ناشتوانین پێشی پێ
 بگریت).^۱

"ساتەکانی مائناوایی له ژبانی ئەبو بەکر دا"

وانه و پەند :-

له عائیشەهه (ﷺ) ده‌لیت : کاتی ئەبوبەکر تووشی نهخۆشی مردن هات
 فەرمووی : بزائن لهوکاتهوهی هاتومه‌ته نه‌ماره‌تهوه - جینشینایه‌تی - چی له مائی من
 زیادی کردوه ، بینیرن بۆ جینشینای پاش خۆم !! ئیمەش گەڕاین تەنها بەنده‌یه‌کی
 نوبی (سو‌دانى) که مناله‌کانی بۆ هه‌له‌گرت له‌گه‌ل حوشتیکی ئاوکیشتا ئاوی
 باخه‌که‌ی بۆ ده‌دا و ناردمانن بۆ عومەر عائیشه ده‌لیت : با پیرم پێی و تم : عومەر
 ده‌ستی به‌ گریان کردوه و فەرمویه‌تی : (په‌حمه‌تی خوا له‌سه‌ر ئەبو بەکر بێت ،
 به‌راستی ئەوه‌ی پاش خۆی ته‌واو ماندوو کرد) .^۲

پاک و بێ گەردی بۆ خوا ، میراتی خه‌لیفه‌ یه‌ک بریتی بێت له‌ به‌نده‌یه‌ک و تەنها
 ئازەلیک !! ﴿ إِنِّ فِي ذَٰلِكَ لَعِبْرَةٌ لِّمَن يَّخْشَى ﴾ سورة النازعات آية (۲۶) واته : (به‌راستی
 له‌به‌سه‌ره‌اته‌دا پەند و ئامۆزگاری هه‌یه‌ بۆ هەر که‌سی له‌خوا بترسیت) .

هەر له عائیشەهه (ﷺ) ده‌فەرمویت : (کاتی ئەبوبەکر گه‌یشه‌سه‌ره‌ مه‌رگ
 پرسى ئەمه‌رۆچ پۆژیکه ؟ وتیان : دوو شه‌مه‌یه ، فەرمووی : ئەگەر ئەم‌شه‌ و مردم
 مه‌مه‌لنه‌وه‌ تا به‌یانی ، له‌به‌ر ئەوه‌ی خوشەویستترین شه‌و و پۆژ له‌لام نزیکترینیانه‌ له
 پیغه‌مبه‌ری خواوه (ﷺ) . احمد ڕیوایه‌تی کردوه .

له‌ عه‌باسی کوپی قه‌یسه‌هه ، ده‌لیت : (پێشه‌وا ئەبوبەکر له‌سه‌ره‌مه‌رگدا به‌ عائیشه‌ی
 فەرموو ، ئەم دووبه‌رگه‌م بۆ بشۆ و بیکه‌ره‌ کفم ، بێ گومان باوکت له‌ یه‌کی له‌م دوو
 پیاوه‌ تیناپه‌ری : یان ئەوه‌ ده‌بێته‌ که‌سیکی داپۆشراو به‌ باشتترین جل و به‌رگ ، یان

^۱ - بروانه : الحلیة (۱ / ۳۶ ، ۳۷) صفة الصفوة (۱ / ۱۳۷ ، ۱۳۸) .

^۲ - بروانه : صفة الصفوة (۱ / ۱۳۸) .

دہیتہ پروت و پرہجالیک بہ خرابترین شیوہ)^۱ . ہوروہا ئینو سہد و غیری ئویش
لہ عائیشہ (رضی اللہ عنہا) دہیانیان بو کردوہ فہرمویہ تی : (کاتی ئہبو بہکر مہرگ
زوری بو ہینا ئہم بہیتہ ہونراوہیم وت : -

لعمرك ما يغني الثراء عن الفتي
اذا حشرت يوماً و ضاف بها الصدر *

واتہ : سویند بی دہولہ مہندی ہیچ سودیکی نابیت بو مروۃ
کاتی پہلہ پروزہی مہرگ پی ی پی گرت و ہناسہی سوار بو

ئہبو بہکریش دہم و چاوی خوئی لادا و فہرموی : (وانیہ ، بہلکو بلی :
﴿ وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذَلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ ﴾ سورة ق ، آية (۱۹) .

واتہ : ئہی ئینسان ... تہنگانہی مردن و نازارہکانی ہات ، ہاوری لہگہل
راستیہکاندا ، ئا ئوہ ئو بہسہرات و پروداوہیہ کہ خوتت لی لادہدا و پہنات لی
دہگرت . فہرموی : ئہم دوو بہرگہم بینن بیشون و بیکنہ کفہم ، چونکہ زیندوہکان
زیاتر لہ مردوہکان پیوستیان بہ بہرگی تازہ ہئیہ .

ئینو سہد لہ عور وہ و قاسمی کوپی محمد دہیانی کردوہ کہ ئہبو بہکر (رضی اللہ عنہ)
عائیشہی (رضی اللہ عنہا) راسپاردوہ کہ لہ تہنیشٹ پیغمبرہی خواوہ (رضی اللہ عنہ) بیناژن ، ئوہ
بوو کاتی وہ فاتی کردو قہبری بو ہلکنا سہری خرایہ لای شانی پیغمبرہی خوا (رضی اللہ عنہ)
و گلکوکہی لکینرا بہ قہبری پیغمبرہی خواوہ (رضی اللہ عنہ) .

ہوروہا ئینو سہد لہ سہدی کوپی موسہیب دہیانی کردوہ کہ عومہر
(رضی اللہ عنہ) نویژی لہسہر ئہبو بہکر کرد لہ نیوان قہبر و مینبہردا و چوار جار
(اللہ اکبر) لہسہر کرد .

^۱ - عبدالله ی کوپی نیمام تہجد لہ (زوائد الزہد) دا دہری ہیناوہ .

* دیارہ عائیشہ (رضی اللہ عنہا) لہ پال غہمی مہرکی ئہبو بہکر دا غہمباری ئوہش بوہ کہ پارچہ بہرکیکی نازدیر
نہبوہہ بیکاتہ کفنی . (وہرکیر)

نهملی سیره دهلین : (نهبو بهکر شهوی سی شهمه له نیوان پوژنابوون و شیواندا که مانگی (جمادی الآخرة) هشت شهوی مابوو^۱ له سالی سیانزهی کۆچی له تمهنی (۶۳) سالییدا گهپایهوه لای پهروردگاری .
 پهحمته و پهزای خوای لهسهر بی خوا بمانکاته یهکی له گرووی نهو لهگهل نهودا
 حهشرمان بکات .

" نهبو بهکر له دیدهی علی کوری نهبی طالب دا "

نهییدی کوری صفوان دهلیت : -

(پاش نهوهی نهبو بهکری صدیق پهزای خوای لیبت وهفاتی کرد و کفن و دفنیان کرد ، شار - مهینه - ههموو دایه قولپهی گریان وهک نهو پوژهی پیغمبر ﷺ)
 وهفاتی کرد .

دهلیت : (نهو کات علی کوری نهبی تالیب (ﷺ) بهپهله و خیرا و بهدهم وتنی :
 (إنا لله و إنا إليه راجعون) .

فهرمووی : -

نهمپوژ نبوهت کۆتایی هات . نهوجا لهسهر نهو مالهی که نهبو بهکری تیدا بوو
 وهستا و فهرمووی : -

" پهحمتهی خوات لی بیت نهبو بهکر ، تو دوست و هاوادم نارامگهی پیغمبر
 وجی متمانه و جیگای نهینی و پاوویژ بوویت ، یهکهمین کهس بویت باوهرت به نیسلام
 هینا دلسوژترین باوهرت ههبوو ، دلنیاترین کهس بوویت له پهروردگارت و له ههموو
 کهسیش زیاتر له نهو دهرسایت گهورهترین سامان بووی بو ئایینی خوا و باشرین
 پهژین بووی به دهوری پیغمبری خوا (ﷺ) و ههمیشه بهسوژ بوویت بو نیسلام . تو
 باشرین هاوهل و زانا ترینیان بوی ، باشرین پیشینهت ههبوو ، پایه بهرزترین پلته
 ههبوو ، نزیکترین وهسیله بووی ، له ههموو کهس زیاتر له پیغمبری خوا (ﷺ)
 دهچوویت له پینمویی و هیدایهتتدا و پیزدارترین پله و پایته هه بوو ، له ههمووان

^۱ - برهانه: تاریخ الخلفاء (۸۵) . و هیثمی دهلیت: طبرانی پیوایهتی کربووه به نیساندیکی باش.المجمع
 .(۱۴۳۹۲).

بهرتر بووی له‌لای ، وه به‌خشنده تر و میهره‌باتر بووی بۆی ، خودا له بۆ ئیسلام و له بۆ پیغمه‌مهره‌که‌ی پاداشتت بداته‌وه ، کاتی خه‌لکی پیغمه‌مهری خویان (ﷺ) به درۆ ده‌خسته وه تۆ به‌راستت زانی وه باوه‌رت پی کرد ، تۆ له لای وینه‌ی چاو گۆی گرنگ بووی ، په‌روهر دگار له قورئانی پیروژدا به - صدیق - ناوی هیناوی ، ده‌فه‌رمویتی : ﴿وَالَّذِي جَاءَ بِالصَّدَقِ وَصَدَّقَ بِهِ﴾ سورة زمر آیه ۳۳ .

واته : ئه‌وه‌که‌سه‌ش راستی و هه‌قیقه‌تی هیناوه و باوه‌ریشی پییه‌تی .

کاتی خه‌لکی چاویان به‌رویدا هه‌لنه‌هه‌ات تۆ دلنه‌وايیت ده‌کرد ، وه کاتی خه‌لکی له ماله‌کانیاندا دانیشته‌بون تۆ له‌گه‌ل ئه‌ودا له‌ناپه‌حه‌تی یه‌کاندا بوویت ، و له‌کاته سه‌خته‌کاندا باشتین هاوه‌لی بوویت ، تۆ - ثانی اثین - ^۱ بوویت ، هاوپی ئه‌شکه‌وتی بوویت و ... سوکونه‌ت و ئارامیت به‌سه‌ردا نه‌باراند هاوپی ی کۆچی بوویت ، باشتین جینشینی ئه‌وت کرد له ئاینیه‌که‌یدا کاتی خه‌لکی هه‌لگه‌رانه‌وه له دین ، و هه‌لساین به کاریک جینشینی هه‌چ پیغمه‌مهریک پی ی هه‌لنه‌ساوه ، تۆ ئه‌و کاته‌ی هاوه‌لان لاواز و ده‌ست و پی به‌سرا و بوون هه‌لسایته‌وه ، وه کاتی ئه‌وان زه‌لیل و ژیر ده‌سته بوون تۆ دهرکه‌وتی ، کاتی ئه‌وان بی هیز بوون تۆ به‌هیز بوویت ، وه ئه‌گه‌ر ئه‌وان سستی و بی خه‌می یان کردبی له‌به‌رنامه‌ی پیغمه‌مه‌ردا (ﷺ) ئه‌وا تۆ هه‌میشه پابه‌ند بوویت پییه‌وه ، به‌راستی جینشینایه‌تیت له جیگای خۆی بوو .

به بی پکابه‌ر و به بی ئه‌وه‌ی که‌س بتوانی‌ت ملکه‌چت بکات ، دوو‌پووکانت ناچار کرد و چاو چنۆکانت سه‌رکوت کرد ، کاتیک خه‌لکی شکستیان هینا تۆ به‌کاره‌که‌یان هه‌لساین ئه‌وانیش شوینت که‌وتن و به‌وه‌ش رینمونی کران و هیدایه‌تیان دۆزیه‌وه ، تۆ له هه‌مووان ده‌نگت نزمتر و له‌سه‌ر خۆتر بوو ، که‌چی له‌سه‌روی هه‌مووانه‌وه بوویت ، که‌مترین قسه‌ت ده‌کرد ، راستگۆترین بوویت له ئاخاوتندا ، بی ده‌نگترین و په‌وانبیژترینیان بوویت ، جوامیرانه‌ترین پات هه‌بوو ، به‌جهرگترین که‌س بوویت ، مه‌زنترین پایه‌ به‌رزترین کارت ده‌کرد ، تۆ ، به په‌روهر دگار قه‌سه‌م ، بۆ ئه‌م ئاینه وینه‌ی شاهه‌نگ بوویت ، یه‌که‌مجار که خه‌لکی پشتیان تی کرد ، وه دووه‌مجار کاتی خه‌لکی په‌وییان تی ده‌کرد .

^۱ - هاوپی ی ئه‌شکه‌وتی پیغمه‌مهری نازیز بوویت .

بۆ باوهرداران باوکیکی به بهزهیی بوویت و ئهوان بوو بوونه بهخێو کراوی تۆ .
 هه موواریکی گرانته هه لگرت که ئهوان له توانایاندا نه بوو ، وه ئه شتهی ئهوان وازیان
 لی هیناو بایه خیانی پینه ده دا تۆ چاودیریت نه کرد ، ئه وهی ئهوان لی ی بی ناگا بوون تۆ
 تیایدا زانا بوویت ، خه لکی سست و لاواز بوون و بی هیوا بوون ، تۆ قوڵی کار کردن و
 بهرده وامیت لی هه لکرد . نه گهر ئهوان ئارامیان له سه ره نه گرت ئه و تۆ بهرده وام له سه ری
 پویشیت ، به راستی تۆ دهرکت به ویست و داواکاری یه کانیان کرد ، بۆیه هه ره له سه ره
 پای تۆ و پینمایی تۆ به خویندا چوونه وه و هاتنه وه هۆشی خوین و سه ره که وتوو بوون ،
 به پاپه سنده کانت شتانیکیان به ده ست هینا که به بیرایاندا نه هاتبوو .

تۆ بۆ بی باوه ران سزایه کی سه ختی بلیسه دار بوویت ، و بۆ باوه رداران په حمه ت و
 هاوده می و قه لای پۆلایین بوویت .

سویند به خوا تۆ خه لاتی خواییت بۆ خۆت به ده ست هینا و پاپه به رزه کانت بۆ
 خۆت مسوگهر کرد و دهرکت به پیشهات و مه ترسی یه کان کرد ...

هه رگیز به لگه کانت سه واو و ناکاریگه ره بوون ، وه هه یچ وه خته زرنگی و
 چاوساغیت لاواز نه بوو ، هه یچ کات پینگه ت نه دا به ترسنوکی توخنی دهر و نته بکه وی ،
 دلت هه یچ وه ختی نه گۆرا ، له به ره ئه وه بوو وه ک کیو بوویت که نه ره شه با ده یجو لینییت و
 نه تیکشکه نه ری که له جی ی خوی لایه ده بات ، تۆ هه ره ئه و زاته یته که پیغمبر (ﷺ)
 دهر به رته فه رمووی : (ضعیفاً في بدنك قویاً في امر الله تعالى ، متواضعاً في نفسك ، عظيماً عند الله ،
 حليلاً في عين الناس ، كبيراً في انفسهم) جهسته لاواز ، به لام له ناست جیبه جی کردنی
 فه رمانی خوادا زۆر به هیزیت ، که سیکی له خۆ بورده یته و له لای خۆت که م ، به لام له لای
 خوا گه وره یته له چاوی خه لکدا پاپه به رز و له لایان بلند و گه وره یته (هه یچ نه نگی و
 عه یبیکته لای هه یچ که سه نه بوو ، هه گیز که سی که نه بوو بته کاته جیگای تانه و ته شه ره لی دان
 ، که سی لاوازی بی ده سه لات له لات به هیز بوو تا هه قی خۆیت بۆ و مرده گرتنه وه ، نزیک و
 دور له لات وه ک یه ک بوون ، نزیکترین که سه له لات ئه و که سه بوو که له هه مووان زیاته ر
 ملکه چی خوا بیته و ته قوای ئه و بکات . کاروبارته هه موی هه ق و راستی و نه رم و نیانی
 بوو ، و ته کانت له یه ک کاتدا فه رمایشت و چه سپاندنیش بوو ، کاره کانت هه میشه به
 میهره بانی و له هه مان کاتدا به توندو تۆلی نه نجام ده دا ...

راو و پیشنیاره کانت هه مووی زانیاری و له هه مانکاتدا عهزیمهت و بی پهروایی بوو ،
 ئهه ئایینه به تۆوه جیگیر و میانهره و بوو ، باومر به تۆوه به هیژ بوو . سویند به خوا
 بهراستی پیشهرهوی یهکی ناوازهت کرد و ئهوانه ی پاش خۆت خراب ماندوو کرد و ئهه
 موصیبهت و کارهساته خه لکی پیر کرد ، دهسا (إنا لله و إنا اليه راجعون) . پراژین به
 ویست و قهزای خوای پهرومردگار و ملکه چین سویند به خوا دوا ی پیغه مبهەر (ﷺ) نیت
 موسلمانان به وینه ی تو بو که سی تر خه مبار و نارچهت نابن ، تو بو ئهه ئاینه سه
 بهرزی و قه لای پولا یین و په ناگه بوویت ، سا خوا یه بیگه ی نیت لای پیغه مبههره کهت
 (محمد) (ﷺ) و له پاداشتی ئهه خه مه بی به شمان مه که له پاش ئهه ریگه مه ده گومرا
 بین و پئی هیدایهت ون کهین ..) خه لکی بی دهنگ بوون تاوه کو له قسه کانی بوویه وه ،
 پاشان بهرا دهیه ک گریان هه نسک و هاواریان بهرز بوویه وه و هه موو دهیان وت : به خودا
 راستت فهرموه^۱ .

خوا له (صدیق) خوش بی و پراژی بکات ..

^۱ - صلاح الأمة (۶ / ۳۹ - ۴۱) له (التبصرة) (۱ / ۴۰۱ - ۴۰۳) وهرکیراوه .

" ۲ - عومهری کوپی خهتاب (ﷺ) "

ناوی عومهری کوپی خهتابی کوپی نفیلی کوپی عبد عوزایه ، له سالی شهشهمی پیغهمبرایه تیدا و له تهمهنی (۲۷) سالییدا موسلمان بووه ، وه یهکیکه لهو هاوه له بهریزانهی مژدهی بههشتیان پی دراوه .

نیسلام بوونی به هوئی بهرکهتی دوعای پیغهمبرای خواوه بوو (ﷺ) ، له ئین عومرهوه ، پیغهمبرای خوا (ﷺ) فرمویی : (اللَّهُمَّ اعْزِزْ الْإِسْلَامَ بِأَحَبِّ هَذَيْنِ الرَّجُلَيْنِ إِلَيْكَ ، يَا جَهْل ، أَوْ بَعْرَ بْنِ الْخَطَّابِ) .

واته : پهروردگار نیسلام بههیز که بههر کام لهم دوو پیاوه که لهلات خوشهویستره ، به ئهبی جهل یان به عومهری کوپی خهتاب ، فرمویی : عومهر لهلای خوی پهروردگار خوشهویستر بوو ^۱ . وه عومهر یهکه کهسه نیسلامی ناشکرا کرد . له ئینو عهباسوه (ﷺ) دهلیت : (یهکه کهس نیسلامی ناشکرا کرد عومهری کوپی خهتاب بوو) ^۲ .

" چاکهکانی "

۱- پیغهمبرای خوا (ﷺ) دهفرمویت : (ان الله جعل الحق على لسان عمرو قلبه) ^۳ . واته : پهروردگار هقی لهسهر زمان و دلی عومهرداناوه .

۲- له عهقهی کوپی عامرهوه (ﷺ) دهلیت : (پیغهمبرای خوا (ﷺ) فرمویی (لو كان نبي بعدى لكان عمر بن الخطاب) ^۴ .

واته : نهگهر پیغهمبرای له دواى من بهاتایه نهوه عومهری کوپی خهتاب بوو .

۳- له ئهبی سهعیدهوه ، دهلیت : (پیغهمبرای خوا (ﷺ) فرمویهتی : (تتكلم الملائكة على لسانه) ^۱ .

^۱ - صحیح : ترمزی ریوایهتی کردوه ، وه پروانه (المشكاة) ، (۶۰۳۶) .

^۲ - صحیح و حسن : (تاریخ الخلفاء) ی سیوطی (۱۱۵) و دهلیت نیسنادهکی باشه .

^۳ - صحیح : ترمزی فرمودهکانی (۲۹۰۸) له ئینو عومرهوه .

^۴ - فرموده (حسن) ه / ترمزی ریوایهتی کردوه (۲۹۰۹) فرموده (۳۲۷) .

واته : (فریشته‌کان له زاری عومره وه ددوین) .

٤ - له عائیشه ی دایکی ئیماندارانه وه (ﷺ) فهرموویه پیغمبر ﷺ (فهرمووی : (قد کان یكون فی الأمم محدثون ، فإن یشاء فی امتی احد / فعمربن الخطاب) ٢ .

واته : لهناو ئوممه تاندا كه سانیك ی (محدثون) هه بوون ، خو ئه گهر لهناو ئوممه تی مندا یه كی هه بی لهوانه نه وه عومری كوری خهتابه) .

٥ - له ئه نه سه وه : پیغمبر خوا (ﷺ) فهرمووی : (دخلت الجنة ، فإذا أنا بقصر من ذهب ، فقلت : لمن هذا القصر ؟ قالوا : لشاب من قریش ، فطنت أن أنا هو ، فقلت ، ومن هو ؟ قالوا : عمر بن الخطاب) ٣ واته : چوومه ناو به هه شت ، لهوی خوّم له بهردهم كۆشكیی ئالتونیدا بینیه وه پرسیم : ئهم كۆشكه هی كی یه ؟ وتیان هی گهنجیی قوره یشی به ، وامزانی كه نه وه منم ، وتم : نهو گهنجه كی یه ؟ وتیان : عومری كوری خهتاب .

هاوه لّان چیان دهرباره ی فهرمووه ؟

١ - له علی كوری ئه بی تالیب (ﷺ) فهرموویه تی : (ئه گهر باسی پیاوچاكان كرا خیرا ناوی عومر بینن ، ئیمه ی هاوه لّانی محمد (ﷺ) نه وه مان به دوور نه ئه گرت كه سكونهت له سه ر زمانی عومر دیته گو) ٤

٢ - بوخاری له ئیبنو مه سعو ده وه دهره یانی كرده وه و ده لیت : (ئیمه لهو كاته وه ی عومر موسلمان بوو به هیژ و به ده سه لات بووین)

١ - ئیسناده كهی باشه : ته به رانی ده ری هینا وه له (الاوسط) و سیوطی ده لیت : ئیسناده كهی باشه . به روانه : تاریخ الخلفاء (١١٩ ، ١٢٠) .

٢ - محدثون : دواینه ی زانا و نووسرانه و واژووی پیشینه شه ، یاخود ، شهو كه سه ی فهرمایشی پیغمبریه ی دگه یترتیه وه ، له هه ردوو سه رچا وه فهره نه نگه ده ریا / ٢٥٠ و فهره نه نگه نو سه ره (٢٠٠٥) وه رگه یرا وه ، فهرمووده كه (حسن صحیح) ه صحیحی سوننه ته كانی ته رمزی (٢٩١٥) .

٣ - صحیح : صحیح سوننه ته كانی ته رمزی (٢٩١١) فهرمووده ی (١٤٠٥) .

٤ - اسناده كهی (حسن) ه ، طهرانی ریاویه تی كرده وه . هیثمی ده لیت : اسناده كهی باشه . (الجمع) به ژماره (١٤٤٢٧) .

هرودها نه هلی زانست نه لین : (کاتی عومر موسلمان بوو ئیسلامی به هیژ کردو به ناشکرا کوچی کرد و بهر و نوحود و سرجه م جهنگه کانی بینیه ، عومر یه کهمین خهلیفه به نه میری نیمانداران بانگرا و یه کهمین کهسه میژووی بو موسلمانان نووسیوه .

وه یه کهمین کهسه قورئانی له پروپه پیکدا (المصحف) کوکرده وه ، هرودها یه کهمین کهسه خه لکی بو نویژی تهراویح کو کرده وه ، هرودها یه کهمین کهسه شهو ئیشکگریی ده کرد بو چاودیژی کاروباری په عیه ته کهی و قامچی هه لگرت و خه لکی پی پهرورده نه کرد ، فتوحاتی ئیسلامی نه بنجامدوه ، (خراج) ی داناو سنووری بو شاره کان کیشا و دابوهرانی دانا ، دانگا و دیوه خانی بو بهرپوه بردن پیکه وه نا و حه جی به دایکانی نیمانداران کرد له کوتا حه جیدا که نه بنجامیدا ^۱ .

" دابه زینی قورئان به وبست و خواستی عومر (ﷺ) "

له نه نه سه وه ، عومری کوپی خهتاب (ﷺ) فهرمووی : (له سی جیگادا له گه ل خوا ی پهروردگاردا هاو دهنگ بووین ، جاری به پیغه مبری خوا م (ﷺ) وت : با مه قام و جیگای ئیبراهیم بکهینه نویژگه و مزگهوت ، پهروردگارم نه م نایه ته ی دابه زاند و فهرمووی : ﴿... وَأَخِذُوا مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى...﴾ . جاریکیش وتم : نه ی پیغه مبری خوا (ﷺ) خه لک له باش و خراب دین به سر خیزانه کانتدا ، نه گهر فهرمانت پی بکردنایه به خو داپوشین نه وه بوو نایه تی حجاب هاته خواره وه .

جاری سییه م نه وه بوو خیزانه کانی پیغه مبر (ﷺ) کو بونه وه له سه ری به هو ی (غیره) یانه وه منیش وتم : ﴿عَسَى رَبُّهُ أَنْ يُلْفِكَ أَنْ يَدُلَّهُ أَزْوَاجًا خَيْرًا مِنْكَ﴾ ^۲ سورة تحريم آیه (۵) . نه وه بوو نایه تی که ده قا و دهق به م شیوه یه هاته خواره وه (بوخاری و موسلیم ریوایه تیان کردوه .

^۱ - خراج / باج .

^۲ - بروانه : صفة الصفوة (۱ / ۱۴۳) .

^۳ مانای نایه ته که / نه کمر پیغه مبر (ﷺ) ته لاقتان بدات ، نه وه نزیکه خوا هاوسهرانی چاکتر له نیوه ی پی به حشی ..

وه هار دهنګ بوونی رای عومر له ګهډ دهقی قورناند ا له مانهش زیاتره ، ههنډی به زیاد له بیست جینگه ئهژماری ئهکهن ، له وانهش : -

۱ - موسلیم له عومره وه (ﷺ) دهرهینانی کردووه فهرموویه تی : (وافقت ربی فی ثلاث : " فی الحجاب ، و فی اساری بدر ، و فی مقام ابراهیم) واته : له سی جینگادا له ګهډ پهروردگارمدا هاودهنگ بووم ، له حجاب و له گیراوهکانی شهری بهدر و له مهقامی ئیبراهیم " علیهم السلام " دا .

۲ - هاوهلانی فهرموده و حاکم له عومره وه گیراویانهتهوه فهرموویه تی : (نهی پهروردگار داوات لی ئهکهم دهرباره ی عمره ق و مهشروب یهکلامان بکهیتهوه و دلمان شیفا بدهیت ، نهوه بوو نایه تی حهرام کردنی دابهزی ، که خوی ګهوره دهفهرمویت : ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْحَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ سورة المائدة آية ۹۰ .

۳ - طبرانی له ئیبنو عباسه وه دهرهینانی کردووه ، دهلیت : - (کاتی پیغمبر ﷺ) زور داوی لی خوښ بوونی له خوا ئهکرد بو خه لکانیک عومر فهرمووی : وه که بویان (داوی لیخوښ بوونیان بو بکه یان نا هیچ تهویری نیه) ، خوی ګهورهش ئهه نایه ته ی دابهزاند که دهفهرمووی : ﴿سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ ...﴾ سورة المنافقون آية ۶ . واته : چوون یهکه بویان داوی لیخوښبوونیان بو بکهیت یان نهکهیت .

" پهرستشی عومر و ترسی له پروه دگار "

پیشهوا عومر (رهمه تی خوی لی بیت) به هو ی زوری ګریانه وه دوو هیلی رهش لهسر پرومه تی پهیدا بوو بوو ، ههمیشه حمزی ئهکرد له نیوه شهودا نویژ بکات و نهیفرموو : (نه ګمر ګیسیک له کهناری فورات بمریت (مردار بیته وه) ئهترسم خوا لیپرسینه وه لهسر ی بکات) .

وه له عبدالله ی کوری عامروه ، دهلیت : عومرم بینی کایه کی (پوشیکی) لهسر زهوی هه لگرت و فهرمووی خوژکه ئهه پوشه بوومایه ، خوژکه دروست نهکرامایه ، خوژکه دایکم منی نهدهبوو ، خوژکه هیچ شتی نهبوومایه و خوژکه له بیر بکرامایه ..
ئهسلهم دهلیت : عومر هه موو دم بهر ژوو بو !!

ئیبنو عومەر دەلێت : عومەر لە دوو سالی پیش وەفاتیه وە پوژوی گریڤابوو بە
بەردەوامی مەگەر پوژانی جهژنی قوربان و جهژنی پەرمەزان یان لەکاتی سەفەر کردندا !!
هەروەها عومەر بەشە و هەتا خوا ھەزی پێ دەکرد نوێژی ئەکرد ،
تا کۆتایی شەو ئەو کات خێزانەکی بە خەبەر ئەھینا و ئەیفەرموو :

(نوێژەکەتان ، نوێژەکەتان ، ئەم ئایەتە ی دەخوێندەو : ﴿ وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ
وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا ۖ ﴾ 'سورە طه ، آیە (۱۳۲) .

واتە : ئە ی پیغه مبهەر (ﷺ) ، ئە ی ئیماندار فەرمان بدە بە سەر هەموو تاکەکانی
خێزانت تا نوێژەکیان بە چاکی بکەن و کۆلنەدەر بن لەسەری .

لە ئوم سەلەمەو : عبدالرحمن کوپی عەوف ھاتە لای و وتی : دایە ، لەو ئەترسم
ئەو ھالە ی ھەمە بە ھەلاکەتەدا بەریت ، دەبینی دەولەمەندترین کەسی قورەیشم ، وتی :
دە ی کوپم ببیەخشە گویم لە پیغه مبهری خوا بوو دەیفەرموو : (ان من اصحابي من
لا یران بعد ان افارقه) واتە : ھەندێ لە ھارەلانی دوا ی ئەو ی لییان جیا دەبمەو و کوچ
دەکەم ئیتەر نامییننەو ، عبدالرحمن ی کوپی عوف چوو دەروە و بە عومەر (ﷺ)
گەیشت و ئەو ی ئوم سەلەمە ی پێ ی وتبوو بە ئەویشی وت ، عومەریش ھاتە لای ئوم
سەلەمە ، فەرمووی : توخوا پێم بلێ ، ئایا من یەکیکم لەوانە ؟ وتی : نەخیر ، بەلام پاش
تۆ ناتوانم بە ھیچ کەسیکی کە بلێم کە ئەو یەکیک نیە لەوانە) ۲ .

لە ھەسەنەو ، دەلێت : عمری کوپی خەتاب (ﷺ) ئەم ئایەتە ی خوێندەو :
﴿ اِنْ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ (۷) مَا لَهُ مِنْ دَافِعٍ ﴾ سورە الطور ، آیە (۷ ، ۸) .

واتە : بەراستی سزا و ئازاری پەروەدگاری تۆ ھەر پیش دی ، کەسیش ناتوانی
بەری پێ بگریت و نەھیلت .

دوا ی ئەو ھەش تووشی ھەناسە تەنگی یە (پشوو سواری یە) ھات ، تا بیست
پوژ لە جێ کەوت و خەلکی دەھاتن بۆ لای .

۱ - بڕوانە : (سیرە لعمر بن الخطاب) ی احمد البلتاجی (ص ۲۵۳) .

۲ - ھەمیشە می دەلێت : بەزار رێوایەتی کردووە پیاوانیشی پیاوانی راستبێژ و (صحیح) ن . المجمع ژمارە
(۱۴۴۴) .

له عوبهیدی کوپی عومره وه (ﷺ) ده لیت : عمری کوپی خهتاب نویژی بهیانی دابهست و دهستی کرد به خویندنی سورهتی (یوسف) و بهردهوام بوو تا گهیشته ﴿...وَأَيُّضْتُ عَنْهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ...﴾ سورة يوسف آیه (۸۴).

واته : ... چاوهکانی سپی هه لگهرا و ئاری سپی تیزا و بینینی نه ما له ئاخ و داخ و خهفەت و ئیشدا ..

عومەر (ﷺ) گریا ههتا تار بوو ئهوجا رکوعی برد وه له عبدالله ی کوپی شه داده وه ، ده لیت گویم له کهر زانهوه و پرهمی گریانی عومەر بوو له کاتی کدا من له پیزهکانی کو تاییدا بووم له نویژی بهیانیدا ، و سورهتی (یوسف) ی ده خویندهوه تا گهیشته ﴿إِنَّمَا أَشْكُو بَثِّي وَحُزْنِي إِلَى اللَّهِ﴾ سورة يوسف آیه (۸۶).

واته : بهراستی من باسی سکاڵو غەم و پهژارەم هەر بۆلای خوادەبەم .

ههروهها له هیشامی کوپی ههسه نهوه ، ده لیت : عومەر کاتی ئایه تیکی ده خویندهوه ههناسهی لیده برا و دهگریا ههتا دهکەوت ، پاشان له ماله وه ده مایه وه تا خه لکی سهردانیان ده کرد وایان دهرانی نه خو شه .

ههروهها له نه نه سه وه ، ده لیت : له گه ل عومهر دا بووم ، تا چوو ه پشت دیواریک بۆ هه ندیک کاری خۆی ، گویم لی بوو کاتی دیواره که له نیوان ههردو کماندا بوو ، به خۆی دهوت : عومهری کوپی خهتاب : ئهمیری باومرداران ، به ه ، به ه ، سویند به خوا ئه ی کوپی خهتاب ، یان ئه بی له خوا بترسی یان ئه وه تا خۆت تووشی سزای خوا ده کهیت . وه عومەر (ﷺ) پاش ئه وه ی نویژی عیشای بۆ خه لکی دا ئه بهست و نویژیان ده کرد ده چوو ه ماله وه و تا سبهینان (فجر) نویژی نه کرد .^۲

" زوهدی عومەر "

عومەر رهزای خوای لی بی هه می شه له پیناوی خوادا له خۆ بوورده بوو ، ژیا نی زهر و رهق و خواردنی به هه مان شی وه بوو ، به لām بهرام بهر زاتی پهروهر دگاری و بۆ ئه و که سیکی دلاوهر و به هیژ بوو ، هه می شه جلهکانی پینه کراو بوون به پیستهیه ک ، کونده ی

^۱ - بروانه: حیاة الصحابه (۲۶۰/۳).

^۲ - بروانه: البدايه و النهايه (۵ / ۲۱۵) .

بہ سہر شانی خوی ہلہ دہ گرت لہ گہلؑ ئو ہموو ہی بہت و سامہی کہ ہی بوو ، وہ سواری گوید ریژیکی پروتی بیؑ کوپان دہ بوو ، لہ کاتیؑدا حوشرہ کان بہریشالؑ و دہزوو ہوسار کرابوون ، کہ سیؑک بوو زور کہم پیؑ دہ کہنی گالتہی لہ گہلؑ کہس نہئہ کرد ، مستیلہ کہی بہم وتہیہ نہ خش کردبوو : (کفی بالموت واعظاً یا عمر) .^۱

واتہ : ئہی عومہر مردن بہسہ بیٹہ پەندیؑ بۆت ...

کاتیؑکیش بوو بہ خلیفہ ، فہرمووی : (لہمالی خوا لہ دوو دہست بہرگ زیاتر بۆ من حەلالؑ نی یہ ، بہرگیؑک بۆ زستان و بہرگیؑک بۆ ھاوین ، خوؑراکی منیش ئہبیؑ ہر وک خوؑراکی پیاوؑیکی ئاسایی قورہیش بیؑت نہک ئوہیان کہ دارایہ .. دواتر ، منیش تاکیؑم لہ موسلمانان !! .

ئہی خالقی ئہم کہلہ پیاوہ ، پاکی و بیؑ گہردی بۆتوؑ ، داخوؑ قورئان چی لہ دلؑ و دہروونی ئووانہ کردوہ ؟! .

خوینہری بہرؑزورد بہرہوہ لہ حالؑی (خلیفہ) و ئوہی کہ بہسیہتی لہ خہلیفہیہتی ... دہی خوا پیروزی کات ئو ئاینہی پەروہردہی کردی و ئو پیغمبرہی فیؑری کردیت .

موعاویہی کوؑری ئہبوسوفیان دہلؑیت : (سہبارہت ئہبویہکر ئوہ کہسیؑک بوو نہدنیای دہویست و نہ دنیاؑش ئوہی دہویست ، سہبارہت بہ عومہریش ئوہ دنیا ئوہی ویست ، بہلامؑ ئہم دونیای نہویست ، ہەرچی ئیمہشہ ئوہا دنیا بہ ئارہزووی خوی ئہمدیو ئو دیومان پیؑ ئہکات و دہمانگہوزینؑ ..

جاریؑک گلہیی لہ عومہر کرا دہربارہی حالؑی خوی پیؑ و ترا : چی ئہبو ئہگہر خواردنیؑکی باشت بخواردایہ .. باشتربوو تاوہکو لہش ساخ بیت و بقوانیت بہرگری لہ ہہق بکہیت ؟ ئوہیش فہرمووی : من ہر دوو ھاوہلہکم لہسہر پیؑ یہک بہ جیؑ ہیشتوہ ، خوؑ ئہگہر ریگہکہیانم دوزیہوہ و پیؑ ی گہیشتم بہ شوینپیؑگرتنیان پیؑیان دہگہم ، خوؑ بہدانیشتن لہمالوہ پیؑیان ناگہم .

ہہروہا لہ کاتیؑدا ئو جینشینؑی پیغمبر بوو (ﷺ) کہچی جلیؑکی خوری لہبہر ئہکرد ، ہہندیؑکی بہ پیؑستہ پیؑنہ کرا بوو و بہ بازپہکاندا دہسوپاہوہ و قامچی

^۱ - بروانہ : البدایہ و النہایہ (۵ / ۲۱۴) .

یهکی (بدهسته وه بوو) ، بۇ راست کردنه وه و پهر ومرده کردنی خه لک ، خو نه گهر ناوکه خورمایه کی یان هر شتیک پیبگه شتایه هه لی نه گرت و فری ی ددایه مالی خه لکی تا سوودی لی ببینن .^۱

له وشکه ساله کیشدا ته نها نان و زهیتی ده خوارد تا وه کو پیستی رهش بوو بوویه وه ، بهرده وام دهی فرموو : (من خراپترین والیم نه گهر خو م تیربم و خه لکیش برسی) .

" چەند لاپەرەیه کی رووناک له ژبانی "

چون نه کری شوین نهینی و رازه کانی عومهر بکهویت ؟!

ته لحه ی کوپی عبیدالله (ﷺ) ده لیت : جاریک و له شهویکی تاریکدا عومهر چوو ده ره وه خو ی کرد به مالیکدا کاتی پوژ بووه وه ، چووم بو نه و ماله بینیم پیره ژنیکی کویری په ککه وته له وییه ؟ پرسیم : نه و پیاوه ئیشی چیه وایت بولات ؟ ژنه که وتی : نه وه بهینا و بهین هرچی پیویستم بی بوم دینی و پیسی و پاشه پروکانم فری نه دات !! منیش به خو م وت : دایکت پوله پوت بو بکات ته لحه ، مه گهر نه کری شوین نهینی کانی عومهر بکهویت ؟^۲

" مژده ی کوپک به هاوه له کهت بده "

شتیکی سهیر و نموونه یه کی ناوازه یه .. به راستی نه مه ی له سه ر نه م لاپه رانه نیشانی نه دهین قه لهم له ناستیدا توانای دهر برینی نه .. داخو ئیمه له جیهانی نه ندیشه داین یان راسته قینه ؟ بخوینه ره وه : -

نه سه لم ده لیت : جاریکیان نه و کاته ی عومهر نه میری ئیمانداران بوو شه ویک له گه لیا چوو مه دهر وه پوشتین به ره و (دهر و بهری شار) ، بهرده وام بووین تا مالیکی له پوش و په لاش دروستکراومان پی گه یشت به ره و ماله که چووین بینیمان ئافره تیکی تاییه وه ختی مندال بوو نیه تی و له تاو نازار ده گری ... عومهر هه والی پرسى .. ئافره ته که وتی : من ئاواره و غه ربیم و هیچ شتی شک نابهم .. عومهریش دهستی

^۱ - پروانه : البدایه (۵ / ۲۱۴) .

^۲ - پروانه : البدایه (۵ / ۲۱۵) .

به‌گریان کرد و خیرا به‌رو مال که‌وته‌پږی به‌ خاتوو (ئوم کلثوم) ی خیزانی که کچی پیشه‌وا علی کوپی نه‌بی تالیبه (ﷺ) فرموو : نایا خیر و چاکه‌یه‌کت ناوی خوای په‌رومردگار هی‌ناویه‌تیه‌ ریټ ؟ و هه‌واله‌که‌ی بو‌گږپرایه‌وه ، نه‌ویش فرمووی : - به‌لی ئاماده‌م ... دواتر پیشه‌وا عومەر (ﷺ) بریک ئارد و چه‌وری به‌شان هه‌لگرت و خیزانه‌که‌شی نه‌وی بو‌ منداڵ بوون ده‌ست بدات و پیویست بی له‌گه‌ل خوئی هه‌لیگرت و هی‌نایان بو‌ نافرته‌که‌ و خاتوو ئوم کلثوم چووه ژووره‌وه بو‌ لای نافرته‌که‌ و عومهریش (ﷺ) له‌گه‌ل هاوسه‌ری ژنه‌که‌دا دانیششت ... می‌ردی نافرته‌که‌ پیشه‌وا عومهری نه‌ده‌ناسی و به‌یه‌که‌وه که‌وتبوونه گفتوگو .. دواتر نافرته‌که‌ کوپیکی بوو ... خاتوو ئوم کلثوم به‌ پیشه‌وا عومهری وت : (نه‌ی نه‌میری ئیمانداران ... مژده‌ی کوپیک به‌ هاو له‌که‌ت بده) کاتی پیاوه نه‌مه‌ی بیست زوړ لای گه‌وره بوو ... داوای لی‌بوردن له‌ پیشه‌وا عومهر کرد . نه‌ویش فرمووی : (گوئی پی‌مه‌ده ... ناسایی یه) پاشان بریک برژیوی و نه‌وی پیویستی بوو پی‌ی دان و پویششت ..^۱

به‌کۆل هه‌لینه‌گرم !! ئه‌س‌له‌م ده‌لیت : شه‌ویکیان له‌گه‌ل عومهردا چووین بو‌ (حره واقم) تا گه‌یشتی‌نه (بصرار) و ناگړیکمان به‌دی کرد .

عومهر فرمووی : ئه‌س‌له‌م ، هه‌ر لی‌ره پرې‌وارانی‌ک هه‌ن شه‌وگار هی‌شتونیه‌تیه‌وه ، برې‌و بابچینه لایان ، چوین بینیمان نافرته‌تیک له‌وییه له‌گه‌ل مندا له‌کانیدا مه‌نجه‌لیکیان ناو‌ته‌سه‌ر ناگر و مناله‌کانی هاوارپانه ، عومهر فرمووی : سلاوی خواتان لی بیت نه‌ی نه‌هلی پوناکی * ... نافرته‌که‌ وتی : سلاو له‌ تو‌ش . عومهر نزی‌ک بووه وه فرمووی : چیتانه ؟ نافرته‌که‌ وتی : شه‌وو سه‌رما پرې‌گه‌یان لی گرتووین لی‌ره‌دا ... فرمووی : نه‌ی نه‌و منالانه بو‌ هاوار نه‌که‌ن ؟

نافرته‌که‌ وتی : له‌برسانا .. فرمووی : نه‌ی نه‌وه چی یه له‌سه‌ر ناگره‌که ؟ وتی : ناوه و خستوومه‌ته سه‌ر تاوه‌کو بیانخه‌له‌تینم تا ده‌خه‌ون ، خواشاهیده ... عومهریش (ﷺ) گریا و خیرا به‌ره‌و نه‌و جی‌گایه‌ی ئاردیان تی‌دا دانه‌نا پویششت بریک ئارد و کو‌شی (هه‌مبانی) چه‌وری دهره‌ینا و به‌ ئه‌س‌له‌می فرموو : بیخه‌ره سه‌ر پشتم) ئه‌س‌له‌م ده‌لیت

^۱ - پروانه : البدایه (۵ / ۲۱۶) .

* واته نه‌ی نه‌و که‌سانه‌ی به‌م ناگره‌م نه‌م ناو‌ه‌تان رووناک کرده‌ته‌وه .

: وتم با من لهبری تۆ هه لیبگرم ، فهرمووی : ئایا تۆ له قیامه تدا ئاواته کانم هه ل ئه گری ؟! و ئیتر خستیه سهر پشتی خووی و چووین بۆ لای نافرته که و عومهر کۆله کهی سهر پشتی داگرت و به جامیک بری ئاردی دهرهینا و برینگ له چهوری یه کهی کرد به سهردا و بهردهوام فووی ده کرد به بنی مه نجه له کهدا تا ناگره که هه لکات و دووکه ل نزیکه ی کاتژمیړیک بهریشیدا پۆ ده چوو ، دواتر مه نجه له کهی له سهر ناگره کهدا گرت و فهرمووی : قاپنیک بهرئ ، نافرته کهش بۆی هیئا ، له وخۆراکه پهری کرد و خستیه بهردهمی منداله کان و فهرمووی لیکردن . نه وانیش هه تا تیر بوون لییان خوارد نافرته کهش بهردهوام دوعای خیری بۆ ده کرد بۆ ئه وهی بیناسی .. ئه سله مه ده لیت : عومهر (ﷺ) لایان مایه وه تا منداله کان خهویان لی کهوت ، پاشان بریک بژئوی پیدان و پویشیت ، ئه سله مه ده لی : پاشان هات به ره و پووم و پیمی فهرموو : ئه ی ئه سله م : برسیتی وای لی کرد بوون خهویان لی نه کهوئیت و بگرین ، بۆیه ههزم کرد لایان به مینه وه تا ئه مه ی که دیتیم بیینم .)^۱

به لئ ئه ی ئه میری باوهرداران ، به راستی پیغه مبهری خوا (ﷺ) راستی فهرمووه که ده لیت : خاب عبد و حسر لم یجعل الله تعالى في قلبه رحمة للبشر)^۲ واته : ئه وه بهنده ی خواجه که خودا له دلیدا به زه می دروست نه کردوه بۆ مروقه کان ئه وه بهنده یه کی خه ساره ومه ندو هیوا بهراوه .

" سهر راستی ره عیهت له سهر راستی چاودیره که یانه وهیه "

له سه عدی کوپی موسه یب (ﷺ) ده فهرمویت : عومهر فهرمووی : (بی گومان خه لکی به سهر راستی و له سهر پیی چاکه ده مینه نه وه ماده م پیشه وا و رینمونیکاره کانیان سهر راست بن)^۳ . وه له جریری کوپی عبدالله ی به جه لی یه وه (ﷺ) ده فهرمویت : -

^۱ - بروهانه : البدایه (۵ / ۲۱۶) عمر بن الحکاب / ی ابن جوزی (۹۶ ، ۹۷) .

^۲ - فهرمووی (حسن ه) / ته بو نعیم وغه میری ئه وه دهرهینان بۆ کردوه له (المعرفه) دا . ته لبانی به باش دایناوه له (صحیح الجامع) (۳۲۰۵) دا .

^۳ - بروهانه : سیره ی عومهر - البتاجی (۹۶۰) .

کابرایهک له گه ل' ټه بی موسای ټه شعریدا له یه کی له غمزاکاندا بوو ، خاوه نی دهنگیکی دوزمن بهرین بوو ، ټه وه بوو دهستکه وتیکی باشیان به دهست هیئا ، به لام ټه بو موسای ټه شعری بریک له به شه که ی پی داو مافی ته وای خوی پی نهدا کابرا نارهنایي دهر پری ... بویه ټه بو موسای ټه شعری بیست قامچی لی داو سهری سفر کرد ! پیاوه که قره کانی سهری کو کرده وه و چوو بو لای عومر (ﷺ) و له ناو کوړه کهیدا قره که ی فری دایه سهر سنگی عومر و وتی :

(سویند به خوا له ترسی دوزخ نه بویه ودها وهام به پیاوه کهت ده کرد (مه بهستی ټه بی موسا) یه !) وه پاشان ټه وه ی ټه بی موسا به سهریدا هیئا بووی گیرایه وه ..)

عومریش (ﷺ) ټه مه ی بو ټه بی موسا نووسی :

" سلاوت لی بیت ، پاشان .. فلا ن کهس ټه وه و ټه وه ی پی راگه یاندم . ټه گهر تو کاریکی وهات ټه نجام داوه له بهر چاوی کو مه لی خه لکدا ، ټه وه سویندت له سهر بیت که ټه بی له بهر چاوی خه لکدا و له بهر ده ستیدا دانیشتیت و هه قت لی بکاته وه (چیت لی کردوه وهات لی بکاته وه) وه ټه گهر له چو له وانی و له نیوان خو ت و ټه و دا ټه و کاره ت کردوه ټه و ا همر بهر شیوه یه ټه ویش له چو له وانیدا ده بی مافی خویت لی وهر گریته وه "

کابرا نوو سراوه که ی عومر (ﷺ) ی هیئا بو ټه بی موسا ، خه لک به پیاوه که یان دهوت که لی ی خوش بی ! .. به لام پیاوه که وتی سویند به خوا له بهر خا تر هیچ کهس لی ی خوش نابم .

ټینجا ټه بوو مووسا ناچار له بهر دهستی پیاوه دا دانیشت تا (قصاص) ی لی وهر گریته وه .. له وکاته دا پیاوه که سهری بو ناسمان بهر ز کرده وه ، وتی : ټه ی پهر وړدگار ټه و لی خوش بووم ! ^۱ .

به بی هیچ له سهر دوانیک و زیاده رو ی یه که ده لیم که به راستی ټه مه یه ئیسلام ...

^۱ - سیره عمر بن خطاب - البلتاجی (۹۷ - ۹۸) .

" له ئامۆزگاری یه کانی عومەر (رضی اللہ عنہ) "

" ئەهێ خه لکینه : بزائن بهراستی ئیمه کاتی پیغمبری خوا (ﷺ) له ناوماندا بوو وه سروشی بۆ دهاته خوارهوه و له کاتیکدا خوای پهروهر دگارهوهالی ئیوهی پی دهادین ، ئیوه مان دهناسی .

ئیستا که پیغمبری خوا (ﷺ) له ناوماندا نهماوه سروشیش ئیدی لیمان دا براه ! بزائن .. بی گومان بهوهی که پییوه دهتانهاسین قسه دهکین و له سهر ئهه بنچینه یه ئهه دویین .

پیتان ئههین : هه کهس له ئیوه چاکه ی لی ئاشکرا بوو ، ئیمه ش گومانی باشی پی دههین و به چاکه وهلامی دههینهوه هه کهسیش خراپه ی لی ئاشکرا بوو .. ئیمه ش گومانی خراپی پی دههین و له سهر ئههه ش کینه ی لی دهکین پازه کانتان له نیوان خوتان و خوای خوتاندایه .. سهردهمیك من وامدزانی ئهوهی قورئان دهخوینی له بهرخاتری خوا و پاداشتی خوایه ، کهچی لهه دوایانه دا وا ههست دهکهم پیاوانیک ههه قورئان دهخوینن له بهر خاتری خهک و پاداشتی خهکه ...

ئهمه ی قورئان خویندنن بۆ خوا بیت و دههه ی کردهوکانتان له بهر خاتری خوابیت .

ئاگادار بن .. سویند به خوا من پیاوه کانه بۆ ئهوه نانیرمه لاتان که به پیستاندا بدن و مال و سامانتان بههه ، به لکو بۆ ئهوه دهیاننیرمه لاتان تاوه کو فیری ئهه ئاین و سونهتهتان بههه که باوهرتان پی هیئاوه .

کهواته ئهوهی غهیری ئهمانه ی پیکرا با بهرزی کاتهوه بۆم و سکالای خوی بکات . سویند بهه خوایه که نهفسی منی به دهسته مافهکه ی بۆ وهردهگرمهوه .

لهه کاته دا عهمری کوپی عاص هه لسا یه وه وتی : ئەهێ ئهمیری ئیمانداران : ئەهێ ئهگه ئهوکهس یهکی بوو لهه موسلمانانه ی چاو دیر و بهر پرسه برامبهه رهعه تهکه ی بۆ ته می کردنیان ئهم کاره ی کرد ، ئایا تو ههه (قصاص) ی لی وهردهگریتهوه ؟

عومهر فهرموی : ئهه ی بهه کهسه ی نهفسی منی به دهسته ، قیصاصی لی وهردهگرمهوه ، چونکه پیغمبرم (ﷺ) بینیه له زاتی خوی (قصاص) ی وهرگرتوه تهوه . ئاگادار بن ... نهکهه له موسلمانان بدن و سوکیان کهه .. مافی خوایانیان

لى زەھوت مەكەن و لە ئىجامدا كافىريان بىكس .. و لە بۇ سەھ پېئەشەكاندا دايا نەمەبەزىن
نەكا لە دەستتان بچن .^۱

" ئامۇزگارى عومەر بۆرە عىبەت "

" خۇتان بە دەستى خۇتان مافەكان بەدن .. وە كەس كەسى تر تاوانبار نەكات
تاۋەكو لەبەردەم مندا راستى يەكان دەردەخەن و دادبىنى دەكەن .. ئەۋەش بزانن كە
چاكى و باشى ھەركارىك لە سى شتدايە : -
ئەۋەش بە ھەق ۋەرىگىت و لە ھەقدا بدىت ورىگى ناهەقى لى بىرىت ...
پەيمانى ئەۋەتان ئەدەمى كە ھىچ شتىك نەلەسەرەنەتان و نەلەۋەى خودا فەزى كىردۈۋە
لە سەرتان كۆ نەكەمەۋە لىتان مەگەر بە ھەق واتە : ھەقى - بيت المال .
ھەرۋەھا ئەۋەش لە ئەستۆ ئەگرم ئەۋپارە كەۋتە دەستمەۋە نابى لە دەستم
دەرىچىت مەگەر بە ھەق ، واتە : بەرپرس دەبم لەۋەى بەداد پەرۋەرەنە دابەشى كەم .
ۋە مافى ئىۋەيە لەسەرم كە لە بەخشش و پۇزى يەكانتان زىاد كەم بە يارمەتى
خودا ...

ۋە مافى ئىۋەيە لەسەرم كە بەرۋە تياچوون راپىچتان نەكەم و بۇ ماۋەيەكى زۆر
لە جەنگەكاندا ئەتەنەلەمەۋە دور لە كەس و كار و مالاكانتان .^۲
ۋە ئەگەر وىستان بىرۇن بۇ جەنگ ، ئەۋە ھەتا دەگەرپنەۋە مەن باۋكى
مەندالەكانتانم دەى لە خاۋبىرسن - ئەى بەندەكانى خوا - ھاۋكارىم بىكەن لە فەرمانكردن

^۱ - پېئەمبەر عومەر سى كارى لە والى يەكان قەدەغە كرد كە دەرھەق بە رەغىيەتەكەيان نەنجامى بەدن : قەدەغەى
كرد بو كە لىيان بدىت ، تا سووك نەبەن و پىاۋەتى و ھەيەتەيان نەمىتى . قەدەغەى كرد بو لە مافى تەۋاۋى
خۇيان بى بەشيان بىكەن تاۋەكو بى باۋە نەبەن و بىرايان بە دادپەرۋەرى نەمىتى كە تەرازى ئايىنەكەيانە ، ھەرۋەھا
قەدەغەى كرد بو كە سوپاكەيان جىيا بىكاتەۋە و لەناۋ زەۋىەكانى دۈژمەندا بەش بەشيان كات و بەمەش دۈژمەن
ئابلۇقەيان بەدات و ئاپاكى يان دەرھەق بىكات . سىرەى عومەرى كۆرى خەتاب ، مامۇستا احمەدى بەلتاجى . لاپەرە
(۴۳) .

^۲ - چۈنكە ھەمەۋ كە تىبەيەك لە سوپا مۇلەتتىكىيان ھەيە بىجەمەۋە مالاكانيان .

به چاكه و پيگري كردن له خراپه ، له ودا كه خودا تيايدا منى كړدووه
به سهر پهرشتيارتان ناموژگاريم بكنه ...

" خوراكي عومهر له سالي كراني يه كه دا (له وشكه سالي يه كه دا) "

نه سلهمى خزمه تكارى عومهر ده لیت :

كاتى عومهر ئيواره ي لى نه هات له وشكه سالي يه كه دا ^۱ - نانكي ده هينا له ناو
پوندا دهى گوشى ، به لام پوژيكيان وشريكي سمربرى و دابه شى كرد به سهر خه لكدا ..
نهو پوژه چوو به ژوردا ده بينيت جاميك دووگ و چهورى حوشت و جگه ريكي
لييه ! بوى دانراوه .

پرسى : نه مه مان له كوى بوو ؟

وتيان هى نهو حوشتزه يه كه نه مړو سمرمان برى !

عومهر يش فرمووى : به به به ^۲ چ والى يه كم كه خوّم شته باشه كان بخوم و ئيسك و
پروسكه كانيش دهر خواردى خه لك بدهم .. ئينجا چوو نانك و بريك زهيتى هينا و كردنى
به تریت پاشان به غولامه كه ي فرموو : به لات لى دا نهى يهرفا !
نه م كاسه يه هه لگره و بيگه يه نه به فلاّنه مال له مه دينه ، چونكه من نهو سى پوژه
سهرم لى نه داون . و ابرانم زور برسین ..

يهرفا ش نهو خواردنه خو شى هه لگرت و بردى بو نهو ماله ي كه عومهر (ﷺ)
مافى نهوانى دا به سهر خویدا !

" گيريبي (تشدد) عومهر له وشكه سالي يه كه دا له گه ل مال و مندا له كهيدا "

له ئيبنو عومهر وه ، ده لیت : (كاتى عومهر نه هى شتيكي له خه لكى نه كرد ،
ده هاته لای مال و مناله كه ي و پياني ده فرموو : نهوا من نه هيم له خه لك كړدووه به
فلاّنه و فلاّنه شت ... نهوانيش سهرى ئيوه نه كهن هه ر وهك چوّن بالنده سهرى گوشت
نهكا ، خو نه گهر ئيوه كه وتن ، نهوانيش نه كهون .. وه نه گهر ئيوه پاپه رين بو نه نجامدانى

^۱ - وشكه سالي له (۱۸) كزچيدا بوو .. باران نه دهبارى و زهوى و زار وشك هه لات .

^۲ - به كاته كړدنه وه .

ئەوانیش ئەنجامی ئەدەن ، لەبەر ئەوە منیش سویند بەخوا ھەر کەس لە ئیوہ بکەوێتە ناو ئەوکارەوہ کە نەھیم لە خەلکی کردوہ لە ئەنجامدانی ، ئەوا سزای دوو ھیندی ئەدەم لەبەر نزیکیتان لەمنەوہ ، ئیتەر ھەرکەس ئەیەوێ بێتە پیش بابیتە پیش ، ھەرکەسیش ئەیەوێ دواکەوێ ، بادواکەوێ .)

ئیبنو سەعد دەلیت :

لە وشکە سائی یەکەدا عومەر کالەکیکی بچوکی بە دەست یەکی لە منداڵەکانیەوہ بینی ، فەرمووی : بەھ بەھ ! کوپی ئەمیری ئیمنداران ، ئەوہ میوہ ئەخۆیت کاتی ئوممەتی (ﷺ) لە برسایاواز بوون ؟ منداڵەکەشی بەراکردن و گریانەوہ چووہ دەرەوہ . خەلک بە عومەریان وت : منداڵەکە بە مشتیک ناوک کریویەتی ^۱ .

وہ لە قەتادەوہ ، دەلیت :

موعیقیب لە - بیت المال - گەنجینەوان بوو ، جاریک گسکی لەوێ دەدا و درەھمیکی دۆزیەوہ دای بەیەکی لە منداڵەکانی عومەر . موعیقیب دەلی : دواتر چووہوہ بۆ مال ، دەبینم نێردراویکی عومەر ھاتوہ بۆ لام و بانگم دەکات .

چووم بۆلای عومەر دەبینم درەھمەکە لەناو دەستیادیہ . پیی وتم : بەلات لی دا ئەو موعیقیب ، چیت لە من داوہ ^۲ چیتە پیمەوہ ؟

منیش وتم : ئەو ئەو درەھمە چی یە بەدەستەوہ ؟

وتی : ویستت لە پوژی قیامەتدا ئوممەتی (ﷺ) بۆ ئەم درەھمە پووبەرھوم بووہستن ! درەھمەکە ی دایەوہ بە موعیقیب ^۳ .

^۱ - واتە بە تۆز و ناوکی ھەندێ درەختی وەك خورما و ھیتز .. واتە شتیکی بێ باہەخ کریویەتی کە بۆ کەسانی وەك ئەو (منداڵ) ئاسانەشتی وا کۆ بکاتەرە .

^۲ - چ دۆزمنایەتی یەك لە نێوان من و تۆدا ھەبووہ تا ئیستا رقت لیم بێتەرە . .

^۳ - سیرە ی عومەری کوپی خەتاب . . بەلتاجی (۶۰ - ۶۱) .

" توندی لپرسینه‌وه‌ی عومەر بۆ ئەهله‌که‌ی "

عبدالله کوپی عومەر (ﷺ) ده‌لیت :

حوشتریکم کپی و ناردم بۆ (حمی) ^۱ که له‌وی وه‌ک حوشتری خه‌لکی بله‌وه‌پی،
کاتی گۆشتی گرت .. عومەر هاته‌ بازار و له‌وی حوشتریکمی گۆشتنی بینی ...
فهرمووی : ئەمه‌هی کی یه ؟

پی ی وترا / هی عبدالله ی کوپی عومهره .

پیشه‌وا عومەر له‌به‌رده‌م خۆیه‌وه‌ ده‌یفهرموو : به‌ه به‌ه ! کوپی ئەمیری ئیمانداران
! منیش هاتم بۆ لای و پیم وت : - چی بووه‌ ئەی ئەمیری باوه‌رداران ؟
پرسی / ئەم حوشتره‌ چی یه ؟

وتم کریم و ناردمه (حمص) تاوه‌ک ئەو خه‌لکه‌ منیش سوودی لی ببینم .

فهرمووی / وه‌تاوه‌کو بلین : حوشتری کوپی ئەمیری باوه‌رداران بله‌وه‌پین ،
حوشتری کوپی ئەمیری باوه‌رداران ئاو بدەن ، پاشان فهرمووی / برۆ (عبدالله)
سه‌رمایه‌که‌ی خۆتی لی هه‌لگره‌ و ئەوه‌شی مایه‌وه‌ بیه‌خه‌ره - بیت المال - بۆ موسلمانان ^۲

" عومەر و هاوسهره‌که‌ی "

له‌ سه‌عدی کوپی ئەبی وه‌قاسه‌وه‌ ، ده‌لیت :

(له‌به‌حه‌رینه‌وه‌ بریک میسک و عه‌نبر هینرا بۆ عومەر ، فهرمووی / سویند به‌خوا
حه‌زم ئەکرد ئافره‌تی‌ک هه‌بوایه‌ به‌باشی کی‌شانه‌ی بکر دایه‌ تاوه‌کو ئەم بۆ نهم بۆ کی‌شانه‌
بکات و دابه‌شی که‌م به‌سه‌ر خه‌لکیدا) .

عاتکه‌ی خیزانی پی ی وت : من باش کی‌شانه‌ ده‌که‌م ، بدمه‌ری با بۆت بکیشم .

عومەر فهرمووی : نه‌خیر .

عاتکه‌ پرسى / بوچی نا ؟

فهرمووی / ئەترسم وه‌ها بیبه‌یت و بریک له‌ گه‌ردنی خۆت بدەى و به‌وه‌ش به‌شیکی

موسلمانان که‌م بیته‌وه‌ ...

^۱ - حمی / له‌ ده‌رکایه‌ک بوو له‌ قه‌راغ شاردا .

^۲ - واته‌ بیفرزه‌ و چەندت پی دا بو هه‌لگیره‌وه‌ و نه‌وه‌شی مایه‌ره‌ بجه‌ره‌وه‌ خه‌زینه‌ی ده‌وله‌ت بۆ موسلمانان .

" عومەر و ئەوانەیی جەنگ شیواند بوونی "

له عبدالله ی کۆری عومەر وه ، ده فەر مویت : -
له کاتی کدا خەلکی خەریکی وەرگرتنی بەشی خۆیان بوون له نیو دەستی عمردا ،
عومەر (ﷺ) سەری بەرز کردووه چاوی به پیاویک کهوت لیدانیک له دەم و چاویدا بوو ،
لی ی پرسی . ئەویش له وه لāmدا وتی / له یهکی له جەنگه کاندای که له گهل موسلماندا
چوو بوین تووشی ئەم لیدای نه بووم .

عمر فەر مووی / ههزار درهه می بو بژمیرن .. ههزار درهه م درا به پیاوه که .
پاشان فەر مووی / ههزاری تری بو بژمیرن ، ههزاری تری دا به پیاوه که .. عومەر
چوار جار ئەمه ی و تهوه هه جار یک ههزار درهه م ئەدرا به کابرای تاوه کو پیاوه که تهریق
بووه و چوو دهروه .

عبدالله ده لیت : عومەر هه والی کابرای پرسی ، پێیان وت : وا بزانه له تهریقیا
چوو ته دهروه به هوی ئەو هه موو به خششه وه که پی ی ئەدرا ..

عومەریش فەر مووی / ده ی سویند به خوا ئەگەر به مایه ته وه بهردهوام پیم ئەدا
هه تا درهه میک به مایه ته وه ، چون بم درهه ق به پیاویک له پیناوی خودا لیدانیکی وای لی
دراوه چالکی له دەم و چاویدا دروست کردووه .^۱

" عومەر و خیزانی پیاوه شهیده که "

له جابره وه (ﷺ) ده لیت : شهویک له گهل عومهردا (ﷺ) به ناو شاردا
ئیشکگریمان ده کرد تا گهیشتی نه لای خهیمیه که ئاگر یکی کزی تیا بوو ، بهینی
ده کوژایه وه و بهینی داده گیر سایه وه ، و دهنگ یکی غه مباری گو ی لی بوو ، عومەر
فەر مووی : له جی ی خۆتان بوهستن ، پوشت تاگهیشته لای خهیمه که ، بینی پیر مژنی که
ده لیت : -

على ﷺ صلاة الأبرار صلى عليه المصطفون الأخيار
قد كنت قواما على الأسفار فليت شعري والمنيا أطوار
هلى تجمعنى و حبيبى الدار ؟

^۱ - سیره ی عومەر . بدلتاجی (۷۳ - ۷۴) .

عومەر (ﷺ) گریا هتا دهنگی بهرز بووهو ، پاشان چوو هتا له خهیمهکهوه نزیک بوویهوه .

فرمووی / سلاوتان لی بیت ، سی جار دووبارهی کردهوه . له سییهم جاردا مؤلهتی پی درا بجیتته ژورهوه . عومەر فرمووی / قسهکانتهم بو دووباره بکهروهوه . ئهویش به دهنگیکی خهفتهبارهوه بوی دووباره کردهوه ، عومهریش (ﷺ) دهستی بهگریان کرد . پاشان به پیره ژنهکهی فرموو : پهحمهتی خوات لی بیت عومهریشته بیر نهچیت ...

ژنهکش وتی : و عمر اغفر له انک غفار^۱

" عومەر پلان بو سهرکردهکانی جهنگ دادهنیت "

جهنگی قادسیه سی پوژی خایاند ، قادسیهش دهرگا یهک بوو له پییهوه ئیسلام گهیهنرایه عیراق و فارس و ههموو پوژههلات ، لهبهر ئهوه جهنگیکی چارهنووس ساز بوو له نیوان عهرب و موسلمانان و فارس و مهجوسی یهکاندا .

عومەر (سعدی کوپی ئهبی وهقاص^۲) ی بهسهر کردهی سوپاکهی ههلبژارد . ئهوه بوو سالی (۱۴ ک) له شارچوووه دهری و له زهوی عیراق قادسیهی کرده لهشکر بهست . زهوی جهنگهکهی وا ههلبژارد که بکهویته نیوان بیابان و ئهه توپه ئاوی یه ئالوزهی له زهوی عیراقدا یه تاوهکو سوپای موسلمانان تووشی شهپنه بیت لهسهر زهوی یهک که پی ی ئاشنا نهبووه و شارمزایی له مهترسی یهکانی نی یه .

وه بو ئهوهی ئهگهر شهپ له دژی سوپاکهی بهریا بوو بتوانیت بهرهو بیابان پاشهکشهیان پی بکات و بهو جوړه هیرش بهریت و بگهریتهوه ، لهبهر ئهوهی ئهم ئاشناتره بهری و شوینی بیابان .

بهلام ئهگهر جهنگ له دژی فارسهکان پوویدا ئهوه دوژمن له بهردهمیاندا بیت و دهریاش له پشتیانوه و شمشیرهکانی موسلمانان لهناو یان دهبات و بهوجوړهکهسیان نامینیتتهوه . ههر واش بوو ئهوهی ئهه سهرکرده لیها تووه چاوهروانی کرد هاته دی .

^۱ - سیرهی عمر . بهلتاجی (۸۲ ، ۸۳) .

^۲ - دواتر باسی سیره ، ژبانی ئهم هارهله بهریزهش دیتته پیتشهوه .

وه سه عدى كوپى ئه بى وه قاص (ﷺ) له قادسيه دابه زى و ماوه يه كى زؤر چاومرپى سوپاى فارسه كانى كرد ، كه چى نه هاتن بؤ پرووبه پروو بوونه وهى موسلمانان ، تا چهند شالاويكيان هينا بؤ سنووره كانى دهوروبه رى عيراق له پرووى باكور و باشووره وه بؤ ئه وهى بيانوروژينن...

فارسه كان هاوار و سكالايان برده لاي (يمزده جرد) ي پاشا يان و داواى پاراستنيان ده كرد ، ئه ويش داواى له (روستم) ي سه ركردى سوپاكه ي كرد به پرووبه پروو بوونه وهى موسلمانان له قادسيه ، به و جوړه (روستم) سوپاكه ي خسته پى و له بمردهم سوپاى موسلماناندا دهركه وتن .

جهنگيكى توندى سى پوژى له نيوانياندا پرووى دا و به سهركه وتنى موسلمانان كوټايى پى هات . سهكه وتنيكى سهركوتمر .

جهنگى قادسيه يه كيك بوو له جهنگه ميژووى يه يه كلاكه ره وه كان كه پشتى فارسه كانى شكاند و ئيتير دواى ئه وه نه يانتوانى ئه وه هيژه ي جارانيان به دهست بيننه وه تاوه كو پاش چهند شكسته يانايكى يه كه له دواى يه كه دهوله ته كه يان روخا ..

ئه وه بوو عومهرى كوپى خه تاب (ﷺ) هه ندى ئاموژگارى سه عدى كرد پيش به پى كردنى سوپاكه يان ، له وانه : -

(گوئى له هاوه له كانت راگره و له فرمانه كانندا به شداريان كه و په له مه كه له برياردندا ، به لكو له سه رخؤ بريار بده .

بزانه ئه مه جهنگه و پياوى جهنگيش ئه وه پياوه يه كه چاومرپى دهكات تابزانييت دهرفهت كامه يه ... له راستيشدا تو به ره و زهوى يه كه دهچيت كه به فيل و ته له كه و ناپاكي ناسراوه .. به ره و پوى كه سانيك دهچيت كه پركيشيان كرد به سه ر خراپه داو بى باكانه نه بنجامياندا و چاكه يان له بير خويان برده وه و لى بى ناگا بوون ، ئيتير بزانه چون دهبيت ، زمانت قايم كه و نهينيت ئاشكرا مه كه ¹ .

¹ - سېره ي عومهر / بيلناجى (۱۶۹ ، ۱۷۲) به دهستكاربه وه .

" راسپارده گانی عومهر بۆ سوپا موحاهیده کان "

(حیوه) ی کوپی (شریح) ده لیت :

کاتی عومهر سوپا کانی بهری ده کرد رایده سپاردن به ته قوای خوا و پاشان دواى
نهوهری لیواکان جیاده کرانه وه دهیفرموو : -

(به ناوی خوا و به پشتیوانی خوا ، بهری کهون به ئومیدی پشتگیری خوا و
سهرکهوتن ، به په یوه ست بوون به هه ق و ئارامگری یه وه ..

له پیناوی خوا دا بجهنگن له گهل ئهوانه دا باومریان به خوا نی یه و دهستدریژی
مه کهن ، چونکه خوا دهستدریژکرانی خوشناویت ، پاشان ، کاتی به دوژمنتان گه یشتن
ترسنوک مهن وه کاتی دهسه لاتتان هه بوو کوژراوه کان مهشیوینن ، وه له کاتی
دهرکهوتندا زیاده پوی مه کهن وه له کاتی شهردا قسه مه کهن .

ههروه ها ئافرهت و پیایوی پیر و مندال مه کوژن ههروه کاتی دوو کومله که بهیه ک
گه یشتن و کاتی گهرمه ی راپهرین و شالو بردن خوتان له کوشتنیان بپاریزن واته : (پیر
و مندال و ئافرهت)

هه لپه مه کهن و له دهستکهوته کان مه دزن ، جیهاد پاک راگرن و خواسته کانی
دنیاى تیکهل مه کهن و بهوسهرکهوتن و دهسته کهوتانه خوشحال بن که له پهیمانیکدا
دهستان دهکهویت داوتانه به پهرومردگارتان و هه ر ئه وه سهرکهوتنی مهزنه) .

" له راسپارده گانی عومهر بۆ "

(سهعدی کوپی ئه بی وه قاص) (ﷺ) فرماندهی سوپا کهی "

کاتی عومهر (ﷺ) (سهعد) ی کرده فرماندهی سوپا کهی له عیراق بهم جوړه
پایسپارد : - (نهی سهعد ، ئه وه فریوت نه دا و له خوا دوورت نه خاته وه که پیت
بوتریت : خالی پیغه مبهری خوا و هاوه لی .. چونکه له نیوان پیغه مبهری خوا (ﷺ) و
هیچ کهسیکی که دا خزمایه تی یه ک نی یه مه گهر به گوپراه لی کردنی خوا .

دهی توش هه ر ئه وه بکه که پیغه مبهری خوا (ﷺ) دهی کرد و ئه وهش واز لی بینه
که ئه و وازی لی دهینا ئه مه ئاموژگاری منه بو تو) .

" چیرۆکی عومەر و جبیلای کوری ئه یههم "

دهگیرنهوه که جبیلای کوری ئه یههمی کۆتا پاشای غهسانهکان کاتێ وستی له ئیسلام بوون بوو ، به کهژاوهیهکی گهورهوه هاته مه دینه ، که جل و بهرگیکی ناوازه و تایبهتی یان له بهردا بوو خۆیشی تاجهکه ی به سهروه بوو .

ئهوه بوو پێشهوا عومەر (ﷺ) به هاتنیان خۆشحال بوو دواتر و کاتێ وهرزی هه ج هاته پێشهوه ، جبیلای له گهڵ عومەر چوو بۆ هه ج کاتێ جبیلای خهریکی تهوافی مالی خوا بو پیاویک لهو خهڵکه پێینا به جلهکانیدا و ههلیتهکاندا (درپاند) ی ، ئه ویش زللهیهکی له دهم و لوتی دا پری کرد له خوین .

" پیاوه که چووه لای پێشهوا عومەر بۆ سکا لا "

عومەر له جبیلای پرسی : چی وای لی کردی لهم پیاوه بدهی ؟
وتی : پێی ی به جلهکاندا ناو درپاندی .

عومەر فهرمووی : کهواته مادهم دانی پێداده نییت که لیت داوه یان نه بی کابرا رازی کهیت به جوړیک یان نه بی چیت لی کردووه وههات لی بکاتهوه .
جبیلای وتی : مه گهر شتی وانه کری ؟ له کاتیکدا من پادشایه کم و ئه و که سیکی رهش و پروته ؟

عومەر فهرمووی : ئیسلام ئیوه ی یه کسان کردووه ، تۆش به هیچ شتیک چاکه و فهرلت به سهریه وه نی یه مه گهر به کاری چاکه .

جبیلای وتی : سویند به خوا هیوام وا بوو که به موسلمان بوونم زیاتر پێزدار و دهسپێژ شتوو دهم لهو کاته م که له نه فامیدا بووم .

عومهریش فهرمووی : دهی ههروایه .^۱

جبیلای وتی : تا به یانی بۆم دوا خهتا بیریکسی لی بکه مه وه ، ئه ی نه میری ئیمانداران .

^۱ - واته : به لێ تۆ پێزدار ترین به ئیسلام بونت مادهم له سهر ههق بیت ، دهست درێژی کردنه سهر خه لکیش ههق

عومەر فەرمووی : باشە با وابیٔ ... ئەوە بوو کاتی شەوداها ت جبلە خوئی و هاوړیکانی چوونە دمره‌وهی شار و خویان گه‌یاندە قوستەنتینیە بۆ لای هرقل ، و جبلە بوو بە خاچ پەرست و لە لای هرقل مایه‌وه ^۱ .

بەو جۆرە عومەر نمونە‌یه‌کی جوانی فەرمان‌ڕه‌ویه‌کی دادپەروری نیشاندا و لە راستیدا سەعیدی کوپی سوهید راستی وت کە لە (حمص) و تازی بۆ خەلکیدا بەم جۆرە :

(ئەی خەلکینە ، لە راستیدا ئیسلام دیواریکی سەخت و دەرگایەکی قایمی هەیه ، دیواری ئیسلام هەق و دادپەروریش دەرگاکیەتی . ئیسلامیش مادەم فەرمان‌ڕه‌ویه‌کی توندوگیری هەبیٔ ، بە پتەوی بە هیزی دەمینتەوه ، توندی سولتان و فەرمان‌ڕه‌واش بە وه نی یە خەلکی بە شمشیر بکوژیٔ یا خود بە قامچی لییان بدات ، بەلکو بەوه‌یه بەهەق دادگەری بکات و دادپەرور بیٔ) .

" پێشه‌وا حەسەنی بەصری لە وه‌سفی پێشه‌وای دادپەروردا "

کاتی عومەری کوپی عبدالعزیز (رەحمەتی خۆی لی بیٔ) بوو بە جینشین ، نووسراویکی نارد بۆ حەسەنی کوپی ئەبی لەهسەنی بەصری کە ئاکار و رەوشتەکانی پێشه‌وای دادپەروری بۆ بنووسی . حەسەنیش رەحمەتی خۆی لی بیٔ ئەمە‌ی بۆ نووسی :

(ئەوە بزانه - ئە‌ی ئەمیری ئیماندارن - کە پێشه‌وای دادپەرور راستکەرەوه‌ی هەموو لاری یەکە و شکینەر و (کەله‌پچه) ی هەموو ستمکاریکە ، چاککەری هەموو خراپکاریکە و هیزی هەر بێدەسەلاتیکە و دادی هەموو ستم‌ملیکراویک و پەناگە‌ی هەموو لیقه‌وماویکە ، وه پێشه‌وای دادپەرور - ئە‌ی ئەمیری ئیمانداران - وه‌ک شوانی بە بەزەیی یە بۆ حوشرە‌که‌ی کە بۆ باشت‌ترین لە‌وه‌رگای دەبات و دە‌پیار‌یز‌یٔ لە لە‌وه‌رگای وشک و خراپ و لە‌مار دە‌پیار‌یز‌یٔ و لە ناره‌حه‌تی گەرماو سەرما دە‌یشاریتەوه .

هەر‌وه‌ها پێشه‌وای دادپەرور - ئە‌ی ئەمیری ئیمانداران - وه‌ک باوکیکی نزیکە لە مندالە‌که‌یه‌وه بە مندالی هەولیان بۆ دەدا و بە گە‌وره‌یی فیزیان دەکات ، تا لە ژياندا‌یه کاسپیان بۆ دەکات و بۆ کاتی مردنیش بۆیان پاشە‌که‌وت دەکات ..

^۱ - سیرە‌ی عومەری - بە‌لتاجی (۲۳۱ ، ۲۳۲) .

هروهه پېښه‌وای دادپه‌روم – وهك دايكي به‌سۆز و مېهره‌بان وايه بۆ منداله‌كه‌ي ، به‌سه‌ختي هه‌ليده‌گري و به‌سه‌ختي لي ده‌بيته‌وه و به‌مندالي په‌روم‌ده‌ي نه‌كات و شه‌ونخوني پيوه ده‌كات و نه‌و كاته نارام ده‌بيت كه كۆرپه‌كه‌ي نارام بيت ، به‌يني شيري ده‌داتي و به‌يني له شيري ده‌پرېته‌وه تا فيري خوړاكي بكات ، به‌ته‌ندروستي خوښحال ده‌بيت و به‌نه‌خوشي و شه‌كه‌تي غه‌مبار ده‌بي .

هروهه پېښه‌وای دادپه‌روم نه‌ي نه‌ميري ئيمانداران پاسپېردراوي هه‌تيوان و خه‌زينه‌ي هه‌ژارانه و مندالانيان په‌روم‌ده نه‌كات و به‌گه‌وره كانيشيان نازوقه نه‌دات .. هروهه وهك دل له‌ناو جه‌سته‌دا ، به‌سه‌لامه تبوني نه‌و جه‌سته‌ش سه‌لامه‌ت ده‌بي و به‌خراپيوونيشي جه‌سته‌تيك ده‌چي و خراپ ده‌بي ..

هروهه پېښه‌وای دادپه‌روم كه‌سيكه له نيوان خودا و به‌نده‌كاندا وه ستاوه گوي له‌و ته‌ي خوا ده‌گري و ده‌يدات به‌گوي ي به‌نده‌كاندا و له په‌روم‌دگاري دم‌رواني و نه‌ويان نيشان ده‌دات ، هه‌ر به‌رو لاي خوا پري ده‌كات و نه‌وانيش بۆ لاي نه‌و ده‌بات ... له‌به‌ر نه‌وه نه‌ي نه‌ميري ئيمانداران ، له‌و مولكه‌دا كه خودا پي ي داويت وهك نه‌و عه‌به‌ده مه‌به كه گه‌وره‌كه‌ي متمانه‌ي پي ده‌كات و مال و مندالي نه‌داته ده‌ستي ، كه‌چي ماله‌كه‌ي په‌رش و بلاو كرده‌وه و منداله‌كانيشي دم‌ربه‌دم‌ر كرد و به‌و جوړه نه‌هله‌كه‌ي هه‌ژار كرد و مال و سامانه‌كه‌شي به‌ش به‌ش كرد .

نه‌وه‌ش بزانه – نه‌ي نه‌ميري ئيمانداران – كه خواي گه‌وره بويه سنووره‌كاني ديارى كرده‌وه تا ريگري له پيسي و خراپه‌كاري بكرت ، ئيت‌ر به‌وكه‌سه چي ده‌لييت كه پاگرتن و جيگيركردني سنووره‌كاني به‌ده‌سته خو ي خراپه‌كاري نه‌كات ، هروهه خودا (قصاص) ي له‌به‌ر خاتري پاراستني ژياني به‌نده‌كاني بپيارداده ، نه‌ي نه‌گه‌ر كه‌سيك كه ده‌با (قصاص) ي بۆ وم‌رگرتايه‌ته‌وه ، خو ي بيانكوژيت چي ؟

نه‌ي نه‌ميري ئيمانداران ، يادي مهرگ و دواي مردن و كه‌مي شوينكه‌وته‌كانت و پشتيوانه‌كانت له‌وكاته‌و ساته‌دا بكه ، وه تويشو بۆ نه‌و كاته و بۆ كاتي توقينى هه‌ره‌گه‌وره بۆ خوت بخه‌روهه .

بزانه كه‌ماليكي ديكه‌ت هه‌يه جياواز له‌م ماله‌ي ئيستا تيايدايت و له‌وي به‌خاك ده‌سپېردريت و خوښه‌ويستانت جيت ده‌يان و له‌قولا ي گوردا به‌تاك و ته‌نها

تسلیمت دهکهن . دهی ئه زادهی بۆ هه لگره که له گهلت ده مینیتته وه ﴿يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ (٣٤) وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ (٣٥) وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ (٣٦)﴾ سورة عَبَسَ ، آية (٣٤ - ٣٦)^١
 نه وهت له یاد بێ ئه ی ئه میری ئیمانداران که ئه پوژدهی ﴿... إِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِ (٩) وَحُصِّلَ مَا فِي الصُّدُورِ (١٠)﴾ سورة العاديات ، آية (٩ - ١٠)^٢ ئه پوژده نه ییه کان
 ئاشکرا ده بن و پهراویش گه وره و بچوک ده خوینیتته وه ...

ئیسیتا که هیشتا تو له دهرفه تدایت - ئه ی ئه میری ئیمانداران - وه نه جهلت
 نه هاتوو و بێ هیوا نه بویت ، به فرمانی نهزانه کان حوکمی به نهکانی خوا مه که و
 دهره ق به وان پیگه ی سته مه کاران مه گره و خو به زلزانه کان زال مه که به سه ر بێ هیز و
 چه و ساوه کاند ، چونکه ئه وان دهره ق به با و مر داران هیچ هه لیک له ده ست نایه و هیچ
 باکیان نی یه ... تو ش نه گهر ئه و کاره ت کرد ئه و تاوان و گونا ه ی خو ت و نه وانیش
 هه لده گری ت ، وریا به ئه و که سانه هه لته نه خه له تینن که له به ده خت کردنی تو چی ژ
 و مر ده گرن و بۆ خو یان له خو شی یه کان ی دنیا ئه خو ن به نه هی شنی خو شی یه کان ی تو له
 ئاخیره تدا ..

سه یری تواناو ده سه لات ی ئه مپو ت مه که ، به لکو سه یری بێ ده سه لات یی سبه ینیت
 بکه ئه و کاته ی که دیلی په تی مه رگی ت و له نیو ده ستی خوا دا وه ستاویت له به رچاوی
 فری شته کان و پیغه مبران و نیروا و اندا و له روژی کدا که هه مو وان پوو یان له
 پهرو مر دگاریانه ...

له راستیدا من ئه ی ئه میری ئیمانداران نه گهر چی به م نامو ژگاریه م نه گه شتوو مه ته
 پله ی کاملان و ژیرانی پی ش خو م ئه م نوو سرا وه ت بۆ ده نیرم وه ک دهرمان سازیک که چو ن
 خو شه ویسته که ی چاره سه ر ده کات و دهرمانی تال و سه ختی پی ده دات به ئومیدی

^١ - ئه و پوژده هی تده سامنا که برا له ده ست برا که ی هه لدیت و راده کات هه ره ها له ده ست دایک و باوک و ... له
 ده ست هاو سه ر و کو ره کانی .

^٢ - کاتی له کو ره کان هی ترانه دهر وه و هه رچی ش له سی نه کاندایه هه ر هه موو له (کارنامه دا) به تو مار کراوی
 ئاشکرا کران و خرا نه بهر ده ست

سهلامهتی و تهنردوستی . له کوټاییدا سلاو رهمهت و بهرهمهتی خوی پهرهمردگارت لی بیت .^۱ نهی نه میری نیمانداران .

- سوژ و تاسه کردن یو پهرهمردگار :-

پاش گه شتیکی پیروژ که (فاروق) له ناو ئیسلامدا بهسمری برد ، زهوی بو ئیسلام خوښ و ناماده کردو و ئالای یه کتاپهرستی لهسمر ده می نهو دا له زور ولاتداشه کایه وه له وانه :-

(بصری ، دمشق ، ئوردون ، بیسان ، طبریه ، فهلهستین ، قودس ، مصر ، ترابلوس ، عراق ، نه هواز ، نه هاوهند ، خوراسان ، ... و زوری تریش) کاتی نه وه هات روهنده که بگاته مه نزل و بهو نامانجهی بگات که له پیناویدا ژیاو له پیناویدا وه فاتی کرد .

پیشهوا : ئینو که سیر (رهحهتهی خوی لی بیت) ده لیت

(عومهر ﷺ) سالی ۲۳ ی کوچی کاتی له حهج بوویه وه و له نه بتهح دابهزی دهستی به دوعا کردن کرد سکالای خوی برده لای پهرهمردگاری که ته مه نی گه وره بووه و هیژ و توانای کهم بووه ته وه و په عیه ته کهشی بلاو بوونه ته وه و له وه دهرسیت تووشی کهم و کورتی و کهمته رخه می بییت و داوای له خوی پهرهمردگاری کرد بیباته وه لای خوی و له ولاتی پیغمبره کهیدا (ﷺ) شه هاده تی به نسیب بکات ، ههروه که له (صحیح) دا هیهه فهرمووی : (پهرهمردگار .. داوای شه هاده تی لی نه کهم له پیناوی تودا و داوای مردنیکت لی نه کهم له ولاتی پیغمبره کهیدا (ﷺ)) .^۲

خوی پهرهمردگار و میهره بانیش نزای پیشهوا عومهری گیرا کرد و ههردو داواکهی قبول کرد ، شه هاده تی له شاری پیغمبره کهیدا (ﷺ) .

نه مهش زور پله و پایه یه کی گه وره و مهزنه ، به لام خودا بو هه ره کهس بیهوی میهره بان و به سوژه ، نه وه بوو بریاری خودا و ابو نه بولو لو ه فه یروزی مهجوسی که خوی له پومدا نیشته جی بوو ، له کاتی نویژی به یانی و له ناو میحرابی پیروژدا سی لیدان - و تراویشه شهش لیدان - ی به خه نجه ریکی دووسهر دا له پیشهوا عومهر که

^۱ - العقد الفرید (۳۵ ، ۳۶) ، صلاح الأمة (۶ / ۲۵ - ۲۷) .

^۲ - صحیحی بوخاری (۳ ، ۳۰) .

یه کیکیانی له ژیر ناوکی دا بوو - له جی ی خوئی کهوت و (عبدالرحمن ی کوپی عوف) له جی ی خوئی دانا ..

کابرای عهجه می بی باوه پ خه نجه ره که ی دهره ی نایه وه و به هر که سیك ده گه یشت لی ی دها و تا له سیانزه پیای دی دا شه شیان ی کوشت ، و له کو تاییدا عبالرحمن ی کوپی عوف کلاو (ته قله) که ی خوئی هه لدا به سه ری دا و کهوت ، نه ویش نه فره تی خوی لی بیت خوئی کوشت .. دواتر عومر (ﷺ) هه لگیرا و برایه وه بو مالی خوئی پیش خوره لانت ..

پیشه و له حاله تی کدا بوو برینه که ی خوینی لی دهره یشت بویه له هوش خوئی ده چوو ، و دهاته وه هوشی خوئی پاشان نوێژیان وه بیر ده خسته وه که وا کاتی نوێژی به یانی یه .. نه ویش به هوشی خوئی دهاته وه و ده یفرموو : " به لی ، نه وه ی نوێژوا ز لی بینیت هیچ پیشکی له ئیسلامدا نیه " .^۱ پاشان له کاتی خویدا نوێژه که ی نه جامدا .^۲

گه شتیاریک بو به ههشت : -

ومر با له گه ل به ری کردنی سات به ساتی ئهم بهنده چاکه خوازه بو به ههشت ، بژین ، به لام نه وه کی یه وینه یه کی زیندوومان بو ده گوازیته وه له کو تا کاتر می ره کانی پیش کوچی عومر ؟ نه وه که سه عبدالله ی کوپی عمری کوپی خهتابه رهزای خویان له سه ربی ، عبدالله ده لیت : -

(کاتی نه بو لؤلؤه دوو جار خه نجه ره که یدا له عومر ، عومر وایزانی تاوانیکی له لای خه لکی هیه و نازانی ، بویه ئیبنو عهباسی بانگ کرد ، نه و ئیبنو عهباسی خوش دهویست و لی ی نزیک بوو وه گوئی ی بو ده گرت ، پرسی : ئهمه وی بزائم ئایا ئهمه ی ئهم کاره ی کرد یه کی بوو له خه لکه که ؟ ئیبنو عهباس یش چوو ده ره وه ، به هر که سیك ده گه یشت ده یبینی که ده گریان ، نه ویش گه رایه وه لای عومر فهرمووی : -

نه ی ئهمیری ئیمانداران ، به هر که سی ده گه یشتم وها ده گریان وه ک نه وه ی پوله یان جوانه مرگ بووبی .

^۱ - ئیسناده که ی باشه : نه محمد و غهیر نه ویش کی راویانه ته وه ز (الترعیب و الرهیب) ی منزری (۱ / ۱۹۷) .

^۲ - برانه / البداية و النهایه (۵ / ۲۱۷) به که می ده ستکاریه وه .

ئەویش فەرمووی : کی منی کوشت ؟

ئینبو عباس فەرمووی : ئەبو لؤلؤه ی مەجوسی کە بەندە ی موغەیرە ی کوپری شوعبە یه .^۱

ئینبو عباس دەلیت : کەوام پی وت ئاسوودەیم لە دەم و چاویدا بەدی کرد .
ئینجا فەرمووی سوپاس بۆ ئەو خوا یه ی کە بەکەسیک تا قی نەکردمەوه و تبتی ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ و بێتە بەلگە بەسەرمەوه .^۲

فەرمووی : بەلام من پیم وتبوون کە هیچ کەسیکی بیانی بی باوەرمان بۆ مەهینن کە چی سەرپنجیتان کردم ، پاشان فەرمووی : براکانم بۆ بانگ کەن ، پرسیان کی ؟ فەرمووی : عوسمان و عەلی و تەلحە و زوبیر و عبدالرحمن ی کوپری عەوف و سەعدی کوپری ئەبی و قاص (ئەوانیش ناریدیان بە دوا یاندا و پاشان سەری لەسەر کۆشم دانا کاتی گەیشتن پیم وت : ئەوانە ی داوات کرد بوون گەیشتوون ، فەرمووی : بەلی .. لە کاروباری موسلمانانم پوانی ، بینیم ئیوه ئەو شەش کەسەتان سەرانی خەلک و پیشەوایان و ئەم کاروبارەش هەر بە ئیوه دەکری ، ئەگەر لەسەر پی ی راست بمینن ئەوا خەلکیش لەسەر پی راست دەمیننەوه . خو ئەگەر جیاوازی یەکیش هەبی ئەوه لەناو ئیوه دایه .. منیش کاتیک گویم لی بوو باسی ناکۆکی و پەرت پەرت بوونی دەکرد و مزانی کە پووی داوه ، چونکە بەدەگمەن شتیکی و تووه و پوی نەدابی ، پاشان ئەوەندە خوینی لەبەر پۆشت تا تەواو بی هیژ بوو ئەوانیش دەستیانکرد بە ورتە ورتە هەتا لەوه ترسام لەناو خو یاندا بەیعت بە یەکیک لە خو یان بدەن ، وتم : ئەمیر هیشتا زیندوووه خو نابی دوو جینشین هەبن یەک سەیری ئەوی تر بکات ، عومەر فەرمووی : هەلمگرن .. ئیمەش هەلمانگرت .. فەرمووی (لەگەل سی لایەن) سی کۆمەل - پراویژ بکەن و پاشان صوھەیب نوێژ بۆ خەلکی بکات (دابەستی).

^۱ - هەندئ لە بوختانچیان دەیانگوت کە گوا یه موغەیرە ی کوپری شعبە نەم پلانە ی ریک خستووه - بە کوشت چن درۆزان و بوختانچیان .

^۲ - لە رێوایەتی تردا (سوپاس بۆ ئەو خوا یه ی چارەنووسی منی نەخستە دەستی کەسیک نیدە یعی باوەر بکات و تەنها کڕنوشیکیشی بۆ خوا نەبرد بی) البدایه (۵ / ۲۱۸) .

وتیان / لەگەڵ کێ پراویژ بکەین ئەو ئەمیری باوەرداران ؟

فەرمووی : (پراویژ بکەن لەگەڵ کۆچکەران و پشتیوانان و جوامیرائیک لەناو

سەربازەکاندا) .

پاشان داوای قومه شیریکی کرد کە خواریدەوێ سەپایی شیرەکە لە هەردوو برینەکیەوێ هاتە دەرەوێ ، زانیی کە ئامارەییە بە مردنی ، فەرمووی : " ئیستا ئەگەر هەموو دنیا هی من بواوە ئەمکرد بە فیدای سامناکیی پۆژی قیامەت " .

ئێن عباس یش فەرمووی : دەوێ خوا خۆی پاداشتت بداتەوێ ، مەگەر پیغەمبەری خوا (ﷺ) ئەو کاتە موسلمانان لەمەککەدا لە ترسدا دەرژان داوای لە خوا نەکرد کە ئیسلام و موسلمانان بە هۆی تۆوێ به هیژ و بە توانا بکات ، و کاتی موسلمان بویت ، موسلماننوت بوێ عیززەت و بە تۆوێ ئیسلام و پیغەمبەری خوا (ﷺ) و هاوێلان دەرکەوتن و ئاشکرا بوون .

وێ بە کۆچکردنت بۆ مەدینە پزگاریت هیئا ، ئەوجا لە هیچ جەنگیکدا نەبووێ کە ئامادە نەبووێت هاوێرێ لەگەڵ پیغەمبەری خوا (ﷺ) بۆ کوشتنی بی باوەرداران لە فلانێ و فلان پۆژدا ، و پاشان پیغەمبەری خوا (ﷺ) وەفاتی کرد و لیئت پزازی بوو ، داوای ئەویش هاوکاری جینشینە کەیت کرد لەسەر خستنی بەرنامەکی خوادا و بە کەسانیک کە بەرەو پزازی ئیسلام دەهاتن لەوانەت دەدا کە پشتیان لە ئیسلام هەلدەکرد ، هەتا خەلکی بەویست و ناویست هاتنە ناو ئیسلام ، پاشان خەلیفەش وەفاتی کرد و لیئت پزازی بوو ، پاشان کرایتە والی بە باشترین شیوێ کە خەلکی پزازی بکریتە والی و سەرکار ، و خودا بە هۆی تۆوێ ولاتانیکی پزازی ئاوەدان کردیتەوێ و مال و سامانیکی بۆ موسلمانان لەسەر دەستی تۆ کۆ کردەوێ و دۆرمانانی ئیسلامی لەسەر دەستت نەفی کردوێ دەرنا ، پاشان خوای گەرێ هەر لە پزازی تۆوێ چەندین خیزانی لە ئایین نزیک کردەوێ و پۆژی دان و لە کۆتایشدا شەهادەتی پزازی بەخشیت... دەوێ خوشی لە خۆت ئەو ئەمیری ئیمانداران .

ئەویش فەرمووی : " سویند بەخوا لە خۆبایی ئەو کەسەیی فریو خواریدووی

ئەکەن " پاشان فەرمووی : ئەوێ عبدالله لە پۆژی قیامەتدا ئامادەوێ لەلای خوا شایەتیم بۆ

بدهی؟ وتی: بهلئ، عومریش (ﷺ) فهرمووی / نهی پهروردگار ستایش بو تو، نهی عبدالله ی کوپی عومر پروومه تم بنووسینه به زهویه وه.^۱

منیش له سهر پانم دامگرت و خستمه سهر لاقم فهرمووی: "پروومه ته م بده له زهوی" و پیش و پروومه تی هینایه خواره وه تا که و ته سهر زهوی و فهرمووی: "خوت و دایکت بهد بهخت دهن - یان بهد بهختی بو خوت و دایکت - نهگر خوا لیئت خوش نه بی نهی عومر".

نه و جا وه فاتی کرد په حمهت و بهرکه تی خوی له سهر بی، و ناردیان به دوی عبدالله ی کوپی عمردا فهرمووی: له گه لئان نایم تا نه کاره نه کن که عومر فهرمانی پی کردن نه ویش پاریژ کردنه له گه لئان نصار و کوچکردوان و چهند پیاویکی جوامیر له ناو سهر بازه کاندان).

حه سه ن ده لیئت: باسی عومری بو کرا له سهر مهرگیدا چون له پهروردگاری ترساره. نه ویش فهرمووی: "موسلمان بهم جوریه چاکه و بهرزی تیدا کو بوتوه، وه چون دوپروان خراپه و هه له و له خوبایی بوونیان تیا کو بوتوه.

سویند به خوا نه له رابردو و نه له نیستادا هیچ بهنده یه کی خوام نه دیوه چاکه کارتر و له خواترستر و به بهرزیتر له عومر، همره ها له رابردو نیستاشدا هر که سیکم دیبی خراپه ی زیادی کردبی نه وه هه له و ساویلکیشی زیادی کردوه.^۲

خودا خافیزی: -

له کوتایی پیدان و له کاتی کدا خوا خافیزی له ئهمیری باورداران نه که هین وشه یه ک بو وتن نادوزمه وه نه مه نه بیئت که ئبنو مسعود ده لیئت: -

"عومر قه لایه کی پولایین بو بو ئیسلام که خه لکی ده هاتنه ناوی و ئیدی نه نه چوونه دهره وه، به لأم پاش نه و قه لایه رما و ئیدی خه لکی لی دینه دهره وه له بری نه وه ی بچنه ناوی".^۳

۱ - وه نه وه ی عبدالله ی کوپی عباس ی لی بو بیته کوپی عومر.

۲ - نیسناده کی (حسن): ته بهرانی له نه وسهت دا ریوایه تی کردوه هیه می ده لیئت: نیسناده کی

(حسن) ه الجمع ژماره (۱۴۴۶۳).

۳ - ته بهرانی ریوایه تی کردوه له الکبیردا. الجمع (۱۴۴۶۶، ۱۴۴۷۹).

همروه ها ده فرموی : " حزم نه کرد خزمه تکاریک بوومایه له بهردهستی عومهردا
ههتا مردن)^۱

وه ده لیت : " نه گهر عومهر سه گیکی خوشبویستایه ، نه سه گه ده بووه
خوشه ویسترینی سه گیک له لام)^۲ سویند به خوا ئیبنو مه سعود راستی وتوووه ..

" سه لام له سهر گیانی عومهری کوپی خهتاب (ﷺ) له گهل نه مراندا "

^۱ - ته بهرانی روایهتی کردووه له الکبیردا . المجمع (۱۴۴۶ ، ۱۴۴۷) .

^۲ - ته بهرانی روایهتی کردووه له الکبیردا به ژمارهی (۸۸۱۵) .

" ۳ - عوسمانی کوپی عہفان (ﷺ) "

ناسنامہ ی :-

عوسمانی کوپی عہفانی کوپی ئہبی لعاصی کوپی ئومہییہی کوپی عہبد
شہمسی کوپی عبدمنافہ ...

عوسمان (ﷺ) لہ سالی شہشی فیل دا لہ دایک بووہ و ہر زوو موسلمان بووہ و
ہمدوہ کوچہکھی کردوہ ، کوچی یہکھی حہبہشہ و کوچ بؤ مہدینہ ..

خاتووہ پوقیہی کچی پیغمبرہی خوا (ﷺ) ی ہیناوہ و لہ شہوہکانی بہدردا
خاتووہ پوقیہ و ہفاتی کردوہ ، دوی ئویش پیغمبرہی خوا (ﷺ) خاتووہ ئوم کھلوسوم
ی (خوشکی پوقیہ) ی پیداوہ .

زانایان دہلین : " جگہ لہ عوسمان نہزانراوہ کھسیکی تر دوو کچی پیغمبرہی
خوا (ﷺ) ہاوسہری بوویت . لہبرئوہ ناوہراوہ بہ " ذالنورین " عوسمان (ﷺ)
یہکیکھ لہو دہ کھسہی مژدہی بہہشتیان پی دراوہ و ہروہا یہکیکھ لہ و ہاوہلانہی
قورئانیان کو کردوہ " . " کھسیکی ریش دریژ و جوان بووہ " ۲ و لہ جواتترین کھسان
بووہ ۳ .

لہ عبدالرحمن ی کوپی عوسمانی قورہشی یوہ :- پیغمبرہی خوا (ﷺ)
ہاتووہ بؤ مالی عوسمان (ﷺ) دیویہتی کچہکھی سہری عوسمان بہملدا دہشوات
فہرمووی : " یا بنیہ احسینی الی ابي عبد الله ، فإنه أشبه اصحابي بي خلقاً " ۴ واتہ : کچم باشبہ بؤ
باوکی عبدللہ ، چونکہ لہناو ہاوہلانمدا لہ ہہمویان زیاتر ہاو ئاکاری منہ .

۱ - واتہ خاوہنی دوو پروناکی .

۲ - نیسنادہکھی (حسن) ہ . تہبرانی لہ عبدللہ ی کوپی شداد بہراکیروی ریرایہتی کردوہ . (المجمع)
(۱۴۴۹۲) .

۳ - ہمیسہمی دہلینت : عبدللہ کتیرایہتیہوہ و پیاوانی فہرموودہکھ پیاوانی (الصبیح) ن . جگہ لہ ئوم موسی
کھ نہمیش جیی متمانہیہ . المجمع (۱۴۴۹۶) .

۴ - پیاوانی جی متمانہن / تہبرانی ریرایہتی کردوہ ، المجمع (۱۴۵۰۰) .

" چاکه کانی "

۱ - له ئه‌بی هورهیره وه (ﷺ) : پیغمبره‌ی خوا له‌سه‌ر کیوی چه‌را بوو له‌گه‌ل ئه‌بویه‌کر و عومهر و عوسمان و عه‌لی و ته‌لحه و زوبیر دا ، به‌رده‌که جولاً ، پیغمبره‌ی خوا (ﷺ) به‌به‌رده‌که‌ی فهرموو " إهدأ فما عليك الانبي ، أو صديق أو شهيد " ^۱ واته : هیمن به ، خو جگه له پیغمبره‌ی یان (صديق) یکن یان شهیدیکت له‌سه‌ر نی یه .

نووسهریک ده‌لیت : ئه‌م فهرمووده گشتگیر تره له و فهرمووده‌یه‌ی ناوی دوو شهیدی تیا‌دا‌هاتوو ، هه‌روه‌ها فهرمووده‌که یه‌کیک له موعیزه‌کانی (په‌رجوو) پیغمبره‌ی‌ه‌تی تیدا‌یه ، ئه‌وه بوو هه‌ریه‌که له عوسمان و عه‌لی و عمر و ته‌لحه و زوبیر شهید بوون .

۲ - له ئه‌بو موسای ئه‌شعهری یه‌وه ، ده‌لیت : (له‌گه‌ل پیغمبره‌ی خوا (ﷺ)) چو‌وینه دهره‌وه ، و له پێدا چوو په‌شت یه‌کی له دیواره‌کانی ئه‌نصار بو کار ی تایبه‌تی خو ی .

فهرمووی : (یا ابا موسی املک علی الباب فلا یدخلن علی احد الاباذن) ئه‌ی ئه‌بی موسا دهرگاکه‌م لی بگره تا که‌س به بی مؤله‌ت نه‌یه‌ت به‌سه‌رما . ئه‌وه بوو پیاویک هات و له دهرگای دا پرسیم ، کییه ؟ وتی : ئه‌بویه‌کر ، وتم : ئه‌ی پیغمبره‌ی خوا (ﷺ) ئه‌بویه‌کر هاتوو و مؤله‌تی هاتنه ژووره‌وه و هه‌رگرت ؟ فهرمووی : (ائذن له و بشره بالحنة) مؤله‌تی بده و مژده‌ی به‌هه‌شتیشی پی بده . ئه‌ویش چوو ژووره‌وه و مژده‌ی به‌هه‌شتم پی دا . پیاویکی تر هات و له دهرگای دا ، وتم : کییت ؟ وتی : عومهرم وتم ئه‌ی پیغمبره‌ی خوا عومهره هاتوو دا‌وای مؤله‌تی هاتنه ژووره‌وه ده‌کات . فهرمووی (أفتح له و بشره بالحنة) . فهرمووی : بوی بکه‌ره‌وه و مژده‌ی به‌هه‌شتی پی بده ، منیش دهرگاکه‌م بو کرده‌وه که هات ژووره‌وه مژده‌ی به‌هه‌شتم پی دا .

پیاویکی تر هات و له دهرگای دا ، پرسیم ، کییه ؟ وتی : عوسمان ، وتم : ئه‌ی پیغمبره‌ی خوا (ﷺ) عوسمانه دا‌وای مؤله‌ت ده‌کات . فهرمووی : (أفتح له و بشره بالحنة)

^۱ - صحیح : موسلیم و ترمزی رپوایه‌ت کردووه بر‌وانه سه‌حیحی ژماره (۲ / ۵۶۲) .

علی بلوی تصییه)^۱ واته / بوئی بکهره وه و مژده ی بهمشتی پی بده له سمر به لایه که توشی ئه بیّت .

۳ - له عوسمانه وه پهرای خوای لی بیّت فهرمووی : پیغه مبهری خوا (ﷺ) فهرمووی : " من حفر رومة فله الجنة " همر که سی بیریک لی بدات ده چیته بهمشته وه . منیش بیریکم لی دا ههروه ها فهرمووی " من جهاز جيش العسرة فله الجنة " واته : همر که سی سوپایه که له کاتی نار هه ته و نه بوونیدا ساز بکات (به چه که و تفاق) ئهوا ده چیته بههشت منیش وام کرد .^۲

۴ - ههروه ها عوسمان (ﷺ) فهرمووی ته / سویند به خوا نه له جاهیلیدا (پيش ئیسلام) و نه له موسلمان بووندا همرگیز زینام نه کردووه .^۳

" شهرمی عوسمان "

له خاتوو عانیشه ی دایکی ئیماندارانه وه ، پیغه مبهری خوا (ﷺ) دانیشتبو پانی بهدمروه بوو، ئه بوبه کر مۆله تی هاتنه ژووره وه ی وهرگرت ئه ویش هه بهو شیوه یه مۆله تی دا ، ئه و جا عومهر مۆله تی هاتن ژووره وه ی وهرگرت ، بو ئه ویش بهه مان شیوه مۆله تی دا ، به لام کاتی عوسمان مۆله تی هاتنه ژووره وه ی وهرگرت ، پیغه مبهری خوا (ﷺ) جلهکانی دا به سهر پانیدا و دایپووشی .

دوای ئه وه ی هه لسان ، پرسیم : ئه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) ، ئه بوبه کر و عمر مۆله تیان وهرگرتی تۆش فهرمووت لی کردن له کاتی کهدا هه بهو حاله بوویت که بوویت (پانه کانت به دهره وه بوون) ، که چی کاتی عوسمان مۆله تی وهرگرت جله کانت دا به سهر پانیدا ، فهرمووی : (يا عائشة ، الا أستحي من رجل ، والله و ان الملائكة تستحي منه) .^۴

۱ - صحیح / صحیحی سونه ته کانی ترمزی (۲۹۲۷) .

۲ - صحیح ، بوخاری به هه لپه سی راوی رپوایه تی کردووه برهانه : روضة المحبین (۲۰) .

۳ - صحیح / نه بو داوود رپوایه تی کردووه . برهانه روضة المحبین ی عه ده ی (۲۰) .

۴ - موسلیم دهره تانی کردووه بو فهرمووده که له بابی (فضائل عوسمان) وا به چه ند دهر برینیک ی نزیک له رپوایه ته وه .

واتہ : ئەى عائيشه ، ئايا شەرم لە پياويك نەكەم كە سویند بە خوا فریشتەكان
شەرمى لى دەكەن .

نووسەریك دەلیت ، وتم : باشە پياويك فریشتەكان شەرمى لى دەكەن و
پیغە مەهرى خوا (ﷺ) شەرمى لى دەكات ، ئەى ئەو تانە و تەشەر لیدەرانە شەرم ناکەن
دروى بۆ هەلدەبەستن ؟!

وہ حەسەن (رەحمەتى خواى لى بیّت) ، باسى عوسمان و زۆرى حەيائى
عوسمان دەكات ، دەلیت : (هەتا ئەگەر لەمال بیّت و دەرگاشى لەسەر داخرابى ،
جلەكانى داناكەنى تا ئاو بە خۆیدا بكات .^۱

" پەرستشى "

لە ئیبنو عومەرەوہ (ﷺ) فەرموودەى پەروردگار لەم ئایەتەدا كە دەفەر مویت :
﴿ اَمَّنْ هُوَ قَانَتْ اَنَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُو رَحْمَةً رَبِّهِ ﴾ سورة الزمر آية (۹) .

واتە : یان ئەو ئیماندارەى كە لە دووتوى شەوگاردە هەلدەسیت بۆ خوا
پەرستى ، سوجدە دەبات و بە پێوہ دەوہستیت لە لێپرسینەوہى قیامت دەترسیت و
هیواى بە میهرەبانى پەروردگارى ھەبە .

دەلیت : مەبەست عوسمانى كۆرى عەفانە .^۲ ھەرەھا (رەحمەتى خواى لى بیّت)
كە ھەلدەسا بۆ شەو نویت ھەرگیز كەسى لەئەندامانى خیزانەكەى بەخەبەر نەئەھینا تا
یارمەتى بدەن لە دەست نویت گرتنیدا ، مەگەر خویان بەخەبەر بونایە . ھەرەھا ھەمیشە
بەپۆژوو بوو . گەھى لى دەكرا كە بۆچى خزمەتكارىكى بە خەبەر ناھینى ؟ دەیفەرموو :
نەخیر ! شەویش بۆ ئەوانە با راحت بن .^۳

^۱ - پیاوانى جى متمنەن : ھەیسەمى دەلیت : ئەمەد گىراوتیەوہ . الجمع (۸۲ / ۹) .

^۲ - بروانہ البدایة و النہایة (۵ / ۳۰۷) - ئیبنو عباس دەلیت : كى حەز ئەكات خواى پەروردگار پۆژى
قیامەتى لا ئاسان بكات با خودا لە تاریكى شەودا بە كړنوش بردن و نویت كردنەوہ بیبینیت و لە خەمى ناخیرەتدا
بى و تكای رەحمەت و بەزمى ئەو بكات . تەفسیری قرتوبى (۱۵ / ۲۱۴) .

^۳ - البدایة و النہایة (۵ / ۳۰۷) .

وه له حه‌سه‌نه‌وه ، ده‌لێت : عوسمان فهرمووی : (ئه‌گه‌ر دله‌كانمان پاك بوايه‌ته‌وه
هه‌رگیز له‌ فهرمووده‌كاني پهره‌مردگارمان تێر نه‌ده‌بوین ، له‌ راستیدا حه‌ز ناكه‌م پۆژێكم
به‌سه‌ردا به‌روات و سه‌یری قورئانی پیرۆزی تیا نه‌كه‌م) (نه‌یخوینمه‌وه) ، كاتیك وه‌فاتیشی
كرد (مصحف) هه‌كی به‌هۆی زۆر خویندنه‌وه و مانه‌وه‌ی به‌ده‌ستییه‌وه كۆن و شپ
بوو بوو .^١ هه‌روه‌ها كاتی شه‌هید كرا (مصحف) هه‌كی له‌ كۆشیدا بوو ، هه‌روه‌ها
انس و محمدي ابن سیرین ده‌لێن : خیزانی عوسمان پۆژی (الدار)^٢ ، وتی :
(یان بیکوژن ، یان وازی لی بینن ، سویند به‌خوا شه‌وی به‌ قورئان له‌یه‌ك ڕكاتدا زیندوو
ئه‌كرده‌وه !)^٣

" ئرسی عوسمان "

له‌ عبدالله ی كۆپی پۆمی یه‌وه ، ده‌لێت : " پیم‌گه‌یشته‌وه كه‌ عوسمان (ﷺ)
فه‌رمویه‌تی : ئه‌گه‌ر له‌ نیوان به‌هه‌شت و دۆزه‌خدا دامنی و نه‌زانم ده‌خریمه‌ کامیان ،
ئه‌وه‌م هه‌له‌ده‌بژارد ببومايه به‌ خۆل پێش ئه‌وه‌ی بزانم چاره‌نووسم بۆ كاملايه " . هه‌روه‌ها
عوسمان (رحمه‌تی خوی لی بیت) كاتی له‌سه‌ر گۆڤێك ده‌وه‌ستا ئه‌وه‌نده ئه‌گه‌ریا تا
پیشی ته‌ر ده‌بوو . پێیان ئه‌وت : - كاتی یادی به‌هه‌شت و ناگر ده‌كریت ناگری ، كه‌چی
یادی گۆڤ ده‌كه‌یت ده‌گری ؟ عوسمان (ﷺ) فهرمووی : گویملی بوو پیغه‌مبه‌ری
خوا (ﷺ) فهرمووی : " القبر أول منزل من منازل الآخرة ، فأن بها منه ، فما بعده أسیر ، إن لم یج
منه فما بعده أشد " واته : گۆڤ یه‌كه‌مین مه‌نزلگایه له‌ مه‌نزلگاكانی ناخیره‌ت ، ئه‌گه‌ر پزگارت
بوو لی ی ئه‌وه هه‌رچی له‌ دواي ئه‌و دیت ئاسانه‌تره ، خو ئه‌گه‌ر پزگارت نه‌بوو لی ی ئه‌وا
هه‌رچی له‌ دواي ئه‌و دیت گرانه‌تر و توندتره ..

١ - البداية (٥ / ٣٠٧) .

٢ - يوم الدار / ئه‌و رۆژه‌ی ناشویه‌كان هێرشیان برده‌ سه‌ر عوسمان (رحمه‌تی خوی لی بیت) ، بۆ كوشتنی .

٣ - زه‌هه‌بی ده‌لێت : له‌ چه‌ند رۆویه‌كه‌وه ئه‌م فهرمووده‌یه‌ راسته‌كه‌ عوسمان قورئانی هه‌موو له‌یه‌ك ڕكاتدا خویندنه‌وه
(سیر أعلام النبلاء) ، به‌شی / الخلفاء ، لايمره (١٥٧) وه‌ به‌روانه (التبيان) ی نه‌وه‌ی (ل ٥٧) .
نوسه‌ریك ده‌لێت : ئه‌وه‌ش راسته‌كه‌ نه‌هی له‌ خویندنی هه‌موو قورئان له‌ كه‌مه‌تر له‌ (٣) ڕكاتدا كراوه . نیبێنو
ره‌جه‌ب ده‌لێت : (به‌لكو ئه‌م نه‌هی یه‌ بۆ كاتیكه‌ به‌رده‌وام بی له‌سه‌ری (آ . هـ) طائف المعارف) ١٩١ .

وه فېرمووی : گویم لی ی بوو (ﷺ) فېرمووی " ما رأيت منظرًا قط إلا والقبر افضل منه " واته : هرگیز هیچ دیمه نیکم نه دیوه له دیمه نی گوږ ترسناکتر بیت .

بی فیزی (تواضع) ی عوسمان (ﷺ)

له حېسه نه وه (رحمه تي خوی لی بیت) ، ده لیت : " عوسمانم بیني (ﷺ) له مزگوت به لیغه یه که وه خوی لی که وتبوو ، له کاتیکدا نه میری نیمانداران بوو " ^۲ وه لآمدانه وه و پرته کردنه وه ی نهو گومانانه ی له سمر پیشه وه عوسمان دروستکرا بوون : - بوختانچیان چه ندین شتیان بو (ذي النورین) هه لبه ستووه له درو و بوختان و شتی دور له راستی تاوه کو بهم کاره یان راستی یه کان بسرنه وه و تانه له سییه مین (خلیفه ی راشدین) بدن ، که زانایان له کو و نیستاشدا هه میشه له ئاست وه لآمدانه ویداندا بوون و نهو تیره ی بو پیشه وه عوسمانیان هه لدا ، گیرایانه وه بو سمر سنگی خویمان و هه میشه درو و ساخته کاریه کانیان ئاشکرا کردوه " والله غالب علی امره " . به راستی خودا فرمان و ویستی خو ی سمر ده خات . لهو هه لبه ستراوانه : -

۱ - نه وه ی که گوايه پیشه وه عوسمان (عبیدالله ی کوږی عومر) ی له هه قی (هرمان) دا نه کوشتووه ته وه .

وه لآمیش نه مه یه : که عوسمان (ﷺ) خوینبایی یه که ی له مالی خو ی داوه دوا ی نه وه ی ږاوږی له گه ل هاوه لآندا کردوه ، چونکه نهو وه ی و سمر پر شتیاری خوینی کوژراوه نه گمر هیچ که سی تری نه بوو بیته وه ی ، به پیی بنه مای (السلطان ولي من لا ولي له) .

وه له هه ندی ږیوایه تدا هاتووه که (قمازیان) ی کوږی (هورمان) له بکوژه که ی باوکی که (عبیدالله) بووه خو ش بووه ، وه هه ندی ږیوایه تیش جهخت له سمر نه وه ده که نه وه که (هرمان) پلانی بو کوشتنی (عومر) داناوه . ^۱

^۱ - فېرمووده ی (حسن) ه / ترمزی ږیوایه تی کردوه . نه لېانی ده لیت : (حسن) ه ، (صحیحی) سونه ته کانی نیینو ماجه (۳۴۶۱) .

^۲ - ږروانه : الحلیة (۱ - ۶۰) .

۲ - مهرودها وتویانه که گویا پیشهوا عوسمان که سه‌نزیکه‌کانی خوئی وهک
(عبدالله ی کوپی عامر و وهلیدی کوپی عوتبه و مهروانی کوپی حه‌که‌م و عبدالله ی کوپی
ئه‌بی سرح) ی کردووته والی و هاوه‌لانی له‌سه‌ر کار لابردووه و عه‌زل کردووه . وه‌لامیش
ئه‌مه‌یه : عبدالله ی کوپی عامر جوامیری زوری تیادا بووه ، خوراسان و ده‌وروبه‌ری
فارس و سه‌جستان و چهند جیه‌کی تری پزگار کردووه . ئیبنو ته‌یمیه‌ش دهرباره‌ی
وتویه‌تی : ئه‌وه‌نده‌ی چاکه و خو‌شه‌ویستی هه‌یه له‌دلی خه‌لکیدا که ناکری نکولی لی
بکریت .^۲ سه‌باره‌ت به‌ وه‌لیدی کوپی عوتبه‌ش : پیشهوا عوسمان له‌به‌ر ئه‌وه‌ کردیه والی
، چونکه پورزای پیغمبره‌ی خوا (ﷺ) بوو مهرودها پیشتیش ئه‌بویه‌کری صدیق یش
(ﷺ) کرد بوویه والی ، ئه‌وه‌ش که‌ریوایه‌ت ده‌که‌ن قورئان به‌ (فاسق) له‌ قه‌له‌می دابی
له‌م ئایه‌ته‌ پیرۆزدا : ﴿... إِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا...﴾ سورة الاحزات ، آیه (۶) .
راست نیه ، چونکه له‌ کاتی دابه‌زینی ئه‌م ئایه‌ته‌دا وه‌لید مندالیکی که‌م ته‌مه‌ن بوو .^۳
هه‌رچی تۆمه‌تی ئه‌وه‌شه‌ که‌ گویا خواردوویه‌تیه‌وه ، راست ئه‌وه‌یه‌ که‌ ئه‌مه‌ پلان
و (مؤامرة) هه‌که‌ له‌ دژی ئه‌نجام دراوه و هه‌یج به‌لگه‌یه‌کی راست نی یه‌ موسلمانان
په‌نای بو به‌رن و جیه‌کی به‌روا بیت ، وه‌ سویندی خواردووه‌ بو پیشهوا (عوسمان) که
مه‌شروبی نه‌خواردووته‌وه ، عوسمان یش (ﷺ) فرموویه‌تی : " ئیمه‌ سنوره‌کانی شرع
جیه‌جی ده‌که‌ین وشایه‌تی درۆش جیه‌گایه‌ک له‌ ئاگردا بو خوئی ئاماده‌ ده‌کات " ^۴
هه‌رچی مهروانی کوپی حه‌که‌میه‌شه : پیایویکی دادپه‌روه‌ر بووه ئه‌وه‌نده‌ به‌سه
فرمووده‌ی له‌ (صحاح) دا هه‌یه .

سه‌باره‌ت به‌خسته‌ سه‌ر کاری (عبدالله) ی کوپی ئه‌بی سرح یش که‌ پاش موسلمان بوون له
دین هه‌لگه‌رابووویه‌وه ، راستی یه‌که‌ی ئه‌وه‌یه‌ که‌ دواتر ته‌وبه‌ی کردوه و گه‌راوته‌وه‌ باوه‌شی

^۱ - بروانه (تاریخ الأمم و الملوك) ی ئیبنو جه‌وزی ((رهمه‌تی خوی لی بیت) / ۲۳۹ ، ۲۴۰) و (عوسمان
ی محمد حسن هیکل (۵۱)

^۲ - بروانه : (مناهج السنة النبویه) ی پیشهوا ابن تیمه (۳ - ۱۸۹ - ۱۹۰) لیکۆلینه‌ده‌ی / محمد رشاد سالم .

^۳ - بروانه (العواصم من القواصم) ی ابوبکر عه‌ره‌بی (۹۰ ، ۹۱) لیکۆلینه‌وه‌ عی الدین الخطیب .

^۴ - بروانه : انصاف الخليفة عثمان من افرازات صاحب الكشف و البيان (۴۳ ، ۴۴) د عبدالله جمال الدین .

ئیسلام و کەسیکی پەيوەست بوو بە ئاینهوه و هاوشیوهی پیاوچاکان جیهادی کردووه .
ههروهها له نیاوان ههردوو سهلامدانهوهی نوێژدا وهفاتی کردووه .

۳ - نهوهی که دهلین پێشهوا عوسمان پهراوی قورنانی سوتاندووه : -

وهلام ئهمهیه : علی کوپی ئهبی تالیب (ﷺ) دهفرمویت : " سویتد بهخوا پێشهوا
عوسمان پاش راویژ کردن به هاوهلائی پیغه مبهری خوا (ﷺ) بو ئه و پرسه و
کوکردنهوهیان لهسهری ئه و جا ئه و کاره ی ئه انجام دا . فرمووی : ئیوه چی دهلین
دهرباره ی ئهم خویندنهوهیهی که خه لکی توشی جیاوازی و ناتهبایی بوون له باره یهوه و
یهک به یهکتر دهگهن ، ئهم دهلی خویندنهوهی من لهوهی تو باشتره و ئهوی تر به ههمان
شیوه و ئهمانهش سهردهکێشن بو کوفر .

ئیمهش وتمان : پای تو چی یه ؟ فرمووی / ئهمهوی خه لکی لهسهر یهک پهراو
مصحف (کو بکه مهوه ، خو ئهگهر ئهمرۆ جیاوازی بکهوێته نیاوان ئیوهوه ، ئهوا ئهوانه ی
دوای ئیوه دین خراپتر جیاوازی ئهکهوێتهوه نیاوانیهوه . ئیمهش وتمان : ئهمه باشتترین
پراو بوچوونه ^۱ .

ههرجی سهبارهت ناکوکی و جیاوازی عوسمانه (ﷺ) لهگه ل ئیبنو مهسعودا
(ﷺ) دا . دکتۆر تهها حسین دهلیت : " مهسهله ی بوونی جیاوازی له نیاوان ئهم دوانه
ناپاست و دروست کراوه " ^۲ .

۴ - ههروهها نهوهی که گوایه له ئیبنو مهسعود و عه ماری کوپی یاسری داوه !!

وهلام دیاره که ئهمه بوختانیکی ههلبهستراوه ، باشه کوا به لگه ی پەيوەست و
پراوی دادپهروهر بو سهلماندنی ئهم قسهیه ؟ گریمان ئهمهش چهسپا بیّت ، خو ئیبنو
تیمیه دهفرمویت : " ئهگهریش بوتريت عوسمان (ﷺ) له ئیبنو مهسعود و عه ماری
داوه ئهمه نابیته هیچ خراپی و (ذم) یك بو هیچ کامیان ، چونکه هه موومان شایهتین که
ئهو سی کهسه به ههشتین و له گه وه یانی ئهولیا ی خودان که هه میشه تهقوای خوايان
کردووه ، خو پێشهوا عومریش به (درّه) دای له ابی کوپی کعب کاتی بیینی خه لکی له

^۱ - بهروانه مناهج السنه (۶ / ۲۵۲ ، ۲۵۳) .

^۲ - بهروانه : الفتته الکبری (۱ / ۱۶۲) .

دوايه وه دهچن و فرموى : ئه مه سهر شوږى يه كه بو ئهوانه ي له دوايه وه دهچن و فيتنه و بهلايشه بو ئه و كه سه ي شوينى كه وتوون .^۱

۵ - ئه وه ي كه ده لئين : (كه كه مى كوپى عاص) ي دهر كراوى له لايهن پيغه مبهري خوا (ﷺ) وه گهراندوه ته وه !!

وه لآم / ئيبنو تيمييه ده لئيت : " له بنچينه دا شتى وا نه سه لميئراوه و نه چه سپاوه ، ههروه ها هيچ ئيسناديكي نه .

۶ - ده لئين كه فرماني نه في كردنى ئه بى زهري داوه (ﷺ) بو (ره بزه) !!

وه لآم : به لكو ئه بازهر خو ي ئه وه ي هه لبراردوه و عوسمانيش (ﷺ) پازى بووه له سه ري .^۲

گه مارو سته مكارانه كه

ئو بوختانانه ي پيشه وه بوونه هو ي ئه وه ي ئاژاوه گيران له ئه هلى ميصرو كوفه و به صره بكهونه جووله جول و په يوه نديكردن به يه كه وه و له سه ر زارى كو مه ليك له هاوه لان كه له مه دينه بوون چه ند كتيبيك ته زوير كرا و ههروه ها له سه ر زمانى ته لحه و زوبير (ره حمه تى خويان لى بيت) كه گوايه بانگى خه لكى ئه كه ن بو شه ر كردن له گه ل عوسماندا (ﷺ) و له پيناو سه رخستنى ديندا !! و گوايه ئه مه گه وه ره ترين جيهاده بو ئه مرق .

ئاژاوه چيان كه وتنه بزوتن و ئابلوقه ي دهرى مالى عوسمانياندا ، كه پراي په سه ند ئه وه يه چل روژى خياندبى .

له هه سنه وه ، فرموى : ويثاب هه والى پى دام وتى : عوسمان ناردمى به دواى (اشتر) دا كه يه كى بوو له ئه ميره كانى ئاژاوه چيان كه ها تبوونه سه ر پيشه وا عوسمان (ﷺ) منيش بو م بانگ كرد ، فرموى : ئه و خه لكه چيان ئه وى ت ؟ ئه شته ر وتى : سى شتيان ده وى ت كه ده ست له هيچيان هه لئاگرن ، پرسى كامانه ن ؟

وتى : يان ئه وه تا ده ست هه لگريت و وا ز بينى و كار بده يته ده ست خو يان و پييان بلئى كه به ويستى خو يان كه سيك هه لبريئرن ، يان ئه وه تا (قصاص) له خو ت

^۱ - بروهانه : منهاج السنه (۳ / ۱۹۲) چاپى يه كه م .

^۲ - بروهانه : العواصم (۷۳ / ۷۷) .

وهرگریته وه .. نه گریه کی له م دوو کاره نه کهیت نهوا نهو خه لکه نه تکوژن . نهویش
فرمووی : سه بارهت به وهی دهست هه لگرم و کار بدهمه دهست خویمان نهو هه رگیز
ناکه م و نهو کراسه ی خوا کردوویه به بهرمدا دایناکه م .^۱

ههروه ها سه بارهت به وهش که (قصاص) له خوّم بکه مه وه ، سویند به خوا
ههردو ها وه لآنم (ابوبکر و عومەر) (ﷺ) له نیو دهستما بوون (له نزیکه وه له
گه لیاندا بووم) ناگاداریانم که سزای تارانباریان دهدا (هیچ مالیکیش هه لنه دهسابه)
قصاص و هرگرتن .

ههروه ها نه گریش نه تانهوی بمکوژن ، سویند به خوا دواي کوشتنی من
خو شه ویستی له نیوانتاندانامینی و هه رگیز به یه که وه سه رجه م ناچه نگن له گه ل هیه
دورژمنیکدا .^۲

وه له ابی عبدالرحمن ی سلمی یه وه ، ده لیت : کاتی گه ماروی عوسمانیاندا (ﷺ)
، له سه ربانی ماله که یه وه که وته گفتوگو کردن له گه لیاندا و فرمووی / سویندتان نه ده م
به خوا ئایا نه زاننن کاتی کیوی (حیرا) بزواو له جی ی خو ی پاته کی پیغمه مبری خوا
(ﷺ) پی ی فرموو : -

" اثبت حراء فليس عليك الا نبي أو صديق أو شهيد ؟ " واته : نهی حیرا جیگیر به و
مه جو لی خو که ست به سهروه نی یه ، جگه پیغمه مبری یان صدیق یان شهیدیک ؟
وتیان : به لی .

فرمووی : بو خوا پیم بلین : ئایا نه زانن پیغمه مبری خوا (ﷺ) سه بارهت
سوپای (العسرة)^۳ فرمووی : کی نهیه وی خهرجی یه کی قبول کراو بدات ؟ خه لکیش
هه موو ماندوو بی دهسه لات بوون ، من نهو سوپایه م به تفاق ئماده کرد ؟ (وتیان : به لی)

^۱ - پوژنیک پیغمه مبری خوا (ﷺ) به عوسمانی فرموو (ﷺ) : - (یا عثمان لعل الله یقمصک
قیمصاً فان ارادوک علی خلعة فلا تخلع له) صحیح : صحیح سوننه تهکانی ترمزی (۲۹۲۳) واته :
نهی عوسمان رهنگه خودا کراسیکت به بهردا بکات ، خو گر ویستیان پیّت دابکه نن نهوا بویمان
دانه که نیت (مه به ست جینشینایه تی یه) .

^۲ - بروانه / البدايه و النهايه (۵ / ۲۷۱) .

^۳ - نهو سوپایه بوو که به رهو ته بووک پویش .

... پاشای فہرمووی : سویندتان ئہدہم بہ خوا مہگر نازانن (رومہ) ^۱ کہس نہیدہ توانی
 ئاوی لیٰ بخوات بہ بیّ پارہ ، منیش کریم و بہ خشم بہ ہزار و دہولہ مہند و پربواران ،
 وتیان (اللہم) بہ لیّ .. دواتر چہند شتیکی تری بیر خستہنہوہ . ^۲ بہ لام ئہو خہلکہ
 گوچکچیان لہ ئاستیدا کہر کرد بوو ، دوا۱ نہفسی بہد کرداریان کہوتبوون کہ ہانہ
 ہانہی دہدان و لہ بہدبہختی و چارہ پڑشی یان ہیچ شتیکیان نہدہویست جگہ لہ
 کوشتنی عوسمان (ﷺ) . !!

داواہ کی پر ریز لہ بہہشتہوہ : ئہی عوسمان لہ لامان بہربانگ بکہرہوہ :

لہ موسلیمی کوری سہعیدی خزمہتکاری عوسمانی کوری عہفانہوہ (ﷺ) دہلّیت :
 عوسمان بیست بہندہی ئازاد کردو دوا۱ چہند شہروالیکی کرد و لہ خو۱ توند
 کرد (لہبہری کرد) لہ کاتیکدا عوسمان نہلہ جا ہلیہت و نہلہ ئیسلامدا لہبہری نہکرد
 بوو ^۳ ، پاشان فہرمووی : " لہخہونمدا پیغمبرہی خودا (ﷺ) و ئہبویہکر و عومہرم
 بینی ، بییان و تم : ئارام بگرہ ، تو لہ لای ئیمہ شہوی دہاتوو بہربانگ دہکہیتہوہ) ^۴ .
 پاشان پیٹشہوا عوسمان دوا۱ قورئانیکی کرد و لہ نیو دہستہکانیدا پراوہکانی کردہوہ
 و بہو حالہوہ شہیدا کرا کہ قورئانہکہ لہ نیو دہستیدا بوو ، تہسلیمی فہرمانی خوا۱
 پەرورہدکاری بوو و بہ ہیچ جوړ۱ پووبہپووی خہلکہکہ نہوہستا و خو۱ لہ کوشتاریان
 بہ دوور خست و جہختی کردہوہ لہ خہلکانی دہور و پشتی کہ لہبہر ئہم شہر نہکەن و
 دہستیان لہکەس بہرز نہکەنہوہ ، خو ئہگر پیداگری ئہم نہبواہ لہسەر نہوہ ، ئہوا
 ہاوہلان پشتگیری یان دہکرد و سہریان دہخست لہ دژی ئازاوہچی یہکان ، بہلام ویست
 و فہرمانی خوا گپرانہوہی بو۱ی یہ . ئہوہ بوو کاتی عوسمان سویندی ئہہلہکەہی
 (ئہوانہی لہمالدا لہگہلیبوون) دا بر۱ون و وان بیٹن لہ شہر کردن ، ئازاوہ چیہکان

^۱ بیریکہ عوسمان (ﷺ) کری بو موسلمانان .

^۲ صحیح / صحیحی سوننہتہکانی ترمزی (۱۹۲۹) و ئینوماجہ (۱۰۹) .

^۳ - ئیبنو کثیر دہلّیت / ئہو پڑوہ لہبہر ئہوہ شہروالی لہ پی کرد تا ئہگر کوژا (عہدہتی
 بہدہرنہکەوئیت) بروانہ البدایہ (۲۷۰ / ۵) .

^۴ - پیٹشہوا عوسمان (ﷺ) ئہو پڑوہی شہید کرا بہ پڑوو بوو .

به سمر ماله كهيدا سمر كهوتن و دهر گای ماله كهيان سوتاند و چوونه ژورده وه ، له ناوياندا هيچ كهس له هاو له لانی تيانه بوو . . كاتى ليان دا قورناني پيرؤز له نيو دهستيدا بوو ، وه تهمنى نزيكهى (۹۰) سال ده بوو .^۱

نيبنو كثر ده لیت : چه سپاره كه يه كه مين دلؤپه خوینی كه وتوته سمر نهم نايه تی خواي پهروردگار ﴿ فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللَّهُ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴾ سورة البقرة ، آية (۱۳۷) .
واته : به لام دلنبايه نهی (ﷺ) نهی نيماندار خوا تو دپاريزيت له پيلان و ته لكه يان ، چونكه نهو خوايه زور بيسهر و زانايه . نه مهش هيچ دور نيه له كاتيكا نهو قورناني له نيو دهستدا بووه و دهخوينده وه^۲

نيبنو عه ساكر ده گيريت هوه : كاتى له عوسمان درا ، فهرمووى :
(بسم الله ، توكلت على الله) كاتيكيش خوینی پرژا فهرمووى : (سبحان الله العظيم) .

نه صمه عى له عه لانی كورى ففضله وه له باوكيه وه ده لیت :

پاش كوشتنى پيشهوا عوسمان (ﷺ) خه زينه كه يان پشكنى صندوقيكى داخراوى له ناودا بوو له ناو صندوقه كه دا قاپيكى له ناودا بوو كه نه مهش پارچه كاغه زيكى تيا بوو له سهرى نووسرا بوو : " نه مه وه سيه تنامه عوسمانه ، به ناوى خواي به خشندهى ميهره بان ، عوسمانى كورى عه فان شايه تی دهاد كه هيچ خودايه ك نيه جگه له (الله) و بى هاو له و (محمد) بهنده و نيردراوى خوايه و به ههشت و ناگر هه قن و خودا هه موو مردووانى ناو گوږه كان زيندو وه كه اته وه بو پوژيك كه هاتنى هيچ گومانيكى تيدا نيه و بى گومان خودا وادهى خوى جى به جى دهكات . له سهر نهم زهوى يه دروست كراوان دمژينيت و ههر له سهر نهو يش دهيا نمرينيت و ديسان له سهر نهم زهوى يه بونه وهران زيندو وه كه اته وه به ويستى زاتى خوى)^۳ پاش شهيد بوونى عوسمان (ﷺ) زوبير

^۱ - قه تادهى ده لیت : تهمنى عوسمان (ﷺ) نهو كاتهى كوژرا نه وه ديان ههشتا و ههشت ساليك ده بوو ، پياوانى فهرموده كه جى متامانه ن ، ته به رانى پيوايه تی كردوه .

^۲ - پروانه : البدايه و النهايه (۵ / ۲۷۳) .

^۳ - نه بو يعلى و عبدالله عى كورى پيشهوا نه حمده گيرايانه وه ، پروانه : البدايه (۵ / ۲۷۰) .

نوښځی له سهر كړد (رهمه تی خوا له هه موویان بیت) و ئو جا له (بخش كوكن) كه دهكه ویته پوژه لاتى بقیع سپارده كړا .^۱

دادپهروهری خوا

له محمدی ښین سیرینه وه ، دهلیت : له كه عبه ته وافم ده كړد گویم له پیاوېك بوو نهیوت : خوايه لیم خوش بى ، باوهر ناكهم لیم خوش بى ، منیش پیم وت : ئه ی بهنده ی خوا ئه وه چی دهلیت ؟ تا ئیستا گویم له هیچ كهس نه بووه وهك ئم دوعایه ی تو بكات...

وتی : په یمانم به خودا دا بوو كه همر كاتى دهسه لاتم هه بوو زلله یك له پروی عوسمان دم ، ئه وه دریغی ناكهم و لى ی ئه دم .. ئه وه بوو كاتیکوژرا و له ماله كه ی خویدا له سهر نوینه كه ی دانرا بوو خه لكی ئه هاتن نوځیان له سهر ئه كړد ، منیش به ناوی ئه وه وه كه نوځی له سهر دهكه م هاتمه ژورره وه ، خه لوه تيكم بو هه لكه وت ، له و خه لوه ته دا بهرگه كه م له سهر پروی هه لدايه و زلله یك لى دا ، كه بووه هو ی ئه وه ی لای راستم وشك بوو .

ښین سیرین دهلیت : بینیم لای راستی هه وهك دار وشك بووه .^۲
" یاویلاه النار " :^۳

له ئه بى قلابه وه ، دهلیت : له گه شتيكدا بووم له شام ، گویم له دهنگی كابراهك بوو دهیوت : " یاویلاه النار " ، منیش چووم بو لای بینیم كابراهكه ههر چوارپه لی براوه له نیوهیدا ، ههر دوو چاوی كویره بووه ، دم و چاوی لار بووه ، هه والیم پرسى ، وتی : من یه كى بووم له وانه ی چوینه سه رمالى عوسمان ، كاتى له عوسمان نزيك بوومه وه خیزانه كه ی^۴ هاواری كړد ، منیش زلله یك لى دا ، عوسمانیش فهرمووی : " بو واده كه ی ، خوا دهست و پيكانت بپریت و چاوت كویر كات و بتخاته ناگره وه) له و

^۱ - البدایه (۵ / ۲۸۰) .

^۲ - بړوانه البدایه و النهایه (۵ / ۲۸۱) .

^۳ - نای واو هیلا له ناگر .

^۴ - نائله ی كچی فرافصه (ﷺ) .

کاته داتووشی په شوکان و هه ل لهرزینکی گه وره بووم و بهراکردن چوومه دهره وه ،
نهمه به سهرات که دهیبینی و له دوعاکانی عوسمان هیچ نه ماوه نه هاتیبیته دی جگه
له وهی بچمه ناگر ... منیش پیم وت : خوا له وه لاترت بهری و خراپرت به سهر بیئی^۱ ،
وه یه زیدی کوپی نه بی حهیب ده لیت : (سهرجه م نه وانه ی چوونه سهر مالی عوسمان
دواتر شیت بوون .)^۲

ئیتربو خو ت بهراحت چاولیک بنی نه ی (ذي النورین) بهراستی دواړوژ و
عاقیبه ت هر بو ته قوادارانه ...

^۱ - بېوانه / الرياچ النجره في مناقب العشرة ی (طبری) (۵۰۷) لیکولینه وه د . حمزة النشرتی .

^۲ - به ئیساندیکى باش ته به رانی ریوایه تی کردوه و هیثمی أسناده که ی به (حسن) داناه . (المجمع) به
ژماره (۱۴۵۵۳) .

" ٤ - علی کوړی نه بی تالیب (ﷺ) "

پیناسه که ی : -

علی کوړی نه بی تالیبی کوړی عبدالمطلب و ناموزای پیغه مبري خوايه (ﷺ) .
مه شخه لی رینمونکهران و پروناکی فرمانبرداران و پیشه وای دادپهروهران و خاوه
دلکی ژیر و زمانیکی هه میشه به دوعا ..
له هه مووان پیشتړه له باومر هیاندا و هاوسمري خاتو فایمه ی کچی پیغه مبري
خوايه (ﷺ) .

" چاکه گانی "

١ - پیغه مبري خوا (ﷺ) فهرموویه تی : " من کت مولاد فعلی مولاه " واته : من
هاوپه یمان و هاوه لی مهر که سی بم ، عه لیش هاوپه یمان و هاوه لیه تی ..

٢ - له سه عدی کوړی نه بی وقاصه وه (ﷺ) ، پیغه مبري خوا (ﷺ) به علی فهرموو :
" أنت مني بمنزلة هارون من موسى ، إلا أنه لا نبي بعدي " .^٢
واته : تو بؤ من له پله و پایه ی هارون دای بؤ موسا ، به لام ته نها نه وهنده هه یه ، له
دوای من پیغه مبري کی دیکه نایه ن .

٣ - له (علی) یه وه (ﷺ) ده فهرمویت ، پیغه مبري خوا (ﷺ) پیی پاسباردم که " أنه
لا یجک الا مؤمن ، ولا یغضک الا منافق " واته : بی گومان ته نها نیماندار تو ی خوش دهویت
و ته نها دوو پروانیش تو یان بق لییه و خوشناویت .

٤ - حوبشی کوړی جناده ت ده لیت : گویم له پیغه مبري خوا بوو (ﷺ) دهی فهرمووی :
(علي مني و انا منه ، ولا یؤدی عني الا علي)^٤

^١ - صحیح / ثیبو ماجه (٩٨) ، ژماره ی فهرمووده (٤ / ٢٣٥) .

^٢ - صحیح / ثیبو ماجه (٩٨) ، و ترمزی (٢٩٣٣) .

^٣ - صحیح / صحیحی سونه ته کانی ترمزی (٢٩٣٨) و ثیبو ماجه (١١٤٠) .

^٤ - صحیح / صحیحی سونه ته کانی ترمزی (٢٩٣١) و ثیبو ماجه (١١٩) .

واته : عهلی له منه و منیش له ئه‌وم ، و هیچ که‌سیش جگه له علی کاره‌کانم بۆ جی به‌جی ناکات .

۵- له ئیبنو عومره‌وه ، ده‌فهرمویت : " پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) فهرمووی : " الحسن والحسین سیدا شباب أهل الجنة ، و ابوهما خیر منها " ۱

واته : " چه‌سه‌ن و حوسه‌ین (ره‌حه‌متی خویان لی بیّت) گه‌وره‌ی لاوانی ئه‌هلی به‌هه‌شت ن باو‌کیشیان جی‌گه‌ی له‌وان باشته .

۶- له عبدالرحمن کوپی ئه‌بی (لیلی) وه ده‌لیت : ئه‌بو لیلی له‌گه‌ل علی (ﷺ) شه‌ونشین بوو (گفتوگۆی ده‌کرد) ، ده‌لیت ، ئه‌و له هاویندا جل و به‌رگی زستان و له زستانیشدا جل و به‌رگی هاوینی له‌به‌ر نه‌کرد (واته گرنگ نه‌بوو به‌لایه‌وه) .

وتمان : بۆ لی ی ناپرسی ؟! فهرمووی له‌وه‌لامدا / له پاستیدا پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ناردی به دوامدا پۆژی خه‌یبه‌ر و منیش ئه‌وکاته چاوم ژانی ده‌کرد . وتم : ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) چاوم ژان ده‌کات ئه‌ویش تفی موباره‌کی له چاوم دا و پاشان فه‌مووی : " اللهم اذهب عنه الحر و البرد " واته : خوايه گه‌رما و سه‌رمای له‌سه‌ر لابه‌ره ...

ده‌فهرمویت : له دواي ئه‌و کاته‌وه ئیتر هه‌ستم به سه‌رما و گه‌رمانه ده‌کرد ، ئه‌و جا پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) فهرمووی : " لأبعث رجلاً يحب الله و رسوله ، ويحبه الله و رسوله و ليس بفرار " .

واته : پیاویک ده‌نیرم که خوا و پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی (ﷺ) خۆشده‌ویت خوا و پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) ئه‌ویان خۆشده‌ویت و له‌و که‌سانه‌ش نی یه هه‌لبیّت .. خه‌لکی سه‌یریان کرد بزائن کی یه . پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ناردی به‌دواي عه‌لیدا و کاره‌که‌ی پی سپارد .. ۲

۷- له ئینو مه‌سه‌عوده‌وه (ﷺ) ، پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) فهرمووی : " انظر الى علي عباداً " ۱ واته : پوانین له علی په‌رسته‌شه .

۱ - صحیح / صحیحی سونته‌کانی ئیبنو ماجه (۹۶) ژماره (۷۹۷) .

۲ - فهرمووده‌ی (حسن) ه / صحیحی سونته‌کانی ئیبنو ماجه (۹۵) و هیممی له (المجمع) دا به (حسن) دایناوه به ژماره (۹ / ۱۲۲) .

"چەند ھەلوێستیک لە جیھادی ەلی لە پێناو خوادا"

پیش ئەوێ سوچیک لە ھەلوێستەکانی جیھادی (ﷺ) ھەلەدینەو ، دەلیم : ئیسلام جیھادی بۆ پارێزگاریکردن لە ھەق و ڕەت کردنەوێ ناھەق و سەركوتکردنی دەستدریژکاران و سەرشۆڕ کردن و شکاندنی ستەمکاران داناو .

ھەرچی درۆ ھەلبەستنی پۆژھەلاتناسانی ئەلی ئاینەکانی تریشە کە ئیدیعی ئەو ئەکەن موسلمانان ھێزیان لە جیگایەکدا بە کار ھیناو کە بیانووی نیە ، ئەمانە ھەموو قسە ی بێ مانا و بێ بەلگەن و بەشیکە لەو پلانانە ی بۆ سەرنەوێ ئیسلام و ھێشتنەوێ ئە ھەلەکە ی وەک کۆیلە ی خاچەرستەکان و زایوونی یەکان دانراو ..

و ھیچ پۆژیک جیھاد پیویستتر نی یە لەلایەن موسلمانانەو لەو پۆژە ی کە ئیسلام و ئە ھەلەکە ی ھەرپەشە ی لەناو چوونیان لی ئەکری و چەندین ھیز لەسەر ئەمە جەم بوون ، بەلکو ئەوانەش کە دۆژمنی خوێنپێژی یەکتەری ، لە پێناو لەناو بردنی ئەمە ئاینە و ئە ھەلەکەیدا بۆ ھەمیشە ، ناشت ئەبنەو و دەسازین . ئەمەش لە راستیدا لەسەرەتای ئیسلام و لە پۆژگاری ئمرۆشماندا پرو ی داو و ولاتی موسلمانان کەوتووە دەستی جەردەکانی سەرزەو ی و ئەوجا پیستەری سیاسەتیان کیشا بۆ ئەوێ ھەنگاو بە ھەنگاو لەناو ی بەرن و نەییئلن .

چۆن نکو لی لە بازاری مەرگ دەکری لەناو ئوممەتیکدا کە سەر بڕو خوێنپێژان لە ھەموو لایەکەو ھێرش ی بۆ دینن .^۱

ئەمە پێشەکی یەک بوو کە دەبوا یە باسبکریت ، ئیستا بابییە سەرمەبەستەکەمان : - ھەلوێستی یەکەم / پۆژی بەدر : -

لەسەرەتای جەنگی بەدرا ، لە بێ باوێران ھەریەک لە عوتبە و شەییە ی کوێانی رەبیعە و وەلیدی کوێی عوتبە ھاتنە پێشەو و لە بەرامبەر دا چەند لاویک لە ئەنسار ھاتنە مەیدان بۆ پروبەر و بونەو یان .. بێ باوێران بانگیان کرد : ئە ی (ﷺ) ئە وانەمان بۆ بیئە مەیدان کە لە ھۆزی خویمان و لە ناستی ئیمەدان پیغمەبری خوا (ﷺ)

^۱ - تەبەرائی و حاکم پێوا یەتیان کردووە ، سیوتی دەلیت : ئیسنادەکە ی (حسن) ، تاریخ لخلفاو (ص ۱۷۲) ئیبنو کەسیر لە (البدایە و النھایە) ۵ / ۴۷۲) بە لاواز دایناو .

^۲ - بێوانە : فقہ السیرە ی (غەزالی) (۲۲۵) بە دەستکاریووە .

فهرمووی : (قم یا عبیده بن اخارت ، قم یا حمرة ، قم یا علی) واته : ئه‌ی عوبه‌یده‌ی کوپری حارث و ئه‌ی حمزه ، ئه‌ی عه‌لی ئیوه هه‌لسن ..

ئوه بوو عوبه‌یده له‌گه‌ڵ عوتبه و حمزه له‌گه‌ڵ شه‌یبه و علی له‌گه‌ڵ وه‌لید به‌رامبه‌ر وه‌ستان . هه‌رچی (حمزه) یه‌ هیچ بواری به‌شه‌یبه نه‌دا و خیرا کوشتی .. هه‌روه‌ها عه‌لیش به‌هه‌مان شیوه به‌رامبه‌رکه‌ی کوشت ... به‌لام عوبه‌یده و عوتبه یه‌کتریان بریندار کرد تا حمزه و علی به‌ شمشیر دایان به‌سه‌ر عوتبه‌دا و ئه‌و دوژمنه‌ی خویان کوشت و هاوه‌له به‌ریزه‌که‌یان هه‌لگرت^۱

ئیبو عه‌باس ده‌لیت : که عوبه‌یده‌ی کوپری حارث له (صفراء) پاش گه‌رانه‌وه له‌به‌در وه‌فاتی کردووه هه‌ر له‌وی پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ) سپاردوویه‌تی^۲ هه‌لوێستی دووهم / پوژی خنده‌ق : -

عه‌مری کوپری وه‌د که ده‌مامکی ئاسنی به‌ستبوو ها‌ته‌ دهر و بانگی کرد : کئ به‌رامبه‌رم ئه‌وه‌ستی؟ عه‌لی کوپری ئه‌بی تالیب (ﷺ) هه‌لساو فهرمووی : ئه‌ی پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ) من به‌رامبه‌ری ده‌وه‌ستم ، پیغه مبه‌ریش (ﷺ) فهرمووی " انه عمرو ، اجلس " ، " دانیشه ، ئه‌وه عه‌مره " .

پاشان عه‌مر بانگی کرده‌وه : ئایا پیاویک نیه به‌رامبه‌رم بوه‌ستیت؟ ده‌ستی کرد به‌ تانه و ته‌شه‌ردان له‌ موسلمانان و ده‌یوت : ئه‌ی کوا ئه‌و به‌هه‌شته‌تان که ئه‌لین هه‌ر که‌س له‌ ئیوه به‌ریت جیگه‌ی به‌هه‌شته؟ پیاویکتان تیا نیه بێته ده‌روه و پووبه‌رووم بوه‌ستی؟ عه‌لی هه‌لسایه‌وه و فهرمووی : من ، ئه‌ی پیغه مبه‌ری خوا ... فهرمووی (ﷺ) ، " اجلس " .

پاشان بو جاری سییه‌م بانگی کرده‌وه و هو‌نراوه‌یه‌کی خوینده‌وه عه‌لی (ﷺ) هه‌لسایه‌وه و فهرمووی : ئه‌ی پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ) ، من ... فهرمووی (ﷺ) " انه عمرو " ...

^۱ - صحیح / ئه‌بو داود له (۱ / ۴۱۶) و احمد ریوایه‌تیان کردووه . ئه‌لبانی له (تخریج فقه

السیره) (۲۴۳) به (صحیح) دایناوه ...

^۲ - حسن / حاکم ریوایه‌تیان کردووه ، ده‌لیت (صحیح) ه‌زه‌ه‌بیش له‌سه‌ر هه‌مان رایه . وه ئه‌لبانی له (تخریج فقه السیره) دا به (حسن) دایناوه به ژماره (۲۴۳) .

عهل فهرمووی ، با عهریش بیټ ، ئهوجا پیغه مبهري خوا (ﷺ) مؤله تی داو
ئویش بهرو پرووی عهر پرؤیشت و کاتی گهیشته بهرده می فهرمووی :

لا تعجلن فقدأ تاك مجيب صوتك غير عاجز
في نية و بصيرة الصدق منجى كل فائز
انسی لأ رجوان اقيم عليك نائحة الجنائر
من ضربة بخلاء يبقى ذكرها عند الهز " ۱

عهمریش پرسى : تو کییت ؟ فهرمووی : عهلی ... وتی : کوپی عبد مناف ؟
فهرمووی / من (علی کوپی ابی تالیب) م وتی : برازا ، له مامه کانت هه ن که له تو
به ته مه نترن ، من حهز نا که م خوینت برژینم ، (علی) فهرمووی : به لام ، سویند به خوا من
حهز ئه که م خوینت برژم .

عهمریش توپه بوو هاته پیشه وه و شمشیره که ی وه ک بلیسه ناگر دهرهینا و بهرو
پرووی علی (ﷺ) به توپه یی هات . پیشهوا (علی ﷺ) ش به (درقه) ۲ که ی بهرامبهري
وه ستا عهر شمشیرکی دا له سه لته که ی و دایدپی و شمشیره که ی تیا جیگیر کرد و
دای له سه ری و قلیشان دی ، پیشهوا (علی ﷺ) ش دای له چه قه ده ماری عهر و خستی
.. توژ بهرزبووه وه پیغه مبهري خوا (ﷺ) گو ی له وتنی " ﷺ " بوو ، ئیتر زانیمان که
(علی ﷺ) عهری کوشتوو . پاشان (ﷺ) بهرهلای پیغه مبهري خوا (ﷺ) ده هات
و دم و چاوی له خویشی دا ده گه شایه وه . عومه ر (ﷺ) فهرمووی : بوچی درعه که ییت
لی نه کردوه بهیئیت ؟ عهر ب له م درعه باشتریان نیه . فهرمووی : کاتی لیما وها

۱ - مانای شیعه ره که : " به له ته نه بی .. وا ئه وه ی بانگت ده کرد بهرو پرووت هات به بی ترس .. به نیهت
و بهرچاو پوونیه کی راست بو پژار کردنی هه موو سه ر فراژنک .. هیوادارم کارتیکی وات به سه ر بیتم هاوار و
هه لای جه نازه ت بو بگپین ، به لیدانیکی بهرین و گوشاد که له هه موو جهنگ و نه هامه تی یه کدا باس بکریت
.. "

۲ سه لته ی چه رم (پۆشاکیکی ئه و سه رده مه یه بۆشه پ کردن) .

کهوت که نه گهر درعه که یم لی بگردایتوه عه وره تی به دهر ده کهوت منیش کوږه مامم بوو
شهرمم ده کرد پروتی بکه مه وه ^۱ .

هه لویستی سییم : پوژنی خه یبهر ...
جوله که پشت به سوړاندنه وهی سوپا له مهیدانی فراواندا نابہستن که لییان بدریت یان
نهوان له بهرامبهر بدن و هه میشه رقیان له مهیدانه والا کانه بو پرو به پروو بوونه وه و نهو
ناینه ی هر گیز دهستی لی هه لنگرن بریتی یه له : هه ولدان و تیکو شان له پشت
دیواره کانه وه . ^۲ پوژنی خه یبهریش نه وه بوو ئالای موسلمانان به دست (عه لی کوږی
ئهبی تالیب) هه بوو (ﷺ) یه هودیش له ناو قه لا هه لچنراوه کانیاندا خو یان قایم کرد
بوو ، کاتی شهر له نیوان موسلمانان و جوله که دا دهستی پی کرد و موسلمانان پروی
هیرشه کانیان کرده قه لا کان و قه لا دوا قه لا له ژیر فشاری موسلماناندا چوکی پی دهره
.. له یه کی له قه لا کاند ائه سپ سواریک به ناوی (مرحبا) هاته دهره وه و بانگی له
موسلمانان کرد : کی هیه مهیدانکاریم له گه لدا بگات ...

(عه لی) ش (ﷺ) بو ی هاته پیش و شمشیریکی لی دا سهری لهت کرد و
نهمه ش بو خو ی فته بوو . ^۳ بهو جوړه هه موو قه لا کان شکان و موسلمانان سهر کهوتن و
وانه یه کی وایان نیشانی جوله که دا که هر گیز له یادی نه کهن ، بهم جوړه ده بینین چو ن
نهو ناوه دانی و شار ه خراپه کارانه بهو خراپه کاری یه یان خو یان بهر و هه لاکهت و
له ناو چوون دهن جا نه مړو بیت یان سبه ی .. وه هه نه ته وه یه که له گه ل بوونی نازا دیدا
خو بهزلزانی بنوینیت ، خاوه نیتی خو ی له دست ددات و ده که ویته ژیر دهستی
کهسانی تر .

^۱ - نینو که ثیر له (البدایه) (۴ / ۱۰۶) باسی کر نوو ، له ږیگی به یه به قیه وه له نینو نيسحاق وه .

^۲ - بېروانه : فقه السیره ی غزالی (۳۶۲) .

^۳ - صه حیه / له صحیح ی موسلیم و کهسانی تریشدا جیگیر کراوه ، ئلبانی ده لیت : هه واه متواتره کار
زورن که ده لیت بکوژی (مرحب) عه لی یه . التلیق علی فقه النسہ (۳۶۵) .

" زانستی علی "

پیغمه‌مهر (ﷺ) به (فاتیمه) ی کچی فرموو : " أما ترضین أن ازوحت اقدم امی سلماً ، و اکثرهم علماً ، و اعظمهم حلماً " .^۱

واته : ناتوی بدهم به کهسیک له هه‌موو نومهت له پیشتر بووه له ئیسلامدا و له هه‌موویان زانا تر و له هه‌موویان هیمنتر و له‌سهر خو تره .

هه‌روه‌ها ئینو سه‌عد له (علی ﷺ) وه دهره‌ینانی کردووه فرمویه‌تی: سویند به خوا هه‌ر ئایه‌تی دابه‌زیبیت ، زانیومه بوچی دابه‌زیوه و له‌کوی دابه‌زیوه و له‌سه‌رکی دابه‌زیوه ؟ خوی په‌روه‌ردگارم دلکی ژیر و زمانیکی پاستبیژ و پاروی پیداووم ...^۲

هه‌روه‌ها ئینو سه‌عد و غه‌یری ئه‌ویش دهره‌ینانیان کردووه له پیشه‌وا (علی) وه ، فرمویه‌تی : (دهره‌ری په‌راوی خوی گه‌وره " قورئان " پرسیارم لی بکه‌ن ، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ئایه‌ت به ئایه‌تی ئه‌زانم به شه‌و دابه‌زیوه یان به پوژ ، له دهشت دابه‌زیوه یان له کیو دا ...^۳

" زوه‌دی علی "

له علی کوپی ئه‌حمه‌ده‌وه ، له باوکیه‌وه ، ده‌لیت :

" علیم بینی (ﷺ) له بازار شمشیریکی ئه‌فروشت ، ده‌یفه‌رموو : (کی ئه‌م شمشیره‌م لی ئه‌کری سویند به‌و زاته‌ی تووه‌کان قلش پی دهبات هه‌میشه‌ پروی پیغمه‌مهری خوا (ﷺ) م پی پاراستوووه له ناره‌حه‌تی و نه‌گه‌ر نرخ‌ی پوشاکیکم بوایه هه‌رگیز نه‌م ئه‌فروشت " .^۴

ئای له ده‌روون به‌رزیت ، ئه‌ی ئه‌بالحه‌سه‌ن ! به‌راستی ئه‌وه‌ی لای خوی به‌شته‌ و هه‌ر ئه‌وه‌ ده‌مینیه‌وه ، ده‌ی ئارامبه و له‌سه‌ر ناره‌حه‌تیه‌کانی دنیا صبر بکه‌ چاوهری ی واده‌ی خوی گه‌وره به .

^۱ - هه‌یسه‌می ده‌لیت : ئه‌حمه‌د و ته‌به‌رانی له پێ ی پیاویکی جی متمانه‌وه‌ ریوایه‌تیان کردووه . به ژماره (۱۴۶۶) .

^۲ - بروانه - تاریخ الخلفاء (۱۸۵) .

^۳ - بروانه - تاریخ الخلفاء (۱۸۵) .

^۴ - بروانه : صفة الصفوة (۱ / ۱۶۷ ، ۱۶۸) .

" خوشحالی له زاهدان "

ئامۆژگاری یهکه به ئاوی ئالتون له سههر لاپههه دی له کاه ده نووسریتهوه : -

له نهو فی بوکالی یهوه دهلت : -

" علی کوری ئەبی تالیم شهویک بینی چوو دهروه ، سهیریکی ئەستیرهکانی کرد و فهرمووی : ئەی نهوف خهوتویت یان تۆش دهروانی ؟ وتم / به لکو منیش دهروانم ، ئەی ئەمیری ئیمانداران . فهرمووی خوشی له وانهی پشت له دنیا ههلهکهه و تامه زرووی ناخیرهتن .. بهراستی ئەوانه کهسانیک زهوی وهک راخهر و خۆلهکهی وهک فهرش دهبینن و ئاوهکهی وهک بۆنیکی خوش و قورئان و دوعايش وهک داپۆشهر و دارستانیکی چرو پر دهبینن .. بهو جوهره به دنیا یان قایل بوون له سههر ریبازی مهسیح (سهلامی خوی لیبیت) .

ئەي نهوف ، خوی پهروهردگار سروشى بو (عيسى) نارد (عليهم السلام) تا فرمان بکات به بهنى ئيسرائيل نهچنه هيج مالیک له مالهکانی به دلێکی پاک و چاویکی ملکهچ و دهست و پهلیکی له گوناھ پاریزاو نهبی ، ئەگهر وانهکهه وهلامی هيج کامیان نادهمهوه ، ههروهک وهلامی هيج کهسیک نادهمهوه مافی کهسیکی له لابییت .

ئەي نهوف نه هۆنه^١ بهو نه سهروکار بهو نه پۆلیس بهو نه باجگر و نه (عشار)^٢ به ، چونکه له راستیدا (داود) " علیه السلام " له کاتر میریکی شهودا ههلساو فهرمووی : (ئای چ سهعاتیکه ! که دوعاى ههموو کهسیکی تیاگیرا ئەبی مهگهر (عریف) یان پۆلیس یان باجگر یان (دهیهکبهه) یا خود مۆسیقا ژهن بییت به (سهمتور و دههول) یاخود کهسیک شهترنج بکات .^٣

١ - مه بهست لی شیعی خرابه وهک له م ئایهته پیروزه دا هاتوه : ﴿ وَالشُّعْرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ ﴾ سورة

الشُّعْرَاءُ آیه (٢٢٤) ههچی شیعی باش و چاکه نهوه هيجی له سههه نهی و ههندی جار دانایی دهنوینن .

٢ - (عشار) ئەو پێگههیه که دهیهکی مال و سامان له تیبه پروان دهسینیت .

٣ - بروانه / البدایه (٥ / ٤٩٦) .

" راسپاردهیه کی دیکه که به وشه گه لیک له نوور دهنووسریتهوه "

له (کمیل) ی کورپی (زیاد) هوه ده لیت : علی کورپی نه بی تالیب دهستی گرتم و بردمییه لای گۆرستانیک ، که گه یشتینه چۆلهوانی دانیششت و پاشان هه ناسهیه کی هه لکیشا و فهرمووی : -

" نه ی کمیلی کورپی زیاد ، دله کان نامانن ، باشتینشیان دلککه باش شت هه لگری ، نه مه ی پیته ده لیم له بهری که و هه رده م با له یادت بی "

خه لکی سی که سن : زانایه کی خوا په رست و فیڕ خوازیک له پیناوی پرزگاریدا یان گیل و هه رچی و په رچی یه که شوین هه ر قیره و هاواریک ده که من و له گه ل هه موو بایه کدا لاده دن و نه به نوری زانست ژیا نی خویان پۆشن کردوه ته وه نه په نایان بردووه ته بهر پایه یه کی پته و .

زانست له مال و سامان باشتره ، زانست پاریزگاری له تو نه کات له کاتی کدا تو نه بی پاریزگاری له مال و سامانه که ت به کی . زانست به کار پی کردنی گه شه نه کات به لām مال و سامان به خه رچ کردن که م ده که ن . هه روه ها خو شویستی زانایان فره زی که و نه بی له خو تدا به دی بینیت .

هه لگری زانست و له خاوه نه که ی نه کات له ژیا نی دا ئیتاعه بکری و له پاش مردنیشی به باشی ناو بیریت ، به لām مال و سامان هه ر به له ناو چونی نامینی و له ده ست ده چی ..

نه وانه ی پاره و پول کو ده که نه وه هه ر به زیندوویی مردوون ، به لām زانایان هه تا دنیا بمینی ده مینن . خویان ده رزن و وه فات ده که ن ، به لām وینه ی به رزیان هه ر له دلدا یه .. و ئالیره دا " ئاماژه ی بو سنگی کرد " نه گه ر زانستی که نه بی نه و مرو ف نازانی چون هه نگاوه کانی هه لده گری .. ده بی نی فره مان به رداری نه هلی هه قه ، به لām بو زیندوو را گرتنی نه و بیر و با وه ره ی به رچا و پۆشن نی یه به ته نها نی شانیه که له گومان دوودلی له لا دروست نه بی و نه نه وه تا به م لادا بیته و نه نه وه تا به و لادا .

یاخود زۆر به ئاسانی به ره و چه زه کانی نه روا ت یان به کو کردنه وه ی پاره و پول نه رفو ده بی و ، به و جو ره لی ی دلنیا نیت ...

بۆیە زانست بە مردنی هەلگرانی دەمریت .. دەسا ئەو پەروردگار زەوی خالی مەکە لە کەسانێک هەل دەسن بە چەسپاندن و دامەزراندنی بەلگەکانی تۆ ، بۆ ئەوەی قەوالە و بەلگەکانت لەسەر زەوی بە تال نەبنەوه ..

ئەوانە واتا زانیان کەمترین ژمارە یان هەیه و پزیزان لەلای خوا لە هەمووان زیاترە ، هەر لە پێی ئەوانەوه خودا پارێزگاری لە بەلگەکانی دەکات تا بەیدەنە دەست هاوشانانیان و لە دلی ئەوانیشدا دەچیئن .

زانست پراستی شتەکانی لەسەر دەستیان پوون کردووەتەو تا ئەوەی خوشگوزەرانیان بە بەردەلان و سەختیان دەزانی ئەمان نەرمی و سادەیی یان دەرخواست و لەلای ئەمان خوشنودی بوو وە ئەوەی بێ ئاگیان لی ی دوورە پەرێز بوون ئەمان هۆگری بوون .

هاوڕێیەتی دنیا یان بە جەستەیهک دەکرد کە پۆحەکە ی بە (مەلەکوێ بالاً) وە پەيوەست بوو . ئەوان جێنشینی پەروردگار لە ولاتیدا و بانگخوێزانی ئاینەکە ی ئەوان ، ئای ، ئای چەندە تامەرزوی دیداریانم .. خوا لە من و تۆش خوش بێ ئەو کومەیل .. ئەگەر دەتەوی هەلسە " ^۱

" لە دەربڕینە پتەو و ئامازە وردەکانی علی (ﷺ) "

" ببنە چاوگی زانست و کانگای دانایی و چرای شەوان ، پۆشاک شپۆ کۆن و هەمیشە دڵزیندوو .. لەلای ئەهلی ئاسمانەکان ببنە ئاشناو لە ئەهلی زەوی شاراو و نادیارین با لە لای پەروردگارتان باس بکړین .

ئاگادارین شارمزی پراستەقینە کەسیکە خەلکی لە پەحمەتی خوا بێ هیوا ناکات و هەروە لە سزای خوا ئەمینان ناکات و پزیزان نادات بەسەرپێچی کردن یان لایان ئاسان و سادە ناکات .. و قورئان و ازلی ناهینیت بۆ شتیکی تر .. بەراستی خیر لە پەرستشیکدا نی یە بە بێ ئاگیایی و بە بێ زانیاری ئەنجام بدریت .

^۱ - بڕوانە / حلیۃ الاولیاء (۱ / ۷۹ ، ۸۰) .

همروه ځير له زانستېځدا نى په تيگه يشتنى له گه لدا نه بى و ځيريش له قورنان خویند نيکدا نيه که ناموزگاريت نه کات و په پړه وى له گه لدا نه بى .

چاکه و ځير نه وه نى په مال و منډالت زور بيت ، به لکه و ځير له وه دايه زانستت زور بى و تا بى له سمر خوتر بيت و شانازی به خوا پرستيه وه بکه . نه گهر چاکه ت کرد سوپاسى خواى له سمر بکه ، نه گهر خراپه شت کرد داواى لى خوش بوون له نهو بکه ..

به راستى ځير له دنيا دا نى په بؤ دوو کهس نه بى :

که سيک تاوانگه ليکى زورى نه انجام داوه و دواتر ته وېه ي کردوه ، وه پياوړک ځيرا به دم چاکه کردنه وه دېروات و هېول بؤ نه وه ددات له لای خوا پله ي بهر ز بېته وه و هه موو کاره کاني ته قواى له گه لدايه ، چؤن ته قواى خوا به کم دېزاني کاتي هه موو کاريکى له لايه ن خوداوه وهرگيراه ..

همروها امام على (ﷺ) فرموويه تى : ناگاتان له پينج شت بيت و چاوډيرى لى بکه ن که نه گهر بچنه سمرپشتى حوشتريش بؤ به ددست هيئانيان دهستان ناکه ویت و هينده ي به دوا دا ده گهرين تا حوشرکه لاواز ده کن پيش به ده سته يئانيان : -

له هېچ کهس تکا مه کن جگه له پړه ردگار تان ، له تاوانه کانتان نه بى له هېچى تر مه ترسن ، کهسى نه زان و نه شمار زايش له وه تريق نه بېته وه پرسيار له شتيک بکات که نايزاني ، وه زانايش له وه شمر نه کات که نه گهر پرسيارى له شتيک لى کرا و نه يزاني ، بلې : خوا ده يزاني ، نارامگرتن له باوه روه يوه له پله ي سمر بؤ جه سته دا يه (واته : جه سته ي مروقه بایه ځى چيه به بى سمر) و که سيک نارامى نه بى باوه پيشى نى په .

وه فرموويه تى : -

سه خترين و دروار ترين کار سى کاره : - مافدانه وه له لايه ن خو ته وه (دانه وه) ماف بؤ خاوه نه که ي له لايه ن خو ته وه (، يادى خوا له هه موو کاتيک و له هه موو باريکدا ، و دلنه وايى کردنى بړاکه ت به مال و پاره .. ^۱

^۱ - واته : هره يک له م سى کاره به لای مروقه وه هرکيکى سهخته ، به لام پاداشتى زور گه ورده ي (وه رگير) .

"یه کی له وتاره کانی علی (رهحمهتی خوی لی یت)"

له یه کی له پیاوانی هۆزی بهنی شهیانهوه :-

عهلی کوری ئه بی تالیب (ﷺ) وتاریکی دا تیایدا فهرمووی : " سوپاس و ستایش بۆ خوی گهروه و پشت و په نام هه نهوه و باوه و یه قینم پی ی هیه و شایهتی نه ده که هیچ خواجه که له (ﷻ) نی یه و بی هاوه له ، وه (ﷺ) بهنده و نیراوی خودایه و بۆ پینمونی کردنی خه لکی و ئاینی ههقی پیداناردوه تا بیانوی خه لکی نه هیلی و دهر و نه خوشی له ناوتاندا لابریت و له خهوی بی ناگایی وه خه برتان بینێ .. بزانی که ئیوه دهرمن و پاش مردنتان زیندوو ئه کرینهوه ، له سههر کار و کردهوه کانتان پاده گیرین و هه بهوان پاداشتی خوتات وهرده گرن ، ئیتر ژیا نی دنیا لوت بهر زتان نه کات ، چونکه ئه م دنیا یه مایکه به به لا و نه هه متهی دهره دراوه و ئاشکرایشه که له ناو ده چی و دهرات و به بی دادیش وه سف کراوه ..

هه رچی تیایه به ره و له ناو چوون دهرات له کاتی که له نیو کهس و کاریدا بۆ خوی ده وه له ته .. ههروه ها مه ترسی یه کانی شی بهردهوام نابن و نه وه شی له دنیا دایه ئه مین نابی له شه ر و خراپه ی دنیا ، ئه و کاته ی ئه هه که ی له خوشگوزهرانی و ره فاهیه تان ئه و کاته له ناو به لا و له خۆبایی بووندان ، دنیا بریتی یه له چه ندین بارودۆخی جیاوان ، چه ندین هات و چوون و تیپه ر بوون ، ژیا ن له ناویدا بیزراوه و خوشیه کانی تاسه ر نامین ، به لکو خه لکه که ی وه ک ئامانجیکی پیکراون به تیره کانی . ههروه ک هه مووان چاره نووسیا ن تیایدا دیاریکراوه و به شیا ن دا بین کراوه .

ئاگا دارین ئه ی به بنده کانی خوا ، ئیوه که له ناو گولی ژیا ندان ، له سههر پیی پیشینه کانتان له وانه ی که له ئیوه ته مه ن درێژتر و به ده سه لات تر و خوشنشینتر و شۆینه وار دیارتر بوون .. که چی بوو ؟ مال و سامان له ده ست چوو ، جهسته یان بووه هاو پیی خاک ماله کانیان خالی و چۆل و هۆل .. شۆینه واریان سپرا وه ته وه .. ئه وان کۆشک و ته لاریان بووه به خۆل و به بهرد که بی نا که ی به خۆل پیکه وه نراوه ، ئه وه ی تیایدا نیشته جی یه ئاواره و غه ربیه له ناو کۆمه لێک گۆپی دیکه دا که هه ر کهس به خوی سه رقاله و کهس هات و چۆ و سه ردا نی کهس نا کات له گه ل ئه و هه موو نزیک ی و هاو سییه تی یه ش

که له نیوانیاندایه چوڼ هات و چوڼی یهک بکهن کاتی، به لاو سه خله تی یهکانی گور
هارپونی و پاش ژیان بوونه ته مردو .

پاش گوزهرانیکی گهش بوونه ته نیسک و پروسک ، بو نازیزانیان بوونه کاره سات
. بوونه نیشته چی ځی خاک و هاتنه وهیان نی یه هرگیزا و هرگیز : ﴿ کَلَّا إِنَّهَا کَلِمَةٌ هُوَ
قَاتِلُهَا وَمِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ إِلَى یَوْمٍ یُّعْتَوْنَ ﴾ سورة المؤمنون آیه (۱۰۰) ^۱

نیوهش که وهک نهوان تووشی به لاو ته نهایی دهن له گور کانتانا و لهو
نارامگه یه دا به بارمته دهگریږن و سپارده ی نهو جیگه یه دهگریږن .. نه ی نهو ساته چی که
کاروباره کان جلّه و گیرده بن و هرچی له ناو گور کاندایه هله دهریژرین و له نیو دهستی
پروهر دگاری به دهسلات و بلند دا راده وهستینرین بو لیپرسینه وه لهو ساته دا که دلّه کان
له تاو ترس و توقین له تاوانه کانیان له سینه کاندایه دهره پهرن و هرچی پهره هیه
به سهرتانه وه لا دهری و هرچی نهنگ و نهینی یه کانتانه ناشگرا دهن ، لهویدا ﴿ تُجْزَى
کُلُّ نَفْسٍ بِمَا کَسَبَتْ ﴾ سورة غافر آیه ۱۷ . ^۲

پروهر دگاری بالا ده فهرموویت : ﴿ لِيُجْزِيَ الَّذِينَ أَسَاءُوا بِمَا عَمِلُوا وَيَجْزِيَ الَّذِينَ أَحْسَنُوا
بِالْحُسْنَى ﴾ سورة النجم ، آیه (۳۱) . ^۳

وه ده فهرموویت ﴿ وَوَضِعَ الْكِتَابَ فَتَرَى الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ يَا وَيْلَتَنَا مَالِ هَذَا
الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا وَلَا يَظْلِمُ رُبُّكَ أَحَدًا ﴾ سورة
الكهف ، آیه (۴۹) . ^۴

^۱ - واته : نه خیر نهو قسه یه که نهو بو خوی ده یلّیت ، به لکو ده بیت له جیهانی به رزه خدا ، له نیوان مردن
و زیندو بوونه وه دا تا کاتیک زیندو دهگریږنه وه چاوپړی بیت .

^۲ - واته : هه مو کهس پاداشتی کار و کرده وه ی خوی ورده گریږت .

^۳ - واته : بو نهو ی توله بسینیت له وانه ی که خراپه یان کربوه به گویږه ی کرده وه کانیان پاداشتی
نه وانهش که چاکه یان کربوه به باشتین شیوه بداته وه .

^۴ - واته : نامه ی کرده وه ی هر کهس دانه نریت ، تاوانباران ده بینین دلّه له رزی دلّه پلوکیتانه له کار و
کرده وه ی ناپه سندی تومار کرویان بویه ده یلّیت : هوار له نیمه هم نویسانه چین ؟ هیچ گوناومیکی وردی
چی ناهیلن ، به لکو هه مو تومار ده کهن ، نهو خه لکه هرچی یان کربوه ناماده یه ، بیگومان
پروهر دگاری تو ستم له هیچ کهس ناکات .

خوا منیش و ئیووش بکاته یه کی له وانه ی کار له سمر قورئانه کی ده کهن و شوین پیاوچاکان و نه ولیاکان ده کهن تا نه و کاته ی ده گینه مالی نه پراوه مان به چاکه ی خو ی .. به راستی هر نه و زاته سوپاسکراو به ده سه لاته .^۱

وه له (جعفری کوړی محمد) هوه له باوکیه وه ئویش له باپیره وه ده لیت : -
عهلی (ﷺ) جه نازه یه کی به پیکرد کات ی مردووه که خرایه گوړه کی کهس و کاره کی هاور و گریان یان لی بهر ز بوویه وه ، ئویش فرمووی : -

" نه وانه بوچی نه گرین ؟ سویند به خوا نه وه ی مردووه کیان ده یبینیت نه گهر نه مان بیان دیایه سمر سامی نه و دیمه نانه مردووه کی له بیر نه بردن وه ، وه یکه به یکه نه گهرینه وه لایان تا تاقیان لی نه بریت .. " پاشان فرمووی : - نه ی بهنده کانی خوا ، ناموژگاریتان نه کم به ته قوای نه و خویه ی که نمونه ی بو هیناونه ته وه و واده کانی بو دیار یکردون و نه دمای بیستنی پیداون که له مه به سته کانی بگهن و بینایی پی به خشیون تا نه وه ی پی ببینن که خوا ده یه ویت دلنیک ی پی داوون که بگات له وه ی به دانایی و ژیری په فتار بکات ... تا بزائن خوی گه وره ئیوه ی بی هوده خه لق نه کردوه ، به لکو نه و زاته به به خششه کانی پزی لی ناون و پاداشتی بو ناماده کردون ، ده ی ئیووش نه ی بهنده کانی خوا له خوا بترسن و پی داگرین له دوعا کانتاندا . وه پیش نه وه ی مردن پیتان پی بگریت ، کاری چاکه پی شېخن ، چونکه خو ش ی یه کانی دنیا هه میسه نی یه ، و کهس له نازار و خه مه کانی دنیا نه مین نی یه . به راستی له خو بایی بوونیک ی تیپه ر بوو و کوله کیه کی لاره .

نه ی بهنده کانی خوا ناموژگاری له گوړ و مرگرن و به هره شه کان داچله کین و وریابینه وه و سوود له ناموژگاری و مرگرن ، همره ک نه وه ی ئیستا چنگی مردن پیتان گه شتبی و خاک و خول له باوه شی گرتین و توقینه رکان به فو کردن به بووقدا (کهرنا) کتوپر پی پیگرتین و همره ها به پهرش و بلاو بوونه وه ی گوړه کان و راپیچ کردنتان بهر و مه حشر و راوه ستان له مهیدانی لیپرسینه وده و به ده سه لآت و توانای خودای مهن ، نه و کاته ی هه موو کهس (سائق) یکی هیه و بهر و حشر راپیچی نه کات و (شاهد) یکی هیه شایه تی له سمر ددهات .

^۱ - صفه الصفوه (۱ / ۱۷۰) .

خوای گه‌وره ده‌فرموویت : ﴿وَأَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَوُضِعَ الْكِتَابُ وَجِيءَ بِالسَّائِقِينَ وَالشَّهَادَةِ وَفُضِيَ بَيْنَهُم بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ﴾ سورة الزمر ، آیه (٦٩).^١

که ولات بو ئه‌و پوژه که‌وته له‌رزین و بانگیبژ بانگی دا و گیانله‌به‌ران
حه‌شرکران و نه‌ینییه‌کان دهرکه‌وتن و دله‌کان که‌وتنه له‌رزین و دۆزه‌خ دهرکه‌وت به‌ جوړی
کلپه‌ی ده‌هات و بلنسه‌ی به‌رز بووه‌وه .

ئه‌ی به‌نده‌کانی خوا : ته‌قوای خوا بکه‌ن ، ته‌قوای که‌سیکی ترساو و به‌ ناگا و
به‌رچاو پوون و داچله‌کاو ، ته‌قوای که‌سیک پیداکر بووه له‌ دوعاکیا ، هه‌لا تووه‌ تا
پزگاری به‌ ده‌ست بینئ و بو‌ پوژێ لیپرسینه‌وه کاری چاکه‌ی پیشخستوووه و به‌و تیشوووه
پشتی قایم کردوووه .. به‌راستی خوا به‌سه که‌ تۆله‌سین و له‌ هه‌مان کاتدا پشت و په‌نا
بیټ ... وه‌ قورئانیش به‌سه بو‌ت بیټه‌ به‌لگه‌ و له‌ هه‌مان کاتدا له‌سهرت به‌لگه‌ بیټ .

وه‌ به‌هه‌شت به‌سه پاداشت بیټ ، هه‌روه‌ک ئاگر به‌سه‌ سزا و ئاکامیکی خراپ بیټ
.. خوا له‌ من و له‌ ئیوه‌ش خو‌ش بیټ .^٢

" شه‌هید بوونی علی (ﷺ) "

پاش گه‌شتیکی موباره‌ک که‌ علی (رحمه‌تی خوای لی بیټ) له‌ ئیسلامدا
به‌سه‌ری برد وه‌ک داکۆکیکه‌ریک له‌و ئاینه‌که‌ مال و گیانی له‌ پیناویدا دانا بوو ، واده‌ی
خوای په‌روهردگاری پی گه‌یشت ..

یه‌کی له‌ په‌ر جووه‌کانی (معجزه‌کانی) پیغه‌مبه‌رایه‌تی ئه‌وه‌یه پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ)
وینه‌ی شه‌هید بوونی علی نیشانی (علی ﷺ) داوه !!

^١ - واته : ئه‌وسا به‌ نوریک که‌ خوا فه‌راهمی ده‌هینیت زه‌وی پووناک ده‌بیته‌وه کارنامه و دۆسیه‌کانش
دانراون ، سه‌ره‌تا پیغه‌مبه‌ران و شه‌هیدان ده‌هینرین و دادوه‌ری له‌ ئیوانیدا ئه‌نجام ده‌دریت به‌ شیوه‌یه‌کی
حه‌ق و راستی ، بیگومان نه‌وان هیچ جوژه‌ سته‌میکیان لی ناکریت .

^٢ صفة الصفوة (١ / ١٧١ ، ١٧٢) .

نموت له عه ماری کوپی یاسر وه ، پیغمبر خا (ﷺ) به علی (ﷺ) فرموو : (أشقى الناس رحلان : أحيمر ثمود الذي عقر الناقة ، والذي يضربك يا علي على هذه يعني قرنه - حتى تبتل منك هذه من الدم ، يعني خيته)^۱

واته : بهد به خترین که سان دوو پیاوان : یه که میان (اصیری ثمود) که له حوشره که ی دا و کوشتی و دوو میان نهو پیاویه به ئیره تدا نه کیشی - واته بهری سمریدا تاوه کو خوینه که ی نه مه ته پ ده کات - واته پیشی (بویه پیشهوا علی هه میسه یه قینی به وه هه بوو که ودها شهید ده کری ...

زهیدی کوپی وه هه ب ده لیت : (علی هات بولای چهند تیره یه که له نه هلی به صره له (خوارج) هکان ، پیاویکیان له ناو دا بوو به (جهعدی کوپی به عجه) ناسرا بوو ، پی ی وت : نه ی علی له خوا بترسه ، بی گومان تو نه مریت .

پیشهوا (علی) فرمووی : " به لکو ده کوژیم ، به لیدانی که له ئیره م (نامارهی بولا سهری کرد) ، که ئیره م خویناوی ده کات (واته پریشم) به لینی که و دراوه و چاره نووسی که و دیاریکراوه نه وهش درو هه لبه سیّت ، بی گومان خهساره مهنده " ^۲

" کاتی زه ماوه ند بو به هه شتی نه براوه "

نه صبه غی حه نه زلی ده لیت : نهو شه وهی (علی ﷺ) بووکی گواسته وه ئیبنو التیاح له ده مه و به یاندا هات بولای وتی : که وه ختی نویژه (بانگ دانه) پیشهوا علی راکشا بوو قورس بوو گوئی پی نه دا ... دووباره هاته وه لای هه روا بوو .. بو سیهم جار هاته وه لای ، پیشهوا (علی ﷺ) هه لساو پویشیت و به ده م پوشتنه وه فرمووی : -

اشدد حیا زیمک للموت فأن الموت لا قیکا

ولا تجزع من الموت اذا حل بوادیکا

نه وه بو هه که گه یشته ده رگا بچوو که که ی مزگه وت (ئیبنو ملجه م) پی ی پی گرت و لی ی دا .

^۱ - صحیح / احمد و حاکم به سه نه دیکي راست گتیاویانه ته وه .

^۲ برپوانه - صفة الصفوة (۱ / ۱۷۴) .

وه له شیخیکى قوره شی یه وه ، ده لیت : که ئیبنو ملجهم دای له (علی ﷺ)
 فهرمووی : (سهرکه وتم .. به پهروهر دکاری که عبه قه سهرم) .
 وه له (محمد) ی کوږی علی وه ، که له علی درا (پهزا و رحمته خوی لی
 بیت) وه سیه تی کرد بو کوږه کانی و دواتر هیچی نه وت جگه له وشه ی (لا اله الا الله)
 هه تا گیانی سپارد .^۱
 ئه و جا هه ردوو کوږه که ی حه سه ن و حوسه ن له گه ل (عبدالله ی کوږی جعفر)
 شوږدیان و (حسن ﷺ) نویژی له سهر کرد .

" گریانی مو عاویه (ﷺ) له سهری "

له نه بی صالحه وه ، ده لیت : ضراری کوږی ضمهر ی کنانی هاته لای معاویه وه
 پیی وت : وه سفی (علی) م بو بکه ، ئه ویش فهرمووی / ئه کړی ئه م داوایه م لی نه که ی ؟
 وتی / ناکړی ، ئه ویش فهرمووی / ماده م وایه ناچارم وه سفی (علی ﷺ) بکه م : -
 " سویند به خوا .. ئه و ژور دوور بین و به هیز بوو .. که قسه ی ده کرد بابه ته که ی
 یه کلا ده کرده وه و به دادره و ه ریش حوکمی ده کرد ، زانست له هه موو لایه کیه وه
 هه لده قولاً و دانایی له هه موو پرویه کیه وه هاتبووه ئاخواتن . له ناست دنیا و خوشی
 یه کاندای خوی به غریب دانه ناو هاو ده م و هوگری شه و تاریکی شه بوو ، ئه و سویند
 به خوا فرمیسی و ه ک باران بوو بیرى دريژى بوو ، پشتی ده سستی هه لده گيړایه وه و
 له گه ل خوی گفتوگوئى نه کرد .. حه زى له جل و بهرگيک نه کرد له سهر ووی پییه کانیه وه
 بیت . وه حه زى به خوږاکی وشک و په ق ده کرد ، سویند بی به خوا وه و ه کیک له
 ئیمه وابوو ، کاتى نه هاتینه لای ، لیمان نزيك ده بوویه وه ، کاتیک پرسیارمان لی بکر دایه
 به باشتړین شیوه وه لامی نه داینه وه .
 ئیمه ش ههر چه نده که لیوه ی نزيك بووین ، به لام له بهر نه و سام و هه یبه ته ی که
 هه یبوو قسه مان له گه ل نه نه کرد ، خو نه گهر پی بکه نیایه نه وه ددانه کانی وه ک مرواری
 پیک کراو دهر ده که وتن ..

۱ - بروهان / احیاء علوم الدین (۴ / ۴۷۹) و بروهان البدایه و النهایه (۵ / ۴۲۷) .

ئەهلی ئاینی بەگەورە سەیر ئەکرد و هەژارانی خۆش ئەویست و هەرگیز
فرمانبەرداری کەسی بەهێز نەبوو ، ئەگەر لەسەر ناھەق بوایە و هەروەک بێ دەسەلاتانی
لەدادپەرۆری خۆی بێ هیوا نە ئەکرد ... شایەتی ئەدەم بە خوا کە هەندی جار بینوومە
شەو بایی بەسەر دنیا دا کیشاوە و ئەستێرەکانی دەرەو شانەو (علی ﷺ) لە
میحرا بەکەیدا دەستی بەریشیەو گرتبوو وەک مارانگازیک ئوقرە نەبوو ، هەروەک
خەفەتباریک ئەگرا ... وەک ئەوێ ئیستا گویم لی بیت وایە ، کە دەیوت :

" ئەی پەرەردگارا ، ئەی پەرەردگارا " و لەبەر دەستی پەرەردگاریدا دەلا
لایەو و پاشان بە دەنیای ئەوت : " چیه ؟ ئەتەوئ فریوم بدە ؟ چاوت لە منە ؟ هەرگیز
و هەرگیز ، بڕۆ غەیری من فریو بدە ، چونکە من سێ بە سێ تەلەقم داویت ، لەبەر ئەوێ
تەمەنت کورتە و جیگات بێ نرخە و مەترسیشت زۆرە ، ئای لە کەمی تویشوو !
و دووری سەفەر و تەنهایی پێ ! "

دەلیت : لێرەدا فرمیسکەکانی معاویە دیکەوتن بەسەر پریشیدا و بۆی راگیر نە
ئەکرا و بە قۆلی کراسەکە ی دەیسپری .. خەلکەکش دایانە قۆلیە ی گریان ، معاویە وتی /
(ئەبولحسن) بەم جوړە بوو پەحمەتی خۆی لی بیت .. تۆ چ ناپەحەتی و نازاریکت بۆی
هەیهی ئەی ضرار ؟

وتی : ناپەحەتی کەسیک تاقانەکە ی لە ئامیزیدا سەربەرا بیت و فرمیسکی
نەگیرسیتەو و خەفەت و نازاری دا نەمرکیتەو .. پاشان هەلسا و پوشت .^۱
خوایەزی : -

پیشەوا (علی ﷺ) ، دەفەرمویت : بۆ خەلکی وەک هەنگ بۆ بالندە بن ، لەناو
بالندەکاندا نی یە بە بچوک و بێ دەسەلات لە هەنگ نە پوانی و نەچەوسینیتەو خو
ئەگەر بالندەکان بیانزانایە چ بەرەکەتیک لە ناخی هەنگدایە ، ئەوەیان پێ نەئەکرد .
" بە زمان و جەستە تان تیکەلی خەلک بکەن ، بەلام کردەو و دلەکانتان
لەخەلکی جیابەنەو ، چونکە ئەوێ بۆ مروۋ دەمینیتەو کردەو کانیەتی ، وە پوژی
دوایش لەگەڵ ئەو کەسەدایە کە خۆشی دەوێت "

^۱ - تەبەرانی / رێبایەتی کردوووە البدایە : (۵ / ۴۹۵) .

" ۵ - تهلحہ کوری عبیدالله (ﷺ) "

شہیدیک به سہرزہویدا دہروات

کی یہ ؟

تہلحہ کوری عبیدالله ی قریشی و تہیمی مہکی و باوکی محمد ہ ، یہ کیکہ لہو
دہ ہاوہلہی مژدہی بہ ہشتیان پی دراوہ ، لہ سہر دہستی تہوبہ کری صدیق (ﷺ)
موسلمان بووہ .. کہ سیکی جوانخاس بوو ، لہ پڑشتندا زور خیرا بوو^۱ وہ یہ کی بوو لہ
ہاوہلہ دہولہ مہندہ کان .

" چاکہ کانی "

- ۱ - لہ جابرہوہ ، تہلحہ بہ لای پیغه مبر خوادا (ﷺ) تیپہری .. پیغه مبر
خوا (ﷺ) فہرموی : " شہید بمشی علی وجہ الأرض " ^۲
۲ - ہر لہ جابرہوہ ، دہلیت : گویم لہ پیغه مبر (ﷺ) بووہ فہرمویہ تی : " من
سرہ أن ينظر إلى شهيد يمشی علی وجہ الأرض ، فلينظر إلى طلحة بن عبیدالله " ^۳
واتہ : کی حمز تہکات سہیری شہیدیک بکات کہ بہ سہر زہویدا تہروات ، با
سہیری تہلحہ کوری عبیدالله بکات .

" بہ خشندهی تہلحہ "

لہ سوعدا کی عہوفی خیزانی تہلحہوہ ، دہلیت : تہلحہ ہات بہ ژوردا ، بینیم
ژور خہ مبار بوو . پرسیم : چیتہ ؟ شتیکی بووہ ؟

^۱ - بروانہ : طبقات ابن سعد (۳ / ۱ / ۱۵۶) .

^۲ - صہیحہ / صہیحہ سوننہ تہکانی ثیبو ماجہ یہ (۱۰۲) ، فہرمودہی ژمارہ (۱۲۶) .

^۳ - صہیحہ / صہیحہ سوننہ تہکانی ترمزی (۲۹۴۰) .

وتی ک نهو سهرودت و سامانهی هییه ژور بووه ، نهمهش ئازارم ئهدات ، منیش پیّم وت : گووی ی مهدهری ، بهشی که بهسمر خه لکیدا . نهویش دهستی کرد به بهشکردنی تا دوا دره می ...

تهلحهی کوپی یه حیا ده لیت : پرسیارم له خهزنهداری تهلحه کرد که نهو پارهیه چهند بوو ؟ وتی : چوار سهد ههزار . وه به هوئی ژور بهخشندهیی تهلحهوه به (تهلحهی خهیر) ناسرا بوو .

" جهادی تهلحه له پیناوی خوادا "

تهلحه له پیناو نهم ئاینهدا تووشی سهختی و به لای ژور هاتوو و له هه موو بوو - نهو جهنگهکاندا بهشداری کردوو له گهل پیغمهبری خوا (ﷺ) دا جگه له (بهدر) وه ژور بهسهرکه وتوویی له و تاقیکردنه وانه دا دهرچوو .

وه له پوژئی (نوحود) دا خاوهنی دهستیکی سپی بوو . نهوه بوو له گهل پیغمهبری خوا (ﷺ) مایه وه و به دهستی پاریزگاری لی کرد تا وه کو په نهجکانی له ئیش کهوتن ، لهو پوژهدا تهلحه له (۲۴) لاوه بریندار کرا ، و تراویشه که له (۷۵) لاوه بریندار بووه له نیوان لیدان و پیکان و بو هاویرتندا .. بویه لهو پوژهدا پیغمهبر (ﷺ) ناوی نا به (تهلحهی خهیر)^۲ پیشهوا نه بو بهر ههر که باسی پوژئی نوحود بکرایه نه یه فرموو : نهو پوژه هه مووی پوژئی تهلحه بوو " .

وه له جابره وه ، ده لیت : پوژئی نوحود کاتی خه لکی پشتیان هه لکرد و پیغمهبری خوا (ﷺ) له لایه که وه له گهل (۱۲) پیاودا مایه وه که تهلحه یه کیکیان بوو ، بی باوه ران لییان هاتنه پیشه وه ، پیغمهبر (ﷺ) فرمووی :

" من للقوم ؟ " کئی پووه پووی نه وانه ده بیته وه ؟ تهلحه فرمووی : من ، پیغمهبری خوا (ﷺ) فرمووی (کما انت) تو له جیی خو ت بمینه نه و جا پیاویک

۱ - پیاوانی فرموده که جی ی متمانن ، هه یه می له الجمع (۹ / ۱۴۸) باسی کردوو و ده لیت : ته به رانی ریوایه تی کردوو .. پیاوانی فرموده که جی ی متمانن .

۲ - بر وانه / صقه الصفه (۱ / ۱۷۶) فرموده که لاوازه . رای جیگیر نه وه یه پیغمهبری خوا (ﷺ) به (جوامیر) ناوی لی ناوه ، هه یه می ده لیت / ته به رانی ریوایه تی کردوو ، نیسانده که یشی باشه ، الجمع (۳ / ۱۴۸۰) .

وتی: من، فەرموی: تۆ هەلسە بوایان ئەویش لەگەڵیان جەنگا هەتا کوژرا، پاشان ...
پیغمبهر (ﷺ) ئاوپی دایەو دەیبینی بیباوەران دەوریان داوہ .. فەرموی:
" من للقوم ؟ " تەلحە فەرموی: من فەرموی (ﷺ) : - تۆ لە جی خۆت
بمێنە .. پیاویک لە ئەنصار وتی: من، فەرموی (تۆ هەلسە)، پیاوێکە جەنگا هەتا
کوژرا ... کارەکە بەردەوام بوو تاوەکو بە تەنها تەلحە لەگەڵ پیغمبهری خوا (ﷺ) دا
مایەوہ .

فەرموی: " من للقوم ؟ " تەلحە فەرموی:

من ئەوہ بو تەلحە بە توانای هەر یانزە پیاوێکە شەری کرد تاوەکو پەنجەکانی
قرتا و فەرموی: پەنجەکانم قرتان، پیغمبهری خوا (ﷺ) فەرموی: " لولقت: بسم
الله لرفعك الملائكة، والناس ينظرون " واتە: گەر بتوتایە بەناوی خوا، فریشتەکان بەرزیان
ئەکردیتەوہ بە بەرچاوی ئەو خەلکەوہ . دواتر خوای پەرەردگار بێ باوەرانی پەت
کردەوہ .^١

ئەو پۆژە پیغمبهری خوا (ﷺ) فەرموی: " اوجب طلحة " . تەلحە بەهەشتی
واجب کرد .. لەبەر ئەوہ، بوو پیغمبهری خوا (ﷺ) دوو (درع)^٢ پێوہ بوو بوو
ویستی هەلسیتەوہ تاوەکو بجیتە سەر بەردیك کە لەواناوەدا بوو، نەیتوانی، تەلحە
خۆی بۆ دانەواند، ئەویش چوہ سەر پشتی تا هەلسایەوہ، ئەو جا فەرموی " اوجب
طلحة " .^٣

" شەھید بوونی تەلحە "

لەگەڵ ئەوہداکە تەلحە (ﷺ) لە جەنگی ئوحوود دا شەھید نەبوو، بەلام
پیغمبهری خوا (ﷺ) هەوایی دا بە شەھید بوونی کە ئیتر هەوایی پیغمبهری خوا (ﷺ)
قسە ی تیا نیە .

^١ - راویەکانی جی متمانەن: نەسانی رپوایەتی کردوہ، زەھەبی دەلیت: راویەکانی جیگە ی متمانەن، پروانە
(سیر) (١ / ٢٧١) .

^٢ - درع: کراسی تەنراو بە زنجیری ناسن .

^٣ پروانە: البدایە (٥ / ٣٤٤) .

له (ته‌لحه وه ، ده‌لیت : هاوه‌لانی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) به ده‌شته‌کی یه‌کی نه‌خوینده‌واریان وت : دهرباره‌ی ئه‌و که‌سی که کوژرا پرسیری لی بکه بزانه کی بوو ؟ ئه‌وان خو‌یان نه‌یانده‌ویرا ئه‌و پرسیره‌ی لی بکه ن .. شهرمیان لی ده‌هات و سامیان لی ده‌کرد له‌بهره‌یه‌تی (ﷺ) . ئه‌وه بوو ده‌شته‌کی یه‌که پرسى : پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) پشتی هه‌لکرد . دیسان پرسى یه‌وه . دیسان پشتی هه‌لکرده‌وه ، ئه‌مجاره‌یش پرسى یه‌وه و دووباره پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) پشتی هه‌لکرد . ئه‌و جا من له دهرگای مزگه‌وته‌که‌وه روانیم و به‌رگیکی سه‌وزم له به‌ردا بوو ، کاتی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) منی بینى فهرمووی : " این السائل عن قضی خبه ؟ " واته : کوا ئه‌و که‌سه‌ی پرسیری له کوژراوه‌که ئه‌کرد ؟ ده‌شته‌کی یه‌که وتی من بووم ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) فهرمووی : " هذا من قضی خبه " واته : ئه‌مه‌یه‌کی بوو له کوژراوه‌کان .^۱

پوژان تیپه‌رین و ته‌لحه هه‌ر به ده‌وری پیغه‌مبه‌ری خوا دا (ﷺ) بوو ، له هه‌موو هه‌لو‌یسته‌کاندا و کاتی‌کیش پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) وه‌فاتی کرد له ته‌لحه پازی بوو . ئه‌و کاته‌ی مه‌سه‌له‌که‌ی پیشه‌وا (عوسمان) (ﷺ) هاته پیشه‌وه ، ته‌لحه که‌نارگیری کرد ، ئه‌وه بوو هه‌ندى که‌س ئه‌مه‌یان گیرایه‌وه بو ئه‌وه‌ی شتیکی له دلدای هه‌لگرتبی ، له‌بهر ئه‌وه له‌پوژی (الجمال) دا ئاماده بوو وه‌ه‌ علی کوپی ئه‌بو تالیب (ﷺ) له‌گه‌لی کو بوویه‌وه و ئاموژگاری کرد . ئه‌ویش چووه دواوه و له ناو یه‌کی له‌پیزه‌کاندا وه‌ستا ، له‌ویدا تیریکی نادیارى^۲ لی دراو به‌ر ئه‌ژنوی که‌وت ، وه ده‌شوتری که‌ به‌رملی که‌وتووه ، له‌ویدا وه‌فاتی کرد (ﷺ) . زه‌هه‌بی ده‌لیت : بکوژی ته‌لحه له تاوان و گونا‌هیدا وه‌ک بکوژی (علی) (ﷺ) وایه .^۳

^۱ - فهرموده (حسن) ی (صحیح) ه / صه‌حیحی سونه‌ته‌کانی ترمزی (۲۹۴۲) .

^۲ - رووداوی (الجمال) له‌ نیوان (علی) له‌ لایه‌ک و عانیشه و ته‌لحه و زبیر له‌لایه‌کی دیکه‌ره " ر‌دزای خوا له‌ هه‌موویان بیت " وه هۆکه‌شی ئه‌و پیلانانه بوو که دژی ده‌وله‌تی نیسه‌لامی ده‌کرا زبروانه (العواصم من القواصم) .

^۳ - واته نازانری تیرهاو‌یزه‌که‌ی کی بوو .

^۴ - اسناده‌کی (حسن) ه . هه‌یه‌مه‌ی ده‌لیت : ته‌به‌رانی ر‌یوایه‌تی کردووه . نیسه‌ناده‌که‌ی (حسن) ه . المجمع (۹) /

" سۆزی علی بو تەلحە "

لە تەلحە ی کوپی مەترەفەوہ : علی (ﷺ) ھاتە لای (تەلحە) ، ئەو کاتە ی تەلحە گیانی سپارد بوو . لەسەر و لاخەکە ی دابەزی و تۆزی سەردەم و چاو و پیشی تەکاند بە جۆریک پەحمی بۆی دەچوو ، فەرمووی " خۆزگە بیست سال پیش ئەم پۆژە بمردمایە " .^۱ وە لە قەیس ی کوپی عەبادەوہ ، دەلیت : " گویم لە (علی) بوو (ﷺ) پۆژی (الجمل) بە (حسن) ی کوپی فەرموو : " ئە ی حسەن ، حەزم ئەکرد بیست سال پیش نیستا بمردمایە " . وە لە (علی) یەوہ (ﷺ) فەرمووی : " مژدە ی ناگر بە بکوژی تەلحە بدەن . (سیر اعلام النبلاء) ، (۱ / ۳۷) .

^۱ - نەسنادەکە ی (باشە) ، تەبەرائی رێوایەتی کردووە ، پیاوانی فەرموودەکە جی ی متمانەن ھەپەمیش وا دەلیت : الجمع (۹ / ۱۵۰) .

" ٦ - زوبیر کی کوپی عہ ووام (ﷺ) "

" یہ کہ مین کہ سیّک کہ شمشیرہ کہی لہ پیناوی خوادا راست کردہ وہ " کیّ یہ ؟

زوبیری کوپی عہ ووامی کوپی خوهیلیدہ ، (حواری) ی پیغہ مہری خوا (ﷺ) و کوپرہ پوری بووہ کہ خاتوو (صفیہ کی عبدالمطلب) و یہ کیکہ لہو دہ ہاودہ لہی کہ مژدہی بہہشتی پی دراوہ ، و یہ کہ مین کہ سیّک لہ پیناوی خوادا شمشیرہ کہی لہ کالانی دمرہینا^٢ .

باوکی (عبدالله ی کوپی زوبیر) (ﷺ) لہ سمر دہستی (صدیق) (ﷺ) موسلمان بووہ و ئیسلام بوونیشی دوا ی ئیسلام بوونی ئہ بوہ کر و ، واتہ چوارہم یان پینجہم موسلمان بوو . کہ سیّکی زور بہ خشنده و خیر و مہند بوو لہ پیناوی خوادا .

" چاکہ گانی "

١- لہ زوبیرہ وہ دلّیت : پیغہ مہری خوا (ﷺ) دہستی گرتم و فرمووی : " لکل نی حواری ، حورایّ الزبیر و ابن عمی " ^٣ .

واتہ : ہر پیغہ مہریّک (حواری) یہ کی ہمیہ (حواری) منیش زوبیرہ کہ کوپی پوریشمہ .

٢- لہ عورہ وہ ، کہ عائشہ (ﷺ) پی ی فرموو : ئہی خوشکہ زا ، باوکت (واتہ زوبیر) و ئہ بابہ کر لہوانہ بوون کہ خوا ی پرموردگار دہربارہ یان فرموویہ تی : ﴿الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ...﴾ سورة ال عمران ، آیہ (١٧٢) *

^١ - حواری : سمرخو پالہشت ، و تراویشہ : پوخت و بی کمرد لہ ہمور شتیک و لمودہ شموہ ہاودہ لانی (عیسی) سہلامی خوا ی لہ سمر بی بہ (حواریون) ناو براون .

^٢ - پیاوانی حی متمانن : تہبرانی ریوایہ تی کردوہ بہ راگیراوی لہ سمر (عروہی کوپی زبیر) ، بردانہ الجمع (١٤٨٣٠) .

^٣ - صحیح : حاکم ریوایہ تی کردوہ ، دلّیت : صہیحہ ، زہہ بیش تم رایہی ہمیہ . ئمرنہ ثوت دلّیت ہر بوو جوڑہ یہ کہ نمو دووانہ وتیان ، سیر (١ / ٤٨) .

واته : ئەوانەى كە بە دەم بانگەوازی خوا و پیغمبرەوه (ﷺ) چوون ۰ دای
ئەوهی كە تووشی ناخۆشی و زام و ئیش بوون ...

"خۆ كری زوبیر لەسەر ئازاردانی لە پیاوی خوادا"

لە یەتیمی عورووه ، دەلیت : زوبیر کاتی هێجەرتی کرد هەژده سالان بوو مامی ئەیبەستەوه
و جگەرەى لەسەر ئەكیشا ، ئەویش ئەیوت "هەرگیز ناگەریمەوه سەر كوفر"^۱
وه لە عورووه ، دەلیت : زوبیر بە (۸) سالی موسلمان بوو ، فریشكێك (نفحة)
لە شەیتانەوه هات كە گوايه پیغمبرەى خوا (ﷺ) بەسەر مەكەوه فڕینراوه ، ئەوه بوو
زوبیر كە غولامێكى (۱۲) سالان بوو ئەو كاتە ، بە خۆى و شمشیرەكەیهوه هاتە دەرەوه
و هەر كەس ئەیبینی سەرى سوپدەما و ئەیوت ئەم غولامە شمشیری پى یە ، تا گەیشته
لای پیغمبرەى خوا (ﷺ) پى ی فەرموو : "مالك یا زبیر" چیتە زوبیر ؟ ئەویش
هەوالی پى دا و وتی :

"هاتووم بە شمشیرەكەم بدەم لەوهی كە تۆی پفاندوه !!

پیغمبرەى خواش (ﷺ) دوای بۆ خۆى و شمشیرەكەى كرد .^۲

نووسەر دەلیت : ئەى ئیستا كى هەیه داکوکی لە ئیسلام بكات ئەى پیاو نیه ؟ لە
كاتێكدا حورمەتى ئاین پێشیل ئەكری و بى شەرمی بەرامبەر پیرۆزى لەكانى دەكریت ،
كوان گەنجەكانمان لەم پۆژەدا ؟ كوا غیرەت و پیاوەتیمان لە كاتێكدا هەرچی هیزی سەر
زەوى هەیه كۆ بوونەتەوه بۆ نەهیشتنى شوینەوارەكانى ئەم دینە و سەر شوپکردنى
ئەهلهكەى ؟

* صحیح : صحیح ی سوننەتەكانى ابن ماجه (۱۰۱) .

۱ - پیاوانى جى متمانهن : هەبیه مى دەلیت : تەبەرانى لە (الكبير) دا رپوايهتى كردوه ، بەلام دەلیت : (مرسل)
(۱۵۲ / ۹) .

۲ - پیاوانى جى متمانهن ك نەجمەد و غەیری نەویش رپوايهتیان كرووه ، ارنووط دەلیت : پیاوانى جى متمانهن ،
سیر (۱ / ۴۲) .

وه له هیشامی کورې عوروه وه ، ده لیت : زویږ سمر له بهیانی پوژي (الجمل)
وه سیه تی کرد بو (عبدالله) کورې و فرمووی : " هیچ نه ندایم کی نی یه له گهل
پیغمبري خوا دا (ﷺ) بیرن دار نه بوی هتا عوره یشی .^۱

" خه باتی زویږ له پوژي به در "

پوژي به در دوو ته سپ سوار له گهل پیغمبري خوا دا بوون (ﷺ) ، زویږ له سمر
ته سپیک له لای راستی یه وه و (میقدادی کورې ته سوهد) یش له سمر ته سپیک له لای
چه پیه وه .

له هیشامی کورې عوره وه وه ، له باوکیه وه ، ده لیت : زویږ پوژي به در
میژمره یه کی زهردی به سهر وه بوو ، نه وه بوو جبرئیل سهلامی خوی لی بی له سیمای
زویږ دا هاته خواره وه .^۲

" جهادی زویږ هر له پوژي به در "

عهلی کورې ته بی تالیب (ﷺ) ده فرمویت : نازاترین پیاو زویږه و که سیش
قدری پیاو نازانیت پیاو نه بیت ..
له زویږه وه ده لیت :

پوژي به در به (عوبه یدهی کورې عاص) گه یشتم که نه وه هموو گیانی پرچه ک بوو
ته نها چاره کانی ده بیرن ، نازناوی (ابادات الکرش)^۳ بوو . منیش نوکی (عنزه کهم)^{*}
بو ی ه لگرت و کردم به چا ویدا تا مرد ، وه فرمووی : قاچم خسته سهری و به زه حمهت
سمره په مه کهم کیشایه وه دمره وه ، له راستیدا سهره کهی نوشتا بووه وه .^۴
عوروه ده لیت :

^۱ - اسناد ده کی (صحیح) د / صهیحی سونه ته کانی ترمزی (۲۹۴۵) .

^۲ - نینساده کی (صحیح) د / (مرسل) ه ، ته بهرانی ریوایه تی کردوره . الجمع (۶ / ۸۴) .

^۳ - کوشتن : یاخود مؤن و دم و چار دراو به یه کدا .

^{*} عنزه : دریت تره له دار ده ست و کورت تره له دم .

^۴ - صحیح : بوخاری ریوایه تی کردوره .

هاوه لانی پیغه مبرى خوا (ﷺ) به زوبیریان وت : خوت نابه سستیته وه
(ناماده ناکهیت) تا ئیمهش له گهل تودا خویمان توندکهینه وه ؟ فهرمووی : ناخر گهر من
خوم ببه ستمه وه ئیوه قسه که تان نابه نه سهر .

وتیان : درؤ ناکهین .

ئهویش خوی توندکرده وه و به ناویاندا پویى تا پیزه کانیانی بری وئه وه بوو
لییان تیپه بری و هیچ که سیش له گهل نه بوو ، پاشان گهراپه وه ، ئهوانیش له غاوه که ی یان
گرت و دوودانه یان له شانى دا ، له نیوان ئه و دوو لیداندها لیدانیکى دیکه هه بوو که
له پوژى به درا تووشى هاتبوو .

عووره دهلیت : کاتى مندال بووم په نجه م ئه خسته سهر شوینی ئه و لیدانانه و
یاریم ئه کرد .^۱

" جهادی زوبیر پوژی یهرومک "

حافظ ئیبنو کهثیر دهلیت : له وانه ی که به شدار بوون له پوژی یهرومکدا
(زوبیری کوپی عه وام) بو ، له هه موو ئه و هاوه لانه ی که له وى بوون باشت بوو ، یه کى
بوو له ئه سپ سواران و پیاوه به جهرگه کان ، ئه وه بوو کو مه لیك له پیاوانى پاله وان و
به جهرگ ئه و پوژه له لای کو بوونه وه و پێیان وت : ئایا خوت ناماده ناکهیت تا ئیمهش
خویمان ناماده کهین ؟ فهرمووی : ئه ترسم ئیوه خوگر نه بن .

وتیان : بؤنا ، ئه وه بوو خویمان ناماده کرد ، کاتى پوبه پرووی پیزه کانی پۆم
بوونه وه دهستیان کیشایه وه ، به لام ئه و هه ربه ره و پێشه وه هات تا پیزه کانی پۆمى بری و
له لایه کى تره وه سه رى کیشایه دمه وه و گهراپه وه بؤ لای هاوه لانی ، پاشان جاریکى تر
هاتنه وه بؤ لای ، ههروهک یه که مجارى کرد و له و پوژه وه له دوولاه له نیو شاننه کانیدا
بریندار بوو .

هه ر ئیبنو کهثیر له جیگایه کى تردا دهلیت : " وه زوبیریش له گهل خه نکیدا به ره و
شام به رى که وتن بؤ جهاد و له وى به شدارى یهرومکى کرد ، ئه وه بوو به ناماده بوونی

^۱ - سیرا اعلام النبلاء (۱ / ۶۲ ، ۶۳) .

ئەو موسلمانان شەرەفمەند بوون وە دەستیکی سپی و ھیمەتیکی بەرزى لەو پۆژەدا نواند ، دوجار پیزەکانى سوپای پۆمى بپى لە یەكەمیانەوہ تا ئەخیریان (دواھەمینیان) .

" جیھادی زوبیر لە جەنگى حونەین دا "

پۆژى حونەین زوبیر داى لە بىباوەڕان تا لە جىگای خۆیان دەریبەراندن ، سەرکردەى بى باوەڕان چاودىرى پى و شوینی شەرەكەى ئەكرد ، یەكی لە ھاوپیكانى پى ی پاگەیانندن كەوا ئەسپ سوارىك ئەبینن پمەكەى بەسەر شانیهوہیەتى و سەرى بە میزەریكى سوور پیچاوه .

وتى : ئەوہ زوبیری كوپى عەووامە ، سویند بى بەلات و عوززا ئەزانم كە تىكەلتان ئەبیٹ ، ئیوہش وریابن و خۆتانى بو جىگىر كەن ، ئەوہ بوو كاتى زوبیر گەیشتە ئەو شوینەى بىباوەڕانى لى بوو دیتنى ، ئەوجا بەرەو پرویان پۆیشت و بەردەوام لى دەدان تا دەریبەراندن .

كاتىكیش (عەمرى كوپى عاص) بەرەو (میصر) پۆشت بو پزگار كردنى ، ھىزىكى (٣٥٠٠) كەسى لەگەلدا بوو ، بۆیە نامەيەكى نارد بو پيشەوا (عەمر) (ﷺ) تیايدا داواى یارمەتى ھىزى تری لى دەكرد . عومەرىش (ﷺ) لە خەمى كەمى ژمارەى ھىزەكەى عەمر دا بوو ، بۆیە زوبیری لەگەل (١٢) ھەزار جەنگاوەردا نارد . وتراویشە كە (عەمر) چوار ھەزار پیاوى ناردووہ بەسەرویانەوہ چەند ھاوہلىك لە پالەوانان و گەورەكانى ناردووہ لەوانە : زوبیر و مقدادى كوپى ئەسود و عەبادەى كوپى صامت و مەسەلەمەى كوپى موخەلەد و ...

كۆمەلى تر دەلیت : خارجەى كوپى حوزافە چوارەمیان بووہ . ئىنجا عومەر (ﷺ) ئەمەى بو عەمر نووسیوہ : " ئەوہ من بە چوار ھەزار پیاو ھاوکاریت ئەكەم ، كەبەسەر ھەر ھەزارىكەوہ پیاویك داناوہ لە پلەى ھەزار پیاو ، ئەوہ بوو (زوبیر) بەسەر ھەموویانەوہ بوو . "

١ - سەرکردەكانى فەتى مىصر و شام (ص ٢٠٨ ، ٢٢٧) ، صلاح الامە (٣ / ٣٢٢ ، ٣٢٣) .

کاتی زویږ گه‌یشته لای عه‌مر بیني نابلوقه‌ی قه‌لای (بابلیون) ی داوه . زوری پی نه‌چوو زویږ چوو سهر نه‌سپه‌که‌ی و به‌دهوری نه‌و که‌نډه‌دا (خنده‌ق) که به‌دهوری قه‌لاکه‌دا هه‌لکه‌نرا بوو سوږایه‌وه ، پاشان سوپاکه‌ی دابه‌شکرد به دهوری خنده‌قه‌که‌دا... نابلوقه‌دانکه دريژهی کيشا بو (۷) مانگ .. ښجا به زویږ وترا له‌ناو قه‌لاکه‌دا تا‌عوون بلاو بوته‌وه . نه‌ویش فهرمووی : " ښمه‌هاتووين بو لیدان و بو تا‌عونیش " .

نه‌وه بوو پزگاری بو عه‌مری کوږی عاص دواکه‌وت ، بویه زویږ وتی : " من خوم به‌خش نه‌که‌م بو خوا ، به‌لکو به‌م کاره‌م خوا پزگاری بی‌نیت بو موسلمانان . "

هه‌لسا پله‌کانه‌یه‌کی هینا و له‌رووی (سوق الحمام) وه پالی دا به‌لایه‌کی قه‌لاکه‌وه و به‌سهریدا سهرکه‌وت و فهرمانی پی‌کردن که هر گوښیان له (تکبیر) کردنی بوو هه‌موویان وه‌لامی بده‌نه‌وه .. هینده‌ی نه‌برد هه‌ستیان کرد زویږ به‌سهر قه‌لاکه‌وه (تکبیر) ده‌کات و شمشیرکه‌ی به‌ده‌سته‌ویه ، نه‌وه بوو خه‌لکه‌که هه‌موو به‌سهر پله‌کانه‌که‌وه سهرکه‌وتن ، تا‌وه‌کو عه‌مر پیگه‌ی لی‌گرتن له ترسی نه‌وه‌ی په‌یژه‌که نه‌شکینن .

نه‌وه بوو کاتی پوم‌ه‌کان بینییان وا موسلمان‌ه‌کان زه‌فه‌ریان به‌قه‌لاکه‌ بردووه پاشه‌کشه‌یان کرد ، به‌وه‌ش دهر‌وازه‌کانی قه‌لای بابلیون به‌رووی موسلماناندا کرایه‌وه و به‌فته‌ح کردنیشی نه‌و جه‌نگه‌ی بو پزگاری می‌صر کرا بوو یه‌کلای کرایه‌وه .

له‌راستیدا نه‌و پاله‌وانی‌تی و به‌جه‌رگی یه ده‌گمه‌ندی زویږ هو‌ی راسته‌وخوی سهرکه‌وتنی موسلمانان بوو به‌سهر (مقوقس) دا .. ^۱

" خه‌باتی زویږ روژی ئو‌خود "

له‌عائیشه‌ی دایکی ښماندارانه‌وه ، ده‌لیت : کاتی بی‌باوه‌ران ئو‌خودیانبه‌ جی هیشته و نه‌وه‌ی به‌سهر پیغمبره‌ی خوا (ﷺ) و هاوه‌لانی‌دا هات ، هات و پیغمبره‌ی (ﷺ) ترساله‌وه‌ی بی‌باوه‌ران بگه‌رینه‌وه ، بویه فهرمووی " من یتدب لؤلأء فی آثارهم ، حتی فیعلموا أن بناقوة ؟ "

^۱ - سهرکرده‌کانی فته‌ی می‌صر و شام (ص ۲۰۸ ، ۲۲۷) ، صلاح‌الامه (۳ ، ۲۲۲ ، ۲۲۳) .

" واته : " کئ نوینه رایه تی ئەکات له شوین پی کهوتنی ئەواندا تا بزائن که خاوه نی هیزیکین ؟ " ئەبو به کر و زوبیری له گەل حەفتا جەنگاومر دا هەلبژارد ئەوانیش دواى بى باوەران کهوتن .. بى باوەران ئەمەیان بیست بۆیه پوشتن نەگەرانهوه ، خواى گەرە دەفەرمویت : ﴿ فَاتَّقُوا بِنِعْمَةِ اللَّهِ وَقُضِّلَ لَمْ يَمْسَسْهُمْ سُوءٌ ﴾ سورة آل عمران آية، (۱۷۴) .

واته : ئەوسا ئیتر موسلمانان گەرانهوه هاوپی له گەل فەزل و ناز و نیعمەتی خوایی دا ، هیچ ناخۆشی یەکیشیان بو پیش نەهات . بەو جوړه به هیچ کەس له دوژمنانیان نەگەشتن .^۱

" پوژی خەندەق "

له عورەوه وه ، کوپی زوبیر^۲ (ﷺ) پی ی وتوو : بابەگیان چاوم لیّت بوو پوژی خەندەق بەسەر ئەسپە زەرەدە کەتەوه شالۆت دەبرد .

فەرمووی : منت بینی کوپم ؟ وتی : بەلی ، فەرمووی : دەی پیغه مبهَری خوا (ﷺ) ئەو پوژە دایک و باوکی بو باوکت کو دەکاتەوه و دەفەرمویت : " ارم فداک ابی و امی " .^۳ واته : بیهاوژە دایکم و باوکم به فیدات بن ... وه له هەردوو صەحیحە کەدا هاتوو ، له زوبیره وه ، فەرموویەتی : پیغه مبهَری خوا (ﷺ) پوژی (قریظه) دایک و باوکی بووم کوکردهوه و فەرمووی : " بآبی و امی " دایک و باوکم به قوربانت بن .. (صحیحی سوننەتەکانی ترمزی) ، (۲۹۴۳) . نووسەر دەلیت : ئەمەش وتەى ئەوا نەپەت دەکاتەوه که ئەلین تەنها سەعدی کوپی ئەبی وه قاصی بەمه تاییبەت کردوو .

^۱ - صحیح : بەشی بەکەمی بوخاری رێبایەتی کردوو ، وه موسلیم و ابنو ماجه و غەیری ئەویش رێبایەتیان کردوو .

^۲ - مەبەست عبداللەه ی کوپی زوبیره (ﷺ) ، چونکه (عورده) پیغه مبهَری خوا (ﷺ) ی ئەمینیه .

^۳ - پیاوانی فەرمودە کە جی ی متمانەن ، تەحمەد له (۱ / ۱۶۴) و غەیری ئەویش رێبایەتیاز ک . بوه ، نەرنەتووت دەلیت : پیاوانی جی متمانەن . سیر (۱ / ۵۰) .

" به خشنده يي زويږ "

ئهبو نعيم له (الحلية) ، (۱ / ۹۰) دا دمر هيناني كردووه له سعیدی کورې عبدالعزیزه وه ده لیت : زويږی کورې عوام هزار کویل (مملوک) ی هه بوو که (خراج) یان پی ددا ، ئه ویش هه موو شه ویک دابه شی ئه کرد و به دهستی خالی ئه چووه ماله که ی . وه ئین عویینه ده لیت : سامانی زويږ داهیش ئه کرا به سر " چل هزار هه ژاردا .^۱ نووسر ده لیت : ئه مه ش وه لامدان ه ویه که بو ئه وان ه ی ئه لین که گوايه ئیسلام شو ینکه وتوانی به هه ژاری راده سپړی تاوه کو ئومه تی ئیسلام به سوال کهری بمینیت ه وه ، جاری ږوو له ږوژ ه لآت و جاری له ږوژ تاوا .

" شهید بوونی زويږ (ﷺ) "

ږوژي (الجمل) زويږ له گه ل ته لحه و عايشه دا بوو (ږه زای خوايان لی بیت) ، به لام کات ی عه لی کورې ئه بی تالیب (ﷺ) فرموده که ی پيغمبر ی خوی (ﷺ) بیر خسته وه که چی وتبوو .. ږویش ت و ئه و یی به جی هیشت . له ئه بی هر بی کورې ئه سوهدی ده یلی یه وه ، ده لیت : زويږ یم بین ی بو شهر کردن له گه ل (علی) چووه دهر وه ، (علی) یش (ﷺ) پی ی فرموو : سویندت ئه دم به خوا ، گویت له پيغمبر ی خوا (ﷺ) نه بووه که ده یفرموو : " ئه تهوی له گه لی به شهر بیت له کاتیکدا که بهو شهر کردنه سته می لی ئه که ییت ؟ " ئه ویش فرمووی : له یرمه و ، پاشان ږوشت و ئه و یی به جی هیشت ...^۲ ئه وه بوو که زويږ (ﷺ) ږویش ت و نه یو یست شهر بکات .. له ږیدا (عبدالله) کورې پی گه یشت پی و ت : ده ترسیت .. ده ترسیت ، ئه ویش فرمووی : " خه لک ئه زانن

^۱ - پياوانی جی ی متمانن : حاکم دهره نانی بو کردووه (۳ / ۳۶۱) هه روه ها غه یری ئه ویش . ئه رنه نوگ ده لیت : پياوانی جی ی متمانن ، ږوانه : سیر (۱ / ۶۵) .

^۲ - حاکم ږیوايه تی کردووه (۳ / ۳۶۶) ، ده لیت / ئیسناده کی صحیحه . ذه هه بیش له سر نهم رایه یه .

که من ترسنوک نیم ، به لأم (علی) شتیکی وه بیر هیئام که له پیغمبره خوا (ﷺ) م بیستبوو ، له بهر ئه وه سویندم خوارد که شهره له گهل نه کهم ، پاشان فهرمووی :

ترك الأمور التي اخشى عاقبتها في الله أحسن في الدنيا و في الدين

واته : واز هیئان له پیناوی خوادا له کاریک که له دهر نه نجامه که ی ئه ترسم ، باشتره بو دین و بو دنیا ش ...

لهوئ (ئین جرموز) لی دا و کوشتی ...

ئهم هاوه له بهرینه له دۆلی (السباع) کفن و دفن کرا و به ... وه فاتیشی پیشهوا (علی) و هاوه لانی گریاندا ...

(زهر) ده لیت : بکوژی زوبیر داوا ی مؤله تی له پیشهوا (علی) کرد ، ئه ویش فهرمووی : سویند بی به خوا بکوژی کوپی صه فیه (واته زوبیر) جیگای له ئاگردایه ، من گویم له پیغمبره خوا (ﷺ) بوو ، ده یفهرموو : " هر پیغمبره یی که هوار ی یه کی هیه ، هوار ی من زوبیره " ^۱

^۱ - اسناده که ی (حسن) ه : حاکم ربوایه تی کردووه (۳ / ۳۶۷) ، و ده لیت : صحیح زه هه بیش هه مان رای همیه . ارنووط ده لیت : اسناده که ی (حسن) ه . پروانه (سیر) (۱ / ۶۱) .

" ۷ - نه بو عوبه یدهی کوپی جهراح (ﷺ) "

(سهر راستنی نه م نومه نه)

عوبه یدهی کوپی جهراحی قوره یشی فیهری مهکی یه . یه کیکه له پیشه نگه کان له نیسلام بووندا و نهو که سه شه که (صدیق) بریاریدا بوو جینشین پی بسپیریت و له پوژی (سقیفه) شدا راویژی پی کردوو به هوئی کاملی و نه هلیه تی له لای نه بوبه کر (ﷺ).

له گهل (عوسمانی کوپ مظعون) موسلمان بووه و له هه موو جهنگ و بوئه کاندای و له گهل پیغمبره ی خوادا (ﷺ) به شداری کردوو و له پوژی ئو حودیشدا به خوگری جیگری مایه وه .

" چاکی یه کانی "

۱- له (حزیفه) وه که پیغمبره ی خوا (ﷺ) به نه هلی نه جران فهرموه : " سأبعث معكم رجلا أمينا ، حق أمين " . واته / پیاویکی سهر راستان له گهلدا ئه نیرم که به هه ق سهر راسته .

ده لیت / ئیدی خه لکه که پی ی شهره فمه ند بوون ، نه وه بوو (ابا عبیده کوپی جراح) ی له گهل ناردن .^۱

۲- له (عبدالله) وه پیغمبره ی خوا (ﷺ) به نه بی عبیده ی کوپی جراحی فهرموه : " هذا أمين هذه الأمة " .^۲ واته : نه م پیاوه سهر راست و نه مینی نه م نه ته وه یه .

۳- له نه بی هریره وه (ﷺ) ده لیت : پیغمبره ی خوا (ﷺ) فهرموه تی : " نعم الرجل ابوبکر ، نعم الرجل عمر ، نعم الرجل أبو عبدة بن الجراح " .^۳ واته : باشتین پیاو نه بوبه کره ، باشتین پیاو عومره ، باشتین پیاو نه بوو عبیده ی کوپی جهراحه .

^۱ - بوخاری و مسلم ریوایه تیان کردوو . صه حیحه .

^۲ - صه حیحه : مسلم ریوایه تی کردوو ، بروانه : صحیحی سونه ته کانی ابن ماجه (۱۱۳) .

^۳ - صحیحی سونه ته کانی تهرمز (۲۹۵۹) . فهرمووده ی (۲ / ۹۶۲) .

۴- کاتی پیغمبری خوا (ﷺ) وفاتی کرد ، پیشهوا نهوبهکر (ﷺ) لهسر سهکوی (بنی ساعده) و فمرمووی : یهکی لهم دوو پیاوهم پی باشه بو پیشهرو تیان و له سهریان رمزانه ندیم : عمر و اباعبیده .^۱

۵- له زهیدی کوپی نهسله مهوه ، له باوکیه وه ، دهلیت : عومهری کوپی خهتاب به هاوهلانی فمرمووه : ناواتتان چی یه ؟ یهکیکیان وتی : ناواتی من نهویه پری نه ماله سامان و درههم هبی و بیبهخشم له پیناوی خوادا .

ئینجا فمرمووی : ناواتتان چی یه ؟ یهکی تریان وتی : من ناواتی نهوه نهخوانم که پهپری نه ماله زیږ و ئالتونم هه بی و له پیناوی خوادا بیبهخشم .

دیسان فمرمووی : ناواتتان چی یه ؟ یهکیکی تروتی : من ناواتم نهویه نه ماله پر بی له گهوههریان هاوشیهوی گهوههر و بیبهخشم له پیناوی خوادا . ئینجا عومهر (ﷺ) فمرمووی : ناوات بخوازن ... وتیان : جگه لهمه ناواتی ترمان نیه .

نهوجا پیشهوا (ﷺ) فمرمووی ، بهلام من ناواتم نهویه پری نه ماله پیاوی وهک نهبی عبیدهی کوپی جراح و معاذی کوپی جبل و حوزهیفهی کوپی همان بی و له فرمانبرداری خوادا بهکاریان بینم .

زهید دهلیت : پاشان عومهر (ﷺ) بریک پارهی نارد بو (حزیفه) و وتی بزانه چی لی نهکات بینی دابهشی کرد بهسر ههژاراندا . پاشان بریک پارهی نارد بو (معاذی کوپی جبل) نهویش دابهشی کرد بهسر ههژاراندا .. ئینجا بریکیش پارهی نارد بو (ابی عبیده) و وتی : بزانه چی لی دهکات .. نهویش ههروهک دووهاوهلهکهی پیشووی : پیشهوا (عمر ﷺ) فمرمووی خو پیم وتن : ههروا دهرچوون که گومانم پی دهبردن .^۲

۶- له تهیمی کوپی سهله مهوه ، دهلیت : عومهر به نهبا عبیده گهیشته تهوقهی لهگهل کردو دهستی ماچ کردو ههر دووکیان بهدهم گریانوه یهکیان به جی هیشت .^۳

^۱ - برهوانه : سیر أعلام النبلاء (۱ / ۸) .

^۲ - پیاوانی جی متمنانه ، جگه له نهبی صخر ، نهویش هیدی کوپی زیادی خراطه ، نهویش کهسیکی مهقبوله ن برهوانه : سیر (۱ / ۱۴) راویژ .

^۳ - پیاوانی جی متمنانه ، بهلام پیچر پیچر هاتوه . سیر (۱ / ۱۵) .

"چند لاپره یه کی رووناك له جیهادی ئهبا عبیده"

"رۆژی بهدر"

باوهری ئهبی عبیده له جهنگی بهدر دا زۆر به جوانی دهرکهوت و نمونهیهکی قهشهنگمان له راستگویی پوو له خوا کردن و پشت بهستنی تهواو به پهروردگار پیشان دهدات . ئهوهته له ٠ عبدالله ی کوپی شهو زه بهوه) ، دهلیت : " له رۆژی بهدر باوکی ئهبا عبیده ی کوپی جهرح (که عامری کوپی جراح) ه ، بهردوام به دوی ئهبا عبیده دهگهرا و دهیویست پرو به پروی بیتهوه ، بهلام ئهبی عبیده همر خوی لی لادهدا تا ئهوه بوو ، ئهبو عبیده زانی که باوکی ههر بهردوامه له پرو به پروی بوونهوهی ، کوشتی .

خوای پهروردگاریش لهوکاتهی که ئهبا عبیده باوکی کوشت ئهم نایهته پیروزی دابهزنده خوارهوه : ﴿ لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ ﴾ سورة المجادلة ، آیه (٢٢) .

واته : کهسانیک دهست ناکهویت باوم بهینن بهخوا و بهرۆژی دواپی ، له کاتی که کهسانیکیان خوشبوین که دزایهتی خوا و پیغمبرهکهیان کردبیت ، ئهگه چي ئهو دورمانه باو و باپیریان بن .

شیخ محمد غزالی دهلیت : لهم جهنگه دا ، واته له جهنگی بهدر دا باوکهکان به کوپهکانیان دهگهیشتن ، برا به برا دهگهیشتن ، که بیر و باومرلیکی جیا کردبوونهوه ، و شمشیرهکان لهیهکی دابریبون ^١ .

"رۆژی ئوحد"

له رۆژی ئوحد دا ئهبا عبیده نمونهی خۆ بهختکردن و پالنهوانیتی بوو . لهو رۆژهدا به ددانهکانی ئهو دوو ئهلقه ی دهرهینا که چوو بوونه پومهتهکانی پیغمبره ی خوا پیغمبره ی خوا (ﷺ) به کلاو زریکهیهوه به هو ی لیدانیکهوه بهری کهوتبوو ، ئهوه بوو ددانهکانی پیششوهی (بړوک) له ریشهوه هه لکه نران ،

^١ بروانه ن فقه السیره (٢٤٩) .

به لآم به نه مانی ئەو دوو ددانه دەم و ددانی جوانتر بوو هەتا وتراوه کە جوانترین ددانی شکابی ئەوێ ئەوێ عبیده بوو .^۱

" کەرامەتی ئەبا عبیده "

لە جابرەوه ، دەلیت : پیغمبری خوا (ﷺ) ناریدنی بوو شوینکەوتنی کاروانیکی قورەیش و ئەبا عبیدهی کۆری جەراخی کردە پێشەوامان و توێشە بەرەیه ک خورمای پێ داین کە غیری ئەو هیچی بۆمان دەست نەکەوت پیمان بدات ، ئەو بوو ئەبا عبیده دەنکە دەنکە خورمای پێ دەداین .. وتم : ئەو چیتان لی دەکرد ؟

وتی : هەر وەک منال دەمانمژێ و پاشان بڕیک ئاومان دەکرد بەسەردا ئەو پۆژە هەتا شەو بەسمان بوو ، دواتر بەرە و کەناری پووبار دەرچووین لەوێ قەوارەیهکی گەورە دەرکەوت هینامان سەیر ئەکەین گیانلەبەرێکە پێ ی ئەوتریت (عزیر) .^۲

ئەبو عبیده وتی : مردارەوه بوو !! پاشان وتی : نە ، بەلکو ئیمە نیراوی پیغمبری خواین (ﷺ) و لە پیناوی خوای پەروردگار دا شەر ئەکەین ، ئیمە ئیستا ناچارین ، لەبەر ئەوێ لی ی بخۆن .

جابر وتی : یەک مانگ خواردنمان ئەو گیاندارە بوو لە کاتی کدا ژمارەیان (۳۰۰) کەس بوو هەتا گۆشتمان گرت .. پاشان بڕیکی زۆریشمان لەگەڵ خۆمان هینایەوه . کە گەڕاینەوه مەدینه چووین بۆ لای پیغمبری خوا (ﷺ) و بۆمان گیرایەوه ، ئەویش فەرمووی : " هوررق احره الله عز وجل لکم / فیل معکم من تیبی ، فطعنونا ؟ " واتە : ئەو پۆزی یە کە و لە لایەن خوای پەروردگارەوه بۆتان نیراوه ، ئایا هیچتان پیمارەوه لە گۆشتەکە ی بەشی ئیمەش بدەن ؟ ئیمەش بۆمان ناردوو پیغمبری خوا (ﷺ) لیی خوارد .^۳

^۱ - حاکم له (المستدرک) دا بریارەتی کردووه (۳ / ۲۶۶) .

^۲ - نەجەنگی ناوی کە (۱۰) مەتر درێژ دەبی .

^۳ - صحیحە / ابن الحر له مەسندە کەیدا (۲ / ۹۵۲ ، ۹۵۳) بە ژمارە (۲۷۴۲) دەرھێچنای بۆ کردووه .
لەلای بخاری و مەسئیم یش ھەم . بڕوانە (السیرە النبویە) ی . و . عبداللہدی عبدالقادر (ص ۲۶ ، ۲۷) .

" ئامۆزگاریه کانی "

له ئه بی لحسن ، عمرانى کوپى نمران ، دهلیت : ئه با عبيده به ناو سهربازه کاندایه پرۆشت و دهیفرموو : کهسانیک هه ن جلەکانیان سپى و پاک دهکهنه وه ، به لām ئایینه کهیان پیس دهکهن ! کهسانیک وā ئهزانن پیز له خویان دهنی ، که چى خویان سووک ئهکهن له برى ئه وه ی پیزی لی بنین ، خراپه کۆنه کانتان به چاکه تازه کانتان بىسپرنه وه .^۱

" زوهدى ئه با عبيده "

له هشامى کوپى عورو وه ، له باوکیه وه ، دهلیت : پيشهوا (عمر) هات بۆ شام له وى ئه میر و پیاوه گهره کان پيشوازی یان لی کرد ، فهرمووی : ئه ی کوا براکه م ئه با عبيده ؟ وتیان : ئیستا دیت بۆ لات ، دهلیت : ئه بو عبيده به سواری و شتریکه وه هات و سهلامی کرد ، پاشان به خه لکه که ی وت : به جیمان بیلن . ئه و جا (عمر) (ﷺ) له گه لیدا چوو بۆ مالیان و له وى ته نها شمشیریک و قه لغانیک و کوچباره که ی زیاتری تیانهبوو ، عمر فهرمووی : بۆچی بریک که ل و په ل بۆ خو ت له ماله که تدا دانانیست ؟ ئه ویش فهرمووی : ئه ی ئه میری ئیمانداران : ئه مانه به نیوه پۆمان ده گه یه نیت^۲ ، واته : ئه کرى ژيانتى پى به ریته سهر .

" پازى بوون به قهزا و فهرمانى خوا "

کاتى تاعونى (عمواس) بلاو بوویه وه و خه لکیکی زۆر پى شه هید بوون ، ئه با عبيده له ئاست ئه م فهرمان و بریاره ی په روه ردا گرایدا وه ک کىوى بلند و شاخى سهخت پاره ستاوه که به ه یچ شیوه یك به رامبه ر شه پۆله کانی ئه م به لایه لاوان نه بوو ، به لکو بۆنى پازى بوون و شه هاده تی لیوه ده کدرن و له م بواره دا وانه یه کی باشى پيشکه ش

^۱ - پروانه : الحلیه (۱ / ۱۰۲) ، الاصابه (۵ / ۲۸۸) . حافظ دهلیت : سه نه ده که ی (مرسل) ه .

^۲ - پیاوانى جى متمانن ، به لām به بچى بچرى هاتوه زابن المبارک له زاهید و احمد له (الزهد) ابونعیم له (الحلیه) (۱ / ۱۰۱) ریوايه تیان کردوه ، پروانه سیر (۱ / ۱۷) .

کردین به پَرازی بوون به قه دمری نیلاهی و پیشوازی کردن له فرمانی په رومردگار به نارامکرتنیکی جوان . له تارقۍ کوپۍ شه هابه وه ، ده لیت : عومەر (ﷺ) دهرباره ی تاعونه که نووسراویکی بۆ ئه با عبیده نارد نو سیبوی ، له راستیدا پیویستیم به تو هیه و ناتوانم دهستبهردارت بم ، خیرا وهره بۆ لام .

ئهو بوو کاتی ئه با عبیده نووسراوه که ی خوینده وه فرمووی : ئه زانم ئه میری ئیمانداران چی دهویت ، ئه یه وی که سیک بهینیته وه که نه جه لی نزیکه و نامینیته وه ، پاشان ئه مه ی بۆ نووسی : " به راستی له پیویستی یه که ت گه یستم ، ده ی له و یسته ت نازادم که ، چونکه من به راستی له گه ل سهر بازانی که له موسلماندام و نامه وی خۆم به بی ئه وان دهرکه م و ئه وان له ناوتاعوندا به ئیلمه وه .. " ئهو بوو که (عمر) (ﷺ) نامه که ی خوینده وه ، گریا ، وتیان چی بوو ؟ ئه با عبیده وه فاتی کرد ؟ فرمووی : نه خیر ، به لام وه که ئه وه یه وه فاتی کرد بی .^۱ ئه وه بوو ئه بو عبیده (په زای خوی لی بیت) به و تاعونه وه فاتی کرد و شهید بوو ، کاتی تانه یه که له سهر شانی ئه با عبیده دهرکه وت به هو ی تووش بوون به تاعونه که وه ، خوشحال بوو و فرمووی : سویند به خوا نامه وی له جی ی ئه م تانه یه خه ز و به ز بوایه .^۲ (په زای خوی لی بیت)

۱ - حاکم له (۲۶۳ / ۳) له مه دریتتر باسی کردوه ده لیت / راوی یه کانی هه موویان جی متمانه ن ، بره وانه سیر . (۱۹ / ۱) .

۲ - پیاوانی جی ی متمانه ن ، جگه له (شهر) که جیاوازی رای له سه ره ، ته به رانی له (الکبیر) دا ریوایه تی کردوه به ژماره (۳۶۴) .

" ۸ - عبد الرحمن ی کوپی عوف (ﷺ) "

" پروهردکارا.. عبد الرحمن ی کوپه عوف به سه لسه بیللی به ههشت ئاوبده (فهرموده) "

" ناسنامه ی "

عبد الرحمن کوپی عوف ی کوپی عبد عوفی کوپی عبد الحارثه . هر زوو پیش ئه وه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) بچینه مائی ئه رقم ، موسلمان بووه ، وه هر دوو هیجره تی حه به شه ی کردووه و له هه موو جهنگه کاندانا ناماده بوو و له پوژی ئو خود دا له گه ل پیغه مبهری خوا (ﷺ) ماوه ته وه و له جهنگی ته بوکدا پیغه مبهری خوا (ﷺ) له پشتیه وه نویژی کردووه . ههروه ها یه کیکه له وه ده ها وه له ی مژده ی به ههشتیان پی دراوه و یه کیکه له وه شه ش که سه ی ئه هلی راویژ و یه کیکه له وه ههشت که سه ی له سه ره تادا موسلمان بوون .

له ئیبن سیرینه وه ، ده لیت : له جاهلیه تدا عبد الرحمن ی کوپی عوف ناوی (عبد الکعبه) بوو ، پیغه مبهری خوا (ﷺ) ناوی نا (عبد الرحمن) .^۱

" چاکه کانی "

۱ - له ئوم سه له مه وه ، ده لیت : گویم له پیغه مبهری خوا (ﷺ) بوو ، به خیزانه کانی فهرموو : " إن الذین یعفو علیکن بعدی هو الضمادق النار . انلهم امت عبد الرحمن بس عوف من سلسیل الحنة " .^۲

واته : ئه وه ی پاش من به سوژ و میهره بانه بو تان که سیکه راستگو و چاکه کاره ، ئه ی پروهردگار له به ههشت که تدا به سه لسه بیللی به ههشت عبد الرحمن ی کوپی عوف تیر ئاو بکه .

^۱ - هیشمی ده لیت : ته به رانی ریوایه تی کردووه ، پیاوانی پیاوانی (صحیح) ن . ۱۰ ، الجمع (۱۴۸۸۳) .

^۲ - پیاوانی جی ی متسانه ن ت هه میه می ده لیت : احمد و ته به رانی ریوایه تی کردووه ، بیوانی جی ی متسانه ن . الجمع بۆ ژماره (۱۴۸۹۸) .

۲ - له عبدالرحمن ى كورې عهوف هوه : پیغه مبهري خوا (ﷺ) هات بو لای عبدالرحمن كه ئه م له نوږځدا بووه ، كه پیغه مبهري خواى (ﷺ) بينى و ويستى دوا بكه ویت ، پیغه مبهري خوا (ﷺ) ئاماژه ی بو كرد كه له جی ى خوږى بمینی ئه وه بوو به نيامه تی عبدالرحمن پیغه مبهري خوا (ﷺ) نوږځه كهی ئه نجام دا .^۱

۳ - له بوسره ى كچى صه فوانه وه : پیغه مبهري خوا (ﷺ) لیى پرسى : " من یخطب ام كلثوم بنت عقبه ؟ " كی داخوانى ئوم كه لسومی كچی عقبه دهكات ؟ وتی : فلاّن و فلاّن و عبدالرحمن كورې عهوف ، فهرموى : " انكحوا عبدالرحمن بن عوف ، فأنه من خيار المسلمين ، ومن خيارهم من كان مثله " .^۲

واته : بیده ن به عبدالرحمن ، چونكه به راستی ئه و له چاكتړین پیاوانی موسلمانانه و هه ر كه سیكیش وه كه ئه م بیت له چاكتړین پیاوانه .

" جهادی عبدالرحمنی كورې عهوف (ﷺ) "

له ئیبنو ئیسحاق هوه ، عبدالرحمن كورې عهوف كه سیك بوو هه ر دوو ددانی پیښه وه ى كه وتبوو ، (ته نها دهستی چه پی ئیشی ئه كرد) و (شهل) یش بوو ، ئه وه بوو روژى ئوحد بریندار كرا و ددانه كانی پیښه وه ى له بنه وه شكاف و بیست برینی پیوه بوو یان زیاتر له ودهش كه هه ندیكيان له لاقیدا بوو شهل كرد بوو .^۳

^۱ - دانه پاله كی (صحیح) د / ابو یعلی و بزار به دانه پالینكى (صحیح) زیویه تیان كړدووه ، بړوانه : مجمع الزايد به ژماره (۱۴۹۰۱) .

^۲ - هپه می دهلیت : تمه رانی زیویه تی كړدووه ، هه ربه كه له یعقوب كورې حمید و سلیمانی كورې سالم ى تینایه كه جیگه ى متمنن ، باقی پیاوانی تری فهرموده كه پیاوانی دا (الصّحیح) ن المجمع (۱۴۸۹۳) .

^۳ - پیاوانی جی ى متمنن ، تمه رانی له (المجمع) زیویه تی كړدووه به ژماره (۱۴۸۸۷) .

" به خشندهیی عبدالرحمن کوپی عهوف (ﷺ) "

- ۱- له ئەبى هریره وه (ﷺ) ، پیغه مبهەری خوا (ﷺ) فرمووی : "خيارکم خيارکم لئسائي" واتە : باشترينتان ئەوەتانە کە بۆ خێزانەکانم باشترين بێت ، (عبدالرحمن) یش وه سیهتی له باخچهیهک بۆ کردن کە به چوار سەد هەزار دەخەملینرا .^۱
- ۲- له قەتادەوه ، دەربارەى هۆی دابەزینی ئەم نایەتە : ﴿ الَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ ﴾ سوره التوبة ، آية (۷۹) . واتە : ئەو بى باومرانه کە پلار دەرگرنه ئەو ئيماندارانهى که زیاده به خشن له خیر کردندا بهیستی خویان ، دەلێت : عبدالرحمن ی کوپی عوف چوار هەزار دیناری له مالهکهى بهخشی ، کۆمهلیک له دوو پرووهکان وتیان : عبدالرحمن چهند ریا بازە ،^۲ خودای پەروەردگار یش وه لایى ئەوانەى دایه وه .

" قوس و گریانى عبدالرحمن له سەر خوشیه گانی دنیا "

- له (سەعدى کوپی ابراهيم) هوه ، له باوکیه وه ، عبدالرحمن به پۆژو بوو (ﷺ) ، خواردنیکی بۆ هیئە فرمووی ک مصعبی کوپی عمیر کە له من باشتربو ، کاتی کوژرا به بۆردەیهک کفیان کرد کە ئەگەر سەریان داپۆشیابایه ، قاچی به دەرئەکهوت ئەگەر قاجیان داپۆشتایه سەری به دەر ئەکهوت ، وه فرمووی : حەمزەش کە له من باشتربوو (ﷺ) کوژرا ... دواى ئەوان دنیا به پرووی ئیমেدا کراوه ته وه ، یان وتویهتی : له دنیا هەرچی پیمان دراوه دراوه ، به جوړیک ، دەرترسین کە چاکه کانمان بۆ پیشخرابی بۆ دنیا ، پاشان دهستی به گریان کرد و ئەوهنده گریا تا خواردنهکهى به جی هیشت .^۳

^۱ - حاکم دەرھێنانی بۆ کردووه (۳ / ۳۱۱ ، ۳۱۲) ، دەلێت : صحیح به مەرجی (مسلم) زەهه بيش هه مان راي هیه .

^۲ - بروانه / الدار المنشور (۳ / ۲۶۲) ، تەبەرانى (۱۰ / ۱۹۵) .

^۳ - صحیح / بوخاری رېوايه تی کردووه .

" پارټزکاری (عیفت) ی عبدالرحمن (ﷺ) له داوا کردندا "

عبدالرحمن (ﷺ) د فهرمویت : کاتې هاتینه مه دینه و پیغمبره خوا (ﷺ) من و (سه عدى كوپى ره بیع) ی^۱ کرده برا ، سه عدى پى ی وت : من له ناو پشتیواناندا (انصار) له هه مووان دهو له مهند ترم مال و سامانه کهم له گه لتدا نه کهم به دوو به شهوه و بپروانه له خیزانه کانم کامیانت به دلّه بوټی ته لاق نه دم و دواى عیدده تو بیخوازه عبدالرحمن پى ی وت : پیویستم به وانه نیه ، به لام تو بازپریکم نیشانده بازرگانی تیا بکریت ، وتی : بازپری قینقاع .

عبدالرحمن چوو هه بازپروه و که شک و چه وری و هه جوړه شتانه ی دهینا به رده وام بوو .. تا هیندى نه برد عبدالرحمن دهرکه وت و شوینه واریکی زهره به کراسه که یهوه دیار بوو ، پیغمبره خوا (ﷺ) پرسى : ژنت هیناوه ؟ وتی : به لى .. فهرمووی : کى یه ؟ وتی : نافرته ټیکی نه نصاری یه ، فهرمووی : چه ندی تی چوو فهرمووی : کیشى ناوکه خورمایه ک زیږ .. پیغمبره خوا (ﷺ) فهرمووی : " اولم و لوبشاه " نه گهر به مهرک یان بزنیکیش بووه خه لکی داوه تکه و میوانداریان بکه .^۲ نووسر ده لیت : -

بهم جوړه هاوه لان دنیا و ناخیره تیشیان گریداو و بوونه خاوه نی مالى همدرو دنیا یان ، به راستی هوانه ی به ته مملی لهم دنیا به دا ده ژین و له سره بی کارى و سوال کردن خو یان راهیناوه ، هوانه تاوانیان بهرامبر خو یان و مال و متاله کانیشیان نه نجام داوه و خراپه بهرامبر نه ته وه و میلله تی خو یان نه کهن .. هاوه لان هویان زانیوه که هر که سى ژيانى خو ی بوهق و چاکه ترخان بکات ، هوه هه موو کاره کانی پرستشوه هر دلوپه ناره قیک له پیناویدا نایه ټیکه له جیهاد ، و له ترازووی چاکه کانیدا له گهل نویژ و زهکات دانه کاندای بو ی نه ژمار نه کریت ، چونکه به راستی کار

^۱ - دواتر باسی ژيانى هم به ریژه ده دکه یین .

^۲ - صحیح ه ک بوخاری له بابی (البیوع) ، (۲۰۴۸) ربویایه تی کردروه .

فأسطط عبدالرحمن بن عوف ، تم جاء بعد الاياض " واته : ... پياو به پياوې نوممه ته که م نيشان درا هموويان تپېر نه بوون ، به لام دهمبيني عبدالرحمن زور دواکه وتووه . پاشتر دواي بي هيو بوون ، هات ... نيسناده که ي بي بنه مايه : زدهه بيش وا دهلي . سير (٧٧/١) و له ناوړاوي يه کانيدا (علي کورې يزیدی نهلانی هيه ، که نهویش لاوازه . لهو سوراخ کردنه وه بومان پروون دهبيته وه که نهوه ي وا گومان دهبات عبدالرحمن به سنگه خشې (زحفاً) دهچيته به هه شته وه ، چهند له هه له دايه و هموو پياويه ته کان که له م باره يوه هاتوون يان لاوازن يان هه لېبه ستراون ، سوپاس بو خوا ...

" عبدالرحمن له سهره مړ کدا "

پاش ژيانکي پروناک و پر به خشنده يي که کورې عوف (علي) به تيکوژشان به مال و شمشير که ي له پيناوي خوادا به سهرې برد .. کاتي نه وه هات که پشوو بدات . له نيراهيمي کورې (عبدالرحمن) هوه ، دهليت : عبدالرحمن ي کورې عوف به دهم نازاره وه له هوش خوې چوو ، خه لکه که ي دهوړوبهري وايانزاني گياني دهرچووه . بويه له لاي هه لسان و دهستان به پياهلداني کرد . نهویش به هوش خویدا هاته وه و ته کيرهي خواي گه وري ده کرد ، نه هلي ماله که شي ته کيرهيان کرد . نينجا فهرمووي : توژي له مهو پيش له هوش خوم چوو بوم ؟ وتيان : به لي . فهرمووي : راستان کرد ، لهوکاته دا که له هوش خوم چووم دوو پياو منيان په لکيش کرد که توندي و په قيم تيا به دي نه کردن ، وتيان پيم له گه لمان وهره تا له لاي (العزيز الأمين) دادوهريت نه کهين ، برديان تا گه يشتینه لاي پياويک ، وتي : نه مه بو کوي نه بهين ؟ وتيان دادوهری نه کهيت له لاي (العزيز الأمين) . وتي : بگه رینه وه ، چونکه نه مه يه کيکه له وانه ي که خواي گه وره هر له و کاته وه ي له سکی دايکياندا بوون به خته وهری و ليخشبووني بو نووسين ... وه نه مه جاري تا خوا ديه وي له ناو مال و مندا له کانيدا ده مينيته وه .. نه وه بوو مانگيک دواي نه وه ژيا .^١

^١ - نيسناده که ي (صحيح) : حاکم دره جيندي بو کردووه (٣ / ٢٠٧) بر صبري دهليپ : اسناده که ي به ...

په راويزي (سير) (١ . ٨٩) .

" حالي هاوه لان نهو روژهی عبدالرحمن وهفاتی کرد "

۱- ئیبراهیمی کوږی سهد ، له باوکیه وه ، نه میش له بایریه وه ، ده لیت : نهو روژهی عبدالرحمن وهفاتی کرد گوئی له (علی) بووه فهرموویه تی : " به پری ی خوټدا برؤ نهی کوږی عهوف ، به راستی بهر وشنه و ناسوودهیی به هشت گه یشتی و پیشگریت کرد له خه و ناره حه تی یه کان ... " ^۱

۲- سه عدی کوږی ابراهیم ، له باوکیه وه ده گپړیته وه ، وتویه تی : له جه نازهی (عبدالرحمن) دا سهدم دیووه له ناو پیخه فی (عبدالرحمن) دا بوو ، دهیفرموو : " واجبله " . ^۲

عبدالرحمن (ﷺ) له تهمه نی (۷۵) سالیډا وهفاتی کرد و پیشهوا عوسمان کوږی عهفان (ﷺ) نویژی له سمر کرد .

^۱ - اسنادده کی (صحیح) ه / تهرانی دهرهینانی کردوه (۲۶۳) له (الکبیر) دا .

^۲ - واجبله / ناخی بو روژشتی نه م که له پیاره هه لکیشا وه که وه کیو خوراگر بو . نیبنو سهد دهرهینانی کردوه (۳ / ۱ / ۹۶) حاکمیش له (۳ / ۳۰۸) .

" ۹ - سەعدی کوپی نهبی وه قاص (ﷺ) "

" شیری ناو بیسه "

کی یه ؟

سەعدی کوپی نهبی وه قاص (مالکی کوپی ئوهیب) ی کوپی (عبد مناف) ئه میر ابو ئیسحاق قورهیشی مهکی یه و یهکیکه لهو دههاوه لهی مژدهی چوونه ناو بههشتیان پی دراوه و یهکیکه له پیشینهکان له ئیسلامدا و یهکیکه لهوانه (بهدر و حوده بییه) ی دیوه ههروه ها یهکیکه لهو شەش کهسهی ئه هلی راویژ ...
وه یه کهم کهسه له گهل پیغه مبر خا (ﷺ) تیری هاویشتی . (ابنو منده) ده لیت : سەعد به حقه سالی موسلمان بووه . وه له سەعدی کوپی موسهیه وه ، ده لیت : گویم له سەعد بوو دهیفرموو : نهو پرژهی من تیایدا موسلمان بووم هیچ کهسی دیکه موسلمان نه بوو وه من : حوت شهوانم بهری کرد تیایدا سی یهکی ئیسلام بووم .^۲

" چاکه گانی "

۱- له جابر وه ، ده لیت : له گهل پیغه مبر خا (ﷺ) دا دانیشتبووین سەعدی کوپی نهبی وقاص بهرو لاما ن هات ، پیغه مبر خا (ﷺ) فهرمووی : " هذا خالي فليرني امرؤ خاله " .^۲

واته : ئهه خالی منه ، دهی ئیوهش خالی خوتانم نیشاندەن .

۲- سەعدی کوپی ابی وه قاص ده لیت : ئهه ئایه ته دهربارهی من هاتووه ته خواره وه : ﴿ وَلَا تَطْرُدُ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ ... ﴾ سورة الأنعام آية (۵۲) .

^۱ - (بزار) و . تهمرانی ریوایه تیان کردووه . پیاوانی (صحیح) ن ، جگه له (ابی خالد الوالبی ، که ئه میش جی ی تمنا نهیه ، بروانه : المجمع به ژماره (۱۴۸۵۹) .

^۲ - صحیح : بوخاری له (الفضائل) دا ریوایه تی کردووه (۳۷۲۶) (۳۷۲۷) .

^۳ - صحیح / حاکم له (المسترک) (۳ / ۴۹۸) دا ریوایه تی کردووه . ده لیت (صحیح) ه زهه بی هه مان رای ههیه .

واته : ئەهی محمد نه‌که‌یت ئەوانه دهر بکه‌یت که له به‌یانیان و ئیواراندا له
په‌روه‌ردگاریان ده‌پارینه‌وه ...

ده‌فهرمویت : دهریاره‌ی شه‌ش که‌س هاته‌ خواره‌وه‌ له‌ناویاندا من و ئیبنو مه‌سعود
بووین . بئ‌ باوه‌ران و تبویان به‌ پیغمبه‌ری خوا (ﷺ) ئا ئەمانه‌ له‌ خو‌ت نزیک
ئەکه‌یت‌وه‌؟^۱

۳ - سه‌عدی کو‌پی ابی وه‌قاص ، ده‌لئیت : پیغمبه‌ری خوا (ﷺ) فهرمووی :
" اَنْتُمْ اَمْتَحِبُّ لَهْ اِذَا دَعَاكَ " یعنی سه‌دا .^۲ واته : ئەهی په‌روه‌ردگار سه‌عد هه‌ر داوایه‌کت لی
ده‌کات وه‌لامی به‌ره‌وه .

۴ له (عبدالله ی کو‌پی عمری کو‌پی عاص) هوه ، پیغمبه‌ری خوا (ﷺ)
فهرمووی : " اَوَّلُ مَنْ يَدْخُلُ الْبَابَ رَجُلٌ مِنْ اَهْلِ الْاُخْتِ " ،^۳ واته : یه‌که‌م که‌س که‌له‌م
دەرگایه‌وه‌ دیت‌ه ژووره‌وه‌ پیاویکه‌ له‌ ئەه‌لی به‌هه‌شت ، ئەوه‌ بوو (سه‌عدی کو‌پی ابی
وه‌قاص) هاته‌ ژووره‌وه .

" چه‌ند لاپه‌ره‌یه‌کی رووناک له‌ خه‌باتی سه‌عد (ﷺ) "

" له‌ جه‌نگی به‌در دا "

له‌ سه‌عه‌وه‌ ، ده‌لئیت : کاتئ‌ له‌گه‌ل پیغمبه‌ری خوا (ﷺ) دا له‌ جه‌نگی به‌در دا
ئاساده‌ بووم تاقه‌ مندالیک زیاترم نه‌بوو ، دواتر خوا‌ی گه‌وره‌ هی تری پئ‌ به‌خشیم* .
وه‌ له‌ (ابنو مسعود) هوه ، ده‌لئیت / سه‌عد روژئ‌ی به‌در وه‌ک پیاده‌ و وه‌ک ئەسپ
سواریش ده‌جه‌نگا .

^۱ صحیح - موسیلم ریه‌ایمی کردوه .

^۲ صحیح - برزاه (موارد الظمان الی زوائد ابن صبان) شیخی (غدیری) ده‌لئیت : (صحیح) ه‌ بروه‌ /
روضه‌ المسحیح (۲۵) .

^۳ استاده‌قه‌ی (حس) ه‌ : احمد روایه‌تی کردوه . الجمع به‌ ژماره‌ (۱۴۸۶۳) .
راز ز طهرانی کراپانه‌وه‌ . بیارایشی یوانی (صحیح) ن. الجمع (۱۴۸۶۸) .

وه له نيو دهستی پيغه مبهري خوا دا (ﷺ) تيري دهاوېشت و نوموړي مېرگي جواني پالوانيتي نيشاندا و پيغه مبهري خوا (ﷺ) دوعاي خيرى بو كرد .
له عامري شوعه بى يه وه ، ده لئيت : به سعاديان وت : چ كاتيك نرات بو كراوه
فهرمووى : پورى بهر ، كاتى له نيو دهستی پيغه مبهري خوا (ﷺ) دا تيرم دهاوېشت
ثم وت : خوايه گيان پييه كانيان بهينه ره ريزن و دليان بتوقينه و كاريكيان پى بكه ودها كاڼك ..
پيغه مبهري خوا ش (ﷺ) فهرمووى : " اللهم السحت لسعد " " شهى يه وړدگار
داواكوى سعاد وه لام بدمره وه ..

"لہ جہنگی نوحود دا"

لهو شهره‌دا وهك پالهلوانان له نيو دهستی پيغه‌مبهري خوا (ﷺ) جيهادي ده‌كرد
و به خوږاگري مايه‌وه .

سه‌د ده‌ليټ : پيغه‌مبهري خوا (ﷺ) بو هيچ كه‌سيك پيش من دايك و باوكي
كونه كړدووه‌ته‌وه ... گويم لي ي بوو فهرمووي " يا سعد رم فداك ابي و امي " بيهاو و پيژنه
سه‌د ، دايك و باوكم به قوربانټ بن .. وه من يه‌كه‌م موسلمان بووم كه تيرم بهرامسهر يي
باوهران هاويشتبي .^٢

وه له رپوايه‌تيكدا ده‌فهرمويت : پياوي له بي باوهران خهريك بوو موسلمانان ي
ده‌سوټاند ، پيغه‌مبهري خوا (ﷺ) فهرمووي : " ارم فداك ابي و امي " ليښد دايك و
باوكم به قوربانټ بن .. منيش تيريكم دهرهينا كه‌سهر ي (نووكي) نه‌بوو . دام له نيو
چاواني كابرا ، كابرا كه‌وت و عه‌وره‌تي به‌دركه‌وت ، لهو كاته‌دا پيغه‌مبهري خوا (ﷺ)
وه‌ها ييكه‌ني كاكيله‌ي دهركه‌وت .^٣

۱- اسناد: کمی (حسن) : د تبه‌رانی رشیواپه‌تی کړدود ، هیڅمی ډانډه لاس‌نوی په (حسبر) ناسبارد . الحیدر س .
ژبوره (۱۴۸۵) .

۲- صحیح : زنانایان لیسری کوکن ، پیشتر باسی بوردشمان کرد که سپید بوردشمان کرد (بوردشمان کرد)
بوردشمان کرد (بوردشمان کرد) .

۲ صحیح : مسلم له (الفضائل) دا (۲۶۱۲) ردایمی کرد و با له سید الشهدا

یهکی لهو فزلهی خوا داویه تی بهم هاو له بهر یزه ، نه ویه که هردو فریشته ی بهر یز (جبرئیل و میکائیل) ی له سر مهیدانی جهنگه که بینوه .

له سه عدموه ، ده فرمویت : دوو پیام له لای راست و چه پی پیغه مبر ی خوا دا (ﷺ) بین ی له پوژ هی ثوحود دا که جل و بهر گیک ی سپی یان له بهر دا بوو ، به نهو پهری تواناوه شهر یان ده کرد ، من نهو دوانم پیشت نه دیبوو ، دواتریش نه مبیننه وه .
ده بینن نهو ریوایه ته له هردو صه حیج دا هاتووه ، به لام لهم سرده ماندا ده بینن که خه لکانیک هن نهو به درو نه خه نهو که فریشته کان له جهنگه کاند ا به شدار بووبن ، جا بو چی درو نه کهن ؟! خوی گه و ره له قورئاندا فرموویه تی : ﴿ اِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِیْنَ اَلَنْ یَکْفِیَکُمْ اَنْ یُمِدَّکُمْ رَبُّکُمْ بِثَلَاثَةِ اَلَافٍ مِّنَ الْمَلَائِکَةِ مُنْزَلِیْنَ ﴾ سورة آل عمران ، آیه (۱۲۴) .

واته : (بیر یان بخهروه) نهو کاته ی دت وت به بر واداره کان نایا به ستان نیه پهر و مر دگارتان کو مه کتان بکات به سی هزار له فریشته دابه زینراوه کان .
مه گهر شتی وا له پروی عه قل و لوژیکه وه محاله ؟! نه خیر ، نیرت بو بهر ژه وندی کی هه واو پاو بو چوون پیش هه قیقه ته جیگیره کان له سوننه تی پیغه مبر ی خوا (ﷺ) بخهین ، وه نهو هیر شه گومانای یه بوچی و به ناوی کیوه نهو واتایانه ده ستکاری ده کرین و ته زویر نه کرین ، به راستی خوا هه میشه فرمانی خو ی سر ده خات ؟

" پوژی قادسیه "

" نه مه به راستی پوژیکی له یاد نه کراوه له زیانی نهو ئومه ته دا "

پیشخوا (عمر) (ﷺ) سه عدی کوپی ابی وه قاصی هه لبرژارد بو کاریکی پاله وانانه ی هره گه و ره له کاتی جینشینایه تی خویدا ، که به باشرین شیوه نه نجامی دا ، نهویش نهو بوو فارسه کان بریار یان دا که ریزه کانیان یه کبخه ن بو (وه دهرانی) موسلماننه کان لهو ناو چانه دا که داگیر یان کرد بوو ، کاتی نهو هه واله گه یشت به (عمر) خه لکی رایانده کرد و خو یان به که نار ده گرت له پرو به پروو بوونه و هیان ، بریاریدا خو ی سر کردایه تی بکات بو پرو به پروو بوونه و هیان ، به لام هاو له نا ماژ هیان بو کرد نهو

بمینیتهوه بو بهر یوه بردنی کاروباری موسلمانان و هه لېژاردنی سهر کرده یه کی تر که گونجاو بی بو نه م کار و نه رکه گران و ناره حه ته .

ئه وه بوو پاش بیر کردنه وه و گه ران به دوا ی سهر کرده یه کی وادا له ناستی نه و کاره دا بی سه عدی کوپی ابی وه قاص هه لېژدرا .^۱

ئه وه بوو پی شه و (عمر) سه عدی پاسپارد و ، پی ی فهرموو : " ئه و من توم کرده بهر پرس بو شه ر کردن له عیرا قدا ، ده ی توش ئه م وه سیه ته م بیاریزه ، چونکه بهر استی تو به ره و کاریکی زور ناره حه ت و گران دهر ویت که ته نها هه ق تیایدا پزگاری ده بیت وه خو ت و نه وانه ی له گه ل تدا ن رابینه له سه م چاکه و خهیر و بیکه هو کاریک بو فه تح و پزگاری و نه وه ش بزانه که هه ر کارو فره مانیک تویشووی خو ی هه یه ، تویشووی خهیر و چاکه یش ، نارامگری یه " ^۲

ئه وه بوو سه عد بهر ی که وت و له (قادسیه) دابهزی ^۳ سوپای فارسه کانیش به سه ر کرده یه تی (روسته م) دهر که وتن که (۸۰) هه زار جه نگا وه ره نه بوون و ژماره یه ک فیل پی شیان که وتبوو ...

پی ش نه وه ی شه ر ده ست پی بکات ، سه عد چه ند پیاویکی مه زنی نار د بو لای (روستم) له ناویاندا (نعمانی کوپی مقرن و موغه ی ره ی کوپی شعبه و عه مری کوپی معدی یکر ب) ، تا داوای موسلمان بون له (روستم) بکه ن . روستم پی ی وتن : چی ئی وه ی به ره و ئیره هی ناوه ؟ وتیان : به لی نیک که په روه ر دگا رمان پی داوین ، نه ویش گر تنی و لا ته که تان و دیل کردنی نافرمانتان و بردنی مال و سامانتان ، ئیمه ش یه قینمان به مه هه یه .

ئه وه بوو چه ند وتوو و یژیک له نیوانیاندا نه جامدرا و چه ند نامه گو پینه وه و دانیشتنیک له نیوانیاندا کرا ، یه کی له و دانیشتانه پیک گه یشتنی (ربعی کوپی عامر (ﷺ) بوو له گه ل (روستم) دا که نه مه کو رته که یه تی : -

^۱ - بر وانه : (حیاة الصالحین) ی ماموستا عبدالنعم قنذیل (۱ / ۹۴) .

^۲ - بر وانه هه مان سه رچاوه .

^۳ به (۳۰) هه زار جه نگا وه ره وه . بر وانه الدایه (۵ / ۱۰۴) .

"روستم پرسى : چى ئىوهى هیناوه ؟ فهرمووى : لهسەر فهرمانى خواى گهوره هاتووين ، تاوهكو ئهوى خوا دهيهوئى له بهندايهتى كردنى بهندهكان دهريئين بۆ بهندايهتى كردنى خواى پهرومردگار وه له تهنگى و تهسكى دنيا بۆ فراوانى ... وه له جهور و ستهمى ئاينهكان بۆ دادى ئيسلام .. لهبهر ئهوه به ئاينهكهى خۆى ئيمهى ناردوه بۆ لای بهندهكانى تاوهكو بانگيان بكهين بۆ لای پهرومردگار .. لهبهر ئهوه ههس كهس بهوه پازى بوو ئيمهش لى ى پازى نهين و دهستى لى دهكيشينهوه ، ئهوهشى بهمهپازى نهبوو لهگهلى دهجنگين ههتا ههتايه تاوهكو به لینهكهى خوا دیته جى ..

وتيان : ئهى ئهه بهلینهى خوا چى يه ؟ فهرمووى : بهههشته بۆ ئهه كهسهى لهگهڵ بى باومراند دهجنگى و دهكوژى ، وهسهر كهوتنه بۆ ئهوانهمان كه دهمين ، پوستم وتى : ئهوا من گويم له قسهكانتان بوو ، ئهكرى ئهم كار ه دوابخه تاوهكو بيرىكى لى بكهينهوه و چاوهپيمان بكه ؟ فهرمووى : بهلى ، چهنده باشه چاومرپ بين ، پوژى ؟ دوان ؟ وتى : نا ، بهلكو تاوهكو ههلوئىستى خاوهن راويز و سهروكهكانمان ومردهگرين . ربیع فهرمووى : پیغمبهرى خوا (ﷺ) نهيكردوه به سوننهت بۆمان كه دوژمنانمان له سى پوژ زياتر مؤلته بهدين له كاتى بهيهكگههشتندا ، لهبهر ئهوه بيرى لى بكهروه و پراى ئهوانيش ومگرهوه يهكى لهو سى ماويه ههلبژيره بۆ تهواو بوونى مؤلتهكه ..

پرسى / تو گهورهيانى ؟ فهرمووى : نهخير ، بهلام موسلمانان ههموو وهك يهك بهستهوان ، خوارترینيان بهسهر بالاترينياندا قسهى دهروات .

ئهوه بوو (روستم) لهگهڵ سهركردهكانى هۆزهكهيدا كۆبوويهوه و پاش راگوژينهوه بريارياندا به جهنگ ..

(سيف) دهليت : كه سهعد نهخوشى (عرق النسا) ههبوو ئهوكاته ، وتارى دا بۆ خهلكهكه و لهو وتارهكهيدا ئهم ئايهتى خویندهوه : ﴿ وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرْثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ ﴾ سورة الأنبياء ، آيه (١٠٥) .

واته : سویند بهخوا بهراستى ئيمه له كتيبى زهبوردا دواى تهورات بريارمانداوه كه بى گومان بهنده شياو و چاكهكانم دهبنه خاوهنى زهوى .

^١ - عرق النسا : جوژى نهخوشى دهمار توند بوونهوه .. دهر د و ئيشيكه له داميتنى پشتهوه تا پى .

وه پيش نوښتی بڼه کړدن له نیومړېدا ، پاشان چوار جار (الله اکبر) ی کړدوو
پاش نهوړی فرمانی پی کړدن به وتنی (لاحول ولا قوة الا بالله) خویان توند کړد بڼه شهر
.. نهوړه بڼه شهر له نیوانیاندا پروی داو موسلمانان ثایه ته کانی جهادیان دهو ته وه و
بانگ و هلاکي (الله اکبر) یان بهرز بڼه بڼه وه .. هرچی سهرانی بیباوه پانیشته به ههوا
دا نه کهوت و نه کوژان و خوینه پیسه کهیان تی کهل به خاک و خول دهو ، نهوړه شیان
که مان پشیمان هه لکړدوو و هه له اتن (سهد) یش کاری جهنگه کهی هه لده سوړاند له
حاله تی کهدا که له سهر نوینی که به سهر سنگیدا که تبوو^۱ نهیده توانی سواری نه سپه کهی
بیت به هو ی نهو دوومه لانه ی پیوه ی بوون . نهوړه بڼه (روستم) کوژاو فارسه کان تی که
شکان .. سوپاس و ستایش و منته بڼه پهرودرگار .. کوژراوانی فارسه کان گهیشته (۱۰
هزار کس)

" پزگار کړدنی (بیت الأبيض) کوشکی سپی "

له (جابری کوړی سمره) وه (ﷺ) فرمووی " پیغمبري خوا (ﷺ)
فرمووی : " عصبة من أمي يفتحون البيت الأبيض ن بيت كسري "^۲
واته : دهسته که له نوممه ته کهم کوشکی سپی که مالی (کسری) یه پزگار نه کهن .
وه له پړوايه تی کی تردا : " بیگومان کومه لی که له نوممه ته کهم دهست به سهر
زیره کانی (کسری) دا ده گرن کهوا له (ابيض) دا .^۳
سه عدی کوړی ابی وه قاصص (ﷺ) پاش جهنگی قادسیه دوو مانگ له قادسیه دا
مایه وه دواتر نوو سراوی نارد بڼه پی شهوا (عمر) (ﷺ) کهوا پی ی رابگه یه نیت چی
بکات .. (عمر) فرمووی که بهرو (مدائن) ی پایته ختی (کسری) بهر ی کهون .. نهوړه
بڼه سوپا سهرکه تووه کهی موسلمانان بهر ی کهوتن بهرو (مدائن) و بهر دهوام له سهر

^۱ - پروانه : البدايه (۵ / ۱۱۲) .

^۲ صحیح : مسلم و احمد ریوايه تیان کړدووه .

^۳ - صحیح : مسلم ریوايه تی کړدووه ، فرموده که : " لتفتحن عصابة من أمي كنزال كسري الذي في الأبيض . "

که و تنیکه وه بهر و سهرکه و تنیکی دیکه دهر و شتن له (برس) هوه بو (بابل) و (بهر سیر) تا سوپای موسلمانان گهیشته ناراسته ی بهرامبر (مدائن) .. له ویدا سهد (ﷺ) هه ویدا پهرینه وه سوپاکه ی له ری ی کهشتی یه وه دابین کات ، به لام بو ی نهکرا له بهر شهوی فارسه کان هه موو کهشتی یه کانیا ن دهست به سهدا گرتبو و تاوه کو موسلمانان سوودی لی وهر نه گرن و پروبار کهش زور بهرین و فراوان بو ، لیوان بوو به ئاو و له توندی شه پوله یه که له دوی یه که کانیدا که ملی ده هاویشتن و بهرا ده یه کی زور ئاوه که ی بهرن بو بووه زیادی کرد بوو ... شهوه بوو شهویک له شهوان سهد (ﷺ) خهویکی دی ، له خه وکهیدا نه سپهکانی موسلمانان ئاوی به شه پولی دیجله ی بری و تیپهراند ..

" تیپهرینکی بی وینه "

شهوه بوو خه و نه که ی سهد هاته دی و بریاریدا به پروبار کهدا تیپهرن ، بویه سوپاکه ی کو کرده وه و تاری بو دان ، پاش ستایشی پهروهر دگار فهرمووی : " له راستیدا دورژمنه که تان بهم پروباره خوی له ئیوه پاراستوو و به بوونی ئه مه له نیوانماندا به دورژمنانمان ناگهین ، له کاتی کهدا که ئه گهر شهوان بیانوی دده دن به سمرتاندا به کهشتی یه کانیا نه وه .. وه ئیوه هیچ شتیکی نی یه لی ی بترسن ، چونکه شهوان ئیستا گمانی ئه م پهرینه وه ی ئیمه نابهن و سهر باز و پاسه وانیا ن لهو ده ورو بهردا نیه ، له بهر شهوه من وای ده بینم که باشتروایه ئیوه دهست پی شخه ری بکه ن له پرو به پروو بوونه وه ی دورژمنه که تاندا و نیه تی لی بینن ، پی ش شهوه ی دنیا ئابلوقه تان بدات ، بزائن . من بریارمدا وه که ئه م پروباره ی نیوانمان بپرم .. هه موو وتیان : له سهر فرمانی خوی پهروهر دگار بو ئیمه و بو توش شهو کاره بکه . "

سهد هانی خه لکه که ی دا بو پهرینه وه و پاشان فهرمووی : " کی دهست پی دهکات و (سهری پرده که) یان (که نار پروباره که مان) بو ده پاریزی ت ، تاوه کو ریگرمان نه که ن له پهرینه وه ؟ "

شهوه بوو (عاصم ی کوپی عه مری تیمی) هه لبژارد له گه ل شهش کهس له شهلی (نجدات) . شهو پاله وانانه پروباره که یان بری و پاشان (سهد ﷺ) به خوی و

سوپاکەیهوه له دواى ئەوان له پرووبارەکه پەرپەنەوه ، بەم کارەشى ئەهلى فارسی سەرسام کرد که هیچ حیسابیکیان بۆ نەکرد بوو .

سەعد لەو کاتەدا بەناو پرووبارەکهدا دەروێشت بەرمو کەناری (اسبانیر) دەیفەرموو : بَلِّينَ : " نَسْعِيْنُ بِاللّٰهِ وَ تَتَوَكَّلْ عَلَیْهِ ، حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيْلُ ، وَ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيْمِ " واتە : پشت و کۆمەکیمان خودایە و خوامان بەسە ، و چاکترین کار پێ سپێراوه ، وه هیچ گۆپان و توانایەك نیه مەگەر به خۆای بالاو مەزنەوه .

بەوجۆرە پلانیەکی سەعد سەرکەوتوو بوو بەپارەیهك میژوو نووسانی سەرسام کردوو سەرکەوتنیك که سەعد خۆیشی وه هەروەها هاوڵەکەى سەلمانی فارسی ، سەرسام کرد بوو .

سەعد دەیفەرموو : " ھەر خوا پشت و پەنامانە و باشترین پەناگایە .. سویندبێ بەزاتی پیروزی ... که دۆستانی خۆی سەر دەخات و ئاینەکەى بالادەست دەکات و دۆژمنەکەى تێك دەشکێنێت ، ئەگەر لەناو سوپاکەدا تاوانگەلیك یان ستمەیک نەبێ بدابەسەر چاکەکاندا " .^۱

(سەلمان)یش پێى وت : ئیسلام تازەیه ، سویند بەخوا پرووبار بۆیان سەری نەوی کردوو ، هەروەك چۆن وشکانی سەری بۆیان نەوی کرد ، بەلام سویند بەو کەسەى گیانی منى بەدەستە کۆمەل ، کۆمەل لێى دینە دەرەوه وەك چۆن کۆمەل ، کۆمەل چوونە ناوی بە بێ ئەوهی لغاوی و لاخیک له دەست بدەن . ئینجا دایان بەسەر ئاوەکەدا بە جوړی لەگەڵ کەنارەکەدا جیا نەدەکرایەوه و له کەنارەکەوه ئاو نەدەبینرا .

بەو جۆرە له ئاوەکە تێپەریان کردوو ھاتنە دەرەوه ھەروەك سەلمان دەلیت : هیچ شتیکیان له دەست نەچوو وه هیچ کەسیکیان له ئاوەکەدا نەبوو ، جگە له پیاویك له (بارق) به ناوی (غرقە) وه که لەسەر پشتی ئەسپە زەردەکەى خلیسکا . " ئەبو عوسمان نەری " دەلیت :

وەك لەبەر چاوما بێت وایە کاتی ئەسپەکە لەبەر سەرما خۆی پاتەکاند و (غرقە) ی فریدایە ناو ئاوەکەوه ، لەو کاتەدا (قەقاع ی کۆری عەمر) جلەوی ئەسپەکەى خۆی

^۱ - ئەمە بەلگەیه لەسەر ئەمى تاوان و کوناە ھۆی لەناوچوون و بەھەلاکەت چوونی نەتەرەکانە .

بۆ هەڵدا تا دەستی پێوە بگریت ، بەو جۆرە رایکیشا تا تێپەڕین لە پووبارەکه ، کابرای (بارق) ی که پیاویکی زۆر بەهێز بوو ، وتی / بەراستی خوشکەکان (واتە نافرەتان) نەیاننوانیوه وینە ی پیاویکی وەک تۆیان ببی ئە ی قەعقاع .^١

"سکالایەکی درۆ"

عمری کوپی خەتاب (ﷺ) سەعدی کردە والی (کوفە) .. پۆژان تێپەڕین ن ئەهلی کوفە سکالای سەعدیان لەلای (عمر) کرد ، وتیان : که بە باشی نوێژناکات !!
سەعد فەرمووی : هەرچی دەربارە ی من ئەوا هاوشیوه ی پیغمبەری خوا (ﷺ) نوێژم بۆ دابەستوون لە نوێژی شیواندا و هیچم لی کهم نەکردوه .. دوو پکاتی یەکهەم بەکاملی دەخوینم (یان دەنگم بەرز دەکەمەوه) و دوو پکاتی دووهم سورەتیک کهم دەکەمەوه (جگە لە فاتیحە) ، (یاخود دەنگم نزم دەکەمەوه) . (عمر) (ﷺ) فەرمووی : ئا ئەمە گومانی بۆ دروستکردویت ئە ی ئەبا ئیسحاق .. و دواتر چەند پیاویکی نارد بۆ کوفە تا دەربارە ی سەعد پرسیار بکەن . ئەوه بوو ئەچوونە هەر مزگەوتی هەموو باسی چاکە ی سەعدیان ئەکرد تەنها مزگەوتی نەبی که هی (بەنی عبش) بوو پیاویک (ابو سەعد) یان پی دەوت ، وتی : مادام سویندتان داین بەخوا ، ئەوا من راستیتان پی دەلیم : سەعد لە (پرس) و کێشەکاندا دادپەرور نەبوو و بە یەکسانی مالاتی دابەش نە ئەکرد و لەگەڵ (سریه) کانیشدا بەری ئەئەکەوت (یان سریه ی نەدەنارد بۆ هیچ لایەک) .
سەعد فەرمووی : " ئە ی پەرورەگار داوات لی ئەکهەم ئەگەر ئەو پیاوه درۆ دەکات ، چاوهکانی کوێر که و تەمەنی درێژکه و تووشی فیتنەکانی بکه "

عبدالملك دهلیت : من دواتر کابرام دەبینی لە نافرەتان ئەهاته پیش و پی ی پی ئەگرتن .. ئەگەر لی ت بپرسیایه چۆنی ؟ ئەیوت .. پیریکی سەودا سەر ، دوکاکی سەعدم لی گیرا بووه .^٢

^١ - تاریخ الطبری و صلاح الامه (٣ / ٥٣٤ - ٥٣٦) .

^٢ - صحیحە : بوخاری رییایەتی کردوه فەرمووده ی (٧٥٥) لە بابی (الاذان) دا ، وه (مسلم) یش به ژماره (٤٥٣) لە (بابا الصلاة) دا و غەیری ئەوانیش رییایەتیان کردوه .

له پیاویه تیکی تر دا هاتووہ : ئەو پیاوہ نہ مرد هەتا کوێر بوو دەستی به دیوارەکانەوہ دەگرت و وەها هەژار کەوت کە سوآلی دەکرد هەروەها کەوتە ناو فیتنە (المختار) و تیایدا کوژرا .^١

"خۆبەگەنار گرتنی سەعد لە فیتنە کە"

کاتی ئازاوەکە (فیتنە کە) سەری هەڵدا و بلاو بوویەوہ ، کۆمەڵیک خۆیان لی بەکەنار گرت لەوانە : سەعد کە دەیفەرموو : " من شەپ ناکەم تاوەکو شمشیریکم بۆ نەهێنن دووچار و زمانیکی هەبی و پیم بلی : ئەمە باوەردارە و ئەوہ بی باوەرە " .^٢

وہ عومەری کوپی سەد ، لە باوکیەوہ دەگێرێنەوہ کە عامری کوپی هاتووہ بۆلای ، سەعد فەرمووی : کوپم ، ئەتەوی سەریک بێ لەناو ئەو فیتنەییەدا ؟ نا بەخوا ، مەگەر شمشیریکم بۆ بێنن کە لە موسلمانیکم پی دا خۆی لی دورخاتەوہ و لە بی باوەریکم پی دا بیکوژی ، چونکە گویم لە پیغمبەری خوا (ﷺ) بوو ، فەرمووی : " ان الله يحب الغني اخفي التمي " .^٣

واتە : خۆی پەرەمەردگار بی نیازی پەنھانی لە خواترسی خۆشدەوی .
زەھەبی دەلیت :

سەعد خۆی بەکەنار گرت لە ئازاوەکە و نہ لە (الجمل) و نہ لە (صفین) و نہ لە (التحکیم) ئامادە نەبوو ، کە بەراستی سەعد کەسیکی شیواو بوو بۆ پیششەوایەتی و زۆر پلە و پایەیی بەرز بوو .^٤

وہ لە کاتی سەرەمەرگدا دەفەرمووی : " بی گومان پەرەدگارم سزام نادات " :-
لە (مصعب) ی کوپی (سەد) هەوہ ، دەلیت : " سەری باوکم لە کۆشەمدا بوو کاتی دوا

^١ - (موختاری ثقفی) درۆزن کە ئیدیعیای خواوەتی نەکرد . برۆانە : تاریخ الاسلام (٣٦٩ / ٢ - ٣٧٧) .

^٢ - پیاوانی جی ی متمانەن : تەبەرائی رپیاوەتی کردووہ ، هەیشەمی دەلیت ، پیاوانی پیاوانی (الصحيح) ن ، الجمع (٢٩٩ / ٧) .

^٣ - اسنادەکەمی . حسن) ه ، احمد (١٧٧ / ١) ، الحلیہ (٩٤ / ١) ، نەرنە ئوط دەلیت ، (حسن) ه ، سیر (١١٩ / ١) .

^٤ - برۆانە : سیر اعلام انبلاء (١٢٢ / ١) .

هه ناسه کانی ژییانی ددها ، گریام ، سهری بهرز کردهوه و فهرمووی : کوپم ، بوچی دهگرییهیت ؟ وتم : بو ئهم حاله‌ی که تۆی تیا به دهگریم .. فهرمووی : مهگری ، چونکه بهراستی خوا همرگیز ئهشکه نهجهم نادات و من له ئههلی بهههشتم " ^۱ . پییشهوا (ذهبی) دهلیت : وتم : راست ئهکات به خودا ، خوشی له خوی .. ^۲

" به بهرگی جیهادهوه کفن دهگری "

سعد (ﷺ) پیش وهفاتی و له کاتی کهدا خوی ئاماده ئهکات بو لیقای پهرومردگاری ههق ، ئهوه له بیر ناکات وانهیه کمان پیشکهش بکات .. ئهبی به چ جوژی به لیقای خوای بالادهست شاد بی ؟ هیچ باشترا نابینیتوه له بهرگی جیهاد .. که نیشانهی شهرهف و ناو نیشانی پیاوهتی به ... خوژگه قهومه کهم ئه مهیان ئهزانی .

له (الزهري) وه ، دهلیت : کاتی سهد کهوته سهرمه مرگ داوای جیهیهکی خوری کردووه فهرمووی : بهمه کفنم بکهن ، چونکه پوژی بهدر بهم بهرگهوه پووبه پووی بی باوه پهن بوومه وه و ههر بو ئهم پوژم هه لگرتووه " ^۳ ئه ی ئوممهتی ئیسلام گویت لی بیت ...

سعد (ﷺ) له زهمانی موعاوهیه دا پاش حه جی یه کهمی وهفاتی کرد له ته مهنی (۸۳) سالییدا و (مروان) نوێژی له سه ر کردو له (بقیع) به خاکیان سپارد .. (پهزای خوای لی بیت) .

^۱ - برۆانه : طبقات ابن سعد (۳ / ۱ / ۱۰۴) .

^۲ - برۆانه سیر اعلام النبلاء (۱ / ۱۲۲) .

^۳ - ته بهرانی له (الکبیر) دا ریوایه تی کردووه ، هه مییه مییش له (الجمع ۳ / ۲۵) دا باسی کردووه و دهلیت : پیاوانی جی متمانهن ، به لاه زه هری به سعد نه که شتووه .

" ۱ - سه عیدی کوپری زهید (ﷺ) "

" (... و سعید بن زید فی الجنة) فهرموودهی صحیح "

کی یه ؟

سه عیدی کوپری زهیدی کوپری عه مری کوپری عه بدعوزای قوره ییشی عه دوی یه ..
هر پیش نه وهی پیغمه مبری خوا (ﷺ) بچینه مالی (ارقم) موسلمان بوو و له هه موو
جهنگ و بونه کانتدا له گهل پیغمه مبری خوا دا (ﷺ) به شداری کردووه جگه له (بهدر) .
له (عروه) وه ، ده لیت : ^۱

" سعیدی کوری زهیدی کوپری عه مری کوپری نفیل پاش گهرانه وهی پیغمه مبری
خوا (ﷺ) له بهدر ، له شامه وه هات بو لای پیغمه مبری خوا (ﷺ) دهستی به ناخواتن
کرد له گهلیدا ، پیغمه مبری خوا (ﷺ) لهو غه نیمه ته ی گرتبوویان به شه که ی پیدا ، سعید
فهرمووی / نه مه پاداشته که مه ، نه ی پیغمه مبری خوا (ﷺ) نه وهک وا بزائن مافی خووم
نی یه ؟ فهرمووی / نه وه پاداشته که ته .

ههروه ها نابلوکه و فه تحی (دیمه شق) ی بینیه ، و نه بو عبیده ی کوپری جهراح
کردوویه تی به والی به سهر دیمه شقه وه ^۲

وه یه کیکه لهو ده هاوه له ی مژده ی به هشتیان پی دراوه . له (سه عیدی کوپری
زهیدی کوپری عه مری کوپری نفیل) وه ، نه فهرمووی پیغمه مبری خوا (ﷺ) ده که سی
ژمارد و فهرمووی :

" ابوبکر فی الجنة ، و عمر فی الجنة ، و عثمان فی الجنة ، و علی فی الجنة ، و طلحة فی الجنة ،
زبیر فی الجنة ، سعد فی الجنة ، و عبدالرحمن فی الجنة "

فهرمووی : " ابوبکر له به هشتدایه ، و عمر له به هشتدایه ، و عثمان له
به هشتدایه ، و علی له به هشتدایه ، و ته له له به هشتدایه ، زبیر له به هشتدایه ،

^۱ - دانه پاله که ی (حسن) : ته بهرانی ریوایه تی کردووه . بهروانه : الجمع به ژماره (۱۴۸۷۶) .

^۲ - الاصابه (۴ / ۱۸۸) ، (الاستعیاب) ی ابن عبدالبر (۴ / ۱۸۸) .

سعد له بههشتدایه ، و عبدالرحمن له بههشتدایه " پی و ترا : نویه میان کی بوو ؟
فهرمووی : من بووم .^۱

همروه ها له (عبدالرحمن ی کوړی عوف) هوه ، پیغهمبری خوا (ﷺ)
فهرموویه تی : " ابوبکر فی الجنة ، و عمر فی الجنة ، و عثمان فی الجنة ، و علی فی الجنة ، و طلحة فی
الجنة ، زبیر فی الجنة ، سعد بن ابی وقاص فی الجنة ، و عبدالرحمن فی الجنة ، سعید بن زید فی الجنة ، و ابو
عبیده بن الجراح فی الجنة " ^۲

فهرمووی : " ابوبکر له بههشتدایه ، و عمر له بههشتدایه ، و عثمان له
بههشتدایه ، و علی له بههشتدایه ، و تهله له بههشتدایه ، زبیر له بههشتدایه ،
سعد له بههشتدایه ، و عبدالرحمن له بههشتدایه ، سعید بن زید له بههشتدایه ، و ابو
عبیده بن الجراح له بههشتدایه "

زهیدی کوړی عمری کوړی نفیل (باوکی سعید) له وانه بوو له پهرستنې بته کان
پشتی هه لکرد و بهدوای پهرستنې خوای تاك و تهنیادا هه لآت ، پییش پیغهمبرایه تی
(محمد) ی نازیزمان (ﷺ) ، زهوی شام گهړا بهدوای ثاینې هه قدا و له وی جولکه و
گاواره کانی بینې ، به لآم رقی له ثاینه که بیان بووه و وتی : نهی خوای پهرودگار ئهوا من
له سمر ثاینې (ثیراهیم) م (سهلامی خوای له سمر بیت) ، به لآم زهید له ثاینې (ابراهیم)
(سهلامی خوای له سمر بیت) به گویره ی پیویست شارهزا نه بوو که سیکیش نه دیه وه
پینمونی بکات بولای ئهوا ثاینه ، وه ئه م (زید) له نه هلی پزگار بوانه ، وهک پیغهمبری
خوا (ﷺ) شایه تی بول داوه که " یبعث امة واحدة " ^۳
واته : به تهنها وهک ئوممه تیك زیندوو دهریته وه .

^۱ - صحیح : صحیحی سوننه ته کانی ابن ماجه (۱۱۰) .

^۲ - صحیح : صحیح ی سوننه ته کانی ترمزی (۲۹۴۶) ، المشکان (۶۱۱۰ ، ۶۱۱۱) ، تخرج الطاویه (۷۲۸) .

^۳ - دانمپاکه کانی (حسن) ه / بهم دهربرینه (یأتی امة واحدة) تهمبرانی و غمیری نه ویش ریوایه تیان کردوده .
المجمع (۹ / ۴۱۷) .

همروهه زهید کوږه مامی پيشهوا (عمری کوږی خهتاب)^۱ ، ئهم پیاوه پیغه مبری خوی (ﷺ) بینیه ، بهلام ئه وونده نه ژیاوه تاوه کو بهرنامه ی ئیسلام ببینیت.^۲

له خاتوو ئه سمای کچی ئه بویه کروهه (رهزای خویان لی بیت) ، فهرمووی (زهیدی کوږی عمری کوږی نفیل) م بینی پاره ستا بوو پشتی نوساند بوو به که عبه وه و دهیوت : ئه ی هوزی قورهیش ، سویند به خوا له خوم زیاتر کهس له ئیوه نابینم له سهر ناینی ئیبراهیم بی ، همروهه پتگری نه کرد له زینده به چال کردنی ئه و گیرژولانه ی باوکیان دهیانویست زینده به چالیان کهن ، و به باوکه که ی دهوت : مهیکوژه ، من بژیوی و خهرجی ئهوت له کول ئه که مه وه ، و ئه یبرده لای خوی تا که میک پی دهگه شت ئه وسا به باوکی که که ی دهوت : ئه گهر ئه تهوی که که کت ئه ده مه وه ، ئه گهر ناشتهوی ئه واهر خوم بژیوی ئه دم .^۳

همروهه قورهیشی به وه عیدار نه کرد که له کاتی سهر برینی ئاژله دا ناوی خوی تاک وته نها یان نه ئه برد ، ئه یوت : " مهرو مالآت خوا دروستی کردوون و له ئاسمانه وه دایبه زاندوه و لهزه ویش خوراکی بو و به رهیناوه ، که چی دوا یی ئیوه له کاتی سهر بریندا له جیاتی ئه وه ی ناوی خوی له سهر بینن ، ناوی غهیری خوی له سهر ده بینن . (بوخاری ریوا یه تی کردوه)

هرچی سه عیدی کوږیه تی ئه واه به هو ی ئیسلام بوونیه وه به شی خوی ئه شکهنجه و ئازاری چه شتوه .

له قه یسی کوږی حازمه وه ، ده لیت : سه عیدی کوږی زهید فهرمووی : " ده بینی ، عمری کوږی خهتاب پیش ئه وه ی موسلمان بی له سهر ئیسلامه تیم

^۱ - سعیدی کوږی زید ، (فاتمه)ی خوشکی پيشهوا عمری کوږی خهتابی هیئاره ، چیرزکیکی به ناوبانگیان ههیه له موسلمان کردنی (عمر) دا .

^۲ - برزانه / سیر اعلام النبلاء (۱ / ۱۲۶ ، ۱۲۷) .

^۳ - صحیح : بوخاری به هله پتیرای له (المناقب) (۳۸۲۸) دا ریوا یه تی کردوه ، (حاکم)یش به (صحیح) دایناوه (۳ / ۴۰۴) زهه بیش له سهرمان رایه .

ئیه ستمهوه ، به لām دواتر دهستی بالای له سهر خستنی ئیسلامدا هه بوو (ﷺ) .^۱

" چەند لاپەرە به کەمی رووناک له جیهادی (ﷺ) "

سه عیدی کوپی زهید به باشتین شیوه تاقیکراوه تهوه له پیناوی پهره دگاریدا به ئهوپهری لیبوردیهی و خوا ویستی یهوه خهباتی کردوه .

" خهباتی سه عید (ﷺ) روژی (اجنادین) "

لهو پۆژهدا سه رکردهی ئه سپسواره کان بوو ، له به هیژ ترینیان بوو ، ههر ئه ویش بوو که پیشنیاری کرد بۆ خالیدی کوپی ولید به ده سستی کردنی شهر له پۆژی (اجنادین) دا ، کاتی پۆمه کان موسلمانانیاں کرده ئامانجی تیره کانیاں ، ئه وه بوو سه عید هاواری کرده خالد و فهرمووی : " له سهر چی بیینه ئامانج بۆ ئه و خوانه ناسانه ، و ئه وه نه تیریاں بۆ هاویشتین تاوه کو ئه سپه کانمان وایان لی هات ریگریمان بکه ن له وهی بچینه سهر پشتیان " .

ئینجا (خالد) به رهو لای موسلمانان هات و فهرمووی : " به ناوی خوا ، خۆتان تونده که نه وه ، په حمه تی خواتان لی بیّت " . بهو جوژه خالد و موسلمانانیش له گه لیاندا چه که کانیاں به پرووی پۆمه کاندا به رز کرده وه و ئارامیاں له سهر دوو جار هیرشی پۆمه کان گرت ، جاریک له لای راستیا نه وه جاریک له لای چه پیا نه وه ، پاشان سوپای موسلمانان به رهو پۆم پۆیشیت که پۆمیه کان نه یان توانی بۆ کاتیکی که میش بی له بهرده میاندا ئارام بگرن و زۆر خراپ شکستیاں خوارد و موسلمانان ههر چۆن بیانو یستایه لییاں ئه کوشتن و سه ربازکه و هه موو ئه وانه ش له سه ربازگه که یاندا بوو ده ستیاں به سه ردا گرت .

^۱ - صحیح / بوخاری رپوايه تی کردوه (۲۸۶۲) له (باب ی) من اختار الضرب و القتل و الهوان علی الکفر .

" خهباتی سه عید (ﷺ) رۆژی (یرموک) "

(حبیب ی کوپی سلمه) دهلیت : رۆژی یرموک زۆر پیاویستیان به سه عید بوو ، خوا پاداشتی بداتهوه ، بهراستی ئهو پۆژه ههروهک شیر بوو ، کاتی له پۆمهکانی روانی وهک ئهوهی بترسی ، لهسهر ئهژنۆ چۆکی دادا تا ئهوهندهی پۆمهکان لی ی نزیک بوونهوه یهکسهر به پویاندا ههروهک شیر بلند بوویهوه و به حهربهکه دای له یهکهمین پیاویان و کوشتی و سویند بهخوا بهردهوام له سههرپی شهری ئهکرد وینهی کهلهپیاوه چاو نهترسهکان ، وهک ئهسپ سواران ههلمهتی دهبرد ، لهراستیدا سۆزی خهلکی بۆلای خۆی راکیشا بوو .^۱

" دوغایهک و وهلامیک له بهروهردگاروهه "

له (هشامی کوپی عروه) وه ، ئهمیش له باوکیهوه ، دهگپێتیهوه که (لروای کچی اویس) ئیدعای ئهوهی کردکه سهعیدی کوپی زهید شتیکی له زهوی یهکهی داگیر کردوه ، بۆ ئهمهش لای (مروان) سکالای سهعیدی کرد .. سهعیدیش (ﷺ) فهرمووی : من کهسیک نیم که له زهوی ئهوبهرم پاش ئهوهی گویم له پیغه مبههری خوا (ﷺ) بوو ، فهرمووی : ههرکەس به ناههق و ستهم شتیکی له زهوی خهلکی داگیر کات ئهوه له قیامهتدا خودا ئهیباته ناو حهوت تهبهقهی (چینی) زهویدا . مهروان وتی : پاش ئهم فهرموودهیه ئیتر داوای بهلگهی دیکهت لی ناکهم ، سهعیدش (ﷺ) فهرمووی : " ئهی خواجه گیان ، ئهگهر ئهو ژنه درۆ ئهکات و راست نالیت ، ئهوا چاوهکانی کویر که و ههر له ناو زهوی یهکهیدا به کوشتی بده " ئهوه بوو ژنهکه چاوهکانی کویر بوون و کاتی بهناو زهوی یهکهیدا دهرۆیششت کهوته ناو چالیک و مرد .^۲ بپوانه ... خوینهری بهریز چۆن تۆمهتی ناپهسهند و ناههق دهریته پال شهرفهمندان .. له کاتیکیدا ههندی جار ئهو تۆمهتانه له کهسانیکهوهیه که خۆیان ئههل و شایستهی تاوانهکهن ، چهندها تاوانبار ههه له دهرهوهی قهفزی تاوان رادهبوین و چهندها بی تاوانیش یان چاکه خوازیش بونهته ئامانجی تیری تهلهکه بازان ، بهلام پاداشت و جهزا له کوئاییدا بهسه پیشگری

^۱ - تاریخ ی ابن عسکر (۱ / ۵۴۱) ، و صلاح الامعی ، د . سید العفانی (۳ / ۳۵۶ ، ۳۵۷) .

^۲ - صحیح : مسلم له (المساقاة) (۱۶۱۰) ، (۱۳۹) دا ریوایهتی کردوه له (بابی / تحریم الطعم و غضب الأرض .

هەموو کارەکان بێت و سەر بڵندی بۆ بێ تاوان و سەر شوێری بۆ تاوانباران دەمێنێتەو : ﴿... وَقَدْ خَابَ مَنْ افْتَرَى﴾ سورة طه ، آیه ٦١ . واتە : وە بەراستی ئەوەی شتی ناپەرەوای هەلبەستوووە نا ئومێد و پەنجەرۆ بوو .

ئەوێشی دلنەوایی بێ تاوانان ئەکات ئەوەیە کە دەزانن تەنانەت پێغەمبەری خواش (ﷺ) دوورنەبوو لە تانە شەیتانەکانی مژیی "ئەوێتە لە غەزای (حنین) دا کۆمەڵی خەڵک دەستیان بە بۆلە بۆل کرد و دەیانووت کە سوێند بەخوا ئەم دابەشکردنە دادپەرورانە نیە و لە پێناوی خوادا نیە !!^١

سەعید (ﷺ) ، سالی (٥١) ی کۆچی لە (عقیق) کۆچی دوایی کرد و لە (مدینە) بە خاکیان سپارد پاش ئەوەی سەدی کوپی ئەبی وەقاص شۆردی و سەعد و ئیبنو عومەر چوونەتە ناو گۆڕەکە . ئەوکاتە سەعید حەفتا و ئەوەندە سال بوو ... خواش باشتەر دەزانی ..

یحیی کوپی سەعید ، دەلیت : نافع بۆی گێرامووە لە ئیبنو عومەرەو کە بەسەر سەعیدی کوپی زەیددا پۆژی هەینی پاش بەرز بوونەوێ هەتاو هاوار کرا (هاواری مەرگی کرا) ئەو بوو ، ئینووعومەر هات بۆ لای لە (عەقیق) و وازی لەجمەکە هێنا .^٢ نووسەر دەلیت : ئەمەش بەراستی کەرامەتیکی ترە ، ئەو تا لە عبدالله ی کوپی عمرەو ، دەلیت : پێغەمبەری خوا (ﷺ) فرمویەتی : " ما من مسلم يموت يوم الجمعة ليلة الجمعة ، الاواه الله فتنه القبر " .^٣ واتە : هەر موسڵمانێک پۆژی هەینی یان شەوی هەینی وەفات بکات ، ئەو بێ گومان خوای پەرورەدگار لە ناپەرەتە گۆڕ دەپارێزێت .

^١ - بروانه : الحدود في الإسلام . د . محمود عماره (لایەرە ١٤٨) .

^٢ - صحیح / بوخاری رێوایەتی کردووە لە (المغازی) دا بە ژمارە (٣٩٩٠) هەرودەها (حاکم) یش ، وە پیاوانی جی ی متمانه . سیر (١ / ١٣٩) .

^٣ - ئەلبانی دەلیت : احمد دەرەیتانی بۆ کردووە (٦٥٨٢ - ٦٦٤٦) لەکەل (ترمزی) خدا ، شاھیدیش هەیه (انس و جابری کوپی عبدالله و غەیری ئەوانیش . واتە فرمودە کە لە کشت رینگەکانیوە (حسن) یان (صحیح) ه . بروانه احکام الجنائز (٣٥) .

" ۱۱ - حمزه ی کوری عبدالمطلب (ﷺ) "

" شیری خدا (جل جلاله) و شیری پیغمبره که ی (ﷺ) "

میوانی ئەم چەند لاپەرەیه مان یه کیکه لهو که له پیاوانه ی یاد کردنه و هیان دلەکان دەرژینتەوه ، ئەویش : -

(حمزه ی کوری عبدالمطلب کوری هاشمی کوری عبدمناف) ه ، حمزه پیشه وای پالەوان و شیری خدا و گهره ی شهیدان ، وه مامی پیغمبره ی خوا (ﷺ) و ههروه ها برای شیریه تی . حمزه موسلمان بوو ، به موسلمان بوونیشی بووه عیززه ت و توانا بو پیغمبره ی خوا (ﷺ) و بو موسلمانان ، ئەویش له سالی شه شه می پیغمبره یه تیدا پاش ئەوه ی پیغمبره ی خوا (ﷺ) چوووه مالی (الارقم) .^۱

" چاکه کانی "

۱- له (جابری کوری عبدالله) وه (ﷺ) له پیغمبره ی خوا وه (ﷺ) ریوایه تی دهکات : فەرمویه تی : " سید الشهداء حمزه عبدالمطلب " ^۲ ، واته : گهره ی شهیدان (حمزه ی کوری عبدالمطلب) ه .

۲- وه له سعدی کوری ئەبی وه قاصه وه (ﷺ) ده فەرمو ی : " له جهنگی ئوحوود دا حمزه له نیو دهستی پیغمبره ی خوا دا (ﷺ) شه ی دهکرد و دهی فەرموو : من شیری خوام " ^{*} .

" سه ره تای موسلمان بوونی "

کاتی خوای پهروه رگار چاکه ی بو که سیک دهوی ، ئەوا هوکاره کانی بو ئاسان دهکات . له محمد ی کوری کعبی قورتوییه وه ، ده لیت : موسلمان بوونی حمزه (ﷺ) له جوامیری و پیاوه تی یه وه سه رچاوه ی گرت . ئەو پیاویکی تیر وه شین بوو ، وه له

^۱ - بررانه : صفة الصفوة (۱ / ۱۹۵) .

^۲ - فەرمووده ی (حسن) ه ، به هه موو ریگه کانیه وه . حاکم له (المستدرک) دا ریوایه تی کردووه . بروانه (فضائل صحابه النبي) ی (عدوی) (۲۷) .

* نيساندە که ی (صحیح) ه : حاکم له (المستدرک) دا ریوایه تی کردووه . (فضائل الصحابه) ی عدوی (۲۷) .

هره می مهککه دهچووه دهرهوه بو راو کردن و کاتی نهگه پرایه وه و به دانیشته کانی (مجالس) قوره شیدا تیپه نه بوو له لای صه فادا ، دهیفرموو ودها و وهام هاویشته و نه وه و نه وهم کرد ، ئینجا دهچووه ماله که ی .

نه وه بوو جاری له راو کردن دههاته وه ، نافرتهیکی پی گهیشته پی ی وت : نهی ئابا عهماره دهرانی برازاکهت چی چهشتووه ؟ (مهبهستی پیغه مبر ی خوا یه) (ﷺ) به دهستی نه بی جهلی کوپی هشام ؟ له جنیو پیدان ودهست لی کردنه وه و ... کارگه لیکی دهرهق نه انجام داوه ... نهو کاته حمزه (ﷺ) هیشتا موسلمان نه بوو بوو ، فهرمووی : کهس بهو حاله وه بینوییه تی ؟ وتی : نهی وه لالا به بهرچاوی خه لکه وه نه کاره ی کرد .

همزه هات .. تا گهیشته نهو دانیشگی لای صه فا و مهرودا بوو ، بینی خه لکانیک دانیشتون و نه بو جهلیان له ناودایه ، همزه دهستی له سهر کهوانه که ی دانا (خو ی به کهوانه که وه راگرت) و فهرمووی :

نه مپژ ودها و وهام هاویشته و نه وه و نه وهم کرد ، پاشان ههردوو دهستی به کهوانه که یه وه جووت کرد و کیشای به نیو گو یچکه کانی نه بو جهل دا و فهرمووی : چیت له دهست دیت دریغی مه که ، نهوا من شایه تی نه دهم که نهو پیغه مبر ی خوا یه (ﷺ) و له لایه ن خواوه هق و راستی هیئاوه .

وتیان : نهی نهبا عهماره ، نهو قسه ی به خواکانمان و تووه ، هه تا نه گهر تو ش بویتایه که له لاما ن لهو باشتی ، به کاریکی ودها که لیت بوه شیته وه رازی نه نه بوین ، وه تو نهی نهبا عهماره پیاویکی خراپه کار نه بویت .^۱

له پیاویه تیکی تر دا هاتووه : -

نه بو جهل له صه فا ریگه ی به پیغه مبر ی خوا (ﷺ) گرتووه نازاری داوه ... همزه ش (ﷺ) که خواوه نی جوامیری لیها تووی یه کی زور بوو له تیرهاویژی و راوکردندا ، لهو پوژدها تیرو کهوانه که ی پی بوو .. کاتی گه پراوه ته وه خیزانه که ی نه وه ی نه بو جهل دهرهق به پیغه مبر ی خوا (ﷺ) نهجامی دابوو ، نه م بینیبوی ، بو

^۱ - ته بهرانی به (مرسل) ی ریوییه تی کردووه ، پیارانی فهرموده که پیارانی (صحیح) ن الجمع به ژماره (۱۵۴۶۰) .

حه‌مزه‌ی گیراوه‌ته‌وه ، وتویه‌تی : ئه‌ی ئه‌با عه‌مماره ، ئاگات لی نه‌بوو ئه‌بو جه‌هل چی به
برازاکه‌ت کرد ! حه‌مزه‌ش توو‌په‌ بووه و هه‌ر به‌و که‌ل و په‌لی راوه‌وه پوشتووه و
که‌وانه‌که‌ی له‌ گهر‌دنیدا ئالاندووه تا گه‌شته‌وته مزگه‌وت له‌وی ئه‌با جه‌هلی له‌گه‌ل کومه‌لی
خه‌لکیدا له‌ دانیشگه‌که‌یاندا بینیه‌وه ، لی ی چووته پیشه‌وه بی ئه‌وه‌ی هیچ بللی به
که‌وانه‌که‌ی سه‌ری ئه‌بو جه‌هلی به‌رز کرده‌وه‌ته‌وه و برینداری کردووه .

له‌ویدا کومه‌لی پیاو له‌ قوره‌یش هه‌لساون ده‌ستی حه‌مزه یان گرتووه تا ئازاری
ئه‌بوجه‌هل نه‌دا .. حه‌مزه‌ش (ﷺ) فره‌موویه‌تی : ئاینی من ئاینی (محمد ﷺ) ،
شایه‌تی ئه‌ده‌م که‌ ئه‌و پیغه‌مبهر و نیروای خوایه .. وه سویند به‌ خوا له‌و ئاینه‌ش
لاناده‌م ، ئیوه‌ش ئه‌گه‌ راست ئه‌که‌ن (ئه‌گهر ئه‌توانن) پیگیریم بکه‌ن .

به‌و جو‌ره‌ کاتی حه‌مزه‌ موسلمان بوو ، بوه پالپشت و هیز و توانا بو پیغه‌مبهری
خوا (ﷺ) و بو موسلمانان ، وه هه‌ندی له‌ کاروباره‌کانی بو جیگیر کردن و قوره‌یشی
توشی ترس کرد . ئه‌وان ئه‌یانزانی که‌ حه‌مزه (ﷺ) پاریزگاری له‌ پیغه‌مبهری خوا (ﷺ)
ده‌کات .^۱

حه‌مزه (ﷺ) که‌ ئه‌م وشانه‌ی به‌ قوره‌یش ده‌وت ، هاوکات له‌گه‌ل وتنی ئه‌و
وشانه‌دا په‌حه‌متی ئیلاهی بو‌ی داده‌بزی و سنگی بو ئیسلام فراوان ده‌بی و ده‌چینه‌ ژیر
نالای هه‌ق و ده‌بینه‌ که‌سایه‌تی یه‌کی وه‌ها له‌ هه‌موو جی و سه‌رده‌می‌کدا نمونه‌ بیت بو
جوامیری .

وه ئیسلام بوونی حه‌مزه (ﷺ) شوکیکی قورس و زلله‌یه‌کی توند بوو بو
قوره‌یش .. جه‌ختی له‌سه‌ر ئه‌وه‌ کرده‌وه که‌ ئه‌م ئاینه‌ تازه‌ پیگای بلاو بوونه‌وه‌ی
گرتووته به‌ر به‌بی ئه‌وه‌ی هیچ پیگیریک بتوانی پیگای پی بگری‌ت .

پاشان پوژان تیپه‌پین و پیغه‌مبهری خوا (ﷺ) و موسلمانان کوچیان کرد بو
مه‌دینه و له‌وی پیغه‌مبهری خوا (ﷺ) ده‌ستی به‌دانانی بنچینه‌کانی ده‌وله‌تی ئیسلامی
کرد و زو‌ری پی نه‌چوو جه‌نگی به‌د‌ری گه‌وره‌ رووی دا که‌ حه‌مزه (ﷺ) پاله‌وانی ئه‌و
جه‌نگه‌ بوو .

^۱ ته‌به‌رانی (مرسل) ی زیویه‌تی کردووه . پیاوانی جی متمانه‌ن . الجمع به‌ ژماره (۱۵۶۱) .

"چهند لاپره یه کی رووناکی له جیهادی حمزه (ﷺ)"

یه که مین لیوایه ک پیغمبر خوا (ﷺ) پیکه و ی نا کاتی هاته مه دینه ، بو حمزه بوو (ﷺ) .

"جیهادی حمزه له شهری به در دا"

یه که مین هه لگرسینمری جهنگه که (نه سوه دی کوپی عبدالاسد) ی مه خزومی بوو که پیاویکی دپنده و بهد رفتار بوو ، هاته دمره وه و وتی : په یمان نه دهم به خواکانم که نه بی له و حه زه یان بخومه وه یاخود بیروخینم یان بهو هوپه وه بمرم .^۱ نه وه بوو کاتی له ریزه کان هاته دمره وه ، حه مزه ش بو ی هاته دمره وه ، که به یه ک گه یشتنن حه مزه شمشیریکی لیډا و قاچی له پانیه وه له ت کرد نه ویش به سمر پشیدا که وت و خوینی قاچی بهرو هاوړیکانی جوگه له ی به ست ، پاشان بهرو حه زه که به سنگه خشی پویش ت تا گه یشته لای حه زه که دیوسیت سوینده که ی به جی بینیت ، به لام حه مزه (ﷺ) یه کیکی تری لی داو و له ناو حه زه که دا کوشتی .^۲ نه مه یه که مین کوشتن بوو که ناگری شهری به در ی هه لگرساند .

"مهیدانکاری یه که"

پاش نه مه سی نه سپ سوار له باشتین نه سپ سواره کانی قوره ییش که له یه ک خیزان بوون هاتنه مهیدان ، نهوانیش (عوتبه و شهبه ی برای که کوپی ره بیعه) بوون له گهل (ولیدی کوپی عوتبه) کاتی له ریزه کان جیا بوونه وه داوای مهیدانکاری یان کرد . نه وه بوو چهند لایکی نه نصاری هاتنه مهیدان که (عوف و معوزی کوپانی حارس) بوون که داکیان ناوی (عفره) بوو له گهل (عبدالله ی کوپی رواحه) ، وتیان : نیوه کین ؟ فرموویان :

کومه لیکن له پشتیوانان وتیان : نیوه هاوشان و جوامیرن ، به لام کارمان به نیوه نیه ، به لکو کوپه مامه کانمان دهویت ، نینجا بانگه کریکیان هاواری کرد : نه ی محمد

^۱ - موسلمانان هموزیکیان دروست کرد بوو له پشت سپاکه وه تا ناوی لی بخون .

^۲ - برروانه : الرحیق المختوم (۱۹۶) .

هاوشانه کائنات له خزمانمان بؤ بینه مهیدان . پیغه مبر خوا (ﷺ) فمرموی :
هه لسه ئه عبیده کوری حارس و هه لسه ئه حمزه و هه لسه ئه علی .^۱

هر سى هاوه لى بهرین هه لستان و له بى باوه ران نزیک بوونه وه . پرسیان : ئیوه
کین ؟ ئه وایش هه وایان پیدان که کین . ئینجا بى باوه ران وتیان : باشه ، ئیوه
هاوشانی ئیمه . ئه وه بوو عبیده (که له هه مووان به ته مه نتر بوو) له گه ل عوتبه ی کور
ره بیعه پرو به پرو بوویه وه ، حمزه له گه ل شه بیه و علی کور ی نه ی تالیب (ره زای
خوای لى بیت) له گه ل وه لید دا پرو به پرو بوویه وه .^۲

سه باره ت (حمزه و علی) ، هیچ مؤله تی بهرام بهر که یان نه دا و خیرا کوششتیان ،
به لام عبیده چه ند لی دانیک له نیوان نه و بهرام بهر که یدا پرو ی دا و هه ریه که یان نه و ی
تری بریندار کرد ، پاشان علی و حمزه دایان به سه ر عوتبه دا و کوششتیان و هاوه له که یان
هه لگرت که قاچی بریندار کرا بوو . نه و هاوه له بهرینه هر به بریندار ی مایه وه تا وه کو
پاش چواریان پینچ پۆژ له دوا ی شه ری بهر له (صفراء) گیانی سپارد ، نه و کاته ی که
موسلمانان به ره و مه دینه ده گه رانه وه .^۳

له و جه نکه دا (حمزه) (ﷺ) ژماره یه کی له بى باوه ران کوشت و به په ریکی
نه عامه جیا ده کرایه وه .

(عبدالرحمن کور ی عوف) ده فمرمویت : ئومه ییه ی کور ی خه له ف پیى وتم : نه ی
(عبدالله) نه و پیاوه کی بوو که پۆژی بهر په ریکی نه عامه ی له سه ر سنگیه وه بوو ؟
وتم : نه وه (حمزه ی کور ی عبدالمطلب) ی مامی پیغه مبر خوا یه (ﷺ) . وتی : نا
نه وه چ کاریکی پی کردین نه و پۆژه !^۴

^۱ - فمرموده که : " قم یاعبیده بن الحارث ، و قم یاحمزه ، و قم یاعلی "

^۲ - له ریوایه تیکی دیکه دا هاوه ل ابی داووده ده : که عبیده له گه ل وه لید و علی له گه ل شه بیه حمزه له گه ل عوتبه
رو به پرو بوونه ته وه . (صحیح) ی سونه ته کانی نه بی داوود به ژماره (۲۳۲۱) .

^۳ - بر وانه / الر حیق المختوم (۱۹۶) .

^۴ - هه یه می ده لیت : (البزار) له دوو ریگاوه ریوایه تی کردوه له یه کیکیان دا له ماموستای (علی بن الفضل المراسبی)
بوو که نه مه دانه ی و باقی پیاوانی (صحیح) ن ریگه کی تر (لاوازه) . بر وانه الجمع به ژماره (۹۹۷۶) .

" به دوو شمیر له رژی نوحود دا دهجنیت "

له (عمیری کوری اسحاقهوه) ، دهرموی / حمزه کوری عبدالمطلب رژی نوحود له نیو دهستی پیغمبره خوا دا (ﷺ) به دوو شمیر شهره نه کرد و نهیفرموو : من شیري خودا و شیري پیغمبره کهیم (ﷺ) .^۱

" وینهیه کی زیندووی مهیدانی ههنگه که "

گهرمه شهره و ههزه به شمیره کهی گهرنی بی باوهپان دهریتهوه (یحصد) چون دورانهوه یهک ، (وحشی) ش که بو تهنه کاریک هاتبووه ناو هم مهیدانی شهرهوه ، نهویش کوشتنی حمزهیه ، نهگهر توانی بیکوژی نهوه (جیری کوری مطعم) له کوپلهیه تی نازادی نهکات .

" وهحشی له پشت داریکهوه وهستاوه قههکهی (ههربهکهی) به دهستهوهیه و چاودیری جولکهانی (حمزه) دهکات و دهنگی جیری کوری مطعم له خهیا لیدا دهنهنگیتهوه که دهلیت : نهگهر حمزهی مامی محمدا له تولهی مام کوشتهوه ، نهوه تو نازادیت تهنه لیدانیکه لهسهه سنگی ههزه و پاشان نازاد نهبی... بویه بهردهوام شوین ههزه دهکهوت به چاوهکانی و ههزهش (ﷺ) بهردهوام به شمیره کهی بی باوهپانی تهفروتونا نه کرد ، ههروهک شیریک کهلبهکانی تیژ کردبیتهوه دهیدا به سهریاندا و بهیهک لیدان له جوولهی نهخست و نهیفرموو : " من شیري خودا و شیري پیغمبره کهیم " .

ههزه یهکیکی دا له پیاویک و سهری له لاشه ی جیا کردهوه ، لهوکاته دا (وحشی) که بهردهوام له چاودیریدا بوو خو ی گرد کردهوه ، ههزه که (۳۰) دانه پیاوی تهنه له قورهیش کوشتبوو ، خو نهگهر ناوپی بهلای دارهکهوه بدایهتهوه ونهوهی به خهیا لدا

۱ - حاکم دهرهینانی کردوده (۱۹۶ / ۳) دهلیت : (صحیح) ههزههیش ههمان رای ههیه ههیشمی دهلیت / تههرانی ریوایه تی کردوده به کویره ی و تهی نهو پیاوانی فرموده پیاوانی (الصحیح) ن . الجمع به ژماره (۱۵۴۶۳) .

۲ - حمزه (ﷺ) رژی بهدر مامی نهی کوشتبوو .

بهاتایه که (وحشی) خوی بۆ مه‌لّاس داوه ، ئەوا وه‌ک هه‌وره‌گر مه‌ ده‌یدا به‌سه‌ریدا و ده‌یکوشت پێش ئەوه‌ی ئازادی بپینیت .

بۆیه‌ خێرا (وحشی) هه‌ربه‌که‌ی به‌ ئاراسته‌ی هه‌مزه‌ راست کردوه‌وه و پێش ئەوه‌ی هه‌لیدا ، هه‌مزه‌ پرووی له (سباع ی کوپی عبدالعزیز) کردوو ، پی‌ ی فهرموو : وهره‌ پێشه‌وه ، ئە‌ی کوپی خه‌ته‌نه‌کاره‌که .

ئ‌ه‌وه‌ بوو (ام‌ انمار) ی دایکی که‌ خزمه‌تکاری (شریقی ی باوکی انخس) بوو ئافره‌تی‌ک بوو خه‌ته‌نه‌ی ئافره‌تانی ده‌کرد له‌ مه‌که‌که . (سباع) ی کوپیشی که‌سیکی دوژمنی خوا و پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی بوو .. یه‌کی بوو له‌وانه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) به‌ درۆ دهرانی بۆیه‌ هه‌مزه (ﷺ) خوی بۆ توند کردوه‌وه و شمشیریکی به‌سه‌ردا به‌رزکردوه‌وه و لی‌ ی دا . هه‌رچی (سباع) یشه‌ هینده‌ی چاو تروکانیک که‌وته‌ سه‌ر زه‌وی و دواپین هه‌ناسه‌کانی ژیا‌نی هه‌لمژێ .

به‌مه‌ ده‌روونی (وحشی) چوه‌یه‌ک ، چونکه‌ ئە‌مه‌ سی و یه‌که‌مین کوژراوی ده‌ستی هه‌مزه‌ بوو ، بۆیه‌ ترس دلی وه‌حشی داگیر کرد له‌وه‌ی شه‌ره‌که‌ به‌ دۆران و شکستی قوره‌یش کوژایی بی‌ت بی‌ ئە‌وه‌ی ئە‌م توانیبی‌تی (حمزه) بکوژێ و به‌ و جو‌ره‌ش هه‌تا هه‌تایه‌ به‌ کۆیله‌یه‌تی بمینیت‌ه‌وه ، بۆیه‌ ئە‌مه‌جاره‌ به‌ ئە‌وپه‌ری وردی و عه‌زیمه‌ته‌وه‌ خوی بۆ مه‌لّاس داو سه‌رنجی هاتن و چوه‌نه‌کانی ده‌دا له‌ نیوان لاشه‌ی بی‌ باوه‌ر‌اندا ، به‌لکو له‌ فرسه‌تی‌کدا بتوانی بیکوژێ و ئازاد بی‌ .

وه‌ خالد کوپی وه‌لید و عه‌کره‌مه‌ی کوپی ئە‌بو جه‌هل^١ و چه‌ند ئە‌سه‌پ سواریک له‌ قوره‌یش دایانه‌وه‌ به‌سه‌ر مو‌سه‌لماناندا ، ده‌بینن تیری ئە‌و تیر ئە‌نازان‌ه‌ی که‌ پشتیان به‌کی‌وی ئو‌حو‌ده‌وه‌ دا‌بوو به‌ ئاسماندا بلا‌و بووه‌وه‌ به‌ ئاراسته‌ی چاو و‌گه‌ردن و سنگی ئە‌سه‌په‌کانیان ، بۆیه‌ ئە‌سه‌پ سواره‌کان پشتیان هه‌لکرد و له‌ناو دۆ‌له‌که‌دا بلا‌و بوونه‌وه‌ تا له‌وی ببنه‌وه‌ به‌ ئامانجی شمشیره‌کانی هه‌مزه‌ و علی و زبیر و ئە‌بی دجان‌ه‌ و که‌له‌ پیاوانی مو‌سه‌لمانان ...

^١ - نه‌ر کاته‌ خالد و عه‌کره‌مه‌ (ره‌زای خوايان لی بی‌ت) هیشتا مو‌سه‌لمان نه‌بوو بوون .

هاوار له سهر کیوی ئو خود بهرز بوویه و موسلمانان هاواریان نه کرد :
(اُمت ، اُمت) ^۱ و مژدهی سهرکهوتنی خوابی یان ددها ، بی باوهرانیس هاواریان نه کرده لات و عوززا .

لهو لایشهوه نافرتهانی قورهیش پهروشی دهخستهوه دروونی پیاوهکانیان بهدهف لیدان ، همهزمش هاته پیشهوه و شمیشرهکهی به دهستهو له نیو دهستی پیغه مبریی خوا (ﷺ) دا شهری دهکردو دهیغهرموو : " من شیریی خودام "

لهو کاته دا قاجی له زهوی هه لکهوت و به سهر پشتیدا کهوت و زیریکی (درع) بهری له سهر سکی لاچوو .. هرچی (وحشی) یه ئهم ههلهی قوستهوه که له سهرهتای شهرهکهوه چاوه ری ی بوو ، بویه هر بهکی خسته جووله و ئاراستهیی (حمزه) و بوی هه لدا .. هر به که به موسلدانی دا پوشت و له نیو لاقهکانیدا هاتهوه دهرهوه .

لهویدا هاواریکی بی دهنگ له همهزوه دهبینرا .. و چاوی گیرا ، بینیی (وحشی) له پشت داریکهوهیه ، ههولی دا هه لسیت و بهرهو (وحشی) پروات تاوهکو ئهو کویله حبهشی یه بکوژیت که به ناپاکی لییدا ^۲ ، به لام نهیتوانی بهردهوام بیست و کهوته سهر زهوی ...

سهری بهرز کردهوه تا پروانی .. بینیی کیوی ئو خود به سهر ئاسمانهوه دهسوپیتهوه و شاری مه دینهی دووره شاریش تاریکی دایگرتووه ، هاواری موسلمانانیش که وهك ههوره بروسکه ده لیت (اُمت ، اُمت) خهفه بوویهوه ... ئهو ئیتر نهیده توای به چاو ببینیست ، به لام به چاوی به سیرهتی یه کهم پوژی ئاشکرا کردنی موسلمان بوونی خوئی دهبینی که چووه سهر ئه بو جههل و کهوانه کهی له ملی ئالاند ، ئهو کاتهی ئه بوجههل له دانیشگهیهکی لای که عبه دابوو کاتی بیستی ئه بو جههل خهریکی خراپه کاری و ئازاردانی برازا کهی بووه .

ههروه ها پیاوه ئازاکانی قورهیشی دهبینی که پوژی بهدر له ژیر لیدانی شمشیره تیزه کهیدا به لاشهیهکی سارد و سهرهوه جی دهمان بهو جوژه دنیای به جی هیشت له مایکدا که دهنگی نهرم و شیرین به گوچکهیدا دهیچرپاند و مژدهی بههشتیکی پی

^۱ - بهمانای نهوه دیت که را دهی خوداهاته دی و فهرمانی جی به جی بوو .

^۲ - واته له مهیدانی شهردا پرو به پروی نه رهستا ، به لکو له پشتهوه به (غبر) لییدا .

دهدا که فراوانی یه کی هیندهی زهوی و ناسمانه کانه .. و دل و دهر وونی ناسووده بوو ، پوچه پاکه کی بهره لای پهرومردگاری به دلنیایی و ناسوودهی گوزهری کرد .

نینجا (وحشی) هاته سهری .. نیستا وحشی ئیتر ترسی لی ی نی یه .. بویه حهر به کی دهر هینایه وه بهره و سمر باز که گه گه رایه وه ، چونکه ئه و ته نها کاره ی به ئه و سپیردرا بوو نه نجامی دا .^۱

دواتر (وحشی) موسلمان بوو ، بووه موسلمانیکي باش و هاته لای پیغه مبره ی خوا (ﷺ) ، لی ردها بواریک ده که یه وه تا بزاین ئه و وتوویژهی که له م چاوپیکه وتنه پرویدا چی بوو ؟

(وحشی) ده لیت : هاتم بو مه دینه بولای پیغه مبره ی خوا (ﷺ) پرسى : وحشیت ؟ وتم : به لی . فهرمووی : " إجلس ، فحدثنی کیف قتلت حمزة " ، فهرمووی : دانیشه ، بوم باسکه ، چون حه مزه ت کوشت ؟ منیش بوم باس کرد ، فهرمووی : " وحبك ! غیب عنی وجهك ، فلا أرینك " فهرمووی : " ئیتر به سه ، پووم لی وهرگیره و ئیتر با نه تبینم " ئه وه بو ئیتر من خوم له پیغه مبره ی خوا (ﷺ) به که نار ئه گرت هه تا وه فاتی کرد .

کاتیکیش که موسلمان هکان چوون بو (مسلیمه ی دروژن) منیش له گه لیاندا چووم و ئه و حهر بایه م هه لگرت که (حمزه) م پی کوشت ، کاتی خه له که به یه گه شتن ، سهیری (مسلیمه) م کرد که شمشیری به ده سته وه بو ، سویند به خوا نه مده ناسی ، به لام بینم پیاویک له پشتیوانان له لایه کی تره وه ئه یه وی هه لمه ت به ریته سهر مسلیمه ، ئیتر ههر دوو کمان خومان بو ناماده کرد تا من بوارم بۆ ره خسا و حهر به که م بۆ هاویشتن و لیما ، نه نصاری یه که ش به شمشیر لییدا ، خوا دهرانی کاممان کوشتمان . خو نه گهر من کوشتبیتم ئه و باشتین که س پاش پیغه مبره ی خوا (ﷺ) وه خراپترین که سم کوشتووه .^۲

^۱ - بر وانه (محمد رسول الله والذین معه ...) (۲۷ - ۳۰) (غزوة احد) ی ماموستا عبدالحمید جرده السحار .

^۲ - دانه پالنه کی به هیزه / بو (وحشی) ده که ریته وه . ابن هشام دره هیسانی بو کردووه (۷۰ / ۲ - ۷۳) هه ره وه ها (بخاری) له (المغازی) دا (۴۰۷۲) .

" پاش شهید بوونی چه‌مزه بی باوهران لاشه‌که‌یان شیواند "

له ئه‌نه‌سه‌وه ، ده‌فرمووی : پوژنی ئوحوو پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) هاته سهر لاشه‌ی (حمزه) که لوت و گوئی کرا بوو شیوینرا بوو . فرمووی :

" لولا أن تجد صفية في نفسها ، لتركته حتى يحشره الله من بطون السباع و الطير " فرمووی : له‌بهر نه‌وه نه‌بوايه (صفیه) دلگران نه‌بی ، وازم لی نه‌هینا تاوه‌کو خوی په‌روهردگار له‌ناو سکی جانه‌وهر و چیکلدا نوچکه‌ی بالنده‌کاندا زیندووی بکردایه‌ته‌وه .

ئینجا که‌وايه‌ک (بورده‌یه‌ک) کرایه‌کفنی که نه‌گهر سه‌ریان دا پویشیایه ، قاچی دهرده‌که‌وت ، نه‌گهر قاچیت دا پویشیایه سه‌ری به‌دهرده‌که‌وت ، پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) له‌و جه‌نگه‌دا نوینژی له‌سه‌ر هیچ کام له شه‌هیده‌کان نه‌کرد و فرمووی : " انا شهید علیکم " ، من شاهیدم به‌سه‌رتانه‌وه ... و سئ سئ یان دوو دوو له‌گوپیکدا کوئی ده‌کردنه‌وه و ده‌پیرسی کامیان زیاتر قورئانی له‌بهره ، نه‌وه‌ی پیشت‌له‌گوپه‌که‌دا دا نه‌ناو هه‌روه‌ک دوو دوو سئ سئ ده‌یخستنه‌یه‌ک کفن .^۱ وه له‌پوایه‌تی‌کدا هاتووه / بینرا که چه‌مزه سکی هه‌لدرا بوو (و حشی) جگه‌ری بو (هندی کچی عنبه) برد بوو له‌بهر په‌یمانیک (نزدیک) که هیندا بووی کاتی له‌بهر دا باوکی کوشتبوو .^۲

وه له‌ئینبو عومهره‌وه ، فرمووی‌ه‌تی : پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) گوئی له ئافره‌تانی نه‌نصار بوو هاواریان به‌سه‌ر کوژراوه‌کانیاندا نه‌کرد .. فرمووی : " لکن حمزه لا‌بوای له " ، به‌لام چه‌مزه که‌س نی یه‌بوئی بگری ... ئافره‌تیش هاتن و له‌لای پیغه‌مبه‌ری خوا دا (ﷺ) به‌سه‌ر چه‌مه‌زه‌دا گریان تاوه‌کو فرمووی : " مروهن لا‌یکین علی هالک بعد اليوم " ^۳ واته : پییان بلین له‌م پوژنه‌به‌دوو‌اوه به‌سه‌ر هیچ مردوویه‌کیاندا نه‌گریه‌ن .

^۱ - اسناده‌که‌ی (حسن) ی / احمد دهره‌هینانی بو کردووه (۳ / ۱۲۸) وه ابوداوود له‌المنائز (۳۱۳۶) دا و نه‌رناتووت به (حسن) دایناوه .

^۲ - برواته : سیر اعلام النبلاء (۱ / ۱۷۹) .

^۳ - دانه‌پاله‌که‌ی به‌هیزه : احمد دهره‌هینانی بو کردووه (۲ / ۸۴) برواته لی‌کۆلینه‌وه‌ی (نه‌رناتووت) له‌سه‌ر (سیر اعلام النبلاء) (۱ / ۱۷۳) .

105

۱۲ - بهرانی کوپی مالک (ﷺ) "

" سهد پالہوانی بهمهیدانکاری کوشت !! "

خوای پهروردگار ههروهک چۆن دمزانی پهيامهکهی به کوئی دهگهیهنیت وههاش دمزانی کئی ههلبژیری ببه هاوهل و پشتیوان بۆ پیغمبرهکهی .
(براء) کئی یه ؟

ئهه پالہوان و جوامیره ، هاوهلی پیغمبرهی خوا (ﷺ) و له ههمان کاتدا برای (انس ی کوپی مالک) ی خولامی پیغمبرهی خوايه . له جهنگی ئوحوو بهشدار بووه و له پهیمانی ژیر دارهکهدا بهیعتی داوه ..

زهههبی دهلیت / براء بهوه بهناوبانگه له جهنگهکانیدا سهد کهسی به مهیدانکاری (مبارزه) له پالہوانان کوشتووه .^۱

عومهر (ﷺ) کاتی پهيامی بۆ ئهمیرهکانی سوپا دهنارد ، دهینووسی : " براء بهکار مههینن بهسهر سوپاوه ، چونکه بهراستی ئهو لهناویان ئهبات به هوئی ئهوه وه که ههر بهرهو پیشهوه دهیانبات .^۲

کهواته ئهو تهنها بهدوای سهرکهوتندا ناگهڕی ، بهلکو بهدوای شههادت دا دهگهڕی و پهلهی هاتنیهتی ، بهراستی نمونهیهکی بێ وینهیه و زهمان هاوشیوهی ئهم پیاوهی کهم تیدایه ...
براء هیندهی گرنگی بهناخی دهروونی دها ، ئهوهنده گرنگی بهرووکesh نهئا ، ئهو دهیزانی که ناو کرۆکی جیگای سهرنجی پهروردگاریهتی .. براو له ژیر ئهو بهرگه رهش و پروتهیدا ... گهوهیهی شاردهبووه وه ...

له (انس ی کوپی مالک) هوه (ﷺ) ، دهفهرموی : " چهندها سهر گژی تهپ و توژاوی و جل و بهرگ شپهیه که گوئی پی ناردی ، کهچی ئهگهر سویند به

^۱ - پروانه / سیر اعلام النبلاء (۱ / ۱۹۶) .

^۲ - حاکم له (المستدرک) دا ریوایهتی کردووه (۳ / ۲۹۱) به دانه پالکی (مرسل) . حياة الصحابة . (۱۲۸/۲) .

پهرومردگاری بخوات ، نهوا سویندهکه ی به جی نههینی (یا خود نهونده چاکه کاره هرگیز سویندهکه ی ناشکینی)، له وانه براء ی کوپی مالک .^۱

" چند هه لوئستیکی پالنه وانانای دهستی ئیسلام "

له سهرده می جی نشینایه تی پیشهوا (ابوبکری صدیق) دا (ﷺ) نهوه ی ویستی له ئیسلام هه لگه پرایه وه و فیتنه و ناژاوه سهری کیشاو وهک لافاوی پاپیچکرا و کهوته بزوتن به نامانجی سرینه وه ی شوینه وار و مه شخه لی ئهم ئایینه پیروزه ، بویه نه بویه کر له دژیان پاپه پی و چند لیوایه کی پیکه وه نا و به پشت بهستن به خوی تاک و ته نها ، ناژاوه که ی دامرکانده وه و فرمانی خوا هاته دی و ئاشکرا بوو ... جا با بی باوه رانیش به مه دلگران بن ...

بهو جوړه پروداوی یمامه) پروی دا له نیوان موسلمانان و سوپای (موسلیمه ی دروژن) و یه کی بوو له جهنگانه ی له نیوان سهربازانی خوا و سهر بازانی شهیتاندا پروی دا .

له جهنگه دا (براء ی کوپی مالک) جوانترین هه لوئستی له ژبانئ ئوممه ته که ی و نه ته وه کهیدا نووسیه وه .

له (انس) وه ، ده لیت / پوژی (یمامه) ، خالدی کوپی ولید به (براء ی) فرموو: هه لسه ئه ی (براء) ، ده لیت : براء هه لستا و چووه سهر نه سپه که ی و ستایشی پهرومردگاری کرد و ئینجا فرمووی :

" ئه ی ئه هالی مه دینه ، ئهمرؤ مه دینه بو ئیوه نیه ، به لکو ته نها خوی تاک و به هه شت بو ئیوه یه " . ئینجا چه کی هه لگرت و چه لکیش به دوایدا چه که کانیا ن هه لگرت. بهو جوړه نه هلی (یمامه) شکستیان خوارد . له وی (براء) (ﷺ) گه یشته به (محکم ی

^۱ - حسن صحیح / ترمزی دهره ینانی کردوده (۳۸۵۳) و ده فرمووی : فمعه ی (حسن) ی (صحیح) ه .
(ثمرناطوط) یش ئهم رایه ی هیه .

یهمامه) ی سهر کرده ی سوپای موسه یلمه و شمشیریکې لیدا و کوشتی و شمشیره کې (محکم) ی هه لگرت و شهرې پی کرد هه تا له ت بوو .^۱

ئین اسحاق ، ده لیت : موسلمانان هیرشیان برده سهر بی باومړان تا په نایان پی بردنه ناو باخچه که که موسه یلمه ی دوژمنی خوی تیا بوو ، براء وتی : موسلمانان بمخه نه سهر شانتان ، نه وانیش بهرزیان کرده و تاوه کو خوی گه یانده سهر دیواره که و به سهریدا سهر که وت و خوی هه لواسی و له وی به سهر باخچه که و به رده وام شهرې له گهل ده کردن تاوه کو به روی موسلمانان کاندرا کریده و و چوونه ژورده و بویان و خوی پهره دگار موسه یلمه ی دا به کوشت .^۲

له پړوايه تیکدا هاتوه ، براو له سهر قه لغانیک دانیشتووه و وتویه تی : بهر مه کانتان بهرزم که نه و و بمگه ی نه لایان ، نه وانیش بهر مه کانیان بهرزیان کرده و ته و و خستویانه ته پشت دهرگاهه و .. دوايي زانی یان له وی ده که سی له بی باومړان کوشتووه .^۳

بهم شیویه جهنگه که به سهر که وتنیکی گه وړه ی موسلمانان کوتایی پی هات ، به لام سهرمړای نه و هه موو پالنه وانیتی و تیکوشانه ی براو له جهنگه دا و خو خستنه بهر مه ترسی له پیناو بهر ده ست هیئانی شهره فی شهاده تدا ، که چی له م شهره دا شه هیدی به نسیب نه بوو ﴿ لِكُلِّ أَجَلٍ كِتَابٌ ﴾ سورة الرعد ، آیه (۳۸) .

له گهل نه مه شدا دلنیا بوو که خوی پهره دگار بی بهشی ناکات له و پړزه گه وړه و نه و شانازی یه بی وینه یه ، بهراستی خودا نه و که سانه بی نومید ناکات که لیی ده پارینه و و داوای لی ده که ن .

^۱ - پروانه : حیاة الصحابة (۲ / ۱۲۷) .

^۲ - پروانه : الاستيعاب (ابن عبدالبر) (۱ / ۱۳۸) .

^۳ - بهیمه قی ربوايه تی کردووه . اسناده کې (مرسل) ه . پروانه پمراویزی (حیاة الصحابة) (۲ / ۱۲۸) .

له نه نه سه وه ، ده لیت : چوم بۆ لای براو ده بینم که وانه که ی ده لاوانده وه پیم
وت : تاکه ی ئەم کاره نه کهیت ؟ وتی : تو وانه زانی من له سه ر جیگا نه مرم ؟ سویند
به خوا نه وه دو نه وه ندهم کوشتوو .^۱

پوژان تیپه رین و کوشتاریکی توند له نیوان موسلمانان و فارسه کاندایه جهنگی "
تستر" دا پرووده دات ، له وی له کاتی گهرمی و کلپه سه ندنی کوشتار و خستنه کاری
نه وه پهری توانا و هیژ له لایه ن دوژمنانه وه و له بارو دوخیکی ته نگاودا (حرج) دا ،
هه ندی له موسلمانان به (براو) یان وت : نه ی (براو) پیغه مبره ی خوا (ﷺ)
فه رموویه تی : " إِنَّكَ لَوَاقِسْتُم عَلَى اللَّهِ لِأَبْرِكَ ، فَأَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ " واته : تو نه گهر سویند به
پهرومردگارت بخویت (داوای لی بکهیت) وه لامت ده داته وه له بهر نه وه سویندی له سه ر
بخو ...

نه ویش فه رمووی : سویندت پی نه خوم نه ی پهرومردگار ، بیانخه ته ژیر چنگمان
پاشان له پردی (سوس) به یه که گه یشتن ، موسلمانان یان تووشی نه زیه ت کرد . وتیان /
نه ی براو سویند له سه ر پهرومردگات بخو ، فه رمووی : " نه ی خوا ی پهرومردگار ...
سویندت پی نه خوم بیانخه ته ژیر چنگمان و بمگه یه نه به پیغه مبره که ت ، نه وه بو
خوا ی گه وه ره فارسه کانی خسته ژیر دهستی موسلمانان و شکستیان هیئاو (براو) یش
شهید کرا .^۲

له سه ر مهیدانی جهنگ و شه ره فدا نه م پاله وانه شهید بوو ، زه وی به خوینی
پاک ی ناودرا که له بوئی میسک خوشتی بوو ...

به راستی نه وه ی تامه زوی بوو به دهستی هیئا و به ئاواتی خو ی گه یشت و
شوینه واری ئاسوده یی له سنگ و پوخساریدا به دی کرا و له ناو ویزدانیدا دهنگی نه م
نایه تانه ی پهرومردگاری ده زنگایه وه : ﴿ ... ثُمَّ قُتِلُوا أَوْ مَاتُوا كَيْزُفَتْهُمْ اللَّهُ رِزْقًا حَسَنًا وَإِنَّ اللَّهَ
لَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ، كَيْدَحِلَّتْهُمْ مُدْخَلًا يَرْضَوْنَهُ وَإِنَّ اللَّهَ لَعَلِيمٌ حَلِيمٌ ﴾ سورة الحج آیه (۵۸ - ۵۹)

^۱ - اسناد ده کی (صحیح) ه ، نین سه عد له (الطبقات) (۷ / ۱ / ۱۰) رپوایه تی کردووه ، نه رناو نو ط سه ر
(۱۹۸/۱) .

^۲ - بروهانه : صفة الصفوة (۱ / ۳۱۷ ، ۳۱۸) .

واتە : ئەوانەى لە پیناوی خوادا کوژران و شەهید کران یاخود مردن ، سویند بى بیگومان خوا لەرزق و پۆزى چاک بەهرەمەریان دەکات ، بەراستى خوا ھەر خۆى چاکترین پزق و پۆزى بەخشە . سویند بى خواى گەرە ئەو جوړە کەسانە دەخاتە شوینیکەوہ کە زۆر پى ى پازى و خوشنود دەبن ، بەراستى خوا زانایە (بە ھەول و نیەتتان) و خوگرە (زۆرپەلە ناکات لە تۆلەسەندندا) . .

" ۱۳ - عبدالله بن کوری مسعود (ﷺ) "

" نزیکت‌ترین ک‌س له پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ) له پرووی

پ‌نم‌وونی و شوین پی ه‌ل‌گرتنه وه "

ابن مسعود کی یه ؟

پ‌ش‌ه‌وای تیگ‌ه‌یش‌ت‌وو ،^۱ و زانای ئەم ئوممه‌ته (ابو عبدالرحمن) ی ه‌زلی مکی موهاجیری و به‌دری (یه ، یه‌کیکه له (السابقین الاولین)^۲ و له نه‌ج‌ی‌زاده زانا‌کان . له‌به‌در به‌ش‌دار بووه ، و ه‌م‌ردوو ه‌یجره‌ته‌که‌ی کردووه ، وه پ‌وژ‌ی (یه‌رموک) به‌سه‌ر (غه‌نیمه) وه بووه . چاکه و ئاکاری گه‌ل‌یک زوره و زانستی زوری لی و‌ه‌ر‌گیراوه .

پ‌یش‌ چوونی پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ) بۆ مالی (ارقم) ، موسلمان بووه ه‌م‌وو جه‌نگه‌کانی بین‌یوه .. خاوه‌نی نه‌ینی^۳ و هاوه‌لی سه‌رین و سیواک و نه‌عه‌له‌کانی و ه‌م‌روه‌ها ده‌ست نو‌یژ‌ی پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ) بووه له‌سه‌ف‌م‌ردا .

له پرووی شوین پی ه‌ل‌گرتن و پ‌نم‌وونی‌ه‌وه به پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ) ده‌ش‌وب‌ه‌ین‌ری و که‌سیکی که‌م گوشت و باریکه له بووه و قاچه‌کان‌یشی ورد و باریک بوون . وه یه‌کی بووه له‌وانه‌ی باشت‌رین پ‌و‌ش‌اک و خ‌و‌ش‌ترین ب‌و‌نی ه‌ه‌بوو .

داد‌گای کوفه‌و گه‌نجینه ، (بیت المال) ی له‌سه‌رده‌می (عمر) و سه‌رده‌تای سه‌رده‌می ج‌ین‌ش‌ین‌ایه‌تی (عوسمان) ی‌ش‌دا (په‌زای خ‌وای لی بیت) ، گرت‌وو‌ته ده‌ست ، پاشان چ‌وو‌ه بۆ (مدینه) و له‌و‌ی سالی (۳۲) ی ک‌و‌چی وه‌فاتی کردووه و له (بقیع) سپارده کرا له ته‌مه‌نی شه‌ست و نه‌وه‌نده سالی‌دا .^۴

^۱ - ه‌م‌روه‌ها (ابن عباس) یش (ﷺ) ه‌م‌روک ئەم به (ح‌ب‌ر‌ال‌امه) ناو‌ن‌را بوو .

^۲ - السابقین الاولین : ئەو هاوه‌له به‌ر‌یزانه‌ن که ه‌م‌ر له سه‌رده‌تای پیغه مبه‌رایه‌ت‌یدا ئیمانیان ه‌یناوه .

^۳ - ه‌م‌روه‌ها (ح‌زیفه‌ی ک‌وری یان) (ﷺ) به خاوه‌نی نه‌ینی پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ) به‌ناو بانگ بووه .

^۴ - ب‌روانه م سیر اعلام النبلاء (۴۶۱ /) ، صفة الصفوة (۲۰۸ / ۱) .

"چاکه نانی"

- ۱- له (عبدالله ی کوپی عمر) هوه ، ده لیت : پیغمبره ی خوا (ﷺ) فهرموویه تی : " خزوا القرآن من أربعة ، من ابن مسعود ، ابي بن كعب ، و معاذ بن جبل ن و سام مولى أبي حذيفة " ^۱ واته : قورئان له چوار کس وهرگرن ، له ئیبنو مسعود و ئوبه ی کوپی که عب و مه عازی کوپی جبل و سالمی (مولى) ی ئه بی حزیفه .
- ۲- له ئیبنو مه سعوده وه ، ده فهرموئ : پیغمبره ی خوا (ﷺ) فهرموویه تی : " اقتدوا بالذین من بعدی من اصحابی ، ابي بكر و عمر ، واهتدوا بحدی عمار ، و تمسکوا بعهد ابن مسعود " ^۲ واته : شوینی هاوه لآنم پاش خوّم هه لگرن ، له ئه بی بهکر و عمر و له سه ر پینمویی (عمار) بپوّن و ده ست به په یمانی ابن مسعود وه بگرن ...
- ۳- له عبدالرحمن ی کوپی یه زیرده وه ، ده فهرموئ : هاتین بۆلای حزیفه و پیمان وت : باسی نزیکتین که سمان له پیغمبره ی خوا وه (ﷺ) بو بکه له پرووی پینمونی و هه لگرتنی راسته ریگاوه ، تاوه کو ئیمه ش شتی لی وهرگرین و گوئ بو پاگرتن ، فهرمووی : نزیکتین که س له و پرووه ئیبنو مه سعوده ، هه تا له ماله که ی خویدا شهرمان لی ده کات ، هاوه لآنی پیغمبره ی خوایش (ﷺ) زانیویانه که کوپی (ئوم عه بد) له هه مووان زیاتر پرو له خوایه . ^۳
- ۴- له عبدالله ی کوپی مسعود وه ، ئه فهرموئ : که ئه بو بهکر و عمر (ﷺ) مژده ی ئه وه یان پیداهه که پیغمبره ی خوا (ﷺ) فهرمویه تی : " من أحب أن یقرأ القرآن غصاً کما انزل فلیقرأه علی قراءة ابن ام عبد " ^۴ واته : کیّ حمز ئه کات قورئان به یاراوی هه ر به و جوړه ی که دابه زیوه بیخوینی با له سه ر خویندنه وه (ابنو ام عبد) بیخوینی .
- ۵- په حمه تی خوات لی بیت ، به راستی تو غولامیکی فیږ کراویت .

^۱ - صحیح / صحیحی سوننه ته کانی (ترمزی) (۲۹۹۵) ، ص حیه ی (۱۸۲۷) و له هه ردو صحیحه که شدا هاتووه .

^۲ - صحیح / صحیحی سوننه ته کانی (ترمزی) (۲۹۹۲) ، ابن ماجه (۹۷) .

^۳ - صحیح / صحیحی سوننه ته کانی (ترمزی) (۲۹۹۴) .

* صحیح : صحیحی سوننه ته کانی (ابن حجه) (۱۱۴) ، فهرموده ی (۲۳۰۱) .

ئەمە سەرەتای ناسینی پیغمبەری خوا (ﷺ) بوو لە گەڵ ئیبنو مەسعود دا ، که چیرۆکەکی بەم جوهریه :

لە ئیبنو مەسعود ، دەفرمووی / شوانیم بۆ (عقبە ی کۆری ابی معیط) ئەکرد ، پیغمبەری خوا (ﷺ) و ئەبو بەکر بەلامدا تیپهرین . پیغمبەری خوا (ﷺ) فرمووی : " یا علام هل من لین ؟ قلت : نعم ، و لکنی مؤمن ، قال : فهل من شاة لم یر علیه ائمل ؟ " فأتیه بشاة ، فمسح ضرعها ، فزل لین ، محلب فی اناء ، فشرب ، وسقى أبابکر ، ثم قال للضرع أقصر ، فقلص ."

واته : فرمووی : ئە ی کۆری لاو (غولام) شیرت لا ههیه ؟ وتم : بەلێ ، بەلام من خاوهنی نیم و تهنه راسپیروم ، فرمووی : ئە ی هیچ مەرکت لا ههیه ، نیرە ی لێ نه پهریبی . منیش مەرکم بۆ هیئا و دەستی پیروزی هیئا به سەر گوانی مەرکه دا ، شیر ی لیوهات و دايدوشیه ناو جامیک ، ئەو لێ ی خواردهوه و بهشی ابوبکریشی دا و پاشان به گوانه که ی فرمووی بچۆره وه یهک ، ئەویش چوه یهک . لای (ئەحمەد) ئەمەش لە سەر ریوايه ته که ههیه که ابن مسعود ، دهلیت : دوا ی ئەوه هاتم بۆ لای پیغمبەری خوا (ﷺ) و پیم وت : ئە ی پیغمبەری خوا ، شتیکم لەم وتهیه فیڕکه ئەویش دەستی به سهرمدا هیئاو فرمووی : " یرحمک الله انک غلیمم معلم " ،^۱

واته : خوا ره حمت پی بفهرمی ، به راستی تو لایکی فیڕکراویت (زیره کیت) . له ریوايه تیکی دیکه دا هاتوه دهلیت : ئیتیر منیش موسلمان بووم و هاتم بۆ لای پیغمبەری خوا (ﷺ) .^۲

۶- له عبدالله ی کۆری مسعوده وه (ﷺ) ، دهفرمووی : کاتی ئایه تی : ﴿ لَئْسَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ ۙ ﴾^۳ سورة المائدة ، آیه ۹۳ . هاته خواره وه ، پیغمبەری خوا (ﷺ) پیمی فرموو : " انت منهم " واته : تو له وانیت .

^۱ - فرموده ی (حسن) د ، احمد ریوايه تی کردوه (۱ / ۳۷۹) . زهه بهیش به هیچ دایناره له (سیر اعلام النبلاء) (۱ / ۴۶۵) .

^۲ - احمد دههینانی بۆ کردوه (۱ / ۴۶۲) .

^۳ - مانای نایه ته که / هیچ کونا هیک نیه له سهر تهوانه ی که باوهریان هیئاوه و کرداره چاکه کانیا ن نه جامداوه .

^۴ - صحیح : موسلم له (الفضائل) ، (۲۴۵۹) ریوايه تی کردوه له بابی (فضائل عبدالله) .

۷- له (ابی الاحوص) هوه ، دهلیت : گویم له (ابا مسعودی بهدری) و (باموسی) بوو کاتی عبدالله ی کوری مسعود وهفاتی کرد ، بهیهکتریان ئهوت : تو بلی ی دوا ی خوی کەسی وهک خوی به جی هیشتبی ؟ ئهوی تر دهیوت : مادمه تو وا دهلیت با پیّت بلیم که ئهوه کەسیکی وابوو کاتی خەلکی ریگهیان به ئیمه و مانان نهئەدا مؤلهتی ئهویان ددها و کاتی ئیمه له ههلویتست و بونهیهکدا نادیار و ناناماده بووین ئهوه لهوی بوو .^۱

نووسهر دهلیت : بی گومان جگه له مانه ی باسماں کرد ، چه ندین چاکه و فەزلی دیکه ی ههیه ئیمهش بهراستی ده مانه ویّت زیاتر له سهری برۆین ، چونکه ئیبنو مهسعودیش (ﷺ) بی بهش نه بووه له بوختان و زمان خراپ لهم چاخه ماندا له لایه نه کسانیکه وه که پسپۆن له تهزویر کردنی واتاکان و دان له پهمزه ئیسلامیهکان : ﴿ وَاللّٰهُ مِنْ وَرَائِهِمْ مُحِيطٌ ﴾ سورة البروج ، آیه (۲۰) .

واته : (بابازان) دهسهلاتی خوا له پشتانهوه دهری داوون و له دهستی دهرناچن .

" زانستی ئینو مهسعود (ﷺ) "

۱- له (ئهبی مسعودی بهدری) هوه ، دهلیت / کەسیک ناناسم که پیغمبره ی خوا (ﷺ) پاش خوی به جی ی هیشتبی زانتر له ئیبنو مهسعود ، له قورئاندا " .^۲

۲- له (مهسروق) هوه ، دهلیت : عبدالله (ﷺ) فهرمووی : سویند بهوزاته ی هیچ خوایهک نی یه بیجگه لهو .. هیچ سووره تیّک نی یه دابهزیبیت و من نه مزانیبی له کوئ دابهزیوه ، وه هیچ ئایه تیّک نی یه دابهزیبی و من نه مزانیبی له سه رکی دابهزیوه ، وه ئهگەر بزائم کەسیک له من زانا تره به فهرمووده ی خوا (قورئانی پیروژ) ، ئهوه دهچووم بۆلای . (بوخاری ریوایهتی کردووه) .

۳- له (ابی وائل) هوه ، له عبدالله وه دهگپرتته وه که چه نه کەسیک باسی خویندنه وه ی (عبدالله) یان دهکرد ، وهک ئهوه ی عهیداری بکهن (په خنه ی لی بگرن) ، ئهویش

^۱ - صحیح / مسلم دهرهینانی کردووه (۲۴۶۶) (۲۴۶۳) له (فضائل الصحابة) ، فضائل عبدالله بن مسعود .

^۲ - صحیح / مسلم له بابی (فضائل الصحابه) (۲۴۶۱) (۱۱۳) دهرهینانی بۆ کردووه .

فرمووی : بهراستی هاوډلانی پیغمبرمیری خوا (ﷺ) دهیانزانی که من له همموویان باشر قورئان دهخوینمهوه ، پاشان وهک ئهوهی پهشیمان بی له مهی که وتی ، فرمووی : بهلام من باشرینیان نیم .^۱

" لاقی عبدالله له ترازوودا له کیوی ئوحد سهنکینتره "

له (علی کوری ابی تالیب) هوه ، (ﷺ) فرموویه : پیغمبرمیری خوا (ﷺ) فرمانی کرد به (ابنو مسعود) تا بجیته سهرداریک داوای شتیکی لی کرد و که چووه سهردارهکه هاوډلانی سهیری لاقی (عبدالله) یانکرد ، له بهر باریکی و وردیی لاقی دهستیان به پیکه نین کرد . پیغمبرمیری خوا (ﷺ) پییانی فرموو : " ما تضحکون ؟ لرجل عبدالله اتقل فی المیزان يوم القيامة من احد " .^{*}

پیغمبرمیری خوا (ﷺ) له بهردهم ابن مسعود دا دهگری ، عبدالله دهفرمووی : - پیغمبرمیری خوا (ﷺ) فرمووی که قورئانی به سهردا بخوینم منیش وتم ئهه پیغمبرمیری خوا (ﷺ) ئهتهوی من قورئانت به سهردا بخوینم له کاتیکدا به سهر توډا دابهزیوه ؟ فرمووی " اشتی أن اسمعه من غیری " واته : حهن ئهگهم و تامه زروم له غهیری خو می بییستم .

منیش سوره تی (النسہ) م به سهردا خویندهوه تا گه شیتمه : ﴿ فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا ﴾ سورة النساء ، آیه (۴۱) .

واته : ئینجا ده بی حالی ئهه خه لکه چوون بیت ، کاتی له ههر میلله تیک شایه تیکیان هیئاو تو شنی هیئا (ئهه محمد (ﷺ)) به شایهت به سهر ئهه خه لکه وه .

لهویدا ئیدی ئامارژهی بو کردم که به سه ... ده بینم فرمیسک له چاوهکانی دیتته خواری.^۲

^۱ - پیاوانی جی متمانه ، بخاریش به هاوشیوهی تم دهرهینانی کردوده (۵۰۰۰) ، بروانه پهریزیری سیر اعلام النبلاء (۱ / ۴۷۴) .

^{*} - صحیح احمد ، دهریهیناوه (۱ / ۱۱۴) بروانه (المجموع) (۹ / ۲۸۸) .

^۲ - صحیح : بوخاری و مسلم و ترمزی ربوایه تیان کردوده .

" عومەر بهرگری له ئینو مهسعود (ﷺ) دهکات "

له (ئهبی وائل) هوه ، ئینو مهسعود کابرایهکی بینی که رۆبهکهی زور شوې بوو بووهوه پی ی فهرموو : پړبهکتهت بهرز کهروهه .. ئهویش وتی : ئهی توش خوت پړبهکتهت بهرز کهروهه ، ئهویش فهرمووی ، بهلام من قاجم عهییکی هیه که باریکی یه و من نیماههتی بۆ خهک ئهکههه ...

ئهمه به (عمر) گهیشته ، ئهویش دهستی به لیدانی کابرا کردوو ئهیفهرموو : ئهتهوی وهلامی ئینو مهسعود بدهیتهوه ؟^۱

نووسهر دهلیت : پیشهوا (عمر) (ﷺ) ئهم کارهی بۆ بهرزپاگرتنی زانسته و پیزگرتن له زانیان کرد ، بهلام له پوزگاری ئهمرودا ههندی کهس ههه سهر برزیوی به سهر زانیانی ئهم ئوممهتهوه دهکهه ، ئهمانه بهراستی پیوستیان به کهسیکه فیری ئهدهب و نه ریتیان بکات .

" حالی ئینو مهسعود له کهل قورئاندا "

له (عونی کوپی عبدالله) و له عبیدالله ی برایهوه ، دهلیت : ئهوکاتهی چاوهکان لیک ئهتران و خهکی دهنووستن عبدالله ههلهساو گویم له دهنگی بوو وهک دهنگی ههنگ . وه له (زیادی " مهولا " ی ئینو عیاش) هوه ، دهلیت ئینو مهسعود (ﷺ) دهنگی زولائی بۆ قورئان خویندن ههبووه .

وه له (زهیدی کوپی وهب) هوه ، دهلیت : به چاری خۆم دوو شوینهوای پهشم به چاوهکانی ئینو مهسعودهوه بینی به هوی زوری گریانیهوه ..

" له خوږودهیی (تواضع) ئینو مهسعود (ﷺ) "

له (عبدالله) وه ، دهفرموی : ئهگهر بهتاوانه کانتان بزانیایه و بتزانیایه چهنده گوناهاهرام ، تهنها دوو کهس له شوینم نهتههات وه خاک بهسهرتان دهکردم ، وه من ههه

^۱ - پیاوانی جی ی متمنهه : حافظ له (الاصابه) دا دیگرتتهوه بۆ (البخوی) ، برانه پهراویزی سیر (۴۹۱)

ئەكەم بە (عبدالله ی كوپری روته)^١ بانگ بكریم، بەلام خوا له تاكه تاوانیک له تاوانهكانم خوش بیّت ..^٢

وه له قاسمی كوپری عبدالرحمن (وهه، ئیبنو مهسعود له پارانوههكانیدا ئهیفهرموو: ترساویکم تکای دالده دهكهم، تهوبهکاریکم داوای لیخوش بوون ئەكهم، تامهزرویهك و تۆقیویکم.

" جهادی له پیناوی خوادا "

ئینو مسعود ههر له مهككه و کاتی قورئانی ئاشکرا کرد، جهادی خوئی دهستپیکرد، له (یحیی کوپری عروه)، له باوکیهوه، دهگیریتتهوه که ئیبنو مهسعود یهكهم کهس بوو له مهكکهو له مالی خودا قورئانی ئاشکرا کرد، پاش پیغه مبهری خوا (ﷺ) و کاتی قورهیش له دانیشتگا کانیاندا بوون، سورهتی (الرحمن علم القرآن) ی خویندهوه، ئهوانیش ههلسان بۆی و دهستیان به لیسانی کرد.^٣

وه له ههموو جهنگ و (مشاهد) هکاندا نامادهبووه له گهڵ پیغه مبهری خوا (ﷺ) و له چه ندين ههلوئست (موقف) دا به شدار بووه وه (یهرموک) و غهیری ئهویش، ئهویش بوو له جهنگی به دردا (ئهبو جههل) ی کوشت پاش ئهوهی کوپانی (عفراء) لیان دا بوو.

له (ئهبی عبیده) وه، ده فهرموئی: عبدالله فهرمووی: گهیشتمه ئهبو جههل که فی گرتوویهک بوو خهريک بوو به شمشیرهکە ی خه لکی له خوئی دور ئه خسته وه، وتم: سوپاس بۆ ئهو خوايهی که سه رشوپی کردیت ئه ی دوژمنی خوا، ئهویش وتی / مه گهر زیاتر له پیاویکم که هۆزه که ی خوئی کوشتوو یانه .. منیش به شمشیره که (لیم دا و ده سینم پیک، شمشیره که ی لیکهوت .. شمشیره که ی هه لگرت و لیم دا تا ساردم کرده وه (کوشتم)، پاشان چووم بۆ لای پیغه مبهری خوا (ﷺ) و هه واله کهم پی دا ...

^١ - پوشه / ته پاله .

^٢ - حاکم دهرهینانی بز کردروه (٣ / ٣١٦) .

^٣ بررانه : البداية و النهاية (٥ / ٢٤٦) .

فهرمووی : " والله الذي لا اله الا هو " .. و لهگه لمدا هات تاگه یشتینه سهر لاشه ی نه بو جهل . فهرمووی : " الحمد لله اندي احرارک یاعدو الله ، هذا كان فرعون هذه الامة " ...^۱ واته : سوپاس بو نهو خواجه ی که سهر شوړی کردیت نه ی دوژمنی خوا ، نانه مه فرعون ی نهو نوم ته بو .. بهو جوړه نهو زورداره له ژیر پی ی ئینو مسعود (ﷺ) دا مرد .

" له ناموژگاری یه کانی ئینو مسعود (ﷺ) "

له (عبدالرحمن ی کوړی حجره) هوه ، له باوکیه وه ، له ئینو مسعود هوه ، نه گېرنه وه کاتی دا نه نیشته بو یادی خوا نه یفهرموو :
" ئیوه له پرهره وی شهو و پوژدا له ناو ته مه نیکی که مکردو کرده وه یه کی پاریزاودان و مردنیش له پر دیت ، نهو که سه ی چاکه ی ناشتبی نهو خهریکه ناسوده ی و په زامه ندی ددوریت هوه ، وه نهو هشی شه و خراپه ی ناشتبی نهو خهریکه په شیمانی ددوریت هوه .. وه هه موو کشتیاریکش همر وینه ی نهو هی ده ست نه که وی که نه ییژی و نه یروینی ..

همرگیز که سی ته مه ل پیش ی چاره نووسی ناداته وه ، هه روهک هیچ پیداگر نکیش به نامانجه که ی ناگات به ویستی خوا نه بیټ .. خو نه گهر چاکه یه کی پی درا نهو له لایه ن خوا وه یه ، نهو هشی له خراپه یه ک پاریزرا نهو خوا پاراستوویه تی به راستی پاریزکاران گه وړه و سهردارن و زانیانیش پیشه وان و دانیشته کانیان (مجالسهم) زیاده خیره .^۲
وه له (عون ی کوړی عبدالله) وه ، ده لیت : عبدالله فهرمووی : زانست به زوری گېرانه وه نیه ، به لکو زانست له خوا ترسانه .^۳

هه روه ها فهرموویه تی / همر که س له ئیوه میوانه ، مال و سامانه که شی سپارده یه ، میوانیش همر ده بی پروات و سپارده ش ده بی بدریت هوه به خاوه نه که ی .

^۱ - پیاوانی جی ی متمانه ن / احمد و ابو داود به کورتی ربویه تیان کردووه ن بخاریش به هاوشیوه ی دره هیتانی کردووه (۳۹۶۲) .

^۲ - احمد ربویه تی کردووه . صفة الصفوة (۱ / ۲۱۵) .

^۳ - پروانه : صفة الصفوة (۱ / ۲۱۸) .

وه له عبدالرحمن كورپی عبدالله ی كورپی مسعوده وه ، له باوكیه وه دهگیرنه وه ، دهئیت : كابراییك هات بۆ لای ، پئی ی وت ئه ی باوكی عبدالرحمن ، چه ند وشه یه کی كورتی پر مانام فیڕ ناكهیت؟...

عبدالله فهرمووی : هیچ كهسیك مه كه به هاوه لی خوا ، و له گه ل قورئاندا بمینه ره وه ، بۆ ههر جی یه ك رۆشت و ههر كه سی هه قی پئی وتی ئه وه لی ی وهرگره با كه سیکی نه یاریش بئی وه ههر كه سیك پوچ و نا هه قی پئی وتی ره تی كه ره وه باكه سیکی خۆشه ویت و نزیکیش بیئت .^۱

" ههر له ئامۆزگاری یه كانی (ﷺ) "

بئی گومان راستترین وته ، فهرمووده ی خوا به ، توندوتۆل ترین شتیك خۆی پیوه راگری وشه ی (تقوی) یه .. باشتین نه ته وه ، نه ته وه ی ئیبراهیمه ، چاكتین سوننه تیش سوننه تی (محمد) ه (ﷺ) و باشتین رینموونی رینموونی پیغمبهرانه (علیهم السلام) . ریزدارترین گوشتاریش یادی خوا به . باشتین چیرۆكیش قورئانه ، و باشتین شته كان كۆتایی یه كه یه تی خراپترینی شته كان ئه وانن كه هه لبه ستران ، و شتی كه م و ره سال باشته له شتی زۆر و بئی بایه خ ... تاكه نه فسیك بتوانی پزگاری كه ییت باشته له ئیماره تیك كه بۆت ئه ژمار نه كریت .. خراپترین كه رانه وه و مه زهره ت ئه وه یه له كاتی سه ره مرگدا بیئت . خراپترین په شیمانیش په شیمانی پۆژی قیامه ته ، خراپترین گومرایی ئه وه یه دوا ی دۆزینه وه ی رپی راست گومرا بیته وه ، باشتین بئی نیازی ، بئی نیازی دهروونه .. باشتین تویشوو ته قوایه و باشتین شتیك ، دلنایای (یه قین) ده كانه .. بئی هۆشكه ره كان (خمر) كۆ كه ره وه ی هه مو تاوانه كانن ، ئافره تان ته له ی شه ی تانن ، گهنجییش به شیكه له شیئی ... شیوه ن له زانستی جاهلیه ته وه وهرگیراوه ، خه لكانیك هه ن له دوا وه نه بی نایه نه نویژی جومعه وه و له دووره وه نه بی یادی خوا ناكه ن ، گه وهره ترین گونا ه درۆكرده و جزیودان به موسلمانان له دین ده رچوونه (فسق) و كوشتنیشی كوفره . حه رام بوونی مالی موسلمان وه ك حه رام بوونی خوینی وایه ..

^۱ - برهوانه : صفة الصفوة (۱ / ۲۱۹ ، ۲۲۰) .

ئەوھشی عیقفەتی بوی خوا پی ی دەبەخشی ئەوھی رقی خوی بخواتەوھ خوا پاداشتی ئەداتەوھ ، ئەوھی لە خەلکی بیوری ، خوا لی دەبوری ، ئەوھی لەسەر کارەساتەکان ئارام بگری ، خوا پاداشتی ئەداتەوھ و جیی بۆ پرئەکاتەوھ ، خراپترین خۆراک خواردنی مائی ھەتیوھ ، بەختەوھر کەسیکە لە غەیری خوی ئامۆژگاری وەرگری ، بەدەختیش کەسیکە لە سکی دایکیەوھ بە بەدەختی لە دایک بی .. بەراستی ئەوھی دەررونت قەناعەتی پی ی ھییە بەسە بۆت .. مایە ھەرکاریک کۆتایی یەکەھەتی .. خراپترین ریوایەتکاران ئەوانەن کە بەدرۆ ھەوالەکان دەگیرنەوھ . شەرەف مەندترین مردن کۆژانی شەھیدەکانە ، ئەوھی بەلابناسی ئارامی لەسەر ئەگری ، ئەوھشی نەیانناسی نکۆلی لی دەکات ... ئەوھی خوی بە زل بگری خوانزمی ئەکاتەوھ ، ئەوھشی شوین دنیا بکەوی پی ی ناگاتەوھ ، ئەوھشی گوپرایەلی شەیتان بی ئەوھ سەرپیچکارە بۆ خوا ، ئەوھشی سەرپیچی خوا بکات ، سزا و ئەشکەنجە ی ئەدا .^۱

لە (ابی ایاس البجلي) ھوھ ، دەلیت : گویم لە عبدالله ی کۆری مسعود بوو ، دەیفەرموو : " ھەر کەسی بۆ خۆزل کردن سەربزیوی بکات ، ئەوھ خوا نزمی دەکاتەوھ ، ئەوھشی لەبەر ملکہچی و گویدی خۆدا لە خۆ بووردەیی بنوینی ئەوھ خوا سەری بەرز دەکاتەوھ ، بەراستی فریشتەکان جی دەستیکیان ھییە (لمس) ، شەتانیش جی دەستیکی ھییە ... جی دەستی فریشتەکان بریتیە لە راھینان و خوگرتن بە چاکە و بەراست دانانی ھەق ، خۆ ئەگەر شتی وەھات بینی لە خۆتدا ، ئەوھ سوپاسی خوی لەسەر بکە ، جی دەستی شەیتانیش خوگرتن و راھینانە بە خراپە و بەدرۆ خستەوھ ی ھەق ، خۆ ئەگەر شتیکی واتان بە دی کرد ، پەنا بە خوا بگرن " .^۲

وھ لە (مسیب ی کۆری رافع) ھوھ ، دەلیت : عبدالله ی کۆری مسعود ، فەرمووی : " بەراستی رقم لە پیاویک ئەییتەوھ دەست بە تال بیت و نەبەکاریک بۆ دنیای خەریکە و نەبەکاریک بۆ قیامەتی " .^۳

۱ - بروانه : صفة الصفوة (۱ / ۲۱۶) .

۲ - بروانه : صفة الصفوة (۱ / ۲۱۷ ، ۲۱۸) .

۳ - بروانه : صفة الصفوة (۱ / ۲۱۷ ، ۲۱۸) .

هەر لەو هەو (ﷺ) دەفرموی :

" مادەم لە نوێژدایت ، ئەو تۆ لە دەرگای خوداوەند دەدەیت ، ئەو شە لە دەرگای خوداوەند بدات ، بۆی دەکاتەو " ^١ .

هەر ئیبنو مەسعود (ﷺ) دەفرموی :

" ببنە چاوەگەی زانست و چرای پێنمونی و چەتری ماله کانتان و پووناکی شەوان .. و کەسانیک بن دل زیندوو بەرگ شەر ، کە ببنە ناشنا و ناسیاو و لەلایەن ئەهلی ئاسمانەکان و ئەناسراو و نامۆ لەلای ئەهلی زەوی " ^٢ .

هەر لە عبدالله وە (ﷺ) :

" سوێند بەو زاتەئێ کە هیچ پەرەستراویکی هەق نی یە جگە لە ئەو ، هیچ شتیک نی یە لەسەر زەوی لەزمان زیاتر پیویستی بەبەند کردنیکی درێژ خایەن بیت " ^٣ .

هەر لە عبدالله وە (ﷺ) :

" هەر کەس لە ئیوێ توانی گەنجینه کەئێ لە ئاسماندا هەلگری ، لەوێ کەنەمۆرانه دەیخوات و ئەدزان ئەیدزن باوا بکات ، چونکە دلی مروۆ لەگەڵ گەنجینه کەیدا " ^٤ .
هەر لیئەو (ﷺ) :

" کەس لە ئیوێ لە ئاینە کەیدا چاولیگەری کەس نەکات ، بە جوړی ئەگەر کەسی برەوای هیئا ئەمیش باوەر بینیت و ئەگەر بی باوەر بوو (هەلگەرایەو) ئەمیش هەلگەپتەو ، وە ئەگەر هەر چاولیگەریان کرد ، ئەوا شوین پی ی مردوان بگرن ، چونکە زیندوان دوورن لە فیتنەو تاقیکردنەو " ^٥ .
وە دەفرمویت :

" لە پوژی دوایدا بەندەئێ خوا دینن و پی ی دەوتریت : سپاردەکەت بدە (جی بەجیی کە) ، ئەلێت ، لە کوێ بێنم ئەئێ پەرەردگار ؟ خوێ دنیا پوشتوو و تەواو بوو ،

^١ - برزانه : صفة الصفوة (١ / ١٧ ، ٢١٨) .

^٢ - برزانه : صفة الصفوة (١ / ٢١٨) .

^٣ - برزانه : صفة الصفوة (١ / ٢٢٠ ، ٢٢١) .

^٤ - برزانه : صفة الصفوة (١ / ٢٢٠ ، ٢٢١) .

^٥ - برزانه : صفة الصفوة (١ / ٢٢٠ ، ٢٢١) .

ئینجا دنیا لہناو چالی دۆزہ خدا لہو شیوہدا خوئی دہنویئی کہ ئەم پۆژگاریک باوہشی پیدا کرد بوو ، کابرا دادەبەزیت و هەلی دەگریت و دیخاتە سەر شانی تا بیھێنیتە سەرھوہ ، و تا ئەو کاتە وا ئەزانی خەریکە دیگەینیتە سەرھوہ ، لەسەر شانی دەکھویت و ئەمیش بەدوای خۆیدا فری ی دەداتە دۆزەخوہ بۆ هەتا هەتایی ^۱ .
وہ دەفرمویت :

" لەو کەسانە مەبە کە (إمعة) ن ، وتیان (إمعة) چی یە ؟ فەرمووی / کەسیکە بلی من لەگەڵ خەلکیدام ، ئەگەر ھیدایەت دران ئەوہ منیش ھیدایەت و مرنەگرم ، ئەگەر گومرا بوون منیش گومرا ئەبم ، ناگاداربم ، ئیوہ دەروونی خۆتان وا پارینن کە ئەگەر خەلکی بی باوەر بوون ئەم بی باوەر نەبیت ^۲ . "

" دیداری پەرورەدگار "

پاش تەمەنیکی موبارەک کە عبدالله ی کوپی مەسعود (رضی اللہ عنہ) لہ ناو ئیسلامدا بەسەری برد و ھاوبەشی کرد لە بنیاتنانی تەلاری ئەم ئاینەو پوخاندنی بونیادە پوچ و ناھەقەکان ، مردن لی ی ھاتە پیش ، چونکە ئیدی کاتی ئەوہ ھاتبوو کە بارگە ی بیچیتەوہ و بە قافلە ی خوشەوستانی بگات ...

لە سەرھەرگدا پیشەوا (عوسمان) (رضی اللہ عنہ) سەردانی کرد و ئەم وتوێژە لە نیوانیاندا ئەنجامدا :

لە (ظبية) وہ ، دەلیت : کە عبدالله نەخۆش کەوت ، عوسمان ھات بۆلای و فەرمووی : سکالای چی ئەکەیت ؟ فەرمووی / گوناھەکانم ، پرسى / ئەى تامەزۆی چی ئەکەیت ؟ فەرمووی / بەزەیی پەرورەدگار .. پرسى / پزیشکت بۆ نەھینم ؟ فەرمووی / پزیشک خوئی نەخۆشی خستووم . فەرمووی / ئەى ھیچ شتیکت ناوی ؟ فەرمووی پیویستم پی ی نی یە ^۳ .

^۱ - ھەمان سەرچاوە .

^۲ - بروانە : صفة الصفوة (۱ / ۲۲۰ ، ۲۲۱) .

^۳ - بروانە / سیر اعلام النبلاء (۱ / ۴۹۸) .

پاشان وهسیه تی کرد که - زیږی کورې عوام (نوږتی له سهر بکات .. و پوځی پاکي بمره و لای پمرومردگار و خالقی هه لفری تاوه کو له وی له بهه شتدا بجهو یته وه .. : ﴿إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَهَرٍ ، فِي مَقْعَدٍ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِكٍ مُّقْتَدِرٍ ۝ سُوْرَةُ الْقَمَرِ ، آيَةُ (۵۴ - ۵۵) .
واته : پاريزگاران و خواناسان بی گومان له ناو باخ و پووبار و تاڅگه کانی بهه شتدا ژيانی پر له بهختیاری و کامه رانی هه میشه یی ده به نه سهر ، له شوینی راست و په سندان له لای خواوړندی به ده سه لات .

پاشان له بقیع سارده کړا ...

خوات له گهل بیت گهوره م .. تکام وایه لای پمرومردگار تيمه ش له یاد نه که یت نه ی پيشه و ا ...

" ۱۴ - عبدالله ی کورس عباس (ﷺ) "

" ره بانیسی * نه م نومه نه "

(حبر)^۱ ی میلله تی ئیسلام و زانانی سهرده م و پیشه وای ته فسیر ،
(ابو العباس) (عبدالله ی) کورس عباسی کورس عبدالمطلب . ئاموزای پیغه مبهری خوا
(ﷺ) ۵ .

نزیکه ی (۳۰) مانگ هاوه لایه تی له گهل پیغه مبهری خوا (ﷺ) دا به سهر برد .^۲
- له ئینو عباس هوه (ﷺ) ، ده فرموی / کاتی پیغه مبهری خوا (ﷺ) وه فاتی
کرد من ته مه نم (۱۵) سالان بو ، وه خه ته نه کرا بووم .^۳

" پیغه مبهری خوا (ﷺ) هه والی له دایک بوونی ده دات (ﷺ) "

له ئینو عباسه وه ، ده فرموی : " ئوم فهصل ی کچی حارث بو ی گپرامه وه وتی :
کاتی تیپهر نه بووم و پیغه مبهری خوا (ﷺ) له بهرده م درگا دا بوو فه مرووی : " یا أم
الفضل " وتم : به لی ، نه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) فرموی : " انک حامل بعلام " واته :
کوریک له سکتدایه .. وتم : چوَن ؟ له کاتی کدا قوره یش په یمانیا ن به یه کدا وه ژنه کانیا ن
مندالی نه بی ، فرموی : " هو ما اقول لك ، فاذا وضعته فأتیني نه " فرموی : هه ره وه ی
پی م وتی وایه ، جا نه گه ر لی ت بووه وه (له دایک بوو) بو م بی نه . منیش کاتی له دایک بوو
، هی نام بو پیغه مبهری خوا (ﷺ) نه ویش ناوی نا (عبدالله) و لیکی موباره کی هی نا به
ملا شوویدا و فرموی : " اذهي به ، فلتجدنه کيساً " ، فرموی : " بیبه ، به راستی نه وه
که سیکی زانا و به هره مه نه د لی ها تووی لی دهرده چی ..^۴

ده لی : هاتم بو لای عباس و هه واله که م پی دا ، نه ویش زهرده خه نه یه کی کردو
هه لسا و چوو بو لای پیغه مبهری خوا (ﷺ) ، (عباس) (ﷺ) که پیاویکی جوان چاک

* ره بانی : واته خواناس و خودا پهرست ، که سینک زور خه ریکی پهرستشی خودای کهوره بیت .

^۱ - حبر = زاناو پینشه وای دینی و که سی زور تیگه یشوو ..

^۲ - بر روانه ، سیر اعلام النبلاء (۳ / ۳۲۲) .

^۳ - هیشمی ده لیت : تعمرانی زرا یه تی کردوده ، پیارانی ، پیارانی (صحح ن . الجمع به ژماره (۱۵۵۳۴) .

و بالا بہرز بووہ ... کاتی پیغمبر خوا (ﷺ) چاوی پیی کہوت ، ہہلسایہوہ نیو چہوانی ماچ کردو لہلای راستی خوئی دا نیشاند و پاشان فہرمووی : " ہذا عمی ، فمر شاء فلیاد بعمہ " فہرمووی : " ئەمە مامی منہ ، کیش لہ ئیوہ حەن ئەکات بابہ مایہوہ بنازی ... عباس (ﷺ) ہندی شتی وت : " وەک ئەوہی تہریق بیئہوہ .

پیغمبر خوا (ﷺ) فہرمووی : ولم لا اقـول و أنـت عـمـی ، و بقیہ أنانی ، و العـم و الد " ... واتہ : جابوچی ئەمہ نہلیم کہ تو مامی منی و باوانی منی ، چونکہ مام لہ جیی باوکہ (یاخود وەک باوکہ).

" چاکہ کانی "

۱- لہ ئینو عباسہوہ (ﷺ) دہفہرمووی : -

پیغمبر خوا (ﷺ) لہ باوہشی گرتم و فہرمووی : " اللہم علمہ احکمہ " ۲ ئەی پەروردگار فیری دانایی بکہ ..

۲- وہ لہ ئینو عباسہوہ (ﷺ) فہرموویہتی :

پیغمبر خوا (ﷺ) لہ مالی (میمونہ) بوو ، منیش شہو ئاوی دەستنویرم بو ئامادہ کرد و دامنا ، دلایت : میمونہ فہرمووی / ئەی پیغمبر خوا (ﷺ) ئەم ئاوی دەستنویرہ عبداللہ ی کوپی عباس بوئی دانایت ، فہرمووی : " اللہم فقہہ فی الدین ، و علمہ التأویل " ۳ .

واتہ : ئەی خوائ پەروردگار لہ کاروباری ئایین تیگہیشتووی بکہ و فیری ڤاقہ کردنی بکہ .

۳- ئیینو مہسعود (ﷺ) دہفہرمووی : باشتین وەرگری قورٹان ئینو عباسہ ۴ .

۱ - نینسادہکی (حسن) ہ ، تہہرانی کتیراویہیتہوہ ، ہیشمی دلایت : دانہ پالہکی (حسن) ہ ، المجمع بہ ژمارہ (۱۲۲۱۴) .

۲ - صحیح / سونہتہ کانی (ترمزی) (۳۰۰۴) ... لہ ربوایہ تیکی دیکہ دا ہاتو بہ (... تأویل الکتب) صحیحہ . ابن ماجہ / ۱۳۶ .

۳ - حسن / احمد لہ (المسند) دا ، شیخی (عدوی) دلایت : (حسن) ہ ، (فضائل صحابہ النبی) ۶۵ .

۴ - صحیح : ابن ابی شیبہ کتیراویہیتہوہ ، شہیحی عدوی دلایت : صحیحہ ، فضائل صحابہ النبی ، ۶۵ .

۴- له (مجاهد) هوه ، ده فېرموئ : کاتئ ئیبنو عباس ته فسیری شتیکی بکړایه ، پروناکی یه کم له سهری به دی نه کړد .^۱

۵- له (شقیق) هوه ، ده لئ : ئیبنو عباس له وهرزی (حه ج) دا بوو ، وتاری دا و به سوورتهی (نور) دهستی پی کړد ، همر شتیکی ده خوینده وه ، به دوایدا ته فسیریشی ده کړد ، شیخیک له (الحی) وتی : پاک و بی گهردی بو خوا ، به راستی هیچ وتاریکم نه دیوه له سهری پیاویکه وه ده رچیټ و (تورک) یش نه گهر گوئ ی لی بی پی ی موسلمان ده بی .^۲

- هروه ها ئیبنو عباس (ﷺ) جوان و پاک و بو نخوش بوو .

عطاء ، ده لئټ / همر که مانگم له شهوی چوارده دا بدیبایه ، پرووی ئیبنو عباسم بیر ده که و ته وه ..

وه له (عکر مه) وه ، ده فېرموئ : کاتئ ئیبنو عباس به رییه کدا نه پویشټ ، ئافره تان له پال دیواره کانه وه نه یانوت ، ئاخو نه وه (میسک) بوو تیپه ری یان ئیبنو عباس ؟^۳

" خواستی (عبدالله ی کوری عباس) بو وهرکتنی زانست و پشوو درټری

له ئاست ناره حه تیدا "

- له راستیدا نه م زانسته به ئاسانی وهر ناگیرټ ، به لکو بو نه وه ی به شیکیټ پیشکه ش بکات تو ده بی هه موو خوټی پیشکه ش که یت .

- همر له وراسپاردانه ش له م باره یه وه هاتوون : ئارامگر به له سهر په ریشانی و زه لاله تی زانست ، سهر به رزیت پی نه به خشیت ..

^۱ - صحیح : عبدالله ی کوری احمد له (زوائد الفضائل) دا کتیراویه ته وه ، شیخی (عدوی) ده لئټ : (صحیح) هه مان سهر چاره .

^۲ - صحیح : عبدالله ی کوری احمد له (زوائد الفضائل) دا کتیراویه ته وه ، شیخی (عدوی) ده لئټ : (صحیح) هه مان سهر چاره .

^۳ - بروانه : سیر النبلاء (۳ / ۳۳۷) .

وه ئیبنو عباس (ﷺ) پیشهنگ بوو بۆ فیر خوازی زانست و بلندگۆ و چرایهک بوو بۆ پووناک کردنهوهی پێی ئهوانه ی شوین پێی زانایان دهگرن ..

عبدالله ی کوپی عباس (ﷺ) ، دهفرموی : کاتی پیغه مبهری خوا (ﷺ) وهفاتی کرد ، به پیاویک له (انصار) م وت : ههلسه بابچین پرسیار له هاوهلانی پیغه مبهری خوا (ﷺ) بکهین ، چونکه ئیستا ئهوان زۆرن ...

- وتی : بهراستی کهسیکی سهیری ، ئیبنو عباس ! وا ئهزانی خهک پیوستانی به تو ئهبی ، له کاتی کهدا ئهم کۆمهله هاوهلانهیان له ناودایه که ئهیبینیت ؟ ئه پویشیت و منیش چووم به دوای پرسیار کردنی خۆمهوه . فرمودهیهکم پێ دهگهشت له ههر پیاویک دههاتم بۆ لای که له قهیلوله دا بوو (سهرخهوی پیش نیومرۆ) منیش له بهردهم دهرگا کهی دانه نیشتم تا وهکو خۆل و خاکم به سههر کۆ ئه بوویهوه ، پیاوه که ئه هاته دهرهوه ، که بهو شیوه منی دهبینی ، دهیوت : ئه ی کوپه مامی پیغه مبهری خوا (ﷺ) بۆچی کهسیکت نهارد به دواما که من بێم بۆلات ؟ منیش دهیوت : حق وایه من بێم بۆلات و پرسیار ت لی بکهم ، دهلیت : پیاوه ئه انصاری یه که مایه وه و نه مرد ههتا منی بینی خه لکی له دهووم کۆ بوونه وه (بۆ وهرگرتنی زانست) ، وتی : " ئهم کوپه له من عاقل تره " .^۱

" زانستی ئیبنو عباس (ﷺ) "

له (سعیدی کوپی جییر) هوه ، له ئیبنو عباسه وه (ﷺ) ، دهفرموی : پیشه وای (عمر) منی له گه ل خۆیدا ده برده دانشگاهانی شیخانی به در ، هه ندیکیان وه که ئه وه ی پێی خوش نه بی دهیوت : بۆ ئه مه مان له گه لدا پرو به پرو ئه که یته وه له کاتی کهدا ئیمه ش کوپی هاوته منی ئه ومان هیه ؟ عومهریش دهیفرموو : .. ئه ویش یه کی که له ئیوه (واته زانایان) .

پوژیک بانگی ئیبنو عباسی کردوو له گه لیدا کردیه ژووره وه ، ئه و پوژه ته نها بۆ ئه وه ی زانستی من نیشانی ئه ومان بدات ن منی برده ژووره وه ، فرموی : ئیوه چی ئه لێن دهرباره ی ئهم ئایه ته ی خوای گه وهره : ﴿ إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ ﴾ ؟ سورة النصر ، آیه (۱) .

^۱ - دانه پاله کم ی (صحیح) ه / حاکم دهرهینانی بۆ کردوو (۳ / ۵۳۸) . و دهلیت : صحیح و زه هه بیه هه مان رای هیه .

هه نديکيان و تيان : -

فرمانمان پي کراوه سوپاسي خوا بکين و داواي ليخوشبووني لي بکين کاتي سرکه وتن بوو بهنسيبمان و پرگاريमान هات ، وه هه نديکي تريان بي دهنگ بوون و هيچيان نهوت ، فرموي : تو ش هه مان رات هه يه ، نه ي ئيبنو عباس ؟

وتم : نه خير ، فرموي : نه ي چي ده لييت ؟ وتم : به لکو شه وه نه جهل و واده ي پیغه مبري خوا يه (ﷺ) که په روه رديگار پي فرموي : ﴿ إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ ﴾ ، شهوش نيشانه ي هاتني (نه جهل) ي تويي : ﴿ وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا ، فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا ﴾ سورة النصر ، آيه (۲ - ۳) .

عومر فرموي : منيش هه روه ک شهوي لي شه زانم که تو شه لييت . وه عومر راويژي پي ده کرد له هه رکاريکدا له لاي گرنگ بوايه و نه يفرموي (غص غواص) .^۲

عکر مه ، ده لييت : پيشهوا (علي) ، چهنده که سيکي سوتاند که هه لگه را بوونه وه له نايي نيسلام ، شه مه گه يشت به ئيبنو عباس ، فرموي :

شه گهر من بوومايه ، به ناگر نه مده سوتاندن ، چونکه پیغه مبري خوا (ﷺ) فرمويته ي :

" لاتعذبوا بعذاب الله " . واته : به سزاو شه شکه نه جي خودا ، سزاي که س مه دن ، به لکو شه مکوشتن هه روه ک پیغه مبري خوا (ﷺ) فرمويته ي :

" من بدل دينه فاقتلوه " هه رکه س ناييني خوي گوړي ، بيکوژن " . شه مه گه يشته وه به (علي) فرموي : ناي له ئيبنو عباس (وه ک مه دحيک) ، به راستي شه وړچووه له ناو شته کاندا - له زانستي شته کاندا -^۳

هه له (عکر مه) وه ، ده لييت : گويم له معاويه بوو پي ي شه وتم مه ولاکته - واته ئيبنو عباس - سويند بي به خوا زاناترينه له ناو مردوان و زيندواندا .

^۱ - صحيح : بوخاري له (المغازي) (۸ / ۹۹) ده رهيثاني بو کردوه . هه روه ها غه يري شه ويش .

^۲ - (عض غواص) واته شه شه که سي له ناو زانستدا وړچريت و مه له ده که يت ، راي خوتمان نيشانده لمو بابه ته دا .

^۳ - دانه پاله که ي (صحيح) ه ، بوخاري به بي شه به شه " فبلغ ذلك ... " رپوايه تي کردوه ، هه روه ها ابو داوود و غه يري شه ويش .

و له (طالس) هوه ، دهلیت : " له گهلّ هفتا یان ههشتا کەس له شیخهکانی هاره‌لی پیغمبره‌ری خوا (ﷺ) دا دانیشتووم ، کهسیان نه‌بوو پای دژێ پای ئینو عباس بیّت ، به‌لکو هەر له باسیکدا به‌یه‌ک ده‌گه‌یشتن پیاوان ده‌وت : نه‌وه‌یه که تۆ ده‌یلیت ، یان راست نه‌یلیت .^۱

" ریز و نه‌ده‌ب (ﷺ) له‌گهلّ پیغمبره‌ری خوا (ﷺ) دا "

ئینو عباس (ﷺ) ، دهلیت : له‌ کۆتایی شه‌ویکدا هاتم بۆ لای پیغمبره‌ری خوا (ﷺ) و له‌ پشتیه‌وه‌ نوێژم کرد ، نه‌ویش ده‌ستی گوتم و پاریکی‌شام تا گه‌یاندمیه‌ لای قاجی (واته‌ ته‌نیشته‌ خۆی) و کاتی پیغمبره‌ری خوا (ﷺ) پووی کرده‌ پووگه‌ (قبله‌) چوممه‌وه‌ دواوه‌ و پیغمبره‌ری خوا (ﷺ) نوێژه‌که‌ی کرد و که‌ لی بوویه‌وه‌ ، فهرمووی : " ما شأنک اَجعلک حُرّائی فتخنس ؟ " ، واته‌ : چیته‌ ، بۆچی ده‌تخمه‌ ته‌نیشته‌ خۆمه‌وه‌ ، به‌لام تۆ نه‌چیته‌وه‌ دواوه‌ ؟ " وتم : نه‌ی پیغمبره‌ری خوا (ﷺ) ، مه‌گه‌ر نه‌کرێ که‌سیک له‌ ته‌نیشته‌ تۆوه‌ نوێژ بکات ، که‌ پیغمبره‌ری خوات و خودا نه‌و ریزه‌ی به‌ تۆ به‌خشیوه‌ ؟ ده‌لیت : پیغمبره‌ری خوا (ﷺ) سه‌رسام بوو (معجب) به‌ قسه‌کانم و دوعای بۆ کردم که‌ خودا زیاتر زانست و تیگه‌یشتم پێ به‌خشیّت ..^۲

" فرسی له‌ په‌روه‌ردگار "

له‌ (ابن ابی ملیکه) هوه‌ ، ده‌لیت : له‌ گهلّ ئینو عباس له‌ مه‌که‌که‌وه‌ هاوێ بووم تا مه‌دینه‌ ، کاتی له‌ جی یه‌ک دا نه‌به‌ه‌زین ، به‌شیک له‌ شه‌و مه‌لده‌ساو شه‌و نوێژێ نه‌کرد .

ایوب پرسى : خویندنه‌وه‌ی چۆن بوو ؟ وتی : جارێک ئەم ئایه‌ته‌ی خویندنه‌وه‌ :

﴿ وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذَلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ ﴾ سورة ق ، آیه (۱۹) .^۱

^۱ - هیشمی ده‌لیت : ته‌به‌رانی کێراویه‌تی‌مه‌ . پیاوانی ، پیاوانی (الص‌حیح) ن . الجمع (۱۵۵۲۲) .

^۲ - هیشمی ده‌لیت : احمد کێراویه‌تی‌مه‌ . پیاوانی ، پیاوانی (الص‌حیح) ن . الجمع (۱۵۵۲۶) .

بهردهوام نایه ته که هی ئهوتسه وه و له گهل و تنه وه ییدا پرمه ی
گریانی زیاتر ئه بوو .^۲

" کۆبوونه وه ی له گهل (خوارج) هکاندا "

کاتی فیتنه ی (خوارج) هکان سهری هه لدا عبدالله ی کوپی عباس (ﷺ) چوو بو
لایان و کهوته گفتوگو کردن له گهل یاندا دهرباره ی ئه و بابه تانه ی که کهوتی بونه هه له وه
تیایاندا و چه ند وتویژ و راگوپینه وه یه ک له نیوانیاندا نه نامدرا بوه هو ی ئه وه ی بیست
هه زاریان قه ناعه ت بکه ن و بچه وه پیزی پی شه وا (علی کوپی ئه بی تالیب) .

" وه فات و مائناوایی "

ئیبنو عباس وه هارثیا ... بهردهوام پوناکی بانگه وازی بلأو ده کرده وه و
دهستوره کانی ئاسمانی پوون ده کرده وه ... و له کۆتایی یه کانی ته مه نیدا بینایی له
دهست دا .

پیغمبهری خواش (ﷺ) هه وائی ئه مه ی دابوو : له (موسای کوپی میسره) وه ،
عباس عبدالله ی کوپی نارد بولای پیغمبهری خوا (ﷺ) بو کاریک ، عبدالله پیاویکی
له لای پیغمبهری خوا (ﷺ) بینی ، بویه گهراپه وه و هیچی نه وت ، پاش ئه مه عباس
(ﷺ) به پیغمبهری خوا (ﷺ) گهیششت و فهرمووی : کوپه کهم نارد بولات ، به لام
پیاویکی له لات بینی ، له بهر ئه وه نه یقوانی قسه ت له گهل بکات .

- پیغمبهری خوا (ﷺ) فهرمووی : " یا عم ! تدری من ذاك الرجل ؟ " ده زانی ئه و
پیاوه کی بوو ، مامه ؟ وتی / نه خیر . فهرمووی :

^۱ - واته : ئه ی ئینسان .. ته نگانه ی مردن و نازاره کانی هات ، هاورپی له کهل راستیه کاندا ته وسای بیت ده وتری : نا
ئه وه ته و به سهرهات و روداو هیه که که خۆت لی لاده دا و په نات لی ده کرت .

^۲ - بر وانه حلیه الاولیاء (۱ / ۳۲۷) .

"ذاك جبريل لقيني ، ولن يموت ابنك حتى يذهب بصره ، و يؤتى علماً" .^١ فهرمووی :
 نهوه جبریل بوو هاتبوو بۆلام .. وه کوپه کهت نامری ههتاوه کو بینایی نه پوات و
 زانستیکی باش وهرنه گریت ..
 له سالی (٦٧ یان ٦٨) دا ئیبنو عباس وهفاتی کرد و پوچی پاکي بۆ لای پهروهردگاری بهرزبوویهوه .

"ثابته تيك له کاتی مه رگدا"

له (سعیدی کوپی جبر) هوه ، ده لیت : ئیبنو عباس (له) طائف) وهفاتی کرد
 و ئیمه له گهل جهنازمه کیدا بووین ، دیمان بالندهیه که پیشتر نه بینرا بوو (هاوشیوهی
 نه بینرابوو) هات و چوه ناو تابوته کهی و پاشان نه بینرایه وه که لی ی بیته دهره وه ،
 نهوه بوو کاتی ئیبنو عباس سپارده کرا ئهم ثابته ته له سهر لیواری گوره که وه خوینرایه وه
 که ههر نه زانرا کی بوو خویندیه وه :

﴿ يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ (٢٧) ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً (٢٨) فَادْخُلِي فِي عِبَادِي (٢٩) وَادْخُلِي جَنَّاتٍ ﴾ سورة الفجر ، آية (٢٧ - ٣٠) .^٢

واته : ئهی خاوه نیدی دل و دهروونی پر له نارامی ، بگه پیره وه بۆ لای پهروهردگارت
 که تۆ له و رازیت و ئه ویش له تۆ رازیه ، ده بچۆره پیزی بهنده چاکه نازدار و
 به ریزه کانه مه وه ، بچۆره به هه شته خۆشه رازاوه که مه وه .

پیشه و (ذهبی) ده لیت : ئهمه بابته تیکی متواتره - یه کله دوا ی یه که -^٣
 وه ئه وان وابو ی ده چوون که ئهم بالندهیه زانستی عبدالله بیت (ﷺ) .. وه کاتی ئیبنو
 عباس سپارده کرا (ابن الحنفیه) فهرمووی : ئهمرۆ په ببانی ئهم نه ته وهیه کۆچی کرد ..^٤
 له ژیر خاکی (طائف) دا جهسته ی روناکی به باوهر و عه قیده .. و بوئخوشر او
 به گولاوی خوشه و یستی خوا و پیغمه مبه ره که ی داپۆشرا ...

^١ - هیشمی ده لیت : ته به رانی ریوایه تی کردووه به چهند نیساندیک و پیاوانی فهرمووده که جی ی متسانه ن . الجمع
 (٩ / ٢٧٧) .

^٢ - هیشمی ده لیت : ته به رانی کتیراویه تیه وه .. پیاوانی ن پیاوانی (الصحيح) ن الجمع (٩ / ٢٨٥) به ژماره (١٥٥٣٥) .

^٣ - بروهانه / سیر اعلام النبلاء (٣ / ٣٥٨) بهم له فزه له وانه یه مه به مستی (چیرۆکی متواتر) بیت .

^٤ - ابن سعد دهره ینانی بۆ کردووه (٢ / ٣٦٨) .

" ۱۵ - نهبو درداء (ﷺ) "

" دانای نهم نومهته "

ناسنامه ی : -

پیشنه‌وای پابهر و دادومری دیمه‌شوق و هاوه‌لی پیغمبهری خوا (ﷺ)
(نهبو درداء عویمری کوپری زیدی کوپری قیس ی نه‌نصاری خه‌زرجی) یه و دانای
نومهته و گهوره‌ی قورئان خوینه‌کانی دیمه‌شقه ..
سعیدی کوپری عبدالعزیز ، ده‌لیت / نهبو درداء پوژی بهدر موسلمان بوو ، پاشان له
جه‌نگی ئوحد به‌شداری کرد ، نهو پوژه پیغمبهری خوا (ﷺ) فرمانی پی کرد که نه‌وانه‌ی وان
به‌سهر کیوی (ئوحد) هوه بگیریت‌هوه دواوه ، نه‌ویش خو ی به‌ته‌ن‌ها هه‌موویانی گه‌رانده‌هوه .

" چاکه‌کانی "

۱- له (انس) هوه ، پیغمبهری خوا (ﷺ) وه‌فاتی کرد ، جگه له چوار که‌س نه‌بی
که‌سی تر قورئانی کو نه‌کرده‌هوه ، نه‌وانیش (نهبو درداء و معاذ و زهیدی کوپری ثابت و
نه‌بو زهید) بوون .^۱
(ارئووط) ده‌لیت : نه‌و کورت کردنه‌وه‌یه (قصر) ،
له‌م فه‌رموده دا شتیکی زیاد کراوه نه‌ک راسته‌قینه ، به‌لکو ژماره‌یه‌کی زوری هاوه‌لان
(ره‌زای خویان لی بیت) قورئانی پیروزیان له‌بهر بووه و (حافظ) ناوی هه‌ندیکیانی
هیناوه له (الفتح) دا (۹ / ۴۷ ، ۴۸) .^۲
۲- ئیبنو عمر ده‌یفه‌رمووی / باسی هه‌ردوو ژیر و هوشمه‌نده‌که‌مان بو بکه‌ن ، نه‌وترا کین
نه‌و دوانه ؟ نه‌یفه‌رموو : معاذ و نه‌بو درداء .^۳

^۱ - صحیح : بخاری کتیراویه‌تیه‌وه (۹ / ۴۷ ، ۴۸) . (أبو زید) یش وتراوه که (ثابت ی کوپری زید) ده ،
وتراویشه (سعدی کوپری عبید) ه .

^۲ - پروانه / په‌راویزی (سیر اعلام النبلاء) ، (۲ / ۳۳۹) .

^۳ - پیاوانی جی متمنه‌ن (ابن سعد) ده‌هینانی بو کردوره (۲ / ۳۵۰) .

" د دنیا نه وېستی ئه بو دهر داء (ﷺ) "

ئهو دهر داء ، د فهرموئ : پېش هاتنی ئیسلام بارزگان بووم ، به لام دواى ئه وهى ئیسلام دابهزى ، بارزگانی و خوا پهرستیم بهیه که وه کو کرده وه ، بینیم کوئانه وه ، له بهر نه وه وازم له بارزگانی هیئاو خووم دایه خوا پهرستی .^۱

" له سهر وتیكى گرنكى پیشهوا (ذهبی) "

پیشهوا ذهبی له سهر ئه م قسه یه ی (ابی دهر داء) (ﷺ) ، ده لیت : " من ده لیم باشر وایه هردوو بابه ته که له گهل (جهاد) دا کو بکری ته وه ، وه ئه مه ی که فهرموئ ریگه ی کو مه لی که (له سه له ف و سوفیه ت) ، گومانیش له ودا نیه که سروشتی که سه کان له مه دا جیا وازه ، هه یانه توانای گریدانی ههر سى بابه ته که ی هه یه ههر وه ک پیشهوا (صدیق و عبدالرحمن کوپى عه وف و ابن مبارک) (رهزای خویان لی بیت) ، وه هه ندی که سی تر ئه م توانایه یان نی یه و ته نها پهرستش ده که نه کیفایه ت . هه می شه له سه ره تا وه توانای کو کرده نه وه ی ههر سى بابه ته که ی هه یه ، و دواتر توانای نامینی وه هه موو ئه م بو چو وانه گونجاون ، به لام پیویسته مرو ف کو شش بکات بو به ده ست هیئا ن له پیئاو مافدانی ژن و منداله کانیدا .^۲

" دیمه نیک له خه باتی ئه بو دهر داء (ﷺ) "

(شریح ی کوپى عبیدی حمص) ده لیت : کاتى ها وه لانی پیغه مبهړى خوا (ﷺ) له ئو حود شکشتیان خوارد ، ئه بو دهر داء یه کى بوو له وانه ی له و پر ژده دا بو وه سی بهر له دهوری پیغه مبهړى خوا (ﷺ) ، وه کاتى بى باوهران بهر اسهرى موسلمانانه وه بوون ، پیغه مبهړى خوا (ﷺ) فهرموئ : " اللهم ليس لهم أن يعلنوا " نه ی پهروهر دگارا ئه وان بو یان نیه له سهر ومانه وه بن . ئینجا چه ند که سی که له ها وه لآن خو یان ته رخا ن کرد بو

^۱ - هیثمى ده لیت : ته بهرانی کترایه تیه وه پیاوانیش پیاوانی (الصحيح) ن ، المجمع (۹ / ۳۶۷) .

^۲ - پروانه (سیر اعلام النبلاء) (۲ / ۳۳۸) .

پووبه‌پووبه‌یان که (عومیر ابو دمرء) یه‌کیک بوو له‌ناویاندا و توانی یان بی باومهران له‌جیگای خویان وه‌لانی. و له‌و پۆژده‌ا ئه‌بو دمرء له‌تاقیکردنه‌وه‌یه‌کی سه‌رکه‌وتوودا بوو، ئه‌وه‌ بوو پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) فهرمووی: " نعم الفارس عومیر " ^۱ به‌راستی سوارچاک (عومیر) ه.

" زانستی ئه‌بو دمرء (ﷺ) "

له‌ (مسروق) هوه، ده‌لیت: - به‌دوای کاروباری هاوه‌لانی پیغه‌مبه‌ری خوادا (ﷺ) چووم، بینیم زانستیایان له‌ (عمر و علی و عبدالله و معاذ و ئه‌بی دمرء و زیده‌ی کوپی ثابت) دا (پهمزای خویان لی بیّت) براوه‌ته‌وه. ^۲

وه‌ له‌ (سعیدی کوپی عبدالعزیز) هوه، له‌ (مسلم ی کوپی مشکم) هوه، ده‌لیت: ئه‌بو دمرء پیی و تم: بزانه‌ ئه‌م دانیشته‌مان چه‌ند که‌سی تیا‌یه. ده‌لیت: ده‌گه‌شته‌ زیاتر له‌ (۱,۶۰۰) که‌س. ده‌ ده‌ قورئانیان ده‌خویند و پیش‌په‌کییان ئه‌کرد، ئه‌وجا که‌ ئه‌بو دمرء نوێژی به‌یانی ئه‌نجام دا له‌گه‌ل سوننه‌ته‌که‌یدا و (جزء) یك له‌ قورئانی ده‌خوینده‌وه، هه‌موو چاویان تی ئه‌په‌ری و گوێیان له‌ وشه‌کانی ئه‌گرت وه‌ (ابن عامر) پیشه‌نگیان بوو. ^۳

نووسه‌ر ده‌لیت: به‌راستی بانگه‌واز بۆ لای خوا به‌ بی بوونی کۆششیک‌ی وه‌ها و به‌ بی بوونی هیمه‌تی له‌و جوړه، دهرئه‌نجامه‌که‌ی لادان و بی به‌رهم‌ی یه‌ .. و به‌راستی خودا زانست به‌ دا‌پنین له‌ سینه‌کاندا ناباته‌وه، به‌لکو به‌ بردنه‌وه و کۆچی زانیان ده‌بیاته‌وه.

۱ - فهرموده‌ی (مرسل) ه: ابن لسكر دهره‌یتانی بۆ کردووه هه‌روه‌ها (حاکم) یش له‌ (المستدرک) (۳۳۷/۳) دا.

۲ - دانه‌پاله‌که‌ی (صحیح) ه ابن سعد (۲ / ۳۵۱) دهره‌یتانی بۆ کردووه.

۳ - ارئووط ده‌لیت: پیاوانی جی‌ی متمانن په‌راویزی سیر اعلام النبلاء (۲ / ۳۴۶).

"چەند وتە و نامۆزگاری یەك بە ئاوی ئالتون دەنوسریت"

ئەبى دەرداء چەند نامۆزگاری و وتەيەكى وای هەيە كە لەسەر لاپەرەكانى دڵ دەنەخشىنیت . لەوانە : -

۱- فەرموودەى كە دەلیت : چيە ، وا ئەبىستم زاناكانتان ئەرپۆن و نەزانەكانىشتان زانست وەرنا گرن !... زانست وەرگرن ، چونكە زانا و زانستخواز لە پاداشتا هاوبەشن .

۲- فەرمووى : وەيل بۆ ئەو كەسەى بۆ جارىكيش بووە فير نابى ، وە وەيل بۆ ئەو كەسەى كە ئەزانیت و ، بەلام حەوت جار كاری پى ناكات .

۳- فەرموودەى : وەها خواپەرستى بكەن وەك ئەوەى پەرەردگار بيبەن ، وەخۆتان لەپىزى مردوان دابنن ، هەرەك خۆتان لە دوعاى سەتم لىكراو بپارىزن .

۴- بزەن كە شتىكى كەم بى نيازت بكات ، باشترە لە شتىكى زۆر كە سەرقالت بكات و گومرات بكات . چاكە و بەخشندەيى لەناو ناچیت .. و خراپەش لە بىرناچیتەو .

۵- دەفەرموى : سوپاس بۆ ئەو خوايەى كە وای لە دەولەمەندەكان كردووە ، لەكاتى مردندا ئاوات بە ئیمە بخوازن و لەو كاتەدا ئیمە ئاواتيان پى نەخوازن .. برا دەولەمەندەكانمان لەگەڵماندا دادپەرەرن نین ، ئەوان ئیمەيان لەسەر ئاینەكەمان خۆش دەوین ، بەلام لەسەر دنیا دوژمنایەتیمان لەگەڵدا دەكەن .^۱

۶- دەفەرموى : ئەى ئەوەى ئادەم بە قاجەكانت ملكەچى بۆزەوى بنوینە (واتە بەفیزەو بەسەرىدامەرۆ) .. چونكە پاش كەميك ئەبیتە گوپت ، ئەى ئەوەى ئادەم ، بى گومان تۆ پىكهاوتویت لە چەند پۆژىك كە بەرپۆشتنى هەر پۆژىك ، بەشيك لە تۆ دەپرات ئەى ئەوەى ئادەم ، تۆ هەر لەو پۆژەوێى لە دایك بوویت بەردەوامى لە پوخاندنى تەمەنتدا ..

۷- هەرەها دیفەرموو : پەرەردگارا ، پەنات لى ئەگرم لە پەرت پەرتى دڵ ، و ترا پەرت پەرتى دڵ چى یە ؟ فەرمووى : ئەوێە لەهەر دۆلىك مالىك دابنریت .

۸- وە دەیفەرموو : خەلكى گەلایەكى بى درك بوون ، بوونە دركىكى بى گەلا ، ئەگەر پەخنەيان لى بگريت ، پەخنەت لى ئەگرن ، وە ئەگەر وازیان لى ببنیت ، ئەوان واز لە تۆ

^۱ - ئەم نامۆزگارى يانەى باسمان كرد لە (سیر اعلام النبلاء) لە بەشى ژيانى دا (ﷺ) وەرمانگرتووە .

ناهیښن . وتیان ، نهی چی بکهین ؟ فهرمووی / شتیځ له (عرض - ناموست) به قهرز بده پییان بو پوژئی که همرار بوویت .

۹- همرودها وتویه تی : وهیل بو ئه و که سانهی پارو پول کو ئه که نه و دهمیان د اچه قاندوه و وهک شیت هر ئه وه دهبینن که له لای خه لکه و ئه وه نابینن که له لای پهرودگار ، ئه گهر بیانتوانیا یه شهویان به پوژوه دهبسته وه (شهویان ئه خسته سهر پوژ) . وهیل بو ئه وانه له لیپرسینه وهیه کی توند و سزایه کی قورس .

۱۰- هر له وه وه دهرمووی : ئه وانه ی زمانیان به یادی خوی پهرودگار تهر و پاراوه ، ئه وه به دهم بزهی لیوه وه ده چنه به هه شت .^۱

" بهنده کان چهند سووک و بی نرخن له لای خوا کاتی سهرپیچی ئه کهن "

له (ابن جبر) وه ، ئه ویش له باوکیه وه ، ده لیت : کاتی (قبرص) پزگار کرا و دیله کان به بهردم (ابی دهرء) دا تیپهر بوون ، دهستی به گریان کرد ، لیم پرسی : نا لهم پوژده ده گریت که وا خوی پهرودگار نیسلام و ئه هله که ی سهر بهرز کردوه ؟ فهرمووی : - نهی جبر ، ده بیینی ئه مانه که چهند خاوهن ده سلا ت و دهرکه وتوو بوون ، به لام پهرودگار بیینی که سهرپیچی ده کهن ئه مه ی به سهر هینان که ئه بیینیت ، نای بهنده کان چهند بی نرخن له لای خوا کاتی سهرپیچی ئه کهن .^۲

له راستیدا لادان له پیگه ی راسته قینه ی نیسلام ، و پوچوون له ناوپیگای گومرایی و سهرپیچی و نارمزوه کاند ، هو ی به هه لاکه ت چوونی نه ته وه و گه له کانه : ﴿ وَكَانَ مِنْ قَرْيَةٍ عَمَتْ عَنْ أَمْرِ رَبِّهَا وَرُسُلِهِ فَحَاسَبْنَاهَا حِسَابًا شَدِيدًا وَعَذَّبْنَاهَا عَذَابًا نُكَرًا ﴾ (۸) فَذَاقَتْ وَبَالَ أَمْرِهَا وَكَانَ عَاقِبَةُ أَمْرِهَا خُسْرًا (۹) ﴿ سورة الطلاق ، آیه (۸ - ۹) .

وا ته : له سه ده کانی پی شوودا چنده ها شار و شاروچکه یاخی بوون له فهرمانی پهرودگاریان و فرستاده کانی ، ئیمه زور به توندی حسابمان بو کردن و سزایه کی توند و پر نیشمان بو پی شهینان . ئیتر گیروده ی به لای خویان بوون و ئه و سزایه یان چه شت

^۱ - له صفة الصفوة نهم ناموزکاریانه مان وهرکرتوه .

^۲ • بروانه : ابن عساکر (۱۳ / ۳۸۹) .

که خویان دهست پیشکمری یان بۆ کرد بوو ، سهرئه نجامی کار و کرده وهی خه لکی نهو شوینانهش زیانیکی گه وره بوو .

" بهر وه لای (الرَفِیقُ الْأَعْلَى) "

پاش بهر ی کردنی ته مه نیک له تیکۆشان به شمشیر و به زمان و به همر چی خاوه نی بوو ، کاتی ئه وه هات ته مه نی کو تای بیّت .. له کو تای بیّت ته مه نی دا له سه ره مه رگدا نه بوو دمه رداء دوا یین ئامۆژگاری پیشکەش ده کات ، پیش ئه وه ی یه که مین هه نگاوی ریگی ئاخیره تی هه لگری .

ئوم دمه رداء ده لیّت : کاتی ئه بو دمه رداء که وته سه ره مه رگ ، به رده وام ده یوت : کی کار بۆ ئه م پۆژه ی من ئه کات ؟

و له سه ر زه وی دیمه شق .. پۆحی پاکی به شوین بانگی په ره رده رگاریدا به رز بو وه .. تا له وی ئارام بگری : ﴿ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا ﴾ سورة النساء ، آیه (۶۹) .

ئه مه ش له سالی (۳۲) دا بوو .. (په زای خوی لی بیّت) .

" ۱۶ - قهتاره‌ی کوپی نعمان (ﷺ) "

" نه‌میری تی‌کوشهر "

ناوی :-

قهتاده‌ی کوپی نعمانی کوپی زهیدی کوپی عامره ، نه‌بو عمری نه‌نصاری به‌در یه و یه‌کینکه له هاوه‌له نه‌جیبزاده‌کان .

له‌گه‌ل (۷۰) که‌سه‌که‌دا ئاماده‌ی (عقبه) بووه . وه‌یه‌کی بووه له تیرهاویژنه ناوداره‌کان .. له ه‌م‌ردوو جه‌نگی به‌در و ئو‌خود به‌شداری کردووه و له‌و پوژده‌دا له چاوی درا و گلینه‌ی چاوی هاته‌ده‌ر .. پیغم‌مبهری خوا (ﷺ) به‌ده‌ستی موباره‌کی خسته‌یه‌وه جی‌ی خوی و بینایی هی‌نایه‌وه بو‌قه‌تاده و نه‌و چاوه‌ی بووه سه‌لامه‌ترین چاوی .

له (عاصم) ی کوپی عمری کوپی قه‌تاده‌وه ، له باوکیه‌وه نه‌میش له (قتاده‌ی کوپی نعمان) وه‌و (ﷺ) ، ده‌لێت : پوژێ به‌در^۱ له چاوی درا و گلینه‌ی به‌سه‌رو ملیدا هاته‌ خواره‌وه ، خه‌لکی ده‌روبه‌ری ویستیان لی‌ی که‌نه‌وه وتیان : باب‌چین بو‌لای پیغم‌مبهری خوا (ﷺ) و پای نه‌و وه‌رگرین (پاویژێ پی‌بکه‌ین) ، هه‌واله‌که‌ درا به‌ پیغم‌مبهری خوا (ﷺ) ... نه‌ویش له خوی نزیک کرده‌وه و گلینه‌که‌ی به‌رز کرده‌وه و له جی‌ی خوی دانایه‌وه و نه‌وجا له‌پی ده‌ستی پێ‌دا هی‌ناو فه‌رمووی : " اللهم اکسه‌ جمالا " ، نه‌ی په‌روه‌ردگار جوانی یه‌که‌ به‌به‌ریدا ، نه‌وه‌ بوو کاتێ قه‌تاده (ﷺ) وه‌فاتی کرد ، نه‌و که‌سی که‌ کفنی کرد . نه‌یزانی کام چاوه‌یان بوو که‌ پیکرا بوو .

وه‌ له‌ پی‌وايه‌تیکی (ته‌به‌رانی) دا هاته‌وه ،^۲ پیغم‌مبهری خوا (ﷺ) فه‌رموویه‌تی : " اللهم ان قتاده قد وقى نيك بوجهه ، فاجعلها احسن عينيه و احدهما نظراً " .

فه‌رمووی / نه‌ی په‌روه‌ردگار ، قه‌تاده به‌رووی خوی پیغم‌مبهره‌که‌ی پاراست ، ده‌سا نه‌و چاوه‌ی بکه‌ره‌ باشترین و بیناترینیان .

^۱ - له‌ ری‌وايه‌تی (دار قطبی) دا هاته‌وه که‌ پوژێ (شو‌خود) وای به‌سه‌ر هاته‌وه‌ ز و له‌ ری‌وايه‌تیکی (بیه‌قی) دا له‌ (ولائ‌ النبوة) دا هاته‌وه که‌ پوژێ به‌در توشی نه‌و رووداوه‌ بووه . ارئوط ده‌لێت : پیاوانی جی‌ی متمان‌ه‌ن . سپر (۲ / ۳۳۲) .

^۲ - لاوازیه‌کی تی‌دايه‌ .

ئوه بوو ئهو چاوهی قهتاده (ﷺ) باشتړین بوو دواي پووداوه که ..
قهتاده بهرده وام ، هاوړې له گهل موسلماناندا له خهبات و جيهاد دا بوو ، له
دهست پيشی ئه میری موسلمانان (عمری کوړی خهتاب) دا بوو ، کاتی بهرهو شام بهړې
کهوتن و یهکی بوو لهو تیرهاوړانهی به په نجهی دهست دهر میردران .
ئهم هاوړله بهر یزه سالی (۲۳) له مه دینه وه فاتی کردووه پیشهوا (عمری کوړی
خهتاب) (ﷺ) ئهو پوړه چووه ناو گوړه که یهوه و دواتریش نویژی له سهر کرد .

" ۱۷ - عامری کوپری فهیره (ﷺ) "

" نه و هاوه لهی که فریشته کان سپارده بیان کرد "

هه ندی جار مروؤ به خوا په رستی و نزیك بوونه وهی له پهروهردگاری ، نه گاته پیزی فریشته نزیكه كان و وای لی دیت له سه رزه وی نامۆ و له ئاسمانه كاندا ناشنا بیت .. نه گهر نه خوش كهویت ، فریشته كان سهردانی دهكهن .. و كاتیکیش وهفات دهكات جه نازه كهی بهرئ دهكهن و هه ندی جار به شداریی شوړدنیشی دهكهن و كفنی دهكهن و جار جاریش تابوته كهی هه لده گرن و به خویشیان به گوپی ده سپیرن !!

بوچی نا .. مه گهر نه ولیاكانی خوا خاوه نی كهرامات نین !! بو چی نین ؟ .. ﴿لَهُمُ الْبُشْرَىٰ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ﴾ سورة یونس ، آیه (۶۴) . واته : هه ر بو ئه وانه مژدهی كامرانی (كه مژدهی قورئان و فرموده یه له قیامه تیشدا) مژده كان ده بنه واقع و به زیاده وه دینه دی) ..

" عامری کوپری فهیره (ﷺ) کی یه ؟ "

مهولای پی شهوا ابوبکر (ﷺ) و له كوچكهره پینشینه كانه ، پی شهوا نه بوبه كر كپی و ئازادی کرد ، پی ش نه وهی پیغمبهری خوا (ﷺ) بجیتته مالی ئه رقه می کوپی ئه بی ئه رقه م ، عامر موسلمان بوو ، وه بو په شیمان کردنه وهی له ئاینه كهی ، تووشی ئه شكه نجهی بی باوهران بووه ، به لام نهو به سهر نهو ئه زمون و ئاړه حه تیانه دا زال بوو ، و گوپی به ئازار و ئه شكه نجه نه دا له پیناوی پهروهردگاریدا .. پاشان كوچی کرد له مه ككه وه بومه دینه ..

له بدر و ئوحد به شدار بووه و پاشان له روژی (بئر معونه) دا شهید بووه .. چیروکی شهید بوونیشی بهم جوړه یه : -

پیغمبهری خوا (ﷺ) چه ند كه سیکی نارد بو لای (بنی سلیم) له ناویاندا (عامری کوپری فهیره) بوو ، له وی له لای (بئر معونه) دا عامری کوپری طفیل دای به سه ریاندا و كوشتیان ، (زهری) ده لیت : پیم گه یشتوو كه به دوی لاشه ی عامر

كوپى فهیره داگهړان ، به لām نه یاندیهوه ، دهلیت : وای ده بینن که فریشته کان سپارده یان کردیت .^۱

ئبنو اسحاق دهلیت : هشامی کوی عروه له باوکیهوه بوی باسکردم که عامری کوی طفیل دهیوت : نهو پیاوه کی بوو کاتی کوژا ، بینیم له نیوان ناسمان و زهویدا بهر زکرایهوه تا دواتر له ناسمانیشدا دیار نه مابوو ؟ وتیان : عامری کوی فهیره بووه .^۲
عروهی کوی زبیر دهلیت : وای ده بینن که فریشته کان ناشتبیان) ،
(صغه الصفوه / ۱ / ۲۲۶) .

نوسهر دهلیت : سویند به خوا پیزیکی زور گهریه بو نه وهاوه له کهوا به دهستی نهو فریشتانه سپارده کراوه که پهروهر دگار وه صفیان دهکات و دهفرموی : ﴿بَايِلِي سَفَرَةٍ
* كِرَامٍ بَرَرَةٍ﴾ سورة عَبَسَ ، آية (۱۵ - ۱۶) .

^۱ - بروانه صغه الصفوه (۱ / ۲۲۶) .

^۲ - صحیحه ، بخاری له بابی (المغازی) (۷ / ۴۰۹۳ / فتح) دا ریوایه تی کردووه .

۱۸ - بلالی کوپی رباح (رضی اللہ عنہ) "

" له پیناوی خوادا هه میسه خوئی به ستبوو بو خبات تا مردن "

بیلالی کوپی رباح (مهولا) ی نه بو به کری صدیق و بانگیژی پیغمبره (ﷺ) خوا (ﷺ) و له پیشینه یه که مینه به ریزه کانه له ئیسلامدا ، له وانهی که له پیناوی خوادا تووشی نه شکهنجه هاتن . له به در دا ئاماده بوو ، پیغمبره (ﷺ) خوا (ﷺ) به ده ستنیشانکردن شایه تی چوونه به هه شتی بو داوه .

" چاکه کانی "

۱- له (ابی هریره) وه ، ده فرموی / پیغمبره (ﷺ) خوا (ﷺ) کاتی نوژی به یانی به بیلالی فرموی : (حدثني بأرجى عمل عملته في الإسلام فأني قد سمعت الليلة خشفة نعليك بين يدي الجنة) ، فرموی باسی باشتین کاریکم بو بکه که بو ئیسلام نه نجامت دابی ، چونکه من نه مشهو گویم له خشپه ی نه عله کانت بوو له ناو به هه شتدا ...

بیلال فرموی : هیچ کاریکم نه نجام نه داوه باشت له وهی که هر کاتی ده ستنوژیکی ته واوم گرتبی له کاتی له کاته کانی شهو یان پوژدا نه وه هینده ی خوا نوو سیبیتی نوژی نه نجام داوه .^۱

۲- وه له (انس) وه ، (ﷺ) ده فرموی : پیغمبره (ﷺ) خوا (ﷺ) فرموی به تی : (بلال سابق الحبشه) .^۲

واته / بیلال پیشی به به شی یه کانی داوه ته وه ..

۳- عمری کوپی خهتاب (ﷺ) فرموی : نه بو به کر گه وره مانه و هه ره که گه وره مانی ئازاد کرد - مه به ستی بلال بوو .^۳

^۱ - صحیح : زانا یان یه کران له سهری (منتفق علیه) .

^۲ - حسن لشواهد ، حاکم ده رهنانی بو کردوره (۳ / ۲۸۵) شیخی عه دوری ده لیت (حسن لشواهد) .

فضائل الصحابة (۳۱) .

^۳ - صحیح / بخاری .

۴- وه له (عمر) هوه (ﷺ) نه‌با سوفیان له‌گه‌ل چهند كه‌سێكدا هات بۆ لای (سلمان و صهیب و بلال) فهرموویان : سوێند به‌خوا شمشیره‌كانی خوا جی‌گای خۆیان له‌گه‌ردنی دوژمنی خوادا نه‌گرتوه .

ده‌لێت / ئینجا ابوبكر ، فهرمووی : چۆن ئه‌مه‌ به‌گه‌وره و شیخێك له‌ قوره‌یش ده‌لێن . ئینجا هات بۆ لای پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) و هه‌واله‌كه‌ی پێ دا ئه‌ویش فهرمووی : (یا ابا بكر لعلك اغضبتهم ، لئن كنت اغضبتهم لقد اغضبت ربك) . فهرمووی : ئه‌ی ئه‌بوبه‌كر له‌وانه‌یه‌ به‌وقسه‌ت توو‌په‌ت كرد بێتن ، خو ئه‌گه‌ر توو‌په‌ت كر دبێتن ، ئه‌وا خوای خۆت تو‌په‌ كر دووه .

ئینجا ئه‌بوبكر (ﷺ) هاته‌وه‌ لایان و فهرمووی : برایانم ! بمبورن توو‌په‌م كردن ؟ وتیان : نه‌خێر ، خوا لێت خۆش بێ براگیان .^۱

۵- وه له (ابی هریره) وه ، له پیغه‌مبه‌ری خواوه (ﷺ) ده‌فهرمووی :

(مثل بلال مثل النحلة غدت تأكل من الحلو والمر ثم هو حلو كله)^۲

واته : نموونه‌ی بلال وه‌ك هه‌نگ وایه كه له تال و شیرین ده‌خوات و خۆیشی هه‌موو شتیکی هه‌ر شیرینه .

" به‌ركه‌ گرتنی ئه‌شكه‌نجه له پیناوی خوادا "

له (ابن مسعود) هوه ، ده‌لێت : (یه‌كه‌مین ئه‌وانه‌ی ئیسلامیان ئاشكرا كرد كه‌وت كه‌س بوون پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) و ، ئه‌بوبه‌كر ، عمار ، سمیه‌ی دایکی و ، صهیب و بلال و مقداد) (په‌زای خوایان لێ بێت) .

هه‌رچی سه‌باره‌ت به‌ پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ، ئه‌وا خوا به‌ هۆی مامیه‌وه پاراستی ، ئه‌بوبه‌كه‌ریش به‌ هۆی تیره و هۆزه‌كه‌یه‌وه پارێزرا ، ئه‌وانی تر هه‌موویان بێ باوه‌ران بردنیان و به‌رگی ئاسنینیان له‌بهر ئه‌كردن و له‌بهر خۆردا رایان ده‌گرتن ، ئینجا

^۱ - صحیح / مسلم .

^۲ - دانه‌پاله‌كه‌ی (حسن) ه ، هه‌یمی ده‌لێت : ته‌به‌رانی ریه‌ویه‌تی كر دووه و اسناده‌كه‌ی (حسن) ه ، به‌ژماره (۱۵۶ / ۳۹) .

همریکه له‌وانه یان شه‌هیدیان ده‌کردن یان ناچاریان ده‌کردن به‌په‌شیمان بوونه‌وه ، جگه له بیلال که نه‌فسی خو‌ی له پیناوی خوادا به‌که‌م دزمانی و هه‌روه‌ک لای قه‌ومه‌که‌شی بی‌ نرخ بوو ، له‌بهر ئه‌وه‌ بریدیان و دایانه‌ ده‌ست منانه‌ ورده و ئه‌وانیش به‌ده‌وری کی‌وه‌کانی مه‌که‌که‌ دا ده‌یان سو‌پ‌اند‌ه‌وه .. به‌لام بیلال به‌رده‌وام زمانی به‌وشه‌ی ﴿أَحَدٌ ... أَحَدٌ﴾ هوه بوو.^۱

ئومه‌یه‌ی کو‌پی خه‌له‌ف که گه‌وره‌ی بیلال بوو ، له کاتی‌که‌دا که قرچه‌ی نیوه‌پ‌ردا ده‌هات و خو‌ژ گه‌رم ده‌بوو ، بیلالی ده‌تلانده‌وه به‌سه‌ر ئه‌و خو‌له‌ی که له‌بهر هتاوه‌که‌دا قرچه‌ی ده‌هات و فه‌رمانی ئه‌کرد به‌ردی گه‌وره‌یان ئه‌خسته‌ سه‌ر سنگی و پی‌ی ئه‌وت هه‌روا ئه‌بیت تاوه‌کو محمد به‌ردو ئه‌خه‌یت‌ه‌وه لات و عوزه‌ ده‌په‌رستیت یاخود ئه‌مریت ، به‌لام بیلال بی‌ ده‌نگ نه‌ده‌بوو له وتنه‌وه‌ی ﴿أَحَدٌ ... أَحَدٌ﴾ .

ئیب‌نو که‌سیر ده‌لیت : (کاتی بانگدان له‌مه‌دینه‌دا به‌یار‌درا ، بیلال له‌گه‌ل (ابن‌ام مکتوم) به‌نۆره و له‌ نی‌و ده‌ستی پیغم‌به‌ری خوا (ﷺ) بانگیان ده‌دا . جار‌ی ئه‌م و جار‌ی ئه‌و . وه‌ بیلال ده‌نگ‌یک‌ی خو‌ش و زو‌لا‌لی هه‌بوو هه‌روه‌ک زمان پاراو بوو .. ئه‌وه‌شی که ده‌گ‌ی‌رنه‌وه وه‌ گوا‌یه (سین) ی بیلال له‌ لای خودا (شین) ه‌یچ بنه‌مایه‌کی نی‌یه .. هه‌روه‌ک له‌ پو‌ژی فه‌ت‌ح‌ی مه‌که‌که‌دا له‌سه‌ر که‌عه‌ی پی‌رو‌ژ بانگی فه‌رموو .. و کاتی پیغم‌به‌ری خوا (ﷺ) وه‌فاتی کرد بیلال وازی له‌ بانگدان ه‌یناو .. پاشان به‌ره‌و شام بو جیهاد که‌وته‌پ‌ی .)^۲

" دابه‌زینی قورئان ده‌رباره‌ی "

له (سعدی کو‌پی ابی وه‌قاص) هوه (ﷺ) ، ده‌فه‌رمو‌ی : ئیمه‌ شه‌ش که‌س بو‌وین له‌گه‌ل پیغم‌به‌ری خوا (ﷺ) بی‌باوه‌ران وتیان : ئه‌وانه‌ی وا له‌گه‌لتن ده‌رکه ، چونکه ئه‌وانه که‌سان‌یک‌ن له‌ شانی ئیمه‌دانین . شه‌شه که‌سه‌که‌ش من و ابن‌مسعود و بلال و

^۱ - حاکم زی‌وا‌یه‌تی کردووه (۳ / ۲۸۴) . ده‌لیت : دانه‌پاله‌که‌ی (صحیح) ده‌زه‌مه‌بیش به‌ صحیح دایناره . (حیا‌ه‌ الص‌حابه ، ۱ / ۲۲۰) .

^۲ - برزانه : الب‌دایه و الن‌هایه (۵ / ۱۷۸) .

پیاوێك له (هذیل) و دوانی تر بووین .. ئیدی خوای په‌رموردگار ئهم ئایه‌ته‌ی دابه‌زانده‌ :
﴿ ... الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ ... ﴾ سورة الأنعام ، آیه (۵۲) .

واته‌ : (ئه‌ی محمد (ﷺ) نه‌که‌یت ئه‌وانه‌ ده‌ربکه‌یت (له‌ مزگه‌وت و کوو‌ری
خواناسین) که‌ له‌ به‌یانیان و ئیواراندا له‌ په‌رموردگاریان ده‌پا‌رینه‌وه‌ ...) تا کو‌تایی
ئایه‌ته‌کان .

" سۆزی بیلال (ﷺ) بۆ پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) "

له‌ سعیدی کو‌ری عبدالعزیز و غه‌یری ئه‌ویشه‌وه‌ ده‌گێڕنه‌وه‌ که‌ : بیلال دوا‌ی
پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) بۆ هیچ که‌س بانگی نه‌دا به‌لکو‌ پرو‌ی له‌ جیهاد کرد .. ئه‌بویه‌کر
(ﷺ) ویستی پیگه‌ی لی بگری‌ت ، فه‌رمو‌وی / ئه‌گه‌ر له‌به‌ر خوا منت ئازاد کردو‌وه‌ ، ئه‌وا
ده‌ست به‌ردارم به‌ .

ده‌لێت : بیلال له‌ شام مایه‌وه‌ تاوه‌کو‌ عمر (ﷺ) هاته‌ .. (جابیه) و موس‌لمانان
دا‌وایان له‌ عمر کرد دا‌وا له‌ بیلال بکات بانگیان بۆ بدات ئه‌ویش دا‌وا‌ی لی کرد . ئه‌وه‌ بوو
بیلال پو‌ژیک بانگیدا ، له‌ پو‌ژه‌دا هی‌نده‌ گریا بوو که‌ پیشت‌ر وه‌ها نه‌بینرا بوو بگری ..
ئه‌ویش به‌ هو‌ی یادکردنه‌وه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ، ولید وتی : له‌و پو‌ژه‌وه‌ خه‌لکی
شام له‌ حیاتی بیلال خو‌یان بانگیان ده‌دا !!^۱

بیلال (ﷺ) له‌ شام به‌ خه‌ریک بوون به‌ خه‌باته‌وه‌ مایه‌وه‌ تاوه‌کو‌ له‌ تاعونه‌که‌ی
(عمواس) دا سالی (۱۸) وه‌فات‌ی کرد .^۲

سعیدی کو‌ری عبدالعزیز ده‌لێت : کات‌ی بیلال که‌وته‌ سه‌ره‌مه‌رگ فه‌رمو‌وی :
سبه‌ی ده‌گه‌م به‌ خو‌شه‌ویستان ، (ﷺ) و ها‌وه‌لانی . له‌ویدا خیزانه‌که‌ی وتی : وا‌ه‌یلا
بۆ من ! بیلالیش وتی : به‌لام خو‌شی بۆ من !
به‌ل‌ئ‌ئ‌ه‌ی گه‌وره‌ و سه‌ره‌ور (خو‌شی له‌ خو‌ت) بۆچی نا ؟ مه‌گه‌ر مردن بۆ
با‌وه‌ردار پر‌دیك نی یه‌ که‌ خو‌شه‌ویستان به‌یه‌ك ده‌گه‌یه‌نێت .

^۱ - ارنو‌وط ده‌لێت : پیاوانی ج‌ی یتمانه‌ن ، به‌لام به‌ بچ‌ر بچ‌ری ها‌تو‌وه‌ ، سیر (۱ / ۳۵۷) . وه‌لیدیش
(وه‌لیدی کو‌ری مسلم) .

^۲ - ابن کثیر ئه‌م رایه‌ی په‌م‌ه‌ند کردو‌وه‌ / بدایه‌ : (۵ / ۱۷۹) .

" ۱۹ - عبدالله ی کوږی عمری کوږی حرام (ﷺ) "

" پهروردگار به بی پورده له گه لی دده وی !! "

بهراسنی به پزیزان .. نه مه ی دهیویننه وه جیگای سرسورمانه .. که سیک پهروردگار به بی پورده له گه لی بدوی !! به لام هر به خویندنه وهی نه م فرموده یه ی ذاتی نیلاهی نهو سرسورمانه مان نامینی که دهرمووی : ﴿ ... وَلَکِنَّ اللَّهَ یَمُنُّ عَلٰی مَنْ یَّشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ... ﴾ سورة ابراهیم ، آیه (۱۱) . واته : به لام خودا خو ی منته دهخاته سر هر که سی ذاتی خو ی ویستی له سمری بی له بهنده کانی ...

" نه خوشه ویسته ی خوا کی یه ؟ "

عبدالله ی کوږی عمری کوږی حرامی نه نصاری یه ، باوکی جابر و یه کیکه له خاوه ن ریزه کانی شهوی عهقه به . له بهر دا به شداری کردوه ، و له نوحود شهید کراوه .. نه مهش چیروکه که ی بهم جوړه یه : -

له جابری کوږی عبدالله وه (ﷺ) دهرمووی : کاتی کوشتاری نوحود هاته پیش شو باوکم هات بو لام و فرمووی / من هست نه که م لهم جهنگه دا ده کوژیم له گه ل یه که مین هاوه له کانی پیغه مبری خوا (ﷺ) ، سویند به خوا پاش خوم له دوی گیانی پیغه مبری خوا (ﷺ) له تو نازیز ترم نیه ، وه من قهرزیک به سهره وه یه بوم جی به جی که و له گه ل خوشکه کانت باش بجولیوه ، ده لیت : که پوژمان کرده وه ، باوکم یه که م شهید بوو له جهنگه که دا و له گه ل که سیکی که دا خستمه گوړیک . نه بینم دلم ناهینی که له که ل که سیکی که دا به یه که گوړ بسپرم بویه پاش شش مانگ دهرم هینایه وه ، ده بینم هروک نهو پوژیه که خستبووه گوړه که وه جگه له گوپچکه ی نه بیت ^۱ .

وه له (جابری کوږی عبدالله) وه ، ده لیت : کاتی عبدالله ی کوږی عمری کوږی حرام پوژی نوحود کوژا ، پیغه مبری خوا (ﷺ) پی ی فرموو :
(یا جابر ! ألا أخبرک ما قال الله عزوجل لأبيک ؟) فرمووی :

^۱ - حاکم کتیراویه تیه وه (۳ / ۲۰۳) ده لیت : فرموده ی (صحیح) لهر مرجی (مسلم) .

تهوی، پیٔت بلیم که خوی پرمردگار چی به باوکت فرموو؟ وتم! بهلی،
فرمووی: (ماکلم الله احداً إلا من وراء حجاب، و کلم أباک کفاحاً^۱، فقال: یا عبدی عن علي أعطک، قال: یارب! تخيبي فأقتل فيک ثانية. قال إنه سبق منی (أثم اليها لایرجعون) قال: یارب فأبلغ من ورائی)^۲

فرمووی: (خوی گهوره له گهل هیچ کهس قسهی نه کردوه له پشتی پمردوه نه بیت، به لأم له گهل باوکتدا پوبه پرو دواوه و فرموویه تی، نهی بهنده کهم ناواته کانتیم پی بلی با بیهنیمه دی، نهویش ده لیت پمرو دگارم! ناواتم نهویه زیندوم که یته وه تاوه کو له پیناوتدا دوباره بکوژیمه وه، فرمووی: بهراستی نهو شتی که پراوته وه که (أثم اليها لایرجعون)^۳

ده لیت: نهی پرمردگار! دهی بهوانه ی دوی خوم پابگیه نه.
پاشان خوی گهوره هم نایه تهی دابه زاند: ﴿وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا...﴾ سورة آل عمران، آیه (۱۶۹).

واته: وانه زان نهوانه ی له پیناوی خوادا کوژراون، مردوون...
همروها له جابره وه ده لی: باوکمیان بو هینام پوژی ئوحد که شیوینرا بوو، نهو بوو گهیه نرایه لای پیغمبر خوا (ﷺ) که جلیکی به سمردا درا بوو، ویستم لایبهرم و دهی خهم، به لأم هوزه کهم پینان نه دام، دیسان هه ولمدایه وه لایبهرم به سمریه وه، نه مجاره ش هوزه کهم پیگیان لی گرتم، ئینجا پیغمبر خوا (ﷺ) فرمانی کرد به لابردنی. له و کاته دا گوئی له دهنگی بوو هاواری کرد. فرمووی: نه مه کی یه وا هاوکار دهکات وتیان، کچی عه مره یان خوشکی عه مره، فرمووی: (فلم؟ تبکی أو لاتبکی، فمازالت الملائكة تظله بأجنحتها حتى رفع).^۴

فرمووی: جا بوچی؟ بگری یان نهگری، نهو بهرده وام فریشته کان به باله کانیان بوونه ته سیبهری تا بهرز کرایه وه.

^۱ - واته: دروبه پرو به بی هیچ پمردیک یان په یامنیتریک. نه مه ش پاش مردنیه تی و پیش مردنی نه بووه.

^۲ - حسن: صحیح ی سوننه ته کانی ابن ماجه (۲۲۷۶) ارثوط به (حسن) دایناوه. سیر (۱/۳۲۸).

^۳ - واته بی کومان که ناکه پیته وه ژبانی دنیا.

^۴ - صحیح: بوخاری و مسلم ریوایه تیان کردوه.

وه شههیدهکان هه ره لهویدا که شههید کرا بوون سپارده کران .. و کاتی پیغمبری خوا (ﷺ) هات بو دفن کردنیان فهرمووی : (زملوهم بحراهم ، فأننا شهید علیهم)^۱ فهرمووی : بهبرینهکانیهوه دایانپوشن ، بی گومان که من شایه تم له سهریان . وه (ابن سعد) ، (۵۶۳ / ۳) له جابرهوه ، (رمزای خوی لی بیت) دهفهرمووی : (کاتی) معاویه (بیرهکهی لی دا و فهرمانکرا به دهرهینانی کوژراوهکانی پوژی ئوحدمان ، کاتی دهرمانهینان پاش چل سال جهستهیان نهرم بوو ، چوار پهلیان دهنوشتینرایهوه . ئهمهش مانای ئهوهیه که زهوی لاشهییانی نه خواردوه !! (رمزای خویان لی بیت) .

^۱ - دانهپالهکی (صحیح) ه / ابن سعد دهرهینانی بو کردوه . (۱۰۵ / ۲ / ۳) .

" ۲۰ - عەمری کوپی جموح (ﷺ) "

" پپس لی مه گرن ، به لکو خواي گه وره شههیدی پپس به خشیت "

فهرموده ی پپرۆز ...

کی یه ؟

عەمری کوپی جموح کوپی زهیدی خەزەرە جی ئەنصاری یه .

ئاماده ی ئوحد بوو ، ئەم کوپانه ی ههیه : معاذ و معوذ و خلاد . که هه موویان ئاماده ی بهدر بوون ، وه عەمری کوپی جموح له گه ل (خلاد) ی کوپی پوژی ئوحد شههید بوون .

" چۆن موسلمان بوو "

له عکرمه وه ، ده لیت : مصعبی کوپی عمیر هاته مه دینه و خه لکی فیر ده کرد . عەمری کوپی جموح که سیکی نارده لای و وتی : ئەمه چی یه هیناوتانه بۆمان ؟ وتیان : ئەگەر ده تهوی دین بۆ لات و قورئان ده دهین به گویتدا تا بزانیته چی یه ؟ وتی : باش ، ئینجا چه ند ئایه تیکی سه ره تای سوره تی (یوسف) ی بۆ خوینده وه عەمر وتی : با پراویرتک له گه ل هۆزه که مدا بکه م .. عەمر گه وه ی (بنی سلمه) بوو .

ئهو جا عەمر چو وه لای مناف (که یه کی بوو له و بتانه ی پپش ئیسلام ده یان په رست) وتی : ئەه ی مناف ! سویند به خوا ئەزانیت که هۆزه که م غهیری تو یان ناویت ، تو ده لیت چی ؟

ئینجا شمشیره که ی له گهردنی (مناف) کرد و پویشته ، ئەو جا ئەهله که ی هه لسان شمشیره که یان برد ، کاتی عەمر گه پرایه وه : وتی : باشه کوا شمشیره که ئەه ی مناف ؟ هه ی پویشته ، خو بزنی به بزنی خو ی پارێزگاری له عه وه تی خو ی ئەکات . سویند به خوا ئەزانم سه به ی خیر له (ابی جعار) دا نابینم پاشان پپانی وت : ئەوا من ده پووم به لای ماله که مه وه ئیوه ش داوای چاکه له مناف بکه ن . ئینجا پوشت ..

ئەوانیش ھەلسان بەشکاندن و بەسەگیکى مردارەوہ بووہ وە بەستیانەوہ و فریاندایە ناو بیریک^۱ ئینجا کاتى ھاتەوہ ، وتى : حالتان چۆنە ؟ وتیان : باشین . گەرەم ، خواى پەرەردگار مألەکانمانى لە پیسی پاک کردەوہ .

وتى : سویند بە خوا ئەبینم کە پاش خۆم خراپ جینشینیتان کردووم دەربارەى (مناف) . وتیان : ئەوہتا ، لى ی بڕوانە لەناو بیرەکەدا ، ئەویش ھات و سەیریکی کرد پاشان و ناردى بە دواى قەومەکەیدا و پى ی وتن : ئایا من ھەر پێیەك بگرم ئیوہش شوینم دەکەون ؟ وتیان : بەلى ، تۆ گەرەمانى ، ئەویش فەرمووی : دەى ئەوا من ئیوہ دەکەم بە شاد کەوا من باوەرم ھینا بەوہى بۆ (محمد ﷺ) دابەزیوہ ...

لە (ابن المنکر) ھوہ : پیغمبەرى خوا (ﷺ) فەرمووی : ئەى ھۆزى (بنى سەلەمە) کى گەرەتانی ؟^۲

وتیان : باپیرمان (ابن قیس) ، بەراستى ئیمە ، چاومان پیایدا ھەلنايە ، چونکە کەسێکی چروکە . فەرمووی : (جا چ دەردىک ھەيە لەمە خراپتر ، بەلکو گەرەتان خاوەن کەرەم ەمرى کوپى جموحە .

"دەنیام دەچمە بەھەشت !!"

واقدى دەلێت : لەبەردا ئامادە نەبوو ، چونکە کەسێکی شەل بووہ ، بەلام کاتى خەلکی خۆیان ئامادەکرد بۆ جەنگى ئوحد و کوپەکانى پێگەیان لى گرت لەوہى بەشدەر بێت و وتیان تۆ کەسێکی خوا بیانووی پێداویت کەنە جەنگیت .^۳

^۱ - کورەکانى پيش خۆى موسلمان بوو بوون .

^۲ - فەرموودەکە : (يا بنى سلمة ! من سيدكم ؟) قالوا : الجدبن قيس ، و انا لنبخلة ، قال : (و أي داء أدوى من البخل ؟ بل سيدكم الجعد الأبيض عمر و بن المجوح) پیاوانى فەرموودەکە جى متمانەن ، بەلام (مرسل) دەبونەم لە (اکلة) (۷ / ۲۱۷) کێراویەتیەوہ ھەرەھا بوخارى لە (الأدب المفرد) دا .

^۳ - خواى کەرە دەفەرمووی : ﴿وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ خَرْجٌ﴾ (سورة نور ، آية ۶۱)

نمایش هات بۆلای پیغمبر خوا (ﷺ) و سکالایانی لاکرد فرموی :
(لا علیکم أن لاتنعموه ، لعل الله یرزقه الشهادة)^۱ فرموی : هیچتان له سمر ناکهوی نه گهر
پیگری لی نه کهن ، به لکو خوا شهاده تی پی ببه خشی .

وه له ریوایه تیکی تردها تووه که عمری کوپی جموح به کوپه کانی ده لیت :
نیوه پوژی به در پیگهی به هشتتان لی گرتم ، سویند به خوا نه گهرمام ، همر ده چمه
به هه شته وه !! نه وه بوو کاتی پوژی نوحود هات ، عمر (ﷺ) فرموی : جگه له خه می
نهو هیچ خه میکی ترم نه بوو ، بویه داوام کرد ، ده بینم له بهر کانی پیشه وه دایه .^۲
پهرو مردگارا .. مه مگیره وه !

خیزانی عمر ده لیت : چاوم لی بوو ، وه که نه وهی خوی ناماده کات بۆ جهنگ
پوژی نوحود ، له بر خویه یوه دهیوت : نهی خوی پهرو مردگار مه مگیره وه . نه وه بوو
خوی و (خلاد) ی کوپیشی لهو جهنگه کوژان . عمری کوپی جموح سواری
حوشتره کهی بوو ، و شمشیر کهی به دهسته وه و به زمانیشی له خودا ده پارایه وه
که منه تی شهاده تی به سهردا بریژیت و به ناومی دی نه یگه ریخته وه !!

" په یزهیه ک بهر وه ئاسمان "

کاتی کومه لی موسلمانان و کومه لی بی باوهران به یه کهیشتن : عمری کوپی
جموح هات بۆلای پیغمبر خوا (ﷺ) و پرسى : نهی پیغمبر خوا ! ئایا نه گهر
من له پیناوی خوادا (بجهنگم) هه تا ده کوژیم ، ئایا نه م قاجم له به هه شته به ساغی
پی نه کات ؟

پیغمبر خوا (ﷺ) فرموی : به لی ، نه وه بوو کاتی له پوژی نوحود دا عمر
له گهل برازا کهی و (مهولا) یه کیدا کوژان و پیغمبر خوا (ﷺ) به لای لاشه که یاندا
تیپهری فرموی : (کأني أنظر اليك ثمسي برحلك هذه صحیحة فی الجنة)

^۱ - پیاوانی جی متمانه : ابن هشام (۲ / ۹۰) .

^۲ - پیاوانی جی متمانه : به لام بجر بجره . بروانه پهراویزی سیر اعلام النبلاء (۱ / ۲۵۵) .

فهرمووی : وهك نهووی به چاوی خوم دهبینم و لیټ دپوانم كهوا بهو قاقچهتهوه به ساغی لهبههشتدا پړی نهكهیت .. و پاشان فرمانی كرد همرسیانیان بحرینهیهك گورپوه .^۱ له پړیوایهټیكي تردا پوژي نوحود پیغمبره خوا (ﷺ) فهرمووی : (قوموا الى حنة عرضها السموات و الارض أعدت للمتقين) .

واته : خوتان نامادهكهن بو بههشتیك فراوانی یهكهی هیندهی فراوانی ناسمانهكان و زهوی یه وبو تهقواداران نامادهكراوه . عهریش كه قاقچی نهشلی ههلسایهوه و وتی : (سویند به خوا له بههشتدا نهبی بارگه دانیم - واته لهسمر پشستی نههم ولاخهم دانا بهزم لهبههشتدا نهبی) نهوهبوو جهنگا ههتاوهكو كوشتیان مالك دهلیټ : عهر لهگهل (عبدالله ی كوپری عهری كوپری حرام) دا خراڼه یهك كفن و ههر لهو جیییهی جهنگهكهی تیا نهجامدا سپارده كرا (ﷺ) .

لهسهردهمی (معاویه) دا بوو كه تاوهپړو گورپهكهی تیك دابوون بویه دهریان هیټان و جیییهكه یانیان گورپی ، بینیان هیچ نهگورپابوون وهك نهووی دویټی مرد بیټن ، یهكیكیان كه بریندار كرا بوو دهستی خستبووه سهر برینهكهی و بهو جوړه شهید بوو بوو ، بویه ههر بهو جوړه دفنیان كړدبوو ، وه نهو پوژهی دهریان هیټایهوه تاوهكو جیگهكهی بگورن ، دهستیان لاېرد لهسهر برینهكهی و پاشان بهریان دا وهك خوی گهپرایهوه سهر برینهكهی ، له كاتیكدا نیوانی پوژي نوحود و نهو پوژه (۴۶) سال بوو .^۲ بهو جوړه شهادهټی كرده پهیژدهیهك بهرمو ناسمان (رمزای خواي لی بیټ) .

^۱ - دانپالټكهی (حسن) ه / احمد دهرهینانی بو كړدوره (۵ / ۲۹۹) (حافظ یش له (الفتح) دا به (حسن) دایناره (۳ / ۱۷۳) .

^۲ - صحیح : (ابن سعد) به دريژ تر لهماه دهرهینانی بو كړدوره ، حافظ دهلیټ : له (الفتح) دا كه (صحیح) ه ، (۳ / ۱۷۳) .

" ۲۱ - نه بو دوجانه (ﷺ) "

" خاوه نسی سهر و پیچس مهرگ "

کی ښه ؟

ئو پالنه وانه شیر ناسا ښه که به (ابو دوجانه) به ناولانگه نای (سماکی کوپی
خمرشهی کوپی زهیدی ساعدی) ښه .

له به در و نوحود دا به شدار بووه له جهنگی نوحود دا له گهل پیغمبره خوا (ﷺ)
مایه وه و بهیعتی دایه له سهر مردن ، وه پوژی (یه مامه) کوژا . یه کی بوو له وانه ی
به شداریان له کوشتنی موسیله مه ی دروژندا کرد .

نم پالنه وانه مان به وه له هاوه لانی تر جیا نه کریته وه که ریگه یه کی تاک و تایبه تی
مه بوو له شهر کردندا ، نو له پوژی جهنگدا .. وها ده بینرا که سهر و پیچکی سووری
له سهری ده پیچا وهک دروشمیک بو نازایه تی و له پوشتنیدا فه خر و شانازی نه کرد وهک
نوهی گالته ی به باتل و نه هله که ی بیت .. و شمشیره که ی بهرن ده کرده وه وهک
مه شخه لیکی ناگرین .. و ههر که له ملی (گهر دنی) بی باوه پیکی دها ، بهراست و
چه پیدا پروی وهرده گیرا و وهک شیر هاواری ده کرد : " من نه بو دوجانه م "

پیغمبره خوا (ﷺ) دهر باره ی پی و پوشتنی نه بو دوجانه فرموی :

(إِنْ لَمْ تُحِبَّ يَعْضُهَا اللَّهُ وَ رَسُولُهُ إِلَّا فِي مِثْلِ هَذَا الْمَوْطِنِ)^۱

واته : نه م پی و پوشتنه خوا و پیغمبره که ی (ﷺ) رقیان لی ی ده بیته وه ،
مه گهر له جوړه جیگایانه دا نه بیت - واته مه گهر له کاتی جهنگ و پرو به پروونه وه
له گهل بی باومراند ا .

^۱ - هیثمی له (الجمع) دا (۶ / ۱۰۹) باسی کردوه و کتیراویه تیه وه بو طبرانی و ده لیت : که سانیک ی تیایه که

" ټېبو دجانہ (ﷺ) به شمښی پیغمبري خوا (ﷺ) شهر دهکات "

(انس) دهلیت : پیغمبري خوا (ﷺ) پوڅی ثوحود فہرموی : (من یأخذ منی هذا ؟) کی ټم شمښیرم هلدہگری ؟ هہموو دستیان دریژ کردوو ہرکس دیوت : من ، من ، فہرموی : (فمن یأخذہ بحقہ ؟) فہرموی : ټہی کی مافی خوئی پیدهدات کاتی هہلی دہگریٹ ؟ خہلکہہ هہموو کشانہوہ . (سماک ی کوپی خرشہی ټېبو دجانہ) وتی : من هہلی دہگرم و مافی خوئی پی دہدم .
 دهلیت : هہلی گرت و دستي کرد به لت کردنی (شہق کردنی) سہری بی باومړان .^۱

" ټہدہب و ریژ لہگل شمښی پیغمبري خوا (ﷺ) "

لہ زیری کوپی عوامہوہ (ﷺ) ، دهلیت : پیغمبري خوا (ﷺ) شمښیریکی لہ پوڅی ثوحوددا نیشانی خہلکی دا کہ کامیان هہلیدہگرن و فہرموی : (من اخذ هذا السيف بحقه ؟) ټېبو دجانہ وتی : ټہی پیغمبري خوا (ﷺ) ! من هہلیدہگرم و مافی خوئی پی دہدم . ټہبی مافہکھی چی بیت ؟ دهلیت : پیغمبري خوا (ﷺ) شمښیرہکھی پیدا . ټېبو دجانہ چووہدمر و منیش شوینی کہوتم . هہر کہ بهلای شتیګدا تیدهپہری لہت و پەتی دہکرد تاګیشٹ به کومہلی نافرہت لہ بناری چیاکہدا و (هند) یان لہگلدا بوو (پیش موسلمان بوونی) .

هند ټم هوټراوہیہی وت :

نحن بنات طارق نمشي على النمارق
 والمسك في المفارق إن تقبلوا نعائق
 أوتدبرا نفارق فراق غير وامق

دهلیت : ټېبو دجابه ویستی بیکوڅیت ، هند هاواری کرد لہ پروی بیابانہکھوہ ، بهلام کہس ولآمی نہدایہوہ ، ټہویش وازی لی هیټا ، به ټېبو دجانہم وت : هہموو کارہکانتہ بینی و پییان سہرسام بووم (موعجیب بووم) ټوہ ټہبی بوچی ټو نافرہتہت نہکوشت ؟

^۱ - صحیح : مسلم گیراویہتیرہ (۲۴۷۰) .

دهلیت : ناخر ئو هاواری کرد و کەس وەلامی نەدایەو ، منیش حەزم نەکرد و بە شمشیرە پیغمبەری خوا (ﷺ) بەدەم لە نافرەتیەک کە هیچ پشت و پەنایەکی نەبوو^۱ نووسەر دەلیت :

سویند بەخوا نا ئەمەیه پیاوهرتی لە بەرزترین پلەیدا .. ئیتر دەجال و درۆزنەکانی سەردەم چی دەلیت بەم هەلویستانە ؟ ئەوانە ی خراپە دەلێن لەسەر ئیسلام ؟ کوا ئەم بنەما پیرۆزانە لەلای دۆزمنانی خوا ، کە سنووری پیرۆزی یەکانیان شکاندوو و نامووسی نافرەتان و موسلمانانێان هەتک کردوو و ورگی نافرەتانی دووگیانیان هەڵپریو ؟! سکاڵامان هەر بۆ لای خوایه ..

پۆژانی ئەم تیکۆشەرە تی ئەپەڕین بەبی ئەوێ هیچ کۆششیک وەلانیت لە پیناوی سەرخستنی ئیسلام و سەر بلند کردنی ئەهەلەکید و لە هەموو غەزایەکدا بە دوا ی شەهەادتای بوو ، و ئەوپەڕی ئاواتی بوو کە لەلای پەرورەدگاری لە ناو شەهیداندا ئەژمار بکری و تاکە نامانجی بوو ..

رەوێرەوێ ژیان تیپەری و جەنگی (یەمامە) هاتە پیش و هاوێلانی لە باخچەکیاندا (باخچە ی مەرگ) خۆیان حەشاردا .. وە ئەم پالەوانە ، لە کاتیکی لەسەر مەیدانی جەنگەکەدا بوو ، لە بیر کردنەویدا بوو کە چۆن خۆیان بگەیهننە باخچەکە و .. ئەهەلەکە ی وەدەرنێن و تووشی سزای شایستە ی خۆیان بکەن ..

و لە قوربانیدانیکی سەر سوپەینەدا کۆمەڵیک لە هاوێلان خۆیان کرد بە باخچەکەدا ... کە پالەوانی ئەم باسەمان یەکی بوو لە ناویاندا و قاچی شکا ، بەلام وەک شیر هەلسایەو و شمشیرە پیرۆزەکی بەرزکردووە .

لە سەر یەک قاچ شەپری دەکرد !! چ سەر سوپمانیک .. دەپروانی .. چاوی کەوت بە مسلیمە ی درۆزن و وەک حوشتیریکی (اوراق)^۲ دەهاتە پیش چاوی ... لەولاشەو (وەحشی کوپی حرب) بکوژی حەمزە (ﷺ) هاتە پیشەو و پرمەکی بۆ هاویشت ، لی ویدا و لەلایەکی دیکە یەو هاتەو دەرەو ، و هیندە ی چاوترکانیک ئەبوو دجانە بەرو (مسلیمە) بۆی دەرچوو ، بە شمشیر لی ی دا ، هەرچی (مسلیمە) ی ستەمکارە لە

^۱ - پیاوانی جی ی متمەن (البزار) رپواوەتی کردوو . المجمع (۶ / ۱۰۹) .

^۲ - وشتێکە رەنگی سپەکی رەشباو و کۆشەکی زۆر بەتامە ، بەلام کارو رینگە کردنی باش نیە - (معجم

خوینی خویدا دهگلا و بهسزای شایستهی خوئی گهشت لهسهر ئه و درویهی بهدهم
پهرومردگار وه کرد بووی و خهئکی پی گومرا کرد بوو .
ئهوه بوو موسلمانان وه گیزه لووکهی لهناو بهرخویان کرد به باخچهکهدا ،
لهسوپای مسیلمه نزیکه (۱۰) هزار کهسیان کوشت ...
لهموسلمانانیش سه دان شههید بوون (هندی دهلین (۶۰۰) کهس دهبوون) ،
لهناویاندا (ابو دجانه) بوو (ﷺ)^۱ ... و به ئامانجی خوئی گهشت .

^۱ - بروانه سیرهی ژبانی (ﷺ) له : البدایه (۵ / ۳۱ / ۴۴) سیر اعلام النبلاء (۱ / ۲۴۳ ، ۲۴۶) .

" ۲۲ - مصعبی کوپی عمیر (ﷺ) "

" بانگخوازی به کاریگر و خه باتکاری پشوو دریژ "

بانگ کردن بولای ثاینی خوا تهنه چهند ناموژگاری یهک و تهنه چهند دهرپینیک نی یه له زار بیت دهر ، به لکو پروگرامی ژیانه بو که سی بانگخواز .. که له ناو ویزداند سقامگیر ده بیت و شوینه وار که شی له سهر هلس و کهوت و جهسته ی مروژ دمرده که ویت ... وه بانگخوازی په بانی هه موو شتیکی بو خوی جیهانیان و بی هاوتایه .. (مصعب) یش یه کیکه له نمونه تاقانه یه ...

مصعب کی یه ؟

مصعبی کوپی عمیری کوپی عبدمناف ... گه وره و شه هیدی پیشینه ی به دریی قوره یشی یه .. به دوا ی پیغمبهری خوادا (ﷺ) هاته مالی ئه رقه م و ... ئیسلام بوونی خو ی شارده وه ..

وه به نهینی سهردانی پیغمبهری خوا (ﷺ) ی ده کرد ، کاتیکیش پییان زانی به ندیان کرد و به بهند کراوی مایه وه تا وه کو هیجهرتی یه که می کرد بو حه به شه .

دواتریش هیجهرتی دووه می کرد .. پیش موسلمان بوونی ، یه کی بوو له خوشگوزمرا ترین که س له ژیا نیدا ، به لام که موسلمان بوو ، وازی له دنیا و خوشی یه کانی هینا و بووه زاهد تا وه کو پیستی وه ک پیستی مار کرژ و نه یار بوو .^۱

له عه لی کوپی ابی تالیبه وه (ﷺ) ، ده لیت : هاتم بو مزگهوت له وی بووم (مصعبی کوپی عمیر) دمرکهوت که بورده یه کی پینه کراوی له بهردا بوو ، و ئه و پیشتر خوش گوزمرا ترین لاو و جوان چاکترینیان بوو له مه کهکه ، ئه وه بوو کاتی پیغمبهری خوا (ﷺ) وه ها بینیی ، ئه و خوشگوزمرانی و ره فاهیه ته ی ئه وسای وه بیرکه و ته وه ، حالی ئیستاشی بینیی که تئیدایه ... بویه فرمیسک له چاوه کانی هاته خواره وه بوی .. و پاشان فهرمووی : (أنتم اليوم خير ، أم إذا غدی احدکم نجفة من خبز و لحم ؟)

^۱ - بررانه : صفة الصفوة (۱ / ۲۰۵) .

فهرمووی : ئیوه ئەمڕۆ باشن ، یان ئەوێ که به کاسهیهک له نان و گوشت پۆژ بکەنەوه ؟
 وتمان : ئەوکاتە باشتر ئەبووین بەشی مانەوهمان هەبوو خوشمان بۆ پەرستش یەکلایی دەکردەوه . ئەویش فهرمووی : (بل أنتم اليوم خير ، منکم يومئذ)^۱ فهرمووی : بەلکو ئیوه ئەمڕۆ باشتر لەو کاتەتان .

" بانگخوازی بەکاربگر "

پاش ئەوێ کۆمەڵی پشتیوانان بەیعتی یەکه میان دایه پیغمبەری خوا (ﷺ) ، پیغمبەری خوا (ﷺ) مصعبی نارد بۆ مەدینە تاوەکو قورئانیان بۆ بخوینی و له دین تێیان گەیهنیت ، مصعب دەهاته ماله کانیان و بانگی دەکردن بۆ ئیسلام ، خەلکیکی زۆر موسلمان بوون و ئیسلامیان لەناودا بلأو بوویهوه ، پاشان پەیامیکی نارد و بۆ پیغمبەری خوا (ﷺ) و داوای مۆلەتی لی کرد که موسلمانان کۆ بکاتەوه ، ئەویش مۆلەتی داو (مصعب) یش (ﷺ) له مالی (بنی خيثمة) کۆی کردنەوه .
 پاشان لەگەڵ ئەو (٧٠) کەسە کەلەگەلیدا بوون له عەقەبە دۆوه‌دا ، هاتنه لای پیغمبەری خوا (ﷺ) و ماوه‌یهکی کەم له مەککه مایهوه پاشان پێش پیغمبەری خوا (ﷺ) چۆوه مەدینە و ئەو یەکه‌م کەس بوو که پێی خسته مەدینە ..
 وه له ئێبنو شهابهوه ، دەلێت : کاتی ئەهلی (عەقەبە) بهیعتیان دایه پیغمبەری خوا (ﷺ) و گەڕانهوه لای هۆزه‌که‌یان و به‌نه‌ینی بانگیان دەکردن بۆ ئیسلام و قورئانیان به‌سه‌ردا ده‌خویندن (معاذی کوری عفراء) و (رافع ی کورپی مالک) یان نارد بۆ لای پیغمبەری خوا (ﷺ) و داوایان کرد که سیکیان بۆ بنیژیت له لایه‌ن خۆیه‌وه تا خەلکی بۆلای قورئانی پیرۆز بانگ بکات وتیان : چونکه ئیستا دنیایان که خەلکی شوینی ده‌که‌ون ، پیغمبەری خوا (ﷺ) یش (مصعب ی کورپی عمیر) ی بۆ ناردن ئەویش به‌رده‌وام بانگی ده‌کردن و پێنموونی ده‌کردن بۆ سه‌ر پێگه‌ی په‌روه‌رگار ، وه

^۱ - ترمزی دهره‌یتانی بۆ کردوه (٢٤٧٨) ده‌لێت : فهرموددی (حسن غریب) ٥٠

له سهرده ستي ئهو ، كه م مال هه بوو له مالي نه نصاري يه كاندا كه كه ساني خانه دانيان لى موسلمان نه بوو بيت .

ئوه بوو (عمري كورپى جموح) موسلمان بوو بته كاناني تيكشاند ... و موسلمانان بوونه به عيزه ترين كه ساني ئه هلى مه دينه ، ئه وسا (مصعب) گهرايه وه لاي پيغه مبهري خوا (ﷺ) و به (المقرئ) ناويان دهبرد .

" خه باتكاري ئارامگار "

پوژى ئوحوود (مصعب) ئالاي موسلماناني بهرز كردبووه ئوه بوو كاتى موسلمانان ئه ويان به سهر داهات ، كه هات ، مصعب ئالاكهى هه به بهرزي هيشته وه ، تا (ئبنو قمينه) لى هاته پيش و له ده ستي راستى داو په راندى (مصعب) يش دهيفه رموو : ﴿ وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ ﴾ سورة آل عمران ، آية (١٤٤) . و ئالاكهى به ده ستي چه پى بهرز كرده وه ، (ئبنو قمينه) ي خوانه ناس له وه ده سته شى دا و ئه ويشى په راند ، ئهو جا مصعب ئالاكهى له خوگرت و به هه ردوو قولى له ئاميزى گرت و ئهيفه رموو : ﴿ وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ ﴾ ئينجا بو سيبه م جار به (پم) لى داو شه هيدى كرد .

ئبنو سه عد ، ده لى ت : عبدالله ي كورپى فضل وتى : كه مصعب كوژرا ، فريشته يه كه له شيوهيدا ئالاكهى بهرز كرده وه ، پيغه مبهري خوا (ﷺ) له كو تايبى پوژدا دهيفه رموو : (تقدم يا مصعب) وه ره پيشه وه مصعب فريشته كه ئاوړي دايه وه بوى و فره مووى : (مصعب نيم) ئهو كاته پيغه مبهري خوا (ﷺ) زانى كه فريشته يه و خودا بو پشتگيرى لى كردنى ئاردوو يه تى .^٢

وه له پيوايه تى (ابنو هشام) دا هاتوو / كاتى مصعب كوژرا ، پيغه مبهري خوا (ﷺ) ئالاكهى دا به على كورپى ابوتاليب و كومەليك له موسلمانان .

^١ - كه سيكه خوئينده وهى قورنان فيزى خه لكى بكات .

^٢ - بروهانه : صفة الصفوة (١ / ٢٠٦) .

وه له (عبیدی کوپی عمیر) هوه . ده لیت : کاتی پیغه مبری خوا (ﷺ) له
 (نوحود) بوویه وه دای به لای مصعبی کوپی عمیردا به کوژراوی ، ئه م نایه ته ی
 خوینده وه : ﴿ مِنْ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ ﴾ سورة الأحزاب ، آیه (۲۳)
 وه له (خباب) هوه ، ده لیت : ئیمه له گهل پیغه مبری خوا (ﷺ) له پیناوی
 خوادا کوچمان کرد و پاداشتمان که و ته سمر خوای په رومردگار . هیه له ئیمه که همر له
 دنیا دا به شیک له پاداشتی خوئی و هرگرت ، هه شیبوو رویش و هیچی له پاداشته که ی له
 دنیا دا نه خوارد ، له وانه (مصعب ی کوپی عمیر) بوو که پوژی نوحود شهید کرا ،
 هیچمان نه دیه وه بیکهینه کفنی جگه له بوورده یک که نه گهر بماندایه به سمریدا پنیه کانی
 دمرده که وتن و بماندایه به قاچیدا سمری به دمرده که وت ، تا پیغه مبری خوا (ﷺ)
 فرمانی پی کردین که سمری پی داپوشین و بریک له پروه کی (انخر)^۱ له سمری بنین.

^۱ - صحیح / زانایان کوکن له سمری . (انخر) یش رو ده کینکی بون خوشه .

" ۲۳ - جعفری کوپی ابی تالیب (ﷺ) "

" له گهل فرېشته كاندا له تاسماندا دهفرې !! "

میوانی ئه م چهند لاپه پریه مان ، شهیدی پایه بهرز و بهرېز ، بهیдахی
تیکو شهران ئه بو عبدالله ی کوپه مامی پیغمبره خوا (ﷺ) ، (جعفری کوپی ابی
تالیب (ﷺ)) ی برای (عل کوپی ابی تالیب) ه و به دهسال له پیښهوا علی
گهره تره ..

همردو هیجره ته که ی کردووه ، و له حبه شهوه بو مه دینه هیجره تی کردووه و
پاش گرتنی خه یبر له گهل چهند که سیک له هاوه لان هاته وه بولای موسلمانان ،
دواتریش له مه دینه چهند مانگیک مایه وه ، پاشان پیغمبره خوا (ﷺ) فرمانی پی
کرد به سر سوپایه که وه بو جهنگی (مؤته) (پی که ون له ناوچه ی (کهرک) .. له وی
شهید بوو .. پیغمبره خوا (ﷺ) به هاتنی جهعفر و گهرانه وه زور خوشحال بووه
همروه ک سویند به خوا به وه فاتی زو ناره حه ت بوو ..

" چاکه کانی "

۱- له (براء) وه ، ده لیت : پیغمبره خوا (ﷺ) به جعفری فرموو : (اُشبهت خلقي و
خلقی)^۱

واته : له پوخسار و له ره وشتیشدا له من ده چیت ..

۲- له (ابی هریره) وه (ﷺ) ، ده فرموو : له پاش پیغمبره خوا (ﷺ) که س باشر
له جعفری کوپی ابی تالیب سواری خوئی تا ونه داوه له به خشنده یی و پیزگرتندا.^۲

^۱ - صحیح : بخاری دهره یثانی بو کردووه (۲۶۹۸) له بابی (الصلح) دا .

^۲ - دانه پاله که ی (جید) ه / احمد و ترمزی ربوایه تیان کردووه و ده لیت : فرموده ی (حسن و غریب و صحیح) ه .

" لبقای جعفر به نجاشی له حبه‌شه "

له (اُم سه‌له‌مه) وه ، ده‌لیت : پاش ئه‌وه‌ی مه‌ککه بو ئیمه ته‌سک بووه‌وه و هاوه‌لانی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) نه‌شکه‌نجه ده‌ردران و توشی به‌لاو فیتنه ده‌هاتن و نه‌یشیانزانی که پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ناتوانیت ئه‌و نارچه‌تی و به‌لایه‌یان له‌سه‌ر هه‌لگری ، له کاتی‌کدا ئه‌و له ژیر پاریزگاری مام و هۆزه‌که‌یدا بوو و به‌و هۆیه‌وه که‌تر تووشی نارچه‌تی ده‌بوو ، بۆیه پیاوانی فهرموو : (أن بأرض الحبشة ملك لا یظلم أحد عنده ، فآخقوا ببلادہ حتی یجعل الله لکم فرجا و مخرجاً) فهرمووی : (له زه‌وی حبه‌شه پادشایه‌کی لی یه ، هه‌رگیز سته‌م له هه‌چ که‌سیک ناکریت له لای ، له‌به‌ر ئه‌وه به‌رۆن بو ولاته‌که‌ی ئه‌و تا نه‌وکاته‌ی خوا‌ده‌رووی خیر ده‌کاته‌وه) ئیمه‌ش به جیاجیا ده‌رچووین بو لای تا هه‌موو کو بووینه‌وه له‌لای و له‌وی باشت‌ترین مالمان خست له‌لای باشت‌ترین هاوسی له حبه‌شه و له نایینه‌که‌مان دُنیا و ئه‌مین بووین .^۱

له ریوایه‌تیکی تردا ... :

ئوم و سه‌له‌مه ده‌لیت :

" که گه‌یشتی‌نه حبه‌شه ، به باشت‌ترین دراوسی‌مان گه‌یشتین که نجاشی بوو ، به‌راستی دُنیا بووین له نایینه‌که‌مان و خواپه‌رستی خۆمانمان ده‌کرد به بی ئه‌وه‌ی ئازار به‌ریین و هه‌چ شتیکی خراپ به‌بینین .

که ئه‌مه به قوره‌یش گه‌یشت ده‌ستیان کرد به پلان دانان که دوو پیاوی به‌هه‌یز بنێرنه لای نجاشی و چه‌ند دیاری یه‌ک له شته جوان و ناوازه‌کانی مه‌ککه‌ی بو بینن ، جوان‌ترین ئه‌و دیاری یانه‌ی بۆیان هه‌نا بوو پیسته بوو ، ئه‌وه بوو پیسته‌یکی زۆریان له‌گه‌ل خۆیان هه‌لگرتبوو بو نجاشی و که‌سیان له (بطارق) (واته : زاناو پاوێژکاره نایینی یه‌کان) ی نجاشی به بی دیاری نه‌هه‌شته‌وه و له‌گه‌ل دیاری یه‌کاندا (عبدالله ی کوپی ئه‌بی ربیع) و (عه‌مری کوپی عاص) یان نارد .

فه‌رمانیان پی کردن و پیاوان راگه‌یانبوون که به‌هه‌ریه‌که له‌و (بطارق) انه دیاری یه‌ک به‌دن پیش ئه‌وه‌ی باسی ئه‌وان لای نجاشی بکه‌ن و پاشان دیاری یه‌کانی نجاشی

^۱ - دانه‌پاله‌که‌ی (صحیح) ه / ابن هشان (۳۴ / ۱) ابو نعیم له (الحلیه) (۱ / ۱۲۴) .

پیشکەش بکەن و دواى لى بکەن کە موسلمانەکانیان بداتەو دەست پيش ئەوێ قسەیان لەگەڵ بکات . (واتە دەیانوسیت بوار بە موسلمانان ئەدات قسەى خۆیان بکەن).
 ١ - ئوم سەلەمە دەلیت :

ئەو بوو ئەو دوانە هاتن و گەیشتن بە نجاشى کە لەلای ئەو لە باشتەین جیگادا بووین و باشتەین هاوسى بوو بۆمان ، وە پيش ئەوێ بيشە لای نجاشى وەك پيشان و ترا بوو ، هېچ كەسيان لە (بطارق) كەكانى نجاشى بە بى ديارى نەهيشتەو و بەهەر يەك كيشيان دەوت : چەند غولامى نەزان لە ئيمە بەشەو پەنايان هيناوەتە لای پادشا ، كە لە ئاينى باوبايرانيان هەلگەراو نەتەو و نەيشاتونەتە ناو ئاينەكەى ئيوە ، بەلكو ئاينى تازەيان داھيناو نە ئيمە و نە ئيوە لى ئاگادارن ، وە ئيمە ئىستا لەلایەن پياو ماقولانى ھۆزەكانيانەو نيراوين بۆلای پادشا نجاشى تاوھكو بيانگيريتەو بۆلای ھۆزەكانيان ، لەبەر ئەو ئەگەر قسەمان لەگەڵ پادشا کرد دەربارەيان ئيوە ئامارەى بۆ بکەن کە بيانداتە دەستمان و هېچ قسەيان لەگەڵدا نەكات ، چونکە ئەوان قەوم و کەسەکانيان بەرچاو ڕووتن بەو نەنگیەى کە ئەوان پى ئەوێ هەلساون .
 ئەوانيش وتیان بى خەم بن .. پاشان ھەردو نيراو ديارى يەکانيان پيشکەشى نەجاشى کرد و ئەویش لى وەرگرتن .

ئەوجا دەستيان کرد بە قسە کردن :

وتیان :- ئەو پادشای بەرپز ، لە راستیدا چەند غولام و نەزانىک لە ئيمە بەشەو پەنايان هيناوەتە ولاتەكەت و وازيان لە ئاينى قەومەكەى خۆيان هيناو و نەشەاتونەتە ناو ئاينەكەى تۆو ، بەلكو ئاينى تازەيان داھيناو کە ئيمەش و ئيوەش نەمانبىستوو . ئىستا پياو ماقولانى قەومى ئەمانە لە باوان و مام و تيرەكانيان ئيمەيان ناردوو بۆلای بەرپز ، تاوھكو بيانگيريتەو بۆيان ، چونکە گەرەكانيان بەرچاو ڕووتن لەمان و زاناتر بەو نەنگى يەى هيناوiane تە ڕيان تاوھكو سەرزنشتيان بکەن .

ئوم سەلەمە ، دەلیت : هېچ شتىک ناخۆشتر نەبوو لە لای عبدالله ى کوپى ربيعە و ەمرى کوپى عاص ^١ ، لەوێ کە نجاشى گوى بۆ موسلمانان رابگریت ، دەلیت : خيرا

^١ - نەم چیرۆکە پيش موسلمان بوونى (ەمرى کوپى عاص) (ر.ه.ه.) .

(بطارق) هكانی دهوری وتیان : راست دهلین گهرم ، قهومه كهیان بهر چاو پوونترن لییان و زاناترن ، بیاندهروه دهستیان با بیانبه نهوه ناو ولات و قهومی خویان .

دهلیت : نجاشی تووره بوو ، پاشان وتی : نا بهخوا نایاندهمه دهستان ، كهسانك نادهمه دهستان كه پهنايان هیناوته ولاته كم و منیان ههلبژاردوه و غیری منیان ههلبژاردوه كه پهناي بۆ بهن ، ههتاوهكو پرسیاریان لی تهكه م دهبراره ی نه مه ی كه نه م دوانه باسی نه كه ن ، نه گهر وا بوون نهوا نهیاندومه دهستیان و نهیاننیرمه وه بۆ هۆزكانیان ، نه گهر وایشنه بوون ، پیگه یاناندهم بیانبنه وه و باشتیرن هاوسی یه تی یان دمرهق نیشان نهدهم تا نهو كاته ی لهلام بمیننه وه .

دهلیت : ئینجا ناردی بهدوای هاوه لانی پیغه مبری خوا (ﷺ) كه بینه ناو دانیشتنه كه وه . كاتی په یامبره كه ی نجاشی هات و پی ی راگیانندن كهوا پادشا داویان دهكات ، كۆ بوونه وه و بهیه كتریان وت : چوینه لای نجشای ، چی پی بلین ؟ نهوانی تریان وتیان : سویند بهخوا همر نهوه دهلین كه دهیزانین و پیغه مبرمان (ﷺ) فرمانی پی كردوین ، ههرچیش نهبی با بی . كاتی هاتن نجاشی فرمانی كرد بهزانا ئایینی یهكانی كه پهراوهكانیان له دهوری كۆ بكه وه .

" جعفر ئیسلام نمایش دهكات "

نجاشی پرسى : نه م ئاینه چی یه كهوا ی لی كردوون له ئاینی قهومه كه تان بچنه دهره وه و نه شیهینه ناو ئاینی ئیمه یان ئاینی یهكی له م نهتهوانه ؟ ئوم سهله مه دهلیت : نهوه ی وه لأمی نجاشی دایه وه (جعفری كوری ابی تالیب) بوو (ﷺ) .

فرمووی : نه ی پاشا ، ئیمه قهومیکی نهزان بووین ، بتمان دهپهرست و مرداره و بوومان دهخوارد و خراپه کاریمان دهكرد و پیگه ی رهحمان دهبری و هاوسی یه تیمان نهدهزانی و نهوه مان كه به هیز بوو لاوازهكانمانی دهچهوسانده وه ، همر لهسه ر نه مه بهردهوام بووین تاخوا پیغه مبرییکی له خۆمان بۆ ناردین كه نهژادی دهناسین و له راستگوویی و نه مینی و پاکی دلنیاين ، بانگی كردین بۆ یه كتا په رهستی خودا و خۆیاككردنه وه له وه ی كه خۆمان و باوبا پیرانمان دهمانپهرست له بهر دوو بت و فرمانی پی كردین كه راستگووین و نهمانهت بپاریزین و رهحم بگهیهنین و هاوسی یه تی بهباشی

بکهن و دست هه لگړین له حهرام و خوینږشتن و پښتو کړدین له خراپه کارۍ و درو کړدن و خواردنۍ مالۍ هه تیوو له ناموسدانۍ نافرمانۍ بۍ تاوان و داوینپاک و فرمانۍ پۍ کړدین که تهنه خدا پسرستین و هاوولی بو دانه نیښ و هروها فرمانۍ پۍ کړدین به نه جامدانۍ نویزو پوژ و زهکات .

دهلیت : ښجا کاروباره کانی ئیسلامی نیشاندان و دوا تر فرموی / ئیمه ش باورمان پۍ هیناو شوینی که وتین له سره نه وۍ که له خواوه بوۍ نیراوه و دستمان کرد به پسرستنی خوی تاک و بۍ هاوتا و نه وۍ حهرام بوو دستمان لی هه لگرت و نه وۍ حلال بوو به حلالمان زانی و له سره پوشتین ..

له سره نه مانه ، قهرمه که مان دهستی کرد به دوزمنایه تی کردن لگه لمان و نه شکه نجه دانمان و چه ندین به لایان به سر داهینان تا له ناینه که مان وان بینن و بگه پینه وه سره پسرستی و نه و خراپه کارۍ یه ی نه و سا ده مان کرد دهستی پۍ بکهنه وه ، نه وه بوو که ئیمه یان چه وسانده وه و دستیان کرد به سته مکړدن لی مان و دنیا یان به رو ماندا ته سک کرده وه له پیناو پاشگه ز کرده وه مان له ناینه که مان . ئیمه ش هاتین بو ولاته که ی توو تومان هه لېژارد به سرکه سانی تردا و حزمان به په نا و پالېشتی تو کرد ، به هیوای نه وۍ که له لای توسته ممان لی نه کړیت ، نه ی پادشای به ریز ...

نوم سه له مه دهلیت :

نجاشی پرسۍ : هچیت له وه له لایه که خودا به پیغمبر که تاندا نادوویه تی ؟

جعفر / به لی .

نجاشی / بوو بخوینه .

دهلیت : جعفر چه ند نایه تی کی سره تۍ سوره تی : ﴿ که عیص ۱ ی سوره تی مریم

ی خوینده وه .

دهلیت / نجاشی که گوۍ ی له و چه ند نایه ته بوو دهستی به گریان کرد هه تا ریشی

تهر بوو هرو هک زانا ناینه کانیش دهستیان به گریان کرد ، تا په راوه کانی دهستیان

تهر بوو ، پاشان نجاشی پۍ وتن : به راستی نه مه و نه وشی که بو (عیسی) هاته

خواره وه هردو وکیان له چرایه که وه سر چاوه یان گرتووه . برېون ، سویند به خوا

نایانده مه دهستان وشتی وانا که م ...

دەلیت :

كاتی لەلای نجاشی هاتنەدەرەوێ عەمری کوپی عاص و تی / سویند بەخوا ئەبێ سبەینی شتیکی وابکەم کە ڕەچەلەکیان دەرینم .

دەلیت : بەلام عبدالله ی کوپی ربیعە کە لە عمر پارێزگار تر بوو ، و تی : شتی وانەکەیت ، چونکە ئەمانە هیچ نەبیت کەس و کاریان هەیە ، با لە ئیمەش لایاندا بیت .
وتی / سویند بەخوا ئەبێ پێی بلیم ئەمانە بە (عیسی) ی کوپی مریەم دەلین : (بەندە ی خوا) یە .

پاشان بۆ سبەینی هات بۆ لای نەجاشی و پێی ی وت : ئەی پاشا ، ئەمانە شتیکی گەرە دەرهەق بە (عیسی) ی کوپی مریەم دەلین . بئیرە بەدوایاندا و لییان پیرسە دەربارە ی ئەمە ...

دەلیت / ئەویش ناردی بەدوایاندا لەو بارە یەوێ پرسیاران لی بکات .
دەلیت : هەرگیز وامان بەسەر نەهاتبوو ، بۆیە موسلمانان کۆبوونەوێ و یەک بە یەکتریان وت : ئەگەر لییان پرسین دەربارە ی (عیسی) ی کوپی مریەم ، چی دەلین ؟
وتیان / سویند بە پەرەردگارمان ، ئەوێ دەلین : کە خوا فەرموویەتی و پیغەمبەرمان بۆی باس کردوین ، جا چی ئەبێ بابییت .

دەلیت : جعفری کوپی ابی تالیب (ﷺ) پاش ئەوێ پرسیاران لی کردن دەربارە ی (عیسی) ی کوپی مریەم " سەلامی خۆی لی بیت " ، فەرمووی :
ئەوێ دەلین : کە پیغەمبەری خوامان (محمد) (ﷺ) بۆی باس کردوین و ئەویش ئەوێکە (عیسی) بەندەو نێردراوی خوا و ڕۆحی زاتی پەرەردگار و ئەو وشە یە کە خۆدا خستیه ئەستۆی مریەم ی پاک داوینی (عذراء) .

دەلیت : نجاشی دەستی برد بۆ زەوی و چیلکە یەکی هەلگرت و پاشان و تی : سویند بەخوا ، عیسای کوپی مریەم هیندە ی ئەم چیلکە لەوێ کەوتت لاینەداوێ . دەلیت : لەویدا (بطارق) هکانی دەوری نجاشی دەستیان بە وورته ورت و بۆلەبۆل کرد .

نجاشی پێی وتن : ئیوێ با هەر قسە بکەن و پیتان ناخۆش بی پاشان ڕووی لە موسلمانان کردو و پێی وتن : بڕۆن .. ئیوێ ئەمین و پارێزراون لەلای من و لەسەر زەوی من ، هەر کەس جانیوتان پی بدات غەرامە دەکریت . هەمتر و تی : هەر کەس جانیوتان پی بدات غەرامە دەکریت ، تا سی جار ..

پاشان وتی : حزناکم بمه خاوهنی کیویک زیږ و لهبری ئهوهدا نازاری کهسیک له ئیوه بدهم .

پاشان وتی : دیاریهکانیان بدهنهوه ، پیویستیم پینان نییه ، سویند بهخوا ، خودا بهرتیلی له من وهرنگرت نهوکاتهی ئهم مولکهی بۆ گپرامهوه ، ههتا ئیستا بهرتیلی لهسهر وهرگرم وه خهلهکیش به بهرتیل گوپراههلم نهبوون تاوهکو منیش به بهرتیل گوپراههلیان بم .

دهلیت : بهو جوړه بهسهر شوږی چوونه دمرهوه و ههرچییهکیان هیئا بوو درایهوه بهسهریاندا .. ئیمهش لهلای باشتین هاوسی ، باشتین مالمان خست و ماینهوه و باشتین حال و ژیاتمان ههبوو لهلای تا نهوکاتهی چووین بۆ لای پیغمبرهوی خوا (ﷺ) لهمهککه .^۱ م - ه

نوسهر دهلیت : بانگخوازی ئهبی ئابهه جوړه بی .. بزانیت چۆن ئیسلام نیشانی خهلهک بدات .. و له قسه کردنیشدا چاودیږی ئهدهب و پیز بکات .. ئای له پوژگاری ئهمرماندا ، ئیسلام چهند پیویستی بهوهها بانگخوازیک هیه ، چونک ئیسلام خوی پرسیکی دادپهروهره ، بهلام بهداخهوه کهوتوته نیو دهستی پارێزهرانیکی دپراوهوه ...!! زۆر جارن گوپیستی کهسانیک ئههم لهسهر ئیسلام قسه ئهکهن ، تهمننا ئهکهه که بی دهنگ بوونایه و وشهیان له زار نههاتبایه دمرهوه ؟ وه زۆرینه یان بهوجوړه له ئیسلام حالئ نهبوون که پهروهردگار دایبهزاندوه ، کهسانیکی کهمیان بهو شیویهی خوی لی ی حالئ بوون که ئهوانیش ناتواننن به باشی و بهریگا و ئوسلوویکی گونجاو بهیانی بکهن ...!! ئهمهش ههمووی له پوژگاریکدا که ههرچی بنهه ما پرپوچهکانه پارێزراونهتهوه و ، له چهندین بهرگی فیلاوی و خهلهتینهردا نیشانی خهلهک دهرین .. سروشتی خهلهکیش وایه که دهبنه دوژمنی ههرشتی که لیی بی ئاگا و بی خههر بن ... بپروانه موسلمانان له چ کهه و کورتی یهکی ترسناکدان ئهگهر نایینهکهیان بهوردی و ئینصافهوه پراقهه کهن به جوړیک که نه لیی کهه کهن و نهبوی زیاد کهن ؟ راقهکردنیک که تهنها مهبهست و ئامانجی دهرخستن و بهیان کردنی ههق بی و هیچی تر ...

^۱ - دانپالهکمی (صحیح) : احمد له (المسند) (۱ / ۲۰۲ / ۱۷۴۰) دهرهینانی بز کردوه . به لیکولینهوهی شیخ احمد شاکر ..

"نهوئی تازه ئاتاجی نهوویه که به زمانیکی قبول کراو و قهناعت پیکراو و ریگهیهکی نزیک رابهری بکریت بۆ گهشتن له په یامی ئیسلام و شارمزا بوون لیی .. و نهو بۆشاییه دهروونی یه تیبینی کراوه یان بۆ پر بکاتهوه و ههموو نهو گومان و شوپوهاتانه پوچهل کاتهوه و به درۆ بکاتهوه که ده لالانی بی دینی و به دره وشتی پاش نه م داگیر کاری یه دواییه ی ئیستعمار بۆ ولاته کائمان ، هه لیانبه ستووه .

به راستی ئیسلام مافی نهوئی به سهر پیاوانیه وه ههیه که به ههرچی یه که هه یانه له کهلتوری نه مری ئیسلام پرو به پروی دنیا ببنه وه .. به لی ، چونکه ئیمه په راویکمان ههیه کۆنبوونی نیه و نهو سامانه ی له خۆی گرتووه ون نابیت وه پیغمبرایه تیه کمان ههیه که خاوه ن سیره تیکی دلخوڕپین و سوننه تیکی بی گهرده "

کوچکهران له حه به شه وه گه رانه وه بۆ مه که که ، به لام گه وه ره مان (جعفر) مایه وه تا سالی " فه تحی خه یبه ر " و پیغمبه مبه ری خوا (ﷺ) به هاته نه وه ی شاد و دلخۆش بوو .. له (شعبی) یه وه ده گیر نه وه ، ده لیت : کاتی پیغمبه مبه ری خوا له خه یبه ر گه رایه وه ، به لیکای جعفر گه یشت .. پیغمبه مبه ری خوا (ﷺ) له باوه شی گرت و نیو چاوانی ماچ کرد و فه رمووی : (نازانم به کامیان خو شحال بم ، به گه رانه وه ی جه عفه ر یان پر زگار کردنی خه یبه ر)^۲

" شه هاده ت له پشای خوا دا "

جعفر (ﷺ) وه ک (نه میر) له غه زای (مؤته) دا ، بۆ پرو به پرو بوونه وه ی پۆمه کان که وته ری . له (ابی قتاده) وه ، ده لیت : پیغمبه مبه ری خوا (ﷺ) سوپای پیشه وایان (امراء) ی به ریکرد - که سوپای مؤته بوو فه رمووی : (علیکم زید ، آی زید بن حارثه ، فإن أصیب ، فجعفر ، آی ابن أبي طالب ، فإن أصیب جعفر ، فأبن رواحة و هو عبدالله بن رواحة) .

^۱ (٤٥٥) شیخ محمد غزالی (هه ده دیننا)

^۲ فه رموده که : (ما آدری بایهما آنا آفرح ، بقدرم جعفر ، أم بفتح خیر) به صحیحی (مرسل) به شیوه شه م دانده پاله (صحیح) ه هاته وه . نه بی ده لیت : نه مه راسته .

فهرمووی : زهیدی کوپی حارث پیشرو تان بیت .. نهگر پیکرا ، نهوا جعفر کوپی ابی تالیب ، نهگر جعفریش پیکرا ، نهوا عبدالله ی کوپی رواحه ...

لیره دا (جعفر) (ﷺ) هه لسا و فهرمووی : دایک و باوکم به قوریانت بن من خونه نه ترسام تاوه کو زهید له پیش منهوه بکهیته نه میر ، ئینجا پیغمبری خوا (ﷺ) فهرمووی : (برۆن بهراستی تو نازانیت کامه شت بو تو خیری تیا به ، ئینجا سوپاکه بهر ی کهوت ، نهو نه دهی خوا ویستی له سهر بوو مانهوه ، پاشان پیغمبری خوا (ﷺ) چوه سهرمینبر (بلندگو) و فرمانی کرد که بانگ بدریت بو نویژی جه ماعت ، و فهرمووی : (ألا احرکم عن جیشکم ، اثم لقوا العدو ، فأصيب زيد شهيداً ، فأستغفروا له ، ثم أخذ اللواء جعفر ، فشد على الناس حتى قتل ، ثم أخذ ابن رواحه ، فأثبت قدميه حتى أصيب شهيداً ، ثم أخذ اللواء خالد ، ولم يكن من الامراء ، هو أمر نفسه ، فرفع رسول الله (ﷺ) إصبعيه وقال : (اللهم هو سيف من سيوفك فأنصره) فيومئذ سمي سيف الله ، ثم قال : (انفروا فامدوا إخوانكم ، و لا يتخلف أحد) .^۱

فهرمووی : ئایا نه تانهوی هه والی سوپاکه تان پی بدهم ، نهوان به دوژمن گه یشتن ، زهید پیکرا و شهید بوو ، داوای لی خوش بوونی بو بکهن ، پاشان جه عفر نالاکی بهرز کردهوه و پووبهرووی خه لکه که بووه وه تا کوژا ، پاشان کوپی رهواحه نالاکی هه لگرت و له سهر پی مایه وه تا شهید کرا ، نهوا جا خالد نالاکی بهرز کردهوه که نهوه یه کی نه بوو له پیشهواکانی سوپا ، به لکو نهو خوی خوی کرده پیشهوا ، ئینجا پیغمبری خوا (ﷺ) دهستهکانی بهرز کردهوه و فهرمووی : (ئه ی پهروهر دگارا خالد شمشیری که له شمشیره کانت ، دهسا سهری خه و پشتیوانی به) . لهو پوژهوه خالد ناوئرا (شمشیری خوا) پاشان پیغمبری خوا (ﷺ) فهرمووی (برۆن دهستی یارمه تی بو براکانتان در یژکه ن و کهستان دوانه که ون) خه لکه کهش له گهر مایه کی به تیندا بهر ی کهوتن بو یارمه تی دان .

^۱ - دانه پاله کی (صحیح) ه : أحمد (۵ / ۲۹۹ ، ۳۰۰ ، ۳۰۱) از نوئوط پهراویزی (سیر) ، (۱ / ۲۰۹)

" پالنه وایتی جه عفر "

جه عفر (ﷺ) له م پر دواوه دا سهر كهوتوانه پالنه وایتی خوئی سه لماند . له ئیبنو عه باسه وه ، كاتی پیغمبره خوا (ﷺ) دانیشتبوو ، نه سمای كچی عمیسی (كه خیزانی جعفر بوو) لهو دهوروبه ردها بوو ، فهرمووی : (یا أسماء ! هدا جعفر مع جریر و میکائیل مر ، فأخبرني أنه لقي المشركين يوم كذا و كذا فسلم ، فردى عليه السلام ، و قال : انه لقي المشركين ، فأصابه في مقادع ثلاث و سبعون ، فأخذ اللواء بيده اليمنى فقطعت ، ثم أخذ باليسرى فقطعت . قال : فعرضني الله من يدي جناحين أطيرهما مع جرير و ميكائيل في الجنة آكل من ثمارها) .^۱

فهرمووی : " نهی نه سما ! نه مه جعفره له گهل جبریل و میکائیل دا تیپهړی و هوالی پی دام كه له فلاّن و فلاّن پوژدا پرووبه پرووی دوزمنان بووه وه ، سه لامیش دهكات ، وه لامی سه لاهه كهی بدهره وه ، وه وتی / نهو پرووبه پرووی بی باوهړان بوویه وه و له پیشیه وه حه فتاو سی جار بریندار كراو لیواكهی به دهستی راستی هه لگرت تا ، پهړاندیان ، ئینجا به دهستی چهپی تا نهو یشیان پهړاند ، وتی : خواي پهروهر دگار له جیاتی هه ردو دهستم ، دوو بالی پیدام كه له گهل جبریل و میکائیل به سهر به هه شتدا بفرم و له بهرو بوومه كهی بخوم " .

" له گهل فریشته كاندا ده فریت "

له (ابن عمر) وه ، ده لیت : پوژئی مؤته (جعفر) م له ئامیز گرت بینیم له پرووی پیشه وهی جهسته ی ، چل و نه وه نده لیدراوی پیوه بوو . وه له ریوایه تیك كه هی بخاری یه (۴۶۰) ، هاتووه له نافع وه كه (ابن عمر) هوالی پی دا كه چووته سهر لاشه ی جعفر به كوزراوی ، په نجا لیدان و برینداری له سهر ژمارد كه هه مووی له پیشه وهی لی درابوو (واته هیچییان له پشته وه لیی نه درا بوو) .

^۱ - هیثمی له المجمع (۹ / ۲۷۲ / ۲۷۳) باسی كردوه و دهیگریته وه بو طبرانی و ده لیت : (سعدان كوری ولید ی تیایه كه نعم ناسی ، باقی پیاوانی فهرموده كه جیتی متمانن) .

وه له (ابن عباس) هوه ، ده لیت : پیغه مبری خوا (ﷺ) فرمووی :

" رایت جعفر بن أبي طالب ملكاً في الجنة مضر حة قوادمه بالدماء ،
يطير في الجنة " .^۱

فرمووی : " جعفری کوږی ابی طالب - م به فریشته یی له بهه شتدا بینی پروی
پیښه وهی جهسته ی له خویندا گهوزا بوو ، له بهه شتدا ده پری ..

وه له عبدالله ی کوږی جعفر هوه ، ده لیت : پیغه مبری خوا (ﷺ) فرمووی :
هنيئاً يا عبدالله بن جعفر أبوك يطير مع الملائكة في السماء " .^۲ فرمووی : خوشی له خوت ،
عبدالله ی کوږی جعفر ، باوکت له گهل فریشته کاندل له ناسماندا ده پری .

" پیغه مبر (ﷺ) ده گری "

له (اسماء) هوه ده فرمووی ، پیغه مبری خوا (ﷺ) هات بو سهر دانم و بانگی
کوره کانی جعفری کرد ، بینیم بوئی ده کردن و چاوه کانی فرمیسکیان پیدا ده هاته
خواره وه ، وتم : نهی پیغه مبری خوا (ﷺ) هه والیکت دهر باره ی جعفر پی گه شتووه ؟
فرمووی : " نعم ، قتل اليوم " فرمووی : " به لی نه مړو نهو کوژرا " نیمه ش ده ستمان
به گریان کرد ، پیغه مبری خوا (ﷺ) پوښت و فرمووی : " اطعموا آل جعفر طعاماً ، فقد
شغلوا عن أنفسهم " .

فرمووی : خوار دنیك بو نه هلی (مالی) جعفر دروست بکهن ، چونکه نه وان
نیستا خو یان له بیر کردووه .

^۱ - دانم پاله کمی (جیده) ه ، حاکم ربوایه تی کردووه و به صحیح دایناره ، حافظ له (الفتح) دا (۷ / ۷۶)
ده لیت له رینگه یه کی تره وه دانم پاله کمی (باشه) .

^۲ - طبرانی ربوایه تی کردووه ، دانم پاله کمی (حسن) ه ، هیثمی له (المجمع) دا به ژماره (۱۵۴۹۸) .

" ۲۴ - نهبو ذهری غفاری (ﷺ) "

" خوای گه وره فهرزی کردووه له سمر زانایان که ههق بلین باتالیش بیت و هرگیز له پیناو خوادا له لومه ی لومه کهران نه ترسن ... "

داخو زانی هه قیش پیویسته له گهل هه قدا بژین ، نه گهرنا نه وان ناوسکی زهوی بویمان باشتره له سمر پشتی زهوی ... نهبو ذهریش (ﷺ) له و که سایه تی یه ده گمه نانه یه ..

کی یه ؟

(جندب ی کوپی جناده) ی غفاریه یه ، پی و تراوه (بریری کوپی جناده) .

له زهیدی کوپی اسلمه وه : پیغمبری خوا (ﷺ) به نهبی ذهری ده فرموو : (نهی بهریر)^۱ یه کیکه له پیشینه یه که مینه کان له ئیسلامدا و له هاوه له خانه دان و هه لبر ژیراوه کانی پیغمبری خواجه (ﷺ) .. نهبو ذهر (ﷺ) ده فرموو : من چوار یه کی ئیسلام بووم ، که پیش من ته نها پیغمبری خوا (ﷺ) و نه بو به کرو بلال موسلمان بوو بوون .^۲

" چاکه کانی "

۱- له (ابی دهله) هوه (ﷺ) ، پیغمبری خوا (ﷺ) ، فرمویه تی : (ماأظلت الخضرأ ولا اقلت الغبراء من ذي لحمة اصدق من أبي ذر)^۳ .

واته : نه ئاسمان سیبهری کردووه و نه زهوی قسه که ریکی (بیژهر) له خوگر توه له نهبی ذهر راستگوتر .

(یاخود له ژیر سیبهری ئاسمان و له سمر فهرشی زهوی بیژهریکی راستگوتر له نهبو ذهر نیه) .

^۱ - هیشمی ده لیت : طبرانی کتیراویه تیه وه له فرموده یه کدا که کورئمان کرده تیه وه فرموده که (مرسل) ، و پیاوانی جی متمانهن . الجمع (۱۵۸۱۲) .

^۲ - هیشمی ده لیت : گبرانی به دور ئیسناد کتیراویه تیه وه ، یه کیکیان (متصل) و پیاوانی جی متمانهن (۱۵۸۱۳) .

^۳ - فرموده یه که (شواهد) ده کانی به هیژه ، ترمزی دهره ئینانی کردووه و غمیری تهویش .

۲- وہ فرمویہ تی (ﷺ) : (من أحب ان ينظر الى المسيح عيسى ابن مريم ، الى برد و صدقه و جده ، فلينظر الى ابي ذر) .^۱

واتہ ہر کہس لہ ئیوہ حمز ئەکات لہ عیسیٰ کوپی مریم پروانی ، لہ چاکہکاری و راستگوئی و جدیدیہ تی دا ، باسہیری ئەبو ذەر بکات .

"سەرەتای موسلمان بوونی"

(ابو حمزہ) دەلیت : ابنو عباس پی ی وتین : ئەتانەوی باسی موسلمان بوونی (ئەبو ذەر) تان بۆ بکەم ؟ وتمان : بۆچی نا .. دەلیت : ئەبو ذەر وتی : (پیم گەشت کە پیاویک لہ مەککە سەری ھەلداوہ و ئیدیعیای پیغمبرایە تی ئەکات ، منیش براکەم ناردەلای تا قسە ی لہگەلدا بکات .

پیم وت : (برۆ بۆ لای ئەو پیاوہ و لہگەلی بدوی) . ئەویش چووہ مەککە و بە لیکای پیغمبرای خوا (ﷺ) گەشت و پاشان گەراپەوہ ، پرسیم : ہیچت پییہ ؟ وتی : (سویند بەخوا پیاویکم بینی فرمانی بە چاکە دەرکرد و پیگری لہ خراپە . وتم : ئەمە بە تەنھا دلم تیر ئاو ناکات ..

بۆیہ : تویشەبەرەیک و دارە دەستیکم ھەلگرت و بەرەو مەککە کەوتە پی من نەمدەناسی و ھەزیشم نەئەکرد ھەوالی بپرسم ، چووہ لای (زەمزەم) بریک ئاوم خواردەوہ و دواتر چووہ مزگەوت . علی کوپی ابی تالیب بەلامدا تیپەپی . فرمووی : غەریبیت ؟ وتم : بەلی .

فرمووی لی کردم لہگەلی بچم بۆ مائەوہ ، منیش لہگەلی چووم ، بی ئەوہی پرسیم ہیچی لی بکەم ، ئەویش ھەوالی ہیچ شتیکم بداتی !
بۆ سبە ی بەیانی ، ھاتمەوہ مزگەوت و ھەوالیشم لہ پیغمبرای خوا (ﷺ) نە ئەپرسی . کەسیکیش نەبوو ھەوالیکم پی بدات ..

^۱ - ھیشمی دەلیت : احمد کتیرایەیتەرە ، پیاوانیشی خارەنی متمانەن ، ھەندیکیان نەبی کە خاڵیان لەسەرە .
المجم (۷ / ۱۵۸) .

دیسان (علی) بەلامدا تێپەرێهوه . فەرمووی / ئایا کاتی ئەوه نەهاتوو
بگەرێتێهوه ؟ وەم / نەخێر . فەرمووی : کارت چی یە و بۆچی هاتوویت ؟ وەم : ئەگەر
نەینێ بپاریزیت پێت دەلێم ...

فەرمووی : دەپاریزەم .. وەم : پێمان گەیشتوو پیغمبەریک سەری هەلداوه ،
فەرمووی : ئایا هیشتا تێ نەگەیشتووی ! ئەوه من بۆلای ئەو دەرۆم .. تۆش شوینم
کەوه و چوومه هەرشوینێ تۆش خۆت بکە بەوشوینەدا ، وە هەركاتی کەسیکم بینی
مەترسی بۆت هەبێ بەرهو دیواره کە ئەچم وەك ئەوهی پێلاوه کەم چاک بکەم ، بەلام تۆ
هەر بەردەوام بە لەپۆشتندا .

ئەوه بوو پۆشیشت و منیش لەگەڵی پۆشتم ، چووینە خزمەت پیغمبەری خوا
(ﷺ) و پێم وت : پیغمبەری خوا (ﷺ) ، ئیسلام نیشاندە ، ئەویش نیشانی دام و
هەر لە جێ ی خۆمدا موسلمان بووم ...

پیغمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : (یا أبادر ، أکتّم هذا الامر ، وارجع الى قومك ، فاذا
بلغت ظهورنا ، فأقبل) .

فەرمووی : ئەهێ ئەبو زەر .. ئەم بابەتە بە نەینێ بەیلەوه و بگەرێرێهوه لای
قەومەکەت ! هەر کاتی هەوالی دەرکەوتن و ئاشکرا بوونی ئیمەت پێگەشت ، وەرەوه
وەم : سویند بەوکەسە ی تۆی بەهەق ناردوو ئەبێ لەنیو دەستیاندا هاواریکەم کە
موسلمانم ..

ئەوه بوو هاتە ناو مەزگەوت ، قوریش لەوێ بوون ، وتی : ئەهێ هۆزی قورەیش ،
من شایەتی ئەدەم کە هیچ خۆدایە نی یە جگە لە (الله) و (محمد) ییش بەندە و نیرراوی
خوایە .

ئەوانیش وتیان / هەلسن بۆ ئەم لە دین دەرچوو . ئەوانیش هەلسان و وەها
لێیاندام کە بمرم ! لەوکاتەدا (عباس) فریام کەوت و هەلیساندەوه و فەرمووی : ویل
بۆ ئێوه ، ئەوه خەریکە پیاویک ئەکوژن لە (غفار) کە جیگا و پارەوی بازرگانیتانە !
ئەوانیش دەستیان لێم بەردا .

بۆسبەینی گەڕامەوێ هەمان شتی دۆینیم و ت : ئەوانیش وتیان هەلسن بۆ تیەهەلدانی ئەم لەدین دەرچوو ، کەوتنەوێ لێدانم ، بۆ جاری دووەم (عباس) فریام کەوت و لە ژێر چنگیان دمری هێنام ئەمە سەرەتای موسلمان بوونی ئەبو زەر بوو .^۱
زەهەبی ، دەلیت : ئەبو زەر (ﷺ) لەسەر دەمی ئەبو بەکر و عومەر و عوسمانیش فەتوای داو .

وێ سەریک بووێ لە زوهد و راستگۆیی و زانست و کاریککردنیدا ، هەمیشە راستبێژ بوو و لە پێناو خوادا لە لۆمەیی هیچ لۆمەکاریک نەترساو ..
هەروەها نامادە پزگار کردنی (بیت المقدس) بووێ لەگەڵ عەمر (ﷺ) .^۲
واقدی دەلیت / پۆژی (حنین) ئەبو زەر هەلگری ئالای (غفار) بوو . (...) وێ کاتی ئەبو زەر موسلمان بوو گەڕایەوێ و لاتیی خۆی و لەوێ مایەوێ تا دواي بەدر و ئوحوود و خەندەق . پاشان هات بۆ مەدینە) .^۳

" لە ئامۆژگاریەکانی "

لە (سۆفیانی ثوری) یەو ، دەلیت : ئەبو زەر لەلای کەعبەدا هەلسایەوێ و فەرمووی : " ئەو خەلکینە ، من (جندبى غفارى) م ، وەرن بۆلای ئەم برا ئامۆژگاریکارە بەسۆزەتان ، خەلکیش لێ کۆبوونەوێ .
فەرمووی : (ئایا هەر کەس لە ئێوە کە بیەوێت سەفەر بکات تۆیشوویەکی وەها بۆخۆی هەلناگری کە فریای بکەوێ ؟
وتیان : بەلێ ، وایە .

فەرمووی : دەو سەفەری پێگەیی قیامەت دوورترین سەفەریکە کە دەتانەوێ و گرتووتانەبەر ، لەبەر ئەوێ تۆیشووی باشی بۆ هەلگرن .
وتیان : جا ... چ تۆیشوویەک باشە ، فەرمووی : حەجیک بەجی بهینن بۆ ئاسان کردنی کاروبارە گەرەکان ، وێ پۆژووی پۆژیکی زۆر گەرم بگرن بۆ درێژی پۆژی

^۱ - صحیح / بخاری رێبایەتی کردووە (۶ / ۴۰۰) وێ مسلم (۲۴۷۴) لە (فضائل الصحابة) دا .

^۲ - بردانە / سیر أعلام النبلاء (۲ / ۴۶ ، ۴۷ ، ۵۶) .

^۳ - بردانە / صفة الصفوة (۱ / ۲۸۸) .

لێپرسینەوه ، وه دوو پکات نوێژ له تاریکی شەودا ئەنجام دەن بۆ تاریکی ناوگۆڕ .. وه وشەیهکی باش بڵێن یان بێ دەنگ بن لەوتنی وشەیهکی خراپ ، بۆ پراوەستان له پوژێکی زۆر گەورەدا .. لەمال و سامانت ببخەشە ، بەلکو له ناپەڕەحتی ئەو پوژە پزگارت بێت . دونیا بکەرە دوو دانیشگایەکی بۆ داوای حەلال و گەڕان بەدوای مالی حەلالدا ، ئەوی تریش بۆ گەڕان بە دوای ئاخیرەتدا .. سییەم (واتە غەیری ئەو دوانە) زیانت پی دەگەیهێت و سوودی بۆت نیە نەتەوی .

مال و سامانیشت بکە بە دوو بەشەوه ، بەشیکیان له حەلالدا و بەسەر مال و مندالتدا خەرجی کە و ، بەشەکی تریان پیشکەشی ئاخیرەت بکە . سی یەمینان زبانی بۆت هەیه و سوودی بۆت نیە ، نەتەوی ...

پاشان بە دەنگی بەرز هاواری کرد : ئەی خەلکینە ، پی داگری یەک بۆ دنیا کە هەرگیز هەستی پی ناکەن ، ئیوهی کوشتووه ^۱ .

" دنیا نەویست "

له (عبدالله ی کوپی صامت) هوه ، دەلیت : لەگەڵ ئەبی زەر چووین بۆ لای عوسمان ، کاتی ئەبو زەر چووه ژوورەوه سەری ئەوی کرد و فەرمووی : سوێند بەخوا من له وانه نیم ئەی ئەمیری ئیمانداران (مەبەستی خوارج) بوو .^۲
(ئیبنو شوزب) دەلیت : (خوارج) بەوه دەناسرێن ریش تاشراون ، (یاخود مواتشراون) .

پێشەوا (عوسمان) پیی فەرموو : ئەی ئەبا زەر ، راست دەلیت ، بەلکو ئیمە بۆیه ناردمان بەدواتدا تاوهکو له مەدینە لەلامان بمینیتەوه . فەرمووی : پیویستم بەمانە وه نیە لێرە ، مۆلەتم بەدە بابچم بۆ (رەبزه) . فەرمووی : باشە ، وه فەرمانیش دەکەین کە بەخششێکی باش بکرییت و بەیانی و ئیوارە پی بکەیتەوه

^۱ - بروانه / صفة الصفوة (۱ / ۳۰۲) .

^۲ - چەند جیاوازی یەکی راو بۆ چوون هەبوو له نێوان ئەبی زەر و پێشەوا عوسماندا (رەزای خویان لی بیت) .

فهرمووی : پیویستم بهوه نیه ، ئەبا زەر مالآتهکهی خۆی له حوشت و مهر بهسه .
 ئەوه بوو کاتی چوو دهرهوه ، فهرمووی : ئەی مهحشهری قورهیش دونیای خۆتان بو
 خۆتان و قهپی پێدا بکهن ، واز له ئیمه بینن لهگهڵ خوای خۆماندا بین)
 نووسەر دهلیت : ئەم ریوايهتهش ئەو ههلبهستراوانه رەت دهکاتهوه که دهلین
 گوايه عوسمان فهرمانی به نهفی کردنی ئەبی زەر کردوه .

" ژیری بانگخواز "

له (عوام ی کوپی حوشت) هوه ، دهلیت : پیاویک له ههردوو شیخی
 (بهنی ثعلب) ه وه بۆی گێرامهوه که وتبویان : چووین بو (رهزه) شیخی لهوی
 بهلاماندا تیپهپی قژیکی گژو سهر و پیشیکی سپی پیوه بوو . وتیان : ئەمه له هاوهلانی
 پیغمبره (ﷺ) ، چوون مۆلهتی سهر شۆردنیان لی وهرگرت ، ئەویش مۆلهتی
 داین و لهگهڵمان بووه ناشنا .. له کاتیکیدا لهگهڵ ئەودا بووین ، چهند کهسیک له ئەهلی
 عیراق بهلاماندا تیپهپین ، وا بزائم فهرمووی : له ئەهلی کوفه ، وتیان : ئەی ئەبا زەر
 ئەو پیاوه ئەوهی کردی لهگهڵت ، کردی ، (مهبهستیان پیشهوا عوسمان بوو (ﷺ) !
 بۆچی ئالایهک بۆ خۆت ههڵناکهیت ئیمهش به پیاوهکانمان پشتت دهگرین ؟

فهرمووی : ئەی ئەهلی ئیسلام شتی وام نیشان مهدهن و (سولتان) سووک
 مهکهن ، چونکه ههر کهس سولتان سووک بکات ، ئەوه تهوبهی بۆ نیه ، سویند
 بهخوا ئەگهر ئەو کهسهی ئیوه باسی دهکهن لهسهر درێژترین تهخته یاخود لهسهر
 کیویک له خاچم بدات ، ئەوه ههر گوێرايهلی دهیم و ئارامیشی لهسهر دهگرم و ههر
 ئەو کارهش به باش دهزانم .^۱

بهو جوژه بانگخواز ئەبی ژیر بیئت له ئاست ئەو پلانا نهی که له دهروبهریدا
 ئەنجام ئەدریئت و ئەبی له رهفتاریدا دانابیئت ... وه بزانیئت کهسانیک هه ن خویان مهلاسه

^۱ - احمد دهرهتانی بۆ کردوه (۵ / ۱۶۵) . تیایدا تهو پیارهی که بو (عوام) ی کێراوتهوه و لهگهڵ
 ههردوو شیخهکهی (بنی ثعلبه) نهاسراون و باقی پیاوانی جی متمانهن ، برهانه پهراویزی سیر اعلام النبلاء
 (۲ / ۷۲) .

داوه بۆ ئوممهتی ئیسلام و بهدوای پیلانیکهوهن بوئی ... ئه‌بو زهر ودها ژیا ... که ههمیشه پشتی له نیا هه‌لکرد بوو ، پرووی له ناخیرت بوو ... و رقی له کو کردنه‌وهی مالی دنیا بوو ، له (ره‌بزه) مایه‌وه تاوه‌فاتی کرد و به قافلله‌ی پیاوچاکان گه‌یشت ...

" مردنی ئه‌بو زهر (ﷺ) "

له ئوم زهره‌وه ، ده‌لیت : " کاتی ئه‌بو زهر که‌وته سه‌ره مه‌رگ ده‌گریام .. پرسی ، بۆچی ده‌گرییه‌یت ؟ وتم چۆن نه‌گریه‌م له کاتی‌کدا که تۆ له چۆله‌وانیه‌کدا وا ده‌مریت و هیچ پی ناکری بۆت و پارچه جلیکیشمان پی نیه به‌شی کفنت بکات !!! ، فهرمووی : مه‌گری ، به‌لکو خوشحالم ، چونکه گویم له پیغه‌مبه‌ری خوا بوو (ﷺ) فهرمووی : (لایموت بین امرأین مسلمین ، ولدان أو ثلاثة فیصیران و یحتسبان فی‌ریان النار أبداً)^١ . واته : هه‌ر دوو موسلمان (یان هه‌ر ژن و پیاویکی موسلمان) ، دوو یان سی مندا‌لیان لی بمری و نه‌مانیش نارامی له‌سه‌ر بگرن و چاوه‌پیی پاداشت بن ، ئه‌وه هه‌رگیز ناگر نابینن . وه من گویم له پیغه‌مبه‌ری خوا بوو (ﷺ) به‌چهند که‌سیکی فهرموو : (که من یه‌کی بووم له ناویاندا) : " لیموتن رجل منکم بغلاة من الأرض تشهد عصابة من المؤمنین " ^٢ .

فهرمووی : پیاویکی له ئیوه له چۆله‌وانیه‌کدا وه‌فات ئه‌کات که کۆمه‌لی له باوه‌رداران شایه‌تی مردنی ده‌بن ... وه هیچ که‌س نه‌بووه له‌وانه‌ی ئه‌و پۆژه له‌گه‌لمدا بوون ، له‌گوندیک یان له‌ناوخه‌لکیدا وه‌فاتی نه‌کردبی ، ته‌نها منم که‌وا له چۆله‌وانیه‌کدا خه‌ریکه ده‌مرم ، سویند به‌خوا نه‌درۆم کردووه و نه‌به‌ درۆش خراومه‌ته‌وه ، ده‌ی له‌ پێگاکه‌ به‌روانه . ئوم زهر ده‌لیت : وتم : چۆن ئه‌بی ، له‌کاتی‌کدا حاجیه‌کان پۆشتوون و پێگاش به‌ستراوه ؟ فهرمووی : به‌روانه ، منیش به‌رده‌وام ئه‌چوومه سه‌ره‌وه و پاشان ئه‌گه‌رامه‌وه ، تا ئاگام له‌ ئه‌با زهر بی‌ت ...

ده‌لیت : کاتی من له‌م حاله‌ته‌دا بووم ده‌بینم پیاوانیک ده‌رکه‌وتن به‌سه‌ر ولا‌خه‌کانیا نه‌وه ، خیرا خۆم گه‌یانده‌ لایان ، ئه‌وانیش زۆر به‌خیرایی هاتن به‌ده‌مه‌وه ،

^١ - صحیح / بوخاری و مسلم کتێراویانه‌مه‌وه .

^٢ - احمد کتێراویه‌تیوه‌ له (مسند) ده‌کید .

وتیان : ئەو بەندەى خوا ، چیتە ؟ وتم : پیاویك له موسلمانان لیڤهیه دەمەوى كفنی بکەن ، وا دەمری ..

وتیان : كى یه ؟ وتم : ئەبو زەر . وتیان : هاوملى پیغمبەرى خوا (ﷺ) ؟ وتم : بەلى ، دەلیت : " باوك و دایکیان کردە قوربانى و ، خیرا چوون بۆلاى ئەبو زەر و سلاویان عەرز کردو ئەویش وەلامى دانەوه .. " پاشان دواى وەفاتى ، شۆردیان و کفنیان کرد و نوێژیان لەسەر کرد ، و تراویشە ئیبنو مەسعود یەکی بوو لەناویاندا .

ئیبنو کەسیر باسى وەفاتى ئەبى زەر دەکات (ﷺ) ، دەلیت : " پاشان لە (ریزە) دابەزى و لەوى مایەوه تاوەکو لە مانگی (ذي الحجة) ی سالى (۳۲) ی کۆچى وەفاتى کرد ، هیچ کەسى لانه بوو ، جگە لە خیزان و مژالەکانى ... ئەوه بوو کاتى لەو حالەدا بوون کەنەیان ئەتوانى سپاردەى بکەن ، عبدالله ی کورپی مسعود لە عێراقەوه لەگەل کۆمەلى لە هاوێلانیدا هاتن و شایەتى مردنى بوون و ئەویش وەسیەتى ئەوهى ب وکردن کە چى لى بکەن . و تراویشە کە پاش مردنى گەشتوون و شۆردویانە و کفن و دفنیان کردوو . فەرمانى کرد بوو بە ئەهلهکەى کە سەرى لە مالاتەکەى (مەرو مالاتەکەى) بۆیان لى بنیت ، تا بیخۆن پاش مردنى ، دواتر عوسمانى کورپی عفان (ﷺ) ناردى بەدواى ئەهلهکەیدا و هیئانى بۆلاى ئەهلهکەى خۆى ^۱ ...

^۱ - بررانه : البداية والنهاية (۵ / ۲۴۸) .

۲۵ - عومہیری کوپی ئه بی وقاص (ﷺ) "

" غولامی شهید "

عومہیری کوپی ئه بی و قاص ، برای (سہعدی کوپی ئه بی وقاص) ه (ﷺ) .
 له سہعدہوہ ، دەلیت : پیش ئهوی پیغمبر خوا (ﷺ) بۆ جہنگی بہر
 پیاوانمان ھەلبژێری ، چاوم بہ عومہیری برام کہوت ، دەبینم خوئی دەشاردہوہ ، پرسیم
 ، چیتہ براکہم ؟

وتی : ئهترسم پیغمبر خوا (ﷺ) بمیینت و بہ بچوکم بزانی و نہہیلی بيم
 بۆ جیہاد ، له کاتیکدا حەز ئهکہم منیش بيم و جیہاد بکہم ، بہ لکو خوا شہادەتم پی
 بہخشێ .

دەلیت : ئینجا نیشانی پیغمبر خوا (ﷺ) درا ، بہ بچوکی زانی و فەرمووی : "
 بگہرپرہوہ " ، ئهویش دەستی کرد بہ گریان ، ئهوجا پیغمبر خوا (ﷺ) مۆلەتی پیدا .
 سہعد دەلیت / لەبەر بچوکی عومہیر من کۆل و شمشیر کہیم بۆ دەبەست ،
 عومہر لەبەر شہید بوو ، ئهو کاتہ تەمەنی (۱۶) سالان بوو . عەمری کوپی بنو
 عەبدود کوشتی .^۱

ئا بہم جوړہ ئیسلام ئهہلی خوئی له لاو له پیر پەرور دہ کردوہ .. ناخو کہی
 ئەم شکۆیی و سەربەرزێ یەمان دہگەریننہوہ ؟

" بەراستی نەوہیەکی سەرکەوتوو کہ چاری لە شکۆداری بیت ، پیویستی بہ
 نامادہیی بوونیکی ھەنگاو بہ ھەنگاو و توندو تۆل ھەیہ ، تاوہکو بتوانی ئهو کەلین و
 بۆشایی یانہ پر بکاتہوہ کہ ھەیہ و ئهو بارەگرانانہ ھەلگری کہ قەدەر خستویەتیہ سەر
 شانی .. لەبەر ئهوہ پیویستہ لایەنی ئیمانی ھۆشیار لە دەر و نیدا پووناک بکہینہوہ ،
 چونکہ بەراستی بیروباوہر و عەقیدە پتہو بەردی بناغەیی ھەموو کاریکی بەرھەمداری
 بیناکرہ .

^۱ - بروانہ : (المنتظم) ی ابن المجزی (۳ / ۱۴۱) ، صفة الصفوة (۱ / ۲۰۷) .

وه ئه و بانگه وازانه ی هه وڵی ئه وه ده ده ن گومان له دهرونی لاواندا دروست بکه ن
دهرباره ی ئه و ئاینه هه ق و راسته ، بانگه وازیکی داگیرکاری ژههراویسی پوخینه رن که
به نه یینی نه خشه ی بو کیشراوه .

له راستیدا ئیسلام له پوژگاری ئه مپۆماندا ، له ژیا نی تاک و کۆمه لگا کانه ماندا
سته ملیکراوه و خه ریکه له ده ست ده چی له نیوان ئه وانه ی خو یان وانیشان ئه ده ن که له
نامیزیان گرتوو له راستیشدا له هه قیقه ی ئه م ئاینه وه زۆر دوورن ، وه له نیوان ئه وانه ی
که نکۆلی ده که ن به هۆی بی ناگایی یان ، یا خود به مه به سستی که وه .^۱

^۱ - (معركة الصحف في العالم الاسلامی) ی شیخ محمد الغزالی ، ص : (۵۰) .

" ۲۶ - ثابتی کوپی ده حداح (ﷺ) "

" خوځ و مال و سامانی پیښکدهشی خوا کرد "

گهر له سیره ژیانی به ټاگاین ، ده بینن که : - لهو پشٹیوانانه یه که دالده ی پیغه مبره خوا (ﷺ) یاندا و پشټگیریان لی کرد و شوین ټهو پروناکی یه که و تن که له گهل خوځ بوځانی هیڼا بوو ، وه قوتابی یه کی بلیمه ته له قوتابخانه ی پیغه مبره یه تیدا ... و ټه سپسواریکي به جهرگه و به ناو نارپه حه تی یه کانداهنگاو ده نیت و پرو به پروی مه ترس یه کان ده بیته وه و له گهل نه هامه تی و ډرک و داله کانی پيدا له زوراندایه و به ناو ریگا کانی مهرگدا دپروات ..

له تهنیشت ټه مانه هه موویدا ، پیښپرکی ده کات بو به دهموه چوونی داماو و لیقه و ماوان و فریا که و تنی سته ملیکراوان و دلدانه وه ی خه مباران . له سهرووی هه موو ټه مانه شه وه له لوتکه دایه بو خوشه ویستی خوا و پیغه مبره که ی و بانگی جیهاد ده لیته وه و .. به شه و قه بو جهنگ و بوئی به هشت له سیبهری شم شیره کانه وه ده کات ... له نیشانه کانی خوشه ویستی (ثابت " ﷺ) بو په روه ردگاری : - ټیبنو مسعود (ﷺ) ده گپریته وه وه ، ده لیته : کاتی ټایه تی : ﴿ مَنْ ذَا الَّذِي يَفْرِضُ اللَّهُ قَرْضًا حَسَنًا ... ﴾ سورة البقرة ، آیه (۲۴۵) . دابهزی ، ټهو ده حداح پرسى : ټه ی پیغه مبره خوا (ﷺ) ټه لی خوی په روه دگار داوای قهرزمان لی ده کات ؟ فهرمووی : به لی ټه ی ټه با ده حداح ، وتی : ده ستم به ری ، ده لیته : پیغه مبره خوا (ﷺ) ده سستی دایه ، وتی : ټه و من باخیکم دابه قهرز به خودای خوځ که (۶۰۰) دارخورمای تیایه ، پاشان هات بو لای باخکه له وی دایکی ده حداح و مناله کانی لی بوو بانگی کرد : ټه ی دایکی ده حداح ، وتی فهرموو .. وتی : وهره دهره وه له م باخه ، له بهر ټه وه ی من به قهرز داومه ته خوی په روه ردگار .^۲

۱ - حیاة الصالحین / ی ماموستا عبدالنعم قنذیل (۳ / ۹۷) . به ده ستکاریه وه .

۲ - هیثمی ده لیته له (المجمع) (۹ / ۳۲۴) ، ابو علی کتیراویه تیهره همره وه ته به رانیس ، وه پیاوانی فهرمووده که جیی متسانمن .

وه له پیاوایه‌تیکی تردا (زهیدی کوپی ئه‌س‌لهم) ده‌لیت : کاتی ئایه‌تی ﷻ مَن ذَا
الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا ... سورة بقره ، آیه (۲۴۵) . دابه‌زی ، ئه‌بو ده‌حداح وتی :
دایک و باوکم به قوربانت بن ، پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) په‌روم‌دگار داوی قهرزمان لی
ئه‌کات ، له کاتی‌کدا ئه‌و بی نیازه له قهرز ؟ فهرمووی : " نعم یرید أن یدخلکم الجنة به " .

فهرمووی : " به‌لی ، ئه‌یه‌وی به‌و قهرزه‌ بتانخاته به‌ه‌شته‌که‌یه‌وه " وتی : ده‌ی
ئه‌گهر من قهرزیکم دایه په‌روم‌دگارم ، زامنی چوونه به‌ه‌شته‌ی خۆم و منداله‌کانم ئه‌بی‌ت ؟
فهرمووی : به‌لی ، وتی : ده‌ی ده‌ستم به‌ری ، پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ده‌ستی دایه . وتی
: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ، دوو باخچهم هه‌یه‌یه‌کیکیان له باشوور و یه‌کیکیان له
باکوور ، ه‌یچی ترم نیه ، ئه‌وا کردم به قهرز بۆ خ‌وای گه‌وره .. پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ)
فهرمووی : " اجعل احدهما لله والآخرى دعها معیشه لك و لعیالك " .

فهرمووی : " یه‌کیکیان به‌ه‌خشه به په‌روم‌دگار و ئه‌وی تریان دانی بۆ ژیا‌نی
خۆت و خ‌یزانه‌که‌ت .. "

وتی : ده‌ی تۆ شاهید به ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ، ئه‌وامن باشت‌رینیان دانه‌نیم
بۆ په‌روم‌دگارم ، ئه‌ویش ئه‌وه‌یانه‌که (۶۰۰) دارخورمای تیا‌یه ... پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ)
فهرمووی : " اذاً یجزیک الله به‌ الجنة " . خوداش له پاداشتی دا به‌ه‌شته‌ی پی ئه‌دات .
ئه‌بو ده‌حداح پ‌و‌یشت ، تا گه‌یشته لای ئوم ده‌حداح که له‌گه‌ل مناله‌کانیدا بوو له
ده‌روبه‌ری بنه دارخورمایه‌کی باخه‌که‌دا .. ئه‌مه‌ی وت :

هداك ربی سبیل الرشاد	الی سبیل الخیر و السداد
بینی من الحائط بالوداد	فقد مضی قرضاً الى التناد
أقرضته الله علی اعتمادی	بالطوع لا من ولا ارتداد
إلارجاء الضعف فی المعاد	فارتحلی بالنفس و الاولاد
والبر لاشك فخیر زاد	قدّمه المرء الى المعاد ^۱

^۱ - واته : خودا ریت‌مونیت بکات بۆ ریت‌گای راست ، بۆ ریت‌گای چاکه و پایه‌داری ، له‌و باخه به دلی ساخه‌وه و ده‌ره
ده‌ره‌وه ، چونکه ئه‌و نیتر به‌قهرز دراوه تا ر‌وژێ خ‌وای (قیامه‌ت و پاداشت) ن داومه به قهرز به په‌روم‌دکارم
به‌ریستی خۆم به بی منه‌ت و دوو دلی و ته‌نها له ترسی لاوازی و بی ده‌سه‌لاتیم له ر‌وژێ لی‌پ‌رسینه‌وه‌دا ، ده‌ی

(نوم ده دحاح) يش پيى وت : بهراستی قازانجت له فروشتنه كهت كرد ! خوا
نهوت لی موبارهك كات كه كرپیت ، و ئینجا وتی :

بشرك الله بخير وفرح مثلك ادى مالدیه و نصح
قد متع الله عيالي و منح بالعجوة السوداء و الزهر البلح
والعبد سعى و له ماكدح طول اللیالی و علیه ما اجترح^۱

پاشان نوم ده دحاح هه لسا نهووی به ده م مندا لکانیه وه بوو دهوری هیئایه وه و
هر چیش له کوژاندنا بوو داینایه وه و تهکاندی ، تا چونه ناو باخه کهی تر ، پیغه مبهري
خوا (ﷺ) فهرمووی : (کم من عذق رداح و دار فیاح لای الدحاح) .^۲

فهرمووی : ئای له نهبی ده دحاح ، چ بۆله دار خورمایه کی چر و پر و مالیکی
دلفراوانی هیه - مه بهستی له خیزانه کهی بوو که چهنده به خته وهرن .

ثابتي کوپی دحاح (ﷺ) ، ههروهك مال و سامانی خستبووه خزمهتی
پهروه دگاری ، پوژیکیش هات که گیانی خویشی پیشکesh پهروهر دگاری کرد .

پوژی ئوحوود لیوان بوو له وانیه ئیلاهی .. پیغه مبهري سه رکرده نهخشهی
به رگری کردن و هیرش بردنیشی کیشاو پهیمانی له پیاوه کانی وهرگرت که له فرمانی
دهرنه چن ، به لام به هوئی حکموتیکی بالاوه ، تیر هاویژه کان که ژماره یان په نجا کهس
ده بوو ، و پیغه مبهري خوا (ﷺ) له په نایه کی کیوه کهدا ریزی کرد بوون ، له فرمان
دهرچوون .. و بهو جوژه هاوه لانی پیغه مبهري خوا (ﷺ) تووشی شکستیکی کتوپری و
چاوهروان نهکراو بوون و ههندی له بیباوه ران هه ولی کوشتنی پیغه مبهري خوا یاندا

خۆت و مناله کانت نهو باخه به جی بیتلن ، چونکه بهراستی چاکه باشترین تویشووه مرۆڤ بۆ پوژی لیپرسینه وه
پیشکeshی بکات .

^۱ - واته : خودا مژدهی خویشی و به خته وهریت بداتی .. بهراستی وینهی کمی وک تو نهووی له سهري بۆ شه دای
کرد و بووه ناموژکاری و نمونهی باش .. خودا مناله کانی بی بهش نه کردووه له خورمائی (عجوة السوداء) و
کوئی (بلح) بهري خورمایه که هیشتا پینه کهیشتی - بهندی خوایش هه ولی خوئی ددها و نهووی بۆ ده مییتمه وه
که هه ولی بۆ ددها به درنژایی شهوان و ههر کونا هیکیش نه بجام بدات ههر دیسان نه بجامه کهی به سهرخویدا
ته شکیتمه وه .

^۲ - بروانه ك تفسير القرطبي (۳ / ۲۱۷) .

(ﷺ)، هتا بی باومړان وا گومانیان برد که پیغمبرمې خوا (ﷺ) کوژاوه .. نه میان له ناو موسولماناندا کرده پروپاگنده تاوه کو له هیمه تیان بدن و وره یان دابزیتن و نه گهریش توانی یان له ناینه که یان هلیانگه پښنه وه ، به لām موسلمانان زور له وه جیگیر تر و پیداگرتر بوون له سسر ناینه که یان ، سهرمړای تالی شکسته یانان و سهرمړای زوری شه هیده کان .

له و نیوانده (ثابتی کوړی ده حداح) هه لسا یه وه و به هه موو دهنگی هاواری کرد بهراده یه که له کیوه که وه دهنگی ددهایه وه :

" نهی هوژی نه نصار .. بهر و لای من بین .. بهر و لای من بین .. نه گهر محمد کوژا بیت .. خو خدا زیندووه و نامری ، دهی له پیناوی ناینه که تاندا بجهنگن) ، وه هیشتا له بانگ و هاواری نه بوو بوویه وه ، ژماره یه که له پشتیوانان هه لسان چوون بولای و دهستیان به پروبه پروو بوونه وهی بیباومړان کرد به نهو پهری به جهرگی و نازایه تیه وه ، به لām نه مان پروبه پرووی سوپایه که بوو بوونه وه که به چهک و تفاق تیر و ته سهل پر چهک بوون و (خالدي کوړی ولید و عه مری کوړی عاص و عه کره مهی کوړی نه بو جهل و ضراری کوړی خه تاب) له پیشیانه وه بوون .. نه وه بوو پروبه پروو بوونه وه یه کی توند له نیوان نهو چهند که سه له پشتیوانان و بی باومړاندا پروویدا ، به لām به لیدانیکی (خالد) له (ثابت) بهر می که کسر ثابت که وت و ده سته بجی شه هید بوو .. دواتریش هه موو نهو پشتیوانانه کی که له گه لی بوون نهوانیش کوژان .. و له ویدا له باوهشی کیوی نوحوددا جهسته ی پاکي شه هیده کانی نه م جهنگه نوستوون .^۱

قورناني پیروزیش مژده یان پی ددهات : ﴿وَالَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَلَنْ يُضِلَّ أَعْمَالُهُمْ﴾
(۴) سَيَهْدِيهِمْ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ (۵) وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ عَرَفَتْهَا أَنَّهُمْ ﴿(۶)﴾
سورة محمد ، آیه ۴ ، ۶ .

واته : نهوانه ش له پیناوی خوادا شه هید بوون ، هه رگیز پاداشتی هه ول و کوښشیان بهزایه نادات ، نهوانه پښمونی دهکات بو جیگه و پیگه ی خوښ و دل و دهر و بیر و هوښیان ناسووده نهکات ، هه روه ها دهیاختاته نهو بهه شته وه که به جوړه ها شیوان بوی باس کردوون .

^۱ - بروهانه : حیاة الصالحین (۳ م ۹۸ ، ۹۹) به دستکاری یه وه .

" ۲۷ - ئەبو تەلحەس نەنصارى (ﷺ) "

" دەنگى لەناو سوپادا باشتەرە لە ھەزار پیاو !! "

ئەبو تەلحە ھاوێلى پیغمبەرى خوا (ﷺ) و یەکیکە لە خالۆزایانى و یەکیکە لە گەورە پیاوانى بەدر و و ھەروەھا لە دوانزە کەسە بەرپێزەکەى شەوی عەقەبە یە .

ناوی / زەیدی کوپى سەلى کوپى ئەسودى ... خەزرجى بوخارى یە و کەسیکە پیغمبەرى خوا (ﷺ) دەربارەى فەرمویەتى : " صوت أبی طلحة فی حیث خیر من مائة " .^۱
و فی لفظ : " خیر من ألف رجل " .^۲

واتە : دەنگى ئەبى تەلحە لە سوپادا باشتەرە لە سەد کەس . لە واژەییەکی تردا : " باشتەرە لە ھەزار پیاو " .

لە ڕیوایەتیکی تردا : " لصوت ابی طلحة اشد علی المشرکین من مائة " .^۳ واتە : دەنگى ئەبو تەلحە لە سەد کەس توندترە لە سەر بى باوەڕان .

ئیبنو اسحاق دەلیت : ئەبو تەلحە یەکیکە لەوانەى ئامادەى (عەقەبە و بەدر) بوون .

" ھاوسەرگى ئەبو تەلحە لە کەل (ئوم سولەیم) (ﷺ) "

لە (انس) ھوہ ، دەلیت : " ئەبو تەلحە داخوازی ئوم سولەیمی کرد ، ئوم سولەیم پىوت : ئەوێ راستى بىت من رەغبەتم لە تۆ ھەییە و وینەى کەسیکی ھەک تۆ ڤەت ناكریتە ھوہ ، بەلام تۆ پیاویکی بى باوەریت ، ئەگەر موسلمان بیت ، ئەوا موسلمان بونت دەکەمە مارەیم و ھىچى ترم لیٹ ناوی .. ئەویش موسلمان بوو ..

ثابت ، دەلیت : " ھەرگیز گۆنڤیستی ھىچ مارەیی یەك نەبووین ڤیزدار تر لە مارەیی ئوم سولەیم : کە (ئیسلام) بوو .^۱

^۱ - دانەپالەکەى (صحیح) ە ، احمد دەرھینانی بۆ کردووە (۲۰۳ / ۳) .

^۲ - دانەپالەکەى لە شاھیدەکانیدا (حسن) ە ، ابن سعد لە (الطبقات) (۵۰۵ / ۳) ، پەرەیزى (سیر ، ۲ / ۲۸) .

^۳ - دانەپالەکەى (صحیح) ە ، احمد لە (المسند) دا ، شیخی عەدوئى دەلیت : (صحیح) ە ، فظائل الصحابة : ۵۰ .

له پیاوایه تیکی دیکه دا هاتووه : ئوم سولهیم پیی وتووہ : " کەس وینە ی تۆ پەرت ناکاتەوہ ، بەلام تۆ پیاویکی بی باوەریت ، منیش هیچ مارەیی یەکم ناویت ، جگە لە ئیسلام بوونت ، ئەویش وتی : دە ی بچمە لای کێ بۆ ئەو مەبەستە ؟ وتی : بۆلای پیغمبەری خوا (ﷺ) . ئەویش بۆی دەرچوو و بەرەو لای پیغمبەری خوا (ﷺ) پویشت . پیغمبەر (ﷺ) فەرمووی :

" جاءکم أبو طلحة و غرة الإسلام بین عینہ " .^۲

فەرمووی : ئەوہ ئەبو تەلحە بەرەو لای ئیوہ دیت و روناکی ئیسلام لە نیو چاوانیدا دەدرەو شیتەوہ .

" جیهادی ئەبو طلحە (ﷺ) رۆژی ئوحد "

ئەبو تەلحە (ﷺ) رۆژی ئوحد لە نیو دەستی پیغمبەری خوا (ﷺ) تیری دەهاویشت .. ئەو پیاویکی تیر هاوێژ بوو . ئەوہبوو کاتی تیرەکە ی دەهاویشت ، پیغمبەری خوا (ﷺ) دەپروانی تا بزانی بە کوی دەگات .

ئەبو تەلحە بە دەستی ، سنگی پیغمبەری خوا (ﷺ) ی دەپاراست و ئەیوت : ئە ی پیغمبەری خوا (ﷺ) بەم جوړە بەنەبا تیریکت پی بگات .^۳

وہ لە (انس) ەوہ ، دەلیت / رۆژی ئوحد .. خەڵکانیک شکستیان خوارد .. لە کاتیکیدا ئەبو تەلحە لە نیو دەستیدا بەرگری دەکرد ئەو کەسیک بوو زۆر بەتوندی تیرەکە ی لە کەوان هەڵدەکیشا ، ئەو پۆژە دوتا سی کەوانی شکاند هەر پیاویک بەلایدا تیپەر ئەبوو تیری پی بواوە ، پیغمبەری خوا (ﷺ) دەیفەرموو : " أنترها لأبي طلحة " دەیفەرموو داینی بۆ ئەبی تەلحە ... و پاشان خۆیشی چاودیتری خەڵکەکە ی دەکرد .

^۱ - دانەپالەکە ی (صحیح) ، عبدالرزاق دەرەھینانی بۆ کردووہ (۷ / ۱۰۴) و غەیری ئەویش .

^۲ - طایلسی لە مەنسندەکەیدا دەرەھینانی بۆ کردووہ (۲ / ۱۵۹ ، ۱۶۰) .

^۳ - دانەپالەکە ی (صحیح) ، احمد دەرەھینانی بۆ کردووہ (۳ / ۲۸۶ ، ۲۸۷) .

ئەبو تەلحەش (ﷺ) پێی دەوت : ئەی پیغمبەری خوا (ﷺ) دایک و باوکم بە فیدات بن ، تۆ چاودیڤی مەکه و خۆت بیاریزە ، نەبا تیریک لیت بدات ، با بیدات لە سنگی من لە جیاتی سنگی تۆ ..

" پۆژی حنین "

لە (انس) هە ، دەفەرموی : پیغمبەری خوا (ﷺ) پۆژی حنین فەرمووی : من قتل قتیلا فله سلّیه . فەرمووی : هەركەسێ كەسێ بكۆژیت لەم پۆژەدا ئەو هەنیمەكە ی بۆ خۆی دەبیّت .

ئەبو تەلحە ئەو پۆژە بیست پیاوی كوشت و لەسەر قسە ی پیغمبەری خوا (ﷺ) غەنیمە ی هەربێستەكە ی پێ درا* .

" پەرسشی "

لە (انس) هە / ئەبا تەلحە پاش پیغمبەری خوا (ﷺ) چل سال بە پۆژ و بوو ، تەنها لە هەردوو جەژنی قوربان و ڕەمەزان دا نەبیّت .

هەر لە خۆیەو دەگێرەوێ كە پاش پیغمبەری خوا (ﷺ) هەمیشە بە پۆژ و بوو مەگەر لەسەفەردا یان لەنەخۆشیدا نەبیّت ..

" بەخشینی لە پێناوی خوا دا "

هەر لە (انس) هە ، دەلیّت : كاتێ ئایەتی : ﴿ لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ ﴾ ... سورة آل عمران ، آیه ۹۲ . هاتە خوارەو ، ئەبو تەلحە وتی : پەرەردگارمان داوای مألمان لێ دەكات ، دە ی ئە ی پیغمبەری خوا (ﷺ) ئەوا من زەوی یەكەم دا بە خودای پەرەردگار ..

* دانەپالەكە ی (صحیح) ه ، ابوداود و حاکم دەرەینانیان بۆ کردووە (۳ / ۳۵۳) ، دەلیّت اسنادەكە ی (صحیح) ه ، و زەهەبیش لەسەری كۆكە ..

پیغمبریش (ﷺ) فرموی: "اجعلها فی قرابتک فی حسان بن ثابت، و ابی بن کعب نسائی گنپراویہ تہوہ . واتہ: بیدہ بہ کہسہ کانت، حہسانی کوپی ثابت و ابی کوری کعب .

وہ لہ (الموطأ) دا ہاتوہ: "خوشہ ویسترتین مالیٰ ثہبو تہلحہ بہ لایہوہ (بہیروحاء) بوو، چونکہ پروی لہ مزگہوت بوو، پیغمبرہی خوا (ﷺ) دہاتہ ناوی و ناوی لیٰ دہخواردہوہ^۱. لہ پراویہ تیکی تردا لہ (انس) ہوہ، ثہبو تہلحہ لہ ہموو ثہنصاریہ کانی مہدینہ داراتر بوو لہ بوونی دار خوارما و خوشہ ویسترتین مالیٰ لہ لای (بہیروحاء) بوو کہ پروی لہ مزگہوت بوو، پیغمبر (ﷺ) دہچوو، لہو ناوہ پاکہی کہ تیایدا بوو ناوی دہخواردہوہ .

انس، دہلیت: کاتی ثایہ تی: ﴿لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ ...﴾ دابہزی، ثہبو تہلحہ ہہلساو بہ پیغمبرہی خوا (ﷺ) ی وت: (ثہی پیغمبرہی خوا (ﷺ)، خوا ی تہعالا دہفرموی: ﴿لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ ...﴾ . وہ من خوشہ ویسترتین مال لہ لام "بیروحا" ہ، و ثہوا دہیکہم بہ بہخشش (صدقہ) و تکام وایہ بیتہ چاکہ و تویشوو بوہ لہ لای خوا، لہبہر ثہوہ، ثہی پیغمبرہی خوا (ﷺ) دہیدہمہ دہست تو تابہو جوڑہی پہرومردگار نیشانی داویت بہکاری بینیت .. دہلیت: پیغمبرہی خوا (ﷺ) فرموی: (بخ، بخ ذلک مال رابح، وقد سمعت ما قلت، و ابی اری ان تجعلها فی الاقرین) .

فرموی: بہہ، بہہ ثہمہ مالیکی قازانج لیٰ کراوہ، گویم لہ قسہ کانت بوو، وہ من وای دہبینم کہ بیدہیہ کہسہ نزیکہ کانت .. ثہبو تہلحہش وتی: و ا ثہکہم، ثہی پیغمبرہی خوا (ﷺ)، و بہو جوڑہ دابہشی کرد بہسہر کہسہ نزیکہ کانی و ناموزا کانیدا^۲ .

^۱ - صحیح: الموطأ (۱۸۷۴).

^۲ - صحیح / بخاری و مسلم ریواہ تیان کردوہ .

" ئایهتیک پاش مردن "

ئەبو تەلحە بە سالآچوو ، ... و ھەرگیز لە هیچ جەنگیک دوانەکەوت !! ئەوە بوو لە پیش یەکی لە غەزاکاندا .. کۆرەکانی پێیان وت :

" بابەگیان ، ئەو تۆ لەسەردەمی پیغمبەری خوا (ﷺ) و ئەبی بەکر و عومەرشیدا (رضی اللہ عنہ) جەنگاویت ، وازبێنە و ئیمە لە جیاتی تۆ دەجەنگین ، بەلام ئەو پرازی نەبوو ، بۆیە چوو بۆ شەڕ و لە دەریادا و لەوێ وفاتی کرد .^۱

و ھەر لە (انس) ھوہ ، ئەبا تەلحە سورەتی (براءة) ی دەخویندەوہ .. تا گەیشتە ئایەتی : ﴿ انْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا ... ﴾ سورة التوبة ، آية (۴۱) .

فەرمووی : ئەو تا خوای گەورە بەلاوی و بە پیری داوام لی دەکات بۆم جەنگ ، دەی تفاقم بۆ نامادەکەن ، کۆرەکانیشی وتیان : (بابەگیان تۆ لەگەڵ پیغمبەری خوا (ﷺ) جەنگایت ھەتا وفاتی کرد ، و لەگەڵ ئەبوبەکردا جەنگایت تا وفاتی کرد و لەگەڵ عومەر جەنگایت تا ئەویش وفاتی کرد (پەزای خوای لی بیت) ، ئیستا ئیمە لە جیاتی تۆش دەجەنگین ، بەلام ئەو وتی : نەخیر تفاقی جەنگم دەبی بۆ پێخەن .. تا بەدەربادا پوشت و وفاتی کرد ، تا (ھەوت) پوژ دوورگە یەکیان نەدیوہ تیایدا بینێژن .. لە دواي ئەو ماوہیە ھەرەک خۆی مابوو بە بی گۆران .^۲

^۱ - پیاوانی جی میتمانەن : حاکم دەرھێنانی بۆ کردووە (۳ / ۳۵) لە (المستدرک) دا وە دەلالت : (صحیح الاسناد) و زەھەبیش دانی بەوہداناوہ .

^۲ - ھیشمی دەلالت : نەبو یعلی ریبایەتی کردووە و پیاوانی ، پیاوانی (صحیح) ن ، الجمع (۱۵۷۳۰) .

" ۲۸ - معاذی کوپی جبل (رضی الله عنه) "

" نهی معاذ! بهراستی خوشم دهوییت ، لهبر خوا "

فهرموده ی پیروز

معاذ کی یه ؟ سهرداری پیښهوا (ابو عبدالرحمن ی نهنصاری خه زره جی مهدهنی بهدری) یه ، هیشتا لایک بوو دم و چاری موی لی نه هاتبوو ، له عهقه بهدا بهشدار بوو ، که سیکی بالابه رزی پیکه وتوی جوان چاک بوو . ابو سلمه ی خولانی ، دهلیت : چومه مزگه وتی " حمص " نزیکه ی سی که سی به سالچوو له هاوه لانی لی بوو ، له ناویاندا لویکی چاوپهش ی دان دره وشاوه ، به بی دهنکی دانیشتهوه ، و خه لکی بهره ولای نه چن و پرسپاری لی نه کهن ، پرسیم : نه مه کی یه ؟ وتیان معاذی کوپی جبل ، هر لهو کاته وه خوشه ویستی چوه ناو دلم .^۱

وه له (ابی بحریه) وه ، دهلیت : چومه ناو مزگه وتی (حمص) ، نه بینم لویکی لی یه که خه لکی له دهوری کوپونه ته وه . که سیک بوو قری زور لول بوو ، که قسه ی دهکرد^۲ ، وه که نه وه ی له دم و ددانیه وه مرواری و پوناکی بیته دهروا بوو ، پرسیم نه مه کی یه ؟ وتیان : معاذی کوپی جبل (پهزای خوی لی بیت) ، ههندی جار له دوی پیغمبر ی خوا (ﷺ) سوار ی ولخ ده بوو .

له معاذ خویه وه (ﷺ) ، دهلیت : هاویشتی پیغمبر ی خوا (ﷺ) بووم له سهر یه که گوید ریژ که پیی دهوترا (عفر)^۳ .

" چاکه گانی "

۱- له (عبدالله ی کوپی عهمر) وه ، دهلیت : پیغمبر ی خوا (ﷺ) فهرموی : (خذوا القرآن من أربعة ، من ابن مسعود ، وای و معاذ بن جبل ، و سالم مولى أبي حذيفة)^۴ .

^۱ - حاکم دهرهینانی بژ کردوده (۲۶۹ / ۳) ، وه ابن سعد (۱۲۵ / ۲ / ۳) .

^۲ - ابو نعیم له (الحلیه) دا دهرهینانی بژ کردوده (۲۳۱ / ۱) . (ایوب ی کوپی سیار) یش ناکریته بهلگه .

^۳ - صحیح : بوخاری له بابی (جهاد) دا (۴۴ / ۶) دهرهینانی بژ کردوده .

^۴ - (صحیح) ه ، بوخاری و مسلم ریوایه تیان کردوده .

واتە : قورئان لە چوار کەس وەرگرن کە ئەمانەن : (ابن مسعود) و (ابی) و (معاذ) ی کۆری (جبل) و (سالم) ی مەولای ئەبی (حذیفە) .

۲- لە (انس) هە ، پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی : " أرحم أمتي بأمتي أبوبكر ، و أشدها في دين عمر ، و اصدقها حياء عثمان ، و اعلمهم باخلال و اخرام معاذ ، و افرضهم زيد ، و لكل أمة أمين و أمين هذه الأمة ابو عبيدة " ١

واتە : بە بەزەیی ترین کەسی ئوممەتە کەم بۆ ئوممەتە کەم ئەبوبەکرە ، و توندترین کەسیش لە پارێزگاری کردنی ئایندا (عمر) ه و بە شەرمترینیان عوسمان و زانترینیان بە حەلال و حەرام معاذ و ئەوەشی لە هەموام زیاتر لە خەمی فەرزه‌کاندا یە زەیدە و هەموو ئومەتێک سەر پاست و ئەمینێ خۆی هەیه . سەر پاستی ئەم ئوممەتەش ابو عبیده .

۳- لە (ابی هریره) وه (ﷺ) ، دەلیت : پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی : (نعم الرجل ابوبكر ، نعم الرجل عمر ، نعم الرجل معاذ بن جبل) ٢ . واتە : باشتترین پیاو ئەبوبەکرە ، باشتترین پیاو عومەرە ، باشتترین پیاو معاذی کۆری جیلە .

۴- وه له (معاذ) هوه ، دەلیت : پێغەمبەری خوا (ﷺ) پێ گەیشت پێی فەرمووم : (يا معاذ ! ان لاحبك في الله ، قلت : و انا و الله يا رسول الله ! احبك في الله . قال : افلا اعلمك كلمات تقولن دبر كل صلاة : رب اعني على ذكرك و شكرك و حسن عبادتك) ٣ .

دەفەر مۆیت : ئەی معاذ بەراستی لەبەر خوا ، خۆشم دەوێت .. منیش پێم وت : سوێند بەخوا ، ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) ، منیش بە هەمان شێوە خۆشم دەوێت : فەرمووی : ئەتەوێ چەند و وشەیه‌کت فێرکەم کە لە دوا ی هەر نوێژیکەوه بیانلێیت : بلی : ئەی پەروەردگار دەستم بگرە تا هەمیشە یادی تۆ بکەم و شوکرانە بژێرت بم و بەباشی پەرستش بکەم ..

۵- لە (ابی الاحوص) هوه ، دەلیت : عبدالله ی کۆری مسعود خەریک بوو قەسە ی بۆ ئەکردن ، فەرمووی :

١ - دانەپالە کەمی (صحیح) ه : احمد (٣ / ١٨٤) و ترمزی (٣٧٩٣) و غەیری ئەوانیش .

٢ - دانەپالە کەمی (حسن) ه : ترمزی دەرھێنانی بۆ کردووه لە (المناقب) دا (٣٧٩٧) .

٣ - دانەپالە کەمی (صحیح) ه ، ابی داود دەرھێنانی بۆ کردووه (١٥٢٢) لە (الصلاة) دا بابی (الاسفار) .

" معاذ ئومەتێك بوو ملكەچ و فەرمانبەرداری خوا بوو ، و له هه‌موو بیروب‌و‌ه‌ریکی چه‌وت به‌دوور بوو ، له هاوه‌لگه‌پرانیش نه‌بوو .^١

وه (ابن مسعود) (ﷺ) دەر‌ب‌اره‌ی معاذ ، د‌ه‌ف‌رم‌و‌ی : ئێمه ده‌مان‌ش‌و‌یه‌اند به ئیبراهیم سه‌لامی خ‌و‌ای له‌سه‌ر بی‌ت .^٢

" پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) پرۆگرامی بانگ‌خ‌و‌ازی بۆ به‌یان ده‌گات "

له (ابی موسای ئە‌ش‌عه‌ری) یه‌وه (ﷺ) ، ده‌لێ‌ت : کاتێ پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ئە‌و و معاذی نارد بۆ یه‌مه‌ن پێی وت‌ن : " یسرا ولا‌ت‌عسرا ، و تطاوعا ولا‌ت‌نفرا " ، واته : ئاسان‌کاری بکه‌ن و شته‌کان قورس و گران مه‌که‌ن و خه‌لکی به‌ره‌و گوێدێ‌ری بی‌نن نه‌وه‌ک وایان لی بکه‌ن پشت هه‌لکه‌ن ..

ابو موسایش پێی وت : له زه‌وی یه‌کانی ئێمه‌دا خ‌وارنه‌وه‌یه‌ک هه‌یه له هه‌نگوین دروست ئە‌ک‌ری پێی ئە‌وتری‌ت : " البت‌ع " و جو‌ری‌کی‌ش‌مان هه‌یه له جو‌ دروست ئە‌ک‌ری پێی ئە‌وتری‌ت : " المز‌ر " ..

ف‌رم‌و‌ی : " کل مسکر حرام " ، واته : هه‌رش‌تی سه‌رخ‌و‌شت بکات حه‌رامه .

معاذیش پێی وت‌م : چ‌و‌ن قورئان ده‌خ‌و‌ینی‌ت ؟ وت‌م : له نوێژدا و به‌سه‌ر ولاخه‌که‌مه‌وه ، و له هه‌لسان و دانیشتمدا و هه‌ر چ‌و‌ن بۆم بک‌ری‌ت .. ، ده‌لێ‌ت ، معاذ وتی : به‌لام من ده‌خ‌وم و پاشان هه‌لده‌سم ، و هه‌روه‌ک چ‌و‌ن چاوه‌ڕێی پادا‌شتم له هه‌لساندا (له‌شه‌و نوێژه‌کاندا) وه‌هاش چاوه‌ڕێی پادا‌شتم له بۆ خه‌وت‌نم .^٣

" زانستی معاذ "

له (عمری کو‌پی خه‌تاب) ه‌وه (ﷺ) ف‌رم‌و‌ی : ک‌ی ئە‌یه‌و‌ی تی بگات و فێ‌ر بی‌ت ، با بی‌ت بۆ‌لای معاذی کو‌پی جیل .^٤

^١ - حاکم دهرهینای بۆ کردووه (٣ / ٢٧١ ، ٢٧٢) و زه‌هه‌بیش به‌ صحیح دیاناره و له‌سه‌ری هاو‌رایه .

^٢ - بر‌وانه / سیر اعلام النبلاء (١ / ٤٥١) .

^٣ - صحیحی / بوخاری و مسلم و احمد و غه‌یری ته‌وانیش .

^٤ - حاکم دهرهینانی بۆ کردووه (٣ / ٢٧١ ، ٢٧٢) ده‌لێ‌ت : نسانده‌کی (صحیح) ده‌ : زه‌هه‌بیش هه‌مان رای هه‌یه .

" له پاسپارده کوکراوه کانی معاذ "

له (ابی قلابه) و غیری نهویشمهوه ، کهسیک چهند هاوه لیکي پیغمبري خوا (ﷺ) ی بهلادا تیپهړی . داوای لی کردن که وهسیه تی بۆ بکه ن . نهوانیش یه که له دواي یه که پاسپارده ی خویان پی دوت .. معاذی کوړی جبل له دواي هه موویانهوه بوو . کهسه که پیی وت : رامسپیره ، بهر پهحمه تی خوا کهویت ، معاذ فرمووی : نهمانه ی پیش من رایانسه پاردین و پاسپارده کانیشیان هیچ گومانیکي تیانیه ، وه منیش کاره کانت له دوو شتدا بۆ کوډه کهمهوه : بزانه که تو :

له چاره نووس و بهشی خوټ له دنیا دا ، همرگیز بی نیاز نیت به لام تو زیاتر ناتاج و ههزاری بهشی ناخیره تنی له بهر نهوه به به دهسته تیانی بهشی ناخیره تن دهست پی بکه ، چونکه نهسیبی دنیا شت بۆ پرک دهخات که بۆ همرجی یه که برویت له گهل دیت ^۱ ..

" ترسی معاذ له پهروهر دگاری "

له (شقیق) هوه ، ده لیت : معاذ له یه من هاته وه و چهند بهنده یه کی پی بوو ، له مه که به (عمری کوړی خه تاب) گه یشت ، پی شه وا عمر (ﷺ) پرسى : نه مانه چین ؟ فرمووی : پی شکشه شم کراوه ، فرمووی : بیاندره دهست ابی بکر ، نهویش پازی نه بوویه وه .

که شه ودا هات و نوست ، خه ونیکي دی ، له خه ویدا وه که نهوه ی بهره ناگر پاپیچ بکری ، به لام عمر (ﷺ) پایده کیشا تا نه بریته ناو ناگره وه ، کاتی پوژ بوویه وه ، وتی : نه ی کوړی خه تاب ، ده بی هر گوړپایه لیت بکه م .

وتی : نه وجا بهنده کانی دایه دهست نه بوویه کر (ﷺ) نهویش دایه وه به خو ی .. بۆ سبه ی پوژ ، ده بینى نویژه نه که ن ، پرسى بۆ کی نویژ نه که ن . وتیان بۆ خواي پهروهر دگار .. نهویش فرمووی : ده ی نیوه ش له بهر خوا نهوا نازان ^۲ .

^۱ - احمد دهره تانی بۆ کردوره له (الزهد) دا (۱۸۲) .

^۲ - حاکم کیراویه تیه وه (۳ / ۲ / ۲۷۲) ده لیت : (صحیح الاسناد) ه و زهیش هه مان رای هیه .

" چند لاپهړه به کی روناک له خهباتی معاذ (ﷺ) "

له جهنگی (اجنادین) دا معاذ پرمزای خوای لی بیت ، پیشه‌وای دهستی پاستی سوپا که بوو ، هه‌لساو به‌هاوری‌کانی وت : ئه‌ی موسلمانان ، ئه‌مړو خوتان بفروشن به پهروردگارتان ، چونکه نه‌گهر ئیوه بیانبه‌زینن و شکستیان پی‌ یینن ئه‌وا ئهم ولاتانه هه‌تاه‌تایه ده‌بیته مالی ئیسلام ، سهرباری پرمزانه‌ندی خوا و ئه‌و پاداشته‌گه‌وره‌یه‌ی خودا ناماده‌ی کردووه . هه‌روه‌ها له (فعل بیسان) یشدا هه‌ر سهرکرده‌ی دهسته پاستی سوپای موسلمانان بوو (ﷺ) .

(ثابت ی کوپری سهل ی کوپری سعد) ده‌لئت : معاذ کوپری جبل ئه‌و پوژه له هه‌مووان زیاتر سهرگهرمان بوو ، وه له هه‌موانیش زیاتر شمشیره‌که‌ی له کاردا بوو بو گهردنی پوژمه‌کان ، له کاتی‌کدا ئه‌و له لای پاستی موسلمانانه‌وه خه‌ریک بوو شه‌ری ده‌کرد ، سهربازانی پوژم له موسلمانان هاتنه پیش و سهربازگه‌کیانان دهورده‌ا ، له‌ویدا معاذی کوپری جبل به‌ خو‌ی و پیاوه‌کانیه‌وه په‌یدا بوون ، معاذ بانگی کردوو فهرمووی : " ئه‌ی خه‌لکینه‌ بزائن - په‌حمه‌تی خواتان لی بیت - بزائن که خودا په‌یمانی سهرکه‌وتنی به ئیوه دا وه و به‌ باوه‌ره‌که‌تان پشتگیری کردوون ، ده ئیوه‌ش خودا سهرخن تا سهرتانخت و پییه‌کانتان جیگیر کات ، ناگاداربن .. ئیوه خواتان له‌گه‌له و بی گومان به‌سهر بته‌پرستاندا سهرتان ده‌خت "

وه‌کاتی خه‌ریک بوو وتویرتی ده‌کرد له‌گه‌ل ماقولانی پوژم دا پیش جه‌نگی (محل) و پازی نه‌بوو له‌گه‌لیاندا له‌سهر پراخه‌ره‌کانیان دانیشیت : فهرمووی : دانانیشم ، چونکه ئهم پراخه‌رانه‌ی ئیوه و دانیشتن له‌سهر ئهم (دوشه‌کانه‌ی) که بو خوتان هه‌لتان برژاردوو و چه‌وساوه و بی ده‌سه‌لته‌کانتان لی بی به‌ش کردوو له‌گه‌ل ئه‌هلی نه‌ته‌وه‌که‌تان ، ئهمه جوانی و له‌ خو‌بایی بوونی دنیا زیاتر هیچی تر نیه ، خوداش پشتی له‌ دنیا به‌ و رقی لی یه‌تی و نه‌هی کردوو که‌سته‌می له‌سهر بکریټ و زیاده‌پرووی تیدا بکریټ ، من ئه‌وه‌تا لی‌ره ، له‌سهر ئهم زه‌ویه دانه‌نیشم ، ئیوه‌ش چیتان هه‌یه بیلین ، ئه‌وانیش کاتی پینان وت : " برؤ بولای هاوه‌لانت ، سویند به‌خوا ئیمه به‌ ئومیدین که سبه‌ینی به‌ره‌و شاخه‌کان و (کیوه‌کان) ده‌رتان په‌رینین . معاذیش فهرمووی :

"سهبارت بهوی دهرمانپهړنیت بو کیوهکان نه‌مه‌یان پرونادات ، به‌لام سویند به‌خو یان نه‌و‌تا دواپیمینیان ده‌کوژن یان له‌سهر نه‌م زه‌وی یه به سهرشپوری و زه‌لیلی وه دهرتان ده‌ننن^۱ .

"روژی به‌رموک"

له‌ویشدا (ﷺ) همر سهرکرده‌ی ده‌سهرپاستی سوپا بوو ، له‌سهر له به‌یانی پوژی جه‌نگه‌که‌دا هه‌لساو وتاری بو دان ، فه‌مووی : نه‌ی خوینهران و له‌بهر کارانی (حافظ) قورشان و پشتیوانانی پینگای راست و دۆستانی هه‌ق ، سویند بی به‌په‌رومردگار ، به‌زه‌یی خدا و به‌هه‌شتی خوا به‌ناوات خواستن به‌ده‌ست ناهینریت ، وه‌خودا لی‌خوش بوون و به‌زه‌یی فراوانی خو‌ی به‌راستگوییان و نه‌وانه نه‌بی‌ت که باوم‌رایان به‌په‌یمان‌ه‌کانی خوا هه‌یه ، به‌که‌سی تر نابه‌خشی ، مه‌گهر گویتان له‌خوای ته‌عالا نه‌بووه که ده‌فهرمو‌ی : ﴿وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ...﴾ سورة النور ، آیه ۵۵ .

واته : ((خوا به‌لینن داوه به‌وانه‌ی باوم‌ریان هی‌ناوه له‌نیوه و کار و کرده‌وه چاکه‌کانیان نه‌نجام‌داوه به‌راستی له‌ناینده‌یه‌کی نزیکدا جینشین و پایه‌داریان ده‌کات همر وه‌ک چو‌ن ئیمان‌دارنی پیش نه‌مانی جینشین کردوه)) ، نیوه به‌ویستی خوا سهرکه‌وتوو ده‌بن ده‌ی گویدیری خودا و پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی بن ، و نا‌کو‌ک مه‌بن نه‌گینا شکست دینن و ناوتان نامینن ، وه‌نارام بگرن ، چونکه خودا له‌گه‌ل نارام‌گراندایه ، و شهرم له‌په‌رومردگارتان بکه‌ن و نه‌که‌ن له‌دوژمن هه‌لبین و پا‌که‌ن له‌کاتیکدا نیوه له‌چنگی په‌رومردگاردان و له‌ژیر په‌جمه‌تی نه‌و دان ، وه‌هیچ که‌س له‌نیوه په‌نا‌گه‌یه‌کی دیکه‌ی نه‌یه جگه له‌په‌رومردگاری وه‌هیچ که‌س به‌بی ویستی خودا سهر بل‌ند و سهرکه‌وتوو نابیت^۲ .

وه‌کات‌ی پو‌مه‌کان دایان به‌سهر لای راستی سوپادا ، معاذ هاواری کرد : (نه‌ی به‌نده موسلمان‌ه‌کانی خودا ، نه‌وانه وابهره و لای چه‌پیی سوپاوه ده‌پو‌ن تا بده‌ن

^۱ - الطريق الى دمشق (۴۷۲) .

^۲ - دیوانی (هاشم) الرفاعی ، بپوانه : صلاح الامة (۳ / ۴۹۷ ، ۴۹۸) .

به سهرتاندا ، وه سویند به خوا هیچ شتی ره تیان ناکاته وه پو به پروو بوونه وه یه کی راسته قینه و نارامگرتن نه بیت له سر به لاو سهختی یه کان . نه و جا له سر و لاخه که ی هاته خواره وه و فرموی : کی نه یه وی و لاخه که م به ریت تا به سهر یه وه شهر بکات ، با بیبات . وه خو ی له سر پی و به بی و لاخ له گهل پیاده کانددا شهر ی ده کرد ، تا (عبدالرحمن) ی کوپی جبل ، کوپی معاذ که لاویکی تازه پیگه یشتوو بوو ، ههلساو وتی : بابه گیان ، من تکام وایه به سواری و لاخه وه باشت بجهنگم له وه ی که به پیاده شهر بکه م و موسلمانان لیم بی نیاز بن ، وه توش به پیاده باشت ده جهنگیت تا به سر و لاخه وه ، زور به ی سهربازانی سوپاش پیاده ن ، وه نه گهر تو ببینن که به پیاده به نارامگری یه وه بجهنگیت - به ویستی خوا - نهوانیش وره یان بهرز ده بیته وه و نارامگر و پشوو درپژ ده بن .. معاذیش پی ی وت : خودا منیش و توش یارمه تی بدات ، کوپم ^۱ .

" دادپهروهری له ژیا نیدا "

(یهزیدی کوپی عومه یه) که یه کی بوو له هاوه لانی معاذی کوپی جبل وتی : هه کاتی معاذ له جیهه ک - دانیشنگایه - دانیشتایه نه یه فرموو :
 " الله ، دادوهری دادپهروهرده ، بهرز و پیروژ بیت ناوی ، بهد گومانان له ناوچن "
 پیغه مبر ی خوا (ﷺ) پیش وه فاتی خواحافیزی لی دهکات ، له عاصم ی کوپی حومهیدی سه کوونی یه وه : -
 کاتی پیغه مبر ی خوا (ﷺ) معاذی نارد بو یه مهن ، ههلسا به پاسپاردنی ، له کاتی کدا معاذ به سر نه سپه که یه وه تی فرموی : " یا معاذ ! انک عسی ان لا تلقانی بعد عامی هذا ، و لعلک ان تمر بمسجدي و قبری .

^۱ - الطريق الى دمشق (٤٧٦) .

واته : ئه‌ی معاذ ! له‌وانه‌یه له‌م سال به‌دواوه نه‌مبینیتوه ، و له‌وانه‌یه به‌لای مرگه‌وت و گوڤه‌که‌مدا تیپه‌رپیت .. (معاذ) یش ده‌ستی به‌گریان کرد ، فرمووی : (لا تبک یا معاذ ، او ان البكاء من الشيطان)^١ .

واته : مه‌گری معاذ ، (یاخو فرمووی) به‌راستی گریان له‌شه‌یتانه‌ویه .

" پشوو درێژی له‌سهر به‌لاو ناره‌حه‌تی "

کاتی ته‌نگانه و نه‌هاته‌کان مه‌حکهم ده‌بن و داوه‌کانی ئالۆز ده‌بن و سه‌خه‌تی یه‌کان یه‌کله‌دوای یه‌ک دین و شه‌وگاری درێژ ده‌بیت ، ئه‌وه هه‌ر ئارامگری یه‌ پروناکی یه‌کی واده‌داته موسلمان که نه‌شلێژی و هه‌ر دان به‌خوداگرته‌ پینوینی ده‌کات نه‌بابی هیواپیت ، ئارامیش له‌ په‌گه‌زه‌کانی پیاوه‌تی یه ... چونکه له‌ راستیدا که‌سانی لاواز به‌رگه‌ی باره‌قورسه‌کانی ژیان ناگرن .. به‌لکویاوانی شان و بازووپته و ده‌توانن بچنه‌ژێرباری !! ژیان به‌و جوړه‌یه ، ته‌نها گه‌وره‌ پیاوان و که‌سانی پالهران و پشوو درێژ ده‌توانن په‌یامه‌که‌ی راپه‌رینن ... وه‌ بیگومان ، که معاذ له‌م که‌له پیاوانه‌یه ، به‌لکو گه‌وره‌یان و له‌ پیشیانوه‌یه له‌ خه‌باتدا و له‌کاتی نه‌خوشیشدا ..

له ئوم سه‌له‌مه‌وه ، (ﷺ) زکاتی ئه‌با عبیده له‌ تاعونه‌که‌ی (عمواس) دا تووش بوو ، و که‌وت و ئازار و ژان زۆری بو هیئا ، (معاذی کوپی جبل) ی کرده جینشینی ، خه‌لکی هاواریان کرد له‌ معاز : داوا له‌ خوای په‌روه‌رگار بکه ، به‌لکو ئه‌م دهرده پیسه‌مان له‌سهر هه‌لگریت ، ئه‌ویش فرمووی :

" ئه‌مه پیسی نیه ، به‌لکو دوای پیغه‌مبه‌ره‌که‌تان (ﷺ) و ، مه‌رگی پیاوچاکانی پیش خۆتان و شه‌هید بوونی که‌سانیکه که‌ خودا به‌ویستی خۆی تایبه‌تمه‌ندی کردوون ، ئه‌ی خه‌لکینه ! چوار خه‌سله‌ت هه‌یه ، کێ له‌ ئیو ده‌توانی بانه‌یگه‌ریته‌وه ، وتیان : چی یه ؟ فرمووی : - سه‌رده‌میک دیت باتل و ناهه‌ق دهرده‌که‌ویت (ده‌سه‌لاتدار ده‌بیت) و

^١ - پیاوانی فرموده‌که جی ی باوه‌رهن : احمد گێراویه‌یه‌وه (٢٣٥ / ٥) ، وه‌ مۆله‌تی گریان له‌ چه‌ند فرموده‌ داهاتوه .

سەردەمەیک دیت پیاو دەلیت : سویند بەخوا نازانم من چیم ، نەبە بەرچاو پوونی دەژی و نەبەبەرچاو پوونی دەمریت^۱ .

له (عبدالرحمن ی کۆری غەنم)هوه ، دەلیت :

تاعون له شام بلاو بوویهوه ، عمری کۆری عاص هەلساو وتاریکی بۆ خەلکی دا ، فەرمووی : ئەم تاعونه دەردیکی پیسه ، لێ هەلبێن و بەرهو دۆل و نێوان کێوهکان بپۆن ، ئەمە بە (شەرحبیل ی کۆری حەسەنە) گەیشت ، تۆرە بوو ، و هات بە جۆزیک جەلەکانی بەسەزەویدا پائەکیشتا و نەعلەکانی بە دەستی یهوه بوون ، فەرمووی : هاوێلی پیغمبەری خوا (ﷺ) کردووه ، بەلام ئەمە پەرحەستی پەرەردگار و دوعای پیغمبەرەکەتانە (ﷺ) و مەرگی پیاوچاکانە پیش مەرگی ئێوه ...

ئەوجا ئەم هەوالە بە معاذ گەیشت ، فەرمووی : ئەی خۆی پەرەردگار زۆرتەین بەشی لێ بدە بە ئەهلی معاذ^۲ .

ئەرەبوو بەو دەردەوه هەردوو کچەکی مردن و لەیهک گۆردا سپاردنی . وه (عبدالحمین)ی کۆریشی تووش بوو ، کاتی له کۆرەکی پرسى حالت چۆنە ؟ فەرمووی : ﴿ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُنْ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴾ سورة آل عمران (۶۰) . واتە : هەقیقەت و راستی هەر ئەوهیه کە لەلایەن خواوەیه .

کەواتە : نەکەیت لەوانە بیت کە گومان کاری لەسەریان هەیه .

ئەویش فەرمووی : ﴿ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ ﴾ سورة الصافات ، آیه (۱۰۲) .

واتە : دەمبینی ، بەویستی خوا ، له ئارامگران دەبم .

دەلیت : دەستی معادیش تووشی نەخۆشی یەکە بوو ، بەردەوام ئەم دیو دیوی پی دەکرد و ئەیفەرموو ئەم دەستەم له ئەوه و ئەوه خۆشتەر دەوێت ، و دەیفەرموو : (ئەی پەرەردگار ! بمبەرەوه و بە لیقات شادم کە ، خۆت دەزانى کە خۆشم دەوییت) وه پیاویکی بینی دەگیا ، پرسى : بۆچی دەگریهیت ؟ وتی : لەبەر دنیاىەک ناگریەم کە له

۱ - بڕوانە : ابن سعد له (الطبقات) دا (۲ / ۲ / ۱۲۴)

۲ - پیغمبەری خوا (ﷺ) پەناى به خدا دەگرت لەم دەردە بێ دەرمانانە ، بەلام دەبینین معادی کۆری جیل و دوعای تووشبوونی بەم دەردە دەکرد بە ئۆمیدی شەهید بوون .

تووه چنگم كهوتبى و پاش تو ليم دابېرى ، بهلكو بو زانستېك دهگريم له توّم ومردهگرت دواى تو لهكى و مرگرم ، فهرمووى : جا بوچى دهگريهيت ، خو ئيبراهيم (عليهم السلام) كاتى لهسر زهوى بوو ، هيچ زانيارى يهكى تيانه بوو ، خواى گهوره خوى زانستى پى گهياند ، نهگهر من مردم نهوا له لاي چوار كهس زانست بخوازه : عبدالله ى كورپى مسعود ، سلمانى فارسى ، عبدالله ى كورپى سلام و عومير ابى الدرداء^۱ .

وه له (حارثى كورپى عميره) وه ، دهليت : كاتى له تهنيش (معاذ) وه بووم له سهره مېرگيدا ، له هوښى خوى دهچوو ، دهاته وه سر هوښ ، دهيفهرموو : (خه فهم كه - واته - بممرينه - نهى پهر ومردگار - چونكه سويند به گهورهيت ، خوشم دهوييت^۲ .

وه دواى گهشتيكي پيروز ... كه معاذ گرتيه مېر و پاش به شدارى يهكى بهر فراوانى لهگهياندى بانگى هق و چه سپاندى بنچينه كانيدا ... و پاش گهراڼيكي دوور دريژ به دواى شهادهتدا له سر مهيدانى جهنگ ، دواچار لهسر جيگه ى مرگ نهو ناواته ى به دهست هيئا (و كان امر الله قدرا مقدورا) .

سا ره حمه تي خوات لى بيت ، نهى پيشه وای زانايان ... وه خوا بو خوى پاداشت و بهخششى به سهرتدا بباريڼى ...

و آخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمين

^۱ - بوخارى دهرهيتاني بو کردوه له (التاريخ الصغير) (۱ / ۷۳ / ۷۴) .

^۲ - ابن سعد دهرى هيتاوه (۲ / ۱۲۵) .

" ٢٩ - سه‌عدی کوپی معاذ (ﷺ) "

" نهو پالەوانه‌ی عهرشی په‌روه‌ردگار بۆ مهرگی که‌وته هه‌ژان !! "

کی‌یه ؟

شه‌هیدی پایه‌به‌رز سه‌عدی کوپی معاذی کوپی نعمانی کوپی عبد الاشهل ، ابو عمری ئه‌نصاری ئه‌وسى ئه‌شه‌هلی ، به‌دری یه که عهرشی په‌روه‌ردگا به مهرگی هاته هه‌ژان !! سه‌عد (ﷺ) پیاویکی سپی پیستی بالا به‌رزى جوانچاک و پی‌که‌وتوو بوو ...

له سه‌ر ده‌ستی (مصعب ی کوپی عمیر) (ﷺ) موسلمان بووه . ابن اسحاق ، ده‌لێت : (کاتى موسلمان بوو ، چوو بۆلای هۆزه‌که‌ی و پیى وتن ، ئه‌ی نه‌وه‌ی (عبد الاشهل) چۆن له من ده‌پوانن ؟

وتیان : له‌ فه‌زل و چاکه‌دا ، گه‌وره‌مانی و له‌ هه‌موومان پاسته‌په‌وتری له‌ رابه‌ری کردنتدا . فره‌مووی : ده‌ی قسه‌کردنم له‌گه‌ل پیاو و ئافه‌ره‌تتان حه‌رام بی‌ت ، ئه‌گه‌ر باوم‌ر نه‌هینن به‌خوا و پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی .

ده‌لێت : سویند به‌خوا که‌س نه‌ما له‌ مالى (بنی عبد الاشهل) له‌ پیاو و له‌ ئافه‌رت موسلمان نه‌بی‌ت و هه‌موویان باوم‌ریان هی‌نا ^١ .

ابن الشهاب ، ده‌لێت : سه‌عدی کوپی معاذ له‌ (به‌در) دا به‌شدار بووه ، و له‌ پۆژی (خندق) دا برن‌دار کراوه (تیرکی لى دراوه) و دواى ئه‌ره مانگیك ژیاوه و به‌هوی برینه‌که‌یه‌وه که داویه‌تیبه‌ر و وه‌فاتی کردوه .

نوسمه‌ ده‌لێت : له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا که سه‌عدی کوپی معاذ (ﷺ) چه‌ند سالیکی که‌م له‌ناو ئیسلامدا ژیا ، به‌لام ئه‌و پیشه‌په‌رکیی له‌گه‌ل کاتدا ده‌کرد و توانی له‌و ماوه‌که‌مه‌دا سه‌روهری یه‌کی گه‌وره بۆ خوی و بۆ ئایینه‌که‌ی بنیات بنی‌ت .

^١ - بپوانه : سیره ابن هشام (١ / ٤٢٧) .

" چەند هەلوێستیکى نەمر لە ژباڤیدا "

لە راستیدا هەلوێستە زیندوو نەمرەکانى ئەم بەندە چاکە خوازە زۆرن ، کەسێک
عەرشى پەرودگار بە مەرگی بێتە لەرزین و فریشتەکان پیشپەکی بکەن بۆ بەرێ کردنى
جەنازەکەى و هەلگرتنى تابوتەکەى .. بەراستى کەسێکە شایستەى بەرزپاگرتن و پێز لى
گرتنە .. هەندى لەو هەلوێستانەش :

لە پوژى (بنى قريظة) دا :

خاتوو (عائشه) ى داىكى ئيمانداران (ﷺ) ئەو پوژە لەگەڵ ئوم سەعدا لە
قەلای (بنى حارثه) دا بوون ، سەعد بەلایندا تێپەر بوو (درع) یكى بەستبوو کە چوو
بوویەو یەك و کورت بوو بوویەو کە بالى هەمووى لێیەو هاتبوو دەرەو ، حەربەیهكى
بە دەستەو بوو .. عائشه (ﷺ) بە ئوم سەعدى فەرموو : خۆزگە (درع) هەكەى كەمێك
فراواتر و باشت بوايە ، ئەو بوو تیرێك لەلایەن (ابن العرقه) وە لە (سەعد) درا و پەگى
ناوهراستى بالى بەرێ . (ابن العرقه) كاتى تیرەكەى لى دا وتى : بیگرە ، منم (ابن
العرقه) ئەوش فەرموو :

(عـرف الله وجهك في النار) واتە : خوا لە ئاگردا ئارەقە بە

دەم و چاوتا بێنیت ..

دەیفەرموو : ئەى پەرەردگار .. ئەگەر هێشتا پووبەرپوو بوونەو و شەپێك لەگەڵ
قورەشیدا ماو ، ئەوا بمهیلە بۆى ، چونکە هیچ لەو خۆشت نیه بەلامەو کە دژى هۆزێك
بجەنگم لە پیناوى تۆدا کە ئەو هۆزە ئازارى پیغمه مېرەكەى تۆیان داویت و بەدرۆیان
خستبیتەو و وەدەریان نابى . وە ئەگەر کوتاییت بەشەپ هیناوە لە نیاوماندا ، ئەمەم بۆ
بکە بە هۆکارى شەهادەت و مەمڕینە تا بە چاوى خۆم شکست و تیاچوونى (بنى
قريظة) دەبینم .^۱

ئەو بوو بەنو قريظه پەیمانشکینییان دەرەق پیغمه مېرى خوا (ﷺ) کردبوو وە
لەگەڵ (ئەحزابەکاندا) رێك کەوتبوون کەوا بنى قريظه رێگەى چوونە ناو مەدینەو دان
بەسەر موسلمانانیا بۆ خۆش کات .. ئەگەر بەزەبى خودا نەبوايە ..

^۱ - پیاوانى جى باوەرین : ابن هشام (۲ / ۲۶۶) و احمد تۆزى لەمە دريژتر باسى کردووە .

وه پیغمبره خوا (ﷺ) سهعدی بؤ نادر بوون تاوهکو پهیمانکهیان وهبیر
بیتیهوه که دابوویان به پیغمبره خوا ... ئهوه بوو دهستیان به جنیو پیدان و
نازاردانی پیغمبره خوا (ﷺ) کرد ، لهبهر ئهوه بوو سهعد ئهم دوعایه ی کرد ...
وه کاتی که خوی پهروردگار به دهسهلاتی خوی (احزاب) ی شکست پی هینا ..
پیغمبره خوا (ﷺ) نابلوقه ی (بنی قریظه ی) دا تا کهوتنه ژیر فرمانی سهعدی
کوری معاذ ...

پیغمبره خوا (ﷺ) په یامنیکی نارد بؤ سهعد ، سهعد ، فرمانی کرد
پیاوانی بنی قریظه بکوژین و نافرتهکانیشان دیل بکړین ، پیغمبره خوا (ﷺ)
ئه مه ی پی گهیشته ، فهرمووی : لقد حکم فیهم بحکم الله الذی حکم به من فوق سبع
سموات (۱) .

واته : بهراستی ئهوه فرمانه ی سهعد بهسهریاندا جیهجی ی کرد ، خوی گهوره
لهسهر و حهوت ئاسمانه وه هه مان ئهوه فرمانه ی بریاردا بوو ...
له ریوایه تی پیشهوا (احمد) دا ، له جابره وه ، دهلیت : پیاوانی بنی قریظه
(۴۰۰) چوار سهد کهس بوون ، کاتی پیغمبره خوا (ﷺ) له کوشتیان بوویه وه ..
برینه که ی سهعد سهری هه لدایه وه ...

" وهفاتی سهعد (ﷺ) "

له (محمودی کوپی لبید) وه ، دهلیت : کاتی دهماری بآلی سهعد لی درا و
گرانایی بو هات ، بردیان بؤ لای نافرته تی که برینداری تیمار ئه کرد به ناوی (رفیده) وه
، پیغمبره خوا (ﷺ) بهردهوام هه والپرسی لی ده کرد و دهیفرموو : کیف امسیت ، و
کیف اصبحت ؟

واته : ئه مشهو چۆن بوویت ؟ چۆن پوژت کردوه ؟ .. ئه ویش هه والی پی ددها ،
تا ئه وه شهوه ی که هۆزه که ی گواستیانه وه پاش ئه وه ی حالی خراپ بوو ، هه لیان گرت و
بردیان بؤ لای مالی (بنی عبدالاشهل) . پیغمبره خوا (ﷺ) هات و فهرمووی :

^۱ - دانه پاله که ی (حسن) ه ، ابن سعد دهره یانی بؤ کربوه (۶ / ۲ / ۲) و ارنووط به (حسن)
دایناوه ، هاشم سیر اعلام النبلاء (۱ / ۲۸۹) .

د مرچن بابړوین .. چوه د مروه و ئیمهش له گه لی چوینه د مروه ، ئه و نه د خیرا د مړوشت قهیتانی نه عله کانمان بچرا پږ به کانمان به سمره وه کهوت ، هاو ه لآن سکا لای ئه مه مان لای پیغه مبهړی خوا کرد (ﷺ) - که به لکو که میک له سر خوتر پری بکه ن - پیغه مبهړی خوا (ﷺ) فرمووی : انی اخاف ان تسبقنا الیه الملائکة فتغسله کما غسلت حنظلة .

فرمووی : ئه ترسم فریشته کان پیښ ئیمه بگه نه سمری و بیشورن هروک چو ن (حنظله) یان شوړد .. ئه وه بوو پیغه مبهړی خوا (ﷺ) و هاو ه لآن گه شتنه مال ه که ، ده بینن دهیشورن و دایکی خهریکه بو ی دهگری و ده لیت :

ویل ام سعد سعدا خرامه وجدا^۱

پیغه مبهړی خوا (ﷺ) فرمووی : کل باکیه تکذب الا ام سعد

واته : هه موو گریاو ی که بو مردو وه که ی دهگری درو دکات ، بیجگه له ئوم سهد . (مه به سستی ئه وانه یه که به سمر مردو وه کانیا ندا هه لده ن) . پاشان چوه د مروه ..

محمودی کوړی لیبید ده لیت : خه لکه که و تیان : ئه ی پیغه مبهړی خوا (ﷺ) ، تا ئیستا هیچ مردوویه کمان هه لنه گرتووه له سهد کیښی سوکتر بوو بیت .

فرمووی : (ما یمنعه ان یخف وقد هبط من الملائکة کذا وکذا لم یهبطوا قط قبل یومهم ، قد حملوه معکم)^۲

واته : چو ن کیښی سوک نابیت ، له کاتی کدا ئه و نه د و ئه و نه د له فریشته کان دابه زیون که تا ئیستا دانه بیزیون ، وه له گه ل ئیو ه دا ئه و یان هه لگرتووه ..

وه پیغه مبهړی خوا (ﷺ) سهر دانی سهدی کردووه کاتی که برینه که ی گرانایی بو هی ناوه و پیښ ئه وه ی گیانی دمرچیت (ﷺ) .

له (عبدالله ی کوړی شداد) وه ، ده لیت : پیغه مبهړی خوا (ﷺ) هات بو لای سهد (ﷺ) له کاتی کدا له بهر نازار پیچی ده خوارد ، پیغه مبهړی خوا (ﷺ) ، فرمووی : (جزاک الله خیرا من سید قوم ، فقد انجزت ما وعدته و لینجزک الله ما وعدک)^۱

^۱ - واته / واو هیلا بو دایکی سهد ، بو دایکی که سیکی سهر راست و پاله وان .

^۲ - دانه پاله که ی (حسن) ه ابن سعد دهرمیتانه ی بو کردووه (۲ / ۷ ، ۸) (ارنووط) یش دانه پاله که ی به (حسن) داناهو سیر (۱ / ۲۸۷) .

واته : خوا پاداشتت بداته وه ، که چ سهرک هۆزیکى باش بوویت .
بهراستی ئهوپهیمانهی به خوی خۆت دابوو بهجیت هینا ، وه دلتیا به که
خودای پهرهردگاریش ئهوپهیمانهی به توی داوه به جیی دههینیت ..

" جولانی عهرش به مردنی "

چ بههریهک و چ پیزیک لهمه گهرهتره ، وه چ نیشانیك لهمه بهرزتره ؟! بهندهیهک له سهر
زهوی وهفات دهکات ، تهختی پهرهردگار له خوشی هاتنیدا دیتته ههژین و جولان !!

" (إقرأ) بخوینه "

له جابرهوه ، دهلیت : جبریل سهلامی خوی لهسهر بیتهات بۆلای پیغه مبههری
خوا (ﷺ) و فرمووی : (ئهم بهنده چاکه کی بوو وهفاتی کرد ؟ دهرگای ئاسمانهکانی
بۆ کرایهوه و تهختی پهرهردگاری بۆ جولای ، پیغه مبههری خوا (ﷺ) چوووه دهرهوه
دهبینی (سهد) وهفاتی کردوه . دهلیت : بهسهر گۆرکهیهوه دانیشته .^۱
پیشهوا (ذهبی) دهلیت : چهند جار فرموده پیغه مبههری خوا (ﷺ) هاتوه
به (تواتر) که فرموویهتی : (ان العرش اهتز لموت سعد فرحا به) .

واته : عهرشی خودا له خوشی هاتنی سهد ، بهوهفاتی هاته جولان ...
وله پیغه مبههری خوا (ﷺ) ئهوه چهسپاوه که دهریارهی کراسینک (حلة) که
ههموان له جوانی یهکهی سهریان سوپماوه فرموویهتی : (لمنادیل سعد ابن معاذ فی
الجنة خير من هذا)^۲

واته : دهسته سهرهکانی سهدی کوپی معاذ له بهههشتدا لهمه جوانتر و باشتن ..

^۱ - پیاوانی جیی باوهین : ابن سعد له (الطبقات) (۲ / ۹) . په پلویزی سیر اعلام النبلاء (۱ / ۲۸۸) .

^۲ - احمد دهرهینانی بۆ کردووه (۲ / ۳۲۷) . الحاکم (۱ / ۲۰۶) وه دهلیت : (صحیح الاسناد) ه و
زهههیش ههمان پای ههیه .

^۳ - صحیح / احمد دهرهینانی بۆ کردووه ، وه حاکمیش (۳ / ۲۰۶) زهههیش به (صحیح) دیناوه و
لهسهری هاورپایه .

ذهبی " په‌حمه‌تی خوی لی بیت " ده‌لیت : " (عرش) یه‌کیکه له دروستکراوه‌کانی خودای په‌روهردگار و پام کراوه که به‌ویستی خودا هه‌رکاتی به‌وی ده‌هه‌زی و ده‌جولیت و هه‌ستی خو‌شه‌ویستی (سعد) ی تیا به‌دی کردووه ، هه‌روه‌ک چو‌ن هه‌ستی خو‌شه‌ویستی پیغمبره‌ی خوا (ﷺ) ی له کیوی ئو‌خود دا به‌دی کردووه . خوی گه‌وره ده‌فرمو‌ی : (یا جبال اوبی معه) سورة سبأ ، آیه (۱۰) ^۱ ... ئه‌مه‌ش هه‌ق و راسته‌قینه‌یه .

وه له (صحیح) ی بخاری دا هاتووه که ابن مسعود فرمو‌یه‌تی : " گو‌یمان له ته‌سبیحاتی خواردن ئه‌کرد له کاتی‌کدا ده‌خورا ^۲ ئه‌مه‌ش به‌راستی دهرگایه‌کی فراوانه و ریگاکه‌ی ئیمان و باوه‌ره ^۳ .

" فریشته له جه‌نازه‌ی (سعد) دا "

یاک و بیگهردی بو‌ خوا ، پایه‌ی مرو‌قه‌ چهند به‌رزه کاتی خودای خوی ده‌ناسیت و چهند جوان و چهند به‌ریزه ... وه‌فده‌کانی په‌رهمان ده‌سته ده‌سته له‌کاتی مردنیدا داده‌به‌رزه سه‌ری : (الا تخافوا ولا تحزنوا و ابشروا بالجنة التي كنتم توعدون) فصلت: ۳۰ .

واته : هیچ ترس و بیمیکتان نه‌بیت له داهاتوودا ، هیچ غه‌م و په‌ژاره‌یه‌کتان نه‌بیت بو‌را‌بردووه ، مژده‌تان لی بیت به‌و به‌هه‌شته‌ی که کاتی خوی به‌لینتان پی‌ ده‌درا . ئه‌وه‌تا دهوری جه‌نازه‌ی سه‌عدیان داوه و له که‌ژاو‌یه‌کی به‌هه‌یه‌تدا که قه‌له‌م ناتوانی وه‌سفی بکات له‌گه‌لیدا پی‌ ئه‌که‌ن ..

له‌ابن عمره‌وه ، ده‌لیت : پیغمبره‌ی خوا (ﷺ) فرمو‌ی : (هذا العبد الصالح الذي تحرك له العرش ، و فتحت ابواب السماء ، و شهد سبعون الغامن الملائكة لم ينزلوا الى الارض قبل ذلك ، لقد ضم ضمة ثم افرج عنه یعنی سعدا ^۴ .

^۱ - ماناکه‌ی : ئه‌ی کی‌وه‌کان ته‌سبیحات و سه‌ودی ستایشی له‌گه‌لدا بلین‌ه‌وه .

^۲ - صحیح : بوخاری (۳۵۷۹) . احمد (۱ / ۴۶۰) .

^۳ - به‌روانه : سیر اعلام النبلاء (۱ / ۲۹۵) .

^۴ - دانه‌پاله‌که‌ی (صحیح) ه / نسائی دهری هیناوه (۴ / ۱۰۰) ابن سعد (۲ / ۲ / ۹) .

واته : ئەم بەنده چاکه کاره‌ی که عهرشی په‌موردگاری بو جولا و دهرگاکانی ئاسمانی به‌پرودا کرایه‌و و هه‌فتا هه‌زار فریشته‌که تا ئیستا دانه‌بزیبونه سهر زه‌وی شاهیدی به‌ئیکردنی جه‌نازه‌که‌یین ، ئەم بەنده‌یه هینده‌ی له باوه‌ش کردنیک (گۆڤ وشار) دراو دواتر ئازاد کرا ..

" گۆڤه وشار "

پیغه مبرى خوا (ﷺ) فەرموویه‌تی : " لَوْنَجَا اَحَدٌ مِنْ ضَمَةِ الْقَبْرِ ، لَنْجَا مِنْهَا سَعْدٌ " واته : ئەگەر که‌سێک بوايه له گۆڤه وشار پزگاری بوايه ، ئەوه سه‌عد بوو ...
پای پيشه‌وا زه‌هه‌بى : پيشه‌وا زه‌هه‌بى (په‌حمه‌تى خواى لیبیت) ده‌لیت : " ده‌لیم : ئەم گوشینه هیچ پمیه‌نديه‌کى به‌سزای گۆڤه‌وه نیه ، به‌لکو شتیکه باوه‌ردار له خۆیدا به‌دی ئەکات وه‌ک چۆن ئازاری له ده‌ست دانى منال و دۆستانی له‌دنیا دا هه‌ست پى ئەکات ، هه‌روه‌ک چۆن ئازاری نه‌خۆشى و ئازاری پۆح کیشان و ئازاری پرس و جوى گۆڤ و تاقیکردنه‌وه و ئازاری کاریگه‌ر بوونی به‌گريانی ئەهله‌که‌ی بوى و ئازاری هه‌لسانه‌وه‌ی له گۆڤه‌که‌ی و ئازار و تۆقینی پاوه‌ستانی پۆژى مه‌حشر و ئازاری پۆشتن به‌سه‌ر پردی (سراط) دا به‌دی ئەکات ..

که‌واته هه‌موو ئەم ترس و ئازارانه هه‌یه و مرو‌ف تووشی ده‌بی‌ت وه هه‌یچیان نه‌سزای گۆڤن و نه‌سزای دۆزه‌خن ، به‌لام بەنده له خواترس و ته‌قواداره‌کان له هه‌ندى یان هه‌موویاندا سۆز و نه‌رمی له‌گه‌لدا ده‌بی‌ت و له‌سه‌رى سوک ده‌کریت وه باوه‌ردار به بى لىقای په‌روه‌ردگاری پاچه‌تى نابینیت . خواى په‌روه‌ردگار ده‌فهرمویت : ﴿ وَأَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ ... ﴾ سورة مريم ، آیه (۳۹)

واته : ئەه‌ی پیغه مبرى خوا (ﷺ) سه‌ته‌مکاران ئاگادار بکه له پۆژى ئاهو ناله .

وه ده‌فهرموى : ﴿ وَأَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْآزِفَةِ إِذِ الْقُلُوبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ ... ﴾ سورة غافر ، آیه (۱۸) . واته : ئەه‌ی پیغه مبرى خوا (ﷺ) بیا تترسینه و ئاگاداریان بکه له پۆژه‌نزیکه‌که ، پۆژى قیامه‌ت ، کاتى که دله‌کان ده‌گه‌نه گه‌روو .

^۱ - دانپاله‌که‌ی (صحیح) : احمد له مه‌سه‌نه‌ده‌که‌یدا (۶ / ۵۵ / ۹۸) گێڕاوه‌تیه‌وه .

تکامان وایه خوای پهروردگار له سوژ و لیبوردهیی شاروادی خوئی بی به شمان نه کات .
 سعاد (ﷺ) له گهل بوونی نه ههژاندنانه شدا ، دهمانین که له نه هلی به هه شته و
 یه کیکه له شه هیده پایه بهرزه کان (رهزای خوای له سمر بیت) .
 که واته وا نه زانیت سهرفرزان له همر دوو دنیا دا توشی ترس و توقین و نازار نابن
 ... به لکو داوای سهلامه تی له خوای پهروردگار بکه ن و داوا بکه ن بمانکاته هاوشیوهی
 سعاد و له گهل نه ودا هه شرمان بکات ^۱ .

وه کاتی سعادی کوپی معاذ وه فاتی کرد دایکی هاواری کرد ، پیغه مبری خوا (ﷺ)
 پیی فرموو : (الا یرقاد معك و یذهب حزنك ؟ فان ابنك ، اول من ضحك الله اليه ، و اهتر
 له العرش) . زه هه بی ده لیت : فهرمووده یه کی (مرسل) ه .
 واته : له بهرچی فرمیسک دهریژیت و خه فته ده خویت ؟ کوپه که ی تو یه که م که سه
 خوای پهروردگار به ده میوه پیکه نیبیت و عهرشی بو هه ژیبیت .

" گریان ی هاوه لآن به سهریه وه "

کاتی برینه که ی سعاد کولایه وه و سهری هه لدایه وه ، پیغه مبری خوا
 (ﷺ) خیرا چوو بولای و له ئامیزی گرت ، خوین له برینه که یه وه ده چوړا . پیشه وا
 ابوبکر (ﷺ) هات و فهرمووی : (ئای چ پشت شکانیکه روشتنی سعاد !) پیغه مبری
 خوا (ﷺ) فهرمووی : (مهلا ابابکر) له سمر خو به ، نه بویه کر ، نه و جا پیشه وا (عمر)
 هات ، فهرمووی : ﴿ .. اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّا اِلَيْهِ رَاٰجِعُونَ ﴾ ^۲ .
 وه له عائشه وه (ﷺ) ده فهرمویت : پیغه مبری خوا (ﷺ) و ابوبکر و عمر
 هاتن بولای سعاد ی کوپی معاذ له کاتیکدا خه ریک بوو وه فاتی ده کرد . ده لیت : سویند
 به وکه سه ی گیانی (محمد) ی به ده سته گریان ی (نه بویه کر و عمر) م لیک جیا ده کرده وه ،
 له کاتیکدا له ژووره که ی خو مدا بووم و نه وان له مزگهوت بوون نه وان ههروه ها بوون که

^۱ - برهوانه : سیر اعلام النبلاء (۱ / ۲۹۰ / ۲۹۱) .

^۲ - پیاوانی جی ی باوه دین به لام (مرسل) ه به پای ارزووط . (سیر اعلام النبلاء) ۱ / ۲۸۵ به راویز .

پهرومردگار دهر باره یان فهرموویه تی : ﴿ ... رَحْمَاءُ بَيْنَهُمْ ... ﴾ سورة الفتح ، آیه (۲۹)^۱
واته له نیوان یه کتریدا به بهزهیین ..

سهعد ، وهفاتی کرد له ته مهنی سی و جهوت سالیدا ، پیغه مبهری خوا (ﷺ)
نویژی له سهر کرد و له (بقیع) سپارده کرا .

له ژیر خاکی (بقیع) دا گهره مان (سهعد) نووستوه و سیره ی پاک و پوناکی به
بوڅوڅشی و به دره وشاوه یی ماوه ته وه خوات له گهل بیت سهره رم ... وه له ههردوو
جیهان سهلامت لی بیت ...

"والحمد لله رب العالمین"

^۱ - دانه پاله کئی (حسن) ه : احمد دهره یینانی بۆ کردوه (۶ / ۱۴۱۲ / ۱۴۲) .

" ۳۰ - عوسمانی کوپی مظعون (ﷺ) "

" به کهم که سه له (بقیع) سپارده کرا بیت "

پیناس :

عوسمانی کوپی مظعونی کوپی حبیب ی کوپی وهب ی (جمحی) یهو به (ابو السائب) یش بانگ کراوه . یه کیکه له کوچهره بهرینه کان و له ئهولیا له خواتر سه کانه / ئهوانه ی سهر فراز بوون به وهفات کردنیان له ژبانی پیغه مبهری خوادا و نوێژی له سهر کردن ، ابو السائب (ﷺ) یه کهم کهس بوو له (بقیع) نیژا^۱ .

چوارده مه مین پیاو بوو ئیمانی هیناو موسلمان بوو ، ههر دوو هیجره تی کردوو و دوا ی جهنگی بهدر وهفاتی کردوو .

کهسیکی خواپه رست و به کوشش بوو . له گهڵ (علی) و (ابوزهر) دا ویستیان واز له ژن هینان بینن ، به لام پیغه مبهری خوا (ﷺ) نکۆلی ئه مه ی لی کردن .

سعیدی کوپی مسیب ، ده لیت : گویم له سعد بوو ئه یوت : پیغه مبهری خوا (ﷺ) ئه وه ی له عوسمانی کوپی مظعون رت کردوه که ویستی واز له ئافرهت بینن و ههر گیز ژن نه هینیت ، خو ئه گهر وانه بوایه و مۆله تی ئه ی بدایه ئیمهش و امان ده کرد^۲ . ههروهها (ﷺ) یه کی بوو له وانه ی له جاهیه له تیشدا مه ی خواردنه وه ی حهرام کردبوو . عوسمانی کوپی مظعون ده لیت : خواردنه وه یه که ناخۆمه وه که هۆش و عه قلم بهریت و کهسانی خوار خۆیشم پیم پیکه نن و وام لی بکات کچی خۆم ماره بکه م - واته زینا له گهڵ کچی خۆم بکه م - . زه هه بی ده لیت : ئه مه هه وائیکه به بچر بچری هاتوو و نه چه سپاوه .

" ئارامگری عوسمان له سهر ئازاردانی له پیناو خوادا "

کاتی عوسمانی کوپی مظعون هاوه لانی پیغه مبهری خوا (ﷺ) ی ده بینن که چۆن و له مه که ده ئازار و ئه شه که نجه ده درین ، له کاتی که ده ئه م به وه ی (ولیدی کوپی

^۱ - بپوانه : الاصابة (۶ / ۳۹۵) .

^۲ - صحیح / بخاری و مسلم و ترمذی (۱۰۸۲) و غهیری ئه وانی گێڕاویانه ته وه .

مغیره) وه پاریزراوه ، فهرمووی : سویند به خوا نه مهی که منی تیا به و له پال پیاویک ی بی باومردا وا من خوم پاراستووه و هاوه لآن و هاوانایینه کانم تووشی نه شکهنجه و به لا گه لیک دهن که من توشی نابم ، نه مه که موکور تیه کی گه وره به له دهر و نمدا ، بویه چوو بو لای (وه لیدی کوپی مغیره) و پی ی وت : نهی (ابا عبد شمس) نه وه له نه ستوی تودا نه مام و پیویست ناکات پاریزگاریم لی بکهیت . نهویش پرسی : بوچی ، برازا ؟ کهسی نه له قهرمه کهم نازاری داویت ؟ فهرمووی : نه خیر ، به لام من نه مهویت له پهنای خوادابم و له پهنای کهسی دیکه دا نه بم .

وتی : دهی که واته بچو بو مزگهوت (واته مسجد الحرام) ، لهوی به ناشکرا رهدی پهنای من بکهرموه و مکو چون به ناشکرا په نام دایت ..

نه فهرمویت : چووین تاگه یشتینه مزگهوت ، وه لید پی ی وتن : نه وه (عوسمان) نه یهوی مانه وهی له پهنای مندا رهد کاته وه . عوسمان فهرمووی ، راست نه لیت : وه من هتا له په نایدا بووم کهسیکی به وه فابوو باش پاریزگاری لی ده کردم ، به لام من حمز نه کهم تنه ها له پهنای خوادابم و کهسی تر ، بویه دالده و (جوار) یم بو گیرایه وه . پاشان عوسمان پویششت ، و له یه کی له دانی شگاکانی قوره یشتدا (لیدی کوپی ربیعه) هوزاوهی بو دهوتن ، عوسمان له ناویاندا دانیشت ، (لید) به ده م هوزاوه وه وتی :

" ألاكل شيء ما خلا الله باطل "

(واته بی گومان هه موو شتی جگه له (الله) پوچ و بی بایه خه)

عوسمانیش فهرمووی : راستت وت .

نهوجا (لید) وتی :

" وكل نعيم لا محالة زائل "

(وه هه موو خووشی و نیعمه تیک گومان له نه مانیدا نیه و ته واد ده بیئت)

عوسمان فهرمووی : دروت کرد ، خوشیهکانی به ههشت نه براوه به .

لید وتی : نهی هوزی قوره یشت ، سویند به خوا تا نیستا نازاری کهسیک نه دراوه .

له گه لتان هاو نشین بو بیئت ، نه مه له کهیه وه نه مه تان تیا به نازاری یه کیک له ناو خوتاندا

بدن ؟ پیاویک له ناویاندا هه لسیاه وه و وتی : گوئی مه دهری نه مه نزانیکه و له گه ل چهند

نزانیکه تر دا ناینی نیهمیان واز لی هیناوه ، له بر نه وه گوئی به قه سهکانی مه ده .

عوسمانیش ، وه لآمی دایه وه بووبه دهمه قره بیان تا پیاوه که هه لسا یه وه بو عوسمان و زلییه کی له چاوی دا شینی کرده وه ، وه لیدی کوپی مغیره ش له و نزیکانه یه و ناگاداری عوسمانه ..

وتی : سویند به خوا ، برآزا ، نه نه بوو چاوت وه های لی به سمر بهاتایه و بی نیاز بوو له شتی وا ، تو خوت بی به ش کرد له په نایه کی به هیژ ..

عوسمان فهرموی : به لکو سویند به خوا چاوه که ی ترم پیویستی به وه یه که وه ک ئه م چاوه ی لی به سمر بی له پیناوی خوا دا ، وه من نیستا له په نای که سی کد ام له تو به ده سه لاتر و عزیز تره .^۱

" خوا به رستی عوسمان (رضی الله عنه) "

عوسمان ی کوپی مظعون (رضی الله عنه) ئه وه ندم زیاده ره وی کرد بوو له خوا به رستیدا ، خهریک بوو له سنووری ناوه ندیتی و میانه ره وی دمرده چوو له ترسی خوی په رومردگار ، به لام ماموستای مرو قایه تی و په رومرد دیا ری خوشه ویست (رضی الله عنه) ، عوسمانی گیرایه وه ناو باز نه ی ناوه ندیتی و (اعتدال) .. له عائشه وه (رضی الله عنه) ، ده فهرمویت :

خیزانی عوسمانی کوپی مظعون که ناوی (خوله ی کچی حکیم) بوو هاته لام سه رو شکلی نارپک و پیک بوو (واته دیار بوو گوی به خوی نادات) پرسیم چیته ؟ بوچی به م شیوه یه یه تی ؟ ئه ویش وتی : هاوسره که م شه و تابه یانی شه و نو یژ نه کات و پوژیش به روژ و ئه بیث^۲ ، کاتی پیغمبره ی خوا (رضی الله عنه) هات بولای عائشه ، خاتوو عائشه ئه مه ی بو باس کرد ، پیغمبره ی خواش (رضی الله عنه) به عوسمان گه شت و پی ی فهرموو : (یا عثمان ! إن الرهبانية لم تكتب علينا ، أملك في أسوة ؟ فوالله إن أحشاكم الله ، و أحفظكم لحدوده)^۳.

^۱ - (صحیح الاسناد) ه ، له ابن اسحاق وه یه ، به لام راوی یه کی تیایه که ناوی نه برآوه .

^۲ - واته : کاتی نیه بو نافرمتان (رضی الله عنه) .

^۳ - پیاوانی جی باوه ین : ابن سعد (۲ / ۱ / ۲۸۷) . عبدالرزاق (۱۰۲۷۵) .

فرمودی : ئەو عوسمان ! گوشه‌نشینى بۆ ئوممەتى ئىسلام نەنوسراوه ، مەگەر تۆ ناتەوى شوین من بکەوى و چاوا لە من بکەیت ؟ دەى سویند بە خوا من لە ھەمووتان زیاتر لە خوا ئەترسم و لە ھەمووتان زیاتر سنوورەکانى دەپاریزم .

" کۆچ بۆ مالى ئاخیرەت "

نەخۆشى زۆرى بۆ عوسمان (ﷺ) هینا و نازارى زیادى کرد تا پێیەوه وەفاتى کرد و چوو ەپەناى خواى پەروردگارى ، ئەوجا پیغمبەرى خوا (ﷺ) ناوچەوانى ماچ کردوو دەستى بەگریان کرد .

لە عائشەوه ، (ﷺ) : " پیغمبەرى خوا (ﷺ) عوسمانى کوپى مظعون بە مردوویى ماچ کرد و فرمیسکەکانى بەسەر پوومەتى عوسمانەوه دەهاتە خوارەوه ، ترمزى دەلیت : " فرمودەى صحیح "ه ، لە عبدالمطلب ى کوپى عبدالله ەوه ، دەلیت : کاتى پیغمبەرى خوا (ﷺ) عوسمانى کوپى مظعون سپاردە کرد ، پیاویک وتى : (با ئەو بەردەبێنم و بیخەمە تەنیشت گۆپى براکەمەوه بیناسمەوه تا دواتر ھەرکەس ویستم لە ئەھلەکەم لەم نزیکانەوه دەفنى کەم) . پیاوھکە ھەلسا ، بەلام بەردەکەى بۆ ھەلنەگیرا ، دەلیت : واتە ئەوھى قسەى بۆ دەکرد : (چاوم بە قۆلە سپیەکانى پیغمبەرى خوا (ﷺ) کەوت بەردەکەى ھەلدەگرت و خستیه پال گۆرەکەى .^۱

وہ لە (ابى النصر) ەوه ، دەلیت : کاتى جەنازەى عوسمانى کوپى مظعون بەپى کرا ، پیغمبەرى خوا (ﷺ) فرمودى : (ذهب ولم تلبس منها بشيء)^۲ واتە : پۆیشیتى و تیکەلى ھیچ شتیکی دنیات نەکرد .

ئوم علاء کە یەکى بوو لەوانەى بەیعتیان بە پیغمبەرى خوا (ﷺ) دا ، لە خەویدا کانى یەکى بینى کە عوسمان خاوەنى بوو ، ئەم ھەوالەى دا بە پیغمبەرى خوا (ﷺ) ، ئەیوش فرمودى : (ذاك عمله)^۳ ئەوھ کارو کردوھەکانیەتى ..

^۱ - دانەپالەکەى (حسن) ە ، بەلام (مرسل) ە ، ابو داود و پىوابەتى کردوو (۲۲۰۶) و بەیەقیش (۴۱۲/۳) .

^۲ - مالك دەرھینانى بۆ کردوو (ص ۱۶۶) لە بابى (الجنائز) .

^۳ - صحیح / بخارى دەرھینانى بۆ کردوو (۳۹۲۹) لە (مناقب الانصار) دا .

پوژان تیپهرین .. عوسمان هر له بیر و زهینی پیغمبهری خوا (ﷺ) دایه و له یادی ناکات .. بهردهوام سۆزی بوئی همیه و همیشه به چاکه باسی دهکات .. وه کاتی کچی پیغمبهری خوا (ﷺ) وهفاتی کرد ، پیی فهرموو : (الحق بسلفنا الخیر عوسمان بن مظعون) واته : به کاروانی پیشینه چاکهکهمان بگه به عوسمانی کوپی مظعون . وه له ژیر خاکی (بقیع) دا جهسته پاکهکهی عوسمان نووستوه و پرشنگ و پروناکی کردهوه چاکهکانی پاش خوئی دنیایان پر کردهوتهوه هر وهك گۆرکهکی پروناك کردهوتهوه ...

" ۳۱ - خودهیر (ﷺ) "

" گهشتیاریک (توکل) نویشوویه تنی !! "

توکل ، واته : راپهرمونی دل به خواوه پشت پیوه بهستنی و سکونه تی له تهنیشتی پهرومردگاریدا ، به جوریک هیچ شله ژان و دلهر اوکی یهک له شپرزبون و نا نارامی له هۆکارهکاندا بهدی نهکات و ههموو بگه پینیته وه . بۆ خوای پهرومردگار .^۱

عبدالله ی قورهیشتی دمبراره ی (توکل) پرسیار ی لی کرا ؟ وتی : بریتیه له پهیوهست بوون به خواوه له ههموو حاله تیکدا .^۲ وه خوای پهرومردگار به جوانترین شیوه بهیانی دهکات : ﴿ ... وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ ... ﴾ سورة الطلاق ، آیه (۳).^۳

میوانی ئەم چەند لایه پرهیسه شمان ... نمونه ی تهواو پشت بهستنه به پهرومردگاری .. و رازی بوونه پیی .. وه نمونه ی نیهت پاک و نامانجی راسته .. وه چیرۆکی ئەم بهرپزه نامۆژگاری و پهنده بۆ ئەوانه ی گومانی باش نابهن به پهرومردگاریان (توکل) یان پیی کهم بووتهو و پهیوهستبوونیان بهرپه کخهری هۆکارهکان لاواز بووه ، چیرۆکی ژیا نی (خودهیر) بانگیان دهکات پییان دهلیت که خوای گهوره ئەو کهسانه لهیاد ناکات که پشتیان پیی بهستوه ، مهگهر دهکری پهرومردگار کهسانیک له بیرکات کاریان داوهته دهستی و یهقینیان پییهتی ؟! پاک و بی گهردی بۆ خوای گهوره ...

ئەم چیرۆکه چۆنه ؟

له (نافع) هوه ، له (ابن عمر) هوه : پیغه مبر ی خوا (ﷺ) سوپایهکی بهری کرد پیاویکیان لهناودا بو بهناوی (حدیر) .

وه ئەو سألە سأل ی گران ی بوو زۆر خۆراک بهکه می دهست دهکوت وه پیغه مبر ی خوا (ﷺ) خۆراکی بهشی ههمویان دا و (حدیر) ی له یادچوو ، بهلام (حدیر) به نارامی و ئومیدی پاداشتی خودا لهگه ل سوپاکه دا بهری کهوت ، و له دوا ی ههمویانه وه بوو ، دهیفرموو : (لا اله الا الله ، و الله اکبر ، و الحمد لله ، و سبحان الله ، و لا حول ولا قوه الا

^۱ - برهوانه : تهذیب مدارج السالکین ی ابن القیم ، شیخ محمد بیومی ص ۲۷۰ .

^۲ - برهوانه : احیاء علوم الدین (۴ / ۲۶۴) .

^۳ - واته : جا نهوه ی پشت به خوا بیهستیت ، ئەو خوایه ی بهسه بۆ ئەوه ی یاریده دهری بیت .

بِالله (ئەیفەرموو :) ئائەمانە باشتەین تویشوو ، پەرەردگار . و بەردەوام ئەو وشانەى دەوتەو و ھەر لە دواى كۆمەلەكەو بوو .

دەلیت : جبریل ھاتە لای پیغمبەرى خوا (ﷺ) پى ى فەرموو : (إن ربى أرسلنى اليك يخبرك انك زودت اصحابك و نسيت ان تزود حديقاً ، وهو فى آخر الركب يقول : (لا اله الا الله ، و الله اكبر ، و الحمد لله ، و سبحان الله ، و لا حول ولا قوة الا بالله) ويقول : (نعم الزاد هو يارب) .

دەفەرمویت : (پەرەردگارم ناردومى بۆ لات .. تا پیت بلیم كە تویشووت بۆ ھاو لەنت پێكخستوو و (حدیر) ت بیرچوو .. كە ئەو لە دواى قافلەكەیانەو یە و بەردەوام دەلیت : (ھیچ خودایەك نیه جگە لە (الله) ، (الله) لە ھەموو شت گەرەترە ، پاك و بى گەردى بۆخوا ، سوپاس و ستایش بۆ خوا ، وە ھیچ گۆران و ھیچ ھیز و توانایەك نیه مەگەر بە ویستی خوا ، دەلیت : (ئائەمە باشتەین تویشوو ، پەرەردگار .

جبریل (سەلامى خواى لەسەر بیت) دەلیت : ئەو وشانەى كە دەلیتەو لە رۆژى قیامەتدا بۆى دەبیتە پوناكى یەك كە نیوان زەوى و ئاسمان داگیر دەكات . ئەى پیغمبەرى خوا (ﷺ) بەشى خۆى تویشووى بۆ بنیرە .

پیغمبەرى خوا (ﷺ) پیاویكى بانگ كرد و بڕێك خۆراك و تویشووى دایە (كە بەشى حدیر بوو) و فەرمانى پى كرد كە گەیشتە لای (حدیر) و كەل و پەلەكەى دایە گوێى بۆ پاگرى بزانی دەلیت چى و لەبەرى بكات و ئەوجا پىی بلیت : ان رسول الله (ﷺ) یقرأ عليك السلام ورحمة الله ، و يخبرك انه كان نسي ان يزودك ، ان ربى تبارك و تعالى ارسل الى جبريل يذكرن بك ، فذكره جبريل و اعلمه مكانك .

فەرمووى بلى : پیغمبەرى خوا (ﷺ) سەلام و رحمەتى خوات بۆ دەنیريت و ھەوالت پى دەدات كە ئەو لە یادی چوو بوو تویشووت پى بدات ، وە خواى پەرەردگار جبریل ی ناردە لام تا تۆم وەبیرخاتەو ، (جبریل) یش (سەلامى خواى لەسەر بى) تۆى خستەو بیرم و جیگا كەتى نیشان دام .

پیاوھەكە گەیشتە لای (حدیر) : دەبینى ھەر ئەمانە دەلیتەو : (لا اله الا الله ، و الله اكبر ، و الحمد لله ، و سبحان الله ، و لا حول ولا قوة الا بالله) و دەلیت : (ئائەمە باشتەین تویشوو ، ئەى پەرەردگار) .

دهلئت : نهوجا پياوهكه ليى نزيك بوويهوه و پيى وت : پيغهمبرى خوا
(ﷺ) سهلام و رهمهتي خوات بؤ دهنيريت و منى لهگهل برېك تويشوودا ناردوه و
پيت دهلئت : له راستيدا توم لهبير چوو ، بهلام خدا جبريل ى له ناسمانهوه بؤ ناردم تا
توم وه بيرخاتهوه) . پياوهكه دهلئت : (حدير) يش سوپاس و ستايشى خواى كرد و
دروود و سهلاواتى دا لهسر ديارى پيغهمبرى خوا (ﷺ) و پاشان وتى : (سوپاس بؤ
خواى جيهانيان ، كه منى لهبيره له سهر و هوت ناسمانهوه لهسر عهرشى موبارهكى و
بهزهيى بهبرسيى و لاوازيما هاتووتهوه ، (نهى خواى پهرومردگار ههروهك چؤن تؤ
(حدير) ت بير نهچووه ، وا بكه له (حدير) يش تؤ له بيرنهكات .

پياوهكesh ، نهمانهى لهبر كرد و گهرايهوه بؤ لاي پيغهمبرى خوا (ﷺ) و
ههموو شتهكانى بؤ گيپرايهوه لهو كاتهوى كه به حدير گهيشه تا نهوكاتهى خواحافيزى
لى كرد ، پيغهمبرى خواش (ﷺ) فهرمووى : (اما انك لورفعت راسك الى السماء لرأيت
لكلامه ذلك نوراً ساطعاً ما بين السماء والأرض) .^۱

دهفهرمويت : نهگهر سهرت بؤ ناسمان بهرز كردبايهتهوه ، پرووناكيهكى
پرشنگدارت له وتهكانيدا بهدى نهكرد له نيوان زهوى و ناسماندا .

^۱ - ابن الجوزى له (صفه الصفوه) (۱ / ۲۵۶ ، ۲۷۸) باسى كردوه به بى (سند) ، ههروهها (ابو

نعيم) يش له (الحليه) دا .

" ۳۲ - ابوسه له مه (ﷺ) "

" اللهم اغفر لابی سلمه ، وارفع درجته فی المهديين "

فهرموده ی پیرۆز

ئەو پیاوێ بەرپۆز و گەورەییە کە ناوی (ابوسلمه) ی کوپێ عبدالاسدی مخزومی یەو
برای شیرێ پیغه مبهیری خوا (ﷺ) و کوپه پوریه تی (له خاتوو بره ی کچی
عبدالمطلب) و یه کیکه له پیشینه یه که مینه کان له ئیسلامدا . کوچی کردووه بو
حه به شهو دواتریش بو مه دینه ... له به در دا ئاماده بووه و پاش به در به چه ند مانگیك
وه فاتی کردووه .^۱

" ئارمگرتی له سه ر ئه شکه نه جەدانی له کاتی کوچکردنیدا "

ابن اسحاق ، له أم سه له مه وه (ﷺ) دهره یانی کردووه ، ده فهرمویت : کاتی
ئه بوسه له مه (ﷺ) خۆی کو کردووه به ره و مه دینه به روات و کوچ بکات ، و لاخه که ی بو
من ریکخستن و خستمیه له سه ر پشتی و کوپه که شم (سلمه ی کوپێ ابی سلمه) ی
له باوه شمدا دانا ، خۆیشی و لاخه که ی بو به ری ده کردین و لغاوه که ی به ده سته وه گرتبوو
له پیشمانه وه ده رۆیشیت ... کاتی پیاوانی (بن المغیره) بینیان ، هه لسان بو ی و پییان
وت : سه به رته نه فسی خۆت ئه وه چارت ناکه یین ، به لام بوچی بیلین ئه م ئافره ته له گه ل
خۆتدا به ریت ؟

ده لیت : ئەو جا لغاوی و لاخه که یان له ده ستی سه ند و منیان لی سه ند .. ئه مه ش
(بنو عبدالاسد) ی که خیلێ ابی سه له مه بوون توپه کرد و وتیان : سویند به خوا ماده م
ئافره ته که ی خۆیان برده وه و له هاوسه ره که یان سه نده وه ، ئیمه ش نایه لین کوپه که مانیان
له لا بمینیته وه .

^۱ - بروه : سر اعلام النبلاء (۱ / ۱۵۱) .

دەلیت : ئەو بوو بە ھەردوو لاوە (سلمه) ی کورمیان پائەکیشا ھەتا دەستیان لە جی چاند ، و ئەوجا (بنو عبدالاسد) کورەکەمیان بردو و (بنو المغیرة) ش منیان لەلای خۆیان بەند کرد ، ابو سەلەمە ی ھاوسەریشم بەرەو مەدینە بەرێ کەوت ..

دەلیت : بەو جۆرە من و کورەکەم و ھاوسەرەکیان لەیەک جیا کردەوہ .

دەلیت : منیش ھەموو نیوەرپەک ئەچوومە دەرەوہ و لە (ابطح) دائەنیشتم و دەستم بەگریان ئەکرد ، تا نزیکە ی سالیک ئەمە حالم بوو ، تا ئەو کاتە ی پیاویک لە کورە مامانم کە یەکی بوو لە کورانی (المغیرة) بەلامدا تێپەر بوو ، بەزەیی پێمدا ھاتەوہ . پوشت بە (بنو المغیرة) ی وت : بۆ وائەکن لەم ئافرتە ھەژارە ، لەبەرچی لە کور و ھاوسەرەکیان جیا کردوہتەوہ ؟ ئەوانیش وتیان پیم : دە ی باشە ، ئەگەر ئەتەوێ بڕۆ بۆلای ھاوسەرەکەت .

دەلیت : بەو جۆرە (بنو عبدالاسد) یش کورەکەمیان پێ دامەوہ ، دەلیت : منیش وڵاخەکەم ئامادە کرد و کورەکەم ھەلگرت و لەباوہشم ناو بەرەو مەدینە بۆ لای ھاوسەرەکەم بەرێ کەوتم .

دەلیت : ھیچ کەس لەگەڵ نەبوو تا گەیشتمە (تنعیم)^۱ لەوێ (عوسمان کوپی طە لەحی کوپی ئەبی طە لەحی برای بنی عبدالدار)^۲ پێ گەشت . پرسى : بۆ کوێ دەرۆیت ، کچی ئەبی ئومەیه ؟ وتم : ئەچم بۆ مەدینە بۆ لای ھاوسەرەکەم . پرسى : ئەلێ کەست لەگەڵدا نیە ؟ وتم : نەخیر تەنھا خودام لەگەڵە و کورەکەم ..

ئەویش وتی : سویند بەخوا ! وازت لی ناھینم بە تەنھا ، ئەوجا لغاوی وڵاخەکە ی گرت و پێشمکەوت بە خیرایی بەرەو مەدینە ، سویند بە گەورەیی خوا ! ھاوێ یەتی ھیچ پیاویک لە عەرەب نەکرد وە لە ئەم بەرپزتر . ھەرکە ئەگەشتە جیەک بۆ حەوانەوہ ، و وڵاخەکە ی بۆ پائەگرتم و پشتی ھەل ئەکرد تا لەسەر پشتی وڵاخەکە (حوشرەکە) دا ئەبەزیم و ئینجا وڵاخەکە ی بەداریکەوہ ئەبەستەوہ و بۆخویشی لە تەنیششت داریکەوہ

^۱ - نۆلێکی نزیک مەککە یە .

^۲ ئەوکاتە عوسمان ھیشتا باوہ ی نەھینابوو ، لەکاتی ھوونەکە ی حدیبیە دا موسلمان بوو لە (أجنادین) شەھیدکرا .

پائه کشا . ئەو جا کاتی پوڤشتن و لاخه که ی بۆ ئاماده ئەکردمەو پشستی هه لئه کردەو
دهیوت : سەرکهو پاش ئەو ی سەر ئەکهوتم و لەسەر پشستی و لاخه کهم خوُم ئەگرت ،
دووباره (گوریسی) پەشو و لاخه که ی بەدەستهو ئەگرت و پێشمدەکهو و بهری
ئەکهو ، هەر بهم جوُره بووین تا گه یشتینه مه دینه ، کاتی به دیی (بهنی عەمری کوپی
عەرف) گه یشتین له (قباء) وتی :

میژده کهت له ناو ئەم گونده یه - ئەو بوو ئەبو سه له مه لیژده ابه زیبوو پشت
به خوا بپۆ ناو دییه کهو ، و خو ی گه پرایه و بۆ مه کهه .

ئوم سه له مه هه میشه دهیوت : هیچ مالێک له مالەکانی موسلمانان وهک مالی
(خیزانی سلمه) یان به سەر نه هات ، وه هەرگیز هیچ هاو له یکم نه دیوه هیئده ی عوسمان
ی کوپی ته لحه پێژدار تر و باشتر ^۱ .

" خه باتی ابوسه له مه (ﷺ) "

ابو سه له مه (ﷺ) له جهنگی ئو خوددا بریندار کرا ، یهک مانگ تیماری برینه که ی ده کرد ، وه
پاش نه کهسه که ی ئو خود هه ندی تیره و هۆز پێگه یان به خو یان دا بچنه سەر موسلمانان .
(یه که مینی ئەوانه ی دوا ی لی قه ومانه که ی ئو خود له دژی موسلمانان هه لسان
(بنو اسدی کوپی خزیمه) بوون ، هه و آله رانی مه دینه هه و آلی ئەوه یان دا ته لحه و
سه له مه ی کوپانی خو له یید ^۲ ، چوونه ته لای هۆزه کانیان و ئەوانه یان که گو ی پرایه لی یان
ده کردن ، وه دا وایان لی کردوون (واته له بنی اسدی کوپی خزیمه) بجهنگن له دژی
پیغه مبهری خوا (ﷺ) .

^۱ - پروانه : البدايه و النهايه (۲ / ۱۶۹) . ابن هشام (۲ / ۷۵ / ۷۶) له ناوسنده کهیدا (سه له مه ی
کوپى عبدالله ی کوپی عمری کوپی ابی سلمه ی تیا بوو که غیری (ابن حیان) کهس به به لگه داینه ناوه
حافظ له (التقريب) (۱ / ۳۱۰) ده لیت : مه قبول و وه رگراوه .

^۲ - ته لحه ی کوپی خو له یید له ئیسلام پاشگه ز بوو بو یه وه ن به لām دواتر موسلمانا بو یه وه و بووه
نیمانداریکى باش (ﷺ) .

پیغمبر ﷺ خوا (ﷺ) خیرا (سریه) یهکی پیک هاتوو له سه دویه نجا جه نگاومری له پشتیوانان و کوچکردوان به سهرکردایه تی (ابا سه له مه) ناردبوویان و لیوایه کی بو پیکه وه نان ، نه بوو سه له مه ش کتوپر و به شهودا پیشدهستی کردو دای به سهر (بنی اسد بن خزیمه) دا له ماله کانیدا پیش نه وهی نه مان هه لسن به هیرش کردن بو سهر موسلمانان ، وایان لی کردن سهریان لی شیواو موسلمانانیش چه ندین سهر و شتر و مالاتیان غه نیمه کرد و به سه لامه تی و به دهستی پره وه به بی نه وهی ، پرو بهروبینه وه له گهل بی باوه راندا و جهنگ پروبدات ، گه رانه وه بو مه دینه .^۱

" گه یشتن به لیکای پره و ردگار "

دوای گه رانه وهی له م (سریه) ی باسما ن کرد ، نه بو سه له مه (ﷺ) برینه که ی کولایه وه و سهری هه لدایه وه و زوری نه برد به هویه وه وه فاتی کرد ، پیغمبر ﷺ هه ر که زانی ، هات بو لای .

نوم سه له مه ، ده لیت : پیغمبر ﷺ خوا (ﷺ) هاته لای ابو سه له مه چاوی کرابوه وه ، پیغمبر ﷺ خوا (ﷺ) بو ی داخست و فهرمووی (ان الروح اذا قبض تبعه البصر) ... فهرمووی : کاتی مرو ف گیانی دهرده چیت ، چاوه کانی شوینی ده که ون ، ئینجا که سانیک له نه هله که ی هاوار و گریانیا ن ده ستپیکرد ، پیغمبر ﷺ خواش (ﷺ) فهرمووی پینان : (لاتدعوا علی انفسکم الا بخیر ، فان الملائکه یومنون علی ما تقولون) واته : به چاکه نه بیت ، دوعا له سهر خوتان مه که ن ، چونکه فریشته کان نه میتن به سهر نه وه وه که ده یلین .

نه و جا فهرمووی : (اللهم اغفر لأبي سلمة ، وارفع درجته فی المهديين واخلفه فی عقبه فی الغابرين ، واغفر لنا و له یارب العالمین ، و أفسح له فی قبره و نور له فیهِ)^۲ .

^۱ - بره وانه : زاد العاد (۲ / ۱۰۸) .

^۲ - صحیح / احمد و مسلم و بیهقی دهره یتانیا ن بز کربوه ، احکام الجنائز / نه لیا نی (۱۲) .

واته : پهروردگارا له ئه‌بی سه‌له‌مه‌ خوش بهو ، پله‌و پایه‌ی له‌ناو پرینمونی
کراواندا به‌رزکهره‌وه و نه‌وه‌یه‌ک له‌ نه‌مران له‌ شوینی دانئ و له‌ ئیمه و له‌ ئه‌ویش خوش
به‌و گۆڤه‌که‌ی بۆ پوناک و فراوان که .

" رینۆینی پیغمبره‌ی خوا (ﷺ) له‌کاتی دابه‌زینی کاره‌ساته‌کاندا "

له‌ ئوم سه‌له‌مه‌وه ، ده‌لیت : پیغمبره‌ی خوا (ﷺ) فهرمووی : (اذا اصاب احدکم
مصيبه ، قلقل ، انا لله و انا اليه راجعون ، اللهم عندک احتسب مصیبتی فأجرنی فیها ، و ابدلنی خیرا
منها) . واته : نه‌گهر که‌سیکتان کاره‌ساتیکی بۆ هاته‌ پێش : با بلیت : (انا لله و انا اليه
راجعون) ، ئه‌ی پهروردگار ناره‌حه‌تی ئه‌م کاره‌ساته‌م حه‌واله‌ی تۆ ئه‌که‌م ، تکاکارم
پادا‌شتم بده‌یتوه و با‌شتر له‌ جیگه‌یدا دانین .

وه‌ کاتی ابو سه‌له‌مه‌ گیانی ده‌دا ، ئه‌وه‌ی پیغمبره‌ی خوا (ﷺ) فیری کردین و
تمه‌وه ، ویستم بلیم : وه‌با‌شتر له‌ جیگه‌یدا دانیت) ، به‌ خۆم وت : جا کی له‌ ئه‌بو
سه‌له‌مه‌ با‌شتره ؟ هه‌روا بیرم ده‌کرده‌وه تا له‌ کۆتایی دا وتم ، ئه‌وه‌بوو دوا‌ی ته‌واو بوونی
عیده‌که‌ی پێشه‌وا ئه‌بو به‌کر داخوازی کرد ، په‌تی کرده‌وه ، پێشه‌وا عومهر داخوازی
کرد ، ئه‌ویشی په‌ت کرده‌وه ، ئه‌وجا پیغمبره‌ی خوا(ﷺ) که‌سیکی نارد بۆ داخوازی
کردنی ، ئه‌ویش فهرمووی : سلاو له‌ پیغمبره‌ی خوا(ﷺ) و له‌ په‌یامنیره‌که‌شی .^۱

^۱ - صحیح / مسلم رپوایه‌تی کردوه (۹۱۸) له‌ بابی (الجنائز) دا .

" ۳۳ - (سالم) مهولای (ابی حذیفه) (ﷺ) "

" سوپاس بۆ نه و خوايهی شیوهی تۆی له ناو نه ته وه که مدا هیئاوه ته دی "

فهرموده ی پیرۆز

له پیشینه یه که مینه به دری یه کان و له نزیکان و زانایانه ، ناو (سالم ی کوپی مه عقل) ه ، و له بنه چه دا له هۆزی (اصطر) ه . دۆست و هاوده می (موطنی) ئه بی حذیفه بوو ^۱ ، دواتر خاتوو (بئینه ی کچی یعاری ئه نصاری) خیزانی ئه بی حذیفه ی کوپی عوتبه ئازادی کرد و دواتر ئه بو حذیفه کردیه ژیر سه ره پهرشتی خۆی (تبنی کرد) ^۲ . ئبن عمر ده لیت : سالم ئیمامه تی بۆ کۆچه که ران له مه که که ده کرد ، هه تا هاته مه دینه ، چونکه له هه مووان زیاتر قورئان خوین بووه وه له قورئان شارهزا بوو (له ناویشیاندا هه ر دوو پیشه وایا ابوبکر و عمر هه بوون) ^۳ .

" چاکه گانی "

۱- دایکی ئیمانداران (عائشه) (رضی الله عنها) ، ده لیت : پیغمبره ی خوا (ﷺ) شه ویکیان پئی فهرمووم : (ما حبسک ؟) بۆچی وا دواکه وتی و درهنگ گهشتی ؟ وتم / له مزگه وت دهنگێک هات خۆشترین دهنگ بوو بیستییتم له قورئان خویندندا - واته : گویم بۆی پاگرتبوو - پیغمبره ی خواش (ﷺ) پۆبه که ی هه لگرت و چوه دهره وه و گوئی بۆ پاگرت ، ده بینێ (سالم) ی مهولای ئه بی حذیفه یه ، فهرمووی : (الحمد لله الذي جعل في امي مثلك) ^۴ واته : سوپاس بۆ ئه و خوايه ی وینه ی که سیکی وه ک تۆی له ناو ئومه تی ئیسلامدا به دی هیئاوه .

^۱ - حذیفه ی کوپی عوتبه یه (ﷺ) و دواتر باسی ژیا نی دیته پێش .

^۲ - بڕوانه / سیر اعلام النبلاء (۱ / ۱۶۷) ئه مه ش پێش دابه زینی ئایه تی (ادعوه م لابانهم) (الاحزاب : ۵) بوو .

^۳ - بڕوانه / صفة الصفوة (۱ / ۲۰۲) .

^۴ - دانه پاله که ی (صحیح) ه / احمد و حاکم (۲ / ۲۲۶) دهره یانی بۆ کر بووه . زه هه بیش به صحیح دایناوه .

۲- له (عهمری کوپی عاص) هوه ، دهلیت : هاوار و ترسیک له مه دینه پهیدا بوو ، هاتم بۆلای (سالم) ی مه ولای ئه بی حذیفه ده بینم خۆی به شمشیر و باره که یه وه ده پیچیته وه ، منیش شمشیره که مم هه لگرت و بارم پیچایه وه (به ست) ، پیغه مبهری خوا (ﷺ) فهرمووی به خه لکه :

(یا ایها الناس ، الاکان مغزکم الی الله و الی رسولہ ؟) قال : (الا فعلتم کما فعل هذان الرجلان المؤمنان ؟)^۱ .

فهرمووی : ئه ی خه لکینه ، با ئه ترس و داچله کینه تان به ره و خوا و پیغه مبهره که ی تان به ریت و ئه نجا فهرمووی : (بۆ ئیوه ش وه ک ئه دوو پیاوه ئیمانداره ناکه ن ؟) .

" شهید بوونی "

سالم (ﷺ) به هه موو توانای خه باتی کرد له پیناوی خاودا ... و به ئه و په ری پینداگری یه وه پوو به پرووی دوژمنان ده بوو یه وه و هیچ کۆششیکی نه خسته لاهه بۆ سه رخستنی ئیسلام و سه ربێند کردنی ئه هله که ی ...

په یوه ندیه کی به تین له نیوان ئه م و ئه بی حذیفه دا هه بوو ، به جوړیک که سیان ئه ی ئه توانی له وی تر دا بریست ... هه ردووکیان ته مه ننای ئه وه بوون له یه ک پوژدا به من !!

وه له پرووداوی (یمامه) دا سالم نمونه ی پالنه وانیتی و جوامیری بوو .. کاتی موسلمانان له پوژده دا ئاشکرا بوون و کهوتنه بهرچاوی دوژمنان ، سالم (ﷺ) فهرمووی : له گه ل پیغه مبهری خوا (ﷺ) که ی ئیمه ئاوامان ده کرد و به م جوړه شه رمان ده کرد ، و ئینجا چالیک ی بۆ خۆی هه لکه ند و چوو نه ناوی و ئالای کۆچه رانی هه لگرتبوو ، شه ری ده کرد هه تا کوژرا .

احمدی کوپی عبدالله ، دهلیت : سالم (ﷺ) ئالاکه ی به دهستی راستی هه لگرتبوو تا په راندیان ئه و جا به دهستی چه پی هه لی گرت ئه ویشیان په راند .

^۱ - هیثمی دهلیت : احمد ریواهی تی کردوه و پیاوانی (الصحیح) ن المجمع به ژماره (۴۲ / ۱۵۶) .

ئەوجا ئالاکەیی لە ئامیز گەرت و ئەم ئایەتەیی دەخویند :
 ﴿ وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَلَا يَنْتَفِعُونَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ عَلَىٰ آيَاتِنَا ۖ سِوَا آلِ عِمْرَانَ ، آيَة (١٤٤) . هەتاوەکو کوژرا .
 ابو حذیفە لە تەنیشت (سالم) ەو ەو شەرەدا دەجەنگا ، ئەویش شەهید کرا !!
 بە یەکەو ەو ەفاتیان کرد !! ئەو ەو جیگەیی سەرسوڕمان بوو : ئەو دوانە بە جوړیک
 کەوتبوون ، کە سەری یەکیکیان لە لای لاقەکانی ئەو ەو تریان بوو (پەزای خویان لی
 بیست) .^٢ و بەو جوړە ئاواتەکیان ەاتەدی .

^١ - واتە : (ﷺ) تاکە پیغمبەریک نەبوو ەو ەفات بکات ، بێگومان پیغمبەرانى پێش ئەمیش ەفاتیان کردووە ، ئایا ئەگەر ەفاتى کرد یان کوژرا و شەهید بوو ، ئیوە پاشکەز دەبنەو ەو ەلەدەگەرینەو ؟ !
^٢ - حاکم لە (المستدرک) (٣ / ٢٢٥) دا دەرهێنانى بۆ کردووە .

" ۳۴ - ابو حذیفه ی کورس عوتبه (ﷺ) "

" دل و دهروونی پیاوچاگان "

پایه‌به‌ری گه‌وره و شه‌هید (ابو حذیفه) ی کورس شیخی جاهلیه‌ت (عتبه‌ی کورس ریبعه) ی^۱ کورس عبدشمس ی کورس عبدمنافه ، یه‌کیکه له پیشینه‌کان له ئیسلامدا و پیش چوونه مالی ئه‌رقه‌م موسلمان بووه ، و دوو جار کوچی کردووه بو حه‌شه و ئاماده‌ی به‌در و جه‌نگه‌کانی دوا‌ی ئه‌ویش بووه . ئه‌بو حذیفه ، که‌سیکی بال‌ا به‌ری جوانچاک بوو ددانه‌کانی ریک و هاوتریب بوون ، وه ددانیکی زیاده‌ی هه‌بوو^۲ .

" دل و دهروونی پیاوچاگان (ضنائر الأحرار) "

داب‌ی هاوه‌لان‌ر‌م‌زای خ‌وایان له‌سه‌ر بی‌ر‌یز و ئه‌ده‌بی په‌تی و ته‌واو بوو له‌گه‌ل‌ خ‌وای گه‌وره و پیغه‌مبه‌ره‌که‌یدا ، و ه‌یچ که‌سیکیان ه‌ینده‌ی ت‌وز‌قال‌یک له‌ راسته‌ری لایان نه‌ئ‌ه‌دا .. وه می‌ژ‌وو هه‌لو‌یست‌یکی ئه‌بی حذیفه مان بو ده‌گیر‌یت‌ه‌وه که تیایدا هه‌له‌یه‌کی بجوکی (ه‌ف‌وة) کردووه .. که‌ سه‌اله‌ها پی‌وه‌ی ده‌ت‌لایه‌وه له‌ په‌شیمانیدا ، خه‌و له‌ چاوه‌کانی ت‌وز‌ابوو ، هه‌ر‌گ‌یز د‌لی قه‌راری نه‌گ‌رت تا به‌ ئاوت‌ه‌که‌ی گه‌یش‌ت و له‌ پ‌یناوی خوا‌دا شه‌هید ک‌را ... داخ‌و چی‌ پ‌روی داب‌یت ؟

له‌ ابن‌ عه‌باسه‌وه (ﷺ) : - پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) پ‌وژ‌ی به‌در به‌ هاوه‌لانی فه‌رم‌وو : (ان‌ قد‌ ع‌رفت‌ ان‌ رج‌الا من‌ ب‌نی‌ ه‌اشم‌ و غ‌یرهم‌ ، قد‌ ا‌خرج‌وا ک‌رها ، لا‌ح‌اجه‌ لهم‌ ب‌قتالنا ، فمن‌ ل‌قی‌ منکم‌ اح‌داً من‌ ب‌نی‌ ه‌اشم‌ فلا‌ ی‌قتله‌ ، و من‌ ل‌قی‌ ابا‌ الب‌ح‌تری بن‌ ه‌اشم‌ بن‌ ا‌خ‌ارث بن‌ اس‌د فلا‌ ی‌قتله‌ ، و من‌ ل‌قی‌ الع‌باس بن‌ عبدالم‌طل‌ب ، عم‌ رسول‌ الله ﷺ فلا‌ ی‌قتله‌ ، فانه‌ انما‌ ا‌خرج‌ مست‌ک‌رها)^۳ .

فه‌رم‌وی : زانیومه‌ که‌ پیاوان‌یک له‌ به‌نی‌ ه‌اشم و غه‌یری ئه‌ویش به‌ ز‌ور ه‌ین‌راون‌ بو جه‌نگ و خ‌ویان نایانه‌وی له‌گه‌لمان‌ جه‌نگن ، له‌به‌ر ئه‌وه هه‌ر که‌س له‌ ئی‌وه به‌یه‌کی له‌ به‌نی‌ ه‌اشم گه‌یش‌ت نه‌یک‌وژ‌یت ، وه گه‌ر به‌ (ابا‌ الب‌ح‌تری) ی کورس ه‌اشم ی کورس حارث

^۱ - به‌بی‌ باوه‌ری له‌ جه‌نگی به‌د‌ردا و له‌ مه‌یدانکاری به‌که‌م‌دا کوژ‌را .

^۲ - الب‌دایه ۴۷ / ۵ .

^۳ - پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ئه‌مه‌ی پاش‌ کوژ‌رانی (عتبه‌ی کورس ریبعه) ی باوکی اب‌ی حذیفه ، فه‌رم‌وو .

ی کوپی اسد گەشت بانەیکوژیت ، وە گەر بە عباسی کوپی عبدالمطلب ، مامی پیغەمبەری خوا (ﷺ) گەشت ، ئەیکوژی ، چونکە بە زۆر هینراوە ..

دەلیت : ابو حذیفەش وتی : لەبەرچی ئەبى باوک و کوپ و برا و ھۆزەکانمان بکوژین ، بەلام واز لە (عباس !) بێنین سویند بەخوا ئەگەر بینیم ئەبى بیکوژم .

ئەم ھەوالە بە پیغەمبەری خوا (ﷺ) گەشت ، ئەویش بە عمری کوپی خەتابی فەرموو : (یا ابا حفص) عومەر فەرمووی : سویند بە خوا یەكەم جار بوو پیغەمبەری خوا (ﷺ) بە (ابى حفص) بانگم کات : فەرمووی (ایضرب وجه عم رسول الله بالسيف) ؟ ئایا ئەیانەوئ بە شمشیر لە پووی مامی پیغەمبەری خوا (ﷺ) بدەن ؟ عومەریش فەرمووی : ئەى پیغەمبەری خوا (ﷺ) ، بێلە با بە شمشیر لە ملی بدەم ، سویند بەخوا بوو بە دوو پوھەکان ..

ابو حذیفە ھەمیشە ئەبیوت : (من ھەرگیز دلتیا نابم و ئوقرە ناگرم لەسەر ئەو قەسەیی ئەو پوژە کردم ، و لئی دەترسم مەگەر شەھادەت بێتە کە فارەت و گوناھەکەیم بۆ بسپرتەو ، ئەو بوو پوژی (یمامە) شەھید کرا .^۱

ھەر چەندە پیغەمبەری خوا (ﷺ) چەند جار دوغای خیری بۆ کردووە ، دواى ئەو بابەتە ، بەلام ئەو دڵ و دەرون و وێژدانى خواناسان و ئازادبوانە ، بەرێزان کەچی ئیمەش لە پوژگاری ئەمروماندا دەبینین و دەخویننەو کە کەسانیک نكۆلى لە فەرمودەکان پیغەمبەری خوا (ﷺ) دەکەن و دەنگیان بەسەریدا بەرز دەکەنەو ، بە بى ترس و بەبى شەرم ...

پاش تەواو بوونی جەنگی بەدر ، لاشەى (عتبەى کوپی رەبیعە) کیش کرا تا بحریتە بیریکى و شکبووی ئەوکاتە و ئەبو حذیفە لە باوکى دەروانى پیغەمبەری خوا (ﷺ) سەیری ئەبوو حذیفەى کرد ، دەبینى کزو پەریشانە و پەنگى گۆپاوە ! فەرمووی : (یا ابا حذیفہ ... لعلک قد دخلک من شأن أبیک شیء ؟) فەرمووی : ئەى ئەبا حذیفە دە لئی شتیک لە دلتدا دروست بوو ، کەوا کوژراوە ؟

^۱ - ابن هشام (۲ / ۲۲۲) لە رێگەى (عباسى کوپی عبدالله ی کوپی معبر) دەو لە کەسانیکەو لە ئەھلەکەى (ابن عباس) دەو ، توێژەری (سیرە ابن هشام) دەلیت : فەرمودەکە ئەگەرچی ناوی لى نەنراوە لە دانەپالەکیددا ، بەلام عباسی کوپی عبدالله ی کوپی معبد جیگەى متمانەى وەك چۆن لە (التقريب) (۲ / ۲۳۲) ھاتووە . (دار الحديث) .

نهویش فرموی : نا به خوا ، ئه ی پیغه مبهري خوا (ﷺ) ، گومانم له باوکم و له کوشتنیشی نه بووه ، به لām باوکم خاوهن دانایی و بوچوون و چاکه بوو ، منیش به هیوای ئه وه بووم که ئه م خه سلّه تانه ی وای لی بکات رینمونی وهرگریت و ئیسلام بیّت ، به لām که بینیم چی به سهر هات و به بی باوه ری مرد ، پاش ئه وه ی من تکام وابوو موسلمان بیّت ، خه فته م خوارد و پیّم ناخو ش بوو ! پیغه مبهري خوا (ﷺ) دوعای خیری بو ابی حذیفه کردو و چهند قسه ی خیری بو کرد .^۱

پاشان پیغه مبهري خوا (ﷺ) فرمانی کرد که کوژراوانی بی باوه ران بخرینه ناو (القلبی)^۲ . وه کاتی لیبانی دهروانی فری دهرانه ناو بیره که وه دهیفرموو : (حراکم الله شرأ من قوم نبي ، ماکان اسوا الطرد ، وأشد التکذیب)^۳ .

فرموی : خوا خو ی توله تان لی بکاته وه بو چ قهومیك بوون بو پیغه مبهري که تان ، به خراپترین شیوه دهر به دهر تان کرد و به خراپترین شیوه به درو تان ده خسته وه .

ئهبو حذیفه له گه ل پیغه مبهري خوا (ﷺ) مایه وه وه ک سهر بازیک دلسوز بو ئاینه که ی و به وه فاداری بو بیرو باوه رکه ی وه له گه ل ئه وه هه موو قوربانیا نه ی پیشکه شی ده کرد ... به لām ئه وه چهند وشه یه ی له زاری دهرچوو بوو بهرام بهر به پیغه مبهري خوا (ﷺ) له روژی (بهر) دا ... هیشتا له گو ییدا دهرنگایه وه و به یه نی ئه هینایه له رزه و دلی داده خورپاند ... و له ئاکامه که ی زور دهرتسا .. و باوه ری وابوو که ته نها شه هاده ت ریگای پرزگاری یه بو سپینه وه ی ئه م پی خلیسکانه ی ... پاک و بیگهردی بو خوا !!

وه پهروه ردگاری به خشنده و خاوهن که ره م ئه و ریزه گه وره یه ی پیداو شه هاده تی به نسیب کرد تا به دلی راحت له دنیا خوا حافیزی بکات . له جهنگی (الیمامه) دا و له کاتی گهرمه ی شه پرکردندا .. ئهبو حذیفه وه ک کیو راوه ستا و به شمشیره تیژه که ی

^۱ - لاوازه : ابن هشام (۲ / ۷۵) گێراویه تیه وه وه ک به لاغ .

^۲ - القلبی - ببریکه دواتر پر ده کریته وه (الصحاح) - جوهری .

^۳ - ئه حمده گێراویه تیه وه (۶ / ۱۷۰) له ریگه ی (ابراهیم النخعی) وه له عائشه وه (ﷺ) بهرز کراوه ته وه ، ئه لبانی ده لیت : پیاوانی جی باوه رین ، به لām له نیوان ابراهیم و عائشه دا (قطع) یک هه یه . له سه ردوانی (فقه السیره) (۲۴۹) .

سەربازانی مسلیمە لەت و پەت دەکرد .. و ەك میروو ، لەژێر پێیدا دەرکەوتن و ئەویش بە دەنگێک کە چیاکانی دەههژاند هاواری دەکرد : (ئەی ئەهلی قورئان ... بەکردهوهکانتان قورئان برازیننەوه) ... و نیشانهکانی سەرکەوتن لەسەر مەیدانی جەنگە کە دەرکەوتن و ئەم پالەوانەش بە شەهادەت گەیشت تا بیکاتە داوای لیبوردنیکی پەرسی و پیشکەشی خوا و پیغمبرەکە ی بکات .. و بە جیگای سەلامەتی و کەناری دنیایی بکات .. پەمزا و پەحمەتی خوای لەسەر بیّت .

﴿ إِنْ فِي ذَلِكَ لَذِكْرٌ لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ ﴾
سورە ق ، آية (۳۷) . واتە : بەراستی ئالەو بەسەرھاتانە دا یادەوهری هەیه بۆ کەسیک دلیکی زیندووی هەبیّت یاخود گوێ بگری بۆ قورئان ، لە کاتی کدا ئامادەبیّت بۆ فرمانبەرداری کردنی هەموو کاریکی دروست .

" ۳۵ - ابو سفیانی کوړی حارث (ﷺ) "

" گورهی لواڼی نه هلی بهه شت "

فهرموده ی پیروژ

پیناس :

نهبو سوفیانی کوړی حارثی کوړی عبدالمطلب ی کوړه مامی پیغمبره ی خوا(ﷺ) و برای شیریه تی . خاتوو (حلیمه) چهند پوژیک شیری پی داوه .
هاوته مهنی پیغمبره ی خوا بوو (ﷺ) و زور ئالوده یشی بوو ، به لام کاتی پهرودگار ئاینی ئیسلامی به پیغمبره ی ئازیزدا نارد ابوسوفیان دژیه تی کرد و له دژي خو ی و هاوه لانیس هؤنراوه ی ده چری ، نهو که سیکی شاعیر بوو .
دوژمنایه تی ابوسوفیان مایه وه و له غمزوه کانداه دژي ده جنگا و به زمانیش له کوړه کانداه د ویزی ده کرد دمره قی پیغمبره ی خوا (ﷺ) ... تا نهوکاته ی پووناکی ئیسلام چوه ناو دلیه وه و سنگی بو ئاینی خوا فراوان بوو ...

" چیروکی موسلمانوونی "

پووناکی باومړ له دلی نه بو سوفیانداه دره وشایه وه ، نهوکاته ی پیغمبره ی خوا(ﷺ) له ناماده کردنی موسلماناندا بوو بو پزگار کردنی مه کهه ... نه بو سوفیان و جهغه ی کوړی له مه کهه دمرچوون بو مه دینه تا ته سلیمی خوی پهرودگار بن .
نه وه بوو کاتی پیغمبره ی خوا (ﷺ) چاوی پیی کهوت پرووی لی وهرگیرا ،
له بهر نه وه ی وه وتمان پیشت شتانیکی لی وه شابووه له ئازاردانی پیغمبره ی خوا (ﷺ)
له بهر نه وه نه بو سوفیانیش له پیغمبره ی خوا (ﷺ) لایه وه تالیی رازی بیت نه گهرنا (دهستی کوړه که ی نه گریت و سمری خو ی هله دگری و دمره تاله برسا و له تینوا دمرن) ، پیغمبره ی خوایش (ﷺ) سوژی بو ی جولا ، پاشان بوو به موسلمانیک ی باش ، و له پوژي (حنین) دا له گهل عباس (ﷺ) له گهل پیغمبره ی خوا (ﷺ) مانه وه له کاتی که خه لکانیک هله هاتن .

"مانهوه به جیگیری له پۆزی (حنین) دا"

له جابری کوپی عبدالله وه ، دهلیت : کاتی بهرهو پووی دۆلی (حنین) پۆشتین ، له یهکی له دۆلهکانی (تهامه) دا لیژبووینهوه ، چون لیژبوونهوه یهک دهلیت : سهرله بهیانیدا ، قهوم^١ پییش ئیمهیان دابوویهوه بۆ ناو دۆلهکهو لهوێ لهناو باریکهپری و کهژ و تهنگه بهرهکاندا کهمینیان بۆمان دانابوو ، له ئهوپهپری ئامادهیی دابوون تا بدن بهسهرماندا ، سویند به خوا هیندهی نهبرد ههموو بههیزی یهک پیاو بهجاری دایان بهسهرماندا خهلهکهکه ههموو گهرانهداوه و کهس ئاوپی له کهس نهدایهوه .

پیغه مبهیری خوایش (ﷺ) لای راستی گرت و ، فهرمووی : (أین الناس ؟ هلموا الی ، انا رسول الله ، انا محمد بن عبدالله) دهیفرموو : خهلهکهکه چیان لی هات ؟ بهرهو لای من وهرن ، من پیغه مبهیری خوام (ﷺ) من (محمدی کوپی عبدالله) م . دهلیت : هیچ وهلام نهبوو ، حوشت بهسهریهکدا کهوتبوون و خهلهکهکهش ههلهاتبوون ، بهلام لهوکاتهدا چهند کهسیک له کوچکهران و پشتیوانان و (ئههل و بهیت) لهگهڵ پیغه مبهیری خوا (ﷺ) مانهوه .

له کوچکهران ابوبهکر و عمر ، له (اهل بیت) ی علی کوپی ابی تالیب و عهباس و ابو سوفیانی حارث و کوپهکهی و فضل ی کوپی عهباس ، و پهبیعی کوپی حارث و اسامه ی کوپی زهید و ایمن ی کوپی عبید که ئهو پۆژه کوژا^٢ . ئهوه بوو ئهبو سوفیان له دهووبهیری پیغه مبهیری خوا (ﷺ) مابوویهوه و لغاوی و لaxeکهی بۆ گرتبوو .. شهپیشی دهکرد و نهینههینا کهس توخنی بکهویت ..

کاتی تهپ و تۆزی شههکه دامرکایهوه و موسلمانان سهرکهوتن : پیغه مبهیری خوا (ﷺ) ئاوپی دایهوه بۆلای ئهبی سوفیان که لهو پۆژهدا زۆر ئارامگر بوو لهگهڵ پیغه مبهیری خوادا (ﷺ) و موسلمانیک ی زۆر باشی لی پهیدا بوو بوو ، وه ئهو پۆژه

^١ - هۆزی (هوزان و ثقیف) .

^٢ - احمد له (المسند) (٣ / ٢٧٦) گنپراویه تیهوه .

پالوی هیستەرەکی گرتبوو ، پیغەمبەری خوا (ﷺ) پرسى ؟ (ئەمە کى یه ؟) وتى : من ، کوپى دایکتە ئەى پیغەمبەری خوا (ﷺ) ^۱ .

وہ ئەبو سوفیان ھەلویستی خویمان لەو پۆژەدا بو دەگیرێتەوہ و دەلیت :
(... کاتی بە دۆژمن گەشتین پۆژی (حنین) خویم ھەلدا یە سەر ئەسپەکەم و شمشیرە
کەشم بە دەستم گرت ، خوا خوێ دەزانێ کە ئامادە بووم و دەمویست لە پیناویدا بمرم
واتە پیغەمبەری خوا (ﷺ) ئەویش لیی دەوانی ، عباس فەرمووی : ئەى
پیغەمبەری خوا (ﷺ) ، ئەوہ ئەبوسوفیانە ، ھەم برات و ھەم مامت ، دەلیی پازی بە .
پیغەمبەری ئازیزیش (ﷺ) فەرمووی : (قد فعلت ، فغفر الله له كل عداوة عاديتها) .
واتە : لیی پازی بووم ، وە خواى گەرەش لە ھەموو ئەو دۆژمنایەتى یەى کە بە
منی کرد بوو ، خوێش بوو .. پاشان ئاوپی لی دامەوہ و فەرمووی :
(أخي لعمری) ^۲

وہ پیغەمبەری خوا (ﷺ) زۆر ئەبو سوفیانی خوێش دەویست و شاھیدی چوونە بەھەشتی
بۆدا و فەرمووی : (أرجوان یكون خلفاً من حمزہ) ^۳ تکام وایە شوین ھەمزە بگریتەوہ .

" کۆچ "

سالی (۲۰) ئەبو سوفیان گەرا یەوہ پەنای پەرۆمردگاری ، لە ھشامی کوپی عورووہ ،
لە باوکیەوہ ، پیغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : (ابوسوفیان بن الحارث سید فقیان
اہل الجنة) فەرمووی : ئەبو سوفیان گەرەى لاوانی ئەھلی بەھەشتە .
ئەوہ بوو ئەبو سوفیان بو ھەج رۆیشت و لەوی سەرتاشەکە سەری بو تاشی
لەسەریدا بالوکە یەک ھەبوو برپی ، و وەفاتی کرد ، بۆیە بەشەھید دای ئەنن ^۴ .

^۱ - صحیح : ابن ھشام (۲ / ۷۸) .

^۲ - بڕوانە : صفة الصفوة (۱ / ۲۶۸) .

^۳ - بڕوانە : ابن سعد (۴ / ۱ / ۲۶) . ابن عبدالبر لە (الاستجاب) ۱۱ / ۲۹۱ .

^۴ - پیاوانی جی ی باوہین ، بەلام (مرسل) ھەرۆک حافظ لە (الاصحابه) ۱۱ / ۱۹۶ . دەلیت : حاکم
دەرھیتانی بو کرئوہ .

ابو اسحاق سبیعی دهلیت : کاتی نه بو سوفیانی کوږی حارثی عبدالمطلب له سهرمه رگدا بوو ، فرمووی : مه گرین به سهرمه وه ، له راستیدا له وه ته ی موسلمان بووم هیچ خه تاو هه له یه کم نه کردووه .^۱ پاش وه فاتی (ﷺ) پیښه وا عومری کوږی خه تاب نویژی له سهر کرد .

^۱ - ابن سعد دهرهینانی بؤ کړنووه (۴ / ۱ / ۲۷) .

" ۳۶ - عماری کوپی یاسر (ﷺ) "

" نهوهی دژایه‌تی عمار بکات ، خودا دژایه‌تی له‌گه‌ل ده‌کات "

فهرموده‌ی پیروز

عمار کی یه ؟

عمار ی کوپی یاسری کوپی عامر ه .. پیشه‌وای گهره (ابو یقظان عنسی مەککی) یه یه‌کیکه له یه‌که‌مین‌ه‌کان و پیشینه‌کان له ئیسلامدا و له‌سهرانی (به‌دری) یه (ئه‌وانه‌ی له‌جه‌نگی به‌در ئاماده‌بوون پێژیکێ تایبه‌تمه‌ندیان هه‌یه له‌لای خوا و پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی (ﷺ) .

دایکیشی خاتوو سومه‌یه‌ی کچی خوباطه و یه‌که‌مین شه‌هیده له ئیسلامدا ... له (مجاهد) وه ، ده‌لیت : (یه‌که‌مین شه‌هید له‌سهره‌تا و به‌رای هاتنی ئیسلامدا بوو ئه‌ویش سومه‌یه‌ی دایکی عمار بوو ، ئبو جه‌هل به‌رمیک که چه‌قاندی به‌ناو لیدا شه‌هیدی کرد) زه‌هه‌بی ده‌لیت : ئهم فهرموده‌یه (مرسل) ه (سیر اعلام النبلاء ۱ / ۴۰۹) وه عمار (ﷺ) له مه‌که‌که وه‌ها ئه‌شکه‌نجه‌یان ده‌دا که نه‌یدمزانێ چی ده‌لیت ، هه‌روه‌ها (صهیب) یش وه ئهم ئایه‌ته له‌سهر ئه‌وان هاته خواره‌وه که په‌رومردگار ده‌فهرموو : (و الذین هاجروا فی الله من بعد ما ظلموا) سورة النحل ، آیه (۴۱) . واته : وه ئه‌وه‌که‌سانه‌ی له‌بهر خوا و بۆ خوا کوچیان کرد دوا ی ئه‌وه‌ی که‌سته‌میان لی کرابوو .

" چاکه‌کانی "

- ۱ - له (انس) وه ، ده‌لیت : پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) فهرموو :
(ثلاثة تشتاقي اليهم الجنة : علی ، و سلمان و عمار)^۱ .
- سی که‌س هه‌ن به‌هه‌شت تامه‌زرویان ده‌کات : " علی و سلمان و عمار " .

^۱ - (حسن) ه / ترمزی گێڕاوه‌تیوه ، ده‌لیت فهرموده‌ی (حسن غریب) ه .

۲ - له (علی) یهوه (ﷺ) ، ده لیت : عه ممار مؤلته تی هاتنه ژورره وهی له پیغمبره خوا (ﷺ) و مرگرت ، فهرمووی (ﷺ) : (من هذا ؟) کییه ؟ وتی : عه ممار ، فهرمووی : (مرحباً بالطیب المطیب)^۱ سلّو و به خیر هاتن له بو نخووشی بوخوشرکاو...
۳ - له (عه مری کوپی شرحیل) هو ، ده لیت : پیغمبره خوا (ﷺ) فهرمووی (عمار ملئ ایمانا الی مشاشه)^۲ واته : عه ممار هه تا بنج و بنه چهی لیوانه له باومر .

۴ - له خالدی کوپی وه لیده وه ، ده لیت : چهند قسه یهک (سووکه ناخووشی یهک) له نیوان من و عه مارداد دروست بوو ، بویه من کینه م بهرامبره هه بوو ، نهویش سکالای منی له لای پیغمبره خوا (ﷺ) کرد . پیغمبره خوا (ﷺ) ، فهرمووی : (من عادی عمار عاداه الله ، و من ابغض عمار ابغضه الله)^۳ . واته : نهوهی دوژمنایه تی عه ممار بکات ، خوا دوژمنایه تی له گهل دهکات ، نهوهشی رقی له عه ممار بیت خوا ی پهر و مردگار رقی لئی ده بیت .

۵ - له (بلالی کوپی یحیی) وه ، هاتن بولای حذیفه له کاتی کدا له سهره مهرگدا بوو پییان وت : نهوه (عوسمان) کوژرا ، چ فهرمانیکمان پی دهکیت ؟ نهویش فهرمووی : گویم له پیغمبره خوا بوو (ﷺ) دهی فهرموو : (أبو یقظان علی الفطرة) ثلاث مرات ... فهرمووی : ابو الیقظان له سهر فیتره و سروشی پاکی نایینه ... سی جار دووباره ی کرده وه . (لن يدعها حتى يموت يلبسه الحرم) وازی لی ناهینیت مهگهر به مردن یان پیری سهری لی تیک دات^۴ .

۱ - دانه پالعه کی به هیزه ، ترمزی دهره یانی بو کردوه (۲۷۹۹) . ههروه ها (حاکم) یش ، وه ده لیت (صحیح) ه و زه هه بیش هه مان پای هه یه .

۲ - پیاوانی جی متمانه ن / نسائی (۸ / ۱۱۱) شیخی عه نوی (تصحیح) ی کردوه .

۳ - هیثمی ده لیت : احمد و ته برانی ریوایه تیان کردوه ، پیاوانی فهرمووده که پیاوانی (الصحیح) ن : المجمع (۹ / ۲۹۳) .

۴ - هیثمی له (المجمع) (۹ / ۲۸۵) ده لیت : ته برانی و بزار به کورتی ریوایه تیان کردوه ، پیاوانی فهرمووده که ش جی باوه دین .

"ئارامگرتنى عەممار لەسەر ئەشكەنجەدانى لە پىناو خوادا"

لە عەمرى كۆپى مەيمونەو ، دەلیت : بى باوەڕان بە ئاگر ئەشكەنجەى عەممار یان دەدا ، پیغەمبەرى خوا (ﷺ) بەلایدا تێپەر بوو ، دەستى بەسەریدا هیئا و دەیفەرموو : **يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا** ﴿سورة الانبياء ، آية (٦٩) ، على عمار كما كت على ابراهيم ، تقتلك الفئة الساعية﴾^١

فەرموو : ئەى ئاگر سارد بەرهو و سەلامەت بە لەسەر عەممار ھەروەك چۆن بویت لەسەر ئیبراھیم ، و فەرموو : كۆمەڵە تاوانبارەكە دەتكۆژیت . وە لە ابن عبیدى كۆپى محمدى كۆپى عمارى كۆپى یاسرەو ، دەلیت : بى باوەڕان عەماریان برد و وازیان لى نەھیئا .

ھەتا بە زمانى قەسەى بە پیغەمبەرى خوا (ﷺ) وت و خواكانى ئەوانى بە چاك ناوبرد ، ئەو بوو كاتى پیغەمبەرى خوا (ﷺ) ھات ، پرسى : (ماوراء ؟) چ ھەوالىكت لەلایە ؟

وتى : ھەوالى خراپ ئەى پیغەمبەرى خوا (ﷺ) سویند بەخوا وازیان لى نەھیئا تا بە خراپ ناوم بردیت و بە چاك ناوى خواكانى ئەوانم برد ، فەرموو : (كيف تجد قلبك ؟) واتە : ئەى دلت چۆنە ؟ واتە دلت پووێ لە كامیانە .

وتى : دلم بە ئیمانەو دلتیایە ، ئەو جا پیغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموو : (فإن عادوا فعد)^٢ كەواتە ئەگەر گەرانیو تۆش بگەرێرەو (واتە چیت وتو بەزار بیلێرەو گرنگ ناخ و دەرونتە)

وہ لە قەتادەو ، نایەتى (الامن اكره) لەسەر عەممار دابەزیوہ^٣ . وە پیغەمبەرى خوا (ﷺ) بەلای خیزانى (ئەھلى) عەممار دا تێپەر بوو ، لە كاتىكدا لە ژێر ئەشكەنجەدا بوون ، پىيانى فەرموو : (ابشروا آل عمار فإن موعدكم الجنة) . ئەى ئەھلى عەممار مژدەتان لى بىت ، بەھەشت چاوەڕێتانە .

^١ - ابن سعد دەرھىنانى بۆ کردووہ (٣ / ١ / ١٧٧) .

^٢ - ابن سعد و حاکم دەرھىنانى بۆ کردووہ ، دەلیت : (صحيح) زەھەبىش لەسەرھەمان رایە .

^٣ حافظ لە (الاصابة) دا و لە باسى ژيانى (عەممار) وا دەلیت : پرای كۆمەلى زانایان وایە كە ئەم نایەتە لەسەر ئەو دابەزیوہ .

" فقهی عمار (رضی اللہ عنہ) "

له طارقى كورى شه هابه وه ، ده لیت : نه هلی به صره غزوی (نه هاوهند) یان کرد ، و نه هلی کوفه ییش که عه مमार یان به سره وه بوو - نه میریان بوو - هاوکاری یان کردن ، و به سرکه وتن کوتایی هات ، به لام نه هلی به صره ویستیان هیچ شتی له غه نیمه نه دهن به نه هلی کوفه ، و پیاویکی ته میمی به عه ممارى وت : نه ی گوی براو ! نه ته وی بیته هاو به ش له غه نیمه ته کانماندا ؟ عه مماریش (رضی اللہ عنہ) فرمووی : به راستی جنیوت به گویچه که باشه کهم دا ، نهو گویچه کهم که هاوړی له گهل پیغمبرى خوا (ﷺ) ده جه نگام پیکرا . ده لیت : نهو جا سه باره ت به بابه ته که په یامیکی نارد بو عمر (رضی اللہ عنہ) عومریش (رضی اللہ عنہ) : نویسی غه نیمه بو نه وانن که به شداری یان له جه نگه که دا کردووه .^۱

" جهادی عمار (رضی اللہ عنہ) "

له (ابن عمر) وه ، عه ممارم روژی یه مامه له سر به ردیک بینی ، هاواری نه کرد : نه ی میلله تی نیسلام ، مه گهر له به هه شت هه لدین ؟ من عه ممارى كورى یاسرم ، به رهو لای من بین ! ابن عمر ، ده لیت : منیش سهیری گویچه کهم ده کرد که قرتابوو ، ده له ریه وه ، له کاتی که دا خویشی به نه و په ری توانای شه ری نه کرد .

" عمار (رضی اللہ عنہ) له گهل مروؤ و جنیشدا ده جه نکیت "

له عه مماره وه ، ده لیت : شان به شان ی پیغمبرى خوا (ﷺ) له گهل جنوکه و مروؤیشدا شهرم کردووه ، وتیان : چوئن ؟ فرمووی : له گهل پیغمبرى خوا (ﷺ) بووین له جیه که دابه زین ، کونده و سه تله کهم هه لگرت تا پریان بکه م له ناو ، پیغمبرى خوا (ﷺ) پیی وتم : (اما انه سیأتیک على الماء آت يمنع منه) واته : که سیک دیته سر ناوکه و ریگریت ده کات له وه ی ناوی لی به ریت .

^۱ - اسناد که ی (صحیح) ه ، النبوی (رح السنه) به لیکولینه وه ی ارنوؤط (۱۱ / ۹۷ / ۱۰۰) .

دهلیت : که گهیشتمه سهر بیرکه ، دهبنم پیاویکی رهش وهك ئەوهی خراپه‌ی کردبیته پیشه له‌ویییه ، وتی : سویند به‌خوا نابی ئەمرو ئاوی لی بهریت ، و دهستی دا یه ئیخه‌م و منیش هه‌روه‌ها و كهوتینه شه‌ر کردن تا به‌ردیکم هه‌لگرت و دام به‌دهم و چاویدا و ده‌م و لوتیم شکاند و سه‌تله‌که‌مم پر کرد له ئاو و هاتمه‌وه لای پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ، فهرمووی : (هل آتاك على الماء أحد ؟) كه‌س له‌سه‌ر ئاوه‌كه هاته لات ؟ وتم : به‌لی ، و چیرۆکه‌م بۆ باس کرد ، ئەویش فهرمووی : (ائتري منه هو ؟) قلت : لا ، قال : (ذاك الشيطان)^۱ فهرمووی : ئەزانی ئەوه کی بوو ؟ وتم / نه‌خیر ، فهرمووی : ئەوه شه‌یتان بوو .

" شه‌هید بوونی (ﷺ) "

عه‌ممار (ﷺ) له (صفین) دا به‌شداری کرد شانه‌شانی پیشه‌وا (علی کوپی ابی تالیب) (ﷺ) و شه‌هید کرا .. پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) هه‌والی کوژرانی پی دابوو .

له‌عه‌مماره‌وه ، دهلیت : پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) پیی وت : (وتقتلك الفئة الباغية)^۲ واته : کۆمه‌له و ده‌سته تاوانباره‌که ده‌تکوژن .

پیشه‌وا زه‌ه‌به‌ی ده‌رباره‌ی ئەوه‌ی له‌نیوان (علی) و (معاویه) دا له‌حنین پووی دا ، دهلیت : (... ئیمه ئەوه‌مان له‌سه‌ره‌ لیان گه‌ریین و داوای لیخۆشبوون بۆ هاوه‌لان بکه‌ین ، و هه‌زمان به‌وه‌ نه‌بی که له‌ نیوانیاندا پووی دا ، وه‌ په‌نابه‌خودا بگرین لی ی ، و فه‌مانبه‌رداری ئەمیری ئیمارنداران (علی) بین ..^۳ وه‌ عه‌ممار هه‌ستی به‌ نزیک بوونه‌وه‌ی نه‌جه‌لی کرد بوو په‌زای خوای لی بیت .

له (ابی البختری) یه‌وه ، دهلیت : پوژی حنین عه‌ممار وتی : چوپی شیرم بۆ بیّنن ، دهلیت : ئەوجا لی خواره‌وه‌ و فهرمووی : پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) پیی وت : (إن آخر

^۱ - ابن سعد ده‌ره‌ینانی بۆ کرموه (۲ / ۱ / ۱۷۹) پیاوانی فهرموده‌که جی متمانه‌ن ، ته‌نها رافه‌یه‌کی (الحسن) ی تیا به‌ پروانه (الفتح) (۷ / ۹۲) و په‌راویزی سیر اعلام النبلاء ۱ / ۴۱۲ .

^۲ - ابو یعلی گیلویه‌یه‌وه هیشمی ده‌لیت : اسناده‌که‌ی (حسن) ه‌المجمع (۹ / ۲۹۵) .

^۳ - بروانه : سیر اعلام النبلاء (۲ / ۳۹) .

شر به تشربها من الدنيا شربة لبن)^١ ، دوايەمین خواردنەوهیەك له دنیا بیخۆیت بڕێك شیرە ، ئەوجا چوو بۆ شەڕ و کوژرا ..

کێ کوشتی ؟ و تراوه پیاویك بەناوی (ابو الغادیه) کوشتویەتی ، دانەیهکی له ئەژنۆی داوه خستویەتی و ئەوجا کوشتویەتی ، و تراویشە غەیری ئەو کوشتویەتی ، خوایش باشتەر دەزانیت . عەمری کوپی عاص دەلیت : گویم له پیغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : (ان قاتله و سالبه في النار)^٢ ، واتە : بکوژ و پوتکەرەوهکەشی (ئەوهی کەل و پەلەکەئێ بڕدووه بە غەنیمە) له ئاگردان .. دەسا پەزای خوا لەسەر عەممار بیّت (ﷺ) ..

^١ - احمد دەرھێنانی بۆ کربووه (٣١٩ / ٤) هەورەها حاکم (٣ / ٣٨٩) .

^٢ - اسنادەکەئێ (حسن) ه ، احمد دەرھێنانی کربووه (٤ / ١٩٨) .

" ۳۷ - سه لمانی فارسی (ﷺ) "

" رۆلەلی نیسلام "

کی یه ؟

الحافظ ابوالقاسم ابن عساکر ، دهلیت : سه لمانی کوپی نیسلام ، نهبو عبدالله ی فارسی یه ، پییشپرکیی له گهل سواردا ده کرد بو گه یشتن به نیسلام ، هاوه لایهتی پیغه مبهری خوا (ﷺ) کرد و خزمهتی کردو فرمایشتی لی گیراوه ته وه . که سیکی ژیر و هوشیار بو ، له پیاوه خاوهن هوش و خواپهرست و خانه دانه کان بووه .

" چاکه کانی "

۱ - له ابی هریره وه (ﷺ) ، دهلیت : له گهل پیغه مبهری خوا (ﷺ) دانیشتبوین سوورهتی (الجمعة) ی بو دابهزی : (و آخرین منهم لما یلحقوا بهم)^۱ ، دهلیت : پرسیم کی نه وانه نهی پیغه مبهری خوا (ﷺ) ؟ سه لمانی فارسی دانیشتبوو ، پیغه مبهری خوا (ﷺ) دهستی خسته سهر سه لمان و فرموی : (لو كان الايمان عند اثريا لنا له رجال ، اورجل ، من هؤلاء)^۲ واته : نه گهر باوه پهینان له لای نهستی ره کانیشدا بوايه ، پیاوانیک ، یان پیاویک له مانه به دهستی نه هیناو خو ی پی نه گه یاند .

۲ - له کثیری کوپی عبدالله ی موزه ننی یه وه ، له باوکیه وه نه میشت له باپیری وه ده گپریته وه ، پیغه مبهری خوا (ﷺ) هیلی که ندنی (خندهق) ی کیشاو بو همر ده پیاو چل بایی دانا هه لیبه که نن ، کوچه بران و پشتیوانان بووه مشت و مریان له سهر سه لمان که پیاویکی به هیژ بوو ، کوچه کران نه یان وت : سه لمان له ئیمه یه ،

^۱ - واته : له ئاینده دا خه لکی تریش دین و (موسلمانان ده بن له گهل و میلله تان) یه یوه ست ده بن به مانه وه .

^۲ - صحیح / بوخاری و مسلم ریوایه تیان کردووه .

پشتیوانانیش ئه یانوت : نه خیر ، سه لمان له ئیمهیه ، پیغمه مبری خوا (ﷺ) فهرمووی : (سلمان منا اهل البيت)^۱ ، به لکو سه لمان له ئیمهیه - له (اهل البيت) ه ..

" چیرۆکی موسلمان بوونی "

له ابن عباسهوه ، ده لیت : سه لمانی فارسی قسه ی بۆ کردم ، وتی : من که سیکی فارسی بووم له نه هلی (اصفهان) ، خه لکی گوندیک بووم به ناوی (جی)^۲ که باوکم کوخاکه ی بوو ، وه من خوشه و یسترین که سی باوکم بووم . ئه وه نده خوشمی ده ویست زورجار ههروه که نه زه که له ماله وه ده یبه ستمه وه ، له ئاینی ئاگر په ره ستیدا - مجوسیه - دا ته قه لام دا تا بوومه هاو نشینی نه و ئاگره ی (قاطن النار) که باوکم هه لیده گیرساند و نه یده هیشت بۆ کاتر می ریک بکوژیته وه .

وه باوکم زهوی و زاریکی گه وه ی هه بوو .. پۆکیان به هوی دروست کردنی خانویه که وه سه رقالم بوو ، پی ی وتم : کوپم ! نه وه من ئه مپۆ به هوی سه رقالمیه وه به بینا کردنه وه له زهوی یه کهم دابراوم تۆ پڕۆ چاویکت لیی بیت و چه ند فهرمانیکی تریشی دابه سه رمدا ...

منیش چوومه دهره وه ، پاشان باوکم پی وتم : خۆتم لی ون نه که ی ، چونکه تۆ زۆر له زهوی یه که بۆ من گرنگ تریت ، نه گهر خۆت ون که ییت نه و به خۆته وه سه رقالم نه که ییت و هه موو شتیکم بیر ده چییت .

منیش چوومه دهره وه به نیازی پۆشتن بۆ سه ر زهوی یه که ی له پیگا به لای یه کی له که نیسه (کلێسا) کانی گاوه کاندای تیپه ر بووم گویم له دهنگی یان بوو ، دوعایان ده کرد ، منیش نه مددزانی کاری نه مانه چ په یوه نیده کی به به ند کردنی منه وه هه یه له لایه ن باوکه مه وه له ماله وه .

نه وه بوو که تیپه ریم به لایاندا و گویم له دهنگیان بوو ، چوومه ژوره وه بۆ لایان تا بزانه خهریکی چین ، که بینیم سه رم سوپما له نوێژ که یان و موعجبی بووم و چه زم له

^۱ - بپوانه : صفة الصفوة (۱ / ۲۷۵) .

^۲ - شارۆچکه یه که له اسفهان ی کۆن ، معجم البلدان (۲ / ۲۰۲) .

کارەکیان کرد ، وتم : سویند به خوا : ئەمە باشترە لەو ئایینە و ئایمە لەسەری دەرپۆین، سویند به خوا به جیم نەهیشتن تا خۆرئاوا بوو ، وازم لە زەوی باوکم هینا و نەچوومە سەری ، بەوانە و ناو کلێسەکەم وت : بنچینە ئێم ئاینە لە کۆی یە ؟
وتیان : لە شامە ..

دەلیت : ئەو جا گەر مەوه بۆ لای باوکم کە ناردبووی بەدوامدا و بە بۆنە و گەران بە دوا و منا هەمو کارەکانی خۆی واز لێ هینا بوو ، بەمنەوه سەرقال بوو بوو .
کاتی هاتم بۆ لای پێی وتم : دەی کوپم ! لە کۆی بوویت ؟ باشە من پیم نەوتی واو وا بکە ؟

وتم / بابەگیان ! راستی یەکە ئێوه بوو بەلای خەلکانیکدا رەت بووم لە کلێسا نوێژ و دوایان دەخویند ، منیش موعجیبی کار و ئاینەکیان بووم و سویند به خوا لەلایان مامەوه تا خۆر ئاوا بوون .

باوکم وتی : کوپم ئەو ئاینە ئێوان خیری تیانی یە ، بەلکو ئاینی خۆت و باوبا پیرانت باشترە لەوه . وتم : نا به خوا ! بەلکو ئەوه لە ئاینەکی ئیمە باشترە .

دەلیت : ئەو جا باوکم ترسا و بەقەیدیک قاجی بەستمەوه و لە مالهوه بەندی کردم ، دەلیت : پەیمامیکم نارد بۆ گاوردەکان و وتم ئەگەر قافلە یەکی بازرگانی لە شامەوه هات بۆ لاتان لە بازرگانانی گاور ، هەوالم پێ بدەن . ئەوه بوو قافلێک لە شامەوه هاتە لایان ، و ئەوانیش هەواییان پێ دام ..

وتی : ئەگەر کارەکانیان تەواو بوو ، ویستیان بگەرێنەوه پیم بلین ، دەلیت : ئەوانیش وایان کرد . منیش قەیدە ئاسنەکەم هەرچۆنیک بوو لە قاچم کردەوه و لەگەڵیان چووم تا گەیشتمە شام .

کە گەیشتمە شام ، وتم : کێ باشترین کەسە لەناو ئەم ئاینەدا ؟ وتیان : وا عیز و ئەسەقی ناو کلێسا باشترین پیاوی ئەم ئاینە یە منیش هاتم بۆلای : پیم وت : من پەرەغبەت و ویستی ئەم ئاینەم کرد و حەزم کرد لەگەڵ تۆدام بێم و لەناو کلێسادا خەزەتت بکەم و شتیش لێ فێربم ، و نوێژت لەگەڵ بکەم .

دەلیت : هاتە ژوورەوه و منیش لەگەڵیدا هاتمە ژوورەوه و مامەوه ، بۆم دەرکەوت پیاو خراپیکە فەرمان بە خەلکی ئەکات کە مال و سامان ببەخشن و هانیان دەدات بە (صدقه) و هەرکە خەلکە پارهیان کو کردەوه بۆ بەخشینی ، ئەم لەلای خۆی گلی

دەدایەوه و هیچی لی نه دەدا بە هەژاران تاواي لی هات حەوت (قلال)^۱ ، زیڕ و پارەیهکی زۆری کو کردەوه ، منیش لەبەر ئەوه زۆر زۆر رقم لی هەلسا . پاشان مرد ، گاورەکان کو بوونەوه کە بە خاکی بوسیڕن ، پیم وتن : ئەم پیاوه کەسیکی خراپە ، فەرمانی بە ئیوه ئەکرد کە ببەخشن و هانی ئەدان ، کە بۆتان ئەهینا ، هەلی ئەگرت بو خوی و هیچی لی نه ئەدا بە هەژاران و ئەوجا شوینی گەنجینه کەیم نیشاندان کە حەوت گۆزە ی پری تیا بوو ، ئەوانیش کە دیتیان ، وتیان : سویند بە خوا نابێ هەرگیز بیسیڕین ، ئەوه بوو لە خاچیان دا و بەرد بارانیان کرد .

ئەوجا پیاویکیان لە جیی دانا ، پیاوی و باشم نەدیوو کەسیکی زاھد بوو لە دنیا و پرووی لە قیامەتی بوو ، هەر زۆر بەرپز بوو ، شەو و پوژ خەریکی خواپەرستی بوو ، شتانیکی فیڕ کردم کە تا ئەو کاتە باشتەین و خۆشەویستەین شت بوو لە دلما لەلای مامەوه تا وەفاتای ، لەسەر مەرگدا پیم وت : ئەو فلان کەس ! وا دەبینی کە خوا حافیزی ئەکەیت ، و دەزانی کە سویند بە خوا کەسم هیندەو تو خۆشنەویستوو ، پیم بلێ چی بکەم و بۆلای کی پرۆم دواي خۆت ؟

پینی وتم : کوپم سویند بەخوا ئەوەندە ئەزانم پیاویک لە موصل هیه ، برۆ بۆلای ، دەبینیت هەرۆک من بیت .

دواي مردنی ، پرۆشتم بو موصل ، و چوومە لای هاوڵەکە ی دەبینم هەرۆک ئەوه لە کوشتش و زوھد دا . پیم وت : فلان کەس منی بە تو سپاردوو کە بیمە لات و لەگەڵت بم ، پینی وت : دەهەلسە ، کوپم و لەلام بمینەرەوه ، منیش لەلای مامەوه تا ئەویش مەرگی هاتە پیشەوه . پیم وت : فلان منی بە تو سپارد ، تۆش وا خەریکی کوچ دەکەیت ، بەکیم دەسیپیری ؟ و چی فەرمانیکم پی دەکەیت ؟ وتی : سویند بەخوا هەر ئەوەندە ئەزانم پیاویک لفلان جی هیه برۆ بۆلای .

ئەو بوو دواي سپاردنی ، چووم بۆ لای ئەو پیاوه و لەلای مامەوه کە هەرۆک ئەوان بوو ، تا ئەویش کەوتە سەر مەرگی و وەسیەتی بو کردم بچم بۆ لای پیاویک لە ئەهلی (عموریە) لە (پۆم) منیش هاتم بۆ لای ، ئەویش هەرۆک ئەوان بوو ، لەو نیوانەدا من بووم بە خاوەنی چەند سەر مانگا و مالآت بەکاسبی کردن .

^۱ - قلال : جۆرە جامیکی عەرەبی بە (گۆزە) .

ئەویش كەوتە سەر مەرگ ... و قسەم لەگەڵ كرد دەر بارەى ئەوەى دواى ئەو بۆ كۆى بڕۆم و پوو لە كى بكەم ؟

وتى : كۆرم ! سویند بەخوا ئەوەندەى من دەزانم كەس نەماوە لەسەر ئەو پى یە بڕوات كە ئیمەى لەسەر پۆشتین تا فەرمانت پى بكەم بچیتە لای ، بەلام پۆزانیك نزیك (اظلك زمان) كە پیغمبرێك دیت لە (حەرەم) هەو و دەر بەدەر دەكرى بۆزەوى یەكى شۆرەكاتى پەر لە دارخورما ، و چەند نیشانە یەكى پیو یە كە ناشار دریتەو ، لە نیوان هەردوو شانیشیدا مۆرى پیغمبرایەتى هەیه ، دیارى و مەردەگریت و بەخشش (صدقة) رەت دەكاتەو و وەرى ناگریت ، ئەگەر توانیت خۆت بگەیهنیتە ئە و ولاتانە ئەو ئەو كارە بكە ، چونكە زەمانى ها تنى واسیبەرى بۆت كردووە ، واتە تۆ ئیستا لەو زەمانە دايت .

ئەو بوو پاش ئەوەى ئەمیشیان سپاردە كرد ، مامەو تا پیاوانێك لە بازرگانە عەرەبەكان لە (كلب) بەلامدا تێپەڕین ، پیم وت : لەگەڵ خۆتان هەلمگرن بۆ ولاتى عەرەبى بەرامبەر ئەو مۆلك و چەندسەر مانگایە كە هەمە .
وتیان باشە ..

مال و مانگاكانم پیدان ، ئەوانیش لەگەڵ خۆیان هەلیانگرتە ، هەتا گەیاندمیانە (وادى القری) لەویدا ستمیان لى كردم و وەك كۆیلە یەك فروشتیان بە پیاویكى جولەكە ، كە لە (وادى القری) بوو .

سویند بەخوا ، چاوم بە دارخورما كەوت و تەماعم ئەو بوو كە ئیرە ئەو جیگایە بێت كە هاو لەكەم بۆى وەسف كرد بووم . سویند بەخوا بۆم یەكلا نەبوویەو هەتا پیاویك لە (بنى قریظە) هات بۆ (وادى القری) و كابرای جولەكە منى پى فروشتەو ، ئەویش منى لەگەڵ خۆى برد تا ها تینە (مەدینە) .

سویند بە گەورە یى خوا هەر كە دیتم و چاوم بە مەدینە كەوت ، زانیم كە ئەو جیگایە یە من بۆى دەگەڕیم .

ئیتەر بە كۆیلە یەتى مامەو ، لەو نیوانەدا خواى گەورە پەيامى خۆى نارد بە پیغمبرەكەیدا ﷺ لە مەككە و بەهۆى ئەو حال و كۆیلە یەتى یەى منى تیا بوو ، كەس هیچى پى نەوتبووم لەو بارە یەو ، هەتا پیغمبەرى خوا (ﷺ) ها تە (قباء) ، كاتى من خەريك بووم لە باخیكى دارخورما دا كارم دەكرد بۆ خاوەنەكەم . وەللاهی من خەریكى

کاری خوم بووم تا کوږه مامیکي هات و وتی : نهی فلان کهس ! خوا (بني قيلة)^۱ به کوشت دات ، سویند به خوا نهوان ئیستا له (قباء) کو بوونه تهوه له گهل پیاویک له مه ککه ، که نه لین گوايه پیغمبره .

سهلمان وتی : سویند به خوا هر نه و ندهی گویم له م قسانه بوو ، هه موو گیانم کهوته له رزین به جوړیک وتم ئیستا نه کهوم به سهر خاوه نه که مدا .

خیرا دابه زیم و وتم نه م هواله چی بوو ؟

گه وه که ششم دهستی به رز کرده وه زلله یه کی توندی لی دام و وتی : تو چیت به م قسانه وه ، برږ خریکی کاری خوت به .

منیش وتم : هیچ .. ته نها هه والیکم بیست و حزم کرد بزائم چی یه . کاتی شهو داهات ، بریک خوراکم پی بوو ، هه لمگرت و پر و شتم بولای پیغمبره خوا (ﷺ) بو (قباء) ، پیم وت / پیان وتووم که تو پیاویکی چاکسانیت و چند هاوه لیکي غه ریت له گهل دایه ، وه منیش بریک (به خشش - صدقه) م پی بوو ، به خوم وت که ئیوه له هه موو که سیکی نه م ولاته زیاتر له سهر هقن ، وه شایسته ن به م (صدقه) یه ، فهرموو ، لی بخو . ده لیت پیغمبره خوا (ﷺ) پاریزی کرد و لی نه خوارد و به هاوه له کانی فهرموو : (کلوا) بیخون .

منیش به خوم وت : نه مه یه کیکه لهو سیفاتانه ی که هاوه له که م پیی وتم . پاشان گه پامه وه ، پیغمبره خوایش (ﷺ) هاتبوو بو مه دینه ، بریک کهل و په لم کو کرده وه له لای خومه وه و هی نام بوی و وتم : ده بینم له (صدقه) ناخویت ، به لام نه مه دیاری یه .. پیغمبره خوا (ﷺ) وهری گرت و لی خوارد و هاوه لانیس لیان خوارد ، وتم : نه مه ش سیفاتیکي تره که بوم باسکرا ..

پاشان ها تمه وه بولای پیغمبره خوا (ﷺ) که به شوین جه نازه یه که وه بو له ناو هاوه لانیدا ، گه پامه دواوه و چوومه پشته وه سهیری بکه م بزائم نه و مؤره ی که بوم وه سف کرا بوو به پشتیه وه هیه یان نا .

^۱ هه ربوو هوزی نهوس و خه زره ج .

ئەو بوو کاتی پیغمبهری خوا (ﷺ) منی بینی و اچومەتە دوایەو ، زانی کە ئەمەوی لە شتی دنیایەم کە پیشتر بۆم وەسف کراوە ، بۆیە عاباکە ی لادا لەسەر پشتی ، کە مۆرەکمەم بینی و ناسیمەوە خیرا باوەشم پیا کرد و بە دەم گریانەوە ماچم دەکرد .

پیغمبهری خوایش (ﷺ) پیی و تەم : (تحول) واتە : وەرە بەم لاوێ منیش هاتمە ئەملاوێ و چیرۆکە ی خۆم بۆ باس کرد هەر وەک ئیستە بۆ تۆی باس ئەکەم ئە ی (ابن عباس) پیغمبهری خوا (ﷺ) حەزی کرد هاوێ لانیشتی گوێیان لە چیرۆکەکم بێت .

پاشان سەلمان بە کۆیلەییەتی مایەوێ تا بەو ھۆیەوێ نەیتوانی لە بە درو ئوحوود نامادە بێت ، لەگەڵ پیغمبهری خوا (ﷺ) .

پاشان پیغمبهری خوا (ﷺ) فەرمووی : (کاتب یا سلمان) واتە : خۆت بکەرەو ، ئە ی سەلمان .. منیش لەگەڵ خاوەنەکەم رێک کەوتین کە سێ سەدین دارخورما ی بۆ بڕوینم (بەنەم) لەگەڵ (چل) ئوقیەدا ئەویش من ئازاد بکات ..

پیغمبهری خوا (ﷺ) بە هاوێ لاتی فەرموو : (هاوکاری ی براکەتان بکەن) . ئەوانیش بە دارخورما هاوکاری یان کردم ھەبوو بە سێ نەمام و ھەبووبە بیست ، ھەبوو بە پازدە ، ھەتا سێ سەد نەمام کۆ کردەو .

ئەو جا پیغمبهری خوا (ﷺ) فەرمووی : (اذهب یا سلمان ففقر لها ، فاذا فرغت فائتني اکون انا اضعها بیدی) فەرمووی : بڕۆ زەویەکیان بۆ ھەلکەنە و چاکی بکە ، کە لیی بویتەوێ وێ رەپیم بلی من بە دەستی خۆم نەمامەکانی تی دەخەم . منیش جیگای نەمامەکانم ھەلکەند بە هاوکاری هاوێ لانی ، و کە لیبومەوێ هاتم بۆلای پیغمبهری خوا (ﷺ) و پیم و ت کە تەواو بووین ، ئەویش لەگەڵم هات ، ئیمەش شەتەل و نەمامەکانمان بۆ نزیک دەکردەوێ و ئەویش دەیخستە ناو چالەکەرە ، سویند بەو زاتە ی نەفسی سەلمان ی بە دەستە یەک دانە لەو شەتالانە نەمرد و وشک نەبوو ، بەو جوێرە دارخورماکەم لە کۆل بوویەوێ و ئەدام کرد مایەوێ پارەکە ئەدا بکەم .

ئەو بوو پیغمبهری خوا (ﷺ) بە قەبارە ی ھێلکە ی مریشکیک زێری ھینا کە لە چەند غەزایە کدا دەستی موسلمانان کەوتبوو ، فەرمووی : (ما فعل لفارسی الکاتب ؟) برا فارسی یە (مکاتب) ھەمان چی کرد ؟ و منیان بانگێردە لای ، فەرمووی : (خذها فادبها ما عليك) .

ئەمە بەرەو بیدە بە گەرەكەت و ئەوێ لەسەر تەبیدە . وتم : ئەو پیغه مبهەری خوا (ﷺ) ئەمە بەش دەكات ؟ فەرمووی : (خذها فإن الله سيؤدّي بها عنك) بببە ، بئ گومان خوای تەعالا بۆت ئەدا ئەكات .. منیش بردم و كیشی چل ئوقیەم بۆ كیشانە كردن و هەقی خوێانم داپییان و ئازاد بووم ، ئەو جا بە ئازادی لەگەڵ پیغه مبهەری خوا (ﷺ) دا لە جەنگی (خندق) بەشداریم كرد و پاش ئەویش لە هیچ غەزایەکی تر دوانەكەوتم^١.

" زانستی سلمان (ﷺ) "

لە چیرۆکی موسلمان بونیەو ، بە ئاشكرا زانستی بەرفراوانی سەلمانمان بۆ دەرەكەوت . وە لە (ابی الختری) یەو ، دەلیت : بە (علی) یان وت (ﷺ) باسی هاوێلانێ (ﷺ) مان بۆ بكە ، فەرمووی : پرسیار لە کامیان دەكەن ؟

وتیان : لە عبدالله كۆپی مسعود ، فەرمووی : زانستی قورئان و سوننە وەرگرت و ئیتر ئەو دوانە بە كفايەت زانی وەك زانست وەری بگرت .

وتیان : عمار ؟ فەرمووی : ئیماندارێكە شتی لە یاد دەچیت ، خو ئەگەر بیرت خستەو ، ئەو بیری دەكەوێتەو ، وتیان : ابوذر ؟ فەرمووی : زانستیکی وای پێ بوو ، دەرەقەتی نە ئەهات . وتیان : ابوموسی ؟ فەرمووی : جێ دەستیکی لەناو زانستدا داناو دواتر لێی هاتە دەرەو .

وتیان : حذیفە ؟ فەرمووی : لە هەموو هاوێلانێ (ﷺ) زیاتر شارەزا و ئاگاداری دووڕەكانە . وتیان : سەلمان ؟ فەرمووی : زانستی یەكەم و زانستی كۆتاییشی بە دەست هینا ، دەرپایەكە بنی نیە و لە ئیمەیشە لە (ئەهل و بەیت)^٢

وە لە (عونی كۆپی ابی حنیفە) وە ، لە باوكیەو ، دەلیت : پیغه مبهەری خوا (ﷺ) سەلمان و ابی الدرداء كرده برا ، ئەو بوو سەلمان سەردانی ئەبادەردئی كرد ، ئوم دەردائی بینی كە هیچ خۆی نەرازاندهووه^١ . پییان وت : چیتە ؟

^١ - پیاوانی جیی متمانه: دانه پالەكە ی بەهێزە: احمد و غەیری ئەویش گێراویانەتەو ە ارئووط (سیر) ٥١١/١).

^٢ - پیاوانی جیی باوهرن: (النسوی) دەرەیتانی كەرووه بۆی لە (المعرفه و التاريخ) (٥٤٠ / ٢) هەرەها تەبەرائی و غەیری ئەوانیش .

ئوم دمرء ، وتی : ئه بو دمرءائی برات پشتی له دنیا کردوه ، ئه وه بوو ئه بو دمرء هات و خۆراکیکی بۆ ئاماده کرد ، پێی وت : بخۆ ، من : بهرپۆژوم .
ئویش وتی : منیش ناخۆم ههتا تو نهخۆیت ، دهلیت : ئه وجا ئه بو دمرء خواردی . پاشان که شه ودا هات ئه بو دمرء هه خه ریکی خواپهرستی و (قیام الیل) بوو . سه لمان پێی وت : بنوو ، ئه وجا نوست ، پاشان هه لسه یه وه و دهستی کردوه به شه ونوێژ پێی وته وه بخه وه .
وه کاتی کۆتایی شه وه ات سه لمان فهرمووی : ئیستا هه لسه ، و دهستیان کردبه نوێژ کردن ... سه لمان وتی : بهرپاستی خوای پهروه ردار مافیکی به سه رته وه هه یه ، ههروهک نهفسی خۆیشت مافی به سه رته وه هه یه و ئه هله که شت مافیان به سه رته وه هه یه ، له بهر ئه وه هه رکه سه و مافی خۆی پێ بده .
ئو هات بۆ لای پیغمبر خا (ﷺ) و بۆی گیرایه وه که چی پێ وتوه ، پیغمبر خا (ﷺ) فهرمووی : (صدق سلمان)^۱ سه لمان راست دهلیت .

" پێشه وای له خۆ بور دوو "

پیاوچاکان هه میشه ئیمارهت و پێشه وایه تی یان به ئه رکیکی گران دانا وه نه وهک به شه ره فمه ندی و فه خر ، بۆیه جوانترین نمونه یان له زوه دو له خۆ بور ده ی و داد په روه ری و له خواترسان نیشان دا .
له (عبیده ی سه لمانی) یه وه ره حمه تی خوای لی بیت : سه لمان بۆ غهزا وهک پێشه وای سوپا به ره و (حجر المحدث) چوه دمه وه له دوا ی پیاویکه وه بوو له هۆزی (کنده) به سه ر پشتی هیستریکه وه . هاو لاتیان پێیان وت : لیواکه مان پێ بده ئه ی ئه میر با ئیمه هه لیگیرین ، رازی نه بوو هه تا له غهزا که بوونه وه و هه ر له دوا ی کابرا وه بوو .^۲

^۱ - واته گوئی به خۆی نه ئه دا وهک نافرته .

^۲ - صحیح : بخاری (۹ ۱۹۶۸) ترمذی (۲۴۱۵) .

^۳ - پیاوانی جی متمانه ن : ارئوط (سیر ۱ / ۵۴۵ ، ۵۴۶) .

له (الحسن) هوه : - بهشی سهلمان تهنه پینج هزار بوو له کاتیگدا ئه میر و پیشه وای سی هزار کس بوو وه به عه بایه که وه وتاری بۆده دان که نیوهی له بهردا بو ، له سه ر نیوه که ی تریشی داده نیشته . و هه ر کات بری موچه که ی (عطاء) و مرده گرت ته وای ئه کرد و به ئاره قه ی ناوچه وانی خو ی پاره ی په یانه کرد .

" په رستشی "

له (طارق ی کوپی شهاب) هوه ، له سه لمانه وه ، ده لیت : که شه و دادیت خه لک له سی پله و مه نزلدان : هه یه شه و بۆ هوه ، هه یه شه و دژی هوه ، هه یشه نه بۆ هوه و نه دژی هه یشه !!

وتم : جا ئه مه چۆنه ؟ فه رمووی : سه باره ت به وه ی که شه وگار خیر و ماچه که ی بۆ هوه ، که سی که غه فله ت و بی ناگای خه لک به هه ل ده زانی له گه ل تاریکی شه ودا و ده ست نو یژ هه لده گری و نو یژ ده کات ، ئه مه شه وگار له به رژه وه ندی هه ودا یه . هه و پیا وه ش که غه فله ت و بی ناگای خه لک و تاریکی شه و به هه ل ده زانی و هه لده سی سه ریچی خوا ده کات ، هه وه شه وگار له دژی هه و نه ک له به رژه وه ندی هه و . هه و که سه یشه که شه و تا به یانی ده خه ویت ، شه وگار نه بۆ هوه و نه دژی هه وه .

طارق وتی : شه رت بی ها وه لایه تی ئه م پیا وه بکه م ، هه وه بوو شان دیک به ری خرا بۆ کاریک ، سه لمانیشیان له ناودا بوو ، منیش له گه لی چووم ، به هیچ شی وه یه ک بارم له و قورس تر نه بوو گه ر من هه ویرم بشیلا یه ، هه و نانه که ی ده کرد ، وه ئه گه ر من نانم بکر دایه ، هه و چیشتی لی ده نا ، له جیه ک دابه زین بۆ حه وانه وه ، هه وه بوو طارق سه عاتیکی له شه ودا هه بوو که تیایدا هه لده سا بۆ خوا په رستی ، ده لیت : که له و سه عاته دا هه لده سام ده بینم نو ستووه . به خو م وت : - ها وه لی پیغم به ری خوا (ﷺ) له من باشتره و نوو ستووه ، ده نوو ستم ، پاشان هه لده سامه وه ده بینم نو ستووه ، ده خه و تمه وه ، به لام کاتی شه و خو ی بۆ حه وانه وه ئاماده ده کرد ، له سه ر جیگا که ی ده یفه رموو : ﴿ سُبْحَانَ اللَّهِ ، وَ اَحْمَدُ لِلَّهِ ، وَ لا اله الا الله ، وَ الله اکبر ، لا اله الا الله وَ حده لا شریک له ، له الملك وَ له الحمد ، وَ هر علی کل شیء قدیر ﴾ له نزیک نو یژی به یانی یه وه هه لده سا و ده ست نو یژی ده شت و چوار رکعات نو یژی ده کرد . هه وه بوو دوا ی هه وه ی نو یژی به یانیمان کرد ، وتم : هه ی

(ابا عبدالله !) سه‌عاتیکم به‌شه‌ودا هه‌بوو که زیندووم ده‌کرده‌وه ، تیایدا هه‌لده‌سام ، به‌لام توّم به‌خه‌وتوویی به‌دی نه‌کرد ؟ فهرمووی : برازا !گویت لیّم بوو چیم ده‌وت ؟ منیش هه‌واله‌که‌م پیّ دا ، فهرمووی : برازا که‌م نه‌وه نویژه ، به‌راستی پینج فهرزه‌ی نویژه‌کان نه‌بنه‌هوی سپینه‌وه‌ی تاوانه‌کانی نیوانیان ، گهر گونا‌های گه‌وره‌ی نه‌نجام نه‌دا بیّت . برازا که‌م نه‌تت حسابی بوّ ده‌کریّت نه‌ک شتی تر^۱ .

" وه‌فاتی "

پاش گه‌شتیکی سه‌خت و دژوار که‌ سه‌لمان (ﷺ) به‌سه‌ری برد له‌ پیناو گه‌ران به‌دوای هه‌قدا تا پیی خسته‌ سه‌ر پیگای راست و له‌ سه‌ری جیگیر بوو .. مه‌رگی هاته‌ پیّش .

((سه‌عدی کوپی ئه‌بی وقاص و ابن مسعود له‌سه‌ره‌مه‌رگدا چوونه‌لای سه‌لمان . ده‌ستی به‌گریان کرد . پرسیری لیّ کرا : چی ده‌تگریه‌نیت ؟ فهرمووی : بوّ په‌یمانیک ده‌گیریم که‌ پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) لیمانی وه‌رگرتووه و نه‌مانپاراستبی^۲ .

فهرمووی : با ده‌سته‌کووتتان له‌ دنیا‌دا هینده‌ی تویشووی سواریک بیّت . (گه‌شتیاریک بیّت) . وه‌تو ئه‌ی سه‌عد له‌ هوکمداریتدا نه‌گهر گرته‌ ده‌ست ، له‌ خوابترسه‌ وه‌ له‌ سوین خواردنتدا و له‌ خوسته‌کانندا نه‌گهر بووت ، به‌ خوابترسه^۳)

وه‌ له‌ خیزانی سه‌لمان‌ه‌وه ، وتویه‌تی : کاتی سه‌لمان مه‌رگی نزیک بوویه‌وه ، بانگی کردم ، نه‌وه‌ له‌ ژووریک دابوو چوارده‌رگای له‌سه‌ر بوو ، فهرمووی : ده‌رگا‌کان به‌که‌ره‌وه ، چونکه‌ نه‌مه‌و چهنده‌ میوانیکم هه‌یه‌ نازانم له‌کام له‌م ده‌رگایانه‌وه‌ دینه‌ ژووره‌وه^۴ نه‌وه‌ جا داوای (میسک‌ی) کرد ، فهرمووی : بریکی لیّ به‌که‌به‌ ده‌ورو به‌ری جیگا‌که‌مدا ، سه‌یرم کرد ، ده‌بینم گیانی ده‌رچووه ، و وه‌ک نه‌وه‌ی له‌سه‌ر جیگا‌که‌ی نووستبی وه‌هاده‌ر ده‌که‌وت^۵ .

^۱ - عبدالرزاق (۱۴۸) ده‌ری هیناوه . وه‌ گبرانی (۶۰۱) هه‌ بیه‌ می ده‌لّیت : پیوانی جی باوه‌دین .

^۲ - صحیح : ابن‌ماجه (۴۱۰۴) پابت ده‌لّیت : پیّم گه‌یشتووه‌ که‌ کاتی مرپووه‌ ته‌نها بیّت و نه‌وه‌نده

ده‌ره‌می هه‌بووه .

^۳ - مه‌به‌ستی فریشته‌کانه .

^۴ - ابو‌نعیم ده‌ری هیناوه (له‌ الحلیه) دا (۲۰۸ / ۱) .

" ته مهنی سەلمان ئەو پۆزە ی وەفاتی کرد "

وتراوه که : سەلمان (٢٥٠) سال ژیاوه ، سەبارەت بە (٢٥٠) سالی ئەو گومانیان لی نیه !! نووسەر دەلێت : بەراستی دل بەمە دلنیا نابێ .. راستیش ئەوەیە که زەهەبی (پەحمەتی خۆی لەسەر بێ) وتویەتی : (لەوانە یە حەفتا و ئەوەندە سال ژیا بێ .. وانا زام گەشتبێتە سەد سال هەر کەسیش شتێک لەم بارە یوو دەزانی .. با بە ئێمەشی بگەیه نێت .. وە لە کتێبی ((تاریخ الکبیر)) دا نویسو مە که (٢٥٠) سال ژیاوه ، وە من ئەم سەعاتە لەسەر ئەو پرایە نیم و بەراستی دانانیم)^١ . وە سەلمان (ﷺ) لەسەر دەمی جێنشینایەتی پیشەوا (عوسمان) دا وەفاتی کرد و وە .

^١ - پروانه : سیر اعلام النبلاء (١ / ٥٥٦) .

" ۳۸ - عبدالله ذوالجبادین (رضی الله عنه) "

" کلا إنه آواب !! "

لهم چهند لاپهړیه دا به یه کیک له وانه ده گهین که فهرمووده کهی
(پیغه مبهری خوا ﷺ) گرتونیتیه وه ، که ده فهرمویت :

﴿ ان الله يحب الابرار الاتقياء الاحمياء الذين ان غابوا لم يفتقدوا ، و ان حضروا لم يعرفوا .
قلوبهم مصاييح الهدى يخرجون من كل غبراء مظلمة ﴾^۱

پیغه مبهری خوا خوا دهر باره ی چهند هاو لیک که (عبدالله) یه کیک بوو له ناویاندا
فهرمووی : خوای په روه دگار که سی چاکه کاری له خواترسی شاره و نادیار
خو شده وی ، نه وانه ی که نه گهر دیار نه مان وون بوون که س بیران ناگان ، و نه گهر ناماده
بوون که س نایان ناسیت ، دل ه کانیاں چرای پروناکی یه له سهر ه موو خاکیکی تار
د پروین و سهر ه لده دن .

محمدی کوری سعد ده لیت : ذوالجبادین ، هه تیویکی نه دار بوو باوکی مرد و
هیچی بویه جی نه هیشت ، مامی بووه که فیلی به خپوکردنی تاوه کو پرک حالی باش بوو
، که پیغه مبهری خوا (ﷺ) هاته مه دینه ، ذوالجبادین د پرونی تامه زوری ئیسلام بوو
، له بهر مامیشی نهیده ویرا باسی بکات هه تا سالان و چهند غهزایه تیپه رین .

نه و جا به مامی وت : مامه گیان ، من ده میکه چاوه ریم به لکو موسلمان بیت ، به لام
وادیاره تو (محمد) ت ناویت ، دهی مؤله تی من بده با موسلمان بم ، مامی وتی : سویند
به خوا نه گهر شوین (محمد) بکهویت هر چییه که پیمداویت لیت نه سه نموه ، هه تا
جله کانیششت . نه ویش وتی : دهی سویند به خوا من شوینی (محمد) که وتووم و
بهردپه رستیم واز لی هیناوه ، نه مهش له ده ستمدایه هانی بیبه ، نه ویش هه موو
شته کانی لی سنده وه و جلله کانیشی له بهریدا دامالی ..

^۱ - (بجاد) جل و بهرگیکی نه ستوری زبره .

^۲ - ابن ماجه و حاکم ربوایه تیان کرپوه و حاکم ده لی : (صحیح) ه و هیچ شتیکی تیدا نیه . (الترغیب به

ئەویش ھات بۆلای دایکی ، (پارچە بجا) یکی بەدوو بەش بۆ بېری یەکیکیانی کردە شەرۋال (واتە نیوانی ناوک و ئەژنۆی پی داپۆشی) و ئەوی تریشیانی دا بەسەرشان و ملیدا ، و پاشان ھات بۆ مەدینە ، لە (بورقان)^۱ دەمەوبەیان لە مزگەوت ڕاکشا ، پیغمبەری خوایش (ﷺ) بەیانیان لە خەلکی ورد دەبویەو و تەماشای دەکرد (ئەمەش تا بزانی غەریب و کەسی نەناسراو دەرئەکەوتوو) ، دەبینیت (عبدالله) لەویە ، پرسى : من انت ؟ تو کییت ؟ ئەویش ناوی خۆی پی و پی و پی و ت : کە موسلمانە ، و ئەو ناوی (عبدالعزى) بوو^۲ .

پیغمبەری خوایش (ﷺ) پی فەرموو :

((تو عبدالله ی خواھنى دوو بجا دى)) پاشان فەرموو : ((انزل منى قريباً))
لە نزیک منەو مەنزل بکە و بمینەرەو . ئەو بوو زۆر لەگەڵیدا لە میوانیەکانیدا دەمایەو ، ھەتاواى لى ھات قورئانیکی زۆری دەخویندو لەبەر کرد^۳ .

" چاکەکانی "

- ۱- لە عقبەى کۆپى عامرەو (ﷺ) : پیغمبەری خوا (ﷺ) بە پیاویک کە بە (نوالجبادین) ناودەبرا ، فەرموو : (انہ اوہ)^۴ لەبەر ئەوێ بەبەسر کردنەوێ قورئان زۆریادی خۆی دەکرد و لە دوعا کردندا دەنگی بەرز دەکردەو^۵ .
- ۲- لە (الادرع)^۶ ، دەلیت : پاسەوانیم بۆ پیغمبەری خوا (ﷺ) دەکرد ، شەویک بۆ کاریکی خۆی چوو دەرەو ، منى بینی و دەستی گرتم ، و پۆشتین لە ڕیگا بە پیاویک گەشتین نوێژی ئەکرد و بەدەنگی بەرز قورئانی ئەخویند ، پیغمبەری خوا (ﷺ) پی و ت : (عسى ان يكون مرائياً) ئەشى ڕیاباز بیت .

^۱ - کتۆیکە لەلای راستی ڕیگەى تێپەر بوو لە مەدینەو بۆ مەککە .

^۲ - ابن الجوزى دەلیت : ناوی عبدالله ی کۆپى عبدنهم ی کۆپى عقیفە . صفه الصفوة (۱ / ۳۴۴) .

^۳ - بڕوانە : صفه الصفوة (۱ / ۳۴۴) .

^۴ - کەسێک زۆر ئاھ و ھەناسە ھەلکێشی و پەڕیشان بیت .

^۵ - دانەپالەکەى (حسن) د ، احمد و تەبەرانى المجمع بە ژمارە (۱۵۹۸۱) .

دهلّیت : منیش وتم : ئه ی پیغه مبرى خوا (ﷺ) ، نوښډ دهکات و دهنگى بؤ
 قورئانخویندن بهر ز دهکاته وه ؟ دهلّیت : پیغه مبرى خوايش (ﷺ) دهستى بهردام و
 پاشان فرموى : (انکم لن تالو هذا الامر بالمغالبه) ئیوه ئهم ئاینه به به سهر یهکتر بوندا
 (زال بوندا) به دهست ناهینن . پاشان شهویکی تر چوه دروه و منیش پاسه وانیم
 دهکرد ، دهستى گرتم و به لای پیاویکدا تیپه رین نویژى ئه کرد و دهنگى بؤ قورئانخویندن
 بهر ز کردبووه ، وتم : ئه شى که سیکى ریا باز بیت ، پیغه مبرى خوايش (ﷺ) فرموى
 : (کلا انه اواب) . نه خیر به لکو ئه که سیکه زور دهگريته وه بؤ لای پهرومردگارى و
 داواى لیخوش بونى لی دهکات ز سه یرم کرد ده بینم (عبدالله ی ذوالبجادين) ه^۱ .

" کوتابى یه کى کامه ران "

ذوالبجادين ، له گهل پیغه مبرى خوا دا (ﷺ) بهر ی که وت و بؤ غه زای (تبوک) و
 له وى وه فاتى کرد .. ابن مسعود چیروکى وه فاتیمان بؤ ده گيریته وه بهم شیویه "
 (ناوه راستى شه وه لسام ، کاتى له گهل پیغه مبرى خوا (ﷺ) له (ته بوک) بووین ، له لای
 سه ربانز که وه مه شخه لیکم چا و پیکه وت به داگیرساوى ، له شوینى چووم ، ده بینم
 پیغه مبرى خوا (ﷺ) و ابوبکر و عمر (رضی الله عنهما) له وین و عبدالله ذوالبجادين وه فاتى
 کردوه ، و خریکن گور ی بؤ هله دهکنن و پیغه مبرى خوا (ﷺ) له ناو گور که یدا یه و
 ئه بو به کر و عومریش (رضی الله عنهما) دهیده نه دهستى ، پیغه مبرى خوا (ﷺ) دهلّیت : (أدنیا
 الی احاکم) براکه تانم لی نریک که نه وه ئه وانیش نریکیان کرده وه بؤى ، کاتى ئاماده ی
 کرد له جیى خوی داینا فرموى : (اللهم انی قد امسیت راضیا عنه ، فارض عنه) ئه ی
 پهرومردگار ، من لیى پازیم ، دها توش لیى پازى به) . ابن مسعود ، دهلّیت : خوزگه
 خاوه نئى ئه و گور به من بوومايه)^۲ تاوه کو دوعاکه ی پیغه مبرى خوا (ﷺ) بیگرتایه ته وه .

^۱ - هیثمى دهلّیت : احمد گپروایه تی وه . پیاوانى فرموده که ئه وانى الصحیح (ن المجمع به ژماره (۱۵۹۸۲).

^۲ - الحافظ ابن حجر له (الاصابه) (۹۹ / ۴) باسى کردوه و دهلّیت (النبوى) به دريژى رپوايه تی
 کردوه ، پیاوانى فرموده که ش جی متمانه ن ، به لام (لیکن بران) له نیواناندا هه یه .

" ۳۹ - زەیدی کوپی حارثە (ﷺ)

" پیئشەواى شەهید "

کیئە ؟ زەیدی کوپی حارثەى کوپی شراجیل ... ئەمیری شەهیدی نەبەوی ناوھینراو لە سوورەتی (الاحزاب) ، ئەبو ئوسامەى محمدی ، گەرەى خزمەتکاران (موالی) و یەکمەینیانە لە ئیسلامدا ، خۆشەویستی پیغەمبەرى خوا (ﷺ) و باوکى خۆشەویستە کە شیهەى ، پیغەمبەرى خوا (ﷺ) کە سى چاک و باش نەبووبى خۆشى نەویستوو ، وە خواى پەروەدگاریش لە قورئانی پیرۆزدا ناوی هیچ کام لە ھاوەلانی نەهیناوە جگە لە زەیدی کوپی حارثە .

ئەوھوو ھەکیمی کوپی حزام لە شامەوہ زەیدی کوپی حارثە ی وەك خزمەتکار (کۆیلە) ھینا ، خاتوو خدیجەى پوری داواى لى کرد پیئشکەشى بکات . ئەویش پیئشکەشى کرد ، ئەوکاتە خاتوو خدیجە خیزانى پیغەمبەرى خوا بوو (ﷺ) ، زەیدی کوپی حارثە ی پیئشکەشى پیغەمبەرى خوا کرد (ﷺ) ئەمیش ئازادى کرد و کردى بە کوپی خۆى ، ئەمەش پیئش ئەوہى سروشى بو دابەزیت (ﷺ) ...

ئەوجا باوکى زەید ھات داواى زەیدی کرد ، پیغەمبەرى خوا (ﷺ) بەزەیدی فرموو : (إِنْ شِئْتَ فَأَقِمْ مَعِيَ ، وَ إِنْ شِئْتَ فَانْطَلِقْ مَعِ الْيَكْ ؟) فرموى : ئەگەر ئەتەوئى لە لام بمینەرەوہ ، ئەگەر ئەشتەوئى ، لەگەل باوکت بڕۆ ؟ زەید فرموى : نا ، نا ، بەلکو لەلای تو ئەمینمەوہ . ئەوہ بو لەلای پیغەمبەرى خوا (ﷺ) مایەوہ تا یەپامى ئیسلامى بو ھاتە خوارەوہ پەروەردگار بە پەيامبەرى خۆى ھەلیبژارد ، زەیدیش باوہرى پى ھینا و ئیسلامى کردە ئایین و لەگەل پیغەمبەرى خوا (ﷺ) نوێژى دەکرد ، کاتیکیش ئایەتى (ادعوهم لابائهم)^۱ الاحزاب : ۵ . ھاتە خوارەوہ . زەید فرموى : من (زەیدی کوپی حارثە) م .^۲

^۱ - واتە : ئەو کورپانە بەناو باوکى خۆیانەوہ ناوہرن و بانگیان بکەن .

^۲ - اسنادەکەى (حسن) ، گبرانى گێراو یەتیەوہ . المجمع بە ژمارە (۱۵۰۷) ئەوہ بوو زەیدیان بە (زەیدی کوپی محمد) بانگ دەکرد .

"چاکیه کانی"

- ۱- له (سالم)هوه ، له باوکیهوه ، دهلیت : ههمیشه (زهید) مان به (زهیدی کوپی محمد) بانگ دهکرد ، تا نایهتی (ادعوههم لایانهم هو اقسط عندالله) " الاحزاب : ۵ دابهزی^۱ .
- ۲- له (سلمهی کوپی الاکوع)هوه ، دهلیت : لهگهل پیغمبرهی خوادا (ﷺ) و لهگهل زهیدی کوپی حارپه دا چووم بو غهزا ، پیغمبرهی خوا (ﷺ) دهیکرده ئه میرمان^۲ .
- ۳- له محمدی کوپی اسامهوه ، له باوکیهوه ، دهلیت : پیغمبرهی خوا (ﷺ) به زهیدی کوپی حارپه ی فرموو (یا زید ! انت مولای ، ومنی و الی و احب القوم الی)^۳ . ئهی زهیدی ، تو دوستی منی ، له منیت و بو منیت وه خوشهویستین کهسی لهلام .

"سهرهتای ئیسلامهتی"

- له ئوسامهی کوپی زهیدهوه ، له باوکیهوه ، دهلیت / لهگهل پیغمبرهی خوا (ﷺ) له پوژیککی گهرمی پوژهکانی مهککهدا چوینه دهرهوه بو ناو کهعبهوه . مهریکمان بو سهربری و پیمان گهیاوند ، لهوی به زهیدی عهری کوپی نفیل گهیشتن ، پیغمبرهی خوا (ﷺ) پرسى : (یا زید^۴ ! ما لی ارای قومک قد شنفوا لک ؟) ئهی زهید ! چیه وا هۆزهکهت رقیان لیّت هه لگرتوه ؟
- وتی : سویند بهخوا ئهی محمد ، لهبهر هیچ شتیک نی یه تهنه لهبهر ئهوهیه که من هاتووم بهدوای ئهم ئاینه دا ویلم (واته : بهدوای ئاینی ههقی دا) ههتا هاتمه لای پیاوه ئاینی یهکانی (فک) ئهبینم خوا په رستی ئهکهن و هاوه لیشی بو دا ئه نین ، هاتم بو لای پیاوانی ئایینی (شام) دیسان ههروا بوون . وتم : ئه مه ئهو ئایینه نیه که من بهدوا یا ئه گهریم .

۱ - صحیح / بوخاری و مسلم گیراویانه تهوه .

۲ - صحیح / بوخاری مسلم گیراویانه تهوه .

۳ - فرموده ی (حسن) ه / حاتم گیرایه وه تیه وه (۳ / ۲۱۷) و ده بیّت : (صحیح) ، زهه بیش هه مان پای ههیه ، وه (الحافظ) له (الاصابه) دا به (حسن) دایناوه .

۴ - زهیدی کوپی عهری کوپی نفیل ی مه بهسته .

شیخیک له ناویاندا پینی و تم : تو هه والی ئاینیک نه پرسیت که کهس خواپهرستی له سهەر ناکات شیخیک نه بی له (الحیره) . منیش هاتم بۆ لای ، کاتی منی بینی ، وتی : له کینیت ؟ و تم / له نه هلی مالی خوام (واته مه کهه) .

وتی : نه وهی تو داوای نه کهیت ، له وولاته کهی خۆتدا دهرکه وتوه ، له پاستیدا پیغه مبهریک نیراوه کهوا نه ستیره ی دهرکه وتنی دهره وشیتته وه ، جگه له و ، هه موو نه وانهی تو بینیت له ناو گوهرایی دا بوون . ده لیت / نه و کاته ههستم به هیچ نه کرد . ده لیت : پیغه مبهری خوا (ﷺ) خواردنه کهی لی نزیک کرده وه ، وتی : نه مه چی یه نهی محمد ؟

فهرمووی : مه ریکه و بۆ (قوربانی) سه رمان برپوه . وتی : من شتیک ناخۆم ناوی خوای له سه ر نه رابیت . نه و جا له زهیدی کوپی عه مری کوپ نفیل جیا بووینه وه و پیغه مبهری خوا (ﷺ) هات بۆ مالی خوا و به ده وریدا ته وافی کرد ، منیشی له گه ل بووم ، ههروه ها به لای (سه فا و مروه) دا سو راينه وه که دوو بتیان له ته نیشته دا بوو له مس دروست کرابوون ! ناویان (اساف و نائله) بوو .

بی باوه ران کاتی ته واف (مه سح) یان له سه ر ده کردن . پیغه مبهری خوا (ﷺ) فهرمووی : (لا تمسحهما فانهما رجس) مه سحیان نه کهیت (ده ستیان پیدانه هینیت) ، چونکه نه وانه پیسن . به خۆم وت : ده ستیان لی دده م ، تا بزانه پیغه مبهری خوا (ﷺ) چیم پی ده لیت ، نه وه بوو دهستم لیدان ، فهرمووی (یا زید ! الم تنه) نهی زهید مه رگه ریگرت لی نه کرا ده ستیان لی نه دهیت ؟

ده لیت نه و جا زهیدی کوپی عه مر وه فاتی کرد و دوا ی نه وه په یامی ئیسلام بۆ پیغه مبهری خوا (ﷺ) دابه زی .. پیغه مبهری خوا (ﷺ) فهرمووی : (انه یبعث امة وحده) واته : زهیدی کوپی عه مر به ته نها خۆی وه ک ئوممه تی زیندوو ده کریته وه له قیامه تدا .

¹ - حاکم دهره تانی بۆ کربوه (۲ / ۱۶ ، ۲۱۷) و ده لیت : (صحیح) ه ، زه هه بیش هه مان رای هه به و فه رموده که (صحیح) ه .

" خوشه ویستی زهید (ﷺ) بو پیغمه مبری خوا (ﷺ) "

له (ابی عه مری شهیبانی) یه وه ، ده لیت : جله ی کوپی حارثه هه والی پیدام وتی : هاتم بو لای پیغمه مبری خوا (ﷺ) پیتم وت : ئه ی پیغمه مبری خوا ! زهیدی برام له گه ل بنیره . فهرمووی (هوذا ، فإن انطلق ، لم امنعه) ئه وه تانی ، ئه گهر له گه ل هات ، من ریگری لی ناکم . زهید فهرمووی : نابه خوا ! کهسی که به سهر تو دا هه ل نابزیرم . جبه ده لیت : بوم دهرکهوت پای براکه م له پای من باشتره ^۱ .

" هاوسهریتی له گه ل خاتوو زهینه ب "

پیغمه مبری خوا (ﷺ) زهینی کچی جحش (ﷺ) ی هیئا بو زهید ، ئه وه بوو ناتهبایی یه کی زور له نیوانیاندا پروی دا و ژیانیان سه قامگیر نه بوو ، .. وه زور جار زهید (ﷺ) سکا لای زهینه بی دهر ده لای پیغمه مبری خوا (ﷺ) ... ئه وه بوو کاتی ئیسلام نه ریتی (تبنی) پوچه ل کرده وه .. خوای پهروه دگار فهرمانی دابه سهر پیغمه مبری خوا دا (ﷺ) که مؤله تی زهید بدات (زهینه ب) ته لاق بدات ، به پیچه وانیه ی خواستی پیغمه مبری نازیز (ﷺ) خویه وه . پاشان به فهرمانی خوای گه وه پیغمه مبری خوا (ﷺ) زهینه بی ماره کرد .. خیرا دوپروه کان ده ستیان به ورته ورت کرد که وا پیغمه مبر (ﷺ) خیزانی کوپه که ی خوای ماره کردو وه . تا پهروه دگار ئه م ئایه ته ی دابه زاند ﴿ مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ ... ﴾ سوره الاحزاب (٤٠) . واته : محمد ههرگیز باوکی هیچ پیاویک نه بو وه له ئیوه . و فهرمووی : (ادعوهم لابائهم) الاحزاب : (٥) ئیتر دوا ی ئه وه به (زهیدی کوپی حارثه) بانگ ده کرد ^۲ .

^۱ - حاکم ده ری هینا وه (۲ / ۲۱۶) و ده لیت : ئسناده که ی (صحیح) ه . زهه بهیش هه مان پای هه یه .

^۲ - ابن حجر له (الاصابه) یاسی کردو وه . له باسی ژیان ی (زینب) دا باسی چیوکی که به دریزی ده که ی و پونی وته ی دوپوان ده دهنیه وه .

" خه باتی (ﷺ) "

نه هلی سیره ده لیت : زهید له بهدر و ئوحد و خندهق و حدیبیه و خه بیره شدا
 ناماده بو ، وه کاتی پیغه مبهري خوا (ﷺ) خوئی چووه بو (مریسیع) زهیدی کردووه
 به جینشینی خوئی له مه دینه هه وه ها له هوت (سریه دا) وه ک پیشه وا چووه ته وه
 دمره وه ، ههروها هیچ کام له هاوه لآن له قورئاندا ناوی نه هی تراوه جگه له (زهید) . و له
 جهنگی (مۆته) دا شهید بو وه له سیره ی ژبانی (جعفری کوپی اب تالیب) دا
 باسما ن کرد . دوا ی نه وه ی هه وائی شهید بوونی زهید و هاوه له کانی گه یشت ،
 پیغه مبهري خوا (ﷺ) چوو بو مالیان له وئی کچه که ی زهید که چاوی به پیغه مبهري خوا
 (ﷺ) کهوت ، دایه پر مه ی گریان .. پیغه مبهري خوا (ﷺ) به دیتنی کچه که ی زهید (ﷺ)
 نه وه نده گریا هه نسکی گریانی بهرزبووه وه ، پییان وت : چیتته ئه ی پیغه مبهري خوا
 (ﷺ) ، بوچی واده گرییت فهرمووی : ((شوق الحبيب الى الحبيب))^۱ تاسه ی
 خوشه ویستیکه بو خوشه ویسته که ی موشتاقه .

" دیداریکی شایسته "

له (ابن بریه) وه ، له باوکیه وه ، پیغه مبهري خوا (ﷺ) فهرمووی : (دخلت الجنة ،
 فاستقبلني جارية شابة ، فقلت : لمن أنت ؟ قالت : انا لزيد بن حارثة)^۲ . ده فهرمووی : چوومه
 به ههشت ، له وئی که نیزه کیکی گه نه ی پیشوازی لی کردم ، پرسیم : تو هی کییت . وتی :
 که نیزه کی زهیدی کوپی حارثه م . زهید (ﷺ) له سالی (۸) ی کوچی / مانگی جمادی
 یه که کم له ته مه نی (۵۵) سالی دا شهید کرا . رهزاو په حمه تی خوا ی لی بیت ..

^۱ - پروانه : ابن سعد (۲ / ۱ / ۳۲) پیوانی جی متمانه ن ، به لام بچر بچر هاتووه (سیر / ۱ / ۲۳۰) .

^۲ - دانه پاله که ی (حسن) ه : زهه بی ، سیر اعلام النبلاء (۱ / ۲۳۰) .

٤٠ - عبدالله ی کوپی رواحه (ﷺ) "

" به‌خته وهری شه‌هید "

ناسنامه‌ی :

عبدالله ی کوپی رواحه‌ی کوپی ثعلبه ی کوپی (امرئ القیس) ی کوپی ثعلبه یه .
پیغه‌وای شه‌هیدی به‌خته‌وهر ، ابو‌عه‌مری ئه‌نصاری خه‌زه‌جی به‌دری و زانا و شاعیره
.. له‌به‌در و عقبه‌دا به‌شداری ک‌ردووه ه‌مروه‌ها خالی (نعمانی کوپی بشیر) ه و یه‌کیکه له
نووسه‌رانی ئه‌نصار ...

" باش گوپ‌رایه‌لی "

له عبد‌الرحمن ی کوپی ابی لیلی وه ، عبدالله ی کوپی رواحه هات بو‌لای
پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) له‌کاتێکدا وتاری د‌هدا ، گوپی له پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) بوو
فه‌رموی : (دانیشن) عبدالله راست له جی ی خوی له د‌ه‌ره‌وه‌ی مزگ‌ه‌وت دانیشن تا
پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) له وتاره‌که‌ی بووه وه ، ئه‌م ه‌م‌واله گ‌ه‌یش‌ت به پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ)
ئه‌ویش فه‌رموی : (زادک الله حرصاً علی طواعیه الله و رسوله)^١ . خ‌وای په‌روه‌ردگار
زیاتر پ‌یدا گ‌رت کات له‌سه‌ر گوپ‌رایه لی‌کردنی خوا و پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی .

نووسه‌ر ده‌ل‌یت : ئیتر سه‌رلی‌شی‌واوان ده‌یان‌ه‌وی چی ب‌ل‌ین که‌وا ئه‌یان‌ه‌وی س‌ون‌نه‌تی
پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) په‌راوی‌ز بخ‌هن و له پ‌له و پای‌ه‌ی که‌م ب‌که‌نه‌وه به‌بیان‌ووی
پ‌روپ‌وچ؟.

" نموونه‌یه له ه‌و‌ن‌راوه‌که‌ی "

له (انس) ه‌وه ، ده‌ل‌یت : پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) چ‌و‌وه مه‌که‌ بو‌ ع‌مه‌ره ، عبدالله
له نی‌و ده‌ست‌یدا ده‌یفه‌رم‌وو :

خلوا بني الکفار عن سبيله اليوم نضربکم علی تنزیله
ضربا یزیل الهام عن مقيله ویذهل الخلیل عن خلیله

^١ - دانه‌پاله‌که‌ی (صحیح) ه ، به‌لام (مرسل) ه وه‌ الحافظ له (الاصابه) (٦ / ٧٨) به (صحیح)
دایناوه و ده‌ل‌یت : به‌یه‌قی ده‌ری ه‌یتاوه .

دهلیت : ری بۆ چۆل کەن ئەی بی باوەڕان ، ئەمڕۆ بەسەرتاندا دەدەین لەسەر دەر بەدەر کردنی (یان لەسەر هینانە خوارەوی) بەلیدانیك قسە لەبەر قسەکەر دەباتەو و دۆست و برادر لەیەك بی ناگا دەکات . عومریش (ﷺ) فەرمووی : (ئەی کوپی پواحه ! لەناو حەرەمی خوادا و لە نێو دەستی پیغمبەری خوا (ﷺ) شیعەر دەلیت ؟) پیغمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : (خل یا عمر ، فهو اسرع فيهم من نضع النبل) لی گەپی ، عومەر ، بەراستی وتەکانی لەسەر بی باوەڕان لە دەرچوونی تیر خیراترە .
و لە بیژەیهکی دیکەدا هاتوو : (فوالذي نفسي بيده ، لكلامه عليهم اشد من وقع النبل)^۱ واتە : سویند بەوزاتە ی گمانی منی بە دەستە ، قسەکانی لەسەر بیباوەڕان لە جینگای تیر (ئەو جینگای تیرەکی پی دەکات) توندتر و سەختەر .

" ترسی عبدالله (ﷺ) "

لە (قیس) هە ، دهلیت : ابن رواحه گریا ، خیزانەکەشی گریا ، لە خیزانەکە ی پرسى چیتە ؟ وتی : بۆ گریانى تو ، منیش گریام . فەرمووی : زانیومه كە بی گومان بەسەر ناگردا دەرۆم ، بەلام نازانم لی پزگار ئەبم یان نا ، لەبەر ئەو دەگریم^۲ .
نووسەر دهلیت : ئەمە ی لەو هەو زانیوه كە پەروردگار دەفەر مویت (و ان منكم الاواردها) (مریم : ۷۱) . واتە : بی گومان هەمووتان دەبی بەسەریدا بپۆن - لەسەر پردی سیرا ط .

" بەرتیل رەت دەگاتەو "

لە (سلیمانی کوپی یسار) هە ، پیغمبەری خوا (ﷺ) ابن رواحه ی نارد بۆ خەیبەر ، لەوی لێگەل جوولەكەکاندا مامەلەیهکی بۆ دەخەملاندن ، هەلسان بپێك خشل ی نافرەتەکانیان بۆ کۆکردەو و وتیان : ئەمە بۆ تو و کارەكەمان لەسەر سوک كە .

^۱ - دانەپالەکی بەهێزە : ترمزی دەری هیناوه (۲ / ۱۵۱) هەرودەما (ابوعلی) بەدانەپالێکی (حسن).

^۲ - پیاوانی جی متمانهن : بەلام (مرسل) ه ، بپوانە الدر المنثور (۴ / ۲۸۲) .

فەرمووی : ئەی جوولەکەینە ! سویند بەخوا لەناو دروستکراوانی خوادا ، کەس نیه هیندەئێ ئێوہ رقم لییان بیت ، بەلام ئەمەش وام لی ناکات نادادی لەگەڵتاندا بکەم ، ھەرەھا بەرتیلیش حەرام و ناپەرەوايە . وتیان : ئابەمە ئاسمان و زەوی پاگیراون .^۱

" شەھید بوونی "

کاتی پیغەمبەری خوا (ﷺ) ھەرسی ئەمیرەکانی (مؤتە) ی ئامادە کرد فەرمووی : پیشەواتان زەھیدە ، ئەگەر پیکرا ئەوہ جەعفەر لە جییەتی ، ئەگەر پیکرا ئەوا ابن پواحە . ئەوہ بوو کە ئەو دووانە کوژران ، ابن پواحە تۆزی لە دەرونییدا ھەستی کرد کە واحەز ناکات بجیتە پیشەوہ ، لەبەر ئەوہ بەخۆی وت :

اقسمت یا نفس لتنزلنہ طائعة اولاً لتکرهنہ

فطالما قد کنت مطمئنة مالي اراک تکرهين الجنة

واتە : سویندەم خوازدووہ ئەی نەفس دەبی بجیتە مەیدان جا پیئت خۆش بی یان پیئت ناخۆش بی ، یان پیئت ناخۆش بی ، مادەم لە خۆت دلنایات ئەی نەفس نیتەر بۆچی ئەبینم رقت لە بەھەشتە ... ئەوہ بوو شەری کرد ھەتا کو کوژرا (ﷺ) .

" ئازایەتی عبداللہ "

وەلیدی کوپی مسلم دەلیت : گویم لی بوو کە سوپای مؤتە بەلای ناوچە (معان) دا تیپەر بوون ، و ھەوالیان پی دراوہ کە پۆمەکان خەلکیکی زۆریان بۆ کرکردنەوہتەوہ . بۆیە زەھید راویژێ لەگەڵ ھاوہلانییدا کرد . وتیان : تۆ پیئت داناوہ لە ولاتەکەدا ئەھلەکەیت ترساندووہ ، ئیستا ئیتەر ئەوہندە بەسەر بگەرپەرەوہ .

ابن پواحە بی دەنگ بوو ، تا زەھید پرسیماری لی کرد . ئەویش فەرمووی : ئیمە بۆ کۆکردنەوہی غەنیمەت نەھاتووین ، بەلکو بۆ گەشتن بە دژمنەکانمان ھاتووین ، وە ئیمە بە ژمارە شەریان لەگەڵدا ناکەین یان بە تفاق ، لەبەر ئەوہ پای من وایە بەرەو پوویان بپوین .

^۱ - بڕوانە : سیر اعلام النبلاء (۱ / ۲۳۷) .

وہ لہ عوروی کوری زوبیرہ وہ : پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : (فإن أصيب
ابن رواحة فليترض المسلمون رجلاً) ئەگەر ابن رواحەش کوژرا ئەوا با موسلمانان پیاویک بو
خۆیان هەلبژێرن بێتە پیشەوا .

پاشان پۆشتین تا لہ (معان) دا بەزین لەوی پێیان گەشت کەوا (هرقل) بەخۆی و
سەد ھزار سەربازی پۆمی یەوہ لہ (ماب) دا بەزیوہ لەگەڵ سەد ھزار (مستەربە) ^۱ دا
... لەویدا ابن رواحە خەڵکەکەیی ھاندا و فەرمووی : (ئەي خەلکینە ! ئەوہی ئیوہ لیی
ئەترسن ، ھەر ئەوہیہ کە بەنیەتی بەدەست ھێنانی ھاتونەتە ئێرە کە ئەویش شەھادەتە
^۲ موسلمانان تەنھا سی ھزار کەس بوون .

^۱ - مستەربە : کەسێکە بەبەنەچە عەرەب نیە و بەلام بۆتە عەرەب (فەرھەنگی نۆبەرە) گیوموکرانی
چاپی نووہم .

^۲ - بروانە : سیرە ابن ھشام (۲ / ۳۷۹) الحلیہ (۱ / ۱۲۰)

٤١ - خالدی کوہی سعید (ؓ) "

"یہ کہم کہس کہ (بسم اللہ الرحمن الرحیم) اسی نووسی"

خالدی کوہی سعیدی کوہی عاصی کوہی ٹومہییہی کوہی عبدشمسی کوہی عبدمنافی کوہی قصی .. پایہ ہرز و گہرہ ، ٹہبو سہ عیدی قورہیشی ٹومہوی یہ ، یہ کیکہ لہ پیشینہ یہ کہ مینہ کان .

لہ (ٹوم خالدی کچی خالد) ہوہ دہ گپنہوہ ، دہ لیت : باو کم پینجہم کہس بوو لہ نیسلامدا و ہیجرہ تی کرد بو حہبہ شہ و زیاد لہ دہ سال لہوی مایہوہ و لہوی من لہ دایک بووم . ہروہا و تویہ تی : باو کم یہ کہم کہس بووہ (بسم اللہ الرحمن الرحیم) ی نووسیوہ .

ہروہا دہ گپنہوہ ، پیغمبر خوا (ﷺ) کردوویہ تیہ سہرپرشتیار لہ (صنعا) ہروہا ابوہ کر (ؓ) کردوویہ تیہ پیشہوا بہ سہر سوپاکہ یوہ بو غمزای شام .

وہ خالد (ؓ) کہسیکی جوانچاک و پیکہ و توو بوو .. پوژی اجنادین کوژراوہ .. دہ گپنہوہ کہ خالد (ؓ) شہید بووہ و بکوژرکہی دواي موسلمان بوونی پرسویہ تی : ٹہو پیاو کی بوو؟ بہراستی پوناکی یہ کی درہوشاوہم لہ ئاسمانہوہ بوئی بہدی ٹہ کرد!!^١

^١ - انظر : باسی ژبانی لہ (سیر اعلام النبلاء) ١ / ٢٦٠ . اسن سعد (٤ / ١ / ٦٩ ، ٧٠ ، ٧١) .

" ۴۲ - عملانی کوپی حُضرمی (ﷺ) "

" نهو سهرکردهیهی به سهر ناودا پویشیت !! "

یهکی بوو له هاوپه یمانانی (بنی امیه) و له گه وهر پیاوانی کوچبهران ، پیغمبر خا (ﷺ) ویلایه تی به حرهینی پی سپارد ، که یهکی بوو له (ولاتانی) شارهکانی (حُضرموت) ، وه پاشان دایه دهست نهی بهکر و عومهر (ﷺ) .

" خهباتی "

محمدی کوپی سعد ، دهلیت : پيشهوا ابو بکر عهلائی کوپی حُضرمی نارد بو غهزایهک ، نهویش له گهل شانزه نه سپسوار بهری کهوت ، وه نه بو بهکر (ﷺ) بوئی نووسی که به هر که سی له موسلمانان گه یشت ، له گهل خویدا بیبات بو پو به پو بوونه وهی دوزمن ، نهو بهو عهلاء به خوئی و نهوانه ی له گهلی بوون پویشیت تا گه یشت به قهلائی (جواشی)^۱ و له گهلیان هاته شهر و تاقی لی برین .

پاشان هاته (قطیف) که لهویش کو مهلیک دژی موسلمانان کو بو بوونه وه و له گهلیان جهنگا ، نهو بهو شکستیان هیئا ، نهو جا نا عه بهکان (عهجه مهکان) چوونه پال گه پریده کانه وه (الزاره) و عهلاء هات بو لایان و لسه که ناری پووبار بویان دابهزی و له گهلیاندا شهر پی کرد و نابلقه ی دان تا نهو کاته ی (صدیق) وه فاتی کرد ، نهو جا نههلی (الزاره) داویان کرد له گهلیان پیککهون ، نهویش له گهلیان پیک کهوت و پاشان له گهل نههلی (دارین) جهنگاو شهر که رهکانیانی کوشت و مندال و پشتهکانیانی گرت هخو .

نهو جا (عرفجه) ی نارد بو که ناری فارس لهوی پیگای کهشتی یهکانی دابری و دوورگه یهکی له زهوی فارس ففتح کرد و مزگهوتیکی تیا کرده وه^۲ .

^۱ - جواشی : شاریک بوو له به حرهین هی (عبدالقیس) بوو .

^۲ - پروانه : ابن سعد (۷۸ - ۷۷ / ۲ / ۴) .

" کهرامه تی دوستانی خوا "

کهرامهت و پږزی دوستانی خوا شتیکی جیگیر و چه سپاوه و کهس نکولی لی نیه مه گهر ئهوانه ی بی ئاگان و له زانست و له دین پشکیکی باشیان نه بووه . شیخی ئیسلام (ابن تیمه) ده لیت : کهراماتی دوستانی خوا به بهرکه ته تی شوین کهوتنی پیغه مېهری خوا (ﷺ) به دهست هاتوو ، و له راستیدا له بازنه ی پهرچو (معجزه) هکانی پیغه مېهری خوادایه (ﷺ) ^۱ .

له (سهامی کوپی منجاب) هوه ، ده لیت : (له گهل عهلاء ی کوپی حچرمیدا چووین بو غه زای (دارین) ^۲ له وی سی دوعای کرد ، پهروردگار هرسیکیانی جیبه جی کردوو و له آمدایه وه : یه که میان ئه وه بوو له جیبه که دابه زین داوای ئاوی کرد بوو دهستنویر گرتن ، دهستی نه کهوت ، هه لساو دوپرکعات نویرژی کرد و فهرمووی : (ئه ی خوای پهروردگار ئیمه ی بهنده ی خوٚت هاتوینه ته ئیره تا له پیناوی تودا دژی دوژمنه کهت بجه نگین ، پهروردگار بارانیکی رهحه تمان بوو ببارینه تا دهستنویرژی لی بگرین و لیی بخوینه وه ، و دوا ی ئه وه غهیری ئیمه ی تیا به شدار مه که .

ئه وه بوو توژی پیمان کرد ، هینده ی نه برد ئه بینین له ئاسمانه وه بارانی رهحه ت دهباریت و ئیمه ش دهستنویرژمان لی گرت و لیمان خواره وه و مه تاره کهم لی پر کرد و له جی خو ی دامانم تا بزائم دوعاکه ی گیرا بوو یان نا ؟ شهو که میک پوشتین پاشان به هاوه لآنم وت : مه تاره کهم بیر چوو ، چووم بو ئه و جیبه ی لیی دامانم بوو ده بینم وه ئه وه ی ههرگیز ئاوی تی نه کرا بیت وا بوو .

پاشان پوشتین تا گه شتینه (دارین) و له ئیوان ئیمه و دوژمناندا پرووباره که هه بوو ، عهلاء فهرمووی : ئه ی زانای میهره بان ، ئه ی بهرزی گه وره .. ئیمه بهنده ی توین و له پیناوی تودا دهجه نگین له گهل دوژمناندا ، دسا خواجه ریگه ی کمان بوو بکه ره وه بوو گه یشتن پینان پرووباره که بهرین . ئه وه بوو به ناو پرووباره که دا پوشتین و به بی ئه وه ی زینی و لاخه کانه مان ته ربیت لی هاتینه دهره وه و به ره و پروویان بووینه وه کاتی عهلاء (ﷺ) گه رایه وه تووشی ژانه سکیک هات و پییه وه وه فاتی کرد .. به دوا ی ئاودا گهراین تا پیی

^۱ - بروهانه : الفرقان بین اولیاء الرحمن و اولیاء الشیطان ص ۱۵۱ .

^۲ - دارین : نه که ویت و لاتنی فارس .

بیشترین دهستان نهکوت له بهر نهوه به جلهکانیهوه پیچامانهوه و سپاردهمان کرد .
 نهوه بو توژی پیمان کرد و زور دور نهکوتبوینهوه به ناو گهشتین به یهکتریمان وت :
 با بگه پینهوه ده ریینهوه و بیشوین ، گه پینهوه ده ری بهینهوه که چی نه ماندیهوه
 . یهکی له ناویاندا وتی : گویم لی بوو دوعای دهکرد و فهرمووی : نهی خوی بهرز و بلند ،
 نهی میهره بان ، مردنی منیان له سهر ئاسان که (یان وشهیه که بهو مهبسته) و عوره تم
 نیشانی کهس مهده ، ئیمهش گه پینهوه و ازمان لی هیئا ^۱ . پیشهوا زه هه بی له (سیر
 اعلام النبلاء) دا له ابی هریره وه (ﷺ) به کورتی باسی ئهم چیۆکه ی کردوه و تیایدا
 ده لیت : که شوردوویانه ئهمهش نزیک تره له راستی و مهنتیق . نه وه ته له ابیی هریره وه
 (ﷺ) ده لیت : سی شتم له علاو بینیهو هیشتا خوشم دهوین و هه میشهش خوشم
 دهوین : به سهر سواره که یهوه پوژی (دارین) پروباره که ی بری ، و به رهو به حرهین بهری
 کهوت لهوی له (دهنا) له خوا پارایه وه خوداش سهرچاوه یه کی ناوی بو هیئانه بهر تا تیر
 ناو بوون لی . یهکی له پیاوانی شتیکی له بیرچوو بوو ، گه رایه وه بیهینیه وه ، که چی
 سهرچاوه ئاوه که ی لی نه مابوو .

وه علا کاتی وه فاتی کرد ئاومان لانه بوو ، خوی پهر و مردگار هه ور و بارانی
 پهحمه تی بو دهرخستین ، که (علا) مان پی شورد و به شمشیره کانمان گۆرمان بو
 هه لکه ند و سپارده مان و گلکۆمان (حد) مان بو دانه نا ^۲

^۱ - برهانه / صفة الصفوة (۱ / ۳۵۳) .

^۲ - برهانه : سیر اعلام النبلاء (۱ / ۲۶۵ ، ۲۶۶) و الفرقان بین اولیاء الرحمن و اولیاء الشیطان لاپه ره

" ۴۳ - ابوهریره (رَضِیَ اللہُ عَنْہُ) "

" له هه موو هاوه لانی پیغه مبرى خوا (رَضِیَ اللہُ عَنْہُ) زیاتر له

فهرموده کانی پیغه مبرى خواى له بهر بوو "

پیش‌ه‌وای زانا و (مجتهدی) له یادگر و هاوه‌لی پیغه مبرى خوا (رَضِیَ اللہُ عَنْہُ) ئه‌بو هریره دوسی یه‌مانی یه ، گهره‌ی له‌یادگره جیگیر و چه‌سپاوه‌کانه دره‌نگ موسلمان بووه ، له جه‌نگی (خیر) دابه‌شدار بووه . له جاهلیه‌تدا ناوی (عبدشمس ، ابو الاسود) بووه ، به‌لام پیغه مبرى خوا (رَضِیَ اللہُ عَنْہُ) ناوی لی‌ناوه (عبدالله) و نازناوی (اباهریره) ی لی‌ناوه .. له (عبدالله ی کوپی رافع) هوه ، ده‌لیت : له ئه‌بو هریره پرسى بو چی پی‌ت ده‌لیت : ابو هریره ؟ فهرمووی : شوانی مه‌ران بووم بو مال‌ه‌وه مان (مه‌رم ئه‌له‌ومراند و شوانیم بو خیزانه‌که مان ده‌کرد) و پیشیله‌یه‌کم هه‌بوو یاریم له‌گه‌ل ئه‌کرد ، بۆیه ئه‌و نازناوه‌م لی‌نرا^۱.

له پیغه مبرى خوا (رَضِیَ اللہُ عَنْہُ) زانستیکی زۆر و پاک و پیروزی و مرگرتووه - که‌س پی‌ی دا نه‌گه‌شتووه‌ته‌وه - و ژماره‌یه‌کی و زۆر له هاوه‌لان و له (تابعین) فهرموده‌یان لی‌و مرگرتووه . چوارسال هاوه‌لایه‌تی پیغه مبرى خواى کرد (رَضِیَ اللہُ عَنْہُ) . زه‌ه‌به‌ی ده‌لیت : ئه‌م رایه‌راست‌ترین رایه ، چونکه ماوه‌ی نیوان پزگار کردنی خه‌یبه‌ر و وه‌فاتی چوار سال و چه‌ند شه‌ویک بوو^۲.

" بیر (ذاکرة) ی سه‌رده‌می دابه‌زینی سروش "

به‌دخو‌زان هه‌لمه‌تیکی ناپه‌سه‌ندیان کرد بوه سه‌ر ابی هریره به‌ه‌وی زۆری ئه‌و فهرمودانه‌ی له پیغه مبرى خوا (رَضِیَ اللہُ عَنْہُ) گیراویتی‌ه‌وه و هه‌یانه‌ تانه‌ی له‌راوی یه‌کانی

^۱ - دانه‌پاله‌که‌ی (حسن) ه ، ترمزی ده‌ری ه‌یناوه (۲۸۴۰) و ده‌لیت : فهرمووی (حسن) ه ((صحیح الترمزی)) ۳۰۱۶ .

^۲ - ب‌وانه : سیر اعلام النبلاء (۲ / ۵۹۰) .

داوه .. به لآم زانایانی ئوممه تی ئیسلام ئه و سا و ئیستاش بهرامبیران وهستاون و بهباشترین بهیان و پروونکردنه وه رهتیا ن داونه ته وه خوا پاداشتیان بداته وه ^۱.

"بۆچی ابو هريره پیاوایه تی زۆر بووه ؟"

ئهمه چه ند هۆکاریکی هه بووه له وانه :

۱ - له ابو هريره وه ، ده لیت : ئیوه ئه لێن که ئه بوهریره فهرمووده ی زۆری له پیغه مبه ری خوا (ﷺ) گێرپاوه ته وه ده لێن : ئه ی بۆچی کۆچبه ران و پشتیوانان وه که ئهم فهرمووده یان لی نه گێرپاوه ته وه ! منیش ده لیم : برا کۆچبه رکانم و برا پشتیوانه کان خه ریکی کاسبی و کپین و فروشتن بوون ، به لام من که سیکی که م ده ست بووم و له بازرگانی و کپین و فروشتنه وه دوور بووم و زۆر جارن له گه ل پیغه مبه ری خوا (ﷺ) ده مامه وه و کاتی ئه وان دیار نه بوون من له لای بووم وه کاتی ئه وان فهرمووده یه کیان له بیر ده چوو من وه بیرم ده هاته وه ، وه پیغه مبه ری خوا (ﷺ) له فهرمووده یه کدا ، به ابو هريره ده لیت : (انه لن یسط احد ثوبه حتی اقضى جميع مقالتي ثم یجمع الیه ثوبه ، الا و عی ما أقوله) .

واته : هه ر که سی که کراسه که ی راخست تا من له هه موو قسه کانم ده بمه وه و ئه و جا کراسه که ی به خۆیه وه کۆبکاته وه (له خۆی بگریت) ئه وه بیدار وشیار ده بی له وه ی که ده لیم . منیش بوورده که م راخست تا له فهرمایشته کانی بوویه وه ، و ئه و جا له سینهم گرت ، به و جوړه له و فهرمایشته نه ی هه چم له بیرچوو ^۲.

له پیاوایه تیکی دیکه دا هاتوو : ده لیت : ده لێن که بۆچی پیاوایه تی زۆرم له پیغه مبه ری خوا (ﷺ) هه یه - خوا شاهیده - که من کابرا یه کی نه دار بووم ، ئه وه نده ی تیری سکی خۆم پوژانه هه بوو نه زیاتر و زۆر جارن له گه ل پیغه مبه ری خوا (ﷺ) بووم وه پوژنی پیمانی فهرموو : (من یسط ثوبه حتی اقضى مقالتي ثم قبضه الیه ، لم ینس شیئا سمع منی ابداً) فهرمووی هه رکه س جله کانی بلاوکاته وه و راخات تا له قسه کانم ده بمه وه و ئه و جا جله کانی کۆکاته وه و له خۆی بگریت هه رگیز ئه وه ی له منه وه ده بییستی له بیر ناچیت

^۱ بروانه کتبی : (الاسرائیلیات و الموضوعات فی کتب التفسیر) ی ابی شهیبه .

^۲ - صحیح / بوخاری ده ری هه تئاوه (۴ / ۲۴۷) ، مسلم (۲۴۹۲) .

منیش وام کرد . دهی سویند بهی که سهی (محمد) (ﷺ) ی بههق ناردووه هرگیز شتیکم لییه وه گوی لی بو بیت له بیرم نه چوه ^۱ .

۲ - ابو هریره هات بو مالی عائشه (ﷺ) ، خاتوو عائشه پیی وت : بهراستی زورت له پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ) وهرگرت ! وتی : ئه‌ری وهللا دایه ، نه ئاوینه و نه کلدان و نه خه‌زوبه‌ز سه‌رقالی نه‌کردووم لیی . ئه‌ویش فهرمووی : ئه‌لبه‌ت (یاخود ده‌شی وابی) ^۲ .

" پی لینی هاهه‌لان به زانستی ابوهریره "

۱ - له (ابن عمر) هوه ، به ابو هریره ده‌لیت : بهراستی تو له هه‌موومان زیاتر په‌یوه‌ستی پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ) بوویت و له هه‌موویشمان زانتریت به فهرمایشته‌کانی ^۳ .

۲ - ابو هریره له دیوه‌که‌ی عائیشه‌دا ئه‌نیشت ، و قسه‌ی ده‌کرد ، ئه‌وجا ئه‌یووت : ئه‌ی خاوه‌نی ئه‌م دیوه ، ئایا هیچ نکولیت له قسه‌کانم هه‌یه ؟ ئه‌ویش که له نوێزه‌که‌ی ده‌بوه ، هیچ نکولی یه‌کی له قسه‌کانی نه‌بوو ، به‌لام ده‌یووت : پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ) وه‌ک ئیوه قسه‌کانی نه‌ده‌هونیوه (سه‌رد نه‌ئه‌کرد) ^۴ .

هه‌رچی ئه‌م فهرمووده‌یه‌شیه‌تی (ﷺ) که ده‌لیت : له پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ) دوو ئامان له زانست و فهرمایشته‌کانیم له‌به‌ر کردووه یه‌کی‌کیانم به‌ناو خه‌لکیدا بلاو کردووه ته‌وه ، به‌لام ئه‌وی دیکه‌یان ، ئه‌گه‌ر بلاوم کردایه ته‌وه ئه‌م گه‌رووم به‌به‌رین دده‌ا ^۵ ، زه‌هه‌بی ده‌لیت : ئه‌مه به‌لگه‌یه له‌سه‌ر به نه‌ینی هیشتنه‌وه‌ی هه‌ندی له‌و فهرموودانه‌ی که فیتنه نه‌بزوینی له‌ناو بنچینه و لقه‌کاندا ، یان له پیاوه‌ل‌دان و به‌دوێژی یه‌کاندا ، به‌لام

^۱ - صحیح / بخاری (۱ / ۱۹۰) و مسلم (۲۲۹۴) .

^۲ - صحیح : حافظ له ((الاصابه)) دا باسی کردووه گه‌راندویه‌تیوه بو ابن سعد و دانه‌پاله‌که‌ی به (جید - باش) داناوه .

^۳ - دانه‌پاله‌که‌ی (صحیح) ه : ترمزی له (المناقب) دا ده‌ره‌ینانی کردووه و بپوانه صحیح سنن الترمزی (۳۰۱۳) .

^۴ - صحیح : مسلم ده‌ره‌ینانی کردووه (۲۴۹۳) .

^۵ - صحیح / بخاری ده‌ره‌ینانی رنووه (۱ / ۱۹۲ ، ۱۹۳) له بابی (زانست) دا .

ئەو فەرموودانەی پەيوەندی یان بەحەلّ و حەرامەو هەیه ، بە هیچ شیوەیەك نابێ بشاردرێتەو ، چونکە لە بازەنە بەلگە و پوون کردنەوێ رێگەی راستدایە .

لە صەحیحی بوخاریدا فەرمايشتی عەلی (ﷺ) هاتوو دەفەرموێ : (لەگەڵ خەلکیدا قسە لەسەر شتانیك بکەن کە ناشنایەتیان پێی هەیه و ئەو شەیی کە نکوێ لی دەکەن و بێ برەوان پێی واز لی بینن ، مەگەر دەتانەوێ و حەز ئەکەن خودا و پێغه مبهەرەکی بە درۆ بخێنەو ؟)

هەر بەو جوێرەش ئەگەر ئەبوهریرە ئەو بەشە زانستەیی بلۆبکرایەتەو ، ئازاردەرا ، بەلکو دەکوژا ^١ . وە مامۆستا (شعب الارئوط) دەلێت : زانایان ئەو ئامانەیی کە ابوهریرە بلۆی نەکردەو ئەخەنە بابی ئەو فەرموودانەیی کە پیشەوایانی خراپە و خراپەکاری نیشان دەدات ، لەگەڵ حال و سەردەمیاندا .

و ئەبو هریرە بە ناراستەوخۆ هەندیکێانی ناودەبرد و بەراشکای نەیدەوت لە ترسی گیانی خوێ لییان ، وەک ئەم فەرمايشتی : (پەنا ئەگرم بە خوا لەسەری شەست و ئیمارەتی هەرزەکان ئامازەیه بە جێنشینیایەتی یزیدی کوپی معاویه ، چونکە لە سالی شەستی کوچیدا بوو ، وە خوا گەورە دواکەیی گیرا کرد و پێش ئەو سالی کوچی دوايي کرد .

وە ابن المنیر دەلێت : هەندی کەس ئەم فەرموودەیان کردووەتە بیانوو بۆ بەراست دانانی بیروپا پوچەکانیان و بروایان وایە کە شەریعەت سەروژێری هەیه (شتی ئاشکرا و دیاری هەیه و شتی ناوەکی و نیهینیش هەیه) ئەمەش بیروپاکی پوچەلە ، و دەرئەنجامەکی هەلۆشەوێە لە ئایین . ئەبو هریرەش (ﷺ) مەبەستی لە فەرمايشتی کە دەلێت : (بڕینی لی دەکەوتەو) ئەوێه : گەر ئەهلی خراپە گوێیان لی بێ کار و کردەوێکانیان عەیدار ئەکات و هەلۆکانیان بە گوێمراي و پێ هەلەکردن دانهی ، دەدەن لەسەری و دەیکوژن .. وە ئەمە پشەتگیری ئەو پایە ئەکات کە دەلی ئەو فەرموودانەیی پەيوەندی یان بە حوکمە شەرییەکانەو هەیه نابێ لە بازەنی نەینیدا بمیێتەو ^٢ .

^١ - بروانە : سیر اعلام النبلاء (٢ / ٥٩٧ ، ٥٩٨) .

^٢ - بروانە : پەراوێزی (سیر اعلام النبلاء) (٢ / ٥٩٧) .

"بەرەكەتی دوعای پیغەمبەری خوا (ﷺ) بۆ دایکی ابو ھریرە (رضی اللہ عنہ)"

لە (ابی کثیر السحمی) یەوہ ، دەلیت : ابو ھریرە پێی و تم : سویند بە پەروردگاری ھەق ، خوا کەسیکی ئیماندارێ خەلق نەکردووە ناوی منی بیستی و خوشی نەویستیم .

و تم : جا چۆن ئەزانیت ؟

فەرمووی : دایکم کەسیکی بێ باوەر بوو ، وە من بانگم ئەکرد بۆ ئیسلام ، بەلام وەلامی نەئەدامووە و باوەری نەئەھینا ، پۆژیکیان دووبارە بانگم کردووە بۆ ئیسلام بەلام شتانیککی و تەدبیرە پیغەمبەری خوا (ﷺ) پیم ناخۆش بوو . بۆیە ھاتم بۆ لای پیغەمبەری خوا (ﷺ) بەدەم گریانەووە و ھەوالەکم پێ دا و داوام لێ کرد دوعای بۆ بکات . ئەویش فەرمووی : (اللهم اهد ام ابی ھریرہ) فەرمووی : ئەی پەروردگار ھیدایەتی دایکی ئەبو ھریرە بدە ...

منیش خێرا بەرەولای دایکم پۆشتە تا مژدە پێ بدەم ، ھاتم دەبینم دەرگا کە داخراوە دەنگی شلپە ئاودیت ، شتیکم کرد بۆ ئەوێ ھەستک پێ بکات ئەوجا دەرگاکی بۆم کردووە دەبینم جل و بەرگەکی لەبەر کردووە و سەری داپۆشیووە و دەلیت : ((الشهد ان لا اله الا الله ، و ان محمدا عبده و رسوله)) . دەلیت : خێرا گەرامووە بۆ لای پیغەمبەری خوا (ﷺ) و لە خۆشیدا ئەگریام وەك چۆن پێشتر لە خەفەتدا گریام ، و ھەوالەکم پێدا و و تم : ئەی پیغەمبەری خوا (ﷺ) ، داوا لە پەروردگار بکە با من و دایکم لە لای بەندە ئیماندارەکانی خوشەویست بکات . ئەویش فەرمووی : (اللهم ، حبب عبيدك هذا و امه الى عبادك المؤمنين ، و حببهم اليهما) .^١

ئەی پەروردگار ، ئەم بەندە یە خۆت و دایکی خوشەویست کە لای بەندە ئیماندارەکان و بەندە ئیماندارەکانیشت لە لای ئەوان خوشەویست کە .

^١ - اسنادەکە (حسن) ه : احمد (٢ / ٢١٩ ، ٢٢٠) زەھەببە (السير) دەلیت : اسنادەکە (حسن) ه

" سوپاسگوزاری "

له (مضاری کوږی حزن) هوه ، ده لیت : شهوېك پېم ده كرده ، گویم له (الله اكبر) ی پیاویك بوو ، خیرا به خۆم و ولاخه كه مه وه بهره و لای پوښشتین . پرسیم : كییت ؟ وتی : ابو هریره . وتم : نهم تهكیره یه چی بوو ؟ وتی : سوپاس كردنی خوا بوو . پرسیم له سهر چی ؟

وتی : به كړی گیرای (سیره ی كچی غزوان) بووم به شوین قاچه كاندا و نه وهنده ی تیری سکی خۆم نانم هه بوو . کاتئ نه وان به سهر ولاخه كانه وه بوون من به پیی پیشه پویم ده كړدن و هكاتئ له جییه ك داده به زین خزمه تم ده كړدن ، دواتر خوا ی گه وړه كړدی به خیزانم ! و نیستا ژنی منه .^۱

وه جاریکیان (ﷺ) نویژی ده كړد و کاتئ سه لامی دایه وه ، دهنگی بهر زكړده وه و فهرمووی : سوپاس بۆ ئه و خوایه ی نهم ئاینه ی كړدووه ته بناغه ی شته كان و ابو هریره ی كړدووه ته نیمام و پیشه و ، دوا ی نه وه ی بهر كړی گیرای كچی غزوان بوو و هینده ی تیری سکی خۆی هه بوو ، له سهر قورسایي و باركیشی قاچه كانی)^۲

" دادگه ری "

چه سپاوه كه عمری کوږی خه تاب (ﷺ) ابا هریره ی كړدووه به سهركار له سهر (بحرین) هوه ، نه وه بوو به بری ده هزاره وه هاته وه . عومهر (ﷺ) پیی وت : نهم ماله ت مه لگرتووه بۆ خۆت نه ی دوژمنی خوا و دوژمنی قورئانه كه ی ؟ ابوهریره یش پیی وت : من دوژمنی خوا و قورئانه كه ی نیم ، به لكو دوژمنی نه وه م كه نژایه تی خوا قورئانه كه ی ده كات . نه ویش فهرمووی : نه ی نهم پاره یه ت له كوئ بوو ؟ نه ویش وتی : بهرو بووم و قازانجی مالی خۆمه و نرخى دهغل و دانى بهنده یه كى (كۆيله) خۆمه و له گه ل موچه ی خۆمدا كه كۆبوه ته وه ..

^۱ - پیاوانی جی متمانن : ابونعیم (۱ / ۲۸۰) و غیری نه ویش . الارنؤوط (سیر) ۶۱۲ .

^۲ - ابونعیم له (الطیه) (۱ / ۲۷۹) دهره یئانی بۆ كړدوه .

به دواى بابه ته كه دا چوون ، ده بینن ههروایه كه نه بوهریره وتی : دواى ئهوه پیشهوا عمر بانگی کردهوه كه ویلايه تیكى بداته دهست ، پازی نه بوو .. عومهریش (ﷺ) پیى وت : رقت له گرته دهستی کاره ، له کاتی کدا له توباشتر داواى کارى کردووه : ئهویش (یوسف) بوو سهلامى خواى لی بیّت ! ابوهریرهش (ﷺ) فهرمووی : یوسف پیغه مبرى کورى پیغه مبرى کورى پیغه مبره و من (ابوهریره کورى امیمه) م . و له دوسى شت ئهترسم . فهرمووی بو نالییت : له پینج شت ؟

ابوهریره فهرمووی : ئهترسم بهی ناگایى و بهی زانیاری شتی بلیم ، وه ئهترسم به پهله و بی پشوو دریژى داوهرى بکهه و ئهترسم له دواوه لیم بدریت وه له مال و مولکم دابمالریم و جنیو به ناموسم بدریت ^۱

بهه جوړه ده بینن كه عمر (ﷺ) لا گری و یارمهتی كهس ناكات ههروهه موجهالهى هیچ دروستكراویك ناكات باهوهلى پیغه مبرى خوایش بیّت (ﷺ) ، وه عمر (ﷺ) ئهگهر خوى كهسیك بوايه دهستی بو (بیت المال) ی موسلمانان بریدایه ، بوى نه بوو ئهوه به ابوهریره بلی .

وه ئیمه له ئیستاو له سهردهمانى دیکهشمان بیستوه كه یه کلاکردنهوهی کیشه و لادانهكان له رزۆكى پیوه دیار بووه و زۆر جاریش نیشانهكانى ههق و راستی له دهست داوه . له بهر ئهوهی بهرپرسی یهکهه له نامرازی حوکم دا دهستی هه بووه له لادانه کهدا و دواتریش هیژى ریگریکردنى لادانى نه بووه ، چونكه خویشی تیااییدا به شدار بووه ^۲ .

" وفات "

ژیانی ابیهریره دریژهی کیشاو .. لهوه دهترسا توشی فیتنه و ستهه بیّت .. بویه دوعای ئهکردو ئهیفهرموو : ((ئهی پهرومردگار ، ئههگهینیته سالی شهست)) ^۳ ئهوه بوو لهو سالهدا یاخود به سالیك پیشتر وهفاتی کرد . ئهوه بوو کاتی نهخوش كهوت (ﷺ) ، مروان هاته لای و پیى وت : خوا شفات بدات ئهی ئهباهریره . ئهویش

^۱ - پیاوانی جی متمانن : ابن کثیر له (البدايه) باسی کردووه ، (۸ / ۱۱۳) له عبدالرزاقه وه .

^۲ - (من فقه عمر) ی د . محمود محمد عماره (۵۱) .

^۳ - پیاوانی جی متمانن : الحافظ له (الفتح) دا (۸ / ۱۳) باسی مریوه الارنوط (سیر ۲ / ۶۲۶) .

فەرمووی: ئەمە خۆی پەرۆردگار ، بەراستی حەزم بە لایقایی تۆیە ، دە تۆش حەزم بە لایقایی من بکە . ئەو بوو هیشتا مەروان نەگەشبتووو ناوهراسستی بازار لە گەڕانەویدا ، ئەبو ھەریرە (ﷺ) وەفاتی کرد . وە لە (سلم ی کوپی بشیر) ھو ، ئەبو ھەریرە (ﷺ) لە کاتی نەخۆشی یەکەیدا گریا پرسى یان بۆچی دەگریت ؟ فەرمووی : بۆ ئەم دنیاىەى ئێوە ناگیریم ، بەلکو بۆ دەوری سەفەر و کەمى تۆیشوو دەگیریم وە بۆ ئەو دەگیریم کە دانیام بەسەر (سراط) دا دەپۆم کە یان ئەکەومە ئاگرەو یان بەھەشت و نازانم بۆ کامیان دەبریم ^۱ .

پاش وەفاتی ئەبو ھەریرە (ﷺ) پێشەوا وەلیدی کوپی عتبە دواى نویژی (عەسر) نویژی لەسەر کردوو (ابن عمر) و (ابو سعید) جەنازەکەیان بەرپى کردوو و لە (بقیع) سپاردەکراو .

^۱ - بیوانه : الحلیه (۱ / ۲۸۲)

" ٤٤ - خباب ی کوپی الارت (ﷺ) "

" کیوئ له ناراسی "

خه بابی کوپی ئه رت ی کوپی خوه یلیدی کوپی سعدی کوپی خزیمه یه وه به (ابا عبدالله) ناو دهینریت . به دیل گیرا و فروشرا به (ام انمار) له مهککه ، وه (خباب) پیش ئه وه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) بجیتته مالی (ارقم) ، موسلمان بووه ، وتراوه که (شه شه م کهس بووه موسلمان بیت ، واته شهش یهکی ئیسلام بووه ههروهک (کردوس) دهلیت : ^١ له خانه دان و په سه نه یه که مینه کانه ، ناماده ی به دروئهوانی تریش بووه .

" نارامگری له سه ره شه که نه دان "

(طارق ی کوپی شهاب) دهلیت : خباب له کوچمه ره یه که مینه کان بوو وه یهکی بوو له وانه ی له پیناوی خوادا نه شه که نه ده را . وه (ﷺ) مه ولای (ام انمار) ی کچی سباعی خزاعی بوو ، بی باوه ران به جو ره ها شیوه نازاریان دها .. به قزرا یانده کیشا و وه ملیان زور به توندی باده دا و چه ندین جار له سه ره سکلی داگرساو پالیان ده خست و به ردیان له سه ری دانه نا بو ئه وه ی نه توانی هه لسیته وه ^٢ .

خباب دهلیت : پیغه مبهری خوا (ﷺ) له سه ره بورده که ی له ژیر سیبه ری که عبه دانیشتبوو ، سکالای حالی خو مانمان برده ی و پیمان وت : ئایا یارمه تیمان بو ناخوازیت ، ئایا دوامان بو ناکه یت ؟؟ ئه ویش فهرمووی : ((قد کان من قبلکم یؤخذ الرجل الحدید ما دون لحمه و عظمه ما یصده ذلک عن دینه ، واللّٰه لیتمن اللّٰه هذا الامر حتی یمیر الراكب من صنعاء الی حضرموت فلا یخاف الا اللّٰه ، والذنب علی غنمه و لکنکم تستعجلون)) ^٣

^١ - میثمی دهلیت : ته به رانی به (مرسل) ی گپراویه یتیه وه وه پیاوانی هه تا نه گاته کردوس پیاوانی (الصحیح) ن (کردوس) یش جی متمانه یه . المجمع (١٥٦٢٩) .

^٢ - ئه وانه : الرصی المختوم (٧٩) .

^٣ - صحیح / بوخاری پیاویه تی کردوه .

فهرمووی : له نه تهوه کانی پيش ئیوه دا پیاویان دهینا و چالیان بۆ هه لده کهند و ده خرایه ناوی ، ئهو جا مشاریان ئه هینا و له سه ریه وه ئه یانکرد به دووبه شوه به شانیهی ئاسنین گوشتی له شیان له ئیسکه کانی راده مالی ، که چی نه وه هرگیز له ئاینه که ی لاینه ئه دا و په شیمانی نه ئه کرده وه ، سویند به خوای گه وه ، په رومردگار ئهم ئاینه وه هاسر ده خات که گه شتیار له (صنعاء) وه بچیت بۆ (حضر موت) و له هیچ شتیکی نه ترسی ته نها خوا نه بی و له کاتیکا گورگ به سه ر مه ره کانیه وه یه تی ، به لام ئیوه په له تانه .

((ئه بی پیغمبره ی خوا (ﷺ))) چی له ده ست بی بیکات بۆ ئهو بی چارانه ؟ له راستیدا ئهو ناتوانی پاریزگاری له هیچ که سیکیان بکات ، چونکه ئهو توانای به رگری کردنی نه فسی خویشی نی یه ، ئهو له نوێژه کانیدا و له کاتی کړنوش برندا ریخۆله و ناوسکی گیانه وه ری سه رپروایان فری ئه دایه سه ری و... پیسی له به رده م ماله که یدا پۆنه کرا ، و جگه له ئارامگرتن کاریکی تری له ده ست نه ئه هات .

پیغمبره ی خوا (ﷺ) هاوه لانی کۆنه کرده ته وه له سه ر سوود و قازانجیکی ئانی یان دواخراو ، به لکو ئهو به رچاو پرونی کردوون و ئهو هه قه ی خسته پرو که سه رده مانیکه په رده ی به سه ردا دراوه ، و لیلی و بارگرانی به سه ر دلکه نه وه سه ریوه ته وه تا ئاشنا بیته به یه قینه سه روستی یه که له سه ری هاووته بوون و بی ناگایی مه حروم و بی به شی کردووه لی ، ئهو مروقی گه یاند به په رومردگاری و به وه ش به ستیه وه به ریشه ره سه نه که یانه وه .. له کاتیکا که ئه وان پیشتر په رۆش و هه ناسه سارد بوون ، ئهو نه مری و فه نابووینی بۆ خه لکه ی به راورد کرد ، ئه وانیش ئاخیره تی هه میشه ی یان هه لبرژرد به سه ر دنیا ی کۆتایی هاوودا ، هه روه ها مافی هه لبرژردنی دا پییان له نیوان چه ند بیتیکی بی بایه خ و په رومردگاریکی مه زندا ، ئه وانیش رقیان له و بته دروست کراوانه هه لگرتو پرویان کرده به دیهینه ری ئاسمانه کان و زه وی .

محمد (ﷺ) ئه وه نده ی به سه ئهم چاکه مه زنه پیشکه ش کات ، هه روه ها هاوه لانیشی ئه وه یان به سه له ژیر چاودیری و خه مخوری ئه ودابن ، وه هه رکات ئازاردان با چاوه رپی پاداشت بن ، و هه رکات دژایه تی کران له لایه ن به نده و کۆیله ی بته پیسه کانه وه با په یوه ست بن به وه وه پیی ئاشنان و لیی ناگادار کراون ، بی گومان شه ری نیوان کوفر و باوه ره میشه به رده وامه ، و پۆژیک ته پ و تۆزی ئهو جه نگه داده مرکیت و په رده به پروی شه هیدان له لایه ک و تیاچوان له لایه کی تره وه هه لده ریته وه . هه روه ک

په‌رده له‌سهر پوی باو‌مردارانیک که له‌سهر فرمانی خوا هه‌لساون و بی باو‌ه‌پرانیک که به‌فرمانی نه‌و‌زاته سهر شو‌پ کراو هه‌لده‌دریته‌وه^۱

"مانه‌وه‌ی له‌سهر حق"

له (خباب) هوه ، ده‌لیت : من له مه‌ککه شمشیرم دروست نه‌کرد ، نه‌وه بوو شمشیری‌کم بو (عاس ی کو‌پی وائل) دروست کرد و هاتم داوای پاره‌که‌ی لی بکه‌م ، پیی وتم: ناتده‌می هه‌تا محمد(ﷺ) به‌ درونه‌ خهریته‌وه ، منیش پی‌م وت : من محمد (ﷺ) به‌ درونا‌خمه‌وه تاوه‌کو ده‌مریت و زیندوو نه‌کریته‌وه (واته : مه‌حاله شتی وابکه‌م) .

وتی : ده‌ی نه‌گهر زیندوش کرامه‌وه نه‌وه من خاوه‌نی مال و سامانم و داو‌مریت نه‌که‌م . منیش نه‌مهم بو پیغم‌مهری خوا (ﷺ) باس کرد . نه‌وه بوو نایه‌تی : ﴿ اَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا .. ﴾ سوره‌ مریم (۷۷) . دابه‌زی^۲ . واته : نایا نه‌و جو‌ره که‌سانه‌ت بینیه‌وه که باو‌م‌پی به‌ نایه‌ت و فه‌رمانه‌کانی ئیمه‌نی یه ؟

"به‌خشی‌نی له‌ پیناوی خوادا"

له (ابی وائل شقیق ی کو‌پی سلمه) وه ، ده‌لیت : له کاتی نه‌خوشی یه‌که‌یدا هاتین بو‌لای خبابی کو‌پی الارت ، فه‌رموی : نه‌م تابوته هه‌شتا هه‌زار دره‌می تیا‌یه ، سو‌یند به‌خوا هیچ قه‌یتانی‌کم پی تووند نه‌کردوه‌ته‌وه (واته : مالی دنیا‌م پی نه‌پازاندوه‌ته‌وه و سه‌رقالم کات) و هیچ ده‌روژه‌که‌ری‌کیشم (سائل) لی بی به‌ش نه‌کردوه‌وه نه‌وجا ده‌ستی به‌ گریان کرد . پرسیان : بو‌چی ده‌گریت ؟ فه‌رموی : بو نه‌وه نه‌گریم که کاتی هاوه‌لانم کو‌چیان کردو پو‌یشن دینا هیچ شتی‌کی لی که‌م نه‌کردن وه ئیمه‌ش دوا‌ی نه‌وان ماینه‌وه‌و تاوامان لی هاتوو هیچ جیه‌که شک نابه‌ین جگه له خو‌ل و خاک^۳ .

^۱ - بروهانه : (فقه‌ السیره) ی غه‌زالی (۱۱۲ ، ۱۱۳) .

^۲ - دانه‌پاله‌که‌ی (صحیح) ه بخاری گ‌ی‌راویه‌تیه‌وه ، عاسی کو‌پی وائل له بی باو‌ه‌پانی قوره‌یش و نه‌وانه بوو گالته‌ی به‌ زیندوو بوونه‌وه نه‌هات .

^۳ - بروهانه : صفه‌ الصفوه (۱ / ۲۲۳) .

وه له قیس ی کوپی حازمهوه ، دهلیت : سەردانی (خباب ی کوپی ارت) مان کرد له نهخۆشی یهکهیدا ، ئەو حەوت جار لەسەر سکی داخ کرابوو ، فەرمووی : لەبەر ئەوه نەبوايه که پیغه مبهری خوا (ﷺ) نەمی لی کردووین دوعای مردن بکهین ئەوه داوام دەکرد ، بەراستی نهخۆشی یهکهەم درێژهی کیشا ^۱ .

وه (ﷺ) له کوفه وهفاتی کرد و علی کوپی ابی تالیب (ﷺ) نوێژی لەسەر کرد. بهو جوړه جهستهی ماندووی له دنیا پزگاری بوو تا له پال پیز و کهره می خودای میهره باندا بجهوێتهوه .

^۱ - بروانه : صفوة الصفوة (۱ / ۲۲۲) .

" ٤٥ - عبدالله ی کوپی عمر (ﷺ) "

" بهراستی عبدالله پیاویکی باشه " فرموده ی پیروز ..

کی یه ؟

عبدالله ی کوپی عمری کوپی خهتاب (ﷺ) و پیشه‌وای پابر و شیخی نیسلام (ابو عبدالرحمن) ه ، هر به مندالی موسلمان بوو ، پاشان هیشتا بالغ نه‌بوو بوو له‌گه‌ل باوکیدا هیجره‌تی کرد .. پوژی نوحود به بچوک دانرا و بهشداری پی نه‌کرا بویه یه‌که‌مین غمزا ، که بهشدار بوو تیایدا (خنده‌ق) بوو . ه‌روه‌ها یه‌کیکه له‌و به‌ریزانه‌ی له‌ ژیر داره‌که‌دا به‌یعه‌تیا ن دایه پیغه‌مبری خوا (ﷺ) .

بخاری له (ابن عمر) هوه ده‌گیریت‌هوه ، وتویه‌تی : پوژی نوحود نیشانی پیغه‌مبری خوا (ﷺ) درام نه‌و کاته چوار ده سال ته‌منم بوو ، له‌بر نه‌و مؤله‌تی نه‌دام ، بهشدار بم . مجاهید ده‌لایت : ابن عمر له پوژی فه‌تی مه‌که‌دا ناماده بوو ، ته‌مه‌نیشی بیست سال بوو ..

" چاکی یه‌کانی "

١ - له دایکی ئیمانداران (عائشه) وه (ﷺ) ، ده‌لایت : که‌سم نه‌دیوه هینده‌ی (ابن عمر) په‌یوه‌ست بی به‌قورنان و جیبه‌جی کردنیه‌وه ...

٢ - وه له جابری کوپی عبدالله وه ، ده‌لایت : (که‌س نی یه له ئیمه به دنیا که‌شیتبی و نامانجی تیدا دروست نه‌کردبی ، ته‌نها (ابن عمر) نه‌بیئت) .

٣ - وه نه‌بو سه‌له‌مه‌ی کوپی عبدالرحمن ده‌لایت : (ابن عمر وه‌فاتی کرد ، نه‌و له پله‌و پایه و چاکه‌کاریدا له ئاستی باوکیدا بوو) .

" خه‌ویتیکی راست "

سالم له باوکیه‌وه ده‌گیریت‌هوه ، ده‌لایت : هر پیاویک له ژیا نی پیغه‌مبری خوا (ﷺ) خه‌ویتیکی بدی‌بایه‌ بو‌ی ده‌گیرایه‌وه ، وه من کوپیکی سه‌لت و لاو بووم ، وه له

مژگوت دهخوتم ، جارېك له خهونندا دوو فريشته هاته لام و برديان بۆ لای جههه ننه م
دهبينم ناگرې جههه ننه م هروك بير لولخور دوو (پيچراوهيه) و (شاخې) * هيه و
خهلكيكي تيا بوو نه مناسينهوه ، و هر له بهر خو موه دهموت : (أعوذ بالله من النار) پهنا
دهگرم به خوا له ناگر ، نمرجا فريشته يه هاته لامان و فرمويي ئه وه چاره نووسی تو
نيه ، منيش خهونه كم گيږايه وه بۆ حه فسه ^۱ ، ئه ویش گيږايه وه بۆ پیغمبري خوا
(ﷺ) ، پیغمبري خوا (ﷺ) فرمويي : (نعم الرجل عبدالله لو كان يصلي من الليل) .

واته : باشتري پياو عبدالله يه ، نه گم شتيك له شهودا بيدار كاته وه و نويژي تيا
بكات .. ئه وه بوو عبدالله (ﷺ) دواي ئه وه زور به كمی شو دهنووست و زور به ي
كاته كانی شموي زيندو ده كرده وه ^۲ . هروها (نافع) هاوشيوه ئه مه گيږايه تيه وه و
تيايدا هاتوه پیغمبري خوا (ﷺ) فرمويي تي : (ان عبدالله رجل صالح) بهرستي
عبدالله پياوي باشه ..

" وړ له گه ل سونه تي پاكي پیغمبري خوادا (ﷺ) "

ابن عمر زور ده ستگر و پيداگر بوو له سمر سوننه ت و هينده ي خه تي ده ستي ليی
لاينه دده . به لگه ش له سمر ئه وه زوره ، له وانه :

۱ - له (نافع) وه ، ابن عمر شويڼ پي پیغمبري خواي (ﷺ) هه لده گرت له
هرچيه كدا نويژي تيا بكرديا ، هه تا جاريكيان پیغمبري خوا (ﷺ) له ژير داريكدا
دابه زي دواي ئه وه ابن عمر زوو ده چوو له ئه و داره و ئاوي دده تاوه كو وشك
نه ييت ^۳ .

* - (قرن يان شاخ) ي بير / دوو مناره يه له سمر بيردا دوست نه كړين و ته خه يه كي له سمر دانه نريت بۆ
به ستنه وه ي گوري سه كه پييه وه .

^۱ - حه فسه ي كچي عمر (ﷺ) و خوشكي عبدالله و دا يكي نيماندارانه .

^۲ - صحيح بخاري و مسلم گيږلويانه ته وه .

^۳ - بړوانه : اسد الغابه (۲ / ۲۴۱) .

۲ - هەر له (نافع) هوه ، له ابن عمر هوه ، دهلیت : پیغه مبهري خوا (ﷺ)
 فهرمووی : (لو تركنا هذا الباب للنساء) نهگهر ئهم دهرگایه مان بهجی هیشتا بهجی
 ئافرهتان باش بوو ... نافع دهلی : دواي ئهوه ابن عمر لهو دهرگایه وه هات و چووی
 نهکرد ههتا وهفاتی کرد ^۱ .

۳ - هەر له (نافع) هوه ، له ابن عمر هوه ، له سهر ریگای مهککه سهری
 ولاخه کهی دهگرت (لغاوه کهی) و پیچی پی ئهکرده و ئهيووت : بهلکو سميک بکهوئته
 سهر سم ، واته بهلکو ئهمه خوا به پیی ولاخه کهی بکهوئته سهر شوین پیی ولاخه کهی
 پیغه مبهري خوا (ﷺ) . وادیاره یغه مبهري خوا (ﷺ) ی بینیه که لهو شوینه وه
 ولاخه کهی تیپهراندوه .

" ترسی ابن عمر (ﷺ) "

جاریک پیاوی به (ابن عمر) ی وت : ئهی باشتین کهس ، یاخود ئهی کوپی
 باشتین کهس . ئهویش فهرمووی : نه باشتین کهسم و نه کوپی باشتین کهسیشم ،
 بهلکو بندهیهکم له بندهکانی خوا ، و تکاکارم له زاتی (الله) و لئی دهرسیم ، سویند
 به خوا واز له پیاو ناهینن تا بههلاکهتیا ئهبن ^۲ .

بهروانه ، خوینهری بهریز چون ئهم پیشهوا مهزنه نهخووشی له خو پازی بوون له
 خوئی دور ئهخاتهوه ... کهچی له پوژگاری ئهمروماندا کهسانیک ئهبینین خو بهزلزاین و
 له خوبایی بوون خواردوو بهتی و له بنچینهشدا له تهرزودا هیچ نرخیکی نیه ، بهراستی
 مروقه زور سوک و بی بایهخه کاتی قهدری خوئی نازانی . ههروهها کاتی قورئانی دهخویند
 دلی خشوعی دهبرد و فرمیسک له چاوهکانیهوه دادهباری - له نافع هوه ، دهلی : کاتی ابن
 عمر ئهم ئایهتهی دهخویند : ﴿ اَلَمْ يَأْتِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ ... ﴾ سورة الحديد،
 آیه (۱۶) .

^۱ - پیاوانی جیی متمانهن : ابن سعد (۱۶۲ / ۴) مه بهستیش بهکیکه له دهرگاکانی مزگهوت (مسجد
 الحرام) .

^۲ - دانه پالکهی (صحیح) ه : ابونعیم (۳۰۷ / ۱) .

واٽه : نایا ئیتر کاتی ٺهوه نه هاتووه بۆ ٺهوانه ی که باومریان هیئاوه ، دلّهکانیان به نووری ئیمان ملکهچ و پوناك بیتهوه ، ترسی خوی تیدا بروینن به هوی یادی بهردهوامی خواوه ... دهگریا ههتا گریان بهسهریدا زال ٺهبوو ^۱ .

پهرستشی

میژوو چه‌ند به‌ره‌ه‌میکی جوانمان له پهرستشی (عبدالله) (ﷺ) بۆ ده‌گوانیته‌وه ، له‌وانه :

۱ - به‌ردیکی گه‌وره‌ی هه‌بوو که بۆ ئاو‌تی‌کردن هه‌لکۆلرا بوو ، هه‌تا ٺه‌یتوانی له ناویدا نویژی ٺه‌کرد و ٺه‌وجا ٺه‌چوووه سهر جیگا و سهر خه‌ویکی ٺه‌شکاند و دووباره هه‌لده‌سایه‌وه ده‌ست‌نویژی ده‌گرت و نویژی ٺه‌کرد ، له شه‌ویکدا چوار تا پینج جار ٺه‌مه‌ی دووبات ٺه‌کرده‌وه ^۲ !!

۲ - به نافع یان وت : ابن عمر له ماله‌که‌یدا چی ٺه‌کرد و خه‌ریکی چی بوو ؟ وتی : ئیوه هه‌رگیز به‌رگه‌ی ناگرن ، ده‌ست‌نویژی تازه بۆ هه‌موو نویژیک و قورئان خویندنی‌ش له نیوان نویژیک و یه‌کیکی تردا ^۳ .

۳ - هه‌ر له (نافع) هوه ، ده‌لیت : ٺه‌گه‌ر ابن عمر نویژیکی جه‌ماعه‌تی له کیس چووايه ٺه‌و شه‌وه هه‌مووی زیندوو ٺه‌کرده‌وه به نویژ کردن ^۴ .

خۆشه‌وبستی (ابن عمر) (ﷺ) بۆ پیغمه‌بری خوا (ﷺ)

له (عاصم ی کوپری محمدی العمری) یه‌وه ، له باوکیه‌وه ، ده‌لیت : هه‌رجاریک پیغمه‌بری خوا (ﷺ) باس کرا بیئت ، (ابن عمر) ده‌ستی به‌گریان کردووه .

^۱ - پیاوانی جی متمانه‌ن : لو نعيم له (الحلیه) دا ده‌ری هیئاوه ، الارنؤوط (سی ۳ / ۲۱۴) .

^۲ - پیاوانی جی متمانه‌ن : الارنؤوط (سیر ۳ / ۲۱۵) .

^۳ - پیاوانی جی متمانه‌ن : ابن سعد ده‌ری هیئاوه (۴ / ۱۷۰) ، الارنؤوط (سیر ۳ / ۲۱۵) .

^۴ - پیاوانی جی متمانه‌ن : حلیه الاولیاء (۱ / ۳۰۳) ، الارنؤوط (سیر ۳ / ۲۱۵)

وه یوسف ی کوپی ماهک ، ده لیت : (ابن عمر) م له لای (عبیدی کوپی عمیر) بینی ، عه بید خه ریک بوو باسی پیغه مبر ی خوای (ﷺ) ده کرد و (ابن عمر) یش فرمیسک له چاوه کانیوه ده هاته خوار .. وه عبیدی کوپی عمر ثم نایه ته ی خویند : ﴿ فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ ... ﴾ سورة النساء ، آیه ۴۱ . واته : ده بیت حالی ئهو خه لکه چو ن بیت کاتی له هر میلله تیک شایه تی کمان هیئا ...

ابن عمر دهستی به گریان کرد ، ئه وهنده گریان یش و کوشی ته ر بوو ، پیاویک ئه وهنده به حالی ابن عمر نارهت بوو ، وهخت بوو به باو کم بلی قسه کانت کورت که ره وه ، به راستی ماموستات نازاردا (واته ابن عمر) .^۱

همروهک (ﷺ) که سیکی زور دل ناسک و گریاو بووه له کاتی به سهر کردنه وه ی قورئان و گوئی لی بوونی دا . نافع ده لیت : هر گیز نه مدیوه ابن عمر ثم دوو نایه ته ی کوتایی سوره تی به قهره ی خویندی و نه گریا بیت : ﴿ ... وَإِنْ تُبْدُوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفُوهُ ... ﴾ سورة البقرة ، آیه (۲۸۴) .

واته : ئه گهر ئه وه ی له دل و دهر و نتانا جیگیر بووه ، دهری خه ن یان بیشار نه وه خوا دهر باره ی هر لیئان ده پرستیته وه ...

وه دهیفرموو : به راستی ناماریکی سهخت و گرانه (احمد گپراویه تیه وه) همروه ها جاریک (ﷺ) ثم نایه ته ی خویند : ﴿ وَبَلِّ لِلْمُطَفِّفِينَ ... ﴾ تا گه یشته ﴿ يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴾ سورة المطففين ، آیه (۱ - ۶) . ده لیت ئه وهنده گریا و هه نسکی دا بی هیژ و گیان بوو ، و نه ی توانی به رده وام بی له سهر خویندنه وه . (احمد گپراویه تیه وه)

^۱ - ابن سعد دهری هیئا وه (۶۲ / ۴) .

^۲ - واته : هاوار و ناله بو ته راز و بازه کان ، ئه وانه ی که له کیشانه و پیئاونه دا فیل ده که ن (یان له هه لسه نگاندنی خه لکیدا راست نالین ، ئه وانه ی کاتی کشت له خه لکی ئه کړن به زیاده وه یان به ته وای لیئان و رده گرگن ، که چی کاتی شتیان بو ده پیوه یان ده کیشن لیئ ده دزنه وه که میان ده دهنی به فیل ، نایا ئه وانه گومان نابهن که به راستی زیندوو ئه کړینه وه ، بو پوژنکی زور سامناک و ترسناک و گه وړه ، ئه و پوژنه ی که هه موو خه لکی به پی ده وه ستن له به رده م ده سه لاتی په روه رنکاری جیهانیان .

وه له (سمیری ریاحی) یهوه ، له باوکیه وه ، ده لیت : عبدالله ی کورې عمر بریک
 ناوی ساردی خوارده وه ، دهستی به گریان کرد و زور گریا ، پرسپاری لی کرا : له بهر
 چی ده گریه ؟ فهرمووی : یادی نایه تیکی پیروزم که و ته وه : ﴿ وَحِيلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ
 ... ﴾ سورة سبا ، آیه (۵۴) . واته : نهوسا ئیتر له نیوان نه مان و همرشتیک که ناره زوی
 ده که ن بهر به ست دانرا ..

وه زانیومه نه هلی ناگر نه و نه دوی ناره زوی ئاو ده که ن ناره زوی هیچ شتیکی
 دیکه نا که ن ، وه خوی گه وره نه فهرمویت : ﴿ ... أَيْضُوا عَلَيْنَا مِنَ الْمَاءِ أَوْ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ
 ... ﴾ سورة الأعراف ، آیه (۵۰) ^۱ . واته : (دوزخیه کان به دم هاوار و ناله وه) هاواریان
 له به هه شتی که ن ده کرد و لیان ده پارانه وه : نه ختیک ئاومان به سمر دا بریژن ، یان به
 شمان بدن لهو پوزیه ی خوی پی ی به خشیون .

چهند مرواری یه که له ئاموزگاری یه گانی (ﷺ)

له (عبدالله ی کورې سبره) وه ، ده لیت : کاتی ابن عمر پوزی لی ده بوویه وه ،
 نه فهرموو : نه ی خوی پهره دگار بمکه یه کی لهو به ندانه ت که گه وره ترین به شیان
 هیه لهو خیر و چاکه یه دا که به یانیان دابه شی ده که یه ت و په خشی نه که یه ت ، و له و
 پووناکی یه ی پیگای پی پونا که ده که یه وه و پینومایی پی ده که یه ت و لهو به زه یه ی بلاوی
 ده که یه وه و له و پوزی یه ی ده بریژیت بو به نده کانت و له هه لگرتنی به لاو لی لادانی
 فیتنه دا ^۲ ...

وه له (مجاهد) وه ، له ابن عمر وه ، ده لیت : (همر به ندیه که شتی که له دنیا
 بیته به شی ، نه وه ئیلا له پله ی که م ده کاته وه له لای خوی گه وره ، با به خشنده یش بیت
 به سهریه وه ^۳ .

^۱ - پروهانه : صفة الصفوة (۱ / ۲۹۵) .

^۲ - پروهانه هه مان سه رچاوه .

^۳ - هه مان سه رچاوه .

وہ پیی وترا : فلان کەسی ئەنصاری وەفاتی کرد ، فەرمووی : پەحمەتی خۆای لی بی ، ئەوجا پیی وترا ، سەد ھەزاری بە جی ھێشتووہ ، ئەویش فەرمووی : بەلام پارەکە ئەوی بە جی نہ ھێشتووہ .

وہ سەتەکانی ابن عمر (ﷺ)

لیث ی کوپی سعد و غەیری ئەویش گێراویانەوہ ، دەلین : پیاویک نامەییەکی نووسی بۆ ابن عمر تییدا وتبوی کە داوا ئەکەم ھەموو زانستەم بۆ بنووسی . ابن عمریش (ﷺ) بۆی نووسی : (لە پاستیدا زانست زۆر و ھەمە چەشنەییە ، بەلام ئەگەر توانیت بە جۆریک بەلیقای پەرەردگار بگەیت کە باری سەرپشتت سوک بی خۆینی خەلک و ورگت خالی لە مال و سامانیان و زمانت بەستراو بی لە ناموسیان و پەییوەست و مولتەزیم بی بە کاروباری کۆمەڵی موسلمانان ، ئەوہ ئەو کارە بکە ^١ ... ھەرودھا ابن عمر پەمزا و پەحمەتی خۆای لەسەر بیئت زۆر موخاسەبەیی دەرونی خۆی دەکرد و بەردەوام و بەشیوہییەکی دەوری ھەلەدەسابە لە خۆپەرسینەوہ و پاکژکردنەوہ و خاوین کردنەوہی دل و دەروونی ..

ابن شەھاب دەلیت : جاریک ابن عمر ویستی نەفرەت لە خەزمەتکاریک بکات ، فەرمووی : (یاخوا نەفر ...) و تەواوی نەکرد و فەرمووی خەزناکەم ئەم وشەییە لە زارم بیئەدەر ^٢ . وە لە (میمونی کوپی مەھران) ھوہ : پیاویک لە کوپانی (عبداللە ی کوپی عمر) داوا ی پۆشاک ی لی کرد و وتی : جلەکانم دپاون ، ئەویش فەرمووی : دە ی پینەیی کە و دواتر لەبەری کە ، کوپەکە ی ئەمە ی پی ناخۆش بوو ، (عبداللە) ش پیی فەرموو : چیتە ! لە خوا بترسە و لەو کەسانە مەبە ئەوہی خوا پیی بەخشیون لەناوسک و لەسەر پشتیان ھەلیدەگرن .

^١ - بڕوانە : سیر اعلام النبلاء (٢ / ٢٢٢) .

^٢ - ھەمان سەرچاوە (٢ / ٢١٨) .

به خشینی له پیاوی خوادا

ابن عمر (رضی الله عنه) نه گهر زۆر موعجبی شتیکی خوئی ببوايه دهیبه خشی ، نافع ده لیت : بهنده کانی به مهیان زانیبوو ، بویه یه کیکیان نه م ئاکاره ی ابن عمری قوسته وه و بهرده وام له مرگه وت دهمایه وه ، ابن عمریش (رضی الله عنه) که بهم حاله وه بیینی خوشیویست و نازادی کرد !! هاوه لانیشی پیاان وت : ئه ی ئه با عبدالرحمن سویند به خوا ده تخته له تینن و پاست ناکهن . ئه ویش فهرمووی : ده ی همرکس به خوا (واته به خوا په رستی و پرو له خوا کردن) بهمانخه له تینن بوی ده خه له تینن .. قهیدی نی یه .

هه لۆیستی له ئاست میرنشینی و فیتنه گاندا

عبدالله ی کوپی عمر بیزار و وهرس بوو له میرایه تی (ئیماره ت) و .. ههروه ها که نارگیری کرد له فیتنه که و تاییدا به شار نه بوو .

له (عاصم) وه ، ده لیت : مروان به ابن عمری وت (دوا ی مردنی یزیدی کوپی معاویه) وه ره ده ست بینه بابهیعه ت بدهینی ، چونکه تو گه وه ی عه رب و کوپی گه وه که یشتی ..

ئه ویش فهرمووی : ئه ی چی به ئه هلی رۆژه لات بکه م ؟

وتی : لیان ده دهین تا به یعه ت ده ده ن .

فهرمووی : ده ی سویند به خوا حه زنا که م حه فتا سال ملکچه م بن ، به لام به شمشیری من ته نها پیاویک بکوژریت .

ههروه ها (رضی الله عنه) سه لامی ده کرد له (الخشبه) و (خوارج) یش له کاتی که دا ئه وان خه ریک بوون له گه ل یه ک شه ریان نه کرد ، و ده ی فهرموو : ئه وه ی بلی (حی علی الصلاه) واته (هه لسن وه رن بو نویت) له گه لی دیم و وه لامی ده ده مه وه و همرکس یش بلی (حی علی قتل اخیک المسلم) هه لسه وه بو کوشتنی برا موسلمان ه که ت و خواردنی مال و سامانی ، ئه وه به ده م داوا که یه وه نایه م ^۱.

^۱ - ابن سعد ده ری هینا وه (۴ / ۱۶۹ ، ۱۷۰) و الارنوط ده لیت : دانه باله که ی (سند) ه که ی (حسن) ه

" فرمانگردنی به چاکه و نه می گردنی له خراپه "

نه گهر چی ابن عمر (ﷺ) که نارگیر بوو له فیتنه و خویشی له میرنشیني و جینشینایه تی به دور نه گرت ، به لآم شو دور په پریز له سردم و چاخی خوئی نه نه ژیا ... به لکو برده وام ده چوه ژیرباری وتنی قسه ی هق و له پیناری خوادا له لومه ی هیچ لومه کاریک نه ترساوه .. شو دهیزانی که فرمانگردن به چاکه و پښگری کردن له خراپه تومری همره گهره ی نه م ناینه یه و شو ده ستهاریه که نیسلامی له سر ده سوپیتوه ، به لکو پیندگری و چوونه ژیر باری قسه ی حق هوئی وهفاتی (ابن عمر) بوو (ﷺ) .

له (اسحاقی کوپی سعیدی کوپی عمری لومه ی) یهوه ، له باوکیهوه ، له ابن عمرهوه ، ده لیت : ابن عمر هه لساوه له کاتیکدا (حجاج) وتاری نه دا ، پیی فرموو : (نه ی دوژمنی خوا !! که حمرمی خوات شکاند و بی شمرمیت تیدا کرد و مالی خوات پوخاند ..

(حجاج) یش وتی : نه ی شو شیخه ی خه له فاوی ، نه و جا که خه لکه که بلاوه یان لی کرد حجاج یه کی له ده ست و پینکانی نارد و حمر به یه کی ژه راوی هه لگرت و دای له (ابن عمر) و نه خووشی خست و پییه وهفاتی کرد .

نه و جا حجاج چوو بولای وه که به سر کردنه وی ، سه لامی کرد ، وه لامی سه لامه که ی نه دایه وه ، و قسه شی له گهل کرد ، به لآم وه لامی نه دایه وه ^۱ . نه وه بوو حجاج فرمانی کرد بوو به هه لگرتنی چه که له حمرمدا !

وه بخاری دمرهینانی کردوه ، ده لیت : حجاج هات بولای ابن عمر کاتی له سر جیگه ی که وتبوو پرسى : نیستا چونی ؟ ابن عمر (ﷺ) فرمووی : ده سازم ، وتی :

^۱ - حجاج / حجاجی کوپی یوسفی په قهقی یه ، که سکی ستمکاری فریودروای ناپاک بوو سالی (۹۵) مردوه ، زه به یی ده لیت : که سکی ستمکار و زهر به ده ست و پیس و خوینرپژ بووه .. نیمه اش له بهر نه وه قسه ی پی ده لیتین و خوشمان ناویت ، به لکو له بهر خوا رقصان لیته تی ، چونکه نه م کاره مان باشتین و توندترین به ندی باوره .. و له ناو شو ده ریای تاوانه یدا چاکه یشی هه بووه دهیده ینه ده ست خوا .. سیر اعلام النبلاء (۴ / ۳۴۳) .

^۲ اوانی جی متمانه ن : سیر اعلام النبلاء (۲ / ۲۲۰) .

کې لېی دایت ؟ فرمووی : نه وه لییدام که فرمانی کرد بوو له پوژیکدا چک هه لېگیری که حرامه (واته حجاج) .

به جوړه موسلمان دهبی ثاویته ی واقع بیت و جی دهستی دیار بی له فرمانکردن به چاکه و پیگیری کردن له خراپه .. و دووره پریز نه بی له کومه لگاکی بو نه وه ی باتل و ناهق پی پانه کیشتن و حقه و راسته کان ون بن .

" وفاتی ابن عمر (رضی الله عنه) "

له (سعیدی کوری جبیر) هوه ، ده لیت : ابن عمر له سهرمه رگدا ، فرمووی : خه فته بو هیچ شتیکی دنیا ناخوم ته نها سی شت نه بی : تینویتی گهرمای نیوهرپوان (کاتی به پوژوو بوون) و هه لسان و زیندو کردنه وه ی شهو ، هه روه ها نه وه ش که دژی (کومه لی تاو نبارکه - الفنة الباغية) شهرم نه کرد (واته حجاج)^۱ .

ده سا رهای خوات لی بیت ، دهبی وینه ی تو له کو ی بین له بو ثاینه که ی و له خواترسان و زاست و ترسی و ثاهی له پهروهر دگاری ، که سیک جین شینایه تی پی بسپیردریت رته کاته وه ، و له لایه ن که سیکی وهک (عوسمان) دادوهری پی بدریت ، رته کاته وه و له لایه ن (علی) ویلایه تی شامی پی بدریت ، رته کاته وه و لی هه لیت .. به راستی خوی گه وره هه رکه س بیهوی بو لای خوی دهیبات و پینمونی دهکات^۲ .

^۱ - دانه پاله که ی (صحیح) : ابن سهد دهری هیناوی (۴ / ۱۸۵) .

^۲ - بیوانه : سیر اعلام النبلاء (۲ / ۲۳۵) .

" ٤٦ - جلیبیب (ﷺ) "

" پیغمبره‌ری خوا (ﷺ) به بازووی خۆی هه‌لیگرت !! "

هاوه‌لیکی پایه‌به‌رزه .. که‌سیکه نه‌خاوه‌ن دارایی و نه‌جوانی ، به‌لام خاوه‌نی باوه‌پیکه جیگرت‌تر له‌کیوه‌کان ..

به‌راستی خودا سه‌یری وینه و لاشه‌مان ناکات ، به‌لکو له‌دلکانمان و له‌کرده‌وکانمان ده‌پوانی .. وه‌دلکان جیگای سهرنجی په‌روهر‌دگاران .
(حسن) به‌پیاویکی وت : (دلت تیمارکه ، چونکه نه‌وه‌ی خودا له‌به‌نده‌کانی خۆی ده‌وێت سه‌لامه‌تی دلپانه) .

وه‌خاوه‌نی ئەم چیرۆکه له‌دنیا‌دا جگه له‌باوه‌په‌که‌ی هیچی شک نه‌ئهرد .. ابو‌برزه‌ی ئەسله‌می چیرۆکی ژنه‌پنانی (جلیبیب) مان به‌م شیوه‌یه بو‌ده‌گیریت‌هوه ، ده‌لیت : جلیبیب یه‌کی بوو له‌پشتیوانان ... وه‌هاوه‌لانی پیغمبره‌ری خوا (ﷺ) عاده‌تیان کرد بوو ئەگەر کچیان هه‌بوایه نه‌یانه‌دا به‌شوو هه‌تا پیغمبره‌ری خویان (ﷺ) لی‌ناگادار نه‌کرده‌وه تا بزانه‌ن نه‌وه‌یه‌وی یان نا ...

نه‌وه‌بوو جارێک پیغمبره‌ری خوا (ﷺ) به‌پیاویکی له‌پشتیوانان فه‌رموو : یا فلان زوجنی ابنتک . ئە‌ی فلان که‌که‌تم بده‌یه .. نه‌ویش وتی : به‌لی ، جاکێ له‌تۆ باشتر .. فه‌رموو : (انی لست لنفسی اریدها) من بو‌خۆم داوای ناکهم .

وتی : ئە‌ی بۆکی ، فه‌رموو : بو‌جوله‌یبیب وتی : ئە‌ی پیغمبره‌ری خوا (ﷺ) با بزانه‌م دایکی که‌که‌ ده‌لی چی ..

هات بو‌لای دایکی که‌که وتی : پیغمبره‌ری خوا (ﷺ) داخوازی که‌که‌ه‌تی کردوه ، وتی : به‌سه‌ر چاو .. جاپی له‌وه‌باشتره ، که‌که‌م بیته‌خیزانی پیغمبره‌ری خوا (ﷺ) .. نه‌ویش وتی : نایه‌وی بو‌خۆی ، به‌لکو بو‌جوله‌یبیب ، وتی : به‌راسته ؟ سویند به‌خوا نایده‌مه جلیبیب .

نه‌وه‌بوو کاتی باوکی که‌که‌هه‌لسا بگه‌ریت‌هوه بو‌لای پیغمبره‌ری خوا (ﷺ) و وه‌لامه‌که‌ی پی‌بگه‌یه‌نیت .. که‌که‌یان به‌شه‌رمه‌وه وتی : کی منی له‌ئیه‌ خواستوه ؟ وتیان : پیغمبره‌ری خوا (ﷺ) .

وتی : دەی ئەتانهوی فەرمانی پیغەمبەری خوا (ﷺ) ڕەت کەنەوه ؟ بدمەرە دەستی بەراستی دلنیام کە ئەو ویلم ناکات .

ئەوه‌بوو باوکی کە چوو بو‌لای پیغەمبەری خوا (ﷺ) پیی وت : ئەوا دەیدەمه دەستی تو ، بفەرموو بیدەبه جلیبیب (اسحاق کوپی عبدالله ی کوپی ابی تەلحە) به ثابت ی گوت : ئەزانی پیغەمبەری خوا (ﷺ) چ دو‌عایەکی بو‌ئەو کچه کرد ؟

پرسی : چ دو‌عایەکی بو‌کرد ؟

وتی : (اللهم صب عليها اخير صبا ولا تجعل عيشها كدا) واتە : ئەی پەرورەدگار خێر و بی‌ری به‌سەردا‌برێژە و مه‌ی‌لە ژیا‌نی مه‌ینه‌تی و کو‌یرەو‌ەری بی‌ت .

ثابت دە‌ل‌یت : ئەوه بوو پیغەمبەری خوا (ﷺ) کچه‌کی له جلیبیب مارە کرد ، وه له‌یه‌کی له غەزاکانیدا پیغەمبەری خوا (ﷺ) پرسى ؟ (هل تفقدون من احد ؟) کەس هه‌یه دیار نه‌بی و به‌دوا‌یدا بگه‌ڕین ؟

وتیان : فلان و فلان دیارن .

دیسان فەرمووی : (هل تفقدون من احد ؟)

وتیان : فلان و فلان .

ئەمجاره‌ش فەرمووی : (هل تفقدون من احد ؟)

وتیان : نه‌خێر ... ئیتر هەر ئەوانه‌ی که‌وتمان .

فەرمووی : (ولکی اقلد حلیبیا ماظلوہ فی القتلی) به‌لام من به‌دوای جلیبیب دا ده‌گه‌ڕیم له ناو کو‌ژاو‌ەکاندا بو‌ی بگه‌ڕین .

گه‌ران تا دو‌ژیا‌نه‌وه له نی‌وان هه‌وت که‌سدا که‌وتبوو که‌ کوشتبوونی و دواتر خو‌یشی کو‌ژرا بوو .

پیغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : (هذا می و انا مه . اقتل سبعة ثم قتلوه ؟ هذا می و انا مه ، اقتل سبعة ثم قتلوه ؟ هذا می و انا مه) .

ده‌فەرموی : جلیبیب له منه و منیش له ئەوم . هه‌وت که‌سی کوشتوو‌ه و ئەوجا کوشتوایانه ؟ ئەو له منه و منیش له ئەوم هه‌وت که‌سی کوشتوو‌ه و دواتر کوشتوایانه ؟ . ئەو له منه و منیش له ئەوم .

ئەوجا پېغەمبەرى خوا (ﷺ) ھەلىگىرت و ھاۋەلانىش گۆپيان بۆ كەند .. ئەو جىيەكى نەبوو لەسەرى دايىنىڭ بىجگە لە بالەكانى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) ھەتا خىستىيانە ناو گۆرەكەى .

ثابت دەلىت : ئەو بوبو لەناو ئەنصاردا ھىچ بېۋەزنىك نەبوو لە بېۋەزىنەكەى جلىبىب بىزىۋتر^۱ .

بەرەستى ئەمە پىرۋى و بەرەكەتى گۆپرايەلى و فەرمانبەردارى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) و بەرەكەتى دوعاى سەرۋەرە . وە ئەم چىرۋكە چەندىن ئامۇزگارى وپەندى لە خۆگرتوۋە كە ئاشاررېنەۋە ، لەۋانە : -

ئايىنى ئىسلام (دىن) ى پېش مال و جوانى خىستوۋە .. ھەرەك لەم فەرۋودەدا (لامة سوداء ذات دين افضل) واتە : كەنيزەكىكى ئەسەمەرى دىندار باشترە ، بەلام ئەمە ، وەھا ئاگەينىت كە ئىسلام مال و جوانى رەت دەكاتەۋە ، نەخىر ، بەلكو پېشۋازى لە جوانى يەك دەكات پەيوەست بى بەشەرى پاكەۋە و پېشۋازى لە مال و سامانىك دەكات كە لە خۆ بورىۋىي لەگەلدا بىت .. وە ئىسلام ھەرگىز دىنى فېطرەتى مۇقايەتى نىيە ، بەلكو ئامانجى پەرۋەردە كردن و بىژاردن و راستكردنەۋەى خواستەكانە ، و ستايش بۆ پەرۋەردگار ..

^۱ - ھىشمى دەلىت : : لە (صحيح) دا ھاۋوۋە بە بى باس كردنى داخۋازى و زەۋاج : احمد گىراۋىيەتەۋە و پياۋانىشى پياۋانى (صحيح) ن . المجمع بە زمارە (۱۵۹۷۷) .

" ٤٧ - طفیل ی کورې عمرې دوسی (ﷺ) "

" خاوهنې پوناکی "

هاوه لایه تی پیغمبرې خوا (ﷺ) ی کردوه . گه وره و فرمانېو شتو بو و له ماقولانی عمره ب بووه له هوزی دوس (و دوس نه وه یکن له (الازد) .
و (طفیل) نازناوی (خاوهنې پوناکی) ی هه بوو ، له مه کهه پیش هیجره ت موسلمان بووه .

هشامی کورې الکلبی ، ده لیت :

بویه طفیل ی کورې عمرې کورې طریف به (خاوهنې نور) ناوړا ، چونکه جاریک به پیغمبرې خوا (ﷺ) ی وت : نهی پیغمبرې خوا (ﷺ) ! دو سیه کان زینایان له ناو بلاو بوته وه ، له بهر نه وه دوعایان لی بکه .

نمایش فرموی : (اللهم اهد دوسا) نهی پهروردگار ریموی دوسه کان بکه .
پاشان طفیل وتی : نهی پیغمبرې خوا (ﷺ) ! بمنیره بولایان و بهلگه یه کیشم پی بده ، فرموی : (اللهم نور له) پهروردگار پوناکی پی بده . نه وه بوو له نیوان چاوه کانیدا پوناکی یه که ددره وشایه وه ، طفیل وتی : نهی پهروردگار نه ترسم پیم بلین که سیکی نابوت و شیواوه نه وه بوو پوناکی یه که گوازیه وه بو سهریکی قامچی یه که ی و له شهوی تاریکدا پرشنگی دداو ددره وشایه وه ، له بهر نه وه ناوړاوه (خاوهنې پوناکی)^١ .

بهو جوړه نه بی بانگخواز .. دوعا له هوزه که ی نه کات ، به لکو دوعایان بو بکات ...
وه که چاولیکردن و شوین پیته لگرتنی پیغمبرې خوا (ﷺ) و په لهی هاتنی سزای نه بییت ، به لکو نه مه خواجه رینموی وهرگرن .

همروه و تراوه : (الابالصبر تبلغ ما تريد و بالتقوى یلین لك الحدید) واته :
تاگاداربه که به نارامگرتن ده گهیت به هر شتی بته وی و به له خوا ترسان ناسنت بو نهرم ده بییت .

^١ - ابن عبدالبر له (الاستیعاب) دا گپراویه تیه وه (٥ / ٢٢٣) .

ئەوجا طفیل چوو بۆ بانگهوان کردن لەناو ھۆزەکەیدا و لەسەر دەستی ئەو خوای پەرەردگار ھدایەتی دان ، ئەو بوو کاتێ پیغمبهەری خوا (ﷺ) کۆچی کرد بۆ مەدینە طفیل بە خۆی و (٩٠) خیزان لە مائەکانی دوس کە موسلمان بوو بوون ھاتن بۆلای پیغمبهەری خوا (ﷺ) .

طفیل (ﷺ) لە جەنگی (یەمامە) دا لەگەڵ موسلماناندا ئامادە بوو لەگەڵ (عەمری) کۆپیدا لە خەونیدا وەک ئەردی سەری تاشراو بیست و ژنیکی دەخاتە ناو دامینیەوہ^١ ، کۆرەکەشی ھەولێ دەدا پێیدا بگاتەوہ ، بەلام نەگەشت .. یەکەمینی ئەوہی گەیاندا کە ئەکوژریت و سپاردە ئەکریت و کۆرەکەشی سورە لەسەر شەھادەت ، بەلام لە جەنگی (یمامە) دا بە دەستی ناھینیت . وە ھەروایش بوو طفیل شەھید بوو ، کۆرەکەیشی مایەوہ تا لە پۆژی (یەرموک)^٢ دا شەھید بوو (ﷺ) .

^١ - ئەو ئافرەتە لە خەوێکەیدا بینیبوو زەوی یە .. وەک لە فەرموودەیەکی دا ھاتووہ ((تحفظوا من الارض فئھا امکم)) گێرانی گرێبویەتەوہ . واتە : پارێزگاری لە زەوی بکەن ، چونکە دایکتانە .
^٢ - بڕوانە : البدایہ والنہایہ (٥ / ٤٥) .

٤٨ - خبیب ی کوپی عدی (ﷺ)

" ریز و شکۆمهندی دۆستانی خودا "

ئەنصاریی شەهید ، داستانی قوربانیدان و خۆبەخت کردن و ئایەت و نیشانەیی خەبات و فیداکاری .. خبیب ی کوپی عدی .. ئای چەندە ئۆمەتی ئیسلام ئاتاجی نمونەیی وەک (خبیب) لە پۆزگاریکدا دڵسۆزی تیا و شک بوو و خەلکی بارەشیان بە دنیا دا کردوو ... و خەبات لە پیناوی ئەم ئاینە پایەبەرەدا کەم بۆتەو .

خبیب (ﷺ) لە جەنگی بەدر و ئوحد وەک پالەوان بەشداری کردوو ، چیرۆکی پۆزی (الرجیع) یشی ھەرگیز لەبیر ناکرێت .

ئەم چیرۆکە کامەییە ؟ سەرچاوەی چیرۆکی (رجیع) لەوێ بوو ، نوێنەرانی ئەم ھۆزەکانی (عضل و قارە) ھاتن بۆلای پیغمبەری خوا (ﷺ) و باسی ئەوەیان کرد کە دەنگ و ھەوالی ئیسلامیان پێ گەیشتوو و ئیستا پێویستیان بە پیاوانیکە لەو ئاینە شارمزیان کات و قورئانیان بۆ بخوینن ..

پیغمبەری خوا (ﷺ) ژمارەیک لە بانگخوازانی لەگەڵدا ناردن بەسەرکردایەتی (عاسمی کوپی ثابت) و ھەمووان بەرێ گەشتنە نیوان (عسفان) و (مەککە) و نزیک ئاوەکانی (ھذیل) لەوێ ھاوێلان ھەستیانکرد کە وەفدەکە ناپاکی یان لەگەڵ کردوون و درۆیان کردوو ... ئەو بوو دەستەکە ھاواریان کردە ھۆزی (ھذیل) بەسەر ھاوێلانەو .

ھاوێلانیش پەنایان بردە چەکەکانیان تا بکەونە شەڕ لەگەڵ ئەو ناپاکانە و ئەوانەش کە ھاوکاری یان کردن لە ھۆزی (ھذیل) ، بەلام شەڕکردنی چەند کەسیک کە بە پەنجەیی دەست دەژمێردرین لەگەڵ نزیکەیی سەد تیرھاویژدا کە ھۆزەکیانیان لە پشتمانیان دەدەنی چی بە چی دەکات ؟

لەبەر ئەوە زۆری نەبرد عاصم و ھاوێلەکانی کوژران و سی کەسیان ناچار بوون خۆیان بەدەن بە دەستەو ئەوینش ، خبیب و زیدی کوپی الدثنە و عبدالله ی کوپی

١ - بووداوەکانی ئەم چیرۆکە ھەموو (ئوحد) لە سالی (٣) ی کۆچیدا بوویدا .

طارق بوون . ئەوە بوو (هذلي) یەکان کردنیان بە کۆیلە و بردنیان بۆ مەککە تا لەوی بیانفرۆشن .

ئەمەش مانای ئەوە بوو کە بیانخەنە ژێر دەستی ئەو پیاو کۆژانەی لە مەلاسدا بوون بۆیان و چاوەڕێی دەرەتییکی وابوون ، چونکە ئەو چەند کەسە لەو ھاوولانە بوون کە لەگەڵ پیغەمبەری خوا دا (ﷺ) لە جەنگی بەدرو ئوحد جەنگا بوون ، بۆیە ئەهلی مەککە دەیانویست تۆلەیان لی بکەنەو و شیفای دلایان بیست .^۱

با باسەکە بۆ پێشەوا (بخاری) بە جی بیلین بزانی چۆن باسی چیرۆکەکیان دەکات لە ئەیی ھەریرەو ، دەلیت : پیغەمبەری خوا (ﷺ) دە کەس لە ھاوولانی نارد بۆ ھینانی ھەوال و عاصم ی کوپی ثابت ی کردە فەرمانزەوایان ئەوان بەرێ کەوتن تا گەیشتنە (الھد) لە نیوان (عسفان) و (مەککە) کە جیگایەک بوو دەگەڕایەو بۆ ھۆزی (هذیل) پێیان دەوترا (بنولحیان) ... لەوی نزیکە سەد کەس لە تیرھاوێژانی ئەو ھۆزە شوین پێی ھاوولانیان گرت تا لە جییەکا کە لی دابەزیبوون پاشماوھی ناوکە خورمایان دیتەو کە خوارد بوویان وتیان : خورمای یەثرە و بەو جۆرە شوینیان کەوتن . کاتی عاصم و ھاوولەکانی ھەستیان پێ کردن ، پەنایان بردە جیگایەک ، بەلام ئەوان دەوریان لی دان و پێیان وتن : دابەزن و ھەرچی یەکتان پێیە تەسلیمان بکەن ، پەیمان و بەلێنتان پێ ئەدەین کە ھیچ کەسیکتان لی نەکوژین .

عاصم ، فەرمووی : سەبارەت بە خۆم ، ناچمە ژێر باری (سایە) ی بی باوھەران ئەو پەرەردگارا ھەوالی ئیمە بگەینە بە پیغەمبەرەکەت ... ئەوانیش تیربارانیان کردن ، عاصم و شەش کەسی کەیان لی کوشتن ، ژمارەییکیان چوونە ژێر پەیمان و بەلێنەکیان ئەوانیش ، خبیب و زەیدی کوپی الدثنة و پیاویکی تر بوون^۲ ... بەلام ھەر ئەوئەندەو ئەو سی ھاوولە چەکەکانیان دانا و دەسەلاتیان بەسەریاندا زال بوو دەست و پێیان بەستەو .

ئەو بوو پیاوی سییەم وتی : ئەمە سەرەتای ناپاکی یە ، سویند بەخوا شوینیان ناکەوم و لەگەڵتان نایەم ھەروە ھاوولانم (مەبەستی کوژراوەکانە) .

^۱ - بڕوانە : فقہ السیرە / ی غەزالی (۲۹۴) .

^۲ - عبدالله ی کوپی تاریق بوو ھەروەک لە ڕیوایەتەکی پێشودا ھاتووە .

نېوانیش پرایانکیشا بهدوای خویندا ، به لّام کاتّی خوځگری کرد لهوهی لهگه یاندا
 بېروات و پړگه ی پّی نه دان بیبهن ، کوشتیان ، (خبیب و زهید) یان برد و له مهککه
 فروشتنیان نهوه بوو کوپړانی (حارث ی کوپړی عامری کوپړی نوفل) (خبیب) یان کپړی ،
 خبیب پوژنی بهدر (حارث ی کوپړی عامر) ی کوشتبوو ، نهوه بوو به بهندرکراوی لایان
 مایه وه تا بپریاری کوشتنیان دا ، نهویش پیّش جیبه جیّ کردنی بپریاره که داوای
 گوپړانیکی له یه کیّ له کچانی (حارث) کردبوو بۆ مو تاشین نهویش پیّی دا بوو دواتر
 ئافره ته ده بینی کوپړیکی بچوکی به بّی ئاگای ئهم چووته لای (خبیب) و نه بینی له سهر
 رانی دانیش توووه و (خبیب) یش گوپړانه که ی به دهسته وه یه ئافره ته که توقی و (خبیب)
 به مه ی زانی و فهرمووی : نه ترسی بیکوژم ؟ نهوه من نیم شتی وا بکه م .

نهو ئافره ته ده لّیت : سویند به خوا هیچ بهند کراویکم نه دیوه باشتر له (خبیب) ،
 سویند به خوا پوژنیکیان بینیم بۆله تر ییه کی به دهسته وه بوو ده یخوارد ، له کاتیکدا
 ده ستیشی به ئاسن به ستر بوو ، له مهککه ش هیچ بهروبومیک نه بوو ، ده لّیت : نهوه
 پوژنی یه که بوو له لایه ن خوای پهر مردگار وه به (خبیب) درابوو . نهو جا که له حهره م
 هیئایانه دهر وه تابیکوژن له دهر وه ی حهره مدا ، خبیب وتی : بلّین با دوورکات نویژ
 بکه م ، نهوانیش وازیان لیّ هیئا تا دوو پکاته نویژه که ی کرد و فهرمووی : سویند به خوا
 له بهر نهوه نه بویه که پیّم بلّین له مردن نه تر سیّت بهرده وام ده بووم له نویژ کردندا ، نه ی
 پهر مردگار هه موویان به ژماره ئامار که و وه یه که یه که به پهرته وازه یی بیانکوژه و هیچ
 که سیان لیّ مه هیله ، فهرمووی :

ولست أبا لي حين اقتل مسلماً علی أي جنب كان في الله مصرعی

و ذلك في ذات الاله وان يشأ یبارک علی أوصال شلو ممزع^۱

نهو جا (ابو سروعه عقبه ی کوری حارث) هه لّسا کوشتی .

بهو جوړه (خبیب) نهو که سه بوو سوننه تی نه نجامدانی دوورکات نویژنی بۆ
 موسلمانان دامه زاند له کاتیکدا به به ستر او هیی بکوژریت .

^۱ - ماناکه ی / گرنګ نه به لاهمه وه کاتّی به موسلمانان ده کوژریم به هه ر باریک و له هه ر لایه که وه بیت له
 پیتاو خوادایه ، نه مه ش نه گه ر خوای پهره دگار ویستی له سهر بّی نهو پارچه پارچه کراوانه ی له شم
 پیروژ دهکات .

دواتر (أبو سروعه) موسلمان بوو ، فرموده‌یشی له پیغمه مبری خوا وه (ﷺ)
گیراوه ته وه . وه خودای پهره‌ردگار دوعاکه‌ی (عاصم) ی گیرا کردوو هه‌والی ئه‌وانی
گه‌یاند ه پیغمه مبری خوا (ﷺ) .

سعیدی کوپی عامر ده‌لێت : ناگاداری کوشتنی (خبیب) بووم ، قوره‌یش
گۆشتی له‌شی پارچه پارچه بریبوو ، ئه‌وجا له‌سه‌ر ته‌خته‌یه‌ک هه‌لیان گرت و وتیان :
ئایا هه‌ز ئه‌که‌یت (ﷺ) له جیی تۆدا بوایه ؟ فرمووی : سویند به‌خوا هه‌زناکه‌م من
له‌ناو مال و ئه‌هلی خۆمدا بم و (ﷺ) یه‌ک تاکه‌ درکیکی پیاچی^۱ .

و له ابراهیمی کوپی اسماعیله‌وه ، ده‌لێت : جعفری کوپی امیه له باوکیه‌وه
هه‌والی پیدام ، که پیغمه مبری خوا (ﷺ) به‌ته‌نها ناردمی وه‌ک هه‌والده‌ریک به‌سه‌ر
قریشه‌وه .

ده‌لێت : منیش هاتم بۆلای ئه‌و ته‌خته‌یه‌ی (خبیب) ی له‌سه‌ر دانرا بوو ، هه‌ر
ئه‌ملاو لایشم ده‌کرد نه‌با که‌سی بمبینی ، ئه‌وجا هه‌لزنه‌م پیایدا و (خبیب) م له
قه‌یده‌کانی کرده‌وه ، ده‌بینم که‌وته سه‌ر زه‌وی ، بۆ ساتیک روم لی وهرگیراو چومه‌ ئه‌و
لاتر تابزانم که‌س دیار نیه ، ئاوڤم دایه‌وه ده‌بینم (خبیب) نه‌ماوه وه‌ک ئه‌وه‌ی زه‌وی
قوتی دابیت .. هه‌تا ئه‌م سه‌عاته‌ش که‌ بۆتی ده‌گیرمه‌وه (خبیب) (په‌زای خوای لی
بیت) نه‌بینراوه‌ته‌وه و شوینه‌واری نه‌بووه .^۲

^۱ - بروه / صفة الصفوة (۱ / ۲۱۵) .

^۲ - هه‌مان سه‌رچاوه .

" ٤٩ - زیدی کوپی خهتاب (ﷺ) "

" تۆ چۆن شه هاده نت نهوئ منیش ههروا نه مهوئ "

ئهمانن كئيه ؟ ناوهكه له بهركهن ، چونكه مروق له گهل ئهوكه سدا لئيرسينه وهئ لئ
ئهكرئ كه خوشئ ويستوه ..

" زیدی کوپی خهتاب (ﷺ) "

سهروهرئ شههید و خهباتکاری له خواترس ، ابو عبدالرحمن ئ قورهیشئ عه دوی یه ،
برای پیشه وای موسلمانان عمرئ کوپی خهتابه .
وه له عمر گه وره تره و پیش ئه ویش موسلمان بووه . کهسیکی ئه سمهرئ بالابهزن بووه .
له بهدر و غمزاکانئ تریشدا ئاماده بووه .
پیشه وای (عمر) پوژئ بهدر پیئ وت : تۆ (درع) دهکئ من له بهرکه . ئه ویش وتئ :
منیش وهك تۆ شه هاده تم ئهوئ .

دهلئت : ئه و جا کهسیان له بهریان نه کرد و وازیان لئ هیئا .

زهیدی کوپی خهتاب (ﷺ) پوژئ (یمامه) ئالای موسلمانانئ هه لگرتبوو
ئه وه بوو موسلمانان بۆ دوژمنان به درکه وتن (که وتن به دره ستیان) تا (بنو حنیفه) له
جهوله یهکی شه ره که دا دایان به سه ر چادرگه که ...

. زهیدیش به و عه ره به ده شته کی یانه ئ ناو موسلمانان که هه لاتبوون ده وت : بۆ
کوئ هه لئ دین و پاشان به هه موو دهنگئ هاواری کرد : چادرگه به جئ مه هیئن و
فرارمه که ن . ئه ئ خوای پهروهردگار من داوای لئ بوردنت لئ ئه کهم له هه لاتنی
هاوه له کانم وه بئ بهریم له وهئ (مسلیمه) کردوویه تی و هیئاویه تی ، ئه و جا به ئه و په ری
توانای پوه به روی دوژمنانئ خوا وه ستا و شمشی ره که ئ بۆ خسته کار هه تا کوژرا و
ئالاکه ئ که وت ، ئه و جا (سالم ئ مه ولای ابئ حذیفه)^٢ هه لیگرت ئه و جا موسلمانان

^١ - درع / کراسئ ئاسنین (چنراو له ئاسن ، بۆ شه ر به کاریان ده هیئا) .

^٢ - پیشتەر باسئ ژبانی کراوه (ﷺ) .

وتيان : ئەي سالم ئەترسىن لەولايەي تۆۋە بىن بۆمان ئەۋىش فەرمۇي : (ئەگەر وابى و لەولايەي من پارىزگارى لى ئەكەم بىن بۆتان ، ئەوا خراپترىن ھەلگىرى قورئان منم)^۱ .
عمرى كوپى خەتاب (ﷺ) زۆر خەفەتى بە شەھىد بوونى براكەي دەخوارد و لە يادى دەرئە ئەچوو .. سۆز و عەتفى بۆي زۆر بوو ... ھەمىشە ئەيفەرموو : پىش من موسلمان بوو ، ۋە پىش منىش شەھىد بوو . ھەروەھا ئەيفەرموو : ھەركە شەنەي با ھەلدەكات بۆنى زەيدى لى ئەكەم^۲ ...

(پەزى خايران لى بىت)

^۱ - بېۋانە : صفة الصفوة (۱ / ۲۳۲) .

^۲ - بېۋانە / سیر اعلام النبلاء (۱ / ۲۹۸) .

" ۵۰ - ثابتی کوپی قیس (ﷺ) "

" وتاریژی پشٹیوانان "

لهو پشٹیوانانیه که دالده و پشٹیوانی یان له موسلمانان کرد .. و شوین ئهو
پوناکی یه کهوتن که بۆ پیغه مبهري خوا (ﷺ) دابهزی ..

وتاریژی نه نصاره ... و یه کیکه له هاوه له نه جیبزاده کان ، له به دردا به شدار
نه بووه ، به لام له ئوحد و به یعه تی (رضوان) دا ناماده بووه .

ثابت (ﷺ) دهنگیکی بلندی هه بوو ، وتاریژیکی رهوانیژ بوو ، کاتی
پیغه مبهري خوا (ﷺ) هاته مه دینه ثابت پیی وت : نه گهر خو مان و مال و منالمان له
همرچی بیاریزین ئیوه شی لی بیاریزین ، له بهرام بهردا پاداشتی ئیمه چی یه ؟ فهرمووی
(الجنة) به مه شته ... ئهوانیش وتیان : پازی بووین .^۱

وه (ثابت) له گهل نایه ته کانی قورنانی پیروژدا کاریگهر ده بوو ... هه می شه حال و
قسه کانی خو ی به تر ازوی پاکی شرع ده پیوا .. حمزی ده کرد له هه موو شتیکیدا
ره بیانی بیئت . له (انس ی کوپی مالک) هوه ، ده لیت : کاتی نایه تی ﴿ یَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا
تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ ... ﴾ سورة الخجرات ، آیه ۲۳ . دابهزی ، ثابت له مال دانیش
و ده یووت : من له ئه هلی ناگرم . وه خو ی له پیغه مبهري خوا (ﷺ) به دوور نه گرت تا
پیغه مبهري خوا (ﷺ) له سه عدی کوپی معاذ (ﷺ) هه والی پرسی ، فهرمووی : ﴿ یا
ابا عمرو ، ما شأن ثابت ؟ اشتهکی ؟) .

فهرمووی : ئه ی نه با عهر ، ثابت چیه تی ؟ نه خوشه ؟

سعد فهرمووی : له راستیدا دراوسیمه و نه مبیستوو نه خوش بیئت .

ده لیت : ئه وه بوو سعد چوو بۆلای ثابت و پیی وت که پیغه مبهري خوا (ﷺ)
هه والی پرسیه (ثابت) یش (ﷺ) فهرمووی : ئه ی نایه ته دابهزیوه ... منیش ئه مزانی

^۱ - حاکم گتیراویه تیه وه (۲ / ۲۲۴) و ده لیت : اسناده کی (صحیح) ه و زه ه بیش هاوپایه .

^۲ - مانای نایه ته که : ئه ی ئه وان ی باوه رتان هیناوه ، دهنگتان به سه ر دهنگی پیغه مبهري خوا (ﷺ)
به رزمه که نه وه له کاتی گفتوگودا ، قسه بی پرده مه که ن له خزمه تیدا ، وه کو بۆ یه کتری ده که ن ، نه وه کو
کرده وه کانتان بووچ بیته وه هه ستیی پی نه که ن .

له ههمووتان زیاتر دهنګم به سهر پیغه مبهوری خوا (ﷺ) بلنده ، بی گومان من له نه هلی ناګرم . (سعد) یش نه می بو پیغه مبهوری خوا (ﷺ) گیرایه وه ، فهرمووی : (بل هو من اهل الجنة) به لکو نهو له نه هلی به هه شته ...

جاریکی تر و له کاتی دابزمینی نایه تی : ^۲ لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَمْرُحُونَ بِمَا آتَوْا وَيُحْسِنُونَ أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَلَا تَحْسَبْنَهُمْ بِمَقَارَةٍ مِنْ الْعَذَابِ وَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ سورة آل عمران ، آیه (۱۸۸) .

واته : واګومان مبه به وانه ی دلخوشن به ووی که هه یانه و هنزده کن باس بکړین و خه لکی سوپاسیان بکات له سهر کاروچاکه یه که نه یانکردوه ، هه رګیز واهه زانه نه وانه له ده ست سزا پزګاریان ده بیت ، به لکو سزایه کی به ئیش چاوه پریان ... ثابت که وته خه فته تخواردن و باری دهرونی گران بوو ، له حالی خو ی دهرسا که به ره و هه لاکه تی به ریت .. بویه به په له خو ی گه یانده پیغه مبهوری خوا (ﷺ) و پی ی و ت : زور نه ترسم له ووی به هه لاکه ت بچم ، نه ی پیغه مبهوری خوا (ﷺ) ، په روه ردگار پیرګریان لی ده کات له ووی هنزبکه ی سوپاس بکړین له سهر شتیک که نه مانکردوه ، به لآم من هنزم له سوپاسکردنه .

هه روه ها په روه ردگار پقی له خو بادان و خو به گه وره زانینه و پیرګریان لی ده کات وه هاین ، به لآم من که سیکم هنزم له جوانی یه . هه روه ک پیرګریان لی نه کات دهنګمان به سهر دهنګندا به رن بکه ی نه وه ، به لآم من پیاویکی دهنګ به رنم نه ویش فهرمووی : (یا ثابت ! اما ترضی ان تعیش حمیداً ، و تقتل شهیداً ، و تدخل الجنة) ^۲ فهرمووی : نه ی ثابت ! نایا رازی نیت به ووی به سوپاسکراوی بژیت و به شه هیدی بکوژریت و بچیت به هه شته وه .

به لی ، به پیران نه وان به و جوړه بوون له گه لئ اسلامه که یاندا ... هه نهو دل سوژی و خو شه ویستی یه یان بو ناینه که یان نهو عزیزه ت و هیژ و خیره ی پیدان که به هویانه وه بوونه گه وره و شکومه ندی سهرزه وی و چه ندین نوممه تیان پیشره وی کرد .

^۱ - صحیح / مسلم گیرایه تیه وه (۱۱۹) .

^۲ - دانه پالنه که ی به هیزه ، به لآم (مرسل) د هه روه ک حافظ له (الفتح) دا (۶ / ۶۲۱) . باسی کردوه .

به لّام کاتې موسلمانان له م چا خانې دواييدا له نايښه کييان دواکهوتن .. نه مه وای
کرد تاوان و گوناڼه نه وه يه کی لاوان درېدات که لای ناسايی يه پړيز و کهرامه تی خوئی
به سر سینی يه کی نالونينه وه پيشکهشی دوژمنه کی بکات .

" ثابت له سر مهيدانی جهنګ کفن دپوشيت !! "

کاتې پيشهوا ابوبهکر (ﷺ) بانگی موسلمانانی کرد بو شهر کردن له گهل
هه لگه پراوه کان و نه هلی يه مامه و موسيله مه دا ، (ثابت) یش له گهلاندا دهرچو ، نه وه
بوو کاتې به (مسيلمه و بنی حنيفه) گه یشتن ، سی جار شکستيان به موسلمانان هينا ،
نه و جا (ثابت) و (سالمی مهولای ابی حذيفة و تيان : نه وسا نيمه له گهل پیغه مبهړی
خوا (ﷺ) بووین ، که ی و اشهرمان ده کرد ، هه لسان چالیکيان بو خویان هه لکند و
چوونه ناوی و شهریان کرد هه تا کوژران .

وه له (انس) وه ، ده لیت : ثابتی کوپی قیس ی کوپی شماس پوژی یمامه هات
کفنه کی راخست و خوئی بوخووشی کرد و فهرمووی : نه ی خوی پهروردگار بی بهریم
له وهی نه مانه هیناویانه (واته موسيله مه و هاوه لانی) و داوای لیبوردن و لیخوش
بوونیش لی نه کم له وهی نه مانه کردیان واته هه لاتن ، نه و جا کوژرا .^۱

بهو جوړه نه و پالنه وانه شه هاده تی به ده ست هینا و پوچه پاکه کی بهرو جیهانی
به رزه خی بالا که و ته پری تا له ناو پروباره کانی به هه شتدا به ویتوه و له که نار چرا
هه لو اسراوه کانی عهرشی (رحمان) دا لانه دروست بکات .

هه روه ها تاوه کو بگات بهو قافله موباره کی هه موو شتیکی خوئی پيشکهشی
پهروردگاری کرد و نه و شهره فمندی يه ی به ده ست هینا و نه و نیشانه ی له نیخه دا : ﷺ
هَذَا كَانَ لَكُمْ حِزًّا وَكَانَ سَعْيُكُمْ مَشْكُورًا ﴿۲۲﴾ سورة الانسان ، آية (۲۲) .

واته : به راستی نه م پاداشته شایسته ی نیوه يه ، هه ول و کوخش و کارو
کرده وهی نیوه شایانی سوپاس و پړزه ...

^۱ - هیثمی ده لیت : طبرانی گپراو یه ته وه ، پیاوینشی پیاوانی (الصحيح) ن . المجمع (۱۵۷۶) .

" وژدانیتکی زیندوو هتا دواى مردنیش !! "

بہرپاستی سہر سورہینہرہ .. نایا گویتان لی بووہ کہسیک دواى مردنی وہسیہت
بدانہوہی قہرزہکھی بکات !!؟ و پاشتر وہسیہتہکھشی جیبہجی بکریٹ ؟! ہرہوہا
ناماژہ بہجیگای (درع) یکی دزراوی بکات !!؟

بخوینہرہوہ : - دواى شہید بوونی (ثابت) (ﷺ) ، پیاویک لہ خہویدا ثابتی
بینی پیی وت : (کاتی کوژرام ، پیاوی لہ موسلمانان (درع) ہکھی لی کردمہوہ و
شاردیہوہ و پریک بہردی لہسہر دانا و کوپانیکیشی بہسہردا دا ، برو بولای پیشہوای
نیمانداران و ئەم ہہوالہی پی بدہ نہکھی بلئی : ئەمہ خہونہ و گوئی پی نہدہی ، وہ
ئہگہر ہاتیتہ مہدینہ ، بہ جینشینى پیغہمبہری خوا (ﷺ) بلئی کہمن ئەوہندہ و
ئہوہندہ قہرزہ بہسہرہویہ و فلان کہسی غولامیشم نازادکہ ، نہکھی بلئی ئەمہ خہونہ و
گوئی پی نہدہی ، پیاوہکھش ہات بولای خہلیفہ و ہہوالہکھی پیدا ، ئەویش
راسپاردہکھی جیبہجی کرد !!

عبدالرحمن ی کوپی یہزیدی کوپی جابر کہ راوی فہرمودہکھی پیشووہ ، دہلئت
: (نہمانبینیوہ و ناگادار نین لہوہی کہسیک پاش مردنی وہسیہتی کردبیت و بویشی
جیبہجی کرابیت ، جگہ لہ (ثابتی کوپی قیس) پرمزای خواى لہسہر بیت ^۱ .
وہ لہ ریوایہتیکی دیکہدا ہاتووہ : گہراون دہیینن (درع) ہکھی ہر لہو جیبہ
کہوتبووی و ئەوجا وہسیہتہکھشی جیبہجی کرا بوو . ^۲ ئەمہش بہرپاستی ریز و
پلہیہکی گہورہیہ بو ئەم ہاوہلہ موبارہکہ (پرمزای خواى لی بیت) .

^۱ - ہیثمی دہلئت : گبرانی گپراویہیتہوہ ، لہناویاندا کچہکھی ثابت کوپی قیس ہہیہ کہ نہمناسیوہ ، و
باقی پیاوانی فہرمودہکھی جی متمانہن . المجمع (۹ / ۳۲۲) . بوصیری دہلئت : سہرچارہکھی لہ
(صحیح ی بخاری) دا ہہیہ .

^۲ - حاکم گپراویہتیہوہ و دہلئت : صحیح و زہمہبیش ہاوپایہ . (۲ / ۲۳۴ - ۲۳۵) .

" ۵۱ - عباسی کوپی عبدالمطلب (رضی الله عنه) "

" نه وهی نه زیه تی عباس بکات نه وه نه زیه تی منی کردووه "

فهرموده دی پیروز

مامی پیغمبره خواجه (ﷺ) ، ... پیش هجرت موسلمان بووه و ئیسلامبوونی خوئی شاردوده وه ، له پوژئی به دردا له گهل هوزه کهیدا چوته دهره وه و له لایه ن موسلمانانوه دهستگیر کراوه (دلیل کراوه) و وتویه تی که موسلمان بووه ، خوایش باشت دهرانی .

عباس (رضی الله عنه) یه کی نه بووه له وانه ی که پ ییان دهوتن (الطلاق) واته : ئازاد کراوان ، چونکه پیش پزگار کردنی مه که هات بو لای پیغمبره خوا (ﷺ) ئهی نابینی دالده ی (نه بو سفیانی کوپی حرب) یشی داوه ..

زه هه بی ده لیت : بالای زور به رزبووه ، جوانچاک و مه زن و دهنگ بلند بووه له گهل نه وه شدا زور هیمن و به و یقار بووه .. پاریزگاری له دراوسی کردووه و مالی به خشیوه و له کاتی سه خله تی و نه هاته کاندای دهستی یارمه تی دریژ کردووه . پیغمبره خوا (ﷺ) زور خوشی ویستووه .

له ابن عباسه وه : پیاویک له پشتیوانان که وته ناو له وه پگایه کی عباس له جاهلیه تدا ، عباسیش زلله کی لی دا ، هوز و عه شیره تی نهو پیاوه هاتن وتیان سویند به خوا ده بی زلله کی لی بدهینه وه ، چه کیان هه لگرت ، نه مه ش به پیغمبره خوا (ﷺ) گه یشت ، چه سهر بلندگۆ و فهرمووی : (أیها الناس ، أی اهل الارض اکرم علی الله)

(نه ی خه لکینه ، کام که سی سهر نه م زهویه له لای خوا له هه مووان به پزتره ؟ وتیان : تو ، فهرمووی : (فإن العباس مني و أنا منه ، ولا تسبوا أمواتنا فتؤذوا أحياءنا) واته : ده ی عباس له منه و مینش له نهوم ، نه که ن جنیو به مردوانمان بدهن ، چونکه نه مه ئازاری زیندوه کانه مان ده دات .

قەومەكە ھاتىن و وتیان : پەنا نەگرین بەخودا لە تورە بوونت ، ئەى پىڭەمبەرى
خوئا : ..^۱ وە پۈژىك عباس ھات . پىڭەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمووى : (ھە) ئەسلىم
(ھە) ئىخود فرىش كەما و ئوصلها) .^۲ واتە : ئەمە (عباس) ە مامى پىڭەمبەرەكەتانه ، لەناو
قورەشیدا لە ھەمووان بەخشىدە ترە و بارمەتدەر ترە ..

"هه‌لۆبستی له روژی (به‌یعه‌تی عه‌قه‌به‌دا)"

له (اشجعی) یه وه - ده لیت : پیغه مبهری خوا (ﷺ) عباسی له گهل خوی برد - عباس که سیکی خاوهن بیر و بوچونی باش بوو .. نه وه بوو عباس به حه فتا که سه که ی به یعه تی عه قه به ی فهرموو : بانوینه رتان قسه بکات و دریزهی پی نه دات - چونکه چاو دبیری نه کرین (واته : سیخوران حاو دبیرتان ده کن) .

اسعدی کوپی زرارہ ش فرموی : ئه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) . هه رچیه کت له نیمه نه وی له بۆ خوا ئه نجامی بدهین داوای که . ههروه ها هه رچیه کیشته ئه وی بۆ خۆت و هاوه لانت له ئیمه . داوای که . پاشان له بری ئه وه پیمان بلێ که چیمان به سه ر خوداو ئه وه هه به .

پیغہ مہری خوا (پختہ) : (سائلکم لرب ان نعبد و لا نقربا لہ متینا ، و
مناکم منسی و اخصای ان نروونا ، و نصلوہا ، و نعبودہا فاعلموا منہ انفسکم)

واته : نهووی نه‌مه‌وی بۆ خۆا نه‌نجامی بدن نه‌وه‌یه که بپه‌رستن و هه‌چ هاوه‌لیکی بۆ دانه‌نین ، وه نه‌وه‌شی بۆ خۆم و هاوه‌لانه له ئیوهم ده‌وی ، نه‌وه‌یه که دانه‌مان بدن و پشته‌گیرمان لی بکه‌ن و بمانپاریزن له هه‌رشته‌ی خۆتانی لی ده‌پاریزن .. وتیان : نه‌ی که‌وامان کرد پاداشتمان چی یه ؟ فهرمووی : به‌هه‌شته . وتیان : رازین ^۳.

۱ - دائہ پالہ کہی (حسن) د : حاکم ریوایتی۔ کردوہ (۲۲۹ / ۳) دہلی : (صحیح الاسناد) و زہدہ بیش
ہاوراہ

- حاکم دہری ہیناؤہ (۲ / ۲۲۸) . دہلیت : (صحیح) د و زہمہ شش ہا وراہ .

۷ - ابن سعد دهري هينانوه (۹ / ۴) پياوڙي جي ستمانهن ، به لام به بحري حري هاتووه .

" بەدیل کرتی له رۆژی بەدردا "

عباس رۆژی بەدر هاوێی لەگەڵ بی باوەرێدا بەناچارى (واتە ئەو رۆژە شەری نەکرد) هاتەدەر . پیغمبەرى خوا (ﷺ) هاوێلانی راسپارد بوو کە نەیکۆژن (هەروەک لە باسى ژيانى ابى حذیفەى کۆرى عتبەدا باسماں کرد) .

ابو الیسر دەلیت : رۆژی بەدر سەیری عباسم کرد ، ئەبینم وەک بت وەستاوه و فرمیسک لە چاوهکانى دیتە خواری .. پیم وت : خوا خوێ پاداشتت باتەوه بۆ چ خزمیکى خراپ بووی ! شەر لەدژی برازاكەت ئەکەیت لەگەڵ دۆژمنەکهیدا ؟

وتی : چى ئەکات ، کۆژاوه ؟

وتم : خوا زۆر لەوه بالادەست تر و پارێزەرترە بۆى .

وتی : چیت لیم ئەوى ؟

وتم : بەدیل بتگرم . چونکە پیغمبەرى خوا (ﷺ) پێگى لى کردوین کە

بتکۆژین .

وتی : ئەمە یەكەمین چاکەى نەبووه . منیش : بە ديلم گرت و پاشان هینام بۆ لای پیغمبەرى خوا (ﷺ) . پیغمبەر (ﷺ) بە (ابى الیسر) ی فرموو : (کبیر مەره ؟) چون دىلت کرد ؟ وتی : پیاویك بۆ دىل کردنى هاوکارى کردم کە هەرگیز چاوم پى نەکەوتبوو . شیوهى وەهاى وەها بوو .

فرمووی : (ئەوه فریشتەیهكى بەرێز بووه هاوکارى کردوویت)^۱ .

وه کاتى عباس دىل کرا . پیغمبەرى خوا (ﷺ) ئەوەندە سۆز و عەتفى بۆى

هەبوو . خەوى لى نەئەکەوت ؟

لە (ابن عباس) هوه ، دەلیت : پیغمبەرى خوا (ﷺ) شەوى بەسەردا هات و بەندکراوهکان بە بەستراوهیى مابوونەوه . ئەوهبوو سەرەتای شەو هەربەخەبەر بوو ..

وتیان ئەى پیغمبەرى خوا (ﷺ) . لەبەر چى ناخەویت ؟

^۱ - واتە پیغمبەرى خوا (ﷺ) چۆنە ، ماوه ؟

^۲ - ابن سعد دەرى هیناوه (۱۲ / ۴) .

^۳ - فرموودهکە : (لقد اعانك عليه ملك كريم) هەمان سەرچاوه .

فهرمووی : (سمعت انین عمی فی وثاقه) گویم له نالهو نکهی مامم بوو به بهستر او هی .

هاوہ لآن چوون دهست و پیی (عباس) یان کردهوه ، ئه ویش بی دهنگ بوو ، ئه و جا پیغمبهری خوا (ﷺ) خوی لی کهوت ^۱ .

همروهک پیغمبهری خوا (ﷺ) بهرگهی نه ئه گرت گوئی له کهسیکه وه بیټ نازاری عباس بدات .

ئه وه ته له (مطلب ی کوپی ربیعه) وه ، ده لیت پیغمبهری خوا (ﷺ) فهرمووی : (ما بال رجال یؤذوننی فی العباس ، و إن عم الرجل صنو أبیه ، من أذى العباس فقد أذان) ^۲ . واته : پیاوانیک چیا نه به نازاردانی عباس نازارم ئه دهن ، ئهی نازانن مامی مروؤف ، برای باوکیه تی ، ئه وه ی نازاری عباس بدات ئه وه نازاری منی داوه .

" ریز له کهل پیغمبهری خوا (ﷺ) "

له (ابی رزین) وه ، ده لیت : به (عباس) یان وت : تو گه ورهیت یان پیغمبهری خوا (ﷺ) ؟ فهرمووی : ئه وه له من گه وره تره و من پیش ئه وه له دایک بووم ^۳ . ئه مه شه دابی (عباس) (ﷺ) نه بوو به ته نها ، به لکو هموو هاوہ لآن له م ریزه دا به شدارن ، به لکو پیاو چاکان به گشتی ...

گوئی بگره خوینهری به ریز بو ئه م گفتوگو یه : (ها تو وه که عمر (ﷺ) هه لسا وه ئاوه رویه کی عباسی هه لکه ندوه و لایبرد و وه که له سهر ریزه وی خه لک بووه .

^۱ - هه مان سه رچا وه .

^۲ - ترمزی له (المناقب) (۳۷۵۸) باسی کردوه ، ده لیت : فهرمووده ی (حسن صحیح) ه .

^۳ - هیثمی له (المجمع) (۲۷۰ / ۹) دا ده لیت : گهرانی گیراویه تیه وه و پیاوانی فهرمووده که ئه وانه ی (الصحیح) ن .

عباسیش پیی وتووہ : شایہ تم کہ پیغمبر خا (ﷺ) خوی له ویدا ئه و
 ناومرویهی دانا .. عمریش (ﷺ) سویندی عباسی دا و وتی : ئه بی له جیی خوی
 داینییتوه ^۱.

"جیکیری له روژی (حنین) دا"

کاتی موسلمانان هه لهاتن و پریان کرد له روژی (حنین) دا .. و پیغمبر خا
 (ﷺ) مایه وه ، فرمانی کرد به عباس که هاواریان لی بکات بلی (یا أصحاب الشجره)
 واته : ئه ی ئهوانه ی به یعتتان دا له ژێرداره که دا .. وه (ﷺ) له کاتی شکستدا به
 خوگری مایه وه و رهشوه ی هیستره که ی پیغمبر خا (ﷺ) ی گرت هه تا سه رکه وتنی
 خوایی هاته پیش ^۲.

"داوا به کی وه لام پی دراو"

له (انس) وه ، عمری کوپی خهتاب (ﷺ) کاتی بی بارانی و نه بوونی هاته
 پیش داوا ی بارانی له پهرمردگار ئه کرد له پیی (عباس) ی کوپی عبدالطلب (ﷺ) وه
 و دهیفرموو : ئه ی پهرمردگار ئیمه ئه وسا به هو ی پیغمبر که ته وه (ﷺ) لیئت
 ئه پاراینه وه ، تو ش بارانت بو دانه باران دین وه ئیستاش به هو ی مامی
 پیغمبر که مانه وه ، لیئت ده پاریینه وه ده سا بارانی په حمه تمان بو دابارینه ، ده لیئت :
 خوی پهرمردگار داوا که ی وه لام ده دایه و بارانی ده هیئا ^۳.

خافظ له (الفتح) دا ده لیئت : زبیری کوپی بکار له (الانساب) دا ئه و سیفه ته ی
 به بیان کردوه که له م واقعه یه دا چو ن (عباس) داوا ی کردوه ، له گه ل ئه و کاته شدا که
 روودا وه که ی تیارووی داوه ، ئه وه ته به ئیسنادیکی خوی ده لیئت :

عباس (ﷺ) کاتی (عمر) (ﷺ) داوا ی بارانی له پهرمردگار کرد به هو ی وه ،
 عباس فهرمو ی : (ئه ی پهرمردگار .. بی گومان که به لایه ک دانه به زیوه به هو ی

^۱ - دانه پاله که ی (حسن) ه : احمد ده ری هیئا وه (۱ / ۲۱۰) .

^۲ - صحیح : سه رچا وه که ی له (صحیح ی مسلم (۱۷۷۵) وه رگیزا وه له (الجهاد) بای (غزای حنین).

^۳ - صحیح : بخاری ده ری هیئا وه (۲ / ۴۱۲) له (الاستشهاد) دا .

تاوانیکه‌وه نه‌بوو بیّت . وه هه‌لیشه‌نگه‌راوه به گه‌رانه‌وه بۆلای تۆنه‌بیّت ، وه نه‌م خه‌لکه‌ روویان له من کردووه تا داوات لی بکه‌م به هوی نه‌و پله‌و پایه‌ی هه‌مبوو له‌لای پیغه‌مبهره‌که‌ت . وه نه‌مه ده‌سته‌کانمانه لیوان له تاوان به‌رزای ده‌که‌ینه‌وه بوّت . وه نه‌مه‌ش چاره‌نووس و نیو چه‌وانمانه که له ده‌ستی زاتی تۆدایه و به ته‌وبه و گه‌رانه‌وه پ‌وت تی ده‌که‌ین . ده‌سا بارانی ره‌حمه‌تمان بۆ بیارینه .

ئه‌و جا ئاسمان چ‌ر بوو له هه‌ور و بارانی ره‌حمه‌ت دا‌باری بۆ خه‌لکه‌که ... نه‌مه‌ش سالی بی بارانیه‌که بوو له (١٨) ی کوچیدا ..

" بۆ مالی ئاخیره‌ت "

کاتی نه‌جه‌لی (عباس) نزیک بوویه‌وه و پیش نه‌وه‌ی وه‌فاته‌ بکاته (٧٠) به‌نده‌ی ئازاد کرد . وه کاتی وه‌فاته‌ی کرد (عَیْنُ) .. عائشه‌ی کچی سعد ده‌لیت : په‌یامنی‌ری بی‌شه‌وا (عوسمان) هاته‌ بۆلامان له کاتی‌که‌دا ئی‌مه له‌ماله‌که‌ماندا بووین که نزیکه‌ی ده‌میل له مه‌دینه‌ دوور بوو ، پی‌ی راگه‌یان‌دین که (عباس) وه‌فاته‌ی کردووه .

ئینجا باوکم و سعیدی کو‌ری زه‌ید و ابو هریره‌ شه‌و به‌ریکه‌وتن . و پاش پوژنیک باوکم هاته‌وه و وتی : نه‌مانتوانی له ته‌رمه‌که‌ی نزیک بی‌نه‌وه به هوی زۆری خه‌لکه‌که‌وه . هه‌زم ئه‌کرد خۆم هه‌لیگرم^١ ... وه ابن سعد له (الطبقات) دا (٣٢ / ٤) ده‌لیت : که عباس (عَیْنُ) له بقیع سپارده‌ کراوه .

^١ - ابن سعد ده‌ری هیناوه (٣٢ / ٤) .

" ۵۲ - حارثه ی کوری نعمان "

" له به هشتدا قورنان ده ور ده کاته وه !! "

نهم ناوه باش له بهر کهن : (حارثه ی کوری نعمان) ، چونکه به ناوه ی نانی به زه یی خوایی داده به زیت .. نهم به ریزه هاوه لیکی نه نصاری خه زه جی یه ...
له به در و نه وانی تریشدا به شدار بووه . دینداریکی باش و که سیک ی زور چاکه کار بووه بۆ دایکی . وه نهم هاوه له (حارثه) هه تا جینشینایه تی معاویه ژیاوه . پیغمبر ی خوا (حارثه) گوئی لی بووه که له به هشتدا دوری قورنای کردوه ته وه !! و به دهنگی زولال خویندورویه تی ..

له عان شه وه (حارثه) . ده لیت : پیغمبر ی خوا (حارثه) فهرمووی : (و دلت حارثه)
" نعمت هب فاما ، من هه " (حارثه : حارثه ی نعمان کداکه له ، کداکه له) .
ده فهرمووی : چوومه به هشت . له وی گویم له خویندنی قورنان بوو ، پرسیم : نهمه کی یه ؟ وتیان : حارثه ی کوری نعمانه ، نانه وه چاکه یه .. نانه وه چاکه یه .. وه نه وه له گهل دایکی چاکه کار بوو .^۱

به راستی نهمه ریز و پله یه کی زور گه وره یه .. وه خوی په وره دنگار بۆ هر کهس ویستی له سهر بی منه ت و چاکه ی خوی داده بارینی ..

هه روه ها ریز و پله یه کی گه وره ی دیکه ش هیه که ته نها (المقربون) : نه وانه ی زور له خودا نزیکن و خوشی ده وین به دهستی ده هینن .

حارثه (حارثه) خوی نهم پله و ریزه مان بۆ ده گیریت ته وه . ده فهرمووی : (جبریل له ته مه نمدا دوو جار بینیه : جاری یه کهم له پوژی (الصورین)^۲ . کاتی پیغمبر ی خوا (حارثه) چوه دهر وه بۆ کوشتاری بنی قریظه ، جبریل (سه لای خوی له سهر بی) له سهر ویتنه ی (دحیه)^۳ به لاماندا رویششت و فرمانی پی کردین خو مان به ستینه وه و چه ک

^۱ - هینمی ده لیت : احمد و ابو یعلی گیراویانه ته وه ، پیاوانی فهرموود که نه وانه ی (الصبح) ی . المجمع (۱۵۷۳۶) .

^۲ - الصورین : جیگایه که ده که ویتنه (بقیع) له شاری مه دینه .

^۳ - ده حیه ی کلبی / هاوه لیکی به ریز و جواچاکه . جبریل (علیه السلام) له شینه ویدا خوی دهر خست .

هەلگرین . جاری دووهم پۆژی دانان و شوینی جەنازەکان کە لە (حنین) گەڕاينەو ، من تێپەڕیم دەبینم لەگەڵ پیڤەمبەری خوا (ﷺ) قسە دەکات ، من سەلام نەکرد . جبریل (سەلامی خۆی لەسەر بیّت) فەرمووی : ئەمە کێ یە ئەی محمد ؟

فەرمووی : حارثە ی کوپری نعمانە .

فەرمووی : (أما انه من المائة الصابرة يوم حنين الذين تكفل الله بأزرافهم في الجنة ، ولو سلم لرددنا عليه)^١ .

واتە : بێ گومان ئەو یەکیکە لەو سەد کەسە لە پۆژی (حنین) دا خوگرێ یان کرد و لەگەڵتدا مانەو ، ئەوانە ی کە خۆی پەروردار بوو کە فیلێ پۆزی دانیان لە بەهەشتدا ... خو ئەگەر سەلامی بکردایە وەلامان دەدايەو .

هەروەها بە ئیسنادیکی بچر بچر گێراویەتیەو کە : حارثە چاوی (بینایی) لە دەست داو ، بۆیە گوریسیکی لە نیوان جیگا نوێژەکە ی و ژوورەکیدە داناو بو ئەو ی دەستی پێو بگریّت لەو نیوانەدا و هەروەها بپێک خورما و شتی تری لە ژوورەکە ی داناو ، هەر کە هەژاریک سەلامی بکردایە بەشی دەدا ، و دەستی بە بەنەکەو دەگرت هەتا دەگەیشته لای دەرگای ژوورەکە ی و دەدايە دەستی هەژارە کە . مال و خێزانەکە ی پێیان دەوت : کە ئەو کارە بو ئەوان دانیّت ، بەلام ئەو ئەیفەرموو : گویم لە پیڤەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی : (مناولة المسكين تقي مئة السوء)^٢ واتە : بەخشین بە نەداران بەدەستی خۆت ، دەتپاریزی لە مردنی خراپ و عاقبەتی خراپ .

حارثە (ﷺ) لە سەردەمی جێنشینایەتی (معاویە) دا وەفاتێ کردووە .

لە نەوەکانی (حارثە) : محمدی کوپری عبدالرحمن ی کوپری عبدالله کوپری حارثە ی کوپری نعمانی ئەنصاری یەکە یەکیکە لە (محدثون) ئەوانە ی زانا و شارەزان لە فەرموودە ی پیڤەمبەری خوا دا (ﷺ) کوپری خاتوو (عمرە) ی زاناو فەقیهێ مەدەنی یە . کە شەش فەرموودەکە ی لی گێراوێتەو .

^١ - دانەپالەکە ی (حسن) ه ابن سعد بە بێ بەلگە دەری هێناو . لەلای طبرانی بە ژمارە (٢٢٢٥)

هاتوو . هیشمی دەلێت : دانەپالەکە ی (حسن) ه . المجمع (٩ / ٣٠١٤) .

^٢ - طبرانی گێراویەتیەو (٢ / ٢٥٨) .

" ۵۳ - ابو موسای نه شعری (ﷺ) "

" نیمانداریکس هه میشه گه راوه و نهوبه کاره "

فهرموده ی پیروژ

پیششه وای گه وره ، هاوه لی پیغه مبری خوا (ﷺ) : ابو موسای نه شعری ته میمی و زانای قوران خوین : (عبدالله ی کوپی قیس) ی یه مهنی یه .. له مه کهه موسلمان بووه ، پاشان له گهل نه هلی دوو که شتی یه که دا پاش پرگار کردنی خه یبر به سی پوژ هاتنه خه یبر و پیغه مبری خوا (ﷺ) له غه نیمه ته کان به شی دان له گهل پیغه مبری خوا دا (ﷺ) غه زای کردووه و خه باتی کردووه و زانستیکی زوری لی هه لگرتووه .. له سه رده می جینشینایه تی هه ردو پیشه و عمر و عوسماندا والی به صره بووه ، دواتریش بووه ته والی کوفه ، و له وی وه فاتی کردووه .. وه یه کیکه له و به پیزانه ی هجره تیان کرد بو حه شه .

پیششه و (نه بی) ره حمه تی خوای لی بیت ، ده لیت : ابو موسا که سیکی زور پوژووگر و شه نوپژکار بووه ، که سیکی ره بیانی و زاهید بووه . له و که سانه بووه زانست و کارو خه بات و دروستی دل و دهرونی پیکه وه گری داوه ، هه رگیز ئیماره ت فریوی نه داوه و دنیا و خوشی یه کانی نه یانگوپیوه ^۱ . ابو موسا (ﷺ) چیروکی کوچکردنی خویمان بو باس ده کات و ده لیت : (له یه مه نه وه له گهل په نجاو شتی له قه و مه که مده که وتینه ری ، ئیمه سی برا بووین : من و ابو ره هم و ابو عامر . و که شتی که مان به ره و لای نجاشی بردینی که له وی جعفر و هاوه لانی لی بوون ، نه و جا پاش پرگار کردنی خه یبر هاتین بو خه یبر ، پیغه مبری خوا (ﷺ) پیی فهرموین : (لکم اخرة مرتین : هاجرتم الی النجاشی ، و هاجرتم الی) ^۲ . واته : ئیوه دوو جار هجره تان کردووه ، جاریک بولای نجاشی و جاریک بولای من ... وه پیغه مبری خوا (ﷺ) نه بو موسا و قه و مه که شی بی سنور خوشده ویست .

^۱ - بروهانه : سیر اعلام النبلاء (۲ / ۲۹۶) .

^۲ - صحیح : بخاری و مسلم و غهیری نه وانیش گپروایانه ته وه .

له (انس) هوه ، ده‌لیت : پێغه مبه‌ری خوا (ﷺ) فهرمووی : (بسم عی‌کم عد قوم هم ارق قلوباً لا یسرم م‌کم) واته : سبه‌ینی خه‌لکانیک د‌ین بۆ لاتان که د‌لیان له بۆ ئیسلام له د‌لی ئیوه به سۆزتر و په‌رو‌شتره .. ئه‌وه بوو ته‌شعه‌ری یه‌کان هاتن .. که نزیک بوونه‌وه ئه‌مه‌یان ده‌وت :

غداً تلقي الاحبة محمداً وحزبه

واته : سبه‌ینی به‌خۆشه‌ویستان ده‌گه‌ین . به محمد و کۆمه‌له‌که‌ی . کاتی گه‌یشتن ته‌وقه‌یان کرد . ئه‌وان یه‌که‌م که‌س بوون ته‌وقه‌کردنیا‌ن دا‌هینا . وه له عیاض ی ئه‌شعه‌ری یه‌وه ، ده‌لیت : کاتی ئایه‌تی : « ... فسوف يأتي الله بقوم يحبهم ويحبونه ... » سورة المائدة ، آیه (۵۴) . دابه‌زی . واته : له ئاینده‌دا خوا که‌سانیک ده‌ه‌یینه‌که‌یه‌وه ، په‌روه‌ردگاری مه‌زن خۆشی ده‌وین . ئه‌وانیش ئه‌ویان خۆشده‌وی ... پێغه مبه‌ری خوا (ﷺ) فهرمووی ئه‌وه‌که‌سانه قه‌ومه‌که‌ی تۆن ئه‌ی ئه‌بو موسا و ئاماره‌ی بۆ کرد)^۲

" ده‌نگ خۆشی ئه‌بو موسا بۆ قورئان خو‌ندن "

له هاوه‌ل‌اند‌ا له ئه‌بو موسا (ﷺ) ده‌نگخۆشتریان تیا‌نه‌بووه . ئه‌وه‌ته له (ابی موسا) وه (ﷺ) ده‌لیت : پێغه مبه‌ری خوا (ﷺ) فهرمووی : يا اما موسى لقد عصبك مزاراً من مزمار آل داود^۲ .

واته : ئه‌ی ابی موسا به‌راستی له ئاوازه‌کانی ئالی داود ئاوازیکت پی دراوه . وه له (انس) هوه . ده‌لیت : ئه‌بو موسی ده‌نگی خۆش بوو . شه‌ویکیان هه‌لساو نو‌یژی ده‌کرد ، خ‌یزانه‌کانی پێغه مبه‌ری خوا (ﷺ) گو‌ییان لی بوو ، هه‌لسان و گو‌ییان بۆ راگرت . کاتی پ‌وژبوویه‌وه ، پی و ترا که خ‌یزانه‌کانی پێغه مبه‌ری خوا (ﷺ) گو‌ییان بۆ راگرتویت .

^۱ - دانه‌پاله‌که‌ی (صحیح) ه ، احمد ده‌ری ه‌یناوه (۲ / ۱۵۵) غه‌یری ئه‌یوش .

^۲ - حاکم ده‌ری ه‌یناوه (۲ / ۲۱۳) و ده‌لیت : (صحیح الانساد) ه زه‌مه‌بیش هاو‌رایه (فهرمووده‌که) (یا اما موسی لقد اعطین مزاراً من مزمار آل داود)

^۳ - صحیح : بخاری و مسلم گ‌ی‌راویانه‌ته‌وه ، بروانه / صحیح سنن الترمزی (۲۰۲۹) .

فەرموی : ئەگەر نەمزانی گویم بۆ رائه گرن . وەها و وەها بۆم دەپازاندنەوه و سەرئیچانم بۆ پادەکیشا ^١ . . .

وہ ئەبو عوسمان ی ئەدی دەلیت : هیچ مۇسیقیایەکم لە سەنتور و ساز (صنچ) گوئی لی ئەبووه خۆشتر لە دەنگی ابی موسی . کاتی نوێژی بۆ دابەستیانە هاواری لی ئەکرا کە سورەتی (بقره) بخوینی ئەوەندە دەنگی خۆش بوو ^٢ .

وہ لە (ابی سلمه)وہ : کاتی عمر (ع) دادەنیششت ئەگەر (ابو موسی)ی لەگەڵدا بوايه . زۆر جار دەیفەرموو : خوامان وەبیربێنەرەوه ئەی ئەبی موسی . ئەویش قورنانی دەخویند ^٣ .

وہ لە ابی نضرەوه : بە ئەبی (موسی)ی فەرموو : تامەزۆمان بکە بۆلای پەرەردگارمان . ئەویش قورنانی دەخویند ... خەڵکەکش دەیانوت : وەختی نوێژە .. دەیفەرموو : ئەی ئەمە نوێژ نیە ^٤ !

" شەرم و عیقفەتی "

ابو موسا دەلیت : پیم خۆشە لوتم پیر بیّت لە بۆنی لاکى بۆنکردوو . و بۆنی ئافرهتیک ئەکەم ^٥ . . .

وہ لە (انس) دەو . ئەبو موسا شەر والی هەبوو هەمیشە لەبەری دەکرد لە ترسی ئەوەی ئەبا دەرکەوینت ^٦ .

^١ - دانەپالەکەى (صحیح) ، ابن سعد له (الطبقات) دا (١٠٩ / ٤)

^٢ - ابن عساکر (٥٢٧) لە ریبی پیشەوا احمدەوه .

^٣ - ابن سعد دەری هبناوه (١٠٩ / ٤) وارئووط دەلیت : پیاوانی جیی ماودین سیر (٣٩١ / ٢) .

^٤ - دانە پالەکەى (صحیح) : ابن سعد (١٠٩ / ٤) .

^٥ - پیاوانی جیی متمانەن سیر اعلام النبلاء (٣٩٩ / ٢) .

^٦ - ابن عساکر باسی کردوود (٥٢٦ ، ٥٣٥) .

" ئامۆزگاریگاریک له ئاسمانەوه "

له ابی موساوه ، دەلێت : جاریک له دەریادا غەزەمان کرد ، پۆشتین ، تا گەشتینە ناوهراستی دەریا ، گویمان له دەنگیك بوو بانگی دەکرد ، ئەو ئەهلی کەشتیەکه ، راوەستن پێتان بلیم ، منیش هەلسام ، سەیری راست و چەپم کرد هیچم نەدی ، تا حەوت جار بانگی کردەوه ، وتم : ئەو نازانی ئیمە نیستا له چ جێیەکدا ، ناتوانین بوەستین . دەنگەکه وتی : ناتەوێ هەواییکت پێی بلیم ، فەرمانێک که خودا بەسەر خۆیدا چەسپاندوویەتی ، ئەویش ئەوێه : هەر کەس له پێناوی خوا له پۆژیکی گەرما خۆی تینوو کات ، ئەوه خودا له پۆژی قیامەتدا تینویتی دەشکێنیت . دەلێت : لەوکاتەوه ئەبو موسا هەر پۆژیکی گەرم بتدیایە ، ئەتبینی که بەپۆژوو^١ .

وه بەهۆی زۆر دڵسۆزی یهوه (ﷻ) قسەکانی زۆرشیرین بوون وه کاریگەری یهکی سەر سوپەرھێنەریان هەبوو . . له (ابی لید) وه ، دەلێت : قسەکانی ابی موسامان به قەصاب (دەشوبھاد) که هەرگیز له جومگە لاینەئەدا و راست دەپیکا^٢ .

" چەند نموونەیک له خەباتی ئەبی موسا (ﷻ) "

دوای ئەوێ پیغەمبەری خوا (ﷺ) له (حنین) بوویەوه ، ابا عامری بەسەر سوپای (اوطاس) وه نارد ، ئەوه بوو به (دریدی کوپی صمه) گەیششت کوشتی و خوای پەروردگار شکستی بەهاوپیگانی (درید) هینا ، بەلام پیاویک به تیریکی دای له ئەژنۆی ئەبا عامر و له جیی خۆی خستی .

وتم : مامەگیان ، کی بوو تیرەکهی لی دایت ؟ ئەویش ئاماژەیی بۆ کرد . پۆشتم بەدوایدا و پیایدا گەشتمەوه ، که منی بینی ، پشتی هەلکرد و رایکرد ، پیم وت : شەرم ناکەیت ؟ مەگەر عەرەب نیت ؟ بۆچی ناوەستی پیاوانە شەڕ بکەیت ؟

^١ - ابن عساکر دەری هیناوه (٥٢١ ، ٥٢٢) ارنووط دەلێت : پیاوانی جی متمانەن جگە له - ابو الغیرە - به پاپوژی سر اعلام النبلاء (٢ / ٣٩٣) .

^٢ - دانەپالەکهی (صحیح) ٥ / ابن سعد (٤ / ١١١) .

دەلیت : ئەو جا وەستا و بەیەك گەشتین ، یەك و دوولیدان لە نیوانماندا پرووی دا و كوشتم ...

پاشان گەرامەوه بۆلای ابی عامر ، پیم وت : خواى پەرەردگار ئەوەی دا بە كوشت كه تیرەكەى لى دابوویت .

وتى : ئەم تیرە لە ئەژنۆم دەریئە ، مینش دەرم هیئا ، دەبینم ئاوی لى یەتەدەرەوه . وتى : برازاگیان ، برۆ بۆلای پیغەمبەرى خوا (ﷺ) و سەلامى منى پى بگەینەو پىی بلى : داواى لى خوشبونم بۆ بکات . ئەوجا ابو عامر منى لە جىى خووى دانا بەسەر خەلكەكەوه و زۆرى نەبرد خووى وەفاتى كرد .

كه گەشتینەوه لای پیغەمبەرى خوا (ﷺ) ، هەوالەكەم پىدا ، ئەویش هەلسا دەستنیژى گرت و دەستەكانى بەرزكردهوه و فەرمووى : (اللهم اغفر لعبيد ابى عامر) ئەوەندە دەستى بەرزكردهوه سپىای ژیر بالیم چاوپى كەوت . پاشان فەرمووى : (اللهم اجعله يوم القيامة فوق كثير من خلقك) ئەى پەرەردگار ، لە پۆژى قیامەتدا بیخەرە سەرۆوى زۆرىك لە دروستكراوانت . منیش وتم : ئەى پیغەمبەرى خوا (ﷺ) ، بۆ منیش داوا بكە ؟ فەرمووى : (اللهم اغفر لعبد الله بن قيس^١ ذنبه ، و أدخله يوم القيامة مدخلا كريماً^٢) واتە : پەرەردگار! لە تاوانى عبدالله ى كۆپى قيس خوش بەوه لە پۆژى قیامەتدا جیگایەكى ریزدارى بۆ ئامادە بكە ..

"خۆ ئامادە كردن بۆ مەرك"

لە نیشانهكانى خەیر و چاكە لە موسلماندا ئەوەیە كه هەتا تەمەنى درێژ بى و ئەجەلى نزیك بێتەوه زیاتر گویدىرى خوا دەكات و كارى چاكە دەكات . بۆ ئەوەى لە باشتەرىن حالیدا وەفات بكات .

^١ - لە سەرەتادا وتیومان كه ناوی ابو موسى : (عبدالله ى كۆپى قيس) ه (ﷺ) .

^٢ - صحيح : بخارى و مسلم گێڕاویانەتەوه . هەرودەها غەیری ئەوانیش . (اوطاس) یش / دۆلیكە لای ماكەمانى (هوزان) دا .

وه له پیغه مبهەری خوا (څ) یان پرسى : کى ژیرترین کهسه ؟ فهرمووی :
 " انهم بساک دکر و خستیم ما عده سعاده و شت لاکس " ^۱

واته : ژیر ئەو کهسانەن که له هه‌مووان زیاتر یادی مردن ده‌کەن‌وه و له هه‌مووان
 باشتر خۆیان بۆ دواى مردن ئاماده‌ نه‌کەن .

هه‌روه‌ها (التیمی) په‌حمه‌تى خواى لى بیټ ، ده‌لیت : (دوو شت خوشى و
 چیژى دنیاى لى سه‌ندمه‌وه . یادی مه‌رگ و یادی راوه‌ستان له نۆو ده‌ستى په‌روه‌ردگار
 دا) ...

جا کى هه‌یه له هاوه‌لانى پیغه مبه‌ری خوا (څ) زیاتر بۆ مه‌رگ ئاماده بیټ
 صالح ی کوپى موسای طلحى له باوکیه‌وه ، ده‌لیت : (الاشعری) پیش مردنى له
 راده‌به‌ده‌ر تیده‌کو‌شا و جوهدى نه‌کرد . تا پى ی وترا ، بۆ تو به‌زه‌یت به‌ خۆتدا نایه‌ته‌وه
 و پشووێه‌ک به‌خۆت ناده‌ی ؟

فهرمووی : له راستیدا سوار کاتى نزیک ده‌بیته‌وه له جیگای مه‌به‌ستى زیاتر
 تیر‌په‌وى ده‌کات و هه‌موو توانای نه‌خاته‌ کار ، وه نه‌وه‌ی له ژيانى من ماوه زۆر له‌وه
 که‌مه‌تره ^۲ .

ابو موسا (څ) له مانگی (ذي الحجة) ی سالى (٤٤) دا وه‌فاتی کردووه .
 هه‌روه‌ک (ذهبی) ده‌لیت .

^۱ - فهرمووده‌ی (حسن) ه : ابن ماجه گیراویه‌تی‌ه‌وه (٤٢٥٩) هه‌روه‌ها غه‌یری نه‌ویش .

^۲ - ابن عساکر باسی کردووه (٥٢٤) .

" ٥٤ - ابو نه يوبى نه نصارى (ﷺ) "

" خاوه ننى پاسپاره سهر سوږه يئنه ركه "

كى يه ؟

پيشه وای مه زن ، ابو نه يوبى نه نصارى خه زره جى به درى يه ، نه و كه سه يه كه
پيغه مبهري خوا (ﷺ) تا يبه تمه ندى كرد به وى له ناو مالانى (بنى النجار) دا له مالى
نه و دابه زى ، هه تا ژورى (سوده) دايكى ئيمانداران بنياتنرا و دواتریش مزگه و تى
پيرۆز دروست كرا ...

ابو ايوب له جهنگى (به در) به شدار بووه ، هه روه ها له هيچ غه زايه كى تردوا
نه كه و توه ته نها ساليك نه بى كه لاويك كرايه سه ركرده ي سويا ، (ابو ايوب) هه راخ و
داخى هه لده كي شاو نه يوت : قه يدى چى يه كه سيك كراوه به فه رمانږه وای من نه خو ش
كه و ت (يزى دى كوپرى معاويه) ش و به سه ر سويا وه بوو ، نه و جا هات به سه رى ده كرده وه
، پنى و ت : نه گه ر مر دم بمخه سه ر ولاخيك و بمگه يه نه سه ر زه وى دوژمن نه گه ر توانيت ،
نه گه ر نه يشت توانى ، بمسپيره به خاك و بگه رپيره وه .

نه وه بوو كه مر د ، بر دى و دفنى كرد و نه يفه رموو : په روه ر دگار ده فه رمويت : گه ر
داواكران بو غه زه . نه وه به چه كى سووك و سه نگين ، به سواره و پياده تانه وه راپه رن
و ناماده بن .

" ريژ كرتن له پيغه مبهري خوا (ﷺ) "

له (ابى رهم) وه ، ابا ايوب بوى باسكردوه كه وا پيغه مبهري خوا (ﷺ) له
مالى ئيمه دابه زى نه و له قاتى خواره وه مايه وه و خو يشمان له قاتى دووه مدا بووين
نه وه بوو له سه روه برىك ناو رڅا خيرآ من و ام ايوب هه رچى هاوبه ده ستماندا له قوماش
و په روه ه لمان گرت تا نه يه لين ناوه كه برڅي ته خواره وه و سه ريمان . دواتر دابه زيم و

١ - واته له مه كه كه كوچى كردوو له مه دينه دابه زى ، وهك ميواننكى به ريژ له مالى ابو ايوب مايه وه ، كه
نه مه ش شانازى يه كى گه ورده يه .

چووم بولای پیغمبر خا (ﷺ) پیّم وت : ناکری ئیمه له سەری تۆوه بین ، به لکو بیگوازیته وه قاتی سەر هوه .

ئەوجا فەرمانی کرد و کەل و پەلەکانی - کە زۆر کەم بوون - باریه سەر هوه ، وتم : ئەه پیغمبر خا (ﷺ) کە خواردنت بۆ دەناردین ، سەیرم دەکرد بزانی شوین پەنجەه تۆ له کویدا به ، منیش له وێهه لیم دەخوارد .^۱

" خۆشەویستی بی شوماری هاوه لانی (ﷺ) بۆ پیغمبر خا (ﷺ) "

هاوه لانی ئەو پێزه ی ابو ایوبیان له یاد نه چوو بوو کە له گەل پیغمبر خا (ﷺ) کربووی و ئەو پەفتاره جوانه ی له ئاستی پیغمبر خا (ﷺ) دا ئەنجامیدا به میوانداریکردنی کاتی چووه مالیان .. ئەمەش وای کرد (ابن عباس) زیاد له سنور پێزی ابو ایوب بگریت .

له (ابی حبیب ی کوپی ابی ثابت) هوه : ابو ایوب هات بۆ به صره بۆ لای ابن عباس ، ابن عباس هەلسا ماله که ی بۆ چۆل کرد و پێی وت ئەبێ تۆ چیت له گەل پیغمبر خا (ﷺ) کرد منیش وه هات له گەل بکەم .. ئینجا پرسى : چەند قەرزاریت ؟ فەرمووی : بیست هەزار ، ابن عباس چل هەزاری پێ دا له گەل بیست بهنده و کەل و پەلی ماله که ییش .^۲

" شوین پێ هەلکرتنی پیغمبر خا (ﷺ) "

له (محمدی کوپی کعب) هوه ، ده لیت : ابو ایوب سەرپێچی (مروان) ی ده کرد ، وتی : بۆچی واده که ی ؟ وتی : چاوم له پیغمبر خا (ﷺ) بوو کە نوێزه کانی ده کرد ، خۆ ئەگەر وه ئەو ئەنجامت دا ، ئەوا ئیمەش دینە سەر پای تۆ و سەرپێچیت ناکهین ئەگەر وه ئەو نه بوو ، ئیمەش به گویت ناکهین .^۳

^۱ - دانه پالە که ی (صحیح) ه ، احمد له (المسند) دا ده ری هیناوه (۵ / ۴۲۰)

^۲ - حاکم ده ری هیناوه (۲ / ۴۶۱ ، ۴۶۲) و جه لیت : (صحیح الاسناد) و زه هه بیش هاوپا به .

^۳ - طبرانی ده ری هیناوه ، پياوانی جی متمانه ن ، المجمع (۲ / ۶۸) .

" واسپارده یه کی سهر له کاتی مردندا "

له (ابی ظبیان) هوه ، دهلیت : ابو ایوب چو بو غهزا و لهوی نه خوش كهوت و
فهرمووی : نهگهر مردم ، ههلمگرن ، و کاتی که بهرامبهر بوونهوه لهگهلا دوژمناندا له ژیر
پیتاندا فریم دهن ، بهلام نه مهوی فهرمایشتیکتان پی بلیم که له پیغمبهری خوا (ﷺ)
م بیستووه ، فهرموویه تی :

(من مات لا یشرک باللہ شیئاً دَخَلَ الْجَنَّةَ)

واته : ههر کهس بمریت و هاوهلی بو خوا بریار نه دابی ، دهچیته بههشت .
نوسهر دهلیت : لهوانهیه (رهزای خوی لی بیت) ویستوویه تی له سهرزهوی
دوژمن سپارده بکری بو نهوهی هیمه تی موسلمانان بهرز بیتهوه که نهوهی یه له
دهستی دوژمنانی خودا پرگاری بووه ... وهک نهوهی بیسهلمینن که موسلمانان خاوهنی
نهوهی یه .. خوایش باشت دهرانی .

" ۵۵ - زهیدی کوپی ثابت (ﷺ) "

" شیخ و ماموستای قورئان خوینان "

پیشهوای مهزن و شیخی قورئان خوینان و شارهزایانی زانیاری فهرز و نهرکهکان،
فتهوادهری مهینه ابو سعید و ابو خارجه ی خهزرجی نه نصاری ، نووسهری سروش
(وحی) یه (رهزای خوای لی بیت) ...

وه عمری کوپی خهتاب (ﷺ) که نه چوو بو حه جی مالی خوا (زهید) ی به سهر
مهینه وه داده نا له جیی خوی . وه نهو بوو پوژی (یهرموک) ههلسا به دابه شکر دنی
غه نیمه تهکان . باوکی پوژی (بعث) پیش هیجرت وه فاتی کردوه ، بویه به هه تیوی
به خیو کراوه .

زهید یه کی بو له زیرهک و بلیمه تهکان ، کاتی پیغمبر ی خوا (ﷺ) کوچی کرد
بو مهینه ، موسلمان بووه و ته مهنی نهو کاته ته نها (۱۱) سال بوو ، پیغمبر ی خوا
(ﷺ) فهرمانی پی کرد که فیتری زمانی (نووسینی) جوله که بیت تا په یام و
نووسراوهکانیان بو بخوینیته وه و دهیفرموو : (فانی لا امنهم) ، چونکه من باومریان
پی ناکم - واته : باومر به جوله که ناکم بوم بخوینته وه - .

له (خارجه) وه له باوکیه وه ، دهلیت : پیغمبر ی خوا (ﷺ) هینامی بو (داخل)
ی مهینه ، وتیان : نهی پیغمبر ی خوا (ﷺ) نه مه غولامیکه له (بنی النجار) ، و
لهو قورئانهی بو تو دابهزیوه حه قده سورده تی خوینده وه ته وه ، منیش بوم خوینده وه و
پیغمبر ی خوا (ﷺ) پیی سهرسام بوو ، و فهرمووی : (نهی زهید ! خوت فیتری
نووسینی جوله که بکه بوم ، چونکه له راستیدا من لیان به گومانم په یامه کانم بنووسن)^۱

دهلیت : منیش خوم فیتر کردوو ، پانزه پوژی نه برد تیایدا کارامه بووم ، نهو جا
دوای نهو نه گهر پیغمبر ی خوا (ﷺ) په یامی بویان بناردا یه من بوم دهنووسی^۲ .

^۱ - فهرموده که : ((یا زید تعلم لی کتاب یهود ، فانی ما امنهم علی کتابی) .

^۲ - دانه پالعهی (حسن) ه / بخاری دهری هیناوه له (التاريخ الكبير) ۲ / ۳۸۰) و ههروهه ابو داوود (۳۶۴۵) و غهیری نهوانیش .

زهید ، دهلیت : پیغه مبهری خوا (ﷺ) پیمی فهرموو : (اتحسن السریانیه ؟)
زمانی سریانی دزمانی ؟ وتم : نه خیر : فهرمووی : دهی فیتری ببه ... ئەوه بوو به ماوهی
حه قده پوژ فیتری بووم ^۱.

وهله ریوایه تیکی تردا ! فهرموویه تی : پیغه مبهری خوا (ﷺ) فهرمانی پی کردم
نووسینی جوله که فی ربم و فهرمووی : (ای و الله ما آمن یهود علی کتاب) واته : سویند
به خوا من لییان دلنیانیم شتم بو بنووسن . دهلیت : ئەوه بوو نیو مانگم تی نه پهراند ،
فیتری بووم بو پیغه مبهری خوا (ﷺ) .

دهلیت : دواي ئەوهی فیتری زمانی یه هود بووم ، ئەگەر په یامیکیان بناردایه من
بووم ده خوینده وه ، ئەگەریش پیغه مبهری خوا (ﷺ) په یامی بو بناردنایه من بووم
ده نووسی ^۲.

نووسەر دهلیت : بهم جوړه پیغه مبهری ئازیز (ﷺ) له نه خشه و پلانی
فهرمانه واکانی زایونی به ئاگامان دینیته وه ، چونکه ئەوان هەر له سهره تای ئەم ئاینه وه
له نه خشه دانان و ته له که بازیدان بو ئەم ئوممه ته .. به لām خوا خوئی دهوره ی داوان و
لییان ئاگاداره .

" نووسه‌ری سروش "

ئەم هاوه له به‌ریزه شانازی نووسینی وه‌حی ئاسمانی پی درا ، و پیغه مبهری خوا
(ﷺ) بو ئەم کاره پایه به‌رزه بانگی ده کرد .

زهید دهلیت : کاتی سروش بو پیغه مبهری خوا (ﷺ) داده‌به‌زی ، ئەینارد به
دواما و بووم ده‌نووسی ^۳.

وه بخاری له (البراء) وه ، گێراویه‌تی وه ، دهلیت : پیغه مبهری خوا (ﷺ) پیی
وتم : (ادع لی زیداً ، و قل له یحیی بالکف و اندوآه) .

^۱ - دانه‌پاله‌که‌ی (صحیح) ه ، احمد ده‌ری هیناوی (۱۸۲ / ۵) هه‌رده‌ها غه‌یری ئه‌ویش .

^۲ - فهرمووده‌ی (حسن لغیره) ترمزی گێراویه‌تی وه ، بپروانه : فضائل الصحابه (شیخ العدوی) (۶۲)

^۳ - طبرانی گێراویه‌تی وه هیشمی له (المجمع) دا ده‌لیت دانه‌پاله‌که‌ی (حسن) ه (۱۷ / ۹) .

واته : زهیدم بۆ بانگ کهو ، پی بلی ئامرازی نووسینش له گهڵ خۆیدا بئینیت .
دهلیت : نهوجا فهرمووی : (اکتب : ﴿ لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ... ﴾ سورة النساء آية (٩٥) .

و (ابن ام مکتوم) له دواى (پیغمبهرى خوا (ﷺ) دانیشتبوو - که نابینا بوو - وتی : ئەى پیغمبهرى خوا (ﷺ) ، من کهسیکم نابینا و کهم ئەندامم - واته : به دهستی خۆم نیه که ناتوانم بيم بۆ جیهاد - نهوجا له جی ئایه ته که ی پيشوو ئهم ئایه ته هاته خواره وه : ﴿ لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ... ﴾ سورة النساء آية (٩٥) .

واته : ئەوانه ی دانیشتون له ئیمانداران و ناجهنگن - مه گهر ئەوانه یان که ناته واون - (کویر ، شهل ، نه خووشی ، ... هتد) له گهڵ ئەوانه دا که جیهاد ده کهن له پیناوی خوادا به مال و سامان و گیانیان ، چوونیه ک نین .
ههروه ها پیشتریش له باسی ژیا نی پيشه و ا بو به کری صديق) دا باسی ئەوه مان کرد که زهید چۆن قورئانی کۆ کرده وه (ﷺ) .

" هه لۆیستیکى زیندو دواى وه فاتى پیغمبهرى خوا (ﷺ) "

دواى وه فاتى پیغمبهرى خوا (ﷺ) و تاربیرانی ئه نصار هه لسان و قسه ی خویان کرد وتیان : با پیاویک له ئیمه و پیاویکی ش له ئیوه - واته کۆچه ران - بیه جینشین . له ویدا زهیدی کوپی ثابت هه لسا و فهرمووی :
له راستیدا پیغمبهرى خوا (ﷺ) له کۆچه ران بوو ، ئیمه ش پشتیوانی ئه وین ، وه پیشه و اش ده بی له کۆچه ران بی و دیسان ئیمه پشتیوانی ده بین .
ابوبکریش (ﷺ) فهرمووی : خوا ی گه وه پا داشتی چاکه تان بداته وه ئەى هۆزی پشتیوانان و بیژمه ره که شتان دامه زوتر بکات ، ئە گهر غه ییری ئەمه تان بوو تایه ، ریک

نه نه که وتیت ^۱. بهو جوړه دلسوژی و خوشه ویستی ته او بڼ خوا و پیغمبره که ی دمرده که ویت ... ئیدی هیچ بواریک بڼ ئاره زو دسه لاتی شهیتان نیه .

" زانستی زهید (ﷺ) "

له ابن عباسه وه ، ده لیت : (المحفوظون) ^۲ له هاوه لانی پیغمبره ی خوا (ﷺ) زانیویانه که زهیدی کوپی ثابت یه کیکه له وانه ی له زانستدا پوچووه و ^۳ شوین پیی جیگیر بووه .

وه ابن عباس له گهل ئه وه شدا خو ی له زانستدا پیگه یه کی باشی هه بووه وه یه کی بووه له زانیان ، به لام پیزی زهیدی زور ده گرت وه ک زانیه ک .

ئوه ته له ئه بی سه له مه وه ، ابن عباس هه لسیاه وه له بهر زهیدی کوپی ثابت و ناوزه نگي ولاخه که ی بڼ گرت ، فهرمووی : خوت لاده ئه ی کوپه مامی پیغمبره ی خوا (ﷺ) ! ابن (عباس) یش فهرمووی : ئیمه وه ها ده جو لئینه وه له گهل زانا و پیاوه گه وره کانماندا ^۴ !!

ابن عباس ره شوه ی ولاخه که ی زهید بگریت !!

ده ی ئیتر په لکی شان چو ن نه توان له ره مره ئیسلامی یه کانمان دده ن ؟!! وه مه سروق ده لیت : ئه و هاوه لانه ی پیغمبره ی خوا (ﷺ) که فه توایان دده ا نه مانه بوون : عمر ، علی ، ابن مسعود ، زید ، ابی ، ابو موسا ، (ره زای خویان لی بیت) ...

^۱ - دانه پاله که ی (صحیح) ه ، احمد (۵ / ۱۲۲) زهه بی ده لیت : دانه پاله که ی (صحیح) ه . (سیر ۲ / ۴۳۳) .

^۲ - المحفوظون : له چهن د (معجم) و فره نه گیکدا بومانای زار او ده ی ئه م وشه گه رام نه مدیوه ، به لام پیم وایی مه به ست ئه و هاوه لانه یه که بیر تیژن و شتیان له بیر نه چووه (وهر گپر) .

^۳ - حافظ له (الاصابه) و داویانه ته پال (البغوی) و ارئوط ده لیت دامه پاله که ی (صحیح) ه .

^۴ - دانه پاله که ی (حسن) ه / حاکم ده ری میناوه (۲ / ۴۲۳) ده لیت (صحیح) ه و زهه بیشت هاوړایه .

"بابه ټیگی شرعی (مهسه له یه کی شرعی)"

له مهسروق هوه : له عبدالله کوږی مسعوده وه نه لیت : که عبدالله (ﷺ) دهرباره ی خوشک ی دایک و باوکی و خوشک و برای باوکی دهیفرموو : خوشکانی دایک و باوکی دوو له سهر سی یان دهکهویت ، و نه وهی ده مینیت هوه بو کوږه کانه و بهشی ئافره تهکانی لی نادرې .

ئو جا مهسروق هاته مه دینه ، له وی دهرباره ی ئه مهسه له یه گوئی له (زهید) بوو ، نه وه بوو پای زهیدی به دل بوو . بویه هندی له هاوه لانی پییان وت : نه لیتی وان له پای عبدالله ده هیئت ؟ نه ویش وتی : ئاخر زهید نه وانه ی که مابوونه وه به یه کسان ی به شداری ده کردن^۱.

خوینهری بهرین وه بیر دینینه وه که (مسروق) قوتابی عبدالله کوږی مسعود بو (ﷺ) ، له گهل نه وهدا ده مارگیری بو ماموستاکه ی نه بوو ، به لکو له گهل به لگه دا ده ویشته له لای هر که سی بوايه نه مهش دادپهروهر دانه و به ویرژدانی یه .. و وانه یه کی گه وره یه بو زانستخوانان .

"حالی زهید له گهل خیزانه کهیدا"

خوشحالتین و به خته وهرترین که سی که سی بانگخوان و موسلمان ی راسته قینه خیزانه که یه تی ههروه که له م فرموده پیروژدها هاتووه : (خیرکم خیرکم لأهلک و أنا خیرکم لأهلک) واته : باشتیرینتان نه وه یه که باشتیرین که س بیت بو خیزانه که ی ، وه من باشتیرینتانم بو خیزانه که م .. زهیدیش هر بهو جوړه بوو .

له (ثابت ی کوږی عبید) هوه ، ده لیت : زهیدی کوږی ثابت یه کی بوو له پروو خوشترین و دم به پیکه نینترین که سان بو مال و منداله که ی .

^۱ - دانه پاله که ی (صحیح) ه : تهذیب ابن عساکر (۵ / ۴۵۱) .

" وهفاتی زهید (ﷺ) "

پاش ژيانیکى لیوان له بهخشش ... که پیشهوا ذهبی له مه‌دا کوی کردو ته‌وه .
 (له گه‌وره‌یی و پایه به‌رزى زهید ، پیشه‌وا (صدیق) پشتی پی به‌ستوه له نووسینی
 قورنای پیروژدا له په‌راودا ، و له پاش کورکړنه‌وه‌ی له دهمی خه‌ک و له‌سه‌ر پارچه
 ته‌خته و پیسته‌کانه‌وه ، وه ماوه‌یه‌ک نه‌و په‌راوه‌یان هه‌لگرت ، و یه‌که‌مجار له‌لای (صدیق)
 مایه‌وه ، پاشان عمری (الفاروق) دواتر له‌لای (حفصة) دایکی ئیمانداران مایه‌وه ،
 تاوه‌کو پیشه‌وا عوسمان ، زهیدی کوپى ثابت و ژماره‌یه‌ک له قریشی یه‌کانی هه‌لېژارد بو
 نوسینه‌وه‌ی نه‌م په‌راوه عوسمانی یه‌ی که ئیستا زیاد له هزار هزار وینه‌ی له سهر
 زه‌ویدا هیه^۱ و جگه له‌و په‌راوه سوپاس بو خودا هیچ جوړه وینه‌یه‌کی تر به‌ده‌ستی
 ئوممه‌تی ئیسلامه‌وه نیه .)^۲ پاش نه‌و ته‌مه‌نه پیروژه و نه‌و خه‌باته زیندوه
 ... زه‌یدگه‌پرایه‌وه لای په‌رومردگاری به دلی راحت و پازی . و مه‌روان نویژی له‌سهر کرد .
 کاتى وهفاتی کرد ، ابو هریره فهرمووی : باشتړینی ئوممه‌ت وهفاتی کرد ! به‌لکو
 خودا ابن عباس بکاته جینشینی و شوینی بگریته‌وه . وه له عه‌مهماری کوپى ابی
 عماره‌وه ، ده‌لئیت : کاتى زهید وهفاتی کرد ، له‌گه‌ل (ابن عباس) دا له سیبهریکدا
 دانیشترین ، وتی : پوشتنی زانایان به‌م جوړه‌یه ، نه‌مړو زانستیکی زور له گوپنرا ..
 رمزای خوای په‌رومردگار له‌سهر زهید ... و خودا بمانکاته شوینکته‌وته‌ی نه‌و و
 له‌گه‌ل زهید و هاوه‌لانی‌دا هه‌شرمان بکات . " آمین "

^۱ - نه‌م ژماره‌یه له‌سهرده‌می (زه‌ه‌ه‌بی) دا بووه په‌حمه‌تی خوای لی بیت ، به‌لام ئیستا له‌به‌ر زوری ،
 ژماره‌ ناکریت ، بپوانه : سیر اعلام النبلاء (۲ / ۴۴۱) .

^۲ - ابن سعد و غه‌یری نه‌وی ده‌ریان هیناوه (۲ / ۲۶۲) وه ارنووط ده‌لئیت : پیاوانی جی متمان‌ن . (سیر
 ... (۲ / ۴۳۹) .

" 01 - نه بو قه تادهي نه نصاري (ﷺ) "

" سوار چاكي پيغه مبهري خوا (ﷺ) "

ناوي ابو قه تادهي نه نصاري سه له مي يه . و سوار چاكي پيغه مبهري خوا (ﷺ) ه
و له ئوحد و حوده يييه دا به شداري كردووه .
پيغه مبهري خوا (ﷺ) فهرموويه تي: (خير فرساننا ابو قتاده ، و خير رجالنا سلمة بن الاكوع)¹
واته : باشتري سوارمان نه بو قه تادهيه ، و باشتري پياده شمان سه له مه ي كوپي
(الاكوع) ه .

" بي پيرواي يه ك ئاسن ده بريټ !! "

له ژباني ئهم هاوه له بهر پريزه خه باتكاره رهبباني يه ، چهند ويته يه ك نيشان
ده دين كه به لگن له سمر نازايه تي و چاكه كاري .
ويته ي يه كه م :

ابو قه تاده خوئ بومان ده گيريته وه ، ده ليټ : خيريك بووم سهرم ده شور د ،
نيوه ي سهرم ته واو كردبوو ، كه گويم له حيله ي ئه سپه كه م بوو ، وه سمه كانيشي
به زه ويذا ده هيئا .

وتم : بي گومان شه ره و هه لساوه ، ده بي هه لسم ، به بي ئه وه ي لايه كه ي تري
سهرم بشورم ، خيرا سوار ي ئه سپه كه م بووم و بورديه كم به سهر شانه وه بوو ، ده بينم
پيغه مبهري خوا (ﷺ) هاوار ده كات و ده فهرموي : (الفرع ! الفرع !) واته : خو
ئاماده كن بو هاو كاري ... ده ليټ ئه و جا به (مقدار)² گه يشتم و ماوه ي كاتر مي ريك
له گه لي ريم كردو پاشان ئه سپه كه م پيشي كهوت ، ئه وه بوو ئه سپه كه ي من له وه ي (مقدار)
باشتر بوو .

¹ - دانه پاله كه ي : طبراني و غهيري ئه يوش گيرپاويانه ته وه (٢٢٧٠) .

² - هاوه لي بهر پريز (مقدادي كوپي عمر) ه (ﷺ) .

مقداد پی ی و تم که (مسعدہ) ، (محرزی کوپی نضلہ) ی کوشتووه ، منیش و تم، یان ئه بی بمرم یان بکوژی (محرز) بکوژمه وه . ئه وه بوو (مسعدہ) دای له ئه سپه که ی و پوشت ، ابو قتاده ش شوینی کهوت ، تا (مسعدہ) بو ی وهستا و ئه بو قتاده دابهزی و کوشتی ، و ئه سپه کهیشی له گه ل خویدا هی نا .

ده لیت : ئه و جا که خه لکی تیپه ده بوون و به دوا ی یه کدا ده رویشتن ، سهیری بورده که ی منیان ده کرد (دابوم به سمر مه یته که ی مه سعه ده وه) ، ناسیانه وه و وتیان : ابو قتاده کوژراوه ! پیغمبری خوا (ﷺ) فرمووی : (لا ، و لکنه قتیل ابی قتاده علیه برده ، فخلوا بینہ و بین سلبه و فرسه) .

واته : نه خیر ، به لکو ئه وه ی و کوژراوه به دهستی ابو قتاده کوژراوه و بورده که ی ئه وه ی وابه سه ره وه .. ده ی ریگه ی بو چو ل کهن بو خو ی ئه سپه که ی و غه نیمه که ی . ده لیت : که گه یشت به پیغمبری خوا (ﷺ) فرمووی : (اللهم بارک له فی شعره و بشره ، افلح و وجهک ! قتلت مسعدہ ؟)

واته : ئه ی پهروه ردگار مووی سه ری و پیستی موباره ک که ، خودا پرووت سپی کات و سه ر بهز بیت ، ده لیتی مه سعه دت کوشت ؟ و تم : به لی . فرمووی : (فما هذا الذي بوجهک ؟) ئه ی ئه وه چی یه به ده م و چاوته وه ؟ و تم : تیری ک بوو لی دام و وه های لی کرد .

فرمووی : (فادن مني) ده ی لیم نزیک به ره وه . لی نزیک بوومه وه و تفی موباره کی لی دا ، له دوا ی ئه وه نه هیچ زیپکه یه که نه هیچ خه وش و په له یه که به ده م و چاومه وه نه بینراوه . وه کاتی ابوقتاده وه فاتی کرد ته مه نی حه فتا سال بوو ، وه ک کوپیکی پانزه سال و ابوو ... وتی : ئه و جا پیغمبری خوا (ﷺ) چه ک و ئه سپه که ی (مسعدہ) ی پیدام ^۱ .

وینه ی دووه م :

ئهمه ش وینه یه کی زیندووی سه رمه یدانی جهنگی (پوژی حنین) ه و هر ابوقتاده (ﷺ) خو ی بومان ده گیر پیته وه ، ده لیت :

^۱ - طبرانی گپراویه تی وه له (المعجم الصغير) دا (۲ / ۱۵۲) و (المستدرک) (۳ / ۴۸۰) .

(له گهل پیغمبر خوا (ﷺ) سالی (حنین) چوینه دهرهه ، کاتی به دوزمنان گه یشتین ، پیاویکم بینی چوو بووه سهری موسلمانان ، له دواوه بوی چووم و شمشیریکم دا له گهردنی و (درع) ه کیم بری ، روی تی کردم و وهک نهوهی خوی فیری دایه باوه شم ، دهمزانی بونی مردنی لی دیت ، نهوجا بهری دام و کهوت و مرد ، وه دهلیت : پیغمبر خوا (ﷺ) نهو پوژه فهرمووی : (من قتل قتیلأ له بینه ، فله سلبه) ههر کس یهکی بکوژی و بهلگهی هبیئت ، نهوه غه نیمه کهی بو خوی ده بیئت ..

منیش هه لسام وتم : کی شایه تیم بو ده دات ؟ و چیرۆکه کهم بو گیرایه وه ، پیاویک هه لساو وتی : راست نه لیئت ، نهی پیغمبر خوا (ﷺ) ، وه غه نیمه ی نهو پیاوهش له لای منه .

ابوبهکر ، فهرمووی : نابه خوا ، ههرگیز شیریک له شیرهکانی خوا ناجهنگی له پیناو خواو پیغمبره کهیدا و غه نیمه کهی خوی به تو بدات ! پیغمبر خوا (ﷺ) فهرمووی : (ابو قتاده راست ده لیئت) و نهوجا غه نیمه کهی پیدام ، (درع) هکهم فروشت و دام به باخیک له (بنی سلمه) ، نهوه یه کهمین شتیک بوو له ئیسلامدا دهستم کهوت^۱.

وتنه ی سیهم :

عبدالله ی کوپی عبیدی کوپی عومهیر ده لیئت : عمر (ﷺ) ابو قتاده ی نارد بو جهنگیک ، به دهستی خوی پادشای فارسی کوشت که کهمهر به ندیکی پیوه بوو نرخه کهی پانزه هزار بوو ، پیشهوا عومهیر دای به (ابو قتاده)^۲.

" پاسهوانی پیغمبر خوا (ﷺ) "

له ابی قتاده وه ، ده لیئت : له یهکی له گه شتهکانیدا له گهل پیغمبر خوا (ﷺ) بووین ، له حهوانه وه و سرهوتی دوا کهوتبوو ، بویه من جهستم کرده سهرینی

^۱ - صحیح : الموطأ (۲ / ۱۰ ، ۱۲۰) بخاری و مسلم و غیری نهوانیش .

^۲ - ارثووط ده لیئت : پیاوانی فهرموده که جی متمانه ن (سیر ۲ / ۴۵۲) .

تا وه خه بهر هات و فهرمووی : (اللهم احفظ ابا قتادة كما حفظني من الليلة ، ما ارانا الا قد شققنا عليك)^۱

ئه ی پهر و مردگار ههر لهم شه و مه وه ابا قتاده بپاریزه ههروهك چۆن پارێزگاری له من کرد ، ده بینم حنستمیته نار چه تیه وه ؟ ..

" وه فاتمی (ﷺ) "

ابا قتاده (ﷺ) له سهرده می جینشینایه تی علی کوپی ابی طالب (ﷺ) وه فاتمی کرد . (و علی نوێژی له سهه کرد و ههوت جار (الله اکبر) ی به سهردا کرد) ابن ابی شیبه له (المصنف) دا گێڕایه ویتیه وه (۳ / ۳۰۴) پیاوانی فهرمووده کهش جی ی متانه ن .

^۱ - دانه پاله که ی (صحیح) ه / طبرانی گێڕاویه تیه وه (۲۲۷۱) و له لای (مسلم) یش ههیه .

" ۵۷ - عمرانى كوپى حصين (ﷺ) "

" نه و هاوه له ی فریشته گان سهر دانیان ده کرد !! "

ئهم هاوه له کییه که نهو شانازی یه ی به دست هیئاوه .. پیاویک فریشته گان به سهری بکه نهوه .. و سهلامی لی بکه ن !!! به لی ، ئهم هاوه له به یز و پی شهوا پابه ره ، عمرانى كوپى حصين (ابو نوجه یدى خوزاعى یه) ، له گهل باوکی و ابوهریره دا له یه کاتدا سالی هه وتی کوچی موسلمان بوون .

وه بووه ته داده وهری به صره ، و عومەر (ﷺ) نارد بوونی بو به صره تا خه لکه که له ئاین تی بگه یه نیّت ، هه سهنی به صری سویندی ده خوارد و دهیوت : که س نه ها تووه ته به صره بو تی گه یاندنی خه لکه که ی باشر له عمرانى كوپى حصين . وه له محمدی ابن سیرینه وه ، ده لیّت : له هاوه لانی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) نه وانه یان که ها توونه ته به صره که سیان نه دراو ن به سهر عمرانى كوپى حصين دا له چاکه دا ... له گهل پیغه مبه ری خوا (ﷺ) له چه ندین غه زادابه شداری کردوه ، و هه ره له مه نزل و ناوچه ی قه ومه که ی خویدا ماوه ته وه تا وه کو چوو به صره ، له وی مایه وه و نه خو ش که وت .^۱ ابن سیرین ده لیّت : عمران تووشی نه خو شى یه که بوو که نه ویش بریتی بوو له وه ی زهرداویک له ناو سکیدا کو ده بوویه وه ، سی سال پیوه ی ده تلایه وه و پییان ده وت که داخی کات ، به لام نه و پازی نه نه بوو داخ بکریت تا پیش دوو سال به ره له وه فاتى . نه و جا پازی بوو داخ بکری .^۲

" فریشته گان به سهری ده که نه وه !! "

مطرف كوپى عبدالله ده لیّت : عمرانى كوپى حصين وتی : شتیکت بو باس ده که م ، به لکو خوا بیکا ته مایه ی سوود و قازانج بوّت : پیغه مبه ری خوا (ﷺ) هه ج و عمره ی پیکه وه گری ددها ، و پیگریشی لی نه کردوه هه تا وه فاتى کردوه ، وه قورئانیشى له و باره یه وه بو دانه به زیوه که حه رامی بکات ، ههروه ها نه مه وی پیت بلیم

^۱ - برپاوه : صفة الصفوة (۱ / ۲۴۶) .

^۲ - ابن سعده هیناویه تی (۴ / ۲۸۸) و تراوه کوتا ده رمان (داخ کردنه) ... (صحاح) ۹۲۶ (وه رگیز) .

کە من هەتا داخ کرام فریشتەکان دەهاتن و سەلامیان لێ دەکرم ، بەلام دواى ئەوەى داخ کرام نەهاتنەوه ، هەتا وازم لە داخ کردن هێنايەوه . دووبارە گەڕانەوه و سەلامیان لێ دەکردم)^١.

" رۆژ لە گەڵ پێغەمبەرى خوا (ﷺ) "

لە (عمران ی کوپى حصین) هوه (ﷺ) دەلیت : (لەو کاتەوهى بهیعهتم به پێغەمبەرى خوا (ﷺ) داوه دەستى راستم بهر عهۆرەتم نەکهوتوو)^٢

" کە نارگیری لە فیتنە کە "

(عمران (ﷺ) یەكی بوو لەوانەى خۆى به دوور گرت لە فیتنە و ئاژاوەکە و لەگەڵ (علی) دا شەری نەکرد . وه لە ابی قتادهوه : عمران ی کوپى حصین پێى وتم : لە مزگەوت بمینەرەوه و لێ مەیهەرە دەرەوه . وتم : ئەى ئەگەر هاتن بۆم لە مزگەوت ؟ وتی : لە مالهگەت مەیهەرە دەرەوه و بمینەرەوه . وتم ئەى ئەگەر هاتنە مالهەوش بۆم ؟ فەرمووی : ئەگەر کەسیک هاتە سەرم بۆ کوشتم یان بۆ بردنى مالم ، ئەوه ئیتراکاتى ئەوهیه کە بیکۆژم^٣.

" دان به خۆدا گرتن لە ئاست نەخۆشیدا "

عمران (ﷺ) ماوهى سێ سال نەخۆش بوو . نەیدەهێشت چارهسەرى بکری (کە چارهسەرەکەى به داخ کردن بوو) ، تا زۆرى بۆ هات ، و لە بهر ئازار هاواری دەکرد ، وه لە (مطرف) هوه ، دەلیت : به عمرانم وت : لەبەر ئەم حاله خراپەت حەزناکەم سەردانت بکەم .

^١ - صحیح / مسلم گێڕاویەتیەوه (٦٢٢٦) (١٦٧) لە بابی (الحج) دا .

^٢ - پیاوانه جی متمانه ن حاکم گێڕاویەتیەوه (٤٧٢ / ٣) و دەلیت : (صحیح) ه ، زەهەبى هاوڕایه .

^٣ - پیاوانى جی متمانه ن : و له (الطبقات) دا هاتوو (٢٨٨ / ٤) .

فهرمووی : ئهو کاره مهکه ، چونکه خوشهویستین شتی ئهم نهخۆشی یه لهلام
ئهوهیه له خودام نزیک دهکاتهوه و خوشهویستم دهکات^۱ .
وه دهیفرموو : خۆمان داخ کرد ، بهلام نهسههرکهوتوو بوون و نهچاکیان کرد
(واته: ئهوانه ی ههلسان به چارهسههرکردنی)^۲ ، وه له سالی (۵۲) ی کۆچی وهفاتی کرد
... (رهزای خوای لی بیّت) .

^۱ - پیاوانی جی متمانه ن : ابن سعد (۴ / ۲۹۰) .

^۲ - دانه پالنه که ی (صحیح) ه : ابوداود (۲۸۶۵) و غهیری ئه ویش .

" ۵۸ - جریری کوپی عبدالله (ﷺ) "

" یوسف ای نهم نومه نه !! "

پیناسی : جریری کوپی عبدالله ی بجلی یه ، پیشه‌وای خانه‌دان و جوانچاک و له (قحطان) هکانه و له هاوه‌له هه‌لکه‌وتووه‌کانه . به‌یعتی دابه پیغمبر (ﷺ) خوا (ﷺ) که دلسوز و ناموزگاریکه بیت بۆ هه‌موو موسلمانیک .

حافظی ذهبي ده‌لیت : له پاده‌به‌دمر جوان بووه ، له جوانیدا کامل بووه . جریر ، ده‌لیت : کاتی له مه‌دینه نزیک بوومه‌وه ، چۆکم به و لاخه‌که‌م دا و توره‌که‌که‌م کردووه و جل و به‌رگی پاک و پیک و لی دهره‌یناو له‌به‌رم کرد ، پاشان چومه‌ مزگه‌وت ، ده‌بینم پیغمبر (ﷺ) خوا (ﷺ) و تارده‌دات ، خه‌لکه‌که هه‌موو به‌جاری له منیان پوانی . له‌وه‌ی له نه‌یشتما دانیشتیبوو پرسیم : باشه ، پیغمبر (ﷺ) خوا (ﷺ) باسی من کردووه و سه‌یرم نه‌که‌ن ؟ وتی : به‌لی ، به‌ باشتین شیوه باسی تۆی کرد له کاتی‌کدا وتاری دها ، له نیوه‌ی و تاره‌که‌یدا فهرمووی : (انه سيدخل عليكم من هذا الفج من خير ذي يمن ، الا و ان على وجه مسحة ملك)^۱

واته : له‌م پۆوه که‌سیک دیتته لاتان که له باشتیرینی خه‌لکی یه‌مه‌نه و ، له‌سه‌ر دهم و چاوی (مسحه)^۲ یه‌کی فریشته‌یی هه‌یه . (واته ده‌لی فریشته‌یه) له‌وجا سوپاسی خوام کرد ...

" نه‌ده‌ب و ریزی پیغمبرایه‌تی "

کاتی جریر هاته ژووره‌وه بۆ لای پیغمبر (ﷺ) خوا (ﷺ) پاخه‌ره‌که‌ی بۆ دانا ، تا له‌سه‌ری دابنیشیت ، به‌لام جریر له سه‌ر زه‌وی یه‌که دانیشیت . پیغمبر (ﷺ) خوا (ﷺ) پیی فهرموو :

(أشهد أنك لا تبغي علواً في الأرض ولا فساداً) واته : شایه‌تی ده‌ده‌م بۆت که تۆ ناته‌وی له سه‌ر زه‌وی خراپه‌کاری بلاؤ بکه‌یته‌وه و له خۆت بایی ببیت .

^۱ - دانه‌پاله‌که‌ی به‌هیزه : احمد له ((المسند)) (۴ / ۳۶۴) ، ارئووط (سیر ۲ / ۵۳۱) .

^۲ - مسحه : شوینه‌واریکی که‌م ، به‌لام به‌رچاو و دیار .

ئەویش موسلمان بوو ...

پاشان پیغمبری خوا (ﷺ) بەھاوولانی فرموو : (اذا أتاكم كريم قوم ، فأكرموا)^۱
ئەگەر پیاویکی بەرپز هاته لاتان ، پززی بگرن .

نوسەر دەلیت : جریر (ﷺ) سالی (۱۰) ی کۆچی موسلمان بوو ، کەسیک بوو خوی
بەسەر ئەسپەوہ رانەگرتووہ ، تا پیغمبری خوا (ﷺ) دوعای بو کرد .

لە (جریر) ھوہ ، پیغمبری خوا (ﷺ) پیی وتم : (الا ترخني من ذي الخصلة ، بيت
خثعم) ناتھوی راحتمان کەیت لەو بتهکە ناوی (بیت خثعم) ؟ (بە کەعبە ی یمەنی
ناسراو بوو) .

دەلیت : ئیمەش پوو خاندمان ، یان سوتاندمان و وەک حوشتی گەر وازمان لی
ھیئا و هاتین تا مژدە بە پیغمبری خوا (ﷺ) بدەین ، پینج جار بەسەر ئەسپەکەمەوہ
دابەزیم .

دەلیت : ئەوجا وتم : ئەی پیغمبری خوا (ﷺ) ، ناتوانم بەسەر ئەسپەوہ خۆم
پاگرم . ئەویش دەستی موبارەکی لەسەر دەم و چاوم دانا ، لە پایاویەتیکی تردا (لەسەر
سنگم داناو) و فرموی : (اللهم اجعله هادياً مهدياً)^۲ ئەی پەرەردگار بیکەرە کەسیکی
هیدایەتدار و پینمو نیکار ..

ھەرەھا لە جریرەوہ ، دەلیت : لەو کاتەوہ موسلمان بووم ھەرگیز پیغمبری
خوا (ﷺ) خوی لیم لائەداوہ و ھەر کات منی بینیییت لەرودا پیکەنیوہ^۳ .

^۱ - فرمودەکە بەلگەی لاوازی ھەیە و لەلای ابن ماجہ و بزار و غیری ئەوانیش کە بەرزى دەکاتەوہ بو
(حسن) . الارنؤوط (سیر ۲ / ۵۲۲) .

^۲ - صحیح : بخاری و مسلم گێڕاویانەتەوہ ، ھەرەھا (احمد) یش .

^۳ - وەرگێژ : لە صحیحی بخاری فرمودەى (۲۸۲۲) لاپەرە (۹۶۲) وەرگێژاوە .

" پیاوه لدانی هاوه لآن بو " ﷺ

له جریره وه ، ده لیت : عمر (ﷺ) منی به نیوهروتی بینی ، بانگی کردم
 فرمووی : جله کانت له بهرکه ، جله کانت له بهرکه . منیش جله کانت له بهر کرد . پاشان
 هاتم بولای خه لکه که و پرسیم : چیه تی ؟

وتیان : کاتی بهو جوړه تووی بینی ، فرمووی : (که سم نه دیوه وهک ئەم
 وینه کرایت ، مه گهر (یوسف) سه لامی خوای له سهر بیت ^۱ . وه له ریوايه تیکی تردا هه
 له جریره وه (ﷺ) ، عمر (ﷺ) فرموویه تی : جریر یوسفی ئومه تی ئیسلامه ^۲ . وه له
 علی کوپی ابی تالیبه وه (ﷺ) سی جار فرموویه تی : (جریرله ئیمه یه له نههل و بهیت) ^۳
 . وه له (الشعبی) یه وه : عمری کوپی خه تاب (ﷺ) له مالیکدا بوو ، (جریری کوپی
 عبدالله) شی له گه لدا بوو . له ماله که بوئیکی ههست پی کرد ، فرمووی : باخواه نی
 نهو بو نه هه لسیت دهستویر بگریت . جریریش وتی : نهی نه میری ئیمانداران نایا
 هه مووی دهستویر بگریت ؟ عومهریش (ﷺ) فرمووی : په حمه تی خوات لی بیت .
 جریر ، بهراستی له جاهلیه تدا باشتین پیاو بوویت ، ئیستاش که له ناو ئیسلامدایت
 باشتین پیاویت ^۴ .

" خه باتی جریر (ﷺ) "

جریر (ﷺ) له زور جهنگ و بونه دا دژی دوژمنانی ئیسلام شه پری کردووه و
 تیايدا پاله وانیتی و دلسوزی خوئی نیشانداده . الشعبی ده لیت : پوژی (قادیسیه) جریری
 کوپی عبدالله به سهر دهسته راستی سوپاکه ی سعدی کوپی ابیوقاص وه بوو .
 وه ابن سعد ده لیت : یه زیدی کوپی جریر له باوکیه وه ، ده لیت : پی شه وا (عمر)
 له کاتی که خه لکی خویان به دوور نه گرت له عیراق و شه پرکردن له گه ل ^۵ (عهجه مه کاند -

^۱ - پیاوانی جینی متمانه ن : حافظ له (الاصابه) (۷۷ / ۲) باسی کردووه و گپړاویه تیه وه بو (النجوی) .

^۲ - پیاوانی جینی متمانه ن (سیر اعلام النبلاء ۲ / ۵۳۵) .

^۳ - بپوانه / سیر اعلام النبلاء (۲ / ۵۳۴) ، به لام ناگونجی .

^۴ - بپوانه / صفة الصفوة (۱ / ۲۷۶) .

نا عمره بهکان) ، پیی وتم : خوټ و هوزدهکت بگهینه نره نهوی و دستت بهسمر هر چیه کدا گرت چواریه کی بو خوټ . نهوه بو دواي نهوهی غنیمه کانی (جلولا) کوکرایه وه ، جریر وتی که چواریه کی هه موو غنیمه که هی نهوه . (سعد) یش په یامیکی نارد و بو عمری کوپی خه تاب (ﷺ) بهو بونه یه وه ، له وه لامدا (عمر) فهرمووی : جریر راست ده لیت ، نهوهم پیی وتبوو .

وتی : نه گهر له سمر به لیتیک که پیی دراوه ، ویستی با نهو چواریه که بهریت بوخوی و هوزده کی ، و پیی بدن ، وه نه گهر له پیناوی خواو ناینه که ی و به هه شته که یدا شهری کردوه ، نهوا نهویش پیاویکه له موسلمانان و ههروهک نهوان ماف و نهرکی هه یه .

نهو جا که په یامه که ی عمر (ﷺ) گه یشته دهستی (سعد) ، ههواله که ی به (جریر) دا ، جریریش فهرمووی : پییشه وای ئیمانداران راست ده لیت ، من پیویستم بهو غنیمه یه نیه ، و یه کیکم له موسلمانان ^۱ .

بهه جوړه هاوه لان خویان بو خواي خویان یه کلایی کردوه ته وه .. وه کاتیکیش فیتنه و ناژاوه که سمری کیشا ، (جریر) (ﷺ) خوئی که نارگیر کرد و له (علی و معاویه) خوئی دور گرت له دهوړوبهری دوورگه ی عمره ب ، تاوه کو له سهرده می ویلایه تی (ضحاک ی کوپی قیس) بهسمر کوفه وه له (الشراة) وه فاتی کرد ^۲ . (رهزای خواي لی بیت) .

^۱ - بروانه : صفة الصفوة (۱ / ۲۷۶) .

^۲ - ابن سعد (۲ / ۲۲) .

" ۵۹ - ابو تهعلبهی خوشنی (ﷺ) "

" له کاتس سوچه بردندا وهفاتی کرد !! "

(نهبو ته علبهی خوشنی) ی هاوهلی پیغمبهری خوا به (ﷺ) ..
دار قطنی و غیری نهویش ، دهلیت : یهکیکه لهوانه ی له بهیعتی (رضوان) دا
بهشدار بوون ، و پوژی خهیهبر پیغمبهری خوا (ﷺ) له غهنیمه بهشی نهویشی
جیاکردهوه ، ههروه ها ناردویهتی بۆلای هۆزهکهی وه عهمری کوپی جهرم ی برای ، ههر
لهسهردهمی پیغمبهری خوا (ﷺ) موسلمان بووه ^۱ .
و کاتی له راستی ئهم ئاینه گهیشتوو ، موسلمان بوو ، دلتیا بوو لهوهی ئهم ئاینه
بو ههمیشهیی بهنهمری دهمنیتتهوه و خوای پهروهر دگار نههلهکهی بالآ دهست دهکات و
منهت و چاکهی خوی بهسهر چهوساوهکانی سهر زهویدا دهبارینی و دهیانکاته پیشهوا و
میراتگر لهسهر زهویدا .

ابو ته علبه دهلیت :

هاثم بۆلای پیغمبهری خوا (ﷺ) پیم وت : ئهی پیغمبهری خوا (ﷺ) ،
بمنیره بۆ فلان و فلان جیگا له شام (تا ئهم ئاینه یان پی ڤاگهیهنن) ئهو کاته هیشتا
پیغمبهری خوا (ﷺ) دهستی نهگهیشتبوهوه ئهو جیگایانه - فهرمووی : (الا سمعون ما
يقول هذا ؟) گویتان لی یه ئهم پیاوه چی دهلیت ؟

نهبو ته علبه وتی : سویند بهو کهسهی گیانی منی بهدهسته ، دلتیام که دهگهینه
ئهو ی و تیایدا بالآ دهست دهیین . پیغمبهری خوا (ﷺ) پهیامی خوی نووسی و پیایدا
ناردی ^۲ !!

بهپیزان ، سهیری دلتیایی و باوهپی بکهن بهو پهیمانهی خوا به بهنده
ئیماندارهکانی خوی داوه ، ئهی پیغمبهری خوا (ﷺ) به خبابی نهوت - وهک پیشتر
باسمان کرد ، و الله لیمن الله هذا الامر حتى یسیر الکرک من صنعاء الی حضرموت ..
فهرمودهکه . سویند به خوا خوا فهرمانی خوی جی بهجی دهکات بهو جوړهی سوار له)

^۱ - الاصابه (۲ / ۲۷۶) ، ژبانی عهمری کوپی ثعلبی خوشنی .

^۲ - دانهپالهکهی (صحیح) ه : احمد له (المسند) دا گنځاویهتیوه (۴ / ۱۹۳ ، ۱۹۴) .

صنعاء) هوه بهرمو (حضرت موت) بهرې دهكويټ و له هيچ شتې ناترسې ... تا كوټايي
فهرموودهكه .

" له وته كاني "

له اسماعيل ي كورې عبيدالله وه ، دهليټ : ابو ته علېبه و كعب دانېشتبون ، ابو
ته علېبه وتي : ئه ي ابا اسماعيل ، هر بهندهيهكي خوا خوي بو خواپهرستي
يهكلاكاتهوه ، نهوا له پيوستې دنيا بې نيازي نهكات . كعب وتي : له پېراوي خوي
پرومردگاريشدا هاتووه ^۱ : هر كس خه مه كاني له يهك خه مدا كوټاتهوه ، نهوېش
گويديري خوا بيت ، نهوه خوي گه وره بې نيازي نهكات له هه موو خه مه كاني و
ناسمانه كان و زهوي زامن دهكات بوي و پوزي دهكويټه لاي خوا و كارو كرده وېشي بو
خويه تي . هر كه سيش خه مه كاني جيا بكاتهوه و بيانر ميړيټ و له هر دوليك خه ميكا دا
نيټ لاي خوي گه وره گرنگ نيه له كامه دولياندا تيا ده چيټ . پيشهوا (زه هې) ،
درباره ي نه مه دهليټ : (گهړان بهدواي هوكاره كاني ژيانيشدا جوړيكه له خويه كلا
كردنه وه بو خواپهرستي ، بهتاييه تي نهوه ي خاوه ني مال و مندا ل بيت ، پيغه مېري
خوا (ﷺ) فهرموويه تي : (ان افضل ما اكل الرجل من كسب يمينه) ^۲ باشتري شتيك پياو
بيخوات ، نهوه يه له كه سابه تي دهستي خوي په ياي كرديټ .

هر كه سيش بهووي لاوازي يهوه يان فراهه م نه بووني بواره وه نه توانيټ
هوكاره كان بگريټه بهر ، نهوه خوي گه وره له ري (زه كاتهوه) بهشي دياي كر دووه ^۳ .

" مردنيكي بهرېز "

ته مه ن دريژهي كيښا له گه ل ابې ته علېبه دا (ﷺ) و تامه زوري ليقاي
پرومردگاري دهكرد و له ژيانيدا ناواتيكي هه بوو نهوېش نهوه بوو كه به كړنوش بردنه وه

^۱ - نه مه له فهرموودهيهكي پيژدا هاتووه ، و به ماناكي باسكراوه .

^۲ - دانه پالعه ي له ري شاهيده كانه وه (حسن) طبراني له (الكبر) و (الاوسط) دا گنپراويه ته وه
پياو انيشي جي متمانه وه هيمي دهليټ له المجمع دا (۶۱ / ۴) .

^۳ - پروانه : سير اعلام النبلاء (۵۷۰ / ۲) .

به ليقای پهرومردگاری بگات . دهيفهرموو : (تكام وایه خودا خهفهم نهكات
(نه مخكنین) وهك خهلكی دهخنكنینت) - مروؤ له كاتی گیانكیشاندا هه ناسهی گیر
دهبی و دهخنكنیت .

ئه وه بوو له كاتیکدا خهريکی شهو نویتژ بوو له نیوه شهو دا ، و له كاتی كړنو شدا ،
وهفاتی كرد . كچهكهی له خهونیدا بینیبووی كه باوكی مردووه ، بهتوقیوی خه بهری
بوویه وه ، و دایکی بانگ كرد : پرسى : باوكم له كوئییه ؟

وتی : له جینگای نویتژه كهیه تی : بانگی كرد ، وه لām نه بوو ، دهویست به ناگای
بینیت - رایوه شاندا - دهبینی وهفاتی كردووه^۱ .

ابو حسانی زیادی و ابو عبید ، دهلین : سالی (۷۵) ی كوچی وهفاتی كردووه
(رهزای خواى لی بیت) .

^۱ - بپوانه / الاصابه (۱۱ / ۵۶) .

٦٠ - " معاویہ کی کوپی ابی سوفیان (ؓ) "

" خالی مسلمانان و نوسہری سروشی پیغمبر خا (ﷺ) "

کیّ یہ ؟ معاویہ کی کوپی ابوسفیانی کوپی امیہ کی کوپی عبدشمس ی عبدمنافہ ..
پیشہوای ٹیمانداران ، میری ٹیسلام ، ابو عبدالرحمن ی قورہیشی ٹومہوی مہکی یہ
...^١ خالی ٹیمانداران و نوسہری سروشی پیغمبر خا (ﷺ) جیہانیانہ^٢ .
ہندی کچی عتبہ کی کوپی ربیعہ دایکیہ تی ، و تراوہ : لہ کاتی (عمرہ القضاء) دا
و پیش باوکی مسلمان بووہ ، و لہ ترسی باوکی نہیو تراوہ شوین پیغمبر خا
(ﷺ) بکہویت ، و لہ پوژی فہ تی مہککہ دا ٹیسلامبونی خوی ٹاشکرا کرد .
(ابن ابی الدنیا) و غیری ٹویش دہلین کہ : معاویہ کہ سیکی بالآ بہرزی پیست
سپی جوانچاک بووہ .

" چاکہ کانی "

١ - لہ عبدالرحمن ی کوپی ابی عمیرہ وہ ، کہیہ کی بووہ لہ ہاوہ لانی پیغمبر
خا (ﷺ) ، لہ پیغمبر وہ (ﷺ) دہگیریتہ وہ بہ معاویہ فرموو : (اللہم اجعلہ ہادیاً
مہدیاً و اہدہ)^٣ ٹہی پەروردگار پینمونی معاویہ بکہو با ببیتہ کہ سیکی پینمونیکراو و ،
خہ لکیش لہ سہر دہستی ہدایہ ت بدہ .
٢ - وہ لہ ابی ادیریسی خولانی یہ وہ ، دہلیت : کاتی عمری کوپی خہ تاب (ﷺ)
، عمری کوپی سعدی لہ (حمص) لہ کار لابرد ، معاویہ کی کردہ والی ٹہوی . خہ لکیش
دہیانوت : عمری لابرد و معاویہ کی لہ جی دانا !؟

^١ - بروانہ : سیر اعلام النبلاء (٣ / ١٢٠) .

^٢ - بروانہ : البدایہ والنہایہ ، ابن کثیر (٥ / ٦١٩) .

^٣ - صحیح / بروانہ صحیح سنن الترمزی (٣٠١٨) ، فرمودہ ی (١٩٦٩) .

عمیریش وتی : کهس باسی معاویه نهکات به چاکه نه بیټ ، چونکه گویم له پیغمبري خوا (ﷺ) بووه دوعای بۆ معاویه دهکرد و دهیفرموو : (اللهم اهدبه)^۱ ئه ی خوای په روهردگار له سهر دهستی ئه و خه لکی رینمونی بکه ...

۳ - وه له عبدالله ی کورې عه مره وه ، ده لیت : معاویه (سروس) ی بۆ پیغمبري خوا (ﷺ) دنوسیه وه .^۲

۴ - له (عرباض ی کورې ساریه) وه (ﷺ) ، گوئی له پیغمبري خوا (ﷺ) بووه فرمویه تی : (اللهم علم معاویه الكتاب ، و الحساب ، و قه العذاب)^۳ واته : خوایه گیان معاویه فیرو نووسین و ژماردن بکه و له نازار و دمرده سهری بیپاریزه .

وه عمری کورې خه تاب (ﷺ) کردوویه تی به والی به سهر شامه وه و دواتریش (عوسمان) (ﷺ) پیی لی ناوه و هر به والی شام هیشتویه تیه وه .

پیشهوا (زه هبی) ده لیت : ئه و نه ده به سه بۆ که سیك عومهر بیکاته پیشه وای هریمیک و دواتریش (عوسمان) ، له کاتیکدا ئه و هریمه پریه تی له ناته وای و که لین ، و هه لسیټ به ساز کردن و هه لسانه وه ی به ئه و په ری ریک و پیکی و خه لکی به به خشنده یی و له سهر خوئی خوئی په زامه نکات ، ئه گهر چی هه ندیکیان بۆ جاریک دلیان نیشا ، قهیدی نیه بامیر وه ها بیټ ...

- ئه گهر چی هاوه لانی تری پیغمبري خوا (ﷺ) زور له ئه م باشترو چاکساز تر بوون ، به لام به ئه و په ری له سهر خوئی و سنگفراوانی و به هیزی زیره کی و بیروپای خوئی سه رکردایه تی جیهانیکی کردوه . هه ندیکیش هین و مینی هیه (واته خه سله تی ناباشیشی که میك هه بووه) ، خوا خوئی حوکم دهکات له قیامه تدا ..

به گشتی که سیکی خوشه ویست بووه له لای په عیه ته که ی ، بیست سال نوینه رایه تی (شام) و بیست سالیس جینشیني کردوه ، و که سیش له به ریوه بردنی

^۱ - (صحیح) ه به وه ی پیش خویه وه : (صحیح) ی سونه ته کانی ترمزی (۲۰۱۹) .

^۲ - پیاوانی جیی متمانه ن : الارنوط ((سیر اعلام النبلاء ۲ / ۱۲۳) .

^۳ - احمد له (المسند) (۴ / ۱۲۷) دا گیراویه تیه وه . و له اسناده که یدا (حارثی کورې زیادی شامی) هیه ، حافظ له (التقریب) دا ده لیت : که سیکی قسه ته ره (لین الحدیث) و باقی پیاوانی فرموده که جی متمانه ن . زه هبی ده لیت : فرموده که شاهیدکی به هیزی هیه .

قسهی نهبووه ، به لکو نه ته وه کان ملیان بؤ که چ کردووه و فرمانزدهای عه رب و عه جه می کردووه ، سنوری فرمانزدهایی له هردوو حهرم و مصر و شام و عیراق و خوراسان و فارس و جزیره و یه مهن و مه غریب و غیری ئه وانیشدا بووه^۱ .

" واسپاردهی پیغمبری خوا (ﷺ) بؤی "

له (المسند) ی پیشهوا (احمد) داهاتووه : معاویه ، تویشووی سه فهری هه لگرتوبه پئی کهوت ، پیغمبری خوا (ﷺ) سهری بؤی بهرز کرده و فهرمووی : (یا معاویه ، ان و لیت امرأ ، فاتق الله و اعذل) . واته : (ئهی معاویه نه گهر کاروباریکت گرتی دهست ، ئهوا له خوا بترسه و دادپهروه ره .

معاویه ، ده لیت : بهردهوام گومانم وابوو له و قسهیهی پیغمبری خوا (ﷺ) وه ، که له کاریکدا تووشی تاقیکرنه وه ده بم ، هه تا وه کو له کو تاییدا تووشی بووم^۲)

" پیا هه لدانی هاوه لان (ﷺ) بؤی "

له (کورهب مهولای ابن عباس) وه ، ده لیت : معاویه ی بینی نویژی شیوانی ده کرد ، پاشان ته نهها یه ک رکات نویژی (وتر) ی کرد ئه ویش بؤ (ابن عباس) ی گیرایه وه ، ابن عباس فهرمووی : پیکایه تی (واته تهواوه) ، کوپم ! که سمان له معاویه شارهزا ترنین ، نویژی (وتر) یش یان یه ک رکاته یان پینج یان ههوت یان زیاتر^۳ .

وه (مجالد) له (الشعبي) وه له (الحارث) وه ، له علی کوپی ابی تالیبه وه (ده گیریتته وه ، فهرمووی : رقتان له پیشه وایه تی معاویه نه بیئت ، چونکه نه گهر له دهستان بجی ده بینن که چۆن سه ره کان له لاشه ده بته وه (هاته کوشتار دروست ده بی)^۴ .

^۱ - سیر اعلام النبلاء (۲ / ۱۳۳) .

^۲ - پیاوانی جی متمانهن : احمد (المسند) (۴ / ۱۰۱) .

^۳ - ارنووط ده لیت : پیاوانی جی متمانهن و له (مسندی شافعی) داهاتووه (۱ / ۱۰۸) سیر (۳ / ۱۵۲) .

^۴ - بروهانه / تاریخ الاسلام (۲ / ۲۸۷) .

" هیرشیکى گومانای !! "

هه‌لپهرستان ، ئه‌وانه‌ی هه‌میشه ده‌یانه‌وی تانه له ئاینی خوی پهره‌ردگار بدن ، ئه‌و ناکۆکی یه‌ی له نیوان علی و معاویه دا (رمزای خوی لی بیت) پووی دا کردوته پالپشتیک بۆ دان له ئاین و گومان دروست کردن له نیه‌تی هاوه‌لانی پیغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) و شته‌کانیان سه‌ره‌وژوور کرده‌وه و به‌و جوړه واتاکان شیوان و گوپان و ... زۆریک له خه‌لکی له‌پری لایندا که تینه‌گه‌یشتیوی یان له‌م ئاینه هۆیه‌که بوو بۆ لادانیان ، پاشان ئه‌و پریوايه‌ته دروست کراو و پوچانه‌ی که له میژوودا به‌مه‌به‌ستی ده‌ستکاری کردن و گوپینی واتاکان هه‌لبه‌سترا بوو هۆی سه‌ره‌کی ئه‌م لادانه بوو ، له‌به‌ر ئه‌وه بۆ دهرخستنی هه‌ق و راستی رای زانایانی ئیسلام نیشان ده‌ده‌ین . بابزانیان زانایانی ئیسلام و فه‌قیه و شارمزیانی نه‌ته‌وه‌ی ئیسلام دهرباره‌ی ئه‌م ناکۆکی یه‌ چی ده‌لین ؟

الحافظ ابن کثیر ، ده‌لین :

(... پاشان ئه‌وه‌ی له نیوان معاویه و علی دا هه‌بوو پاش کوژرانی عوسمان ، له پپی کۆشش (اجتهد) و بیروپاوه بوو ، و کوشتاریکی گه‌وره له نیوانیاندا پووی دا وه هه‌ق و راستی له‌لای (علی) یه‌وه بوو ، به‌لام (معاویه) ش له‌لای کۆمه‌لی زانایان له کۆن و ئیستا دا عوزری هه‌یه (به‌هانه‌ی هه‌یه) ، وه زۆر فرمووده‌ی (صحیح) هه‌یه که شایه‌تی ئیسلامیه‌تی هه‌ردوو کۆمه‌له‌که‌یه ، هه‌روه‌ک له‌م فرمووده (صحیح) دا هاتووه :

(تَمَرَقَ مَارَقَةَ عَلِيٍّ حَيْرَ فِرْقَةِ الْمُسْلِمِينَ ، فَيَقْتُلُهَا اِدْنِ الطَّائِفَتَيْنِ اِلَى الْاُخَى) .

واته : کۆمه‌لیک که (خوارج) ن دزه ده‌کهنه ناو باشتین کۆمه‌ل له موسلمانان ، و

ئه‌وه‌یان که له هه‌قه‌وه نزیکترینیانه ، ده‌یانکوژیت .

وه (المارقة) مه‌به‌ست له (خوارج) ه‌کانه و علی و هاوه‌لانی ده‌یانکوژن ، پاشان (علی) ده‌کوژیت و کار له ده‌ستی (معاویه) دا ده‌مینیت‌ه‌وه ئه‌مه‌ش سالی (٤١) ، وه معاویه له هه‌ر سالیکیدا دوو جار غه‌زای پۆمی ده‌کرد ، جاریک له هاویندا و جاریک له زستاندا و فرمانی ده‌کرد به‌ پیاویک له هۆزه‌که‌ی تا (حه‌ج) به‌و خه‌لکه‌ بکات ، و خۆیشی سالی (٥٠) حه‌جی ئه‌نجامدا و (یزید) ی کورپیشی سالی (٥١) ... وه له‌و ساله‌ یان سالی دواتر بوو غه‌زوی . ولاتی پۆمیان کرد ... ئه‌وه بوو خه‌لکیکی زۆر له هاوه‌له

به‌پریزه‌کان له‌گه‌لی چوون هه‌تا گه‌مارۆی (قسطنطینه)ی دا ، و له (صحیح) یشدا هاتووہ
(اول جیش یغز و القسطنطینه مغفور خم)^۱ .

واته : یه‌که‌مین سوپا غه‌زوی قسطنطینه ده‌کات خودا لییان خوش بووه .
هه‌روه‌ها (الحافظ الذهبي) په‌حمه‌تی خوای لی بیت ، ده‌لیت : (معاویه له‌باشترین نه‌و
میرانه‌یه که دادپه‌روه‌ری یان به‌سه‌ر سته‌میاندا زال بوو ، وه له‌خرابه‌ش (هنات) به‌ری
نه‌بوو ، وه خودا لیی خوش ده‌بیت)^۲ . به‌وانه : خوینه‌ری به‌پریز .. له‌ئه‌ده‌ب و ویزدان‌ی
(زه‌ه‌هبی) په‌حمه‌تی خوای لی بیت .

وه پرسیار له‌مامۆستای ئیسلام (ابن تیمیه) کرا ، دهرباره‌ی ئه‌و که‌سه‌ی نه‌فره‌ت
له‌معاویه بکات ، سزای چی یه ؟

فه‌رمووی : (سوپاس وستایش بۆ خوا ، ئه‌وه‌ی نه‌فره‌ت له‌هاوه‌لانی پیغه‌مبه‌ری
خوا (ﷺ) بکات وه‌ک معاویه‌ی کوپری ابوسفیان و عه‌مری کوپری عاص و وینه‌ی ئه‌وان
.... ئه‌وه‌شایسته‌ی سزایه‌کی گه‌وره‌یه . به‌پای هه‌موو پیشه‌ه‌وایان و زانایانی ئه‌م دینه ،
به‌لام له‌سه‌ر جوۆری سزاکه‌ی جیاوازی پاره‌یه‌یه ، ئایا سزاکه‌ی کوشتنه ؟ یان که‌متر و
خوارتره له‌کوشتن ؟^۳

وه (المیمونی) ده‌لیت : احمدی کوپری حنبل پیی ، وتم : ئه‌ی (ئه‌با حه‌سه‌ن)
ئه‌گه‌ر پیاویکت بین‌ی یه‌کی له‌هاوه‌لانی به‌خرابه‌ی باس کرد ئه‌وا دهرباره‌ی ئینتمای بۆ
ئیسلام تۆمه‌تباری بکه‌^۴ .

وه (الفضل بن زیاد) ، ده‌لیت : گویم له‌ابا عبدالله بو ، واته : احمدی کوپری
حنبل ، دهرباره‌ی پیاویک که له‌پله‌و پایه‌ی معاویه و عه‌مری کوپری عاسی که‌م کردبووه
وه ، پرسیار‌ی لی کرا ئایا پیی ده‌وتریت (رافضی) ؟

فه‌رمووی : ئه‌وه‌ی که‌وای لی کردووه‌ بویری یان له‌ناستدا بکات بوونی خراپه‌یه
له‌ناخیدا ، هه‌رکه‌سی یه‌کی له‌هاوه‌لان به‌که‌م سه‌یر بکات ئه‌وه‌ خراپه‌یه له‌ناخیدا هه‌یه^۱ .

^۱ - به‌وانه / البدایه و النهایه (۵ / ۶۲۹ ، ۶۳۰) له‌باسی ژبانی (معاویه) دا .

^۲ - به‌وانه : سیر اعلام النبلاء (۳ / ۱۵۹) .

^۳ - به‌وانه / مجموع الفتاوی (۱۸ / ۲۷ ، ۲۸) طبع (دار الوفاء)

^۴ - به‌وانه : البدایه و النهایه (۵ / ۶۴۴) .

له پاشان : ښه مه پرای زانایانی نوممه ته ددرباره ی پیښینه پاک و چاکه کاندان ..
 ښتر په لکښان له چاڅه ماندا چی ده لښ ؟! وه له قازانجی کی ښم هیرشه گومانوی یه
 دهکڼه سهر هاوه لانی پیغمبر ی خوا (ﷺ) و تومته ددبهنګی و ناپاکۍ لی ددهن ؟
 بانځخوای گه وره (ماموستا محمد غزالی) په حمته خوی لی بیت ده لیت : (له
 واقعدا زور خه فته بار بووم به وهی که خه لکانیکۍ هیچ و پوچ بهو شیوازه به دکارانه یه
 ددباره ی هاوه لانی پیښنه یه که مینه کان ددوین ، جا ښه گهر ښو سهر کردانه ی که پرزگاری
 یان هیواوه ته بوون بهم شیوازه خراپه هیرشیان بکړیته سهر و سووک بکړین ، چ له
 میژووی نومه تمان دهمینته وه ؟

له راستیدا پیغمبر ی خوا (ﷺ) ښوکه سه ی که بی ښه دبی دهکات له گهل
 گه وره پیاوانی نیسلامدا و هه ولی روشنندی که سایه تی یان ددات له بازنه ی کومه لی
 موسلمانان ددوری خستوه ته وه ، ددفرمویت :
 (لیس منا من لم یوقر کبیرنا ، و یرحم صغیرنا ، و یعرف لعائننا حقہ) . واته : له ښمه نی یه
 همر که سی ریز له گه وره کاندان نه گری و به زه یی به بچوکه کانداندا نه یه ته وه و مافی
 زاناکاندان نه دات .

وه من بویه ښه ده لیم ، چونکه تیبینیم کردوه له ناو پیاوانماندا جوړه
 ژاوژاوکی نیسلامی سهری هه لداوه همر له چاخی یه که مه وه تا ښم چاڅه ی نیستمان ،
 ده بینی ته نها هه لیه که بدوژنه وه هزاران جار گه وره ی دهکڼ !
 باشه له بهر ژه ونندی کی ښم جهور و سته مه ؟ له قازانجی کی ښم نوممه تمان
 له پروو لاولان دمرکه ویټ له جیهانیکدا که نه فت و که ساسه کان له هه ولی گوشتگر تندان^۲ .

" وه فاتی معاویه (رضی الله عنه) "

کاتی سهره مهرگ وه سیه تی کرد نیوه ی دارایی یه که ی بخړیته (بیت المال) .
 پاشان حالی خراپ بوو ، فهرمووی : (نه فرهت لی بیت بو چ مالیک بوویت ، چل سال

^۱ - بروانه / البدایه و النهایه (۵ / ۶۴۴) .

^۲ - الحق المر / محمد غزالی لاپه ره (۱۱۶ ، ۱۱۷) به دهستکاری یه وه .

خاوەنت بووم ، بیستی ئەمیری و بیستی جینشینایەتی ، نێستاش ئەمە حالی منە و چارەنووسی منە لەگەڵتدا ، نەفرەت لە دنیا و ئەوەشی هەزێ لە دنیاوە.

محمدی ابن سیرین دەلیت : کاتی معاویە کەوتە سەرە مەرگ بەردەوام پوومەتی دەخستە سەر زەوی و پووی وەرەگیراو لایەکی تری پوومەتی لەسەر زەوی دادەناو دەگریا و دەیوت : ئەی خۆی پەرەردگار خۆت فەرمووتە : ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ افْتَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا﴾ سۆرە النساء ، آیە (٤٨) .

واتە : بەراستی خوا خۆش نابێت ئەگەر هاوێلی بۆ پێیار بدرێت ، بێجگە لەوە لەهەر گوناھیکی تر بیهوێت خۆش دەبێت لەهەر کەسیک کە دەیهوێت .

دەسا پەرەردگار بەویستی خۆت بمکەیهکی لە لیخۆشبوان^١ . وە لە کتییی (الاحیاء) داهاوو : (کاتی معاویە کەوتە گیاندان فەرمووی : دامنیشتن ، دایاننیشان ، بەردەوام تەسییحاتی خۆی دەکرد پاشان دەستی کرد بەگریان ، فەرمووی : ئەی معاویە دوا ییری و پەککەوتە یادیی پەرەردگار ئەکەیت ! و ئەوەندە گریا دەنگی گریانێ بەرز بوووە و فەرمووی :

ئەی خۆی پەرەردگار لەم شیخە سەر پیچیکارە دلرەقەیی خۆت خۆش بەو پەحمی پی بکە ، پەرەردگار پەشیویم کەم کەرەو و لە تاوانم خۆش بەو میهرەبانی خۆت بگێرەو بەسەر ئەم بەندەیهتدا کە لە غەیری تۆ تکاو رەجای نیە و جگە لەزاتی تۆ لە کەس دلنیا نەبوو^٢ .

و لە (عبدالأعلى کوپی میمونی کوپی مهران) ەو ، لە باوکیەو ، دەلیت : معاویە وەسیەتی کرد ، فەرمووی : (کاتی خەریک بووم ئاوم دەکرد بە دەستی پیغەمبەری خوا (ﷺ) بۆ دەستنویژ ، کراسەکی داکنەد و منی پی داپۆشی منیش دوا یی لامبرد و هەلمگرت و سەرە نینۆکەکانیم - ئەوێ کە فەڕی ئەدری پاش نینۆک کردن - کوکەردەو و شاردمەو ، ئەگەر مرەم ، ئەو کراسە بکەنەبەرم و نینۆکەکانی وردکە ئەناوچاوم ، بەلکۆبە بەرەکەتی ئەوانە خوا پەحم پی بکات)^٣ ، (رەزا و پەحمەتی خوات لی بیت) .

^١ - بڕوانە : البدایه و النهایه (٥ / ٦٤٧ ، ٦٤٧) .

^٢ - بڕوانە : الاحیاء (غزالی) (٤ / ٤٨) .

^٣ - بڕوانە : تاریخ الاسلامی (٢ / ٢٢٣) ، تاریخ الطبری (٥ / ٢٢٦ ، ٢٢٧) .

" ۱۱ - سعادی کوپی عبید (ﷺ) "

" شهیدیک سره خوشی له خوی دهکات !! "

ناوی (سعادی کوپی عبید) باش له بهرکهن ، چونکه هوالیکی سهر و سرسوپهینهری هیه . هاوه لآن به (سعادی قورئانخوین) ناویان دهر د .
خاوهنی دهنگیک خوش و ئاوازیکی نهرم و ناسک بوو که ئایه تهکانی خوی گه وری ده خوینده وه دهرونی پر ده کرد له ترس و هیهبته و گه وری . و دلتهکانی دهه ژاند و فرمیسکی له چاوان دهراند .. و قورئان تهواو کاریگری له سهر دلی (سعادی کوپی عبید) دانا بوو ، پری کرد بوو له ترس و سام و سوژ و تامه زرویی بو لای پهروردگار ..

به جوړه کاتی له گهل دوژمنانی خوا دا پو به پرو ده بوویه وه ، دهرونی به هیوا و نامانجی به دهست هینانی شه هادهت بوو تاوه کو خوی بخاته پیزهکانی ئه و به پیزانهی خوی پهروردگار دهر باره یان ده فرموی : ﴿ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالضَّالِّينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَٰئِكَ رَفِيقًا ﴾ سورة النساء ، آیه (۶۹) .

- سعاد یه کیکه له وانهی له سهر دهمی پیغمبر (ﷺ) قورئانیان کو کرده وه . وه له هیچ غزا و بونه کدا که پیغمبر (ﷺ) نامادهی بوبیت ، دوانه که وتووه و به شدار بووه .

(کاتیکیش پیغمبر (ﷺ) وفاتی کرد ، و دوپروهکان رووی راسته قینهی خویان ناشکرا کردو به راشکاوی له ناین هه لگه پرانه وه ، سعاد کوپی عبید له پیزی پیشه وهی ئه و که تیبه ئیماندار وه بوو که هه لگه پراوانی له (یه مامه) به سزای خویان گه یاند .

سعاد له سهر مهیدانی جهنگ هه میشه خوی دهاویشته ناو دهرگاکانی مهرگه وه به ئومیدی ئه وهی پرمه نندی خوا به دهست بینی و شهید بیت ، به لام به ویستی خوی پهروردگار له هه موو جهنگه کاندایه ساغ و سه لامه تی ده مایه وه ئه و جا هه لمه تی پزگار کردنی عیراق هاته پیش که پیشه وای داد پهرور (عمری کوپی خهتاب) به پری ده کرد ،

سەعد دیسان لە پیشەوای خەباتکاراندا بوو ، بە پۆژ لەگەڵ بێ باوەڕان شەڕی ئەکرد و بە شەویش باوەشی بە قورئانخویندندا دەکرد .

هەڵمەتەکش لەسەر کەوتنیکەو دەچوو بۆ سەرکەوتنیکى دیکە ، تا پۆژی (الجسر)^١ ھاتە پیش ، ئەو کاتەى شمشیرەکانى (فرس) و فیلەکانیان لە دەوری موسڵمانان زیاد یان کرد و ھەلگری لیوا (ئالای) موسڵمانانێان کوشت کە ناوی (ابو عبیدی ثقفی) بوو فیلێک ی زۆر گەرە لەسەری چۆکی داواو پاشان براکەشیان کوشت و دواتر (جبر) ی کوریشی کوژرا ، و یەک لە دواى یەک ئالاکەیان دەدا یە دەستی ئەوی تریان ، تالە کوژیی دا (مثنی کوپێ حارثە) ئالاکەى وەرگرت و موسڵمانانى بەرەو جیگایەکی دانی کیشایەو کە لەو پاراستنی بە تەواوی تیا بچن .

سەعدی کوپى عبید ییش ئەو کاتە یەکی بوو لەوانەى خۆیان پزگار کرد لە دەستی فارسەکان ، ئەو بوو کاتی ئاشی جەنگەکە ھێور بوویەو ، و سەعد بەخۆیدا چوویەو ، زۆر سەرزەنشتی خۆی کرد کە بۆچی ھەولێ خۆ پزگار کردنی داو ، لە کاتیگدا کە ئەو لە ھەموو جەنگیگدا خۆی فری داو ھەتە لیواری مەرگەو بە ئومیدی شەھید بوون .

و ھەم ھەلویستەى بەردەوام دەروونی ناپەرھەت دەکرد و خەونى لە چاوانى ئەتۆراند تا ئەوکاتەى بانگیبێژى پیشەوا (عمر) بانگی لە موسڵمانان کرد خۆیان بگەینەنە قافلەى (سەعدی کوپى ابى وقاص) کە بۆ کوشتاری فارسەکان بەرى کەوتبوو ، سەعد ئەمەى بەھەل زانی بۆ قەرە بوو کردنەو ئەو ھەلەییەى لە پۆژی (الجسر) دا کردی ... سەعدی پالەوان شمشیرەکەى ھەلگرت و سواری و لاخەکەى بوو بەرەو لای سەعدی کوپى ابى وقاص کەوتەری تا بچیتە پال پیزی خەباتکارانەو و ... لە ژێر ئالای یەکتاپەرستیدا خۆی بگەینەنیتە قافلەکەى سەعدی کوپى ابى وقاص .

ئەوجا سەعدی کوپى ابى وقاص ، سەعدی کوپى عبیدی ناردە لای نعمانی کوپى منزرى پادشای نەصرانی (حیرە) کە بەفرمانی (کسرى) دەویست لەگەڵ موسڵماناندا وتویژ بکات ... سەعد دیتە ناو کۆشکى بەرز و سەر بلندی (نعمان) ، دەست و پییەکەى (نعمان) ھاواری لى دەکەن کە کپنوش بۆ نعمان بەریت ، بەلام ئەو گالتەى لى دیت و بەردەوام دەروات تا دەگاتە لای تەختی پاشایەتى یەکەى (نعمان) و

^١ - ناو نراوہ پردی ابی عبید .

به عزیزه تهوه پیهامی موسلمانانی پی دهگهینه نیت که نهویش نهوهیه : یان دهبی موسلمان
بن یان سهرانه بدن به ملکهچی ، یان شهر بکن .

پاشان سهعدی کوپی عبید گهپایه وه لای سهر کردهکهی و وهلامی (نعمانی) له
خوبایی پی یهکه نهفسی خراپهکار و بالآ دهستی شهیتان بهسهریدا هیچ ریگهیهکی
دیکهی پی قبول نهکرد ... کوشتار نه بیئت .

وه له پوژی دواپییدا سهعدی کوپی ابی وقاس سوپاکهی ناماده کرد و سهعدی
کوپی عبیدی بهسهر دهسته راستی سوپاکه وه دانا شهر بۆ ماوهی دوو پوژ بمردهوام بوو
، کوژراوان بهبی ژماردن له وناوهدا که وتبوون ، پاشان شهرکه له ئیواری پوژی دووهما
بریک هیور بوویهوه ، نهوجا سهعدی کوپی عبید هستا و وتاری بۆ سهربازهکانی دهسته
راست داو فرمووی :

(نهی نهوانهی خوتان به پهرومردگار فروشتوو ، سبهینی به دوژمنانمان دهگهین
و شهید دهبن و کهس نامانشوات و بهجلهکانمانه وهسپارده نهکرین !!!) و له ناو
سهربازاندا چپهیهکی نزم دهستی پی کرد : وهک نهوهی سهعد بۆ ئیمه خوی
دهلاوینتهوه و سهر خوشی دهکات .

ههرواش بوو ، نهوهبوو له پوژی سییهمی شهرکهدا پوژی (الهیریر) سهعدی
کوپی عبید وها بهرو پووی شهر بووه وه وهک نهوی له دهرگاکانی بهههشت بدات ، و
نهوهی ویستی به دهستی هینا و شهید بوو ... موسلمانانیش نهو پوژه سهرکهوتنیکی
ناوازهیان به دهست هینا ... و مژدهی سهرکهوتن گهیشته پیشهوا (عمری کوپی
خهتاب) ، نهویش دهستی بهستایش ی پهرومردگاری کرد ، بهلام ههوالی شهید بوونی
سهعدی کوپی عبید وهک ههوره تریشقهدا دهبنزیه سهر دلی عومەر (ﷺ) و بۆ نهو و بۆ
هاوهلانی تری شهید بووی زور نارهحت دهبی ، دهفرمووی : سویند بهخوا کوژرانی
سهعد ئهم خوشی یه لی زهوت کردم ^۱ . (رهزای خوا لهسهر سهعد و هاوهلانی) .

^۱ - بروهانه : (مواقف بطولية من صنع الاسلام . زیاده ابو غنیمه) (۷۷ - ۸۰) .

" ۶۲ - عهمری کوپی عاص (ﷺ) "

" خه لکی موسلمانان بوون و عهمری کوپی عاص نیمانی هیئا "

فهرموده

کی یه ؟ پیشه وای نه میر ، عهمری کوپی عاصی کوپی وائله . بلیمه تی ناو
قوپهیش ، و پیای زانا و که سیکه له زیره کی و قایمکاری و و هوشیاریدا به نمونه
دهینرینه وه .

له سهره تا کانی سالی هه شتدا به هاوه لی خالدی کوپی وه لید و عوسمان کوپی
ته لحه به موسلمانان کوچیان کرد بو لای پیغمه بهری خوا (ﷺ) ، نهویش به هاتن و
موسلمان بوونیان خوشحال بوو ، عهمری کرده سهر کرده ی به شیک له سوپا و بو غمزا
ئاماده ی کرد .. بخاری ده لیت : پیغمه بهری خوا (ﷺ) کردیه سهر کرده ی سوپای (ذات
السلاسل) . له مه دینه دابهزی و دواتر له میصر و له وی وه فاتی کرد .

چا که گانی

۱ - له ابی هریره وه (ﷺ) ، پیغمه بهری خوا (ﷺ) فهرمودیه تی : (إيا العاص
مؤمنان ، عمر و هشام)^۱ واته : هردوو کوپی (عاص) ، که (عهمر و هشام) ن ئیماندارن .
۲ - له (عقبه) وه ده لیت : گویم له پیغمه بهری خوا (ﷺ) بوو دهی فهرموو :
(اسلم الناس و آمن عمر و بن العاص)^۲ واته : خه لکی موسلمان بوون ، به لام عهمری کوپی
عاص باومپی هیئا .

۳ - زه هه بی ، ده لیت : له (ابی عوسمان نه دی) یه وه به (صحیح) ی هاتووه ،
له عهمری کوپی عاصه وه ، پیغمه بهری خوا (ﷺ) عهمری کرده ته سهر کرده ی سوپای
(ذات السلاسل) له کاتی کدا کهسانی وهک ابویه کر و عومهر له ناو سوپا که دا بوون^۳ .

^۱ - دانه پاله که ی (حسن) ه : احمد دهری هیئا وه (۲ / ۲۰۴) غهیری نه یوش .

^۲ - دانه پاله که ی (حسن) ه : احمد (۴ / ۱۵۵) ، ترمزی (۲۸۴۴) .

^۳ - صحیح : بخاری دهری هیئا وه (۷ / ۱۸ ، ۱۹) مسلم (۲۳۸۴) .

هەروەها زەهەبی ، دەلیت :

(ەمەر لە شەپ و جەنگدا لە هەموو پیاوانی قورەیش زیاتر پرای دروست و بەتەکبیر بوو و قایمکار تر و لیھاتوو تر بوو و بەرچاوپۆنتر بوو . هەروەها لە میرە خانەدانەکانی ەھرب و گەورە پیاوانی کۆچبەرانی بوو ، خوداش لیۆ خوش دەبیۆت دەبوریۆت .. خوشەویستی بۆ دنیا و خوڭلاندنە چەند شتێک نەبواوە ، ەمەر بۆ کاری جێنشینایەتی زۆر شیاو بوو ، لەراستیدا ئەو پێشینەیهکی هەبوو کە معاویە پێشینەیی وای نەبوو ، ئەو بوو بە هۆی بەرچاوپۆونی و بلیمەتی یەوێ کراوەتە ئەمیر بەسەر پیاوانی ەک ابوبەکر و عومەر (رەزای خویان لی بیۆت)^١ .

" موسلمان بوونی "

لە (قەیسێ کۆری سمعی) یەوێ ، ەمەری کۆری عاص و تی : ئەو پیغەمبەری خوا (ﷺ) ! بەیەخت دەدەمێ لەسەر ئەوێ کە خوا لە تاوانەکانی پێشوم خوش بیۆت ؟ فەرمووی : (ان الاسلام و الحجة نبیان ماکان قبلهما) واتە : ئیسلام و هیجەرەت هەموو پێشینەکان دەسپرنەوێ لە گوناھ و تاوان . دەلیت : سویند بە خوا لە هەمووان زیاتر لە پیغەمبەری خوا (ﷺ) شەرم دەکرد ، هەرگیز چاوم لە بینینی تیر نەبوو و نەمتوانیوێ چاوم لە ئاستیدا هەلبرم^٢ .
- هەروەها لەگەڵ کۆچبەرانی (حبشە) دا چیرۆکیکی هەیه و پێشتر لە ژیاانی (جعفری کۆری ابی تالیب) دا باسمان کرد (ﷺ) .

" دڵسۆزی ەمەر (ﷺ) "

لە (موسای کۆری علی) یەوێ لە باوکیەوێ ، گوێی لە ەمەر بوو فەرموویەتی : پیغەمبەری خوا (ﷺ) ناردی بەدوامدا و فەرمووی :

^١ - بڕوانە : سیر اعلام النبلاء (٢ / ٥٩) .

^٢ - احمد لە (المسند) دەریھێتاوێ (٤ / ٢٠٤) .

(خدا غلیت نیابت و صلاحیت ، تم انتی) واته : جل و بهرگه کانت (جلی شهر) بیوشه و چه که که ت هه لگر و وهره بۆ لام . منیش چووم بۆ لای ده بینم ده ستونوژ ده گریت ، چاوی لیم هه لپری و لیمی پروانی و فهرمووی : (ای ارید ان ابعث علی حیث ، فلیسلمت الله و یغنمک ، و أرغب لك رغبة صالحة من المال) . واته : من نه مهویت به سهر سوپایه که وه ردوانه ت کهم ، تکام وایه خودا سه لامه ت کاو غه نیمه تیکی باشیش به نسیت بکات : وه من ناره زوویه کی باشت بۆ ده کهم مال و ده سته و تیکت چنگ بکه وی منیش وتم : نهی پیغمبرهی خوا (ﷺ) ! من له بهر مال و سامان موسلمان نه بووم ، به لکوره غبه تم له نیسلام خووی بوو بویه موسلمان بووم ، ههروه ها له به نه وهی له گهل پیغمبرهی خوا (ﷺ) دا بم . فهرمووی : (یا عمرو ، نعمًا بالمال الصالح للرجل الصالح)^۱ واته : نهی عمر ، باشتیرین شت مالی چاکه بۆ پیاوی چاک .

" فیهی عمر (ﷺ) "

هاوه لانی پیغمبرهی خوا (ﷺ) زانست و کاریان پیکه وه گری ددها .. هه یانبوو له نویرژدا نیمام و پیشه و بوو ... له خه باتیشدا دیسان وا بوو ، سه ریکیش بوو له زانست و کارکردن دا و بهو جوړه بوونه پیشه نگی میله تان ، و لاتان ملیان بۆ که چ کردن . له راستیدا هووی دواکه وتنی میله تان ده گه ریته وه بۆ ته ممه لی و کار دواخستن و نه بوونی بپروا .. و بواریان بۆ دوژمنان کرده وه سه رکردایه تی یان بکه ن ، به لام نه وهی له عه مرهی کوپری عاص بپروانی ، ده بینی له جه نکه کانداه سه رکردایه تی ده کات و له نایینه که شیدا شاره زا و فه قیه یکه . ده فهرمووی : له شه ویکی ساردی شه وه کانی غه زای (ذات السلاسل) دا تووشی (احتلام) بووم ، له بهر زری سه رما ترسام له وهی نه گهر خویم بشوړم تیا بچم ، بویه (تهیه موم) م کرد و پاشان نویرژی به یانیم بۆ هاوه له کانم دابه ست ، نه وانیش نه مه یان بۆ پیغمبرهی خوا (ﷺ) گپرایه وه ، فهرمووی : (یا عمر و صلیت باصحا مکت و انت جنب ؟) واته : نهی عمر نه لیی به له ش پیسی یه وه نویرژت بۆ هاوه لانت دابه ستووه ؟ ده لیت : منیش هووی خو نه شوړدنه کهم بۆ باس کرد و وتم : گویم لی بووه

^۱ - دانه پالنه کی (صحیح) ه ، احمد وه بخاری له (الادب المفرد) دا (۲۹۹) .

له نایه تیکدا پهروهردگار فهرموویه تی : ﴿... وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا﴾
سورة النساء ، آیه (۲۹) . واته : خۆتان مه کوژن ، بهراستی خوا میهره بانه پیتان .
پیغه مبهری خوا (ﷺ) پیکه نی و هیچی نهوت .^۱

" خه باتی عه مر (ﷺ) "

عمری کوپی خه تاب (ﷺ) سهیری عه مری کوپی عاصی کرد و فهرمووی :
ناکری (ابی عبدالله) به سهر زهویدا بهوات ، نیلا دهبی پیشهوا بیئت . وه نهگهر بهدوای
ههلوئسته خه باتکارهکانیدا بگهڕینن ... نهوا بهوار نابی باسی بکهین و بیژمیرین ...
تهنها نهوهنده بهسه بزاین که :

- ۱ - له یهرومک پالهوانیتی خۆی سهلماندوه .
- ۲ - ابو عبیده ، ناردوویه تی بو حه له ب و انتاکیه و له گه ل نه هلی نهو دوو
جیگایه دا ناشته وایی کردوه ، هه موو (قنسرین) ی به ژور نازاد کردوه .
- ۳ - به رهو میصر پوشتووه و نازادی کردوه .
- ۴ - نه سکه ندهری یه یه پزگار کردوه .
- ۵ - سالی (۲۴) ته رابلوسی پوژئاوای پزگار کردوه ، و تراویشه که سالی (۲۳)
بووه ، ئیدی دوژمنانی عه مر و نهوانه ی رقیان لیته تی ، خۆیان چی یان بو ئیسلام کردوه
؟ له راستیدا دوژمنانی ئیسلام چه ند شتیکیان به درو و بوختان بو هه لبه ستووه که لی
به ری یه ، ناگادار بن . نه وه یشی له پوژی (حنین) دا پروی دا ... له باسی ژییانی
(معاویه) دا (ﷺ) شتیکیان باس کرد . و له و کاروبارانه دا بووه ستین و له سه ری نه روین
باشتره .

^۱ - (حسن) ، ابو داود و بیهقی گێڕاویانه ته وه ، بخاری له صحیحه کهیدا به هه لپه سێردراوی
هیشتویه تیه وه (۱ / ۳۸۵) .

" کۆتایی ئەمیر و دواوتەکانی "

۱ - له (عوانە ی کۆپی حکم) هوه ، دەلیت : عەمری کۆپی عاص فەرمووی : سەیرە ئەو کەسە ی مردن بەرەو پەروە دیوت و هۆشی بە خۆیەویەتی (عەقڵی لەگەڵدا) ، چۆن وەصفی مردن ناکات ئەو بوو کە مردن لە عەمر نزیك بوویەو ، کۆرەکە ی ئەم قەسە ی خۆی وەبیر هێنایەو ، و پێی وت : وەصفی بکە ، فەرمووی : کۆرەم ! مردن زۆر لەو گەورەترە وەصف بکریت ، بەلام بۆت وەسف دەکەم ، ئەزانی هەست بە چی ئەکەم ؟ وەك ئەو ی کیوی (رضوی) بەسەر گەردنمەو بیوت و ناوسکم پڕیبت لە دڤک و گیانم لە کونە دەرز یەکەو وادیتهدمر^۱ .

۲ - له عبدالله ی کۆپی عەمرەو ، دەلیت : باوکی لە کاتی سەرەمەرگدا فەرموویەتی : ئە ی خوای پەرەردگار ، تۆ فەرمانت بە چەند کاریک کرد و پڕیگریت لە چەند کاریک کرد ، ئیمەش زۆریک لە فەرمانەکانی تۆمان واز لی هینا و لەناو زۆریکیش لە قەدەغە کراوەکانتدا پۆچووین . پەرەردگارا هیچ خودایە نیە جگە لە زاتی تۆ پاشان پەنجە ی شایەتومانی بەرز کردەو و بەردەوام (لا اله الا الله) ی دەوت ، هەتا گیانی دەرچوو (ﷺ)^۲ وە له (ابی نوفل ی کۆپی ابی عەقرب) هوه ، دەلیت : عەمر لە سەرەمەرگدا زۆر بی هیوا بوو لە خۆی . (عبدالله) ی کۆپی پێی وت : بۆ ئەوەندە بی هیوایت ، لە کاتیکیدا پیغمبەری خوا (ﷺ) لە تۆ نزیك بوو تەو و بەکاری هیناویت بۆ زۆر کار ! فەرمووی : بەلی کۆرەم ، وایە ، بەلام با پیت بلیم ، سویند بەخوا ، نازانم لەبەر خوشەویستی بوو بۆ من یان لەبەر دلنەوایی کردنم بوو (تا زیاتر ئیسلام خوش بویت - وەرگیڕ) ، بەلام شایەتی دەدەم بۆ دوو کەس کە پیغمبەری خوا (ﷺ) دنیای بە جی هیشت خوشی دەویستن ، ئەوانیش (عەمماری کۆپی یاسر و عبدالله ی کۆپی مەسعود) ن. ئەو جا کە مەرگ زۆری پی هینا ، دەستی خستە لای چەناگە ی فەرمووی : (ئە ی پەرەردگار فەرمانت پی کردین ، وازمان هینا ، و پڕیگریت لی کردین ، ئەنجاممان دا ، و هیچ

^۱ - ابن سعد دەری هیناوه (۴ / ۲۶۰) .

^۲ - ابن عساکر (۱۲ / ۲۶۸) باسی کردووه .

رېځگايه کمان نى يه جگه له لى خوش بوونى تونه بښت ... بهر د هوم داواى ليخوشبوونى ده کړد هه تا گيانى سپارد ^۱.

وه له عبدالله کورې عمره وه ، ده لږت : باوکى وهسيه تى بؤ کړد وه : - نه گهر مردم ، جاريک به ئاو بمشوره و له جليکدا وشکم بکهر وه ، پاشان بؤ جارى دوهم به ئاوى پاک بمشوره و وشکم کهر وه و بؤ جارى سى يهم به ئاويک بمشؤ کافورى تندا بښت ، نه و جا وشکم کهر وه و پاشان جله کانم له بهر که و پاشان نه گهر له سهر جيگا کهم هه لنگر تى دوو هه نگو بړؤ که ميک بوسته ، و له دواى جه ناز که موه به ، چونکه پيشه وه بؤ فريشته کانه ^۲ و دواوه بؤ نه وهى ئاده مه ، وه نه گهر به گور تى سپار دم خو لم به سهر دا پړ بکه ، پاشان وتى : نهى په رومردگار فرمانت پى کړدين ، به لام گويمان پينه داو ، رېگريت لى کړدين ، به لام نه نجامان دا ، وه ئيستا که سيکى بى تاوان نيم تا به هانه ت بؤ بينمه وه ، و هه روه که ده سلا تى نيه خو م پرگار کهم ، به لام هيچ خودايه نيه جگه له زاتى ﷺ ، بهر د هوم دهيوته وه تا گيانى سپارد ^۳ . (يحيى کورې بکير) ، ده لږت : عمرى کورې عاص شهوى جه رنى په مه زان سالى (۴۳) له ميصرو ه فاتى کړد ، و جه رن سپارده کړا ، عبدالله ي کورې نويژى له سهر کړد ، ته مهنى عمر نه و کاته نزىک ده بووه وه له (سهد) سال ؤ وه مال و سامان و مولک و بهنده يه کى زورى له دواى خو ي به جى هښت ^۴.

^۱ - دانه پاله کهى (صحيح) ه / احمد له (المسند) پړوايه تى کړد وه (۱۹۹ ، ۲۰۰) .

^۲ - نه لبانى ده لږت : به فيعلى له پيغمبرى خوا (ﷺ) جيگير بوو / احکام الجنائز (۷۳) .

^۳ - دانه پاله کهى به هيزه / طبقات ، ابن سعد (۴ / ۲۶۰) .

^۴ - هيشمى ده لږت : گبرانى گير او په تيه وه ، پياوانى جى متمانن تا بيزه ده کهى المجمع (۱۵۹۰۱) .

^۵ - پړوانه : سير اعلام النبلاء (۷۷ / ۳) .

" ٦٣ - محمدی کوپی مهسله مه (ﷺ) "

" نازاوه که زیانی پی ناگه یه نیت " فرموده ی پیروز

محمدی کوپی مهسله مه ی کوپی سهله مه ی کوپی حریش ی نه نصاری نهوسی
یه. له بهدر و جهنگه کانی دوا ی بهدریش به شدار بووه. ابن سعد، دهلیت: پیغهمبری
خوا (ﷺ) له گهل (ابی عبیده) دا کردنی به برا، و له جهنگی (تبوک) دا به سمر
مه دینه وه داینا^١.

زه هه بی، دهلیت:

" محمد (ﷺ) له وانه بوو خو یان له نازاوه که که نارگیری کرد. و نهله (الجمل)
و نهله (صفین) به شدار نه بوو، به لکو له ته خته شمشیریکی بوو خو ی دروست کرد و
به ره و (ره بزه) پوشت و ماوه یه که له وی مایه وه^٢ "

وه پیشه و عمر (ﷺ) بوو کو کردنه وه ی زه کاتی (جهینه) به کاری هیناوه، وه
نه گهر یه کی له کریکاره کانی سکا لیه کی ببردایه ته لای (عمر) (ﷺ) نهو، محمدی بوو
ده ناردن تا بزانیته کی شه که یان چی یه.

وه نه م بوو که (کعب ی کوپی نه شرفی جوله که) ی کوشت، ههروه که له ههردو
(صحیح) دا هاتوه.

کوشتنی (کعب ی کوپی نه شرف):

که عبی کوپی نه شرف تا غوتیکی زورداری جوله که بوو که په یمانشکینی له گهل
موسلماناندا کردو، یارمه تی و هانی (قریش) ی ددها بوو سمر عه ره به کان، دهر باره ی
کوژراوانی بی باوه رانی پوژ ی بهدر نه یوت: نه وانه پیاو ماقولانی عه ره ب و پاشای
خهلکن، سویند به خوا نه گهر (محمد) دا بیته ی له وانه، ده ی نه وه ناو جهر گه ی زهوی
باشتره له سه ریشتی زهوی.

له (جابری کوپی عبدالله) وه، دهلیت: پیغهمبری خوا (ﷺ) فرمودی: (من
لکعب س الاشرف؟ فإنه قد آذى الله ورسوله). واته: کی ناماده یه بوو کوشتنی که عبی

^١ - پروانه / تاریخ الاسلام (٢ / ٢٠٥) ی پیشه و زده بی ط. دارلعد العربی.

^٢ - پروانه / سیر اعلام النبلاء (٢ / ٢٩٦). الاصابه (٩ / ١٢٢).

کۆپی ئەشەرەف ، بەراستی ئەو نازاری خودا و پیغەمبەرە دی داو (واتە بێ شەرمی کردووە لە ئاستیاندا) محمدی کۆپی مسلمە هەلساوە فرموی : ئەو پیغەمبەری خوا (ﷺ) ، حەز ئەکە ی بیکۆژم ؟ فرموی : بەلێ ، وتی : دەو مۆلەتم بدە باشتی بلیم . (واتە باپلانیکی بۆ دانیم)

فرموی : بیلێ ..

ئەوجا محمدی کۆپی مسلمە هات بۆ لای (کعب) و پێی وت : ئەم پیاو (واتە پیغەمبەری خوا) داوای (صدقە) مان لێ ئەکات ، بەراستی ماندوی کردوین ، ئیستا من هاتووم داوای قەرزت لێ بکەم .

وتی : بەراستی تاکە ی وازی لێ ناهێنن و بەگویی ئەکەن ؟ وتی : بلین چی ، تازە شوینی کەوتوین و نامانەوی وازی لێ بێنن تا بزانی کۆتایی یەکە ی بە چی ئەکات ، ئیستا هاتووین باری و شتری یا دوو حوشرمان بەقەرز بدەیت . ئەویش وتی ، باشە ، بەلام شتی بکە بە بارمە لەلانی . وتیان ، چی دانی ؟ وتی : نافرەتە کانتان . وتیان : چون نافرەتە کانتان لەلانی دانهێنن لەکاتی کدا تۆ جوانترین کەسی عەرەبیت ؟!

وتی : دەو کۆرە کانتان ..

وتیان : چون کۆرە کانتان بە بارمە پی بدەین ، داوی ئەگەر شەریان بوو ، بەیەکتر بلیت ، تۆ لەبری یەک دووبارە حوشر کراویت بە بارمە ؟ ئەو دەبیته نەنگی و عەیبە بۆمان ، بەلکو چەکت بۆ دینن بە بارمە ، و وادە یەکیان دانا کە تیایدا چەکەکە ی بۆ بێنیت ، ئەو بوو شەو هاتەو بۆ لای کەعب و (نائله) شی لەگەڵدا بوو - نائله برای شیریی کەعب بوو - و بانگیانی کرد بۆ لای قەلاکە یەو و خویشی چوو بۆ لایان ، ژنەکە ی پی وت : بەم سەعاتە بۆ کوی ئەچیتە دەرەو ؟

وتی : مەترسە ئەو محمەدی کۆپی مسلمە ی برامە (وہک برامہ) و لەگەڵ ابو نائله ی برامدا . وتی : بەراستی بۆنی خوین دەکەم . وتی : بۆچی وا ئەترسی ، وتی : خو محمەدی برام و برای شیریم ابو نائله یە ، وکەسی بە خشنە و بەرپز ئەگەریش بۆلیدانی بە خەنجەرێک بە شەو دا بانگ بکریت هە ر دە چیت بە دەم بانگەرەکیە وە .

^١ - ئەبێ چ پزیر و بە خشنە یی یەک لای ئەم نەفرەت لێ کراوە هەبێ ؟!

ئەو بە مەحمەدی کوری مەسلەمە خۆی و چەند پیاویک کە (ئەبو عەبسی کوری جبر و حارث ی کوری) (وس و عبادی کوری بشاربوون) چۆنە ژۆرەو، مەحمەد وتی:

ئەگەر هات بۆلام شتێک لە سەر سەر و قژی ئە لیم و بۆنی ئەکەم، وە ئێوەش هەرکە زانیان تەوا بە سەریدا شکایەو، لێ دەن. ئەو بوخۆی پێک و پێک کردبوو بۆ نیکێ خوشیشی لێ دەهات، محمد وتی: بە راستی تانیستابۆنی و اخۆشم نەکردبوو.

وتی: من لە بۆنخۆشترین ئافەرتانی عەرەب و کامڵترینام لە لایە.

وتی: مۆلەتم ئە دەوی بۆنی سەرت بکەم؟

وتی: بۆنا، ئەویش بۆنی کرد و پاشان ئامارەیی بۆ هاو لە لانی کردو وتی: مۆلەتم ئە دەوی؟ وتی: بە لێ: ئەو بوو لە و کاتەدا وتی: وەرن بیکوژن، کوشتیان و پاشان هەوڵەکیان دا بە پێغه مبهەری خوا (ﷺ).^۱ فەرمان کردنی بە چاکە و پێگری کردنی لە خراپە: - لە موسای کوری ابی عیساو، دە لێت:

عومەر (رضی اللہ عنہ) هاتە لای شەربەیی (بنی حارثە) وە، محمدی کوری مەسلەمەیی بیینی، فەرمووی: ئەی محمد، چۆن لە من دەروانی؟ وتی: چۆن حەز ئەکەم، وەها دەتبینم، یان ئەوێ خەیر و چاکەیی تۆی دەوێت، چۆن حەز دەکات وەهایت، لە سەر کوو کرنا وەمان بە هیژیت و لێی پاکیزەیت و لە دابەشکردنیدا دادپەر و مەريت، وە ئەگەریش لاتدا راستت دەکەینەو، هەر وەک چۆن تیر لە ناو (ثقاف) دا، راست دەکریتەو، ئەویش فەرمووی: سوپاس بۆ ئەو خاوەنی کە منی خستوووە ناو خەڵکانێک ئەگەر لامدا، راستم دەکەنەو.^۲

" کەنارگیر کردنی لە فیتنە کە "

کاتی ئازاوەکە (جمل و صفین) هەلگیرسا .. محمدی کوری مەسلەمە خۆی لێ دوور خستەو و نیشتەجێی (پەربزە) بوو.

^۱ - بخاری و مسلم گێڕاویانەو.

^۲ - ئامرازیکە بۆ تیزکردن.

^۳ - پیاوانی جیی متمانەن / بە لکو بە بچری بچری هاتوو. - الارنؤوط پەراوی / (سیر ۲ / ۲۷۲).

له ابی (بورده) وه ، دهلیت :

له لای (ره بزه) دا پرت بوین ، چاومانکهوت به خپوه تگا که ی محمدی کوپی مه سلمه ، پیم وت : بو ناجیته لای ئه و خه لکه و قسه یه کی باشیان بو بکهیت ؟
وتی : پیغمبر ی خوا (ﷺ) پیی فهرمووم : (یا محمد ، سكون فرقة ، وفتنة و اختلاف فاکسر سيفك ، واقطع و ترک ، و اجلس في بيتك)^۱

واته : ئه ی محمد پوژی دی پرت پرت بوون و فیتنه و دوو بهر کی پروو ده دات ئه و پوژده تو شمشیره که ت بشکینه و که وانه که یشت له ت بکه و له ماله که ی خو تدا دانیشه .

منیش هر ئه و کاره ده که م که پیغمبر ی خوا (ﷺ) فهرمانی پی کردووم .
له حذیفه وه ، دهلیت :

له هه موو که سیك تر ساوم تووشی ناژاوه که بیئ ، بیجگه له محمدی کوپی مه سلمه ، چونکه به راستی گویم له پیغمبر ی خوا وه بووه (ﷺ) فهرموویه تی : (لاتصره الفتنة)^۲

واته : ئاژاوه و فیتنه که زیانی پی ناگه یه نیئ . وه له (حسن) وه ، پیغمبر ی خوا (ﷺ) شمشیریکی دا به محمدی کوپی مسلمه و پیی فهرموو : (قاتل المشركين ، فإذا رایت المسلمین قد اقبل بعضهم علی بعض ، فاضرب به احدا حتی تقطعه ، ثم اجلس في بيتك حتی تأتیک ید خاطئة ، او منیة قاضية)^۳ واته : له گه ل هاوه لگه راندا بجهنگه ، و هر که بینیت موسلمان پووبه پروی یه کتر وهستان ، شمشیره که ت بده به کیوی ئو حوددا تا له تی ئه کات ، و پاشان له ماله که تدا دابنیشه تا دهستیکی تاوانکار یان مردنیکی نه گه راوه به سهرتدا دیئ .

^۱ - احمد دهرمینیانی بو کردووه (۲ / ۴۹۳) تیایدا (علی کوپی زهید) لاوازه ، و باقی پیاوانی جی متمانه .

^۲ - پیاوانی جی متمانه : بغوی ، دهرمینیانی بو کردووه الاصابه (۹ / ۱۳۲) .

^۳ - پیاوانی جی متمانه ، به لام بچر بچره ، (حسن) له محمدی کوپی مسلمه وه گوئی لی نه بووه ، احمد گنیراویه تیه وه (۴ / ۲۲۵) .

وہلہ پیواپہ تیکی تردا لہ (زہیدی کوپی اسلم) وہ ، (کاتی پیشہوا عوسمان) کوژرا ، محمدی کوپی مەسلەمە چووہ لای بەردیك و بە شمشیرەکہ لەبەردەکہیدا تا شمشیرەکہی لەت بوو^١ . وہ اسحاقی کوپی ابی فروة ، دەلیت : بە (محمد) یان دەوت پاسەوانی پیغەمبەری خوا (ﷺ) وہ کاتی شمشیرەکہی لەت کرد ، لە تەختە شمشیریکی بۆ خووی دروست کرد و لە پەنایەکی مالهەکیداییدەنا ، وہ دەلیت : بە دیوارەکہوہ هەلمدەواسی تا پیاو خراپی پی بترسینم .

" چۆنیەتی وەفاتی (ﷺ) "

لە جابری کوپی عبداللە وہ ، دەلیت : معاویە لەگەڵ ئەهلی شام دا هاتنە مەدینە ، ئەوہ بوو بەیەکی لە ئاژاوہ گیرانی خەلکی ئوردون گەیشت کەوا محمدی کوپی مەسلەمە بە بی لایەنی دانیشتووہ و نەلە پال (علی) دا بووہ و نە (معاویە) ، ئەوہ بوو ھیرشی بردەسەر مالهەکی و کوشتی^٢ . ئەمەش لە سالی (٤٣) ی مانگی (صفر) دا بوو ، ھەروەک (زھبی) لە (تاریخ الاسلام) دا دایدەنی .

^١ - برانہ : تاریخ الاسلام (٢ / ٢٠٦) .

^٢ - برانہ : تاریخ الاسلام (٢ / ٢٠٦) .

" ٦٤ - خالدی کوږی وه لید (ﷺ) "

" شمشیری خودا "

پیناسی :

خالدی کوږی وه لیدی کوږی مغیره ... شمشیری خودا و سوار چاکی ئیسلام و شیري جهنگه کان ، پیشه وای مه زن و ئه میری پایه به زن و سهر کرده ی کوچه بهران ، ابو سلیمانی قوره یشی مه خزمی مه ککی و خوشکه زای دایکی نیمانداران ، میمونه ی کچی حارثه .

له مانگی (صفر) ی سالی هه شتی کوچیدا به موسلمانان هیجره تی کرد ، پاشان بو غه زاکه و ته پری و له جهنگی (مؤته) دا به شداری کرد که هه رسی پیشه واکه ی پیغه مبهړی خوا (ﷺ) داینا بوون زهید و جعفری ئاموزای و ابن رواحه ، شهید بوون و سوپاکه به بی پیشه وایه مه وه ، تا خالد به پهله پیشه وایه تی کردن و ئالاکه ی هه لگرت و دای به سهر دوزمندا و بووه مایه ی سهرکه وتنی موسلمانان و پیغه مبهړی خوایش (ﷺ) ناوی لی نا (شمشیری خودا) . هه روه ها ئاماده ی (فه تیح) و (حنین) بووه ، و له ژيانی پیغه مبهړی خوا (ﷺ) پیشه وایه تی کردووه ... دژي هه لگه پراوان و موسه یله مه شه پری کردووه و غه زوی عراقی کردووه و خو ی و چند سهر بازیک به ماوه ی (٥) شه و له سنووری عیراقه وه تا سهره تای (شام) یان برپوه ، و له جهنگه کانی شام دا به شداری کردووه ، و هیچ بستیک له جهستهیدا نه ماوه بریندار نه کرا بیت . چاکه کانی زورن ، (صدیق) کردوویه تیه ئه میری هه موو ئه میره کانی (الاجناد) و دیمه شق ی گه مارو دا و له گهل (ابی غبیده) دا پزگاریان کرد . شهست سال ژیاوه ، کو مه لی پاله وانی کوشتووه و دواتر له سهر جی و ه فاتی کردووه ^١ ، له (حمص) ، ئه مه ش به رای کو مه لی زانایان له سالی (٢١) دا بووه .

^١ - پروانه: سیر اعلام النبلاء (١ / ٢٦٦ ، ٢٦٧) .

"چەند هەڵبۆستیککی میژوویی لە ژیا نیدا"

یه‌که‌م : دواى فه‌ت‌حی مه‌که‌ه :

کاتى پیغمه‌به‌رى خوا (ﷺ) له‌ سالى (الف‌ت‌ح) دا مه‌که‌ه‌ی پ‌زگار کرد ، خالدى نارد بو (لات و ع‌وز‌زا) ، ئه‌و‌یش گه‌یشه‌ته سه‌ریان و وتى :

يا عز كفرانك لاسبجارك انى رايت الله قدأ هانك

" واته : ئه‌ی ب‌تى ع‌وز‌زا بى باوه‌رم ب‌یت نه‌ك ئه‌وه‌ی پا‌ك و ب‌یگه‌ردیت پى ب‌لیم به

پاستى ئه‌به‌ینم كه‌ خودا سه‌ر شو‌پ‌رى كر‌دیت "

وه له (قه‌تاده) وه ، ده‌لیت : پیغمه‌به‌رى خوا (ﷺ) خالدى نارد بو (ع‌وز‌زا) كه‌ له (هوازن) دا بوو ، فه‌رمو‌وى : ب‌پ‌و ، له‌وى ئافره‌تیك ب‌و‌ت د‌یت‌ه ده‌ره‌وه ، ز‌و‌ر په‌ش پ‌یسته و ق‌ژى در‌ژه سنگى گه‌وره و بالای ك‌ورته ، ئه‌وه بوو خال‌د لییداو كوشتى و فه‌رمو‌وى : ئیدى ع‌وز‌زا پ‌و‌یشت و له‌ ئیستا به‌ د‌واوه (ع‌وز‌زا) یه‌ك نى یه‌ ب‌په‌رستى^١ .

د‌و‌وه‌م : گه‌یشه‌تنى به‌ (ه‌رم‌ز) : - حمیدی كو‌پ‌رى منیب ده‌لیت : (اوس) ی با‌پ‌یرم ده‌یوت ، كه‌س ه‌ینه‌ده‌ی (ه‌رم‌ز) د‌و‌ژمنى عه‌ره‌ب نه‌بوو ، له‌به‌ر ئه‌وه‌ كه‌ له‌ كوشتنى (مسیلمه) بو‌ینه‌وه‌هاتینه ناوچه‌ی به‌صره و له‌ (كاظمه) به‌ (ه‌رم‌ز) گه‌یشه‌تىن ، خال‌د مه‌یدان‌كارى له‌گه‌ل‌دا كرد (م‌بارزه) و كوشتى ، (صدیق) یش غه‌نیمكه‌ی (ه‌رم‌ز) ی پى دا كه‌ ته‌نها كلا‌وه‌كه‌ی با‌یى سه‌د هه‌زار دره‌م بوو !!

سییه‌م : پ‌و‌ژى م‌وته : وتمان كه‌ پاش شه‌هید بوونى سى ئه‌میره‌كه‌ی سوپای (م‌وته) خال‌د خو‌ی ك‌رده پ‌یشه‌وايان ، ده‌لیت : پ‌و‌ژى م‌وته نو‌ دان‌ه شمشیر به‌ده‌سته‌وه‌ له‌ت بوو (یان ك‌ول بوو) تا له‌ كو‌تاییدا شمشیرىكى یه‌مانیم به‌ده‌سته‌وه‌ ما^٢ .

وه ئه‌و پ‌و‌ژه پیغمه‌به‌رى خوا (ﷺ) ده‌رباره‌ی خال‌د فه‌رمو‌وى :

(... تم اخذ الراية سيف من سيف الله حتى فتح الله عليكم)^٣ وه پاشان شمشیرىك له‌

شمشیره‌كانى خوا ئالاكه‌ی هه‌لگرت و خوا سه‌رى خستى و سوپاكه‌ی ه‌ینایه‌وه‌ بو‌ مه‌دینه و له‌ شكستىكى د‌ل‌نیا پاراستنى (ﷺ) .

^١ - ب‌روانه / ابن هشام (٢ / ٤٣٦ - ٤٣٧) .. ئه‌و ئافره‌تانه وه‌ك پاسه‌وان .

^٢ - صحیح بخارى ده‌ره‌یتناود (٤٢٦٥) .

^٣ - صحیح / بخارى د‌درى ه‌یناوى (٧ / ٤١٣) هه‌روه‌ها غه‌یرى ئه‌و‌یش .

چوارم : کاتی ئه بوبه کرى صديق (ﷺ) بهرې كهوت بو سهر هه لگه پراوه كان ، خالدى كوپى وه ليد ئالاكهى هه لگرتبوو ، ئه و جا كه خه لكه كه به دواى يه كدا هاتن خالدى كرده سهر كرده و خوى گه پرايه وه مه دينه ، خالد ئه و پوژه ده يوت : نازانم له كام پوژم هه ليم ؟ له و پوژهى كه پهروه دگارم شه هاده تم پيشكهش بكات يان له و پوژهى كه خواى گه و ره تيايدا پيژ و كه رماه تم پي ببه خشي^۱ ؟

پينجه م : پوژى (يه مامه) : -

دواى ئه وهى عكرمهى كوپى ابو جهه ل و (شرحبيل)ى كوپى حسنه (ﷺ) سهر نه كهوتن له له ناو بردنى هه لگه پرايه كان له (يه مامه) ، خالد بهرې كهوت بو ئه وى (ﷺ) و له دورى شه و يك پي له سهر بازگهى مسليمه وه ، هيرشى برده سهر مه فره زيه ك له (بهنى حنيفه) كه (مجاعهى كوپى مرارهى حنفى) پيشه ويان بوو نزيكهى سى تا چل سوارچاكى له گه لدا بوو به ديل گرتنى و هاوه لانى (مجاعه)ى كوشت و ئه وى هيشته وه وهك بارمته به وى ئه وه وه مجاعه لاي بنى حنيفه پيژيكى هه بوو ، ئه و جا ههردو سوپا له (عقرباء) بهيهك گهيشته و شه و كوشتاريكى بى وينه له نيوانياندا پرووى دا و موسلمانان شان تا ئه و كاتهى بنو حنيفه هاتنه خيوه تگاكهى خالد ، به لام موسلمانان دووباره گه پرايه وه و شه و دهستى پي كرده وه ، خالد يش فرموى :

(ئه وى خه لكىنه ، جيا ببنه وه تا بزاني له كويوه بو مان دين) و ئه و جا دواى كوششيكى زورى پشتيوانانى ئاينى خودا سهر كهوتن به دهست هات ، سيانزه ههزار موسلمان سهر كهوتن به سهر سوپاكهى مسيلمه دا كه نزيكهى " چل ههزار شهركه زياتر ده بوون " .

ئه و پوژه له پياوانى (بنى حنيفه) چوارده ههزار كهس كوژران و ههروه ها دورتمنى خوا (مسليمه) و كهوت ههزارى تريش له گه ليدا كوژران هه رچى موسلمانانه له ناو كوچبه ران و پشتيواناندا (٣٦٠) كهس كوژران و له كوچبه رانى غه يرى ئه هلى مه دينه (٣٠٠) كهس و له شوينكه وتوان (تابعين) سى سه د كهس و له ناو قورئانخويناندا پينج سه د كهسيان كوژران ، به گشتى تيكراي كوژراوانى موسلمانان (ههزار و دوو سه د) شه هيد بوون . واته : به پيژهى سه دا شه شى كوژراوانى بى باوه ران ، ئه مهش له هه ره باشترين سهر كهوتنه كان ئه ژمار دهكريت .

^۱ - بره وانه / صفة الصفوة (١ / ٣٣٢) .

" جهنگه گانی خالد (ﷺ) له گهل فارسه کاند "

خالد (ﷺ) شهر گه لیکی له گهل فارسه کاند ا نه جامد او ه ، له ناویاندا هندیکیان
باس دهکین :

شهری (کاظمه) : -

تیايدا هاتووه که (خالد) به پیاوئکدا که ناوی (ازاذبه) بووه په یامیکی نار دووه
بو (هرمز) ی سهر کرده ی فارسه کان . تیايدا نووسیووی : (له پاشان ، موسلمان به
سه لامهت ده بیت ، یان بو خوټ و قه ومه کهت بریاری دانی (سهرانه - جزیه) ه لېژیره ،
نه گهر نا نه وه تهنه لو مهي خوټ بکه ، چونکه خه لکیکم له گهل خوټ بوټ هیناوه ، تو
چهنده حهزت له ژیا نه ، نه وان نه ونده حهز یان له مردنه) . هرمز ، موسلمان بوونی پرت
کرده وه خو ی بو شهر ناماده کرد .

خالد له سیاسه تی شهر دا له لوتکه دا بوو ، ه مرو ه ها توانایه کی نموونه یی ه بوو
له خه له تاندن و سهر لی شیواندن ی دوژمندا ، بو نه وه ی که مترین زیان له سوپای
موسلمانان بکه ویت ... هرمز وای بو چوو که (خالد) سهره تا سوپاکه ی به ره و (کاظمه)
به ری ده کات ، بو یه سهر جه م هیزه گانی خو ی به ناراسته ی (کاظمه) به ری کرد و له وی
خویان ناماده باشی شهر کرد و چال و خهنده قیان لیدا ، به لام خالد که سوپاکه ی کرد
بوو به سی به شه وه و ، ه مرو ه ها به هیچ ری ه کدا نه بیردن تا وه کو له چاوی دوژمنه کهیدا
دیار نه بن و هه تا دواسات له گومان و سهر گهر دانی دا بیت ، نه وه بوو (خالد) سهر کرده ی
سوپای فارسی ویل کرد و سهر ی لی شیواند و به تیپه ر بوونی به (کاظمه) دا و
پویشتن به ره و (الحفیر) که له سهر وی (کاظمه) وه بوو ده که وته پوژئاوی (الابله) ...

نه و جا (هرمز) هیچ شوینه واریکی (خالد) ی له (کاظمه) به دی نه کردو و زانی
که نه ویی تیپه ر اندووه به ره و (الحفیر) ، توپه بوو ، فره مانی ده کرد بو که تیه گانی
سوپاکه ی که هه موویان به ره و (الحفیر) بو پووبه پروو بونه وه ی سوپای (خالد)
بکه ونه ری ، و فره مانی ده رک کرد که زوژ خویان ماندوو بکه ن و په له بکه ن تا وه کو پیش
خالد بگه نه (الحفیر) ... نه مه یش هه ر نه وه بوو (خالد) ده ویست نه ویش ماندوو
شه کهت کردنی جه سته یی و دهرونی دوژمنه که ی بو پیش ده سته یی کردنی شهر ، وه هه ر
به قه سته ی (خالد) خاوه خاوی به سوپاکه ی ده کرد بو گه یشتن به ره و (الحفیر) تا وه کو)

هرمز (پيش نهوان بگات ، وه ههروا بوو (هرمز) پيش خالد كهوت و گهيشته (الحفیر) و فهرمانی دهرکرد بهسهر سهربازانیدا كه له (الحفیر) خهندهق لی بدن بۆ خو ئاماده كردن بۆ پرووبهرو بوونهوهی سوپاكهی خالد ، نهوجا كه ههوالدهران ههوالی نهوهیان گهیانده (خالد) كهوا هرمز سهربازهكانی خو شكهت كردوه به خهندهق لیدان و خو ئامادهكردن بۆ شهڕ ، پیچی كردهوه و سوپاكهی بهرهو (كاظمه) گهپانهوه ..
 نهوه بوو پالنهوانانی فارس دواي چال و كهندهرکان ، خویان به زنجیر بهستهوه به یهكهوه ، تاوهكو پرووبهرووی مردن ببنهوه و لیی رانهكهن یان سهركهوتن به دهست بیئن ..

نهوجا كه ههوالدهرانی هرمز نهوهیان پی گهیانده (خالد) و سوپاكهی گهپاونتهوه بۆ (كاظمه) ، ههڵچوو ، تووشی شلژانیکی دهرونی هات ، و فهرمانی بهسهر سوپاكهیدا دهرکرد كه بگهپنهوه بۆ (كاظمه) و لهوی دهبینی خالد سوپاكهی ئاماده كردوه و چاوهپیهتی ، هیزهكانی فارس چهندان نهوهندهی موسلمانان دهوون و (هرمز) پیگهی نیوان موسلمانان و پرووباری (فرات) ی گرت تا له ئاو دا بپیرن ، (خالد) یش (ﷺ) وته ههمشه زیندوووهكهی ئاپاستهی موسلمانان كرد و فهرمووی :
 (وهرنه مهیدان و بارخانهتان دانین ، سویند بهخوا ئاوهكه بۆ پشوو دریزترین و ریزدارترین سوپا دهبیئت)^۱.

نهوجا (هرمز) خالیدی بانگ كرد بۆ مهیدانکاری (مبارزه) نهویش بی سی و دوو وهلامی دایهوه ، بهلام (هرمز) ی پیس كه به نمونهی پیسی دههینریتتهوه و زورجار دهوتریت (فلان له هرمز پیستره) به ههندی له سوارچاكهكانی خو و تبوو كه ناپاکی لهگهڵ (خالد) بکهن واته : بی ئاگا لیی بدن نهوهبوو كه خالد دابهزی هرمزیش دابهزی ، و خالد بهرهووپرووی رویشتن و بهیهك گهیشتن و چهند لیدانیك له نیوانیاندا پرووی داو خالد باوهشی پیاكرد (كهبیكوژی) لهویدا پاسهوانانی هرمز هاتنه پيش بۆ خالد به ناپاکی و غهدر و شوین خالد كهوتن ، بهلام نهوه سهر قالی نهكرد واز له (هرمز) بیئیت ، ههروهها (قهقاعی كوپی عهمر) ی پالنهوان هاته پيش له پاسهوانانی (هرمز) و تهفروتونای كردن ، ههرجی (خالد) يشه ههرزوو له (هرمز) ی دا و وهك مهپ سهری بری

^۱ - تاریخ الطبری (۲ / ۲۴۹) .

، و بمهش فارسه کان به کوژرانی سرکرده که یان کشانه وه و هه لاتن ، موسلمانانیش به درایاندا خویمان توند کرده وه و لییان دهکوشتن و لییان به دیل دهکردن و له فارسه کان کهس نهیتوانی خوئی پرگارکات ئهوانه نه بیئت که توانی یان خویمان بگهیننه که شتییه کان ، ئهوجا (خالد) یش غه نیمه و کهل و پهله کانیانی کو کرده وه له ناویشیاندا (زنجیره کان) و قورساییه همر زنجیریکیان هزار ئوقیه ده بوو بویه ئه جهنگه ناوئرا (ذات السلاسل) ئه بویه کری صدیق (ﷺ) کلاره که ی (هرمن) ی دا به (خالد) که نرخه که ی سهد هزار بوو .^۱

شه شه م : جهنگی (الابله) : -

خالد سوپاکه ی به ره و (الابله) به ری کرد که له وی ژماره یه کی زوری سهر بازانی فارسی لی بوو ، (سویدی کوپی قطبه ی ذهلی) که له سوپاکه ی خالد دا بوو ، پیش (خالد) کهوت به ره و (الابله) و له وی بازگه ی لهو ده ور به ره دانا ، ئهوجا که خالد هیزه که ی خوئی گه یانده به صره ی ئیستا ، ده بیئی (سوید) چاوهر پی ئه هلی (الابله) یه که هیرشیی بو بینن و له دهر وه ی شار که یان له گه لیاندا به شهر بیئت ، به لام (سوید) به (خالد) ی راگه یانده کهوا ئه هلی (الابله) له (خالد) دهر سن و ناویرن له قه لاکانیاندا بیئه دهر وه ماده م (خالد) له ناو سهر بازگه که دا بیئت ، بویه (سوید) به (خالد) ی وت : ئه هلی (الابله) بو من کو بوونه ته وه و وایش گومان ئه به م که ته نها تو بویت ته ریگر له وه ی هیرشم بو بینن و له تو ئه ترسن .

له ویدا خالد له گه ل (سوید) پلانیکیان دانا که فارسه کانی پی بخه له تینن و ترسیان نه میئی له هیرش هینان بو (سوید) ئه ویش به وه ی کهوا بزائن ئه و (خالد) ی ئه وان لیی تو قیون (له پاش کوشتنی هرمن) سهر بازگه ی (سوید) ی به جی هیش تو وه و جگه له (سوید) خوئی هیچ سرکرده یه کی دیکه ی موسلمانانی له گه لدانی یه ، (خالد) به (سوید) ی وت : پام وایه به پوژ له سهر بازگه که بچمه دهر وه و شهو بگه پیمه وه ناوی ، خووم و هاوه لائم ، ئهوجا که پوژ بوویه وه له گه لیان به شهر بی ، ئهوجا خالد پلانه که ی جی به جی کرد بو ویل کردن و سهر لی شیواندن چاو دیران و پاسه وانانی (الابله) ی فارسی و رایانکیشی بو شهر کردن له گه ل (سوید) ، ئه وه بوو زورینه ی

^۱ - صلاح الامه (۲ / ۵۵۳ - ۵۵۴) .

سوپاکە ی بەرپۆژی پووناک بەرەو (حیرە) بەرپێ کرد ، فارسەکانی دڵنیا کرد کە (خالد) ئەو جیگایە ی بە جی هێشتوو ، کە شەو داها ت خالد (ﷺ) هێزە کە ی گەران دەو بە سەربازگە کە ، ئەو بەو کە سوپای فارسەکان لە (الابلّة) ها تە دەروە بە ئاراستە ی (سوید) بۆ هێرش کردنە سەری ، هێشتا نەگەشتبوونە سەربازگە کە ی (سوید) دەبینن سەربازانیکی زۆر خۆیان ئامادە کردوو بە پووبە پووبوونەو ی و هەر کە زانی یان (خالد) لە ناویاندا یە و ئەو یی بە جی نەهێشتوو ، دەستیان وشک بوو نەیان توانی شمشیرێک بوەشینن بەرو ی (خالد) دا و هەموو ئامانجیکیان پراکردن و هەڵا تەن بوو بۆ ناو قەلاکانی (الابلّة) و خێرا پرایان کرد بەرەو دەرگاکانی شار ، بەلام خالد پێگە ی لی گرتن و بەو جوۆرە سوپای فارس لێک ترازا و پەرتەوا زە بوو ، کوژراویکی زۆریان لی کەوتەو و هەندیکیان لە تاوا خۆیان فری دایە ناو پووباری دیجلە و فوراتەو و خنکان ، پاشان (خالد) " معقل ی کوپی مقرن ی موزنی " نارد بۆ (الابلّة) کە هیچ شەرکەرێکی تیانە ما بوو ، بەبی شەر دەستی بەسەردا گرت و هەرچی تیا بوو لە چەک و تفاق کردیانە غەنیمە ^۱ .

حەوتەم : جەنگی (المذار) :

(شیرەو ی) پادشای فارس سوپایەکی مەزنی ئامادە کرد و گەورەترین سەرکرەدی لە ناو سەرکرەدەکانیدا کە (قارن ی کوپی قریاس) بوو کردە پیشەوای سوپاکە و بەهاوکاری و پالێشتی دوو سەرکرەدی بەهێزی تر ئەوانیش : (الانو شجان) و (قباد) بوون ، هەروەها ئەم سوپایە پاشماوەکانی (المذار) و (کاظمە) و ئەهلی ئەهواز و فارس و سواد و الجبل یشی لە خو گرتبوو ، پەیمانیان دا بوو کە هەلنە یەن . ژمارە ی هێزە کە ی فارس نزیکە ی (۸۰) هەشتا هەزار دەبوو ، بەلام سوپاکە ی خالد لە هەژدە هەزار سەباز تێنە پەری ، جەنگە کە بە بانگی قارن بۆ مەیدانکاری (مبارزە) دەستی پێ کرد ، خێرا دوان لە موسلمانان بەرەو پووی چوون ئەوانیش (خالد ی کوپی وەلید و معقل ی کوپی الاعیش النباشی) پالەوان بوون . (معقل) بەسەر ئەسپە کە یەوە پیش (خالد) کەوت و لە گەل (قارن) دا کەوتە مەیدان و خێرا کوشتی .

^۱ - صلاح الامه (۲ / ۵۵۴ ، ۵۵۵) .

لەولاشەوێ (عاصم ی کۆپی عەمر) هێرشى هینایە سەر (الانو شجان) و خیرا
کۆشتى، پالەوانى بە فەرپیش (عدى کۆپی حاتم) خۆى گەيانده (قباذ) ی سەرکرده و
کۆشتى، بۆیه فارسەکان پەرته‌وازه بوون بە کۆژرانى (قارن) و سەریان لى شینوا و هەر
لەمەیداندا سى هەزار یان لى کۆژرا جگە لەوانەى لە دیجلە دا نقوم بوون^١.

" دلسۆزى خالد (ﷺ) "

داوى ئەوێ (عمرى کۆپی خەتاب) (ﷺ) بەسەر سەرکرده‌یه‌تى سوپاوه لاىبەرد
... (خالد) هەروەك جەنگاوەریك لە (حمص) مایه‌وه تا نەخۆش كه‌وت و (ابو الدرداء)
هاته سەردانى، خالد پىی و ت: ئەسپەكەم و چەكەكەم لە پیناوى خوادا بىت و
مالەكەشم لە مەدینه (صدقه و بەخشش) بىت، وه من داومه‌ته دەست (عمر) بەراستى
ئەو باشتەرىن پىشتگىرى یه بۆ ئىسلام وه پاسپاردەكو جیبه‌جى كردنى پەیمانەكەم
داوه‌ته دەست (عمر)، ئەو بوو كه وه‌سیه‌ته‌كه‌ى بە دەست عومەرى كۆپی خەتاب
(ﷺ) گەيشت، قبولى كرد و داوى پەحمەتى بۆ كرد ... بېوانە خوینەرى بەرپز ئەو
دلسۆزى یه و ئەو خۆیه‌كلاىی كردنەوه تەواوه بۆ پەروەردگار و بۆ ناینه‌كه‌ى .. عومەرى
كۆپی خەتاب لەسەر كار لاىبەردووه، كه‌چى هىچ نەگۆراوه لە ناستیدا، چونكه ئەو بە
داوى پىشەوايه‌تیدا ناگەپى، بەلكو تەنها بەداوى پەزماهەندى خاوى گەورەدا دەگەپى.

" باشتەر لە شهوى بووك گواستەوه "

خۆشه‌وىستى جیهاد دلى (خالد) داگیر كرد بوو ... وه ئەو تەنها لەسەر پىشتى
ئەسپەكه‌ى دەحه‌وايه‌وه .. هەموو رۆژێك پارچه زه‌ویه‌كى تری بۆ ئىسلام زیاد ئەكرد !!
جا چ خۆشى يەك لەمە خۆشتەر هیه ؟! گوى پەرگەر بزانه (خالد) چى دەلیت: شه‌وىكى

^١ - تاريخ الطبري (٣ / ٣٥٢) صلاح الامه (٢ / ٥٥٥ ، ٥٥٦) .

زۆر سارد و بەستوو کە بە (سەریە یەك) پۆژ بەسەر دوژمنەكەمدا بکەمەوه^١)
خۆشەویستەرە لەلام لەشەوی تیايدا بوو کەمەم پیشکەش بکری .

" وەفاتی (خالد) (ﷺ) "

پاش ژیا نیکی لیوان لە بەخشندەیی .. کە لە میانیدا چەندین وانە ی پیشکەش
کرد لەسەر عیززەت و سەربلندی و باوەڕ و متمانە بوون بە خودای پەرەردگار و
هەروەها و وانە یەکی وای نیشانی دوژمنانی خوادا کە هەرگیز لە یادی نەکەن ... خالد ،
ئاواتی ئەوە بوو کە شانازی شەهادەت لە پیناوی خوادا بە دەست بێنیت لە سەر
مەیدانی جەنگ ، بەلام ویستی پەرەردگار وابوو کە لەسەر جی وەفات بکات . ﴿ ... كَانَ
ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ﴾ سورة الاحزاب ، آية (٦) . واتە : ئەوەتان لە نامە ی
کرده وەکانتاندا بو تۆمار کراوه . ئەوە بوو لە سەرەمەردگا فەرمووی : (هەمیشە
دەمویست لە مەیدانی جەنگدا بکوژیم ، بەلام چارەنووسم وابوو لەسەر جی بمرم .. وە
پاش باوەڕ و ئیمانم بە یەکتایی خوای پەرەردگار هیچ کاریکم لەلام خۆشەویستەر نەبوو
لە بەر ی کردنی شەویکدا بە خۆ بەستوونی و ئامادەباشی بە چەك و تفاق لە ژێر چەتری
ئاسماندا و لە چاوەریی هاتنی بەیانی دا تاوەکو بەدەین بەسەر بی باوەرێندا ، پاشان
فەرمووی : ئەگەر مرەم ، چەك و ئەسپەكەم بکەنە بەخشش لە پیناوی خوادا) . ئەوجا
گریا و وتی : ئەوەندە و ئەوەندە جەنگ و بو نەم بینووه و بستیک لە جەستەمدا نەماوه
شمشیریک یان لیدانیک بە ڕم یان تیر لی نەدرا بیت ، کەچی ئیستا وەك چۆن حوشتەر
بەسەر لوتیدا دەکەوێت وە منیش لەسەر جیگا دەمرم^٢ .

" ڕەحمەتی خوات لیبت ئە ی پالەوان ... "

^١ - هیثمی لە (المجمع) دا (٩ / ٢٥٠) دەلالت : ابوعلی گێراویەتیەو ، پیاوانیش پیاوانی (الصحيح) ن .

^٢ - ڕیوانە / صفة الصفوة (١ / ٣٢٢) .

" ٦٥ - طلیحه ی کوږی خویلید (ﷺ) "

" هه لگه پراوه ی ته و به کار ، و پالنه وانای شه هید !! "

ئیمه ئیستا له بهردهم پرسیکی گرنگداین له پرسهکانی مروقیه تی ، ئه ویش زیاده پوی کردنی مروقه به سهر خویدا و به ستم له خو کردن و بوختان و بی باومر بوون ، که همر کاتی هه لسا یه وه و به ناگاهاته وه ده چیته لوتکه ی نازییه تی و باومر ... وه ئیمه ش مادهم نه له (صدیقین) یین و نه له پیغه مبرانین ، هه له ده که یین و ده که وینه گونا هه وه .. له (طلیحه ی کوږی خویلید (ﷺ)) دا نموونه یه که به دی ئه که یین بو ئه وه ی په ندی لی و مر بگرین و بیکه یینه پیشره و مان له هیدایه توهر گرتندا ... طلیحه (ﷺ) کی یه ؟

ناوی طلیحه ی کوږی خویلیدی کوږی نوفل ی ئه سه دی یه ... پالنه وانای به هه لمهت و هاوه لی پیغه مبر ی خوا به (ﷺ) و که سیکه له نازییه تیدا به نموونه ده هیئر یته وه ، له (بنی اسد) ه که یه کیکه له و تیرانه ی له نیوان (نجد) و (فرات) دا نیشته جین .

سالی (٩) ی کوچی شان دی به نی ئه سه د که (طلیحه) شیان له ناودا بوو هاتنه مه دینه تا له سه رده سستی پیغه مبر ی خوا دا (ﷺ) نیسلام بوونی خو یان پابگه یه نن ، طلیحه موسلمان بوو ، به لام دواتر له ناین هه لگه پرا یه وه و به مهش سته می له خو ی کرد ، و له (نجد) ئیدیا و بانگه وازی پیغه مبرایه تی کرد ، چه ند پرو بهر و بوونه و یه کی له گه ل موسلماناندا هه بوو ، که تیایدا ، شکستی هیئاو سهر شوپ بوو . ئه وه بوو پیش وه فاتی پیغه مبر ی خوا (ﷺ) نازا وه سهری کیشا بوو که (طلیحه) یه کی بوو له وانه ی ده ستیان تیایدا بوو .. ئه وه بوو (خیال) ی برای نارده لای پیغه مبر ی خوا (ﷺ) تا هه والی ئه وه ی پی بدات ئه میش وه که ئه و بووه ته پیغه مبر ، و بانگی بکات بو واز هینانی له دوژمنایه تی کردنی و ناشت ببنه وه و ئه م جوړه په خشانانه ی ئه و ته وه : (و الحمام و الیمام ، و الصرد و الصرام ، قد صمن قبلکم بأعوام ، لیبلغن ملکنا العراق و الشام !!!) .

واته : بالنده و کوتر .. بازو پی (جوړه بالدریکه) نازا و پالنه وان ، چه ندین سال پیش ئیوه به روژوو بوون ، تابگه نه عیراق و شام ی مولکمان !!!

پیغمبره خوا (ﷺ) ، ضراری کوږی الوری نه سدی ، نارد تاروبه پروی (طلیحه) بیتنه وه ، نه وه بوو (ضرار) ، طلیمۍ تووشی ترس کرد ، موسلمانان له زیاد بووندا بوون ، و هرچی کومه له کهی (طلیحه) ش بوو که میان ده کرد تاوه کو ضرار شمشیر کهی بو هینایه وه بهرودا به لام (طلیحه) خوی لی لا دا ، نه وه بوو (طلیحه) شهر کهرکی ناوازه بوو له هیژ و لیاقت و بزاوتنیدا ، نه مهی قوسته وه و وتی که چه کاری تی ناکات !! .. و له و ماوه یه دا پیغمبره خوا (ﷺ) وفاتی کرد و خه لکی لای (ضرار) یان چول کرد و له دوری (طلیحه) کوبونه وه .

هرچی (ضرار) و نه وانهی له گه لیدا مابونه وه له دهستی (طلیحه) خویان دمر باز کرد ... نه و جا مه ترسی (طلیحه) بوسه موسلمانان زیادی کرد ، له بهر نه وه پیشه و (ابوبکر) چهند لیوایه کی ناماده کرد بو شهر کردن له گه ل ه لگه پراوه کاند و خالدي کوږی وه لیدی له گه ل پینچ هزار جهنگاوهر دا نارد بو (طلیحه) و له گه ل (طلیحه) بهیه ک گه یشتن که سوپاکه ی زیاتر بوو له وهی (خالد) ...

(طلیحه) له مال دانیشتبوو شهریش له حوشه ی ماله کهیدا ه لگرسا بوو ، نه وه بوو (عیینه کوږی حصن) زوو زوو له نیوان (طلیحه) و سوپاکهیدا ده هات و ده چوو ، لیی ده پرسى : جبریل نه هاته لات ؟ نه ویش نه یوت : نه خیر .. شهریش بهر ده وام بوو خه ریک بوو شکستیان ده هینا .. و له کوتاییدا نیدیعی کرد که و سروشى بو دابه زیوه و پیی نه لی : (ان لك رحا کرحاة ، و حدیثاً لاتسأه !) واته : تویش ده ستها ریکت هیه هاوشیوه ی نه و ، وه فرمایشتیگت هیه که له بیرى ناکهیت ! ..) (عیینه) ش خیرا هاواری کرد له خه لکه که وتی : نه مه سویند به خوا دروژنه له بهر نه وه برؤن و هه لبین ، (طلیحه) ش پاش شکسته ینانی دانی نابه دروکهیدا و خیزانه کهی هه لگرت و به سواری نه سپه کهی رایان کرد و وتی : هه رکامتان توانی وه ک من با مال و خیزانه کهی پرگار بکات و رابکات ، شهر له سه ر په چه له کتان بکه ن ، هرچی نایینیشه نه وه شهرى له سه ر نه که ن - واته : نه و ناینه ی من پیم راگه یاند بوون - چونکه وجودی نیه ! به و جوړه رایکرد بو (شام) و جهنگه که کوتایى هات .

" له ئاین دهر چووی تهوبه کار "

(طلیحه) له شام خووی گه یانده (آل جفنه) ی غه سانی ^۱ ، لهوی به خویدا چووهوه ، هاتهوه باوهشی ئیسلام ... و چووه دهرهوه بو (عمره) ، نهوه بوو که بهلای مه دینه دا تییه پ بوو له پئی (مهککه) دا .. به ئه بی به کری (صدیق) (ﷺ) یان وت : نهوه (طلیحه) یه !! فهرمووی : چی لی بکه م ، وازی لی بینن ، نهو خوا پینمونی کردوه بو ئیسلام . (طلیحه) له (شام) مایهوه تا ابوبه کر (ﷺ) وهفاتی کرد ، نهوه بوو ابوبه کر (ﷺ) پیگری کرد بوو له وانه ی پیشت له ئیسلام هه لگه پابوونهوه ، له ناو سوپادا بن و به شداری (فتوحات) بکه ن ، بویه (طلیحه) له مالی خویدا مایهوه پاشان پیشهوا (عمر ﷺ) پیگهی پی دان به مهرچی سهر کردایه تی یان پی نه سپیردریت . (طلیحه) هات به یعهت به (عمر ﷺ) بدات ، نه م وتویژه له نیوانیاندا پرووی دا : -
عمر فهرمووی : تو بکوژی (عکاشه ی کوپی محسن) ی پیاو چاکیت ^۲ له گهل (ثابت ی اقرم) دا ، سویند به خوا ههرگیز خوشم ناوییت .

نهوه بوو (طلیحه) که سیکی قسه ئاماده بوو ، وتی : نهی نه میری باوهرداران نهوان دوو پیاوان ، خوا له سهر دهستی من پیزی لی نان و منی سهر شوپ نه کرد به دهستی نهوان . وه خه لکیش له گهل بوونی پیشینه ی خراپیش نه کری پیک بکه ن .
- واته ده کری له گهل که سیکی وهک منیشدا پیک بکهویت - پیشهوا (عمر) یش قسه کانی به دل بوو ، و لیی پازی بوو ^۳ .

^۱ - برهانه / سیر اعلام النبلاء (۱ / ۳۱۷) البدایه والنهایه (۵ / ۱۹۶) .

^۲ - باسی ژبانی نه میش دپته پیش (ﷺ) ، له گهل پابتی کوپی اقرم دا (خاد) پوژی (بزازه) ناردبوونی ، طلیحه و براکه ی کوشتیانن .

^۳ - تکامان وابه عکاشه و طلیحه لهوان بن که پیغمبه ری خوا (ﷺ) فهرمووی دره باره یان : (یضحک الله الى رجلین قتل احدهما الاخر ، یدخلان الجنة ، یقاتل هذا فی سبیل الله فیقتل ، ثم یتوب الله علی القاتل فیسلم ، فیقاتل فی سبیل الله فیستشهد) بخاری و مسلم ربوایه تیان کردوه . مانای فهرمووده که ی : (خوای پهروه ردار به دهم نوو پاره وه پی دهکهنی که یه کیکیان نهوی دیکه ی کوشتوه ، دهچنه بهه شتهوه ، یه که میان که له پیناوی خوادا جه نگاهه و کوژراوه ن پاشان له بکوژده که ی خوش دهبی و موسلمان دهبی و نهویش له پیناوی خوادا دهجه نگیت و شهید دهبی .

ئەوە بوو (طلیحە) چووێ ژێر ئالای ئیسلام وەك خەباتكارێك لە پێناوی خوادا ...
 سالی (١٤ كۆچی) لەگەڵ سوپای (سعدی كۆری ابی وقاص) دا بۆ پرگار كردنی عێراق
 كەوتە پڕی ... سوپای مۆسڵمانان زیاد لە (٣٠) سە هەزار جەنگاوەر بوون ، كە سە
 هەزاریان لە (بنی اسد) بوون و طلیحە یەكێیان بوو - سەرکردایەتی نەدە كردن -
 هەرچی سوپای فارسەكانە خۆی دەدا لە سەد و بیست هەزار ، سەعد حەزی كرد سەرەتا
 قەرەوێكی پشكین بنیڕیت و یەكێ لە سوپاكە ی فارس دیل بكات تاوەكو هەوالی لی
 وەرگرت ئەوە بوو بۆ ئەم جۆرەكارانەش كە سانی شیاو و زۆر بە جەرگ و لیها توو بواوە
 هەلیان دەبژارد ئەوە بوو (عمری كۆری معد) ی لەگەڵ چوار كەسدا بە جیا نارد (طلیحە
) شى بە تەنها نارد ... هەرچی (عەمر) و هاوێلەكانیەتی هەر كە بینی یان سوپای
 فارسەكان لە قەدسیە نزیک دەبنەو ، گەرانیو ، بەلام (طلیحە) بە تەنها پوشت تا بە
 شەودا بە دزیو چوو ناو سەربازگەكە ی (روستم) و مایەو و چاودیژی سوپاكە ی
 ئەكرد !! لە كۆتایی شەودا ئەسپێكی بە دل بوو بە شمشیرەكە ی كە مندەكە ی بپری و بۆی
 دەرچوو ، ئەو بو ئاگر پرستان هەستیان پێی كرد و بە دوایدا پوشتن ، بەلام پیایدا
 نەگەشتن ، پیاویكیان نەبیت كە لە (طلیحە) نزیک بوو یەو و پمەكە ی بۆ هەلدا
 لەدواو ، بەلام (طلیحە) خۆی لی لادا و نەپێكا ، هەرچی سوارەكە ی بەردەم (طلیحە
) ی گرت ، بەلام طلیحە دەستپێشخەری كرد و پمەكە ی زووتر بۆ هاویش و كوشتی
 ئەمجارە یەكێكی تر شوینی كەوت ئەویش هەروەك یەكەم بە دەستی (طلیحە) كوژرا و
 سێیەم كەس كە شوینی كەوت (طلیحە) دیلی كرد و لەگەڵ خۆی پاپیچی كرد و دایە
 دەست (سەعدی كۆری ابی وقاص) (ﷺ) !!

" پالەوانی شەهید "

(پۆستم) بە خۆی و فیلەكانیەو هات و ... شەپ هەلگیرسا ... (طلیحە) یەكێ
 بوو لە وانە ی وتاری بۆ سوپای مۆسڵمانان دەوت و ئەو پەری هیمەت و كوشتنی دەكرد
 بە گرنترین كار هەلەسا ئەویش هێرش كردنە سەر فیلەكان بوو ... و جی دەستی
 خۆی وەك پالەوان دیاری كرد ... ئەو بوو پێشەوا عمر كۆری خەتاب (ﷺ) چوار

شمشیر و چوار ئه سپی نارد بۆ سعدی کوپی ئه بی وه قاص وهك خه لات بۆ پالنه وانانی سوپا ، (طلیحه) ش شمشیریکی له وانه بهرکهوت .

وه له جهنگیکی تر دا که له (جله ولا) پووی دا ، دیسان (طلیحه) پالنه وانی جهنگه که بوو . له جهنگی (نهادهند) یشدا فارسهکان نزیکه ی سه د و په نجا سهربازیان کو کردبووه وه بۆ پرت دانه وهی موسلمانان ، ئه وه بوو پی شه واه عمری کوپی خه تاب (نعمانی کوپی مقرر) ی به سهر (سی) هزار جهنگاه وه بۆ ناردن و فرمانی پیکرد که له گهل هه ریه که (طلیحه) و (عمری کوپی معدی) ی کرب و عه مری کوپی سه له می) دا پراویژ بکات ئه وه بوو (نعمان) یش وهك پی ش قه ره واییکی پشکنین ناردنی ... و هه ریه که یان له پینگه یه که وه پویشتن ، ئه و دوانه (عه مری کوپی معد و عه مری کوپی ابی سلمی) هه روا گه رانه وه هه چیان پی نه کرا ، (طلیحه) ش به ته نها (۱۳۰) کم پئی کرد تا گه یشته (نهادهند) و له وئی ئه وهی ویستی بوی دهرکهوت و پاشان گه راپه وه !!

ئه وه بوو که ماوه یه کی زۆر دیار نه ما موسلمانان وایان گومان برد که دیسان هه لگه راپه وته له ئاین .. به لام هه ر که بینیان وا گه راپه وه ده ستیان به (الله اکبر) وتن کرد ... ئه ویش هه رچی بینیبوو گه راپه وه بۆ (نعمان) .

هه ردوو کو مه ل به یه ک گه یشتن ... ئه و پوژه (طلیحه) گه ره ترین شه ری کرد و به هزار سوار چاک نه ژمار ده کرا .. هه ره ک خاوه نی (الطبقات)^۱ باسی ده کات ... ئه و پوژه (نعمان) (ﷺ) شه هید کرا و هه ره ک (طلیحه) ش (ﷺ) پاش ئه وهی کارگه لیکی به سوپای فارس کرد ، شه هید کرا . پی شه واه هه بی ده لیّت : (طلیحه) (ﷺ) پوژی (نهادهند) ئه رکی خو ی جی به جی کرد به زیاده وه و پاشان شه هید بوو ، خوا لیخو ش بیّت ، وه به م ئایه ته ی په ره مردگار کو تایی به باسی ژیا نی دینین که ده فره مو ی : ﴿ قُلْ يٰ اَعْبَادِيَ الَّذِيْنَ اَسْرَفُوْا عَلٰى اَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوْا مِنْ رَّحْمَةِ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ يَغْفِرُ الذُّنُوْبَ جَمِيعًا اِنَّهٗ هُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ﴾ سورة الزمر ، آیه (۵۳) . واته : ئه ی پیغمه مبر ی خوا (ﷺ) پییان بلی ، خوا ده فره مو یّت : (ئه ی به نده کانه .. ئه وانه ی که خو تان گونا هه بار کردوو وه و

^۱ - محمدی کوپی سعد له (طبقات) دا و له (الطبقة الرابعة من الصحابة) دا باسی طلیحه ی کوپی خویلدی کردوو ، ده لّین : له ئازایه تی و به رچا وونیدا ، پویدا له جی هزار پیاو بوو له جهنگدا (البدایه / (۱۹۶ / ۵) .

هه له تان زوره ، ناښمید مېن له پهمه تی خوا ، چونکه بهرستی نه گهر نیوه تهوبه ی راست و دروست بکهن ، خوا له هه موو گونا هه کانتان خوش ده بی ، چونکه نهو خوايه زور لیخوش بوو ، به سوز و میهره بانیشه . هه روه ها ده فرموی : ﴿... كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَىٰ نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ أَنَّهُ مَنْ عَمِلَ مِنْكُمْ سُوءًا بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَصْلَحَ فَأَنَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ سورة الأنعام ، آية (۵۴) .

واته : په رومر دگارتان فره زی کردووه له سهر خوی که له گه لتاندا بهرهم و میهره بان و دلوقان بیت ، نه گمر که سیکتان به نه فامی ، به نه زانی گونا هیکی کرد و له وه دوا تهوبه ی کردو په شیمان بووه وه پاش نه نجامدانی خراپه که چاکسازی کرد ، نه وه بادلنیا بیت که په رومرگار زور لیخوش بوو ، و میهره بانه ...

" ٦٦ - عکاشه‌ی کوپی محسن (ﷺ) "

" به بی لیپرسینه‌وه ده‌جیتنه به‌هه‌شت !! "

شه‌هیدی به‌خته‌وهر ، عکاشه‌ی کوپی محسن ی کوپی حرثان ی کوپی قیس کوپی مره‌ی ئه‌سه‌دی هاوپه‌یمانی قوره‌یشه .. له پیشینه‌یه‌که‌مینه‌کان و (به‌دری) یه‌کانه له ئه‌هلی به‌هه‌شت .. نازناوی (ابا محسن) بوو ، له گه‌وره‌ پیاوان بوو له ناو هاوه‌لآندا و یه‌کی بوو له خاوه‌ن فه‌زله‌کان و هه‌روه‌ها جوانچاکترینیشیان بوو . کوچی کردووه و له‌به‌دردا وه‌ک پآله‌وانیک ئاماده‌یی خوی نیشانداووه و هه‌روه‌ها له ئوحوود و خه‌نده‌ق و جه‌نگه‌کانی دوا‌ی ئه‌وانیشدا به‌شدار بووه (ﷺ)^١.

" په‌رجوویه‌ک (معجزه‌یه‌ک) "

ابن اسحاق ، ده‌لێت : عکاشه‌ی کوپی محسن .. ی هاوپه‌یمانی ابن عبد شمس بن عبدمناف رۆژی به‌در شه‌ری کرد تا شمشیره‌که‌ی له ده‌ستیدا له‌ت بوو ، هات بۆلای پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) که پارچه‌ ته‌خته‌یه‌کی پێدا - له ریوایه‌تیکی دیکه‌دا لاسکی دارخورمایه‌کی پێدا - و فه‌رمووی : (قاتل هذا یا عکاشه) !! ئه‌ی (عکاشه) به‌مه‌ شه‌ر بکه ، ئه‌وه‌ بوو که له پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ی وهرگرت و رایوه‌شاند ، بووه شمشیریکی درێژ به‌ده‌سته‌یه‌وه ، تۆکه‌مه و نوک سپی ، شه‌ری پی کرد تا سه‌رکه‌وتن بۆ موسلمانان هاته‌دی^٢ ، وه‌ ئه‌و شمشیره‌یان به‌ (العون) ناو ده‌برد به‌رده‌وام له هه‌موو جه‌نگه‌کاندا شه‌ری پی ده‌کرد هاوپی له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ، تا له جه‌نگی هه‌لگه‌راوه‌کاندا کوژرا و شمشیره‌که‌ی به‌ده‌سته‌وه‌ بوو .

^١ - بروانه / البدايه و النهايه (٥ / ٤٦) و سير اعلام النبلاء (١ / ٣٠٧) .

^٢ - بیهقی له (دلائل النبوة) دا باسی کردووه (٣ / ٩٨ ، ٩٩) له رێ ابن اسحاقه‌وه به‌بی ئیسناد ، هه‌روه‌ها ابن حجر له (الفتوح) (٧ / ٤١٩) به‌بی ئیسناد باسی کردووه و لێ بی دنگ بووه ، هه‌روه‌ها (ابن کثیر له البدايه و النهايه) (٥ / ٤٦) باسی کردووه و لێ بی دنگ بووه و سير اعلام النبلاء (١ / ٣٠٨) و زه‌هه‌بیش لێ بی دنگ بووه . دانه‌پآله‌که‌ی لاوازه .

وه پیغه مبرى خوا (ﷺ) به سهر سريه ی (الغمر) هوه ناردوويه تی به بی شهر به ده سستی پر گه پراوه ته وه .

" سهر که وتنی گه وره "

ئهم پیاوه مهن و به خته وره ، شکومه ندی دنیا و قیامه تیشی به ده ست هیئا ...
ئوه ته پیغه مبرى خوا (ﷺ) مژده ی پی داوه که یه کیکه لهو حه فتا هزار که سه ی به بی لیپرسینه وه ده چنه به هه شت !!! مژده ت لی بیت ئه ی به خته وهر .

له (ابن عباس) هوه (ﷺ) ، ده لیت : پیغه مبرى خوا (ﷺ) فهرمووی : (عرضت علي الامم ، فجعل النبي و النبیات عرون معهم الرهط ، والنبي ليس معه احد ، حتى رفع لي سواد عظیم ، قلت : ما هذا ؟ امي هذه ؟ قيل : بل موسى و قومه . قيل : - انظر الى الافق ، فإذا سواد بدلاً الافق ثم قيل لي : انظرها هنا ها هنا - في آفاق السماء - فإذا سواد قد ملأ الافق ، قيل : هذه أمك ، و يدخل الجنة من هؤلاء سبعون ألفاً بغير حساب) .

واته : نه ته وه کانم پیشاندره تیپه ده بوون ، ده مبینی پیغه مبرى وا هه بوو چه ند که سیکی له گهل بوو ، هه بوو هیچ که سه له گهلدا نه بوو ، تاوه کوره شایی یه کی گه وره م به سهردا هه لدرایه وه ، واته : که سانیکی زورم بهر چاوکه وت (به هوئی زوری یانه وه وهک پارچه یه که رهشی دهرده که وتن) وتم : نه مانه کی ؟ ئوممه ته که ی منن ؟ پیم وترا نه خیر ، به لکو ئه رانه (موسی) و ئوممه ته که ی ئه ون .

پیم وترا سهیری ئه و لایه بکه دیم ره شایی یه که هه موو ئاسوی داگیر کردوه ، پیم وترا سهیری ئه ملا و ئه ولا بکه له پانتایی ئاسماندا ده مبینی له بهر زوری خه لکه که

^۱ - له سیر اعلام النبلاء (۱ / ۲۰۷) داهاتوه له (معجم البلدان) ۴ / ۲۱۲ : به (الغمره) هاتوه ، هه روه ها له (السیر) (۲ / ۶۱۲) دا .. یاقوت ده لیت : کانی یه که له سهر پیگه ی مه کهه ، و نیشته نگایه که و نه که ویته نیوان (تهامه) و (نجد) .

ابن القيم ده لیت : (غمره) نه که ویته سهر پیگای (نجد) ، پیغه مبرى خوا (ﷺ) (عکاشه ی کوری محسن) ی نارد بۆ غزای له گهل (۴۰) پیاودا ، که چوونه لای (الغمر) خه لکه له هاتنیان ئاگادار بوون و پایان کرد ، له سهر ئاوه کانیان مایه وه (مه نزلی کرد) و چه ند هه والده ریکی نارد تا جیگای ولاخ و مه رو مالاته کانیان بدوزنه وه ، ئه وه بوو دوو سه د حوشتریان بینیه وه نوای ئه وه ی غه زویان کرد ، حوشتره کانیان برده وه بۆ مه دینه .

ناسمان پرش بوو ، پیم و ترا ئەمه ئوممهتی تویه و لهوانه حهفتا هزاریان به بی لپرسینهوه دهچنه بههشت .

پاشان چوووه ژوهرهوه هیچی بو بهیان نهکردین ، خه لکه کهش دوا ی نهوهی بلاوهیان لی کرد وتیان : ئیمه لهوانهین ، چونکه باوهرمان به خوا هیناوه و شوین پیغمبره کهی کهوتوین ، یان مندا له کاتمان لهوانه که له ناو ئیسلامدا هاتونه ته دنیاوه ، ئیمه له جاهیلهدا هاتووینه ته دنیا ، ئەمه به پیغمبره ی خوا (ﷺ) گهیشته ، چوووه دهرهوه و فهرمووی :

(هم الذين لا یسترقون ، و لا یطیرون ، و لا یکتون ، و علی رهم یتوکلون) ، به لکو ئەوانه که دزی ناکه و پرشین نابن و هه ئناسن به (داخ کردن) - بو چاره سهر و پشت به خویان ده بهستن . (عکاشه ی کوپی نعمان) یش فهرمووی : ئەی پیغمبره ی خوا (ﷺ) من له ناو ئەوانهدا هم ؟

فهرمووی : به لی .. ئەوجا یه کیکی تر له ناویاندا هه لسا یه وه ئەویش پرسی : ئەی من چی ، ئەی پیغمبره ی خوا (ﷺ) ؟ فهرمووی : (سقک بما عکاشه)^۱

واته : عکاشه پیش تو ی دایه وه له گهیشته به وهدا ... پرو نکر د نه وه یه ک : - خو تیمار کردن له چه ندین فهرمووده ی (صحیح) دا هاتوووه بو نموونه :

۱ - له ئەبی هریره وه ، ده لیت : پیغمبره ی خوا (ﷺ) فهرمووی : (ما أنزل الله من داء الا انزل له شفاء)^۲

واته : خوی گه وه هه نه خوشی و دهر دیک دابه زان دیت ، چاره سه ریکشی بو دابه زاندوووه .

۲ - له (اسامه ی کوپی شریک) هوه ، (ﷺ) ده لیت : له لای پیغمبره ی خوا دا بووم (ﷺ) که ده شته کی یه ک هات بو لای وتی : ئەی پیغمبره ی خوا (ﷺ) تیماری خۆمان بکهین ؟ فهرمووی : (نعم یا عباد الله تدا و وا ، فإن الله عزوجل لم یصنع داء الا وضع له شفاء غیر داء واحد) واته : به لی ، ئەی بهنده کانی خوا ، تیماری خۆتان بکهن ، چونکه

^۱ - صحیح / بخاری له کتابی (الطب) (۵۷۰۵) دهری هیناوه ، وه مسلم و ترمزی و غهیری ئەوانیش .

^۲ - صحیح / زانایان کۆ دنگن .

خودای پەرەمردگار ھەر دەردیکی قەرار دابیت ، دەرمانیکیشی بۆ بپارداوێ جگە لە یەك دەرد . وتیان : کامەیه ؟ فەرمووی : (الھرم) ^١ واتە : پیری .

٣ - وە لە ئەبى خزەمەو ، دەلیت : و تە ئەبى پێغەمبەرى خوا (ﷺ) ، چى دەلیت دەربارەى (رقیة) ^٢ و دەرمان بۆ خۆتیمار کردن و (تقاه) ، ئایا ئەمانە هیچ لە قەردەر و بپاری خۆی گەورە دەگێرنەو ؟ فەرمووی : (هی من قدر الله) ئەوانە لە بپار و فەرمانى خودان ^٣ ...

٤ - ھەروەھا لە (صحیح) دالە پێغەمبەرى خوا وە (ﷺ) جیگیر بووێ کە مۆلەتى (داغ کردنى داو) !! ئەو تە لە (جابری کوپى عبدالله) وە (ﷺ) پێغەمبەرى خوا (ﷺ) پزیشکیکی ناردە لای (ابى کوپى کعب) ھەلسا بە پرینی دەمارىکی و دوايش داغ کردنى شوینەکەى ^٤ .

ئێستا چۆن ئەو فەرموودانەى پێگى دەکەن بسازیین لەگەڵ ئەو فەرموودانەدا کە پێگە دەدەن بەو جۆرە چارەسەر کردنە ؟

ابن القیم - پەرحمەتى خۆی لى بێت - دەلیت : (لە فەرموودەى صحیح دا ھاتووێ کە فەمان بە تیمار کردن دەکات ، ئەمەش وەلانی پشت بەخوا بەستن ناگەینیت ھەروەك چۆن نەھیشتنى برسیتى و تینوینى و گەرما و سەرما بە دژەکانیان ئەو ناگەینیت تۆ ئیتەر پشت بەستنت . بەخوا نەماو ، یان کەم بۆتەو ، بەلکو ھەقیقەتى یەکتا پەرستى تەواو نابیت مەگەر بە گرتنەبەرى ئەو ھۆکارانەى خۆی گەورە دایناون بۆ گەشتن بە داواکراوێ شەرى و بپار لەسەر دراوێکان ...

ھەروەھا دەلیت : (ئەو فەرموودانەى باسى (داغ کردن - الكي) دەکەن چوار جۆرن ، یەکیکیان / بەکردار ئەنجامى داو ، دوومیان / ھەزلى نەبوونی ، سێیەم / ستایش کردنى وان لى ھینانى ، چوارەم / پێگى لى کردنى ، و سوپاس بۆ خوا ھیچیان

^١ - صحیح / احمد (٤ / ٢٧٨) دەرى ھیناو ، ترمزى (٢٠٣٩) و دەلیت : فەرمووی (حسن صحیح) ھ .

^٢ - جۆرە چارەستەریکی دەرونى یە .

^٣ - احمد دەرى ھیناو ، (٣ / ٤٢١) غەبرى ئەویش وە لە لای (حاکم) یش ھە یە دەلیت : (صحیح) ھ

و پێشەوا (زەھبى) ش ھاویرایە .

^٤ - صحیح / مسلم (٢٢٠٧) لە (السلام) بابى / لکل داو دوا .

پیچ‌وایه‌ی یه‌کتر نین ، چونکه نه‌نجامدانی به‌کردار مانای پی‌پدانیه‌تی و هه‌ز لی نه‌بوونیشتی به‌لگه نیه له‌سه‌ر نه‌وه‌ی قه‌ده‌غهی کردییت . هه‌روه‌ها ستایش نه‌کردنیشتی ، مانای نه‌وه‌یه‌که نه‌کردنی باشت و چاکتره . هه‌رچی پیگری کردنیشه لی ، له‌پیی هه‌لبژاردن و (که‌راهه‌ت) هه‌ویه یان بویه که‌سیکه که پیویستی پی نیه و له ترسی دمردیک نه‌نجامی نه‌دا که هیشتا تووشی نه‌بووه ، خوداش باشت دهرانییت ^۱ نووسه‌ر ، ده‌لیت : له‌وه‌ی رابورد دمردکه‌ویتی که نه‌وه‌ی وازی لی دینییت و نه‌نجامی نادات له قایمکاری یه‌وه یه‌وه‌وشی نه‌نجامی ده‌دات و وه‌ک دهرمانیک نه‌وه کاری به مؤلّه‌ت (رخصه) کردووه ، به‌گشتی شته‌که له‌سه‌ر توانا و وزه‌ی که‌سه‌که وه‌ستاوه . (وه به‌رژه‌وه‌ندی له کوی بی‌ت شهرعی خوی په‌روه‌ر دگاریش له‌ویدا‌یه) .

" شه‌هید بوونی (ﷺ) "

پیش‌هوا (ابن کثیر) ده‌لیت : (احمد له پیی (وحشی کوپی حرب) هه‌و گیراوه‌یه‌تی‌هه‌و ، که ابوبه‌کری صدیق (ﷺ) کاتی لیوای پیکه‌وه نا بو (خالدی کوپی وه‌لید) بو کوشتاری هه‌لگه‌راوه‌کان ، وتی : گویم له پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) هه‌و بوو فهرمووی : (نعم عبدالله و اخو العشیره ، خالد بن الولید ، سیف من سیوف الله سلّه الله علی الکفار و المنافقین) .

واته : باشت‌ترین به‌نده‌ی خوا و برای عه‌ش‌ره‌ت (خالدی کوپی وه‌لیده) شمشیریکه له شمشیر‌ه‌کانی خوا ، و په‌روه‌ر دگار بو سه‌ر بی باوه‌ران و دوو‌پروان له کیلان دهریه‌نا و فهرمانی پی کرد یه‌که‌مجار بجیته لای (طلحه الاسدی) و پاشان بولای (بنی تمیم) ، نه‌وه بوو (طلیحه) له‌ناو (بنی اسد) و (غطفان) دا بوو ... وه (بنو عبس و نبیان) یش هاتنه پالیان .. نه‌وجا خالد به‌خوی و سه‌رباز‌ه‌کانیه‌وه و (ثابتی کوپی قیس) ^۲ له پیش‌ه‌وه‌ی پشتیواناندا بوو نه‌وجا (ثابت ی کوپی ارقم و عکاشه‌ی کوپی

^۱ - زاد المعاد (۴ / ۱۵) ، (۴ / ۶۵ ، ۶۶) .

^۲ - هاوه‌لی پایه به‌رز پابت له‌به‌در و دوی نه‌ویشدا ناماده بوو هه‌روه‌ها یه‌کیک بووه له وانه‌ی له مؤته‌دا به‌شداری کرد و کاتیک عبدالله ی کوپی رواحه کوژا نالای موسلمانانای پیدرا ، به‌لام نه‌وه‌دا‌یه ده‌سل

محسن) ی نارد بۆ پشکنین لەوی طلحة و سلیمە ی برای و ئەوانە ی لەگەڵیاندا بوون بەیەک گەیشتن و لەگەڵ ثابت و عکاشەدا کەوتنە مەیدان کاری ئەو بوو عکاشە جوبالی کورێ طلیحە ی کوشت (طلیحە) ش هەلمەتییکی بۆ هیناو عکاشە ی کوشت هەروەها لەگەڵ سەلمە ی برابردا ثابت ی کوپێ ارقم یان کوشت ئینجا کە خالد و ھاوڵەکانی گەیشتن و بە کوژراوی هەردوو ھاوڵەکەیان بینی ^۱ . ئەمە زۆر بۆ موسلمانان ناڕەحەت بوو پاشان خالد فەرمانی کرد بە جلەکانی بەری خۆیانەو و بە خۆنەکە یانە وە بسپێردرێن (ﷺ) ^۲ .

خالی دی کوپێ وەلید و پی ی وت تۆباشتری لە من و شارەزایی لەشەریدا ، وە هەروەک باسما ن - کرد لەگەڵ عکاشەدا شەهید بوون : البدایه (۵ / ۴۱) .

^۱ - ئەم بەیەکگەیشتنە لەلای سەرچاوە ئاوێکی بنی اسد دا بوو کە بە (بزاخە) ناو دەبرا .

^۲ - بڕوانە : البدایه و النهایه (۵ / ۲۱) بە دەستکاری یەو .

" ٦٧ - ئەبو لبابەى كۆپى عبدالمنذر (ﷺ) "

" خاوەنى دەرونبەى سەرزنشتكار "

كى ىه ؟

وهلى له خواترس ، (ئەو لبابەى كۆپى عبدالمنذر) ه ... كەسىكى داناو بەرپزە و .
له (عەقبە) دا بەشدار بووه . له گەل پیغمبەرى خوا (ﷺ) بۆ (بەر) بهرى
كهوتوو ، به لām پیغمبەرى خوا (ﷺ) گهراندیهوه بۆ مەدینه تاچاودیرى ئەوى مكات و
له غەنیمەكانیش بەشیکى بۆ خسته لاه .^١

وه ئەم میوانەمان ، چیرۆکیكى له گەل (بنى قریظە) دا هەیه تووشى هەلەیه
بووه .. پاشان گهراوه تهوه بۆلای پهروهردگارى و تهوبەى کردوو و پى راستى
گرتووته بهر ..

چیرۆکه كەشى ئەمەیه : -

له غەزای (احزاب) دا ... پیغمبەرى خوا (ﷺ) پیکه وتنیكى له گەل (بنى
قریظە) دا گری دابوو ... یهكى له بێندهكانى ئەو پیکه وتنامەیه ئەوه بوو كه هەردوو
لابە هاوبەشى پارێزگارى له مەدینه بکەن ئەگەر تووشى دوژمنكارى یهكى دەرەكى هات
.. و کاتى (احزاب) کۆبوونهوه به مەبەستى ریشه کیش کردنى رهچەلهكى موسلمانان ،
و له دەورووبەرى مەدینه قهرهولیان دانا ، هەوالى پهیمانیشكى جوله كەكانى (بنى قریظە)
گەشت و وتیان : كه هیچ گرێبەست ^٢ و پهیمانیک له نیوان ئیمه و (محمد) دا نیه ^٣ !!
و خەریك بوو ئەم پلانه ستمکارانه یه هەموو موسلمانان له ناوبەریت ئەگەر بهزەیی و
لوتفى خودای بالا دەست نهبوايه .. له (ابى سعیدى خدرى) یهوه ، (ﷺ) دهلیت :
پۆزى (خندق) پرسیمان : ئەى پیغمبەرى خوا (ﷺ) له راستیدا دلەكان گەشتوونه ته

^١ - بڕوانه : اسد الغابه (٦ / ٢٦٥) .

^٢ - سەیری ژبانی (سەدى كۆپى معاذ) بکه (ﷺ) .

^٣ - شیخ محمدى غزالى دهلیت : رهفتار و رهوشتى (بنى اسرائيل) له ئاستى پهیمانەکانیاندا له کۆن و
نویدا وامان لى دهكات دلتیابین لهوهى كه ئەمانه واز له سوکیتى و نزمى ناهێتن ، هەركاتى گویدرێژ وازی
له سەپین هێنا و ماروازی له گەستن هێنا .. ئەوا جوله كەش واز له پهیمانشكندن دێتن (فقه السیره) .

گهرو له توقیندا چیمان پی دهلیت که نهجامی بدهین یان بیلیین ؟ نهویش فرمووی :
(اللهم استر عورتنا و آمن روحانا) .

واته فرمووی ، بلین : نهی پهروردگار عه ورت و دامینمان بپوشه و له ترس و
توقین دنیا و نهمینمان که ...

دهلیت : نهوه بوو ، پهروردگار بهر شه با دای له دهم و چاوی دوژمنان و
بهره شبا شکستی پی هینان ^۱ . خواي گه وره ده فرمووی : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ
اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ حَاتَّكُمْ جُنُودٌ فَارَّسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ﴾ سورة
الأحزاب ، آية (۹) ^۲ .

نهوجا که پیغه مبهه خوا (ﷺ) له جهنگی (نهحزاب) هکان بوویه وه .. بهره و
بنی قریظة (موسلمان هکانی برد تا نابلقه یان بدن پاش نهوهی له کاتی نه هات و
نار هه تیدا نهو په یمانه ی دابوویان شکان دیان و نه یان برده سهر ..
ابن اسحاق دهلیت :

پیغه مبهه خوا (ﷺ) ، (علی کوپی ابی تالیب) ی به خو ی و
نالاکه یه وه پیشخست بولای (بنی قریظة) ، و هر که نزیک قه لاکانیان بوویه وه ، گوئی له
قسه یه کی ناشیرین و نه شیا و بوو که به پیغه مبهه خوا (ﷺ) یان دهوت ، نهوه بوو
گه پراهه و تا له ریگا به پیغه مبهه خوا (ﷺ) گه یشت ، پی فرموو : نهی پیغه مبهه
خوا (ﷺ) ، نه گهر نزیک نه بیته وه لهو پیس و دهغه لانه باشتره .
فرمووی : (لم ؟ اظنک سمعت منهم لی اذی ؟)

واته : له بهر چی ؟ وادیاره شتیکی نازار دهرت لیان بیستووه دهر بهری من ؟
فرمووی : به لی نهی پیغه مبهه خوا (ﷺ) ... نهویش (ﷺ) فرمووی : (لو
راونی لم یقولوا من ذلك شیئاً) نه گهر منیان بدیایه شتی وا له زاریان دهر نه ده چوو .

^۱ - احمد گپراهه تیه وه له (المسند) دا (۲ / ۳) .

^۲ - واته : نهی نیمانداران یادی نهمه تی خوابکه نه وه له سهرتان (له جهنگی خه نه ده قدا) کاتی
سهر یازانی کوفر هاتنه سهرتان ، نیمه ش پده شه بایه کی به هیز و سهر یازیکمان نارد دهر یان که
نه تانده بینین ، خواي گه وره بینا بوو به هه ول و کوششتان ...

ئەوجا كە پیغمبەری خوا (ﷺ) لە قەڵاكانیان نزیک بوویەو ، فرمووی : (یا
إخوان الفردة ، هل اخراكم الله و انزل بكم نعمته ؟) واتە : ئەی براو خوشکی مەیموونەکان ،
دەلێی خوا پرسیوای کردوون و پقی خوێ بەسەرتاندا دا بەزاندوو ؟
وتیان : (ئەی ئەبا قاسم ، هەرگیز نەزان نەبوویت)^۱ .

ئەوجا پیغمبەری خوا (ﷺ) گەمارۆی دان بۆ ماوهی (۲۵) شەو ، هەتا ئەو
گەمارۆدانە جوله کەکانی شەكەت کرد ، و ترس و تۆقینی هاویشته دلەکانیان ! و
پیغمبەری خوا (ﷺ) بانگی کردن كە بێن بە دەم فەرمان و بریاری یەو و ملکه چی بن .
ئەوجا (بنی قریظە) کە سێکیان ناردەلای پیغمبەری خوا (ﷺ) کە (ابا لبابه ی کوپی
منذر) ی برای (عەمری کوپی عەوف) یان بۆ بنێرێت (ئەوان هاو پەیمانی ئەوس بوون)
، تاوەکو پراوێژی پێ بکەین دەربارە ی حاڵی خۆمان ، پیغمبەری خواش (ﷺ) ناردی
بۆیان هەركەبێنیا ، پیاو و نافرەتیا ن دەستە و دامینی بوون و دەستیان بە گریان کرد ،
ئەویش بەزەیی پیاواندا هاتەو^۲ ، پیاوان وت : ئەی ئەبا لبابه ! بەرای تۆ بە دەم فەرمانی
(محمد) هەو بچین ؟

فرمووی : بەلێ ، بە دەستی ئاماژە ی بۆ گەروی کرد ، کە مەبەستی کوشتن بوو ،
ابولبابە دەلێت : سویند بە خوا هێشتا لە جێی خۆم نەجولاً بووم زانیم کە نا پاکیم لە گەڵ
خوا و پیغمبەری خوا (ﷺ) کردوو ، پاشان (ابو لبابه) بۆی دەرچوو ، نەهاتە لای
پیغمبەری خوا (ﷺ) ، و لە مزگەوت خوێ بەستەو بە یەکی لە پایەکانه و وتی :
لەم جێیە ی خۆم ناجولیم تا خوا لێم خۆش دەبی لەسەر ئەمە ی کە کردم ، و پەیمان بە
پەروردگار دە دەم کە هەرگیز پێ نەخەمە لای (بنی قریظە) وە و ئەو جیگایە نەبینم کە
تیایدا نا پاکیم لە خوا و پیغمبەر کرد و نهیانی یە کەم درکاند .

^۱ - حاکم له (المستدرک) (۲ / ۲۴ ، ۲۵) له عائیشەو (ﷺ) دەرھێنانی کردوو . بە لەفرێکی
هاویشتە دەلێت : لەسەر مەرجی هەردوو شە یخ (صحیح) ه و ئەوان دەرھێنانیان بۆ نەکردوو ،
زەھەبیش هاو پرایە .. و ابن کثیر دەلێت : له التاريخ (۴ ، ۱۱۸) : ئەم فرمودە چەند پێگە یەکی باشی
هە یە لە (عائیشە) و غەیری ئەویشەو .

^۲ - ابو لبابه ئە یزانی بریاری پیغمبەری خوا (ﷺ) چی یە بۆیان . وە مۆلەتی ئەو شە نەبوو کە ئەو
نەینیە بدرکینی .

ابن هشام دهلیت : سفياني كوپى عيينه له اسماعيل ى كوپى ابى خالدوه له عبدالله ى كوپى ابى قتادهوه دهلیت ، خواى گهواره دهربارهى (ابى لبابه) نهم نايه تهى دابهزاند : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَخُونُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُوا أَمَانَاتِكُمْ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴾ سورة الأنفال ، آية (٢٧) . واته : نهى ئهوانهى باوهرتان هيناوه : خيانهت مهكهن له خوا و له پیغه مبهرى خوا (ﷺ) ، ههروهها خيانهتیش مهكهن له ئهمانهت و سپاردهكانتان كه پیتان دهسپیردریت ، له کاتیگدا ئیوه دزمانن (كه ئهوه خيانهته) . ابن اسحاق دهلیت : کاتى ههوالى (ابو لبابه) به پیغه مبهرى خوا (ﷺ) گهیشته ئهوه بوو ههردیار نه مابوو كه بیتهوه لای پیغه مبهرى خوا (ﷺ) ، فهرمووى : (اما انه لو كان جاعن لأستغفرت له ، فأما اذ قد فعل ما فعل فما انا بالذي اطلقت من مكانه حتى يتوب الله عليه)^١ . واته : ئهگهر بهاتابه بۆ لای من ئهوا داواى لى خوشبوونم بۆ دهکرد ، بهلام مادمه ئهوهى کردووه كه کردویهتى - له مزگهوت ماوهتهوه - ئهوه منیش له جیى خۆى بهرهلای ناکهم تا خوا لى خوش دهبى .

ابن اسحاق دهلیت : يزيدى كوپى عبدالله كوپى قسيط بوى باس كردم كه قبول كردنى تهوبهكهى (ابالبابه) له کاتى سههر لهبهيانيدا (سحر) دابهزيوه بۆ پیغه مبهرى خوا (ﷺ) كه له مالى (ام سلمه) دا بوو (ﷺ) ... ام سلمه ، فهرموويهتى گويم له پیغه مبهرى خوا (ﷺ) بوو بهيانى زوو پیکهنى ، پرسيم بهچى پى دهكهنى نهى پیغه مبهرى خوا (ﷺ) ؟ ياخوا ههيشه خوشحاليت ؟ فهرمووى : (خودا له ابى لبابه خوش بووه و تهوبهكهى وهرگرتوه) ، وتم : نهچم مژدهى پى بدهم نهى پیغه مبهرى خوا (ﷺ) ؟ فهرمووى : (بلى ، ان شئت) برۆ ، ئهگهر دهتهوى .. دهلیت : ام سلمه (ﷺ) له دهرگای ژورهكهيهوه - لهوکاته دا هيشتا نايهتهکانى بالاپوشى نههاتبووه خوارهوه - فهرمووى : نهى ابالبابه مژده بى .. خوا گهرا نهوهكهى قبول کردويت . ام سلمه ، دهلیت : خهك ههموو بهرهو پرووى پوشتن تا بيكه نهوه (وتمان خۆى به پايههكهوه بهستبووه وه) ، فهرمووى : نا بهخوا ، ههروا دهمنم تا پیغه مبهرى خوا (ﷺ) خۆى دهست و بهندهكانم بکاتهوه به دهستى موبارهكى ئهوجا كه پیغه مبهرى خوا (ﷺ) بۆ نوێژى بهيانى چوو بۆ مزگهوت دهست و بهندهكهى کردهوه^٢ . ابن هشام ، دهلیت : ابو لبابه به بهستراوهى

^١ - ابن جريرى طبرى له (تفسير) هكهيدا (٢١ / ٩٧) و الواحدى له (اسباب النزول) (١٩٣) .

^٢ - دانه پالنهكهى (مرسل) ه : بيهقى له (الدلائل) (٤ / ١٧) دا دهرى هيناوه .

بوماوهی شەش پوژ خووی هیشتەوه و لەکاتی نوێژەکاندا خێزانەکهی دەهات دەستی دەکردەوه تا نوێژەکهی بکات ، و پاشان خووی دەبەستەوه بە پایەکهوه ، هەروەک هەندی له زانستخوازان بۆیان باس کردووم . ئەو ئایەتەش که له تەوبەکهیدا^۱ دابەزی ئەمە بوو که پەروردگار دەفەرموی : ﴿وَأَخْرُوجُوا يُذْنِبُهُمْ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا عَسَىٰ اللَّهُ أَن يَتُوبَ عَلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾ سورة التوبة ، آية (۱۰۲) . واتە : (بێجگە لەوانە) کەسانیکێ تریش هەن که دان بە گوناھ و هەلەکانیاندا دەنێن و کرداری چاک و کرداری خراپیشیان تێکەڵ کردووه ، ئەمانە نزیکە خوا تەوبەیان لی وەرگیریت ، چونکە بەراستی خوا لیخۆشبوو ، و میهرەبانە .. ابولبابە پاش دابەزینی ئەم ئایەتە بە وەرگرتنی تەوبەکهی ، بەوه فاداری بۆ ئاینەکهی مایهوه و بەخوا پەرستی یهوه خەریک بوو ، تا ئەو کاتە وەفاتی بۆ هاتە پیش و .. گەیشت بە قافلە ی سەرفرازان . (رەزای خۆای لی بیت) .

^۱ - الواحدی النیشابوری له (اسباب النزل) (۲۱۴) و گێڕاویەتیەوه بۆ (ابن جریر) (۱ / ۱۰) له پڕی (

الوالی) یهوه به بچڕی .

Σ 37

" خهباتی (کعب ﷺ) له پیناوی خوادا (جل جلاله) "

کعب ، باشتړین خهباتی کرد له پیناوی خوادا و له (نوحود) دا پالنه وانیستی خوئی نیشاندا .

هشامی کوردی عروه ، له باوکیهوه ، ده لیک :

پیغمبره خوا (ﷺ) زبیری کوپی عوام و (کعب ی کوپی مالک) ی کرده برا . نهوه بوو کعب پوژی نوحود په پوت بوو نهوه نده پیکرا بوو ، و زبیر هینای بو پیغمبره خوا (ﷺ) ، په روه رنګاریش هم نایه تی دایم زاند : ﴿... وَأَوَلُّوا أَرْحَامَ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ ...﴾ سورة الأنفال ، آیه (۷۵) .

واته : نهوانه ش که په یوه ندی خزمایه تیشتان هیه ، هندیکیان شایسته ترن به هندیکی تریان له بهرنامه ی خوادا ، بهراستی خوا به هه موو شتیګ زانا و به ناګایه .. وه له (کعب) هوه ، کاتی پوژی نوحود که وتینه بهر ده ست بی باوه پان ، من یه که م که س بووم پیغمبره خوا (ﷺ) ناسیه وه مژده ی زیندوویه تیم به موسلمانان گیاند نهوه بوو پیغمبره خوا (ﷺ) کعب ی بانګ کردو ، درعه که ی خوئی پیدا که زهر دیک بوو ، نهویش له بهری کردو ، نهو پوژه شه پیکي زوری کرد ، هه تا له حه قده لاوه بریندار بوو .

" دواکهوتی له جهنګی تبوک "

سالی (۹) ی کوچی پومیه کان بیریان له وه کرده وه که ده بی دووباره بده نه وه به سهر نیسلامدا هه والی هم خو ناماده کردنه ی پوم به پیغمبره خوا (ﷺ) گهشت ، ... بویه پیغمبره خوا (ﷺ) پیکه یه کی که ی نه دیه وه باشتړ له وه ی موسلمانان ناماده کات بو پووه پووه بوونه وه ی هم دوژمن کاریه ... نهو کاتانه ش پوژګاری نه بوونی و که م بارانی بوو .

وه گه یشتن به پومه کان پیویستی به کوشش و بژیویه کی گه وه هه بوو . وه کوشتاری پوم بیریتی نه بوو له پووه پووه بوونه وه له گه ل تیره یه کی ژماره دیاری کراو و چهک و تفاق سنوردار کراو ، به لکو کوششیکی تال بوو له گه ل ده وله تیګدا که

۱ - پیاوانی جی متمانه ن : لای ابن الکثیریش هاتووه (۲ / ۶۸) ... هه روه ها (السیوطی) له (الدر المنثور) (۲ / ۲۰۷) باسی کردووه .. الارنؤوط (سیر : ۲ / ۵۲۴) .

دەسەلاتییکی بەسەر دەستەیهك قارەدا دەپوات .. بەلام كەسانی خاوەن بیر و باوەڕ لەبەردەم نەهامەتەکاندا چۆك دانادەن و پشت هەلناکەن ... وە بەهۆی ئەو بارودۆخە سەختەو کە تیایدا ئامادەکاری بۆ سوپای مۆسڵمانان کرا سوپاکە ناوی لیّ نرا (جیش العسره - سوپای نەبوونی و سەختی) .

مۆسڵمانان بەتفاقیكەو بەهێر کەوتن کە هەرگیز پێشتر بە وینەئە ئێوەو بەهێر نەکەوتبون ، بەهەر باکوور بۆ ئەو جیگایە بەرپێکەوتن کە سوپای پۆم قەرەولیان دانابوو . ئامادەکاری سوپاکە ناوکرۆکی دەروونی مۆسڵمانانی ئاشکرا کرد دەولەمەندەکانیان هەموو سامانیان خستەکار بۆ ساز کردن و کۆمەکی کردنی سوپا ... هەزارەکانیشیان کە ئامادەبوون بکەوێت پێ لەگەڵ سوپادا .. لە پێناوی خوادا گیانیان ببەخشن ، بەلام بەهۆی نەبوونی تفاق و چەك و هۆکاری شەر کردنەو ، نەیانئەتوانی بگەنە مەیدانی جەنگ و ئەوەش فرمیسکی بۆ دەسەلاتی لە چاوانیاندا وەك باران دانەباراند کە چۆن بۆ بەش بوون لەو شانازیە گەورەیه ...

هەروەها دلّ لەرزۆکەکانیش ئاشکرا بوون ئەوانەئە بە پڕۆکەش لە ئیسلامدا بوون و دلّیان پەری بوو لە پق و قینە بۆ ئیسلام و ئەهەلکەئە و بەدوای بچوکتێن بیانوو دادەگەڕان کە لە شەر هەلّ بێن و بە هیچ شیواژێک یارمەتی پێشکەش نەکەن ، لە هیچ و پوچترین ئەو بیانووانەئە کە ئەو دوو پوانە بۆ پیغه مبهیری خاویان (ﷺ) دەخستە پڕو بەمەبەستی ئەوەئە نەیان باتە بەهێر شەر ئەوە بوو (الجدی کوپی قیس) بە پیغه مبهیری خوا (ﷺ) ی وت : مۆلەتم بەدە با نەبەم و تووشی فیتنە و گوناھ نەبم سویند بەخوا هۆزەکم لیم ئاگادارن کە من چەند موعجیبی ئافرهتەنم و ئەترسم ئەگەر ئافرهتانی (بنی الاصفەر) - واتە پۆم - ببینم خۆم پێ پاناگیرئە لە ئاستیاندا ! پیغه مبهیری خوا (ﷺ) پڕوی لیّ وەرگیرا و .. دەربارەئە ئەم دوو پڕو ، ئەم ئایەتە پڕۆزە دابەزی : ﴿ وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ اَنْذَرْنِي وَلَا تَغْتَبِيْ اَلَا فِي الْفِتْنَةِ سَقَطُوا وَاِنْ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِيْنَ ﴾ آية (٤٩) سورة التوبة .

واتە : (لەو دوو پڕو بۆ چاوو پوانە) کەسانێک کە دەلین : مۆلەتم بەدە و تووشی گوناھ و سەرپێچیم مەکە !! لە حالیکدا ئەو جوړە کەسانە باچاک بزائن کە لە گوناھ و تاواندا پۆچوون ، بێگومان دۆزەخیش گەمارووی بێباوەڕانی داو (پزگار بوونیان نەستەمە) .

هه‌روه‌ها له‌ناو ئه‌هلی حق و راستیشدا که‌سانیک به‌ بێ به‌هانه له‌م جه‌نگه‌ دواکه‌وتن که‌ ئه‌وانیش سی‌ که‌س بوون " که‌بی کوپی مالک و هیلالی کوپی ئومه‌یه و مه‌راهی کوپی بیع) .

پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) سوپاکه‌ی پێشپه‌وه‌ی کرد تا گه‌یشته (تبوک) له‌ویدا زیاده‌ له‌ ده‌ پوژ مانه‌وه‌ چاودی‌ری بیابانه‌کانی کرد ، که‌ بی‌نی (پۆمان) دیار نه‌ماون ، بۆیه‌ بریاره‌ی دا بگه‌ڕێته‌وه‌ بۆ مه‌دینه ... له‌ گه‌ڕانه‌وه‌یدا سوپای (العسرة) زۆر به‌رێزه‌وه‌ پێشوازی لێکرا ، له‌ راسیشدا گه‌وره‌ترین سوپابوو ، به‌رپێ بخرین ، ژماره‌یان نزیکه‌ی ۳۰,۰۰۰ سی هه‌زار که‌س ده‌بوو .

ئهو‌جا پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) که‌ هاته‌ مه‌دینه ، چووه‌ مزگه‌وت و دوو پکات نوێژی ئه‌نجامدا و دانیشته‌ بۆ ئه‌وه‌ی وتار بۆ خه‌لکه‌که‌ بدات ، له‌ویدا دواکه‌وتوان (المخلفون) هاتن بۆلای ده‌ستی‌ان به‌ بیانوو هینانه‌وه‌ و سویند خواردن کرد ، ژماره‌یان هه‌شتا که‌س ده‌بوو ، پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) پوکاری دهره‌وه‌ی لی قبول کردن واته‌ به‌ پوکه‌ش موسلمان بوون - به‌یعه‌تی لیوه‌رگرتن و داوای لیخۆشبوونی بۆ کردن و دل و دهره‌ونی دانه‌ ده‌ست خوا که‌ ئه‌و پێی زانایه‌ .

" لیکای کعب له‌گه‌ڵ پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) "

ئهو‌جا (کعب کوپی مالک) هات بۆلای پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) سه‌لامی کرد... پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) بزه‌ گرتی ، بزه‌ی که‌سیکی توپه‌ بوو ، پاشان فه‌رمووی : (تعال) وهره‌ ، کعب ده‌لێت : هاتم تا له‌ نیو ده‌ستی دا دانیشتم .. فه‌رمووی : (ما خَلَفَكَ ؟ اَلَمْ تَكُنْ قَدْ ابْتَعْتَ ظَهْرَكَ ؟)

واته‌ : بۆچی له‌ سوپاکه‌ دواکه‌وتی مه‌گه‌ر و لاخت نه‌که‌ری بوو بۆ شه‌ر ؟ وتم : به‌لێ وایه‌ ، به‌خودا ئه‌گه‌ر له‌گه‌ڵ یه‌کیکی دونه‌یا ویستدا دانیشتمایه‌ هه‌ولم دده‌ا یانویه‌ک بۆ خۆم دروست بکه‌م تارا‌زیی بکه‌م . وه‌ من توانای ئه‌وه‌شم هه‌یه‌ - واته‌ له‌ قسه‌ کردندا په‌کم ناکه‌وێت - به‌لام ده‌زانم که‌ ئه‌گه‌ر ئه‌م‌رۆ درۆت له‌گه‌ڵدا بکه‌م تۆی پێی پازیکه‌م ، ئه‌وا دوور نیه‌ خودا رقی من له‌ دلی تۆدا جیگه‌ر بکات ... له‌به‌ر ئه‌وه‌ راستیه‌که‌ی من هه‌یچ بیانویه‌کم بۆ دواکه‌وتنم له‌شه‌ر نه‌بوو . وه‌ سویند به‌خوا هه‌رگیز وه‌ک ئیستا دارا و

به توانا نه بووم و بۆ شهېر شياو بم ، به لّام له گه لّ نه وه شدا له گه لّ تدا دهر نه چووم بۆ جهنگ ! پیغه مبهري خوا (ﷺ) فرموي : (اَما هَذا مَقْدُ صَدَق ، فَمِمَّ حَتّٰی يَقْضِيَّ اللّٰهُ فَيْت) .

واته : نه مه يان راستي وت ، هه لّسه تابزانين خواي گه وره چي برياريکت له سهري

دهدات ..

ئهوجا پياوانيك له (بهني سه له مه) دوام كهوتن و سهري نه شيان ده كردم ، ده يانوت : سويند به خوا پيشتر نه مانديبوو تو گونا ه نه نجام به ديت ... ئه ي بۆچي ههري نه يشتتواني وهك ئه واني تر بيانويهك به نيته وه بۆ پیغه مبهري خوا (ﷺ) ، به راستي داواي ليخوش بووني ئه و بۆت بهس بوو ...

فرموي : سويند به خوا بهردهوام سهري نه شيان ده كردم ، تاوام ليها ت خهريك بوو بگهريمه و خۆم به درۆ بخرمه وه - پاشان وتم : ئايا كهسي تريش ههيه وهك مني به سهري هاتبي ؟ وتيان : به لي دوو پياوي كهش ههري ، وهك ئه وه ي تو يان به پیغه مبهري خوا (ﷺ) سهري كرد ، ئه ویش چي به تو فرموي به ئه وانيش ههرواي فرموي ، پرسيم : كيئن ؟

وتيان : (مراره ي كوپري ربيع ي عامري) و (هلاي كوپري اميه ي واقفي) و وتيان كه ئه مانه به راستي دوو پياو چاكن و له (بهري) يشدا به شدار بوون ، و نمونه يين . منيش داواي ئه وه ي باسي ئه و دوانه يان بۆ كردم به رپي خوڤدا چووم ...

ئهوجا پیغه مبهري خوا (ﷺ) نههي له موسلمانان كرديبوو كه قسه مان له گه لّدا بكن - ههري سيمان - و له ناو هه موو دواكه وتواني (تبوك) دا ته نها ئه م سيانه مان ئه و برياره مان له سهري درابوو ... ئيتر خه لكي خويان لي دوو ئه خستينه وه و له ئاستماندا گوڤابوون ، هه تا سهري زه ویش له لمان گوڤا بوو ، ئه و زه و ي يه ي ئه وسا نه بوو كه به سهريدا رپم ئه كرد به و شيويه په نجا شه ومامه وه ، به لّام دوو هاوپر كه ي ترم له ماله كانياندا مانه وه و ده گريان ، به لّام من له وان لاوتر و به توانا تر بووم ، ده چووم له گه لّ موسلماناندا نويزم ده كرد و له باز پر كه اندا هات و چۆم ده كرد ، له كاتيكد ا يهك كهس له گه لّ نه ده دا و وه ده هاتم بۆ مزگه وت و داواي نويزم ده چووم بۆلاي پیغه مبهري خوا (ﷺ) و سه لام لي ده كرد ، و به خۆم ده وت : ئاخو ليوي جولاند بۆ وه لّام دانه و ي سه لامه كه م يان نا ؟ ئهوجا له نزيكه وه نويزم ئه كرد و زوو زوو چاوم تي ئه بېري ، كاتي نويزه كه م دانه به ست لي مي ده رواني و كاتي رووم تي ئه كرد رووي لي م وهرده گيڤا .

سارد و سړی موسلمانان له گه لږه کیښا و چووم تا به سهر دیواریکی - دیواری باخی ئه بی قهتاده دا سهرکه وتم - که کوږه مام بوو ، خوشه و سترینی قه و مه که م بوو له لام ، سه لام لی کرد ، سویند به خوا وه لامی سه لامه که ی نه دایه وه !

وتم : ئه ی ابی قتاده ... سویندت ئه دم به خوا ، نازانی من چهنده خوا و پیغمبره که یم خوشده وی ؟ بی دهنک بوو ، هیچی نه وت ، دووباره پیم وته وه ، هر بی دهنک بوو ، بۆ سی هم جار وتم سویندت ئه دم به خوا وه لام بدمره وه وتی : خوا و پیغمبره که ی باشت دهمان !

منیش فرمیښک له چاوه کانم هاته خوار به ناره حهت توانیم بچمه سهر دیواره که وه ، جاریکیان له بازپادا دسورامه وه له (مه دینه) کابرایه کی (نبطی) له (نبطی) یه کانی شام ، ئه وانه ی خواردنیان ئه هیئا و له مه دینه ئه یان فروشت ، گویم لی بوو ، هه والی منی ئه پرسسی و ئه یوت : (کی کعب ی کوږی مالک م نیشان ئه دات ؟ ئه وانیش ئاماره یان بۆ من ده کرد ، کابرا هاته لام و نووسراویکی له لایه ن پادشای غسان وه پیدام ، تیایدا هاتبوو :

(له پاشان ... پیم ږاگه نه را وه که هاوه له کهت پشتی لی کردویت و ساردی بهرامبهرت ئه نوینی ، وه تویښ خوادینه ناوی تا له م ولاته دا به سوک سهرت که ن و تیاجیت ، ئیمه ش مافی نه وت به سهرمانه وه یه که دلنه وایت بکه ی ..) منیش دوا ی نه وه ی له خویندنه وه بوومه وه وتم : ئه مه یښ به لایه کی تره ، فریم دایه ناو ته نوور و سوتاندم .

ئو جا که چل ږوژ له (۵۰) ږوژ که تیپه ږی ، په یامنیږی پیغمبهری خوا (ﷺ) هات بولام وتی : پیغمبهری خوا (ﷺ) فرمانی پی کردوویت له خیزانه کهت جیابته وه ، پرسیم : ته لاقی بدم یان چی ؟

وتی : نه خیر ، به لام خوټی لی به دوربگره و لی نزیک مه به وه ، و هه مان شتیښی به دوو هاوه له که م گه یاند بوو که پی ی هه لسن .

منیش به خیزانه که م وت : بچوره وه مالی باوانت و له وی بمینه ره وه تا خوا فرمانی خو ی له م باره یه وه نیشاندته دات .

ئەوجا خیزانەکی هلالی کوپی امیە هاتە لای پێغه‌مبەری خوا (ﷺ) و پێی وت :
ئەو پێغه‌مبەری خوا (ﷺ) .. هلال پیاویکی بە سال‌اچوو و خزمەتکاریشی نیە ، ئایا
رقت لی نابێتەو ئەگەر خزمەتی بکەم ؟

فەرمووی : (لا ، ولكن لا یقریک) نەخیر ، بەلام لیئ نزیك نەبیتەو . وتی : سویند
بەخوا هلال هیچ شتیکی بەلاو بە گرنگ نەماو و لەو کاتەو بەردەوام دەگری تا ئەمڕۆ .
کعب ، دەلیت : هەندی لە خزمەکانم پیاوان و تەم بۆچی تۆش ناچیت مۆلەتی ئەو
لە پێغه‌مبەری خوا (ﷺ) وەرگرت کە خیزانەکەت لەلات بمینیتەو وەک چۆن مۆلەتی
خیزانەکە (هلال) ی دا خزمەتی بکات ؟ و تەم : سویند بەخوا داوای شتی وا لە
پێغه‌مبەری خوا (ﷺ) ناکەم ، من چۆزانم ئەگەر داوای لی بکەم چیم وەلام ئەداتەو ؟ لە
کاتیکیدا من پیاویکی گەنجم ؟

ئەوجا داوای ئەو دەشەوی تەم بەپێ کرد ، هەتا پەنجا شەوی تەواومان تیپەراند
لەوکاتەو کە پێغه‌مبەری خوا (ﷺ) رێگری کرد بوو لە دوواندنمان .
ئەو بوو لە بیانی شەوی پەنجا هەمین دا نوێژی بەیانیم لەسەر سەکۆی مایک لە
مالەکانمان ئەنجام دا ، و بەو حالە ی خۆم کە خوای پەروردگار باسی کرد لە
قورئانەکییدا دانیشتبوو ، خۆم لە خۆم بیزار بووم . زەوی بەو فراوانی یە لەلام کەسک
بوو بوویەو ، گویم لە دەنگیکی بەرز بوو هاواری کرد (یان بەسەر کیویکەو هاواری
کرد) وتی : ئەو کعبی کوپی مالک ، مژدەت لی بیت !
منیش لە جیی خۆم کەرنووشی سوپاسم بۆ پەروردگارم برد و زانیم کە پزگاریم
لەلایەن خوداو هاتوو .

ئەوجا پێغه‌مبەری خوا (ﷺ) کاتی نوێژی بەیانی بۆ موسلمانان کرد ،
رایگەیاندا بەخەڵکەکە ، کەوا پەروردگار تەوبەکە ی لی قبول کردوین و لیمان خوش
بوو ، خەڵکیش دەستیان کرد بە مژدە پێدانی من و دوو هاوێلەکم .. ئەوجا پیاویک
بەسەر ئەسپەکیەو وەک تیر بۆی دەرچوو خۆی گەیاندا سەر کیوێکە و بە هەموو دەنگی
هاواری کرد و مژدە ی پێ دەداین ..

ئەوجا کە ئەو پیاوێی گویم لە دەنگی بوو مژدە ی پێ دەدام ، هاتەلام ، جەڵەکانی
بەری خۆم بە دیاری پێ دا ، و سویند بەخوا بیجگە لەو جلانەشم نەبوو ، بۆیە

پۇشاکیکم به (استعاره) وەرگرت و لهبهرم کرد و بۆی دەرچووم بۆلای پیغمبهری خوا (ﷺ) !

خهلکی دهسته دهسته دههاته لام و پیروز با بیان لی ئەکردم ، ئەیانوت : پیروز بێت لیخۆش بوونی خودا ..

کعب دهلیت : ئەوجا گهیشتمه مزگهت . دهبینم پیغمبهری خوا (ﷺ) دانیشتوو و خهلکیش له دوروبهریدا ، لهناویاندا (طلحةی کوپی عبدالله) ههلسایهوه و باوهشی بۆ کردمهوه و پیروزبایی لی کردم ، سویند بهخوا هیچ کام له کۆچهران بیجگه له (طلحة) ههلهسایهوه بۆلام ، وه من ههرگیز نهوهی لهییرناکهه ، ئەوجا که سهلام کرد له پیغمبهری خوا (ﷺ) فهرمووی : - رووی له خۆشیدا دهردهوشایهوه - (أشیر خیر یوم مر علیک مد ولدتک املک) .

واته : مژدهی باشتیرین رۆژت لی بێت (که ئەمرویه) و بهسهرتا تیپهر دهبی لهوکاتهوهی له دایک بووی ...

وتم : ئەهی پیغمبهری خوا (ﷺ) ئەم لیخۆش بوونه لهلایهه تۆوهیه یاخود لهلایهه پهرهردگاروه ؟

فهرمووی : (لا .. بل من عندالله) نهخیر ، بهلکو لهلایهه خوای پهرهردگاروهیه . وه پیغمبهری خوا (ﷺ) ئەگهر دلخۆش بوایه دهم و چاوی دهگهشایهوه وهک پارچهیهک مانگ پرووناک دهبوو ، ئیمهش دهمانزانی که خۆشحاله . ئەوجا که له پالیدا دانیشتم وتم : ئەهی پیغمبهری خوا (ﷺ) ئەمهوی ئەوهش بخمهه پال تهوبهکهه که مال و سامانهه مهووی بکههه بهخشش له پیناوی خوا و پیغمبهرهکهیدا . فهرمووی :

(أمسک علیک بعض مالک ، فهو خیر لک) واته : بهلکو ههندی له مالهکهت بهیلهرهوه بۆ خۆیشت خیره . وتم : دهی ئەوا من ئەو بهشهم کهله (خهیهه) وهرم گرت دههیلمهوه . پاشان وتم ئەهی پیغمبهری خوا (ﷺ) ، خوای گهوره به هوی راستبیریمهوه رزگاری کردم .

لهبهر ئەوه ئەوهش دهخمهه پال تهوبهکهه که ههتا بمینم راست بلیم ، سویند بهخوا له کاتهوه ئەوهه بۆ پیغمبهری خوا (ﷺ) باس کردو ه . نهمیستوو ههچ کام له موسلمانان بهراستیژی تاقی کرابیتهوه -- ههتا ئەمرو وینهی من . و سویند بهخوا

هه‌تا نه‌مړو درووم له زارنه‌هاوتوته دمره‌وه . و تګاشم وایه که په‌روهر دګار تا کوټایی ته‌مه‌نم بمپاریزیت له درو . پاشان خوای ګه‌وره شه‌م نایه‌تانه‌ی دابه‌زاند بو پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی :

«لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُحَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ مِنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ إِنَّهُ بِهِمْ رَهْمٌ رَحِيمٌ (۱۱۷) وَعَلَى الَّذِينَ خَلَفُوا حَتَّى إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنْفُسُهُمْ وَضُحُوا أَنْ لَا مَنَاجِيَ مِنْهُ إِلَّا إِلَهُهُ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ (۱۱۸) يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ (۱۱۹) » سورة التوبة .

واته : سویند به‌خوا به‌راستی خوا ته‌وبه‌ی قبول کرد له پیغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) و کوچبه‌ران و پشستیوانان ، نه‌وانه‌ی که شوینی پیغه‌مبه‌ر که‌وتن له‌کاتی سه‌غله‌تی و ته‌نگانه‌دا ، دوی نه‌وه‌ی که خه‌ریک بوو دلی ده‌سته‌یه‌کیان له خشته‌بجیت ، له‌وه‌و دوا ته‌وبه و په‌شیمانی نه‌وانیشی قبول کرد ، چونکه به‌راستی نه‌و په‌روهر دګاره به‌سوژ و میهره‌بانه له‌ګه‌لیاندا ، هه‌روه‌ها ته‌وبه‌ی نه‌و سی که‌سه‌شی وهرګرت که له (غه‌زای تبوک دا) دواخران دوی نه‌وه‌ی که زه‌وی چه‌نده فراوانه لییان ته‌نگ بووه‌وه ، خویشیان له خوایان بیزار بوون دلنیاش بوون که هیچ په‌نایه‌ک نیه ، جګه له‌وه‌ی خوایان بده‌نه په‌نای نه‌و زاته ، پاشان ته‌وبه‌ی لی وهرګرتن ، تا ته‌وبه‌بکه‌ن ، به‌راستی هه‌ر خوا ته‌وبه وهرګرو میهره‌بانه ، نه‌ی نه‌وانه‌ی نیمانتان هیناوه له خوا بترسن و پاریزګاربن . هه‌ول بده‌ن هه‌میشه له‌ګه‌ل راستګویان و راستاندا بن .

وه سویند به‌خوا له دوی نه‌وه‌ی خوا پینمایای کردووم بو نیسلام هیچ به‌خششیکې به‌سهردا نه‌داوم ګه‌وره‌تر بی له‌لام له‌وه‌ی که نه‌و پوژه راستم له‌ګه‌ل پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) وت و درووم نه‌کرد تا دواتر منیش تیا بچم وه‌ک چوون نه‌وانه‌ی درویان کرد تیا چوون ، نه‌وه‌تا خوای ګه‌وره به خراپترین شیوه باسیان ده‌کات و ده‌فهرموئ : «سَيَحْلِفُونَ بِأَنَّهُ لَكُمْ إِذَا انْقَلَبْتُمْ إِلَيْهِمْ لَنَعْرِضُوا عَنْهُمْ فَأَعْرِضُوا عَنْهُمْ إِنَّهُمْ رَجَسٌ وَمَا أُمُوتُ بِهِمْ فَاعِلُوا الْيُسْرَى إِنَّهُمْ لَمُنْكَرُونَ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ (۹۵) يَحْلِفُونَ نَكْمُ تَرْضَوْنَ عَنْهُمْ فَإِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَرْضَىٰ عَنِ الْقَوْمِ الْمَاسِيَةِ (۹۶) » سورة التوبة .

واته : که نیوه ګه‌رانه‌وه (له غه‌زا) بو لایان سویندتان بو ده‌خوون به‌خوا بو نه‌وه‌ی وازیان لی بهینن و سه‌ره‌نشتیان نه‌که‌ن ، جا نیوه‌ش وازیان لی بینن و پشستیان تی بکه‌ن . چونکه به‌راستی نه‌وانه (دل و دهر وون) پیسن و جیګه‌یان دوزه‌خه له پاداشتی نه‌و کاره و کرده‌وانه‌ی ده‌یانکرد . هه‌ر سویندتان بو ده‌خوون تا لییان پازی بن و

چاوپۆشیان لی بکەن ، خو ئەگەر ئێوه پازنی بن لییان ، ئەوه خوا له کهسانی له دین
دەرچوو خوێش نابێت ..

کعب دەلیت :

کاری ئیمە دواخرا - ئەو سیانەمان - لهوانە ی که دوا ی ئەوه ی سویندیان خواردو
پیغەمبەری خوا (ﷺ) لی وەرگرتن و بهیعتی دانی و داوا ی لیخوێش بوونی بو کردن
و ، پرس ی ئیمە ی دواخست تا ئەوکاتە ی خوا ی گەوره خوی دەر بارەمان پرسە که ی یه کلا
کرده وه و فەرموی :

﴿ وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خَلَفُوا ﴾ سورة التوبة ، آية (۱۱۸) .

واته : ههروه ها تهوبه ی ئەو سی که سه ش ی وەرگرت که دواخران ...

ئەوه ی خوا ی پهروهردگار باسی ده کات که ده فەرموی : (خلفوا) واته : دواخران ،
باسی ئەوه نیه که ئیمە له غەزا دوا کهوتین ، به لکو باسی ئەوه یه که پرسە که ی ئیمە ی
دواخست و لهوانه جیا ی کردینه وه که سویندیان خوارد و لییان وەرگیرا ^۱ . (له دنیا دا
لییان وەرگیرا - وەرگیر)

کعب (ﷺ) سالی (۴۰) وه فاتی کرد ، و تراویشه سالی (۵۱) وه فاتی کرد وه
پەزای خوا ی له سه ر بیّت .

^۱ - فەرموده ی صحیح : بخاری (۸ / ۹۲ - ۱۰۰) و مسلم (۸ / ۱۰۶ - ۱۱۲) ..

٦٩ - نعمانی کوپی مقرن (ﷺ)

" به راستی مالله که ی بنی مقرن له مالله کانسی تیمانه "

کی یه ؟ ناوی نعمانی کوپی عمری کوپی مقرن ی کوپی عائذ .. ئه بو عمری (المرزني) پیشهوا ، یه که مین جهنگه کانی (احزاب) بوو ، هروه ها له بهیعتی (الرضوان) دا ناماده بووه ، له (کوفه) نیشته جی بوو و پیشهوا عمر (ﷺ) کردویه تی بهو الی (کسکر) پاشان لایردوه و به سمر سوپای موسلمانانوه ناردویه تی بو جهنگی (نه هاوهند) و له وی بووه ته یه که مین شهیدی جهنگه که .. ئه مه و (نعمان) خوئی و براکانی و هوزه که شی^١ راستگوئی و دلسوژی خوئیان نیشانداوه له گهل خواو پیغمبره کهیدا (ﷺ) له چهند ههلوئیستیکیدا که جیگای سمرجن و ئه و ههلوئیستانه وای لی کرد له ناو هاوه لاندآ پیگه یه کی بهرز و پله و پایه یه کی مهزن و بهریزی هه بیئت .

(نعمان) و براکانی و هوزه کهیشی له (مه دینه) مانوه و ئه و هیان به باشر زانی که له ته نشی پیغمبره ی خوا (ﷺ) بمیننه وه ، هروه ها نه بوو بوونه بار به سمر که سه وه ، به لکو دیده وانیک بوون له دیده وانه کانی سوپای ئیسلام له ته نیشت کوچبهران و پشتیواناندا و چهند که سیك بوون هزار حسابیان بو ده کرا ، خو ئه گهر بانگیژ بانگی جهنگی بکردایه ئه وان له ریزی پیشه وهدا بوون.

" چهند لاپه ره یه کی رووناك له خه باتی (ﷺ) "

نعمان و پوژی (ذي القصة) : - (ذي القصة) جیگایه که له دوری (٢٤) میل له مه دینه وه ، و له سمر پیگای (نجد) ه ، له ویدا هوزه کانی (اسد) و (غطفان) و غهیری ئه وانیش - وهك باسما ن کرد - و به سه رکردایه تی (جبال^٢ بن سلمه بن خویلد) ی برازای (طلحة) کو بوونه وه به مه بهستی دان به سمر مه دینه دا ...

^١ - هوزی (مزنیه) ، هوزه کی نعمان به خوشییه وه له سه ره تاکانی سالی حوتی کوچیدا هاتن بو مه دینه وه ئیسلام بوونی خوئیان ئاشکرا کرد . ئه و کاته ی موسلمانان سه رقائی ئابلوقه ی (خیر) بوون .

^٢ - هروه ها به (حبال) یش هاتوه .

وه پيش نه وهی بهوکاره هه لسن ، شانديکيان نارده مه دينه و چوونه لای گه وه
پياوانی مه دينه بۇ نه وهی داوايان ليکهن بچنه لای پيشهوا (ابی بکری صديق) (ﷺ)
و داواي نه وهی لی بکهن که رازی بیت له سهر نه وهی نه مان نویره کانيان نه نجام بدن ،
به لام زهکات نه بدن . وه لامی (ابی بکر) يش (ﷺ) نه مه بوو : (سویند به خوا نه گهر
ر شوهی و لاخیکيان دايته پیغه مبري خوا (ﷺ) و ئیستا به منی نه بدن - کوی که مه وه
وهک زهکات - نهوا له سهری خه باتيان له دژ نه نجام نه دم و نه گهر ته نها خویشم بم) .

نهو جا شانده که گه رانه وه لای هوزه کانيان که له (ذي القصة) گیرسا بوونه وه و
وه لامه که يان پی راگه ياندن ، ههروه ها نه وه شيان پی وت که موسلمانان ژماره يان که مه له
مه دينه و ته ماعيان خسته بهرده سيان .

پيشهوا ابو بهکر (ﷺ) شهر و خراپه ی له ناوچاوی شانده که دا به دی کرد بویه
خوی بۇ ناپاکي يان ناماده کرد ... و خه لکی له مزگهوت کۆکرده وه و پاش ستايشی
پهروهر دگار و تاریکی بۇدان تيایدا فرمووی : (له راستیدا نه وانه ئیوه يان به کهم بينیوه ،
و ئیوه ش نازان به شه ودا ده بدن به سهر تاندا يان به رۆژدا .. وه نه وان نامانجی نه وه يان
هه بوو که نه وهی نه وان داواي نه کهن قبولی بکهين و له گه لیان پیک بیين ، ئیمه ش
به وه رازی نه بووین و نهو په يمانه مان له گه لیاندا نه ويست له بهر نه وه خوتانيان بۇ ناماده
بکهن) . ههروه هايش بوو ، ته نها سی شه و تیه پری بوو هه لگه راپوان هیر شيان هینا و ...
چاودیران خیرا خويان گه يانده (ابی بهکر) و ناگاداريان کرده وه ، نهویش فرمووی که
له جیگای خوياندا بمینن ، خویشی له گه ل چهند که سیکدا به سهر چهند حوشریکی
به سالآچوه وه به ره و پرووی دوژمن رۆيشتن تا روه رويان بوونه وه نه و جا به ره و (ذي
حسا) پاشه و پاش گه رانه وه بۇلای سهر بازگهی سوپاکه .

هه لگه راپوه کان فیلیکیان به کار هینا ، نه وه بوو چهند پارچه پیسته يه کيان
به سته وه به چهند په تیکه وه و فریيان دا به سهر دم و چاوی حوشره کاندا ، نه وانیش
لیی هه له اتن و به خويان و هه رکه س به سهر پشته نه وه بو پیچيان کرده وه و هه رچی
موسلمانان يشه نه يانتوانی بيانه يیننه وه سه رخو و هیوريان که نه وه تا گه يشته وه مه دينه ،
به لام توشی هيج زیانیك نه هاتن .. هه رچی هه لگه راپوه کان يشه وایانزانی موسلمانان
لاوازی پرووی تی کردون ... بویه خويان ناماده کرده وه بۇ هیر شيکی گبشتی ، به لام
(ابو بهکر) (ﷺ) نه وشه وه له خو ناماده کردندا بۇو ، به خه ریک بوون به خوچکه کردن و

ناماده باشی مایه وه .. پاشان بهرې كهوت و (نعمان ی كوپى مقرن) ی به سهر دهسته راستى سوپا و (عبدالله ی كوپى مقرن) یش به سهر دهسته چه پی سوپا وه داناو ههرچی پاشینه ی سوپایشه (مؤخره) ئه وه (سويدى كوپى مقرن) ی به سهر وه دانا .. !

له گهل هه لاتنى رۆژدا موسلمانان و دوژمنان له مهیدانیكدایون ، ئه وه بوو شهرېكى گهرم پرویدا له نیوانیاندا و تیایدا كوړانى مالى (مقرن) وینه ی كیو به جیگیری مانه وه ... و چه ندین هونریان به كار هیئا له نازیاهه تی و شهرې كردندا و له پیشه نگدا بون .. هیشتا خور گهرم نه بوو بوو دوژمنان كشانه وه و رایان كرد و (جبال ی كوپى سلمه) ی سهر كرده یان كوژا و ئه بو به كر (ﷺ) و موسلمانان شوینیان كهوتن تا (ذي القصة) ... پاشان ئه بوبه كر (ﷺ) گهراپه وه بۆ مه دینه ^۱ ، ئه مهش یه كه مین جهنگی پزگاری بوو له دژى هه لگه راوه كان به گشتی له ههر جییه ك بوون ^۲ .

" نعمان له رۆژى (قسیر) دا "

(یه زده جرد) ^۳ بهردهوام ئه هلی فارسی هان دهدا ... تا پارێزهران و پالنه وانانی ئه هلی فارس و ئه هلی ئه هوازی خسته بزوتن و په یمانیان به یه كتر دا و رېك كهوتن له سهر ئه وه ی پشتی یه كتر بهر نه دهن ، و بریاریاندا كه بهردهوام بن له بهدوادا چوونى شهر - پاش ئه وه ی له چه ند جهنگیكدایه سهر دهستی موسلمانان شكستیان هیئا - و بۆ ئه مه هه موو چوونه ژیرییه ك ئالا ..

ئه وه بوو كه پیشه و (عمری كوپى خهتاب) (ﷺ) به وه ی زانی ، په یامیكى نارد بۆ (سعدی كوپى ابی وه قاص) ی ئه میری كوفه كه سوپایه كى چروپ به سهر كردایه تی (نعمانی كوپى مقرن) به ره و ئه هوان بنیریت ..

^۱ - دواى ئه وه (ابوبكر) (ﷺ) خالدی كوپى وه لیدی نارد تا له گهل موسلماناندا بهردهوام بن له سهر رې .

^۲ - النعمان بن مقرن . ماموستا / محمد علی قطب (۹ - ۱۲) به ده ستاكاریه وه .

^۳ - پادشای فارس .

ئەوجا (نەمان) لەگەڵ ئەهلی کوفەدا بەناو گۆندەکاندا پێگەی کرد تا (دجلە) بپری و بەو وشکانیدا پۆیشت بەرەو (ئەهواز) ... و پاشان بەرەو (ھرمزان) پۆیشت کە لە (رامھرمز) نیشتەجی بوو بوو .

ھرمزان بەوہ ئاگادار کراوہ کە (نەمان) بەرەوہ پووی دیت و ویستی دەستپیشخەری بکات بە ئومیدی ئەوہی بەسەریدا زال یی بەتەمای سەرکەوتن بۆ ئەهلی فارس کە لە ھەموو جیغەکەوہ ھاتوون و کۆبوونەتەوہ لە (تەستەر) .

ئەوجا لە (ئەرێک) کە شارێکە لە ئەهواز بە یەک گەیشتن و شەپێکی توند لە نیوانیاندا پووی داو پاشان خوای گەورە (ھرمزان) ی سەر شوپ کرد و خووی و سەربازانی پاشەکشە پێ کردو بەرەو (تەستەر) ھەڵھاتن . (نەمان) یش دەستی بەسەر (رامھرمز) داگرت و لەوێ مایەوہ و خەریکی پێکخستنەوہی پێزەکانی سوپا بوو ، چاومپی فەرمانی دەکرد .

ئەوجا ئەهلی بەصرە بەسەرکردایەتی (ابی رھم ی کوپی سبرە) ھەوایی سەرکەوتنەکانی (نەمان) یان پێ گەیشتن لەگەڵ ھەلاتنی (ھرمزان) بۆ (تەستەر) ، بۆیە بەرەو (تەستەر) کەوتنەپێ و بۆ ئەوہش پەياممکیان نارد بۆ پێشەوا (عمر) ی ئەمیری موسلمان ، ئەویش بەسەر چەند ھێزێکی تازەوہ (ابی موسای ئەشعەری) بۆ ناردن بۆ ھاوکاری کردنیان .

لەوێ لە (تەستەر) سوپاکانی موسلمانان بەیەک گەیشتن و گەمارۆی (تەستەر) یان دا کە (ھرمزان) ی لێ بوو ، و گەمارۆ کە چەند مانگی درێژە کیشا و ھەردوو لە کۆتاییدا ھێرشیان بۆ یەکتەر ھێنا و داوی شەپێکی توند^١ ... سەرکەوتن بۆ موسلمانان بوو ، (ھرمزان) یشیان دیل کرد .. سوپاس بۆ خودا^٢ .

^١ - نەمان ابن مقرر : ماموستا / محمد علی قطب (٢٦ - ٢٩) بە دەستکاری یەوہ .

^٢ - پاشان ھینایانەوہ بۆ مەدینە و موسلمان بوو .

" نعمان ، روژی نهاوند "

عومهری کوپری خه تاب (ﷺ) په یامیکی بو (نعمانی کوپری مقرر) نارد : -
 " به ناوی خوی به خشنده میهربان ، له بندهی خودا (عمر) ی نه میری
 نیماندارانه وه بو ، (نعمان) ی کوپری مقرر ، سهلامی خوات لی بیت ، سوپاسی خودای
 پهروردگار له سمر دهکم که هیچ خودایهک نیه جگه له ذاتی نهو ، له پاشان : -
 پیم گه یشتووه که خه لکیکی زور له ناعمره بهکان (عجهم) له شاری (نهاوند)
 بو تان کوپرونه توه ، له بر نه وه هر که نه پهمای منته به دست گه یشت ، به
 فرمانی خودا و به پشت بهستن به هاوکاری و سرکوتنی خودا ، له گهل موسلماناندا
 به ری که وه ، به لام له جیگای بهر ده لان و سهختا مه یان به نه با نازاریان بدهی و هروها
 مافی خویان لی زهوت مه که نه با کافرو بی باوهر یان بکهیت و مه یان بهر ناو نساړه وه ،
 چونکه به راستی پیاویک له موسلمانان له لام خوشه ویستره له سهد هزار دینار ،
 والسلام) .

پاشان په یامیکی نارد بو خه لکی کوفه که خویان بگه یه ننه (نعمان) به
 سرکردایه تی (حزه یفه ی کوپری یمان) و هروها بو (ابی موسای نه شعمری) یش
 په یامی نارد که نه هلی به صره له گهل خویدا به ریته بولای نعمان ، وه خوشی خه لکانیکی
 له نه هلی مه دینه وه نارد له ناویاندا (عبدالله ی کوپری عمر) بو ؟
 پاشان نووسی بو (نعمان) : - نه گهر شتیکیشت به سمر هات نهوا (حذیفة ی
 کوپری یمان) ده بیته سرکرده ی سوپا و نه گهر نهویش شتیکی به سمر هات نه وه (نعیم
 ی کوپری مقرر) جیگهی ده گریته وه .

" شه هادوت له پناوی خودا "

سوپای موسلمانان به رهو (نهاوند) که وته ری ... فارسهکان له چه ندین قه لای
 سهخت و قایم دا خویان هیشته وه .. بویه له دور وه چه ند پیکدادانیک له نیوانیاندا
 پرووی دا ... و موسلمانان وای بو چوون که دریزه کیشانی ماوه ی گه مارودان زهره و
 زیانی خوی هیه ، بویه له خپوه ته که ی (نعمان) دا کوپرونه وه ، طلیحه کوپری خویلید
 فهرمووی : من وای بو دهچم چه ند نه سپسواریک بنی ریت بو شهر و دواتر بکیشنه وه و له

دوژمن هەلبێن بۆ لە خەشتە بردنیان^١ . بە درێژایی شەڕکردنمان لە گەڵیاندا ئەو نەخشە یەمان بە کار نەهێناوە ، لەبەر ئەوە ئەگەر شتیکی وامان لێ ببینن تەماع ئەیانگریت و دینەدەرەو بۆ شەڕکردن لەگەڵماندا و ئیمەش بە ویستی خوا سەرکەوتن بە دەست دینین . ئەو بۆبو (نعمان) و باقی سەرکردهکانی تری سوپاڤای (طلیحە) یان بە باش زانی و لەسەر وردهکاریهکانی نەخشەکه ڕێک کەوتن ، و کات لە بەرەبەیان نزیک بوو بویووه . (نعمان) یهکی لهسەرکرده سوار چاکهکانی بهناوی (قعقاع ی کوپی عمری تیمی)^٢ بهسەر دهسته سوارهکانهوه نارد تاوهکو له دەرگاکانی قەڵاکیان دا ، و سوارچاکهکانیان بۆیان هاتنه دەرەو و شەڕ لە نیوانیاندا ڕووی دا . پاشان (قعقاع) لە پییش چاویاندا بە خۆی و ئەوانەش که لە گەڵیدا بوون پاشەکشە ی کرد ، بۆیه (عەجەمەکان) گومانی ئەو یان برد که عمره بهکان به هۆی لاوازی یانهوه پاشەکشە یان کردووه . لەبەر ئەوە شوینیان کەوتن و بەدوایاندا ڕۆیشتن ئەمەش باقی ئەو شەڕ کەر و سوارچاکانهی هاندا که هیشتا لەناو چال و قەڵاکیاندا مابوونهوه و هاتنه دەرەو و شوین (قعقاع) و هاوڕێکانی کەوتن هەرچی موسلمانانیش له ناماده باشی تهواوتیدا بوون و نعمان فەرمانی پێ کرد بوون که له جیگای خۆیاندا بمیننهوه و خۆیان نهگلینه شەرەو تا مۆلەتیان دەدات . ئەو بوو سوارچاکهکان بهرەو ڕوویان هاتن و تیربارانیان دهکردن .. نعمانی ش چاوهڕێ بوو تا ههموو سوارچاکهکانیان لهناو قەڵاکیاندا هاتنه دەرەو .. پاشان سواری ئەسپهکه ی بوو ، به نیوان ڕیزهکانی سوپادا ڕۆیشت و ڕێ و شوینی بۆ دا ئەنان و هانی دەدان لهسەر ئارامگرتن و خەبات کردن ، پاشان فرمووی : " سێ جار تهکبیر دهکهم (الله اکبر) ، له تهکبیری یهکه مدا ئەو هی خۆی ناماده نهکردووه با خۆی نامادهکات ، له تهکبیری دوو مدا با چهکهکه ی توندکات و ناماده بیت بۆ هەڵسان ، و له تهکبیری سێهه مدا من دهبم (به ویستی خوا) و ئیوهش به دوامدا هێرش بهرن ... " پاشان (نعمان) دهستی بهرز کردووه بۆ ئاسمان و پارایهوه و فرمووی : " ئەهی پەروردگار شههات بکه بهبهشی (نعمان) و ڕزگاری بهرووی موسلماناندا بکه رهوه "

^١ - ئەم نەخشە ی شەڕکردن بوو لە لای عەرەبان .

^٢ - پێشوا عمری کوپی خطاب (ﷺ) دەربارە ی فرمویه تی : هەر سوپایه ک (قعقاع) ی تی بیت شکست ناهینی .

نهوانیش (آمی) یان وتو سی جار نالاکه ی راوه شاند و پاشان به سوپاکه یوه هیرش ی بو هینان ...

بهو جوړه (نعمان) د ورژمنیانی راپیچ ی دهره وهی قه لاکانیان کرد و شهریکی توند له نیوانیاندا پروی دا و خودای په روهردگار دوعاکه ی نعمانی قبول کرد و بووه یکه مین شهید ی جهنگه که .. نهوه بوو نه سپه که ی (نعمان) له ناو خویندا هه لخیسکا و نعمانیس له سهری کهوت به مردووی .

خیرا (نعیم) ی برای به جله کانی دایپوشی و نالاکه ی هه لگرت و دایه دهست (حذیفه ی کوری یمان) . (نعیم) هه والی شهید بوونی براکه ی له سهر بازه کان شاردوه له بهر نه وهی کار له معنه ویاتیان نه کات ، و پاشان موسلمانانان بهر دهمام بوون له سهر شهر کردن به پی پلانه که . که شهو داهات هیزه کانی فارس تووشی شکست هاتبوون ، و موسلمانان له هه موو لایه که وه دهریان په راندن^۱ .

معقل ی کوری یسار ده لیت : (هاتم بولای (نعمان) هیشتا گیانی تیامابوو ، بریک ناوم هینا و دم و چاویم پی شورد له تهپ و توز .. پرس ی : کیتیت ؟ وتم : معقل . پرس ی : چی پروی دا (خه لکه که به چی گه یشت ؟) وتم : سهرکه وتنی خوایی . نهویش فهرمووی : سوپاس بو خوا . نهو مژده یه بنووسن و بینیرن بو پیشه وا (عمر رضی الله عنه) و پاشان گیانی سپارد (رضی الله عنه)^۲ .

" عمری کوری خطابیش بو دی ده گری "

له (ابی عوسمان) وه ، ده لیت : هاتم بولای عمر و هه والی شهاده تی (نعمانی کوری مقرن) م پی گه یاند ، دهستی خسته سهردهم و چاوی و دهستی به گریان کرد^۳ . حافظ ابن کثیر ، ده لیت : نعمان (رضی الله عنه) یه کیکه له وانه ی خوی گه وه له هه قیاند د فهرمویت : **إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةُ ...** سورة التوبة ، آیه (۱۱۱)^۴ . واته : به راستی خواگیان و مالی له نیمانداران کړیوه که به مهشت بو نه وانه و به شیانه ...

^۱ - زوربه ی بایه تی هم باسه له کتیبی (نعمانی کوری مقرن) ی ماموستا محمد علی قطب وهرگرتوه .

^۲ - دانه پالکه ی (صحیح) ه / حاکم گتړاویه تی وه (۲ / ۲۹۳) .

^۳ - بېروانه / سیر اعلام النبلاء (۱ / ۴۰۴) .

^۴ - البدایه (۵ / ۱۹۸) .

" ۷۰ - سه عدی کوړی ربیع (ﷺ) "

" سرکرده ی شهید "

" النقیب الشهید "

پیناسی :

سه عدی کوړی ربیع ی کوړی عمری کوړی ابی زهیر .. ی نه نصاری خه زه جی به دری ... (نقیب) ی شهیده .. یه کیکه له بهرېزانی شهوی (عقه به) و پوژي ثوحد شهید بووه .

" چاکه گانی "

له (نوم سه عدی کچی سه عدی کوړی ربیع) هوه ، هات بولای ابی بکری صدیق (ﷺ) نه ویش پارچه قوماشیکي بو داخست تا له سهری دانیشیت ، نه و جا عمری کوړی خه تابیش (ﷺ) هات و پرسى : نه م نافرته کی یه نه ی خه لیفه ی پیغه مبهري خوا (ﷺ) ؟

فهرمووی : نه مه کچی نه وکه سهیه که له من و تویش باشته و ته نها له پیغه مبهري خوا (ﷺ) باشته نه ، پیاوئیک که له سهرده می پیغه مبهري خوا (ﷺ) شهید بووه و پیگه ی له بهه شت بو ئاماده کراوه و من و تو ماوینه ته وه ^۱ .

" هه لوئستیکي (بهرېز) "

خوای گه وره ده فهرموئیت : ﴿ وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحْثُونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُورِهِمْ حَاجَةً مِمَّا أَوْثَرُوا وَيُؤْتُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَكُلُوا بِهِنَّ خَصَاصَةً وَمَنْ يَقُ شَحَّ نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴾ سورة الحشر ، آیه (۹) .

^۱ - طبرانی گنړاويه تیه وه ، و له ناویدا : اسماعیلی کوړی قیس ی کوړی سه عدی زهید ، هیه که هیثمی ده لئیت / لاوازه المجمع به ژماره (۱۵۷۰۴) .

واته : ئەوانه ی که پیشتر مال و شوینی خویان ناماده کرد بو پیشوازی له کۆچبهران و دل و دهرونی خویان پازانده وه به ئیمان ، ئەوانه شیان خۆشده وی که کۆچیان کردووه بو لایان و له دل و دهرونیاندا جیی هیچ جوړه هسودی و به خلیلهک نابیته وه و حمز به به خشیانی دهستکه وته کان دهکن بو کۆچبهران ، فهزلی ئەوانه ددهن به سهر خویاندا ههرچه نده ههژار و نه داریشن ، جا ئەوه ی خوی له نهفسی پهمزیلی بپاریزیت و زال بیت به سهریدا ، ئا ئەوانه ههر سهرفرانن ...

(وه جیاوازی پالعه دا نیه که ئەوانه ی (تبوالدار) وه که له ئایته که دا هاتوه ، نه پشتیوانانن که له مه دینه نیشته جی بوون پیش ئەوه ی کۆچبهران هيجره ت بکه ن بولایان)^۱.

له (انس ی کوپی مالک) وه (ﷺ) ، ده لیت :

عبدالرحمن کوپی عوف - له زه مانى هيجره تدا - هات بو مه دینه و پیغه مبهړی خوا (ﷺ) له گه ل سه عدی کوپی ربیع ی ئەنصاریدا کردنی به برا ، سعد مال و ئەهله که ی خسته بهردهم (عبدالرحمن) تا نیوه ی بو خوی بهریت ، (عبدالرحمن) یش (ﷺ) وتی : خوا مال و خیزانت له خۆت پیروژ کات ، به لام بازارم نیشانده ، ئەوه بوو له فروشتنی په نیر و چه وری بړیک قازانجی کرد^۲.

له پیاوایه تیکی تردا ، عبدالرحمن کوپی عوف هاته مه دینه و پیغه مبهړی خوا (ﷺ) له گه ل سه عدی کوپی ربیع ی ئەنصاریدا کردی به برا ، سه عد پیی وت : براكه م من له ناو خه لکی مه دینه دا له هه موان دارا ترم ، جابروانه سامانه که م که کردوومه به دو به شه وه کام به شه یانت ویست هه لیگره بو خۆت !! وه من دوو خیزانم هه یه ، لییان بپروانه ، کامیانت به دل بوو با بو تی ته لاق بدهم !! (عبدالرحمن) یش فهرمووی :

خوامال و خیزانه که ت له خۆت پیروژکات ، تو بازارم نیشانده تاکۆتایی فهرموده که^۳ ... بپروانه خوینه ری بهرپز ، چۆن خۆشه ویستی خوی پهرورده گار له

^۱ - بپروانه / الجامع الاحکام القرآن (۱۸ / ۲۱) .

^۲ - ته وای فهرموده که ی له لای بخاری هه یه له (۶۲) کتییی : مناقب الانصار (۵۰) بابی کیف اخى النبى بين اصحابه (۲۹۳۷) .

^۳ - پيشهوا احمد دهرى هيتاوه له (المسند) دا به ژماره (۱۳۸۶۴) .

دلیاندا جیگیر بووه وه‌های لی کردوون ژیا‌نی هه‌میشه‌یی هه‌لبژێرن به‌سه‌ر ژیا‌نی له‌ناوچوودا ... ئەمەش تەنها لە سەعددا نەبوو ، بە‌لکو هه‌موو هاوه‌لان ئەوه هه‌لوێستیان بوو ... چەندین نمونه‌یان لە پوناکی باوه‌ر و شیرینی ئیخلاص (دلسۆزی) نیشانداه‌وه که لاپه‌ره‌کانی میژوی پی بۆنخۆش کردوه ... تا خه‌لکی بزائن که ئەوه په‌روه‌رده‌یه‌کی ره‌هبانی یه نه‌ک مرۆیی ، هه‌روه‌ک خ‌وای په‌روه‌ردگار به (موسا) (علیهم السلام) ده‌فه‌رموی : (وت‌صنع علی عینی) .

١ - له ابی هریره‌وه (ﷺ) ده‌لیت : -

پیاویک له پش‌تیوانان شه‌و میوانیکی هات ، ئەویش جگه له خ‌و‌راکی به‌شی خ‌و‌ی و مناله‌کانی ئەو ئیواره‌ی هیچی که‌ی لانه‌بوو ، بۆیه به‌ خ‌یزانه‌که‌ی وت : مناله‌کان هه‌رچ‌ون بووه بخه‌وینه و چراکه بکوژینه‌وه و هه‌رچی هه‌یه له میوانه‌که‌مان نزیکه‌ی که‌روه ، خ‌وای په‌روه‌ردگاریش ئەم ئایه‌ته‌ی دابه‌زان‌د : ﴿ ... وَيُؤْتِرُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ ﴾ ١ سورة الحشر آية (٩) .

له په‌یوایه‌تیکی دیکه‌دا ، له ابی هریره‌وه (ﷺ) ده‌لیت : پیاویک هاته‌ لای پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) و وتی : که‌ماندوو برسی یه ، ئەویش (ﷺ) وه‌لامی نارد بۆ یه‌کی له خ‌یزانه‌کانی ، ئەویش له وه‌لامدا وتی : سویند به‌و که‌سه‌ی تو‌ی به‌ هه‌ق ناردوه تەنها ئاوم له‌لایه .

پاشان وه‌لامی بۆ یه‌کیکی دیکه‌یان نارد ، هه‌مان شتی وت ، هه‌تا هه‌موویان هه‌مان شتیان وت که تەنها ئاویان له‌لایه ، ئەویش (ﷺ) فه‌رموی : (کی ئەم پیاوه ئەم‌شه‌و ده‌کاته میوانی خ‌و‌ی ، په‌حمه‌تی خ‌وای لی بی‌ت ؟) پیاویک له پش‌تیوانان هه‌لساو وتی : من ئەه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ئەو جا له‌گه‌ل خ‌و‌ی بردی و به‌خ‌یزانه‌که‌ی وت :

هیچمان هه‌یه ؟

وتی : هیچمان نیه جگه له خ‌و‌راکی به‌شی مناله‌کان . ئەویش وتی : ده‌ی به‌شتی سه‌رقا‌لیان که و هه‌رکه میوانه‌که‌مان هات چراکه بکوژینه‌روه و وای نیشاندە که ئی‌مه‌ش

١ - صحیح : صحیحی سونه‌ته‌کانی ترمزی (٢٦٢٢) مانای ئایه‌که :

نان دهخوین ، و همرکه دهستی برد بۆ خواردنه که چراکه بکوژینه رهوه (تانه مانبینی که نان ناخوین و با ئەو نانی خوێ بخوات) .

دهلیت : دانیشتن و میوانه که نانی خوێ خوارد که رۆژ بوویه وه چوو ده لای پیغه مبهری خوا (ﷺ) ، پیی فهرموو : (قد عجب الله - عزوجل - من صنعکما اللیله)^۱.

واته : خوای پهرومردگار زۆر معجبی ئەم کاره ی ئەمشهوتان بوو .

۲ - ابن عمر ، دهلیت :

سهری مهړیک پینشکه شی پیاویک له هاوه لانی پیغه مبهری خوا (ﷺ) کرا ، وتی : فلان کهسی برام و مناله کانی زیاتر له من پیوستان بهم سهری مهړه هیه و ناردی بۆیان ئەویش ههرواناردی بۆیه کیکی تر ههتا ههتا مائی بهری کرد و هاته وه مائی یه که مجار !!

وهله په یوایه تیکدا که (الثعلبی) له (انس) وه باسی کردوه ، دهلیت :

سهری مهړیک درابهیه کی له هاوه لانی که زۆر برسی بوو ، به لām ئەو ناردی بۆ دراوسیکه و دواي ئەویش ههتا دهستی کرد و گهراپه وه مائی خوێ ئەوجا خوای پهرومردگار ئەم نایه ته ی دابه زاند : ﴿ وَيُؤْتِرُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ ﴾^۲ .

۳ - حذیفه ی عدوی ، دهلیت :

پوژی (یرموک) له ناو کوژراوه کاندایه گهراپام بۆ کوپه مامیکم و بریک ئاوم پی بوو ، بهخۆم دهوت : ئەگەر هیشتا گیانی تیا ماییت با تۆزی ئاوی بدهم ، ئەوه بوو بینیمه وه و پییم وت : با تۆزی ئاوت پی بدهم به سهری ئاماژه ی کرد : (به لئی) لهو کاته دا گویمان به دهنگی پیاویک بوو دهیوت : ئاه ، ئاه و کوپه مامه کهم ئاماژه ی بۆ کردم که ئاوه که بدهم به ئەو ، که گه یشتمه سهری ، ده بینم (هشامی کوپی عاص) ه وتم : ئاوت پی بدهم ؟ ئاماژه ی کرد که به لئی ، لهو کاته دا گوپی له یه کی تر بوو ، دهینا لاند ! هشام ئاماژه ی کرد که بچم بۆلای ئەو که سه ، که گه یشتمه سهری ده بینم گیانی دهرچوو ، گهراپه وه لای

^۱ - صحیح / زانایان هاودهنگن له سهری خهتابی دهلیت : (عجب الله) له فهرموده که واته : زۆر لێی پازی بوو . فتح (۸ / ۶۳۲) .

^۲ - بروانه : تفسیر قرطبی (۱۸ / ۲۴ ، ۲۵) .

(هشام) بینیم نهویش گیانی سپاردوده ، پاشان گه پامه وه لای کوپه مامه کهم سهیر نه کهم نهویش وه فاتی کردوه^۱ .

" بونی به هشت ... و شهادهت له پیاوی خوادا "

ابن اسحاق ، ده لیت :

له (محمدی کوپی عبدالرحمن ی کوپی صعصعه) وه ، پیغمبری خوا (ﷺ) دوا ی تهواو بوونی جهنگی ثوحود فرموی : (من رجل ينظر لي ما فعل سعد بن الربيع ؟)
واته : کی هله سنی بزانی سعدی کوپی ربیع چی لی به سهر هاتوه ؟
پیاویک له پشتیوانان وتی : من ، چووه دهر و به ناو کوژاوه کانا گهرا ، تا (سعدی) به برینداری بینیه وه و ئاخیرین هه ناسه کانی ژیا نی ددها ، وتی : نهی سهعد !
پیغمبری خوا (ﷺ) فرمانی پی کردم بزانه تو له ناو زیندواندا ماویت یان له ریزی مردواندایت ؟

وتی : له ریزی مردواندام ، له بهر نه وه سه لام به پیغمبری خوا (ﷺ) بگهیه نه و پیی بلی ، سهعد وتی : خوی گه وره پاداشتی بداته وه به باشتیرین شیوه که پیغمبرانی خوی پی پاداشت ددهاته وه ، و ههروه ها سه لامی من بگهیه نه به قه ومه کهت و پییان بلی : سهعد ده لیت : به راستی هیچ بیانوو به هانه یه کتان له لای خوا نابی نه گهر بیته و دهستی دوژمنان به پیغمبری خوا (ﷺ) بگات ، هه تا چاویکتان مابیت بو تروکان (واته : هه تا که سیکیان به زیندویی مابیت)^۲ .

وه له (خارجه ی کوپی زهیدی کوپی ثابت) وه ، له باوکیه وه ده لیت : پیغمبری خوا (ﷺ) پوژی ثوحود ناردمی ههوالی سهعدی کوپی ربیع بزانه و پیی فرمووم : ان رايته ، فأقرأ مني السلام ، وقل له : (يقول لك رسول الله كيف تجدك ؟) ... نه گهر بینیت ، سه لامی منی پی بگهیه نه و پیی بلی ، پیغمبری خوا (ﷺ) هه و آلت ده پرسیت ؟ ..

^۱ - بروهانه : تفسیر قرطبی (۱۸ / ۲۷) .

^۲ - بروهانه : ابن هشام (۲ / ۹۴ ، ۹۵) .

منیش به ناو کوژاوه کانداه گهرام ، تا دوزیمه وه هیشتا گیانی تیامابوو ، نژیکه ی
 حه فتا لیدانی پیوه بوو ، په یامه که ی پیغمبره ی خوا (ﷺ) م پی گه یاند ئه ویش
 فهرمووی : سه لامی خوا له سهر پیغمبره ی خوا (ﷺ) و له سهر توّش ، پیی بلّی : ئه ی
 پیغمبره ی خوا (ﷺ) من بوئی به هشت ده کم ، و به هوژده کم (انصار) بلّی : له لای
 خوا هیچ عوزر و به هانه یه کیان نامینی ئه گهر پیغمبره ی خوا (ﷺ) بکه ویته ده ست
 بی باوه ران ماده م که سیک ی زیندووتان تیامابیّت ، ده لیت : پاشان گیانی پاک ی
 سپارد (ﷺ)^۱ .

" نایه ته کانی میراتگری "

له (جابری کوړی عبدالله) وه ، ده لیت : خیزانه که ی سعدی کوړی ربیع هردوو
 کچه که ی هیئا و هات بولای پیغمبره ی خوا (ﷺ) و وتی :
 ئه ی پیغمبره ی خوا (ﷺ) ! ئه مانه کچی سعادن و باوکیان له گهل تودا بوو له
 ئوحد شهید کرا ، و ئیستا مامه یان هه موو مال که یانی بردوو و هیچی بو دوو
 کچه کم نه هیشتوه ته وه و به بی پاره ش نادرین به شوو ، ئه ویش فهرمووی : (يقضي الله في
 ذلك) خوی پروه دگار ئه وه یه کالای ده کاته وه .

ئه وه بوو نایه ته ی میراتگری هاته خواره وه ، و ئه ویش ناردی به دوا ی مامی
 مناله کانداه و پیی فهرموو : (اعط بنی سعد الثلاثين ، واعط امهما الثمن ، و ما بقي فهو لك)^۲ .
 دوو له سهر سی مال که بده به کچه کانی سعاد و هشت یه کی لی بده به دایکیان و
 ههرچی مایه وه هه لیگره بو خوت .

په زای خوی گه وره له سهر سعاد ی کوړی ربیع (ﷺ) و هه موو هاوه لان و
 شوینه که وتوانیان تا پوژی قیامه ت .

^۱ - بیهقی له دلائل النبوه دا گتیاویه تیه وه .

^۲ - فهرمووده ی (حسن) : ابن ماجه گتیاویه تیه وه (۲۷۲۰) و بروانه / صحیح سنن الترمزی (۱۷۰۱) .

" ۷۱ - عبدالله ی کوپی حرافه (ﷺ) "

" خو بهرز پاگرتن به باوهر "

ناوی (عبدالله ی کوپی حرافه ی کوپی قیس ی کوپی عدی) یه و یه کیکه له پیشینه بهرزه کان .

کوچی کردوه بو حه به شه و پیغه مبر ی خوا (ﷺ) وهک په یامنی ریک ناردوو یه تی بولای (کسری) . ابن منده ، ده لیت (له بهدر دابه شدار بوو ، وه (ابن شهاب) ده لیت : عبیدالله ی کوپی عبدالله ی کوپی عتبه هه والی پی دام ، ابن عباس هه والی پنداوه که : پیغه مبر ی خوا (ﷺ) په یامیکی نارد بو (کسری) له گهل (عبدالله ی کوپی حرافه ی سهمی) دا و فره مان ی پی کرد بیداته دهست گهره ی به حره یین ، نهویش (واته گهره ی بحرین) دایه دهست کسری ، همرکه خویندیه وه پارچه پارچه ی کرد ، زهری ده لیت : له بهر نه وه پیغه مبر ی خوا (ﷺ) دوعای لی کردن که خودا پارچه پارچه یان بکات^۱ و خوای گهره ییش دوعاکه ی گیرا کرد و مولکی (کیسری) ی تیگ و پیک داو پارچه پارچه کرد .

" نادابی قورئان خویندن "

له ئه بی سه له مه وه (ﷺ) ، عبدالله ی کوپی حرافه هه لسا و نویرتی دابه ست ، له نویرته کهیدا دهنگی بهرز کرده وه ، پیغه مبر ی خوا (ﷺ) پینی فره موو : یا ابن حدیفة ، لاتسمعن و سمع الله^۲ .

واته : نه ی حدیفة .. مهیده به گوئی مندا ، به لکو با خوا گوئی لیت بیت . نووسهر ده لیت : فره مووده ی زوریش له (صحیح) و غهیری نهویش هاتوون که به لگهن له سهر خوشویستنی دهنگ هه لپرین بو قورئان خویندن ، وهک نه فره مووده یه : (ما أذن الله شئاً ، ما أذن لنبي حسن الصوت يتغن بالقرآن جهره)^۱

^۱ - صحیح بخاری گپراویه تیه وه (۸ / ۹۶) له (المغازی) دا .

^۲ - پیاوانی جی تمناهن : ابن سعد دره یه پناوه له (الطبقات) دا (۴ / ۱۹۰)

واته : خوای پهروهر دگار بۆ هیچ شتیک گوینی پانه گرتووه ، زیاتر له گوێراگرتنی بۆ دهنگی پیغه مبهیریکی دهنگ خوێش که به ئاوازهوه قورئان بخوینی و دهنگی بهرز کاتهوه ... ئەمەش ئامارێهه که بۆ قبول کردن و پازی بوون له سهری^۱ .

پیشهوا ابو حامدی غزالی (پهحمهتی خوای له سهر بی) ، دهلیت :
(بۆ ئەوهی فهرموده جیاوازهکان که له مبارهوه هاتون پیگهوه گری بدهین ، دهلیت : نزم کردنهوهی دهنگ له (پیاو پوپامایی دورتره وه که له بهرز کردنهوهی دهنگ له بهر ئەوه ههر کهس له (ریاو) پیش چاوی دهترسیت وا باشتره دهنگی نزم کاتهوه ، و بۆ که سیکیش له خوێ نهترسیت پیش چاوی بکات به دهنگ بهرز کردنهوهی ئەوا باشتره دهنگ ههڵپری ، چونکه زیاتر کار بهمه کراوه و سودهکەشی بۆ کهسانی دیکهش دهگهڕێتهوه .. و دلی خوینەر خویشی زیندوو پادهگری و بیری له لای قورئانه که کۆ دهکاتهوه و گوئی لی دهبیست و خهون له چاوی لانهدا و چالاکی دهکات ، ههروهها خهوتوو و بی ئاگیانی دهوهره ریشی به ئاگا دینیتهوه و چالاکیان دهکات ، وتویانه : ئەگەر ئەم نیهتانهی ههبوو یان یهکی لهم نیهتانهی ههبوو ، ئەوه دهنگه لێرین بۆی باشتره)^۲

— لا طاعة لمخلوق في معصية الخالق : — (بۆ ههر شتی سهڕپچی خوای به دیهینهری تیا بوو گویدیری هیچ دروستکراویک مهکن)

له (ابی سعید) هوه ، دهلیت :

پیغه مبهیری خوا (ﷺ) سهریههکی نارد به پیشپهروی (علقه کوپی مجرز) و منیش یهکیک بووم له ئاویاندا ، و له نیوهی پێدا ههندیکیان مۆله تیان لی وهرگرت ، ئەویش مۆلهتی دان و (عبدالله ی کوپی حزافه) ی کرده سهرکردهیان ، عبدالله له ئەهلی (بهدر) بوو ، ههروهها گیانی سوعه تیشی تیدا بوو .

^۱ — صحیح : زانایان له سهری هاودهنگن .

^۲ — البیان فی آداب القرآن ی نووی (۱۰۴) .

^۳ — احیاء علوم الدین غزالی (۱ / ۲۷۸ ، ۲۷۹) .

له کاتیکیدا که بهرپوه بووین و له جیهه ئاگریکمان کردهوه تا له بهری بریک خویمان گهرم کهینهوه عبدالله ههلساو وتی : باشه من مافی ئهوه له سهرتان نیه گوپرایه لیم بکهن؟

وتیان : بهلێ :

وتی : دهی بهومافهی من هه مه به سهرتانهوه فرمانتان پێ ئه کهم خوۆتان بخه نه ناو ئه و ئاگردهوه ، ئه وانیش ههلسان و خویمان توند کردهوه بوو خو فپی داننه ناو ئاگردهوه ، تا ئه وکاتهی (عبدالله) زانی که ئهوان ئه و کاره ئه کهن و وا خهریکه خویمان فپی ده نه ناوی پپی وتن : وازیبنن وشتی و مه کهن ، ته نه ا ویستم سوعه به تتان له گه لدا بکه م .

ئه وجا که هاتنه وه بۆلای پیغمبره ی خوا (ﷺ) و بۆیان باس کرد ، فهرمووی : (من امرکم بمعصیه فلا تطیعوه)^۱ هه رکهس فهرمانی پپی کردن به سهرپیچی یه ک ، به گوپی مه کهن .

جیگیر بوونی له سهره ق : عبدالله ی کوپی حزافه ، نمونه یه که ی پیشکesh کردوه له سهر ئارامی و مانه وه له سهر هه ق ... و وانه یه که ی نیشانداین له سهر سهر بۆندی و مل نه دان و بهرز پراگرتنی ئیمان و باوه ر که هه رگیز له بیر نه کهین . له (ابی رافع) وه ده لیت :

عمری کوپی خه تاب (ﷺ) سوپایه کی ئارد بوو پۆمه کان ، له وئ (عبدالله ی کوپی حزافه) یان دیل کرد و له گه ل خویمان بر دیان .

وتیان : ئه مه له ها وه لانی (محمد) ه . پادشا وتی : وه ره ببه نه صرانی ، نیوه ی مو لکه که مت پپی ئه ده م ؟ وتی : ئه گه ر هه رچیت هه یه پیم بده ی له گه ل هه موو مو لکی عه ره بیه شدا ، ئه و بوو چا و تروکانیک له ئایینی (محمد) پاشگهن نابمه وه .

ئهویش وتی : ده ی ئه تکوژین ، وتی : ده ی که یفی خو ته ... پاشان به ستیانه وه و فهرمانکرا تیر بارانی ده ورو به ری بکه ن به بی ئه وه ی بهر ئه و بکه وئ و به رده وام دا وای لی ئه کرا بیته نه صرانی ، به لام ئه و له سهر باوه ری خو ی مایه وه تا وازیان هی نا ئه وجا ئاوی کو لاوی هی نا و دوو کهس له دیله کانی مو سلمانانی هی نا ، و فهرمانی کردو یه کیکیان تی

- داننه پاله که ی (صحیح) ه ، احمد و ابن ماجه گیراویانه ته وه ، و زانایانی ها وده نگن له سهری .

فریدا ، و بېردهوام پیاوان ددوت که بېیته نهصرانی ، بهلام نهو پازی نهدهبوو ، پاشان عبدالله دهستی بهگریان کرد .

وتیان به پاشا : دهگری نهویش وای زانی ئیتر لاواز بووه و چاره‌ی نه‌ماوه ، وتی : بېره‌لای کهن و بوم بیتن .. پیی وت : بوچی گریایت ؟

وتی : به خوم وت : گیانیکم هیه .. بیه‌خشم ، حمزم نه‌کرد هینده‌ی تا له مووه‌کانی سهرم گیان و پوحم تیابوایه و بخرایه‌ته ناو ناگر له پیناوی خواوا ، نهو تاغوته‌ش پیی وت : دهی وهره سهرم ماچ که ، بېره‌لات دهکم .

وتی : دیله‌کانی دیکه‌ش بهر دهدهیت ؟

وتی : بهلی . نهویش سهری ماچ کرد . و پاشان له‌گهل دیله‌کاندا گه‌پرایه‌وه بو لای عمر (ﷺ) و هه‌واله‌که‌ی پیندا ؟ عمریش (ﷺ) ، فهرمووی : ههر موسلمانیک مافی نه‌وه‌ی به‌سهره‌ویه سهری کوپی حذافه (ﷺ) ماچ بکات ، وه به‌خویشم دهست پیده‌که‌م و سهری ماچ کرد .

وه له (مالک ی کوپی انس) هوه :

نه‌هلی (قیساریه) کوپی حذافه (ﷺ) یان به دیل گرت ، پادشا که‌یان فهرمانی پیی کردن و به‌چهنده‌ها ریگه‌تا‌قی یان کرده‌وه ، بهلام نهو نارامی له‌سهر هه‌موویان گرت . پاشان هیئانیانه ژوریک و شهراب و گوشتی به‌رازیان سیی پوژ له‌سهر یه‌ک بو ده‌برد له حیاتی خوراکدا ، ب‌هلام نهو نه‌یده‌خوارد ، نهو جا به پاشایان وت به‌راستی هیزی له‌بهر بپراوه ، نه‌گهر ده‌ری نه‌که‌یت له‌و ژورده‌دا ، ده‌مریت ، نهویش هیئایه ده‌روه و لیی پرسى : بوچی هیچ ناخویت ؟

وتی : نه‌گهر چی له ناچاریدا بو‌مان هه‌لال کراوه ، بهلام حمزم نه‌کرد وات لیی بکه‌م که‌یفت خو‌ش بییت له نیسلام (واته هه‌ست به‌جو‌ره سهرکه‌وتنیک بکه‌یت به‌سهر نیسلامه‌وه) . نه‌وجا وتی : دهی سهرم ماچ که ، سه‌د دیلت له‌گهلدا ئازاد ده‌که‌م . وتی : نه‌مه‌یانم قبوله ، و سهری ماچ کرد و له‌گهل سه‌د که‌س له دیله‌کاندا ئازادی کردن .

^۱ - ارنووط ده‌لیت : ابن عساکر له تاریخ دا له‌پیی به‌یه‌قی یه‌وه ده‌ره‌یتانی بو کړنوه و هه‌روه‌ها (حافظ یش له (الاصابه) دا و له فهرموده‌ی ابن عباسه‌وه ، له‌لای ابن عساکر .

هه وره ها ابن عائز چیرۆکی ابن حذافه ی گێڕاوه ته وه ، ده لێت : - وه لیدی کوپی محمد بۆی باس کردین وتی : ابن حذافه (ﷺ) به دیل گیراو ... پاشان به درێژی باسی چیرۆکه که ی کرد که تیایدا ها ته وه ، له گه ل عبدالله ی ابن حذافه دا سی سهد به ندرکراوی دیکه شی ئازاد کردووه و سی ههزار دینار وسی خزمه تکاری ئافرهت و سی خزمه تکاری پیاویشی پی به خشیوه .

پیشه وا (ذهبی) ده لێت : (له وانه یه ئهم پادشایه به نهینی موسلمان بووبیت ، و به لگه ش بۆ ئه وه زیاده روه ی کردنیه تی له پێزلیانی عبدالله ی کوپ حذافه (ﷺ) ... و ئه وانه ی له ناخی خۆیاندا موسلمان بوون به و جوړه هه لس و کهوتیان کردووه ، و تکی ئه وه ی بۆ ده کری که بۆ هه میشه یی له ئاگردا نه مینیته وه ، چونکه جوړیک باوه ر له دلیدا گیرساوه ته وه و بۆ ئه وه شار دویه تیه وه نه کا ملکه چی ئیسلام و پیغه مبه ری خوا (ﷺ) بیت و باوه ری به هه قیتی ئیسلام هه بووه له گه ل باوه ری به وه ی که ئه وه له سه ر ئایینی راسته ، ده بینین که ئایینی یه کانی له لاکه وره بووه ، هه روه ک زۆریکی تر له (المسلمانية الدواوین) هکان ئه یانکرد ، به لام ئه مه له ئیسلامدا سوودی بۆ ی نیه تا له هاوه لدانان بۆ خودا خۆی پزگار نه کات)^۱ .

" وه فاتی "

عبدالله ی کوپ حذافه (ﷺ) له سه رده می جینشینایه تی پیشه وا عوسماندا (ﷺ) وه فاتی کردووه .

^۱ - بروهانه / سیر اعلام النبلاء (۲ / ۱۵ ، ۱۶)

" ۷۲ - خزیمه ی کوپی ثابت (ﷺ) "

" ذوالشهادتین "

" شایه تی دانی به شایه تی دوو پیاوه "

ناوی : -

خزیمه ی کوپی ثابتی کوپی فاکهیی کوپی ثعلبه ی کوپی ساعده یه ، زانا و فهقیه
نه بو عماره ی نه نصاری خه طمی مه دهنی یه و به " ذوالشهادتین " ناسراوه .
وتراوه : یه کیکه له نه هلی (بهر) به لام رای راست نه وه یه که له ئوحد و دوی
ئوحدو دا به شدار بووه . و یه کی بووه له مه زنانی سوپای (علی کوپی ابی تالیب) (ﷺ)
و له پوژی (صفین) دا له گهل علی (ﷺ) دا شهید بووه . له جهنگی (مؤته) شدا
به شداری کردووه و سالی (۳۷) ی کوچی شهید بووه (ﷺ) و هه لگری ئالای (بنی
خطمه) بووه .

" ذوالشهادتین (خاوه نی دوو شهادهت) "

له عماره ی کوپی خزیمه وه ، ده لیت : مامی که یه کی بوو له هاوه لان بو ی باس
کرد وتی : پیغمبری خوا (ﷺ) نه سپیکی له کابرایه کی ده شته کی کپی و فهرمووی
که له دوی بیت تا پاره ی نه سپه که ی پی بدات ، نه وه بوو پیغمبری خوا (ﷺ) به
خیرایی دهروشت ، به لام ده شته کی یه که خاوه خاوی ده کرد و له پیدا چهند که سیك
داوایان له ده شته کی یه که کرد که نه سپه که یان پی بفروشتیت به بی نه وه ی بزائن که
پیغمبری خوا (ﷺ) لپی کپیوه ، کابرای ده شته کی بانگی له پیغمبری خوا (ﷺ)
کرد وتی : نه م نه سپه هیشتا نه فروشتووه نیستا ده فروشم به مانه ، پیغمبری خوا
ش (ﷺ) که گوپی له ده شته کی یه که بوو ، فهرمووی : (أولیس قد ابتعته منك ؟) نه ی من
لیم نه کپیت ؟

ده شته کی یه که وتی : نا به خوا پیم نه فروشتووی . پیغمبری خوا (ﷺ)
فهرمووی : (بلی قد ابتعته منك) ، به لکو من لیم کپیویت ..

دهشتهکیه که وتی : دهی شاهیدت ههیه ؟

خزیمه‌ی کوپی ثابت وتی : من شایه‌تی ئه‌وهم که پیئت فرۆشتوو ، پیغه‌مبهری خوا (ﷺ) به خزیمه‌ی فهرمووی : (بم تشهد) شایه‌تی به چی دده‌یت . وتی : به چه‌سپاندنی راستی قسه‌کانت ئه‌ی پیغه‌مبهری خوا (ﷺ) ، پیغه‌مبهری خواش (ﷺ) شایه‌تی خزیمه‌ی له جیی شایه‌تی دوو پیاو دانا له‌وه به دواوه^۱ .

خارجهی کوپی زهید ، له باوکیه‌وه ، ده‌لیت : کاتی که خه‌ریک بووین قورئانمان له دوو تووی په‌راودا ده‌نوسیه‌وه ئایه‌تی‌کم له بیر چوو بوو که له پیغه‌مبهری خوا (ﷺ) م بیستوو ، له‌لای خزیمه‌ی کوپی ثابت بینیمه‌وه ئه‌ویش ئه‌مه‌ بوو : ﴿ مِنْ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ ... ﴾ سورة الأحزاب ، آیه (۲۳) .

ده‌لیت : خزیمه به (ذوالشهادتین) بانگ ده‌کرا و پیغه‌مبهری خوا (ﷺ) شایه‌تی ئه‌وی به شایه‌تی دوو پیاو پی دده‌ا^۲ ..

زهیدی کوپی ثابت (ﷺ) هیچ ئایه‌تیکی جیگیر نه ئه‌کرد و نه‌نوسیه‌وه به بوونی دوو شایه‌تی دادپه‌روه‌ر نه‌بیئت ، که چی ئه‌م ئایه‌ته‌ی ته‌نها له‌لای (خزیمه‌ی کوپی ثابت (ﷺ)) بینیه‌وه و جیگیریشی کرد له‌به‌ر ئه‌وه‌ی شایه‌تی ئه‌و به‌شایه‌تی دوو پیاو بوو . وه خزیمه له تیره‌ی (ئه‌وس) بوو .. ئه‌و سی یه‌کان شانازی یان پیوه ده‌کرد . هه‌ردوو تیره‌که‌ی ئه‌نصاری شانازی یان به‌خوایانه‌وه ده‌کرد ، ئه‌و سی یه‌کان ئه‌یانوت ئیمه که‌سانیکمان هه‌یه فریشته‌کان شو‌ردویانه ئه‌ویش (حنظله‌ی کوپی راهب) و که‌سانیکی وه‌ک (سعد) مان هه‌یه که عمرشی خودا بۆی جولآوه و که‌سانیکمان هه‌یه که شایه‌تی به‌شایه‌تی دوو پیاو ده‌خوات ئه‌ویش (خزیمه‌ی کوپی ثابت (ﷺ)) ه . (ره‌زای خوا له‌سه‌ر هه‌موویان) .

^۱ - دانه‌پاله‌که‌ی (صحیح) ه : ابوداود له (الاقصیه) دا گیراویه‌تیوه .

^۲ - دانه‌پاله‌که‌ی (صحیح) ه : عبدالرزاق له (المنصف) (۲۰۴۱۶) دا ده‌ری هیناوه ، هه‌روه‌ها بخاری)

۷۳ - عبدالله ى کوږى سلام (ﷺ) "

" نهو زانابه ى پیغمبر ى خوا (ﷺ) شایه نى به ههشتى بوډا !! "

کى یه ؟ عبدالله ى کوږى سەلامى کوږى حارثه ... پیښه‌واى زانا و شایه‌تى بوډراو بۆ چوونه به‌ههشت ، ئەبو حارثى ئیسرايىلى هاوپیهمانى پشتیوانانه و له‌هاوه‌له هه‌لېژارده‌کانى (تايبه‌تەکانى) پیغمبر ى خوايه (ﷺ) .
کاتى کۆچى پیغمبر ى خوا (ﷺ) و هاتنى بۆ مه‌دينه ، عبدالله موسلمان بووه .
ابن سعد ، ده‌لېت : له‌نه‌وى یوسفى کوږى يعقوبه (سەلامى خوايان له‌سه‌ر بېت) ... و یه‌کىک بوو له‌ زانا ئاینى یه‌کانى جووله‌که .
له‌ عبدالله ى کوږى سەلامه‌وه (ﷺ) ، ده‌لېت : کاتى پیغمبر ى خوا (ﷺ) هاته مه‌دينه ، خه‌لکى به‌ خیرایى به‌ره‌و ږووى ده‌هاتن منیش یه‌کىک بووم له‌و خه‌لکه و به‌ره‌و ږووى چووم ، و هه‌رکه بېنیم زانیم که دهم و چاوى ھى که‌سیکى درۆزن نیه و یه‌که‌م شتیک لییه‌وه بیستم ئەمه بوو که فهرمووى :

" یاایها الناس ، أفضوا السلام ، و اطعموا الطعام ، و صلوا الارحام ، و صلوا باللیل و الناس نیام ، تدخلوا الجنة بسلام " .^۱ واته : ئەوى خه‌لکینه ، ناشته‌وايى و سەلام له‌ نیوانتانداندا بلاو بکه‌نه‌وه و خواردن به‌ یه‌کترى بده‌ن و صیله‌ى رەحم بگه‌یه‌نن و کاتى خه‌لکى نووستون به‌شه‌ودا نویژ بکه‌ن ، ده‌چنه به‌هه‌شته‌وه به‌ سەلامه‌تى ...

ئهو ئاخاوتنه‌ى له‌ نیوان عبدالله و پیغمبر ى خوا (ﷺ) کرا : - له‌ (انس ى کوږى مالک) هوه (ﷺ) ده‌لېت : عبدالله ى کوږى سلام ، ئەو کاته‌ى تازە پیغمبر ى خوا (ﷺ) هاتبووه مه‌دينه هات بۆلاى و وتى : سى پرسيارت لى ئەکه‌م که ته‌نها پیغمبر ى مه‌ران وه‌لامه‌که‌ى ئەزانن :

یه‌که‌مین نیشانه‌ى قیامه‌ت چى یه ؟

یه‌که‌مین شت که ئەه‌لى به‌هه‌شت ده‌یخۆن چى یه ؟

له‌ کوپوه‌ کۆرپه‌ له‌ شیوه‌یدا ده‌چیتە سه‌ر باوکى یان دایکى ؟

^۱ - فهرموده‌ى صحیح / ئەحمەد و ترمزى و حاکم (۲ / ۱۳) ده‌ریان هیناوه ده‌لېت (صحیح الاسناد) ه و زه‌هه‌بیش هاوږابه (سیر ۲ / ۴۱۴) په‌ږاوێز .

فهرمووی : (اخیری بن جبریل آنا)

جبریل که میك له مه و بهر هه والی نه وانه ی پیدام

وتی : له ناو فریشته كاندا نهو دوژمنی جووله کهیه ^۱.

پیغه مبره ی خوا (ﷺ) فهرمووی :

" یه که مین نیشانه ی هه لسانی قیامت ناگریکه ، له پوژمه لاته وه دمرده چیت و

خه لکی بهره و پوژناوا راپیچ دهکات و کو دهکاته وه "

" یه که مین شتیکیش نه هلی به ههشت دهیخوژن زیاده ی جگهری نه هه نکه "

سه بارهت به لیک چوونیش نه وه نه گهر ئاوی پیاو پیشکهوت ؟ مندا له که له نهو

دهچیت و نه گهر هی ژنه که پیشکهوت نه و مندا له که له دایکی دهچیت . وتی : شایه تی

دهدم که تو پیغه مبره ی خوا یت (ﷺ) .

پاشان وتی : نه ی پیغه مبره ی خوا (ﷺ) جوله که قهومیکی بوختانچین ^۲ و

نه گهر بزائن که ئیسلام کردوته بهرنامه دهمست نه کهن به بوختان بو کردنم ، له بهر نه وه

که سیك بنیره لایان و هه والی میان لی پیرسه . ئه ویش که سیکی نارد بو لایان ،

فهرمووی : وتیان : زانای کوپی زانا و پیاوی ئاینی و کوپی پیاوی ئاینی و

تیگه یشتومانه ، وتی : نه گهر بزائن ئیسلام بووه ، ئیوهش موسلمان دهن ؟ وتیان خوا

پهنای بدات له شتی وا . وتی : نه و جا عبدالله چوووه دمره وه و وتی : (شایه تی ئه دهم که

هیچ خودایه ک نه جگه له (الله) و (محمد) یش پیغه مبره ی خوا یه (ﷺ) .

^۱ - خوائ گه وه بهم ئایه ته پیروژه رده ی داونه ته وه : ﴿ قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِلْحَبْرِ لِمَا نَزَّلَ عَلَى قُلُوبِ

بِأَذْنِ اللَّهِ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَنُورٌ لِلْمُؤْمِنِينَ (۹۷) مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِلَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَرُسُلِهِ وَجِبْرِيلَ وَمِيكَائِيلَ

فَاللَّهُ عَدُوُّ الْكَافِرِينَ (۹۸) سورة البقرة .

^۲ - واته بهو درو و ده لسانه ی که هه ئیده بهستن گوینگر سه رسام نه کهن .

دهسته بهندیك (عروه يهك) هه بوو . پيم و ترا ، سهركه وه به سهريدا منيش سهركه وتم تا گهيشتمه دهسته بهنده كه (قولفه كه) .

پيم و ترا : دهستی پيوه بگره ...

خه بهرم بوويه وه و ئه بينم له ناو دهستم دايه و كه پوژ بوويه وه ، هاتم بولای پیغه مبهري خوا (ﷺ) و بوم باس كرد . ئه ویش فرموى :

(اما الروضة فروضة الاسلام ، و اما العمود ، فعمود الاسلام ، و اما العروة فهي العروة الوثقى ، انت على الاسلام حتى تموت) .

فرموى : گولستانه كه ، گولستانى ئيسلام و پايه كesh پايه ئيسلام بووه ، وه دهسته بهنده كesh (عروه الوثقى) يه واته : به هيترين هوکار بووه وه تو له ناو ئيسلامدايت ههتا ئه مريت . قيس دهليت : پياوه كه عبدالله ى کوپى سلام بوو^۱ .

" خو به كه م زانينى "

له عبدالله ى کوپى حنظله وه ، دهليت :

عبدالله ى کوپى سهلام به ناو بازاردا پويشت و كولى تهخته و دار به سهر پشتيه وه بوو ، پيى و ترا ئه مه چى يه ئه ئى تو خوا دهوله مهندي نه کردويت ؟

وتى : بونا ، به لام ويستم خو به زلزانين و له خو بايى بوون له خو مدا سهركوت كه م ، چونكه گويم له پیغه مبهري خوا (ﷺ) بوو ، فرمويه تى : (لا يدخل الجنة من كان في قلبه مثقال حبة خردل من كبر)^۲ .

واته : ئه وهى هيندهى مسقاله توويك له خو به زلزانين له ناو دليدا هه بي ناچيته به هه شته وه .

^۱ - فرموده ى صحيح : بخارى دهرهيتناوه (۷ / ۹۸) ، و (مسلم) (۲۴۸۴) .

^۲ - حاكم له (المستدرک) (۲ / ۴۱۶) دهرى هيناوه و دهليت : (صحيح) د .

" پیغمبري خوا (ﷺ) منداله کانی خوشدهوی "

له (یوسفی کوږی عبدالله ی کوږی سلام) هوه ، دهلیت : پیغمبري خوا (ﷺ) له کوشیدا داینیشاندم و دهستی بهسرمدا هیئاو ناوی لی نام (یوسف)^۱.

" خهباتی له پیاوی خوادا "

بشری کوږی شغاف ، له (عبدالله ی کوږی سلام) هوه دهگیریتهوه : که نامادهی پزگار کردنی (نهاوند) بووه . وه له (ابن سیرین) هوه ، دهلیت : هوالم پی درا که عبدالله ی کوږی سلام فهرموویهتی : نهگهر پییدا گهشتم (واته مام تا کاتی جهنگه که) و ولاخم نهبوو ، ههلمگرن ههتا له نیوان ههردوو ریزهکهدا دامنهنین (واته لهناو جهرگی شهرهکهدا)^۲

" خوږایزی (ﷺ) "

له ابی بردهی کوږی ابی موسای نهشعهری یهوه ، دهلیت : هاتم بو مهدینه ، دهبینم عبدالله ی کوږی سلام له (حهلقیهکی یاد) دا دانیشتوو به ملکهچی یهوه بو خوا و سیمای چاکه ی لی دباری ... وتی : براکهم تو ئیستا دییت که ئیمه وا ههلههسین . منیش وتم : قهیناکا ههلسن .. نهویش ههلسا و شوینی که وتم ، وتی : تو کییت ؟ وتم : کوږی براکهتم ، من ابو بوردهی کوږی ابی موسام .

نهویش سلای لی کردم و هوالپرسی لی کردم و بریک گهنمه خوساوی دمرخوارد دام (پییدام) و پاشان وتی : ئیوه گوندنشین و قهرز ددهنه بازرگانهکان نهوانیش ، باره ولاخ له زهمبیلهی پر له خورما و ئالفتان پی نهدهن ، نهکهن لینی نزیک بینهوه و وهری گرن ، چونکه نهوه ناگره^۳ . له ریوایهتیکی تردا نهوه سووه .

^۱ - هیثمی دهلیت : احمد به جهند ئیسنادیک گتړاویهتیهوه و ههروها له پیاوانیکهوه و ئیسنادیان بی باورین . المجمع به ژماره (۱۵۸۰۷) .

^۲ - بېروانه : سیر اعلام النبلاء (۲ / ۴۲۲ ، ۴۲۳) .

^۳ - پیاوانی جینی متمانن ، الاصابه (۶ / ۱۱۰) پهراویز (سیر ۲ ، ۴۲۴) .

حافظ ابن حجر ، دهلیت : بوی همیه نه مه پای عبدالله ی کوپی سلام بیت ، نه گینا زانایان له سهر نه وه هاو دهن گن که له کاتیکدا نه وه نه بیته سوو گهر به مهرج دابنریت ، به لام باشتین خو پاریزیش نه وه یه که وازی لی بهینریت^۱ .

وَقَاتِي :- ذهبي ، پرحمتهی خوی لی بیت ، دهلیت : زانایان هاو دهن گن له سهر نه وه ی که عبدالله ی کوپی سلام په زای خوی له سهر بیت له سالی (۴۳) دا وه فاتی کردووه .

^۱ - په راویزی سیر اعلام النبلاء (۲ / ۴۲۴) .

" ۷۴ - حکیم ی کوپ حزام (ﷺ) "

" شاهیدین کهوا من بهخشیم بهخودا "

ناوی : حکیم ی کوپ حزام ی کوپ خویلیدی کوپ اسد ... نهبو خالدی
قورهشی ئهسهدی یه .

ابن منده ، دهلیت :

" حکیم له ناو جهرگهی کهعبه له دایک بووه و سه و بیست سال ژیاوه " پوژی
نازاد کردنی مهکهکه موسلمان بووه و موسلمانیکی باش وه له ههر دوو غزای (حنین و
طائف) بهشدار بووه . له ماقولانی قورهش و هوشمندان و خانهدانهکانیان بووه خاتوو
خهدیجی کچی خویلید (ﷺ) پوری بووه ، ههروهها زییری کوپ عوام کوپه مامی
بووه .

ذهبی دهلیت :

" حکیم له گهوهه پیاوانی قریش بووه ... نیشانهیهک بووه بو پشت و نهسهب ،
وه خوپاریز و پایهههز بووه " وه ئهگهر زور پێدا گری له سویند خواردندا بکردایه ،
ئهیفرموو : " نا بهو کهسهی که پوژی بهدر منی له کوژران پاراست " ئهو پوژه هیشتا
باوهپی نههینا بوو ، وه ئهگهر بکوژرایه به کافری ئهمرد ، بهلام پهحمهت و بهزهیی
گهوههی خودا پیی گهیشته .

" خوشهویستی بو پیغه مبهری خوا (ﷺ) له پیش ئیسلامدا "

له (عراق ی کوپ مالک) هوه ، حکیم کوپ حزام وتی :

محمد (ﷺ) له جاهیلیدا خوشهویستری کهسم بوو ، بهلام له پاش نهوهی
پهیامی ئیسلامی بو هات و کوچی کرد بو مهدینه ، حکیم ئهو وهرزه به بی باوهپی
مایهوه . پاشان دهبینی (جل و بهرگیکی) " ذی یهزن " دهفروشن ، چوو کپی به (۵۰)

۱ - یهکیکه له پاشاکانی یهمن .

دینار تا بہ دیاری بیداتہ پیغمبرہری خوا (ﷺ) ، ئەوہ بوو هینای بو مەدینہ و دای بہ پیغمبرہری خوا (ﷺ) بہ دیاری ، بہ لām وەری نہ گرت .

عبداللہ دەلیت : وەك ئەوہی گویم لی بوو فەرمووی : (انا لانقبل من المشركين شيئا ، ولكن ان شئت بالثمن) واتە : ئیمە هیچ شتی لە ھاوہلگەرەن قبول ناکەین ، بە لām ئەگەر پازیت ئەوہ بہ نرخەکە ی لیت وەرئەگرم . دەلیت : منیش کە زانیم بە دیاری وەری ناگری بە نرخەکە ی پیام دا ^۱ .

هەروەھا (طبرانی) لە ڕیوایەتێکدا ئەمە ی زیاد کردووە :
ئەوجا لە بەری کردووە لەسەر بڵنگۆ پیغمبرہری خوا (ﷺ) م بینی پیوہی بوو ، هیچ شتیکی لەو جوانتر نەبوو ئەو پۆژە ، پاشان دای بە (اسامہ) و حکیم بە (اسامہ) وە بینی وتی : ئەی ئوسامہ ! ئەلیی کراسەکە ی (زی یەزن) ت لەبەر کردووە ؟
وتی : بەلی ، سویند بەخوا من لە ئەو باشترم و باوکیشم لە باوکی ئەو باشترە منیش چووم بو مەککە و بەقسەکانی ئوسامە سەرسام کردن .

" چاوتیری (قناعہ) ھۆکاری دەوڵەمەندبوونە "

حکیم ی کوپی حزام نمونە ی عیقفەت و قەناعەت و پەزامەند بوون بووہ بە بەشی خودا . ئەمەش ئاکامەکە ی بووہ ھۆی کرانەوہی دەرگای پۆزی و مال و سامان بەرپیدا .
لە زەھری یەوہ ، لە سعید و عروہ وە :

" پیغمبرہری خوا (ﷺ) پۆژی حنین بەشیکی لە غەنیمەدا بە حکیم ، ئەوہ بووہ کەم ی زانی بۆیە بۆی زیاد کرد ، وتی : ئەی پیغمبرہری خوا (ﷺ) ! کام بەشیان کە پیئت دام چاکتر بوو ؟

فەرمووی : " الاولی " ئەوہی یەکەمجار و پاشان فەرمووی :

(يا حکيم ان هذا المال خضرة حلوة ، فمن اخذه سخاوة نفس و حسن اكله بورك له فيه ، و من اخذ باستشراف نفس و سوء اكله ، لم يبارك له فيه و كان كالذي يأكل ولا يشبع)

^۱ - پیاوانی جی متمنەن : احمد (۲ / ۴۰۲ ، ۴۰۳) ، حاکم (۳ / ۴۸۳ ، ۴۸۵) و دەلیت صحیح الاسناد و زەھەبیش ھاوڕاپە پەرپاویز (سیر ۳ / ۴۶) .

واتە : ئەو حکیم ، ئەم ماله جوان و شیرینه . و هەرکەس بە دەرونیکی گوشادە وە هەریگریت و بەباشی و لە شتی چاکدا بەکاری بینی ئەوە لی پیروژ دەبیت ، وە هەرکەس بە دەرونیکی تەنگ (بە چاوی تیر نەبوون و بەرچاوی تەنگی) وەری بگریت و بەخرایی بە کاری بینی ، ئەوە لی موبارەکی نابێ ، وە وەک ئەو کەسە وایە کە هەر دەخوات و تیر نابیت .

حکیم وتی : ئەگەر لە تۆیش وەری گریت ؟

فەرمووی : (و منی) ئەگەر لە منیش وەری گرن .

وتی : دەو بەو کەسە تۆی بە هەق ناردوووە شەرت بێ لە دواي تۆ خیر لەکەس وەر نەگرم .

دەلیت : لە دواي ئەوە هیچ بەخشش (عطاء) و دەعوەتیکی نان خواردنی وەر نەگرت هەتا مرد . وە عمر (ﷺ) ئەیفەرموو : ئەو خواي گەورە شایەد بە بەسەر (حکیم) هەو کە من بانگی ئەکەم هەقی خۆی پی بدەم کەچی نایەوی . وە (حکیم) کە وەفاتی کرد یەکی بوو لە زۆر دەولەمەندەکانی قوریش^١ .

"بەرچاوتیری و سەخواوەتی"

لە هشامی کوپی عرووە لە باوکیهوه :

حکیم ی کوپ حزام لە جاهییدا سەد بەندەي ئازاد کردوووە و باری سەد حوشتی بەخشیووە ، کاتیکیش موسلمان بوو ، ئەوەندەي تری بەخشیووە و سەد بەندەي تریشی ئازاد کردوووە ، دەلیت : پرسیارم لە پیغەمبەري خوا (ﷺ) کرد ، وتم : ئەو پیغەمبەري خوا (ﷺ) ، ئایا ئەو کارە باشانەي لە جاهیەتدا ئەنجام داوێ ئەبێ بە چی ؟ (یان هیچ سودیکیان لە قیامەتدا بۆم هەیە ؟) ئەویش فەرمووی :

(اسلمت علی ماسلف لك من خير)^٢ واتە : تۆ بە هەموو چاکەکانی پیشووتەووە موسلمان بوویت - واتە بۆت حساب ئەکری ..

^١ - عبدالرزاق دەرەیناوە ، هەرودەها طبرانی (٣٠٧٨) .

^٢ - صحیح / زانایان هاو دەنگن لەسەری .

وه له (مصعب ی کوری ثابت) هوه ، ده‌لیت : سویند به‌خوا پیم گه‌یشت که حکیم ی کوری حزام پوژی عه‌ره‌فه هاتوو و سه‌د به‌نده و سه‌د سه‌ر حوشت و سه‌د مانگا و سه‌د سه‌ر مه‌ریشی له‌گه‌لدا بوو فه‌رمووی : هه‌موویان له پیناوی خوا ده‌به‌خشم^۱ ... هه‌روه‌ها هاتوو که (دارالندوه) ی به سه‌د هه‌زار فروشتوو . (ابن الزبیر) یش پیی وتوو : گه‌وره‌ی قوره‌یش جیگای پایه‌دار و به‌نرخ قوره‌یش ده‌فروشی ؟ وتی : مه‌زنانه‌تی و گه‌وره‌یی هه‌مووی رووی برازا و ته‌نها له خواترسان گه‌وره‌یی یه وه من داومه به خانوویه که به‌هه‌شت ، ئیوه شاهیدبن که‌وا نرخه‌که‌یم به‌خشیوه له پیناوی خوا^۲ ..

" کۆتایی یه‌کی کامه‌ران "

حکیم (رحمته‌الله) سالی (۵۴) وه‌فاتی کرد . له‌سه‌ره مه‌رگدا هاتنه سه‌ری ده‌یفه‌رموو : (لا اله الا الله قد کنت اخشاک ، و انا اليوم ارجوک) واته هیچ خودایه که نه جگه له (زاتی الله) ئه‌ی په‌روه‌ر دگار من ئه‌وسا لیت ده‌ترسام ، به‌لام ئیستا تکاکارتم ، پاشان گیانی سپارد ... ره‌زای خوای له‌سه‌ر بی .

^۱ - طبرانی ده‌ریه‌پناوه (۳۰۷۵) و فه‌رمووده‌ی (مرسل) ه .

^۲ - (حسن) ، طبرانی به نوو ئیسناد ده‌ری هیناوی یه‌کیکیان (حسن) ه المجمع به ژماره (۹ / ۳۸۴) .

۷۵ - عبدالله ی کورپی عمری کورپی عاص (ﷺ) "

" پیښه وای عابید "

کښه ؟

پیښه وای زانای خواپهرست ، عبدالله ی کورپی عمری کورپی عاص ... هاوہلی پیغمبر ی خوا (ﷺ) و کورپی هاوہلی .. پیش باوکی موسلمان بووه و چہندین کردوہی چاکه و باش و پیښه پایه داری له زانست و رفتهار دا هیه ، زانستیکی زوری له پیغمبر ی خوا وه (ﷺ) کو کردوہتوہ ، پاش سالی حوتی کوچی هیجره تی کردوہ و له هندی له غزاکاندا به شداری کردوہ .

وه به مؤلہ تی پیغمبر ی خوا (ﷺ) زور فرموده ی نووسیوه ، وه نه م رپیښدانه ی پیغمبر ی خوا (ﷺ) به عبدالله که فرموده کان بنووسیته وه پاش نه وه دیت که پیشتر نه وهی بو هاوہلان په سہند نه نه کرد که غیری قورانی لی و مرگرن و بنووسنه وه . پاشان دوا ی جیاوازی هاوہلان (ﷺ) هه موو هاوہنگ بوون له سہر پوا بوون و خوشویستنی نووسیته وه ، له بهر نه وهی نووسیته وه هوکاریکی گرنگی مانه وهی زانسته . پیشهوا (ذهبی) رهمه تی خوی لی بیت ، ده لیت : (دیاره ریگری کردنی پیغمبر ی خوا (ﷺ) له نووسینی غیری قوران له سہر تادا ، بو نه وه بوو هه موو کوششیک له سہر قوران کو بکریته وه و به تہنا قوران له باقی سوونه ته پیغمبر یه تیه کان جیا بکریته وه و تیکه ل بوون پوونه دات ، نه وه بوو پاش نه مانی نه وهی خو پاریزی یان لی ده کرد له نارونی و تیکه ل بوون پوون بوویه وه که قوران جیاوازه له قسه ی مروۃ و لیک ناچن ، مؤلہ تی نه وه درا که نه زانسته بنووسیته وه ، خوایش باشتر دزمانین ^۱ پیشهوا (ابن القیم) رهمه تی خوی له سہر بیت ، ده لیت :

(به صحیحی هاتووه له پیغمبر ی خواوه (ﷺ) که نه هی له نووسین کردووه و له دوا پیدا ریښه ی پیډراوه و (نسخ) ی فرموده ی نه هی کردنه که ی کردوہتوہ ، نه وه ته پیغمبر ی خوا (ﷺ) له غزای (فتح) دا فرموده تی : (اکتبوا لابی شاه) ... وه پاشان مؤلہ تی عبدالله ی کورپی عمری داوه فرموده کانی بنووسیته وه ، و کاتی

^۱ - بروانه / سیر اعلام النبلاء (۸۱ / ۲) .

وہ فاتی کردوہ نوسراوہ کانی لہ لا بووہ . و ناوی لینابوو (الصادقہ) و نگہ نہ می کردنہ کہ لہ دواتر بوایہ ، نووسراوہ کانی دہفوتاند و پیغمبر خواس (ﷺ) فرمانی بہ فہوتاندنی ہموو ئہو نووسراوانہ ئہ کرد کہ لہ غیری قورئان لینہوہ و ہرگیراون ، کہواتہ جیگیر کردن و نہفوتاندنیان بہ لگہیہ لہ سہر ئہوہی ئیجازہی نووسینی لہ دوا پیگری لی کردنیہوہ بووہ)^۱

" چاکہ کانی "

۱ - لہ عقبہی کوپی عامرہوہ (رضی اللہ عنہ) : پیغمبر خواس (ﷺ) فہرموویہ تی : " نعم اهل البيت ابو عبد الله و ام عبد الله و عبد الله " ^۲

واتہ : باشترین (اہل بیت) یان خانہوادہ - باوکی عبد اللہ و دایکی عبد اللہ و عبد اللہ یہ .

۲ - و لہ (عبد اللہ ی کوپی عہمری کوپی عاص) ہوہ ، دہلیت : پوژکیان لہ گہل پیغمبر خواس (ﷺ) لہ مالیان بووم فہرمووی : " ہلی تدری من معا فی الیت ؟ " واتہ : ئہزانی ئیستا کیماں لہم جیئہدا لہ گہلادیہ ؟

پرسیم : کی ، ئہی پیغمبر خواس (ﷺ) ؟

فہرمووی : جبریل ، سہلامی خوای لہ سہر بیٹ .

وتم : سہلام و پرحمہ تی خوات لہ سہر بی ئہی جبریل .

پیغمبر خواس (ﷺ) فہرمووی : " انہ قنرد علیک السلام " ^۳ جبریل ، وہلامی سہلامہ کہ تی دایہوہ ...

^۱ - تہذیب السنن (۵ / ۲۴۵) ی ابن القیم .

^۲ - پیاوانی جی متمانہن / احمد گیراویہ تیہوہ ، پروانہ / المجمع بہ ژمارہ (۱۵۹۰۲ ، ۱۵۹۰۳)

^۳ - دانہ پالہ کہی (حسن) ۵ / طبرانی گیراویہ تیہوہ ، پروانہ المجمع (۱۵۹۰۴) .

" پەرستشی "

له عبدالله ی کۆری عەمرەو ، دەلیت :

باوکم ئافرهتییکی قورەیشی بۆ مارە کردم ، ئەو بوو کاتی هاتە ژوورەو بۆلام ، دەبینم تاقەتیم نیه بچم بەدەوریدا ، بەهۆی ئەو کۆشش و وزە زۆرە ی کە لە پەرستشی وەك نوێژ و پۆژو بە کاری دینم .

پاشان عەمری کۆری عاص ی باوکی هات بۆلای بووکەکە ی و پرسى :
هاوسەرەکت چۆن دەبینی ؟

وتی : باشتەین پیاو ، یان باشتەین هاوسەر ، لەناو ئەو پیاوانەدا کە بە هیچ جۆری نەهاتوون بە دوری ئافرهتانیاندا و لییان نزیک نەبوونەتەو .

دەلیت : باوکیشم هات بۆم و لیم توورە بوو وتی : ئافرهتییکی خاوەن پلەو پایە ی قورەیشم بۆ مارە کردوی تا پشتی لی بکەیت و سارد و سەری لەگەڵیدا ؟

دەلیت : پاشان بەرهو لای پیغمبەری خوا (ﷺ) دەرچوو بۆ سکالا کردن لیم .
پیغمبەری خوا (ﷺ) ناردی بەدوامدا و فەرمووی :

" اتصوم النهار ؟ " بەپۆژوو دەبییت ؟

وتم : بەلی ...

فەرمووی : شەونویژ ئەکەیت ؟ " وتقوم الليل ؟ "

وتم : بەلی ..

فەرمووی : " و لکني اصوم و افطر ، و أصلي و انام ، و امس النساء فمن رغب عن سنتي

فليس مني "

واتە : بەلام من هەندى جار بە پۆژو دەبم و هەندى جاریش بە پۆژو نابم ، وە شەونویژیش دەکەم و دەشخەوم ، وە مافی خیزانەکانیشم دەدەم بەو ی خۆمیان لی دوورنەخەمەو ، هەر کەسیش لە سوننەتی من لابادات ئەو لە من نیه .

فەرمووی : " أقرأ القرآن في كل شهر " واتە : قورئان لە هەموو مانگیکدا خەتم

بکە ...

وتم : توانای لە وەزیاتم هیه .

فەرمووی : " فافراً في كل عشرة ايام " دە ی لە دە پۆژ جارێکدا خەتمی کە .

وتم : توانای زیاتر له وەشم ههیه . فهرمووی : " فأقرأ في كل ثلاث " دهی له ماوهی سی پۆژدا خهتسی که . و پاشان فهرمووی : " صم في كل شهر ثلاثة ايام " له ههر مانگیکدا سی پۆژ به پۆژوو به .

وتم : له وه زیاتریش ئه توانم .

دهلیت : بهردهوام پیغمبره خوا (ﷺ) له گهلمدا هات ، تا فهرمووی : " صم يوماً و افطر يوماً افضل الصيام ، و هو صيام اخي داوود " ^١

پۆژی نا پۆژی به پۆژوو به ، و نه وه باشتترین به پۆژوو بوونه و (داود) ی برایشم ههر بهو جۆره به پۆژوو ده بوو .

پاشان فهرمووی :

" فإن لكل عابد شرة ، و لكل شرة فترة ، فأما الى سنة و اما الى ندعة فمن كانت فترته الى سنة فقد اهتدى ، و من كانت فترته الى غير ذلك فقد هلك " ^٢

ههر عابیدی گورجوگۆلی و سههرگهرمی یهکی تیا به . و ههر سههرگهرمییه کیش یان خواستی کاتیکی تیا به مروژ له شی خاوه ، جا نهو ماوهیه یان بهرهو سوننه تی ده بات یان بهرهو بیدعه ، له بهر نه وه ههر که سی ماوهی و چان و سستی یه که ی بهرهو سوننه تی بهریت نه وه پینمونی کراوه ، و نه وه شی بهرهو بیدعه ی بهریت نه وه تیا چوه .

پیشه و اهه بهی رهحمه تی خوی له سههر بی ، دهلیت :

... که مترین پله کانی ریگری کردن نه وه یه که قورئان له که متر له سی پۆژدا خه تم

بکریت ، ههر که س نه وه بکات نه تی گه یشتوو و نه کاری پی کردوو .

خو نه گهر له ماوهی ههفته ییکدا دهوری قورئان بکاته وه و به سههری بکاته وه و

له سههری بهردهوام بی نه وه کاریکی باشه ، چونکه له راستیدا ناین ئاسانه و گران نیه .

سویند به خوا ههوت یهکی قورئان به سههر بکریته وه له کۆششی (قیام اللیل) یکدا

له گه ل پاریزگاری کردن له سوننه ته کانی پۆژانه و نوێژی چیشتنگا و (تحیه المسجد)

له کاتی چوون بو مزگه وتدا سههریاری زیکره کانی (مآثورات) و زیکره کانی پۆژانه و

شه وانه و له گه ل به دوا دا چوونی زانستیکی به سوود و خو سههرگهرمکردن پییه وه به

^١ - پیاوانی جی متمانه ن : احمد (المسند) دا (٢ / ١٥٨) .

^٢ - صحیح / ابی عاصم گیارویه تیه وه ، وه ابن جبان صبیح کهیدا برهانه : ظلال الجنة .

دلسوزی له بهر خوا ، هروڼه فەرمان کردن به چاکه و پښمونی کردنی نه شاره‌زا و بی ناگایان و تیگه‌یاندنیان و پږ لى بوونه‌وه و سهرزەنشست کردنی (فاسق) ان و نه‌وه جوړه‌شتانه ، له‌گه‌ل به جى هیندانی فەرزه‌کاندا (نه‌رکه‌کاندا) به ملکه‌چى و دلنیاىى و برى‌واى پته‌وه‌وه و خو‌پاراستن له‌گونه‌ه گه‌وره‌کان و زور دوعا کردن و داواى لیخو‌شبوون له‌خوا و راست بیژى و گه‌یاندنی په‌یوه‌ندى خزمايه‌تى و خو به‌که‌م زانین و دلسوزى له هه‌موو کاره‌کاندا ، نه‌مانه کارگه‌لیکى هره گه‌وره و مه‌زنن و له پله‌ی پاستر‌هوان و نه‌ولیاکانى خوايه و هه‌موو نه‌مانه‌ش داوا کراون .

و هر به‌نده‌یه‌کى خوا هه‌موو پوژیکى به خه‌تمى قورئان ته‌واو کات نه‌وه له ناینى راست و (حه‌نیف) لایداوه ، و له‌و قورئانه نه‌گه‌یشته‌وه و کارى پى نه‌کردوه که ده‌یخوینته‌وه ، وه نه‌م پیاوه مه‌زن و عابیده به‌ریزه - عبدالله کوپى عمر (ﷺ) کاتى چوو به سالداده‌یفرموو : - خوژگه نه‌و دهره‌فت و مؤله‌تانه‌ی پیغمبرى خوا (ﷺ) پى دابووم و بوى خسته‌م پرو قبولم بکرايه^۱ .

" زانستى (ﷺ) "

له ابى هریره‌وه (ﷺ) ده‌لئت : " هیچ کام له هاوه‌لانى پیغمبرى خوا(ﷺ) له من شاره‌زاتر نه‌بوون له فەرموده‌دا و هینده‌ی منیان له‌لاييت بیجگه له (عبدالله ی کوپى عمر) ، چونکه نه‌و ده‌ینووسیه‌وه و من نه‌مده‌نووسیه‌وه^۲ " وه له (عمرى کوپى شیبه) وه ، له باوکیه‌وه ، له باپیره‌وه - عبدالله ی کوپى عمر - (ﷺ) ، ده‌لئت : " پرسم له پیغمبرى خوا (ﷺ) نه‌ی پیغمبرى خوا(ﷺ) ! هر شتیکم له تووه بیست و گویم لیت بوو بینووسم ؟

فرمووى : (نعم) به‌لى ..

وتم : له‌کاتى پرزاهه‌ندى و توپه‌ییشدا ؟

^۱ - صحیح : بخارى (۴ / ۱۸۹ ، ۱۹۱) ، وه برپاوه : سیر اعلام النبلاء (۳ / ۸۴) .

^۲ - صحیح : بخارى (۱ / ۱۸۴) ، له (العلم دا بابى (کتابه العلم) .

فهرمووی : " نعم ، فابی لا اقول الا حقاً "¹

واته : به‌لی ، چونکه هیچ کات له‌هه‌ق زیاتر نالیم - له‌هه‌ق لانا‌ده‌م - .

" کریانی عبدالله و شتیک له‌ ئامۆژگاری "

له‌ عبدالله ی کورپی عه‌مری عاصه‌وه ، ده‌لیت : یه‌ک دلۆپ فرمسیک بریژم له‌ ترسی خوا ، له‌لام خۆشه‌ویسته‌ره‌ له‌وه‌ی هه‌زار دینار ببه‌خشم ² .

له‌ عبدالله ی کورپی ابی مولیکه‌وه‌ له‌ عبدالله کورپی عه‌مه‌روه ، ده‌لیت : " نه‌گه‌ر ته‌واو شاره‌زا بوونایه‌ نه‌وا نه‌وه‌نده‌ کړنووشتان نه‌برد تا پشتتان ده‌شکا ، نه‌وه‌نده‌ هاوارتان نه‌کرد تا ده‌نگتان ده‌بچرا ، که‌واته‌ بگرین ، نه‌گه‌ریش گریان‌تان نه‌هات هه‌ول ³ بده‌ن خۆتان بگریه‌نن .

" عبدالله (ﷺ) په‌شیمانە "

له‌ یه‌کی له‌ بۆنه‌کاندا ... عه‌مری کورپی عاص سکالای عبدالله ی کورپی له‌لای پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) کرد .. ئه‌ویش به‌ عبدالله ی فهرموو : " أطع اباک مادام حیا " گوێپه‌رایه‌لی باوکت به‌ هه‌تا به‌زیندویی بمی‌نیت .

پاشان پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) وه‌فاتی کردوو ... په‌وره‌وه‌ی ژیان تیپه‌ری و له‌کاتی شه‌ری (صفین) دا عبدالله ی کورپی عه‌مر له‌گه‌ل باوکیدا بوو له‌ سوپای (معاویه‌ دا (ﷺ) .. و ئاماده‌ی شه‌ر بوو به‌ بی ئه‌وه‌ی شمشیری بوه‌شینێ یان تیری به‌اویژیت ... معاویه‌ش پیی وت : جا بۆ چی هاتویی له‌گه‌لماندا ؟

¹ - صحیح : احمد (۲ / ۲۰۷) و ابن‌عبدالبر له‌ (جامع بیان العلم) (۸۹) .

² - بروانه‌ : صفة الصفوة (۱ / ۳۳۴) .

³ - بروانه‌ صفة الصفوة (۱ / ۳۳۴) .

وتی : " لەبەر ئەوەی باوکم جارێک سکالای منی کرد لە لای پیغمبەری خوا (ﷺ) و ئەویش فەرمووی : گوێڕایەڵی باوکت بە هەتا ماوە " ئیستاش من لەگەڵتاندام ، بەلام شەپ ناکەم ^۱ .

لەگەڵ ئەوەشدا .. ئەیفەرموو " ئاخر من چیمە بە (صفین) هەو ، چیمە بە کوشتاری کوسلمانان ، خۆزگا پیش بیست سال - یان دەسال - بەر لە ئەم شەپە من بمردمایە ، بەلام سویند بەخوا نەشمشیرم وەشانوووە و نەتیرم هاویشتوووە ^۲ .

" عبدالله (ﷺ) دەگری ! "

لە عیبیدی کۆری سعیدەووە ، لەگەڵ عبدالله کۆری عمر دا هاتە مزگەوت ی (مسجد الحرام) و کەعبەش سوتا بوو پاش کشانەوێ سوپای (حصینی کۆری نمیر) و بەرەدەکانی کەعبە هەلومریبوون . ئەو بوو عبدالله هەستا و دەستی بەگریان کرد و فرمیسک بەروومەتیدا ئەباری و پاشان وتی :

" ئەی خەلکینە ! سویند بە خوا ئەگەر ئەبی هریرە هەوایی ئەوێ پێ بدانیە کە ئیوە دەبنە بکوژی پیغمبەرە کەتان و سوتینەری مالی خوا ، ئەتانت : کەس لە ئەبی هریرە درۆزتر نیە ! ئەوا ئەو کارەتان کرد ، دە پۆل پۆل چاوەپێی توپەیی خوا بن بەسەرتاندا و دەبینن چۆن بە یەکتاندا دەدات "

" دەوڵەمەندی (ﷺ) "

قەیدی نیە بۆ کەسی لە خوا ترس ئەگەر دەوڵەمەندیش بییت ... وە هەندی لە پیشینانمان دەیانفەرموو : (ئەگەر هەزاران نەبوونایە بازگانیمان نە ئەکرد یان - کاسبیم نە ئەکرد -- " پێشەوا (ذهبی) رەحمەتی خۆی لەسەر بێ ، دەلیت : " عبدالله کیشیکی زۆر لە زێری میصری لە باوکیەو بە میرات بۆ مایەو . و لە هاوێلە زۆر

^۱ - دانەپالەکی (صحیح) ه / احمد له (المسند) ۲ / ۱۶۴ ، و ارنووط به (صحیح) دایناوہ سیر (۹۲ / ۳) .

^۲ - برپوانە : سیر اعلام النبلاء (۳ / ۹۲) .

دهوله‌مهنده‌كان بوو^۱. نووسر ده‌لیت : وه ئه‌م دهوله‌مهندي يه به‌ره‌می خه‌باته له پیناوی خوادا و به‌ره‌می ئه‌و زه‌وی یه ئازاد کراوانه‌یه که ئیسلام پی ی هه‌لده‌سا .

" ئه‌مه‌کداری بو په‌یمان‌کانی له کاتی وه‌فاتیدا "

له (هارونی کوپی رباب) هوه ، ده‌لیت : " کاتی عبدالله ی کوپی عمر که‌وته سه‌ره‌ مهرگ ، فرمووی : له راستیدا پیاویک هاتبووه خوازیینی کچه‌که‌م و منیش شیوه په‌یمانیکم پی دابوو که پیی بده‌م ، سویند به‌خوا نامه‌وی به‌سی یه‌کی دوپوویی یه‌وه به‌ خوی خۆم بگه‌م ، شایه‌ت بن که من کچه‌که‌م پی دا " ^۲

" وه‌فاتی "

یحیی کوپی بکیر ، ده‌لیت : عبدالله (ﷺ) له میصر وه‌فاتی کردووه و له ماله‌ بچوکه‌که‌یدا سپارده‌ کراوه‌ سالی (۶۵) ی کوچی .
ماموستا شعیب ی ئه‌رنه‌ئووط ده‌لیت : " ئه‌مه‌ راسته ، چونکه‌ کندی له کتییی (الولاء) (۶۴۵) چیروکی کوشتنی (الاکدر بن حمام) ی گیراوه‌ته‌وه که مروانی کوپی حه‌که‌م کوشتی ، کاتی هاته‌ میصر سالی (۶۵) ... ئه‌وته له (موسای کوپی علی کوپی رباح) هوه له باوکیه‌وه ، ده‌لیت : له‌به‌رده‌م ده‌رگای (مرواندا) وه‌ستا بووم کاتی (ئه‌کدر) یان هیئا .. و کوشتنی (ئه‌کدر) له نیوه‌ی دووه‌می (جمادی دووه‌می) سالی ۶۵ دا بوو ، هه‌ر ئه‌و پۆژه‌ش بوو عبدالله ی کوپی عه‌مری کوپی عاص وه‌فاتی کرد ، و به‌ هۆی هه‌لگیرسانی ئازاوه‌وه له‌لایه‌ن سه‌ربازه‌که‌انه‌وه دژی مه‌روان نه‌توانرا جه‌نازه‌که‌ی بیریتته‌ ده‌ره‌وه بو گو‌رستان ، له‌به‌ر ئه‌وه له ماله‌که‌یدا سپێردرا ^۳ " په‌زای خوی له‌سه‌ر بیٔ ...
به‌ ژیا‌نی ئه‌م هاوه‌له‌ به‌ریزه‌ به‌شی یه‌که‌می کتیبه‌که‌مان ته‌واو ده‌بی که تایبه‌ت بوو

به " که‌له‌ پیاوانیک له دهوری پیغمبه‌ری خوا (ﷺ) "

^۱ - بېروانه / سیر اعلام النبلاء (۲ / ۹۰) .

^۲ - بېروانه : صفة الصفوة (۱ / ۳۳۵) .

^۳ - په‌راویزی (سیر اعلام النبلاء) (۲ / ۹۴) .

به‌شې دووهم

" ژبانی ئافره‌تانی ده‌وری پیښه‌مېری خوا (ﷺ) "

پېشه‌کی :

سوپاس و ستایش بۆ پېروهر دگاری جیهانیان (ﷻ) و درود و سه‌لام له‌سهر
ئو که‌سه‌ی وه‌ك په‌حمه‌ت نی‌رراوه بۆ هه‌موو جیهان ، سه‌روهرمان (ﷺ) و بنه‌ماله و
یاره پاك و چاکه‌کانی و له‌سهر دیاری شوینکه‌وتوانی به چاکه هه‌تا پوژنی قیامه‌ت ...
له پاشان .. پاست نیه که ده‌وتریت ئافره‌ت له‌سهره‌تای ئیسلامدا له سیّ جار زیاتر
نه‌چووه‌ته ده‌روه ، له ناوسکی دایکیه‌وه بۆ دنیا و ، له مالی باوکیه‌وه بۆ مالی
هاوسه‌ره‌که‌ی و له مالی هاوسه‌ره‌که‌یه‌وه بۆ ناو گوږه‌که‌ی !!! به‌راستی ئه‌مه وته‌یه‌کی
هه‌لبه‌ستراوه .

هه‌روه‌ها ئه‌مه‌ش راست نیه که له‌سهر زاری خاتوو عائیشه (ﷺ) گوايه ده‌رباره‌ی
ئافره‌تان فه‌رموو‌یه‌تی : " مه‌هیلن له ژووره به‌رزه‌کاندا نی‌شته‌جیّ بن ، و فی‌ری نووسیان
مه‌که‌ن !!!! " به‌لکو پاستی ئه‌وه‌یه که ئافره‌ت له ژێر سی‌به‌ری ئه‌م ئایینه نه‌مه‌دا هه‌موو
مافه‌کانی خۆی و هرگرتووه و هاوبه‌شی ئه‌م نه‌ته‌وه‌ی کردووه له هیواو خه‌مه‌کانیشیدا ...
هر له ژێر سی‌به‌ری ئه‌م ئایینه مه‌زنه‌دا ئافره‌تانی تی‌کو‌شه‌ر و خواپه‌رست و
زانامان بینووه .. ئیسلام مافه‌کانی پاراستووه و ناموسی پاراستووه ، ئه‌وانه‌ش با‌به
کوشت چن که ئیدی‌عای ئه‌وه ئه‌که‌ن به درۆ که ئافره‌ت له سایه‌ی ئیسلامدا بالی بپراوه و
مافی خوراوه !!! له پو‌په‌ری ئه‌م لاپه‌رانه‌ی داهاتوودا له‌گه‌ل ئافره‌تانیکی نه‌مر و
باوه‌ردار و چاکه خواز و زانا و خه‌باتکار دا ده‌ژین .. هر ئه‌مانه‌ش خویان پاستترین
به‌لگه و پو‌وت‌ترین بوره‌نان له‌سهر گه‌وره‌یی ئه‌م ئایینه و نه‌مری بنه‌ماکانی .. به‌راستی
خودا هه‌میشه فه‌رمانی خۆی سه‌ر ده‌خات ..

سعد یوسف ابو عزیز

دانه‌ر

" ۱ - خدیجهی کچی خویلید (ﷺ) "

" باشتترین نافرتهانی جیهان "

دایکی نیمانداران و خانمی خانمانی هموو جیهان لهسهردهمی خویدا ، دایکی قاسم ، کچی خویلیدی کوپه ئهسهده ، خانمی قورهیشی ئهسهدی و دایکی مندالنهکانی پیغمبرهی خوا (ﷺ) و یهکهمین کهسه که باوهپی پیی هیناو بهراستی زانی .
پیشهوا ذهبی دهلیت :

چاکهکانی زۆرن ، یهکیکه له نافرته کاملهکان .. نافرتهیکی ژیر و پایهبرز و پاریزگاری پرزداره .. و له ئههلی بههشته .. پیغمبرهی خوا (ﷺ) ههمیشه باسی چاکهی خدیجهی دهکرد و چاکهی ئهمی دهبابهسهر هموو خیزانهکانی دیکهیدا ... ههر لهو پرزدارای یهی که ههیبوو لهلای پیغمبرهی خوا (ﷺ) ئهوه بوو که پیش ئهه هیچ نافرتهیکی نهخواستبوو ، و چهند منالیکی لپی بوو ، ههرگیزیش ژنی بهسهردا نههینا ... بهراستی خاتوو خدیجه باشتترین هاوپی و هاوهم بوو بو پیغمبرهی خوا (ﷺ) .. و له مالی خوئی پی دهبهخشی و پیغمبرهی خواش (ﷺ) بازگانی بو دهکرد .

" چاکهکانی "

۱ - له علی کوپی ابی تالیبهوه (ﷺ) دهفرمویت : گویم له پیغمبرهی خوا (ﷺ) بوو دهیفرموو : " خیر نسانها خدیجة بنت خویلید ، و خیر نسانها مریم بنت عمران " ^۱ واته : باشتترین نافرتهانی دنیا خدیجهی کچی خویلیده و باشتترین نافرتهانی دنیا مریمی کچی عمران ه .

۲ - وه له ئهئهسهوه ، پیغمبرهی خوا (ﷺ) ، دهفرموو : " حسبك من نساء العالمین مریم بنت عمران ، و خدیجة بنت خویلید ، و فاضمة بنت محمد و آسیة امرأة فرعون " ^۲ واته :

^۱ - صحیح : بخاری و مسلم گێراویانهتهوه .

^۲ - صحیح : صحیحی سوننهتهکانی ترمزی (۳۰۵۲) .

له نافرتهانی جبهان ، مريمی کچی عمران و خدیجهی کچی خویلید و فاتیمه‌ی کچی محمد و اسیای خیزانی فیرعه‌ونت به‌سه .

۳ - له ټبو هریره‌وه (ﷺ) فهرموویه‌تی :

حه‌زرتی جبریل (سه‌لامی خوای له‌سهر بی) هاته لای پیغه مبهري خوا (ﷺ) و فهرمووی : ټوه خدیجه‌یه وادیټ بولات و جامیکي به‌ده‌سته‌ویه که بریک پیخور و یان خواردنه‌وه‌ی پییه ، ټه‌گهر هاته لات سه‌لامی په‌روهرگار و سه‌لامی منی پی بگه‌ینه و مژده‌ی مالیکی له به‌هشت پی بده که به قامیش دروست کراوه و نه نازاری تیدا ده‌بینی و نه ماندویي^۱ .

" هاوسه‌گیری پیروز "

گه‌وره پياوان و سه‌روکه‌کانی مه‌ککه هه‌میشه له هه‌ولدا بوون خاتوو خه‌دیجه بخوانن ، به‌لام ټو په‌تی ده‌کردنه‌وه و به هیچ کامیان رازی نه‌بوو ، به‌لام ټوه‌ی ټو ده‌یویست و ده‌یخواست له گه‌وره‌ماندا پیغه مبهري خوا (ﷺ) ده‌یبینی‌ته‌وه ، لی‌ره‌دا ټوه‌ی له ناخ و ده‌رونی‌دا هه‌بوو ده‌رباره‌ی پیغه مبهري خوا (ﷺ) ناشکرای کرد بو هاوړیکه‌ی (نفیسه‌ی کچی منیه) . (نفیسه) ش چوږ بولای پیغه مبهري خوا (ﷺ) که ټو نافرته‌پاکه بخوانیټ (واته خاتوو خدیجه)^۲ و پیی وت : ټی (ﷺ) ۷ پیگری یه‌کت هیه بو هاوسه‌گیری ؟ فهرمووی : " ماییدی ما ازواج به " واته : هیچ له ده‌ستما نیه ژنی پی بینم : (واته مال و دارایم نیه مافی ژنه‌که‌ی پی بدهم) . وتی : ټی ټه‌گهر داوای ټوه‌ت لی نه‌کری و بانگیش بکریټ بولای جوانی و مال و شه‌رف و هاوشانی (کفائة) ، ټایا وه‌لام ناده‌یته‌وه ؟

فهرمووی : " فمن هی ؟ " ده‌ی ټوه کی یه ؟

وتی : خدیجه .

^۱ - صحیح / بخاری و مسلم گپړاویانه‌ته‌وه .

^۲ - خاتوو خدیجه نازناوی (الطاهره) ی له‌ناو نافرته‌که‌کانی مه‌ککه‌دا بی به‌خسراوه (سیر اعلام النبلاء)

۲ / ۱۱۱) ټوه بوو خاتوو خدیجه (ﷺ) پانزه سال له پیغه مبهري خوا (ﷺ) گه‌وره‌تر بوو ټو کاته پیغه مبهري خوا (ﷺ) ته‌منی بیست و پینج سال بوو .

فهرمووی : " و کیف لی بدنک ؟ " دهی چۆن ئەم کاره بکەم .

وتی : ئەمەیان دانای بۆ خۆم .

ئەویش فهرمووی : " فأنا أفعل " دەی باشه ئامادەم . نەفیسە گەڕایەوه بۆ لای خدیجە ی پاک و هەوایی سەرکەوتنی لە کارەکهیدا پێداو خێرا هەوایی پازی بوونی (ﷺ) ی پێ گەیاندا سەبارەت بە هاوسەرگیری یەکە . خاتوو خەدیجەش ناردی بە دوا (عەمری کۆری ئەسەد) ی مامیدا تاوەکو لە (ﷺ) ماری کات .. ئەوه بوو هات و پیغه مبهری خواش (ﷺ) لەگەڵ مالى عبدالمطلب هاتن بۆ داخواری خاتوو خدیجە ، ئەبو طالب و تاريکی لە (مجلس) هەدا دا ئەم چەند برگەیهی لی و مرده گرین : -

... دواتر ، ئەم برازایەم (محمدی کۆری عبدالله) لە شەرف و چاکی و پێزداریدا هیچ پیاویکی قورەیشی ناگاتی .. (ﷺ) کەسیکە پێی نیشان و کەسەکانی دەناسن .. لە راستیدا ئەو پەرەبەتی لە خەدیجە ی کچی خوەیلید هەیه و ئەویش بە هەمان شێوه ، وه هەرچەندە ماریی پیتان خۆشه ئەوه لەسەر من . پاشان مامی خدیجە (عمری کۆری ئەسەد) کە شێخیکی بەتەمەن بوو ، بە خۆشحالی یەوه پازی بوو ، وتی : " لە راستیدا (ﷺ) کەسیکی ئەوەندە پێزدارە رەت ناکرێتەوه و هەمووان بە ئاواتیەوهن^١ .

" هەلۆستیک جیی رۆژە "

لە عائیشەوه (ﷺ) دەفهرمویت :

یەکەمجار سەروش (وحی) لە پێی خەونی راستەقینەوه دابەزی بۆ پیغه مبهری خوا (ﷺ) ، هەر خەونیکی بدیایە هەروەك رۆژی روناك دەهاتەدی پاشان چۆلەوانیی لە لاخۆشەویست کرا و ئەوه بوو بە تەنها لە ئەشکەوتی (حمرا) دەمایەوه و پەرسشتی تیا دا دەکرد و چەندین شەو یەک لە دوا یەک تویشتووی بۆ ئامادە دەکرا و لەوی دەمایەوه بۆ پەرسشت ، تا لە پەرەقی بۆ هاتە خوارەوه لە کاتیکیدا لە ئەشکەوتی (حەرپا) دا بوو ، فریشتە ی بەرپز (جبریل) هاتە لای و پێی فهرموو : " بخوێنەوه " فهرمووی : " خوێندەوار نيم " ، فهرمووی : " فأخذني فغطني حتى بلغ مني الجهر ثم أرسلني ،

^١ - نساء مبشرات بالجنة (١ / ٢١ ، ٢٢) ماموستا / احمد خليل جمعه .

فقال: اقرأ، قلت: ما أنا بقاريء فأخذني فغطني الثانية حتى بلغ مني الجهد ثم أرسلني فقال: اقرأ، قلت: ما أنا بقاريء، فأخذني فغطني الثالثة حتى بلغ مني الجهد ثم أرسلني فقال: ﴿اقرأ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ﴾ (١) خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ (٢) ﴿سورة العلق﴾.

واته: دہرمووی: گرتمی و گوشیمی تا ماندووی کردم و دواوی بہری دام و فہرمووی: بخوینہ، گوتم: من خویندہ وارنیم: دیسان گوشیمیہوہ تا ماندووی کردم و بہری دامہوہ و فہرمووی: بخوینہ، وتم: خویندہ واریم نیہ، بؤ سییہم جاریش گوشیمیہوہ تاہکو ماندووی کردم و بہری دام و فہرمووی: ﴿اقرأ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ﴾ (١) خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ (٢) ﴿سورة العلق﴾.

ئوہبوو پیغمبرہی خوا (ﷺ) گہرایوہ و ہمووگیانی ہلدہلہرزی، تاگہیشتہ لای خدیجہ ی کچی خوہیلید و فہرمووی: "زملونی، زملونی" دامپوشن ئہوانیش دایان پؤشی تا ترسہکہی نہما پاشان بہ خاتوو خدیجہی فہرمو: ای خدیجہ مالی؟ "چیہم، خدیجہ؟" و ہوالہکہی بؤ گئیرایوہ پاشان فہرمووی: "لقد خشيت على نفسي" (بہراستی ترسام شتیکم بہسہر بیت).

خاتوو خدیجہ فہرمووی: نہخیر، مژدہت لی بیت، سویند بہخوا ہرگیز خوا تووشی بہلاو نا ئومیدیت ناکات، چونکہ تۆکہسیکیت پەيوہندی خزمیہتی بہ جی دہہینیت و سہر راست و راستگویت و تہحہمولی ہمووان دہکیت و ہاوکاری نہبووان ئہکیت و پریزی میوان ئہگریت ہہمیشہ لایہنگری ہہق دہکیت (واتہ ئو کارہی چاک و باش نہبوو بیت ئہنجامت نہداوہ).

ئینجا خاتوو خدیجہ دہست بہجی بردی بؤ لای (وہرہقہی کوپی نہوفہل) ی کوپہ مامی خدیجہ (ﷺ) کہ پیاویک بوو لہسہردہمی جاہلیدا بوو بووہ مہسیحی (گاور) و پہراوی عیبرانی دہنوسییوہ؟ و لہ ئینجیل شتگہلیکی نووسیہوہوہ و شیخیکی بہ تہمہن و نا بینا بوو.

خاتوو خدیجہ وتی: دہی کوپہ مام، گوئی لہ برازا کہت بگرہ! مہبہستی پیغمبرہی خوا بوو (ﷺ) وتی: دہی برازا چیت بینوہوہ؟ پیغمبرہی خوا (ﷺ)

١ - مانای نایہتہ کہ / ئہی محمد (ﷺ): بخوینہ بہناوی ئو پەرہر دگارتہوہ کہ ہہموو شتیکمی دروست کردوہ، ئادہمیزانی لہ چہند خانہیہکی ہہلواسراو دروست کردوہ.

ئەوێ بێنیبوی بۆی باس کرد ، (وەرەقە)ش پێی وت : بەراستی ئەمە هەر ئەو خاوەنی راز و نێهێنیە یە کە خودا بۆ سەر موسا ناردیە خوارەو ...

خۆزگە منیش پشکیکم لەو ئاینە بەردەکەوت (ئەمام تا ئەوکاتەی ئەو ئاینە دادەبەزێت)

خۆزگە کائەوکاتە نە ئەمردم کە ھۆزەکەت دەر بەدەرت دەکەن ، پیغه‌مبەری خوا (ﷺ)

پرسی : "اومخرجی ھم ؟ " مەگەر ھۆزەکەم کاری وائەکەن؟

وتی : بەلی ! ھەر پیاویک ئەم پەیامە ی تۆی ھێنابی دوژمنایەتی کراوە ... ئەگەر تا ئەوکاتە بە زیندووی بمانم ھەتا بتوانم سەرت دەخەم پاشان زۆری نەخایاند (وەرەقە)

وەفاتی کرد و (سروش)یش بۆ ماوێک نەھاتە خوارەو^١ .

ئای چەند گەورە یە ئەم بەخششە چاوەڕوانکراوە و چەند مەزنە ئەو نەرەحەتی و خەمانە ی لە پیناویدا تووشی پیغه‌مبەری ئازیز (ﷺ) دەبێت !

ھەلۆیستی خاتوو خەدیجە ی خێزانی (ﷺ) جوانترین ھەلۆیستە لە ئافره‌تیک چاوەڕوان بکریت ھەتا ھەتایە . بەراستی کاتی پیغه‌مبەری خوا (ﷺ) تووشی دلە پراوکی بوو ئەم ئارامی دەکردەو و کاتی ماندوو دەبوو ، دەیحەواندەو و چاکەکانی وەبیر دەھێنایەو و دلنایای دەکردەو کە کەسانی چاکەکاری وەک ئەو ھەرگیز ناوومێد ناکرێن و کاتی خوای پەروردگار ئاکار گەلیکی باش و خوازاوی لە کەسیکدا بەدی ھێنا دیارە کە دەیەوێت شایستە ی رێزدار کردن و چاکە کردن بێت لەگەڵیدا . بەم (بۆچونە) دروستە و بەم دلە پاکە یەو خاتوو خەدیجە بوو شایستە ی ئەوێ پەروردگاری جیھان بە پۆچی ئەمین (جبریل)دا سەلامی بۆ بنیڕیت^٢ .

" ئارامگری خدیجە "

بەراستی خاتوو خەدیجە نموونە یەکی جوانی ئارامگری نیشانداوە و سەرکەوتنی بەدەست ھێناوە لە ئەنجامی ئەو ئارامگری یە کە ھەیبوو لە یەکەمین ھەنگاوەکانی گەیانندی پەیامی پیغه‌مبەرایەتیدا (ﷺ) .

^١ - صحیح : بخاری و مسلم .

^٢ - السیرە / الغزالی (٩٢ - ٩٤) .

ئەو دەبوو پیغەمبەری خوا (ﷺ) ھەر دڵگراڤی و خەفەتیکى بېوايە لە ئەنجامى بېستنى وشەى ناشیرین و بەدرۆ زانینى و ڕەت کردنەوێ لەلایەن بى باوەرپانەو ، ئەو بوونى خاتوو خەدیجە ئەو خەمەى لادەبرد . خالى خاتوو خەدیجە لەگەڵ پیغەمبەری خوا (ﷺ) بەم شیوەیە بوو کە شاعیر دەلی :

وهي لانتني عن الحق صبراً
ودفاعاً عن خاتم الانبياء

كاتى پیغەمبەری خوا (ﷺ) بانگی ئىسلامى ئاشکرا کرد ، قورەیش پەيوەندى لەگەڵ بەنى ھاشم دابەری و بەو جوړە قەیرانەکان سەریان کیشا وگەرە بوون لە نیوان پەيامەکەى پیغەمبەری خوا (ﷺ) و سەركیشى بت پەرەستیدا کە لە سەركردەکانى قورەیشدا خوێ دەبینیوە عەقڵ لەو کەللە خالى و پوچەیاندا تىك چوو ، و شلەژا و ھۆشیان نەما و تەنھا لەبیری دەستدریژی و ستەم و چەوساندنەوێ بى دەسەلاتاندا بوون و دلە بەتالەکانیان لە ھەموو شتێک لەرزۆک بوو ، تەنھا لە خراپەکارى و بت پەرەستیدا نەبیت ، بەلام موسلمانان لە ئاست ئەمانەدا وینەى چیا خۆراگرى یان کرد . دایکمان خەدیجە بەردەوام بەدواى پیغەمبەری خواوە (ﷺ) بوو ، وری پى دەدا و ھاوبەشى ھەلگرتنى ئەو ئازار و ئەشکەنجانەى بوو کە لە ھۆزەکەییوە تووشى دەبوو ، بە دەرونیکی ئارام و خۆگەرەو ، بە چاوەری پاداشتی خوداوە .

تا خواى گەرە بریارى لەسەر لابردنى ئەم داپرانە تال و ستەمکارانەیی داو کۆتایى پێھینا ، کە بوو شمشیرێک لە گەردنى موسلمانە گەمارۆدراوەکاندا .

بەلى ئابلوو کۆتایى ھات ، ئەم ئافەرتە پاکەش بە ئەو پەرى سەركەوتوویی بەرھەمى ئارامى چینیوە تا لەگەڵ پیغەمبەری خوا (ﷺ) وەك خیزانیکی ئەمین و بەوفا ژيانى خوێ بەسەر بەریت^١ .

" چاکخواری دەسەن "

خاتوو خەدیجە نزیکەى چارەکە سەدەیک لە پەناى پیغەمبەری خوا (ﷺ) دا مایەو ، و لەو ماوەیە دا بەوفاترین و چاکترین خیزان بوو بۆ ھاوسەرەکەى وەك وتمان

^١ - نساء مبشرات بالجنه (١ / ٣٥ ، ٣٦) بەدەستکاری یەو .

هاوبەشی خوۆشی و ناخوۆشی بوو ، هەمیشە هەولێ پرمانەندی و خوۆشگوزەرائی ئەوی دەدا ، پێزی لە هەموو ئەوانە ئەگرت کە هاوسەرەکە ی خوۆشی دەویست . هەر لەو بەخشندە یانە ی لێی دەگێرنەو ئەمە بوو .

کاتی خەلکی توووشی وشکە سالی یەکە هاتن و دوا ی ئەوی هاوسەرگیری لەگەڵ پیغەمبەری خوا (ﷺ) کرد ... خاتوو (حەلیمە توسەعدیە) ی بەخیوکەری پیغەمبەری خوا (ﷺ) و شیردەری ، بەسەردان هات بۆ مالیان ، کاتی گەرایەو بەخووی و حوشتێک بۆ ئاوا بارکردن لەگەڵ چل سەرماڵاتدا لە مالی خدیجە (ﷺ) خواحافیزی لی کرا کە لە مال و سامانەکە ی خاتوو خەدیجە پێی بەخشا بوو .^۱

" خواحافیزی "

دوا ی ئەواو بوون و لا بردنی گەمارۆ ستەمکارانە کە خاتوو خەدیجە (ﷺ) زۆری ئەخایاند فەرمانی بە جیهینا و پۆحە پاکەکە ی بۆ ئاسمان بەرز بوویەو بۆلای پەروردگاری ... عروە دەلیت : خاتوو خەدیجە (ﷺ) سی سالی پیش هاجرەت وەفات ی کرد و لە (حەجون) بە خاک سپێردرا .

" ئەمەك و پیاوەلدا ن "

وەفات ی خاتوو خەدیجە ، شوینەواری لەسەر دەرونی پیغەمبەری خوا (ﷺ) دانا ... و هەمیشە لە بیریدا بوو ، وە ناوی لەسەر زاری بوو ، و هەموو ئەوانە ی خوۆش دەویست کە خەدیجە یان خوۆش دەویست وەرپێزی لەوانە ئەگرت کە پێزیان لە خەدیجە دەگرت .
خاتوو عائیشە ی دایکی ئیمانداران (ﷺ) دەلیت : جارێک پیغەمبەری خوا (ﷺ) باسی خەدیجە ی کرد ، منیش تێم خوپی (واتە خاتوو خەدیجە) وتم : پیرە ! و ئەو و ئەو ... هەرباسی ئەکەیت ، ئەوا خوا لەی باشتری پی داویت ...

^۱ - هەمان سەرچاوە (۱ / ۲۲) بە دەستکاری یەو .

ئەویش فەرمووی: " ما ابدلني الله خيرا منها ، لقد امنت بي حين كمر الناس ، و أشركتني في ماخا حين حرمني الناس ، و رزقني الله و لدها ، و حرمني و لدغيرها "

فەرمووی: نەخێر، خودا لە خەدیجە باشتەری پێ نەبەخشیوم، ئەو کاتی باوەڕی بە من هینا، خەڵکی بێ باوەڕ بوون و بەدرویان ئەخستەمەوه، وە ئەو لە کاتی کدا بەشداری پێ کردم لەمال و سامانییدا کە خەڵکی بێ بەشیان کرد بووم، وە خودا لە ئەو مندالی پێ بەخشیم و لە غەیری ئەو مندالی پێ نەدام "عائیشە دەلیت: منیش و تم سویند بەخوا لەمەودا هیچ گلهییت لی ناکەم هەرچەندە باسی بکهیت^١.

و ه جاریک پاش وەفاتی خەدیجە، ئافره‌تیکی بەسالاً چوو کەیه‌کی بوو لە هاوڕیکانی خەدیجە هات بۆلای پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ)، پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) زۆر بەباشی پیشوازی لی کرد و پێزی لی ناو عاباکە ی بۆراخست تا لەسەری دانیشیت و بەمەوام هەوال پرسی لی دەکرد، خەبەری چی یه و چی دەکات و ... بەم جوهره .. دوایی پاش ئەوه‌ی ئافره‌تەکە چوو دەرەوه عائیشە وتی: ئەم هەموو پیشوازی یه لەم پیرەژنە دەکەیت، پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) فەرمووی: (انها كانت تأتينا أيام زمان خديجة، و ان حسن العهد من الامان)^٢.

واته: ئەمە کەسیکە لە کاتی کدا خەدیجە لە ژياندا بوو، سەردانی ئەکردین، بەراستی پارێزگاری کردن لە پەیمان و هیشتنەوه‌ی پەيوه‌ندی باش، لە باوەڕەوه‌یه. وە لە صحیحی موسلیم دا هاتوو، لە عائیشەوه (ﷺ)، پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ئەگەر مەپێکی سەر بپریایه دەیفەرموو: (أرسلوها الى اصداقاء خديجة) بینێرن بۆ هاوڕیکانی خەدیجە.

منیش جاریک ئەوهم لی پرسی فەرمووی: (ان اأحب خبيها) بەراستی خوشەوێستانی خەدیجەم خوشدەوی. ئایا چ وەفایەک هەیه بگاتە ئەم وەفایه ... ژيان چەند جوانه لە سایه‌ی ئیسلامدا، بەلام زۆر کەس ئەمە نازانن.

^١ - احمد دهره‌تانی بۆ کربوه (٦ / ١١٧، ١١٨) (مجالد) ی تیا به کە لاواز و باقی پیاوانی

فەرموده‌کە پیاوانی جێ متمانه‌ن.

^٢ - حاکم پیاو به‌تی کربوه، به‌یه‌قیش (الشعب) دا.

" ۲ - فاتیمه کی کچی اسد (ﷺ) "

" پیغمبره کی خوا (ﷺ) له گوړه کهیدا پاکشاهه ، و به چاکه
باسی کردووه !! "

هاوړلی بهرېز فاتیمه کی کچی نه سده کی کوړی هشام کی کوړی عبدمناف کی هاشمی
دایکی علی کوړی ابی طالب (ﷺ) و خه سووی خاتوو (فاتیمه) کی کچی پیغمبره
خوا (ﷺ) . موسلمان بووه و یه کی بووه له کوچبره پیشینه کان و یه که مین هاشمیه که
هاشمی یه کی بوو بیت .

" پارېزگاری کردنی له پیغمبره کی خوا (ﷺ) "

کاتې عبدالمطلبی باپری پیغمبره کی خوا (ﷺ) ههستی بهوه کرد که نه جهلی
نزیك بووه ته وه ، نه بوتالیبی کوړی راسپارد که (محمدي کوړی عبدالله) کی برزای بگریته
خوی ، له وانه یه عبدالمطلب مه بهستی له وه بوو بیت که دهستی سوژ و نه مین له مالی
نه بوتالیب دایه و به تایبهت له لای (فاتیمه) کی خیزانی ، بو باش سرپرشتی کردنی
(ﷺ) . نه وه بوو فاتیمه (ﷺ) نه و پهری پارېزگاری لی کرد و له گهل هاوسره کهیدا
(ابو تالیب) چاودیری یان لی کرد و همیشه دهیبینی که نه و خواردنه کی (ﷺ) له گهل
منداله کانیدا به شداری له خواردنیدا ده کرد به بهر کهت بوو^۱ .

له راستیدا نه م خاتوونه چاودیری یه کی تایبهتی (ﷺ) کی ده کرد و جیاواز له
هموو منداله کانی !! نه وه تا له سیرمی (الحبیه ۱ / ۱۸۹) دا نووسره که ی باسی حالی
پیغمبره کی خوا (ﷺ) دهکات له مالی مامیدا و ده لیت : (منداله کانی مامی پیغمبره
خوا (ﷺ) که له خه وه لده سان پوه لیزکاو و سر و پرچ هه لپرسکاو و چاویان
ریپوقاوی بوو . به لام پیغمبره کی خوا (ﷺ) کاتې له خه وه لده سا دم و چاوی
په ونه کی ددها و چاوی پر له کل بوو .

^۱ - نساء مبشرات بالجنة (۱ / ۵۹) .

" وهفای پیغمه بهری خوا (ﷺ) له کاتی مردنی (فایمه) دا (ﷺ) "

له نه نه سی کوپی مالیکه وه ، ده لیت : کاتی فایمه ی کچی نه سه دی دایکی عه لی (ﷺ) وه فاتی کرد ، پیغمه بهری خوا (ﷺ) چوه ژوره وه بۆلای و له لای سه ری وه دانیش و فهرمووی :

" رحمت الله يا امي ، كنت بعد امي تجوعين و تشبعين ، و تعرين و تكسين و تمنعين نفسك طيبا و تطعميني ، تريدین بذلك و حه الله و الدار الاخرة "

واته : په حمه تی خوات لی بیت دایه ، له پاش دایکم تۆ خۆت برسی ده کردو منت تیر ده کرد ، تۆ خۆت بی بهرگ بووی ، به لام هه میشه من پوشر او بووم ، هه موو خواردنیکی باشت له خۆت حه رام ده کرد و ده رخوا ردی منت ده دا ، هه موو نه مانه ش له بهر خاتر خوا و روژی دوا یی .

پاشان فه رمانی کرد که سی جار بشۆرد ری ، نه و جا که نه و ناوه ی کافوری تیا بوو گه یشت ، پیغمه بهری خوا (ﷺ) به دهستی خۆی کردی به سه ری دا و کراسه که ی خۆی دا که ند و کرده یه بهری فایمه (ﷺ) و به و (بورده)^۱ ش به سه ر شانی وه بوو کفنی کرد ، پاشان ئوسامه ی کوپی زهید و نه بی نه یوبی نه نصاری و عومه ری کوپی خه تاب و غولامیکی بانگ کرد بو گوپ هه لکه ندن ، نه وانیش گوپه که یان هه لکه ند ، تا گه یشته گوپچه که (اللحد) که پیغمه بهری خوا (ﷺ) خۆی هه لکه ندو به دهستی خۆی خۆ له که ی لا برد و کاتی لی بو وه له ناویدا راکشا و فه رمووی : " الله اندي يحيي ويميت ، وهو حي لا يموت ، اغفر لامي فاطمة بنت اسد ، ولقنها محتها ، ووسع عليها مدخلها ، بحق نبيك و الانبياء ان الذين قبلي فانك ارحم الراحمين " .

واته : " نه ی نه و خودایه ی که دروستکرا وه کان ده ژینیت و ده یانمرینیت وه خۆی هه رگیز نامریت ، له دایکم فایمه ی کچی اسد خوشبه و زمانی پاراو که بو پرسیاره کانی گوپ ، و گوپه که ی بو فراوانکه به هه قی پیغمه بهر ه که ت و نه و پیغمه بهرانه ی پیش من هاتوون . چونکه به راستی تۆ به بهر زهییترین که سی " .

^۱ - بورده : جلوه رگینی خه تداره - یان پو شاکیکی خوری به ده پیچریت له خۆ وه بو سه رما .

پاشان چوار جار تکبیری لەسەر کرد و دواتر لەگەڵ عەباس و ئەبوبەکرى صدیق دا (ﷺ) خستیانە ناو گۆرەکهو^١.

وہ لە ئیبنو عەباسەوہ ، دەلیت :

کاتی فاتیمةى دایکى على (ﷺ) وەفاتی کرد ، پیغه مبهرى خوا (ﷺ) کراسەکهى خۆى لەبەر کرد و لەگەڵیدا لەناو گۆرەکهیدا پاکشا ، وتیان : ئەى پیغه مبهرى خوا (ﷺ) پیشتر ئەمەمان لە تۆ نەدیوه ! فەرمووی : " انه لم یکن احد بعد ابی طالب أبی منها ، انما البستها قمیصی لتکسى من حل الجنة و اضطجعت معها لیهوّن علیها " .

واتە : لە راستیدا لە پاش ئەبى تالب هیچ کەس هیندەى ئەم چاکەى بۆم نەبووہ وە بۆیە کراسەکهى خۆم لەبەر کرد تاوەکو لە جل و بەرگی بەهەشت بپوشی و بۆیە لەگەڵیدا لە گۆرەکهیدا پاکشام تاوەکو ناپەهەتی گۆر لەسەرى سووک بى . پەزای خوا لەسەر فاتیمةى کچی ئەسەد بیّت ..

^١ - هیثمى دەلیت : طبرانى له (الکبیردو الاوسط) گێڕاویەتیەوہ و لەناو یاندا پوحى و کوپی صلاح و ثقە ی کوپی حبان و حاکم هەیه ، لاوازی یەکی تیایە باقیەکیان جی متمانەن و پیاوانى (الصحیح) ن المجمع بە ژمارە (١٥٣٩٩) .

^٢ - هیثمى دەلیت : له (المجمع) (٢٥٧ / ٩) دا طبرانى له (الاوسط) دا گێڕاویەتیەوہ و تیایدا سەعدانی کوپی وەلیدی السابری هەیه کە نامسیوہ ، جگە لەو هەموو پیاوانى تری فەرموودە کە جی متمانەن .

" ۳ - (فاطمە) ەس کچی پیغەمبەرەس خوا (ﷺ) "

" ئەو ەس نازاری بدات . نازاری مە دەدات "

فەرمودە ی پیرۆز

خانمی نافرەتانی جیهان لەسەر دەمی خۆیدا و خانمێکی ناوخیزانی پیغەمبەراییەتی و لایەنی ھەلبژێراو و لەلایەن خوداوە ، (دایکی باوکی)^۱ و کچی گەورە ی دراوستکراوان ، پیغەمبەری خوا (ﷺ) و دایکی ھەردوو (حسنین) . ماوہیەکی کەم پیش دابەزینی سروش (وحی) و پیغەمبەراییەتی لە دایک بوو .

علی کوڕی ابی تالیب (ﷺ) لە مانگی (ذي الحجة) یان پیش ئەو مانگە و لە سالی (۲) ی کوچیدا و دوا ی جەنگی بەدر مارە ی کردوو .

ئەبن عبدالبر ، دەلیت :

پاش جەنگی ئوحد گواستیەو ، نووسەر دەلیت : بەلام ئەمە ناگونجی ، چونکە علی ھەرۆک لە (صحیحین) دا ھاوو ، پیش جەنگی بەدر و ویستویەتی فاتیمە بگوازیتەو .

پیغەمبەری خوا (ﷺ) خوشی دەویست و پیزی دەگرت و بەبینینی دلخۆش دەبوو . چاکەکانی خاتوو فاتیمە زۆر زۆرن ، ئەو خانمێکی بە ئارام و دیندار و چاکە خواز و پارێزکار و کەسیکی پەسەند کار (قانع) بوو ، و سوپاسگوزاری پەرۆردگاری بوو .

و ە پیغەمبەری خوا (ﷺ) کاتی بیستی کە ئەبالحەسەن دەیهوی کچی ئەبی جەھلی بەسەردا بینیت ، تورە بوو . فەرمووی : " و الله لا یتجمع بنت نبي الله و بنت عدو الله ، و اما فاطمة بضعة مني ، یریني ماراها ، و یؤذيني ما اذاها "^۲

واتە : سویند بەخوا نابێ کچی پیغەمبەری خوا (ﷺ) و کچی دوزمنی خوا پیکەو کۆ بکرنەو ، فاتیمە پارچەیکە لە من و ھەرشتی نیگەرانی بکات منیش نیگەرانی دەکات ، و ە ھەرشتی نازاری بدات ، منیش نازار دەدات .

^۱ - لە (اصابه) لاپەرە (۱۳ ، ۷۱) ھاوو خاتو فاتیمە نازناوی (ام ابیها) ی لی نرا بوو .

^۲ - صحیح : بخاری دەرھیتانی بۆ کردوو (۷ / ۶۷ ، ۶۸) و مسلم (۲۴۴۹) .

(علی) ش (ﷺ) وازی له داخواری یه که هیئا له بهر دلی (فاطمه) و هرگز
ژنی به سهردا نه هیئا و هروده ها له نافرمانه ش له غزاکاندا به دیل گیران و دابه ش
ده کران به سهر جه نگا و مراندا ، له وانه شی نه هیئا یه لای خوئی ، به لام پاش وه فاتی
(فاطمه) ژنیشی هیئا و که نیزه کیشی هه بوو (ﷺ) .

" چاکه کانی "

۱ - عائشه (ﷺ) ده فرمویت : -

جاریک فاطمه هات بۆلای پیغمبره خا (ﷺ) ته و او هاوشیوهی پیغمبره
خا (ﷺ) پئی ده کرد ، ئه ویش هه لسا یه وه و فرمووی : " مرحبا باینی " واته : سلاو له
کچه که م ...

۲ - له ئوم سه له مه وه (ﷺ) پیغمبره خا (ﷺ) بهرگیکی دابه سهر هه ریه که
له حه سه ن و حسین و علی و فاطمه دا و فرمووی : " اللهم هؤلاء ، اهل بيتي و خاصتي ، اذهب
عنهم الرجس و طهرهم تطهیرا " ۲

واته : ئه ی خوا ی په روه ردگار ... ئه مانه خانه واده ی من و خوشه یستانی من
ده سا به پاکی بیانیه له روه و ریگه مه ده پیسی توخنیان بکه ویت .
ئوم سه له مه ش فرمووی : منیشیان له گه له ، ئه ی پیغمبره خا (ﷺ) ؟
فرمووی " انک علی خیر " ۳ تۆیش له سهر پئی چاکه ییت . .

۳ - له ئه بی سه عیده وه ، ده لیت : پیغمبره خا (ﷺ) فرمویه تی : " لا یغضنا
اهل البيت احد ، الا ادخله الله النار " ۴ واته : هه رکه س ئیمه (واته : خانه واده ی
پیغمبره یه تی) توپه بکات و رقابه رییان له گه لدا بکات ، ئه وه بی گومان خوا ده یخاته
ئاگره وه .

۱ - صحیح : ابو داود له (۵۲۱۷) ترمزی (۵۲۱۷) گێروایانه ته وه بنچینه که شی له (صحیح) دا هه یه .

۲ - صحیح به شاهده کانی وه : صحیحه کانی ترمزی (۳۰۲۸) .

۳ - صحیح به شاهیده کانی وه ، صحیحی سونه ته کانی ترمزی (۲۰۲۸) .

۴ - حاکم دهره یانی بۆ کردوه (۲ / ۱۵۰) ده لیت ئیسناده که ی صحیح زه هه بیش چه سپاندویه تی .

٤ - له عانیشه‌وه (ﷺ) ده‌فرموی : هیچ که‌سیکم نه‌دیوه هینده‌ی فاتیمه شیوه‌ی قسه‌کردن و ئاخاوتنی له قسه‌کردن و ئاخاوتنی پیغمه‌بهری خوا (ﷺ) بکات . وه همر کاتی فاتیمه بهاتایه به‌ژوردا ، پیغمه‌بهری خوا (ﷺ) له‌بهری هه‌لده‌سایه‌وه و ماچی ده‌کرد و به‌خیر هاتنی لی ده‌کرد فاتیمه‌ش به‌هه‌مان شیوه‌ی ده‌کرد بو پیغمه‌بهری خوا (ﷺ)^١ .

" پێش‌ره‌وی ئافره‌تانی خه‌باتکار "

خه‌باتی فاتیمه (ﷺ) همر له‌گه‌ل سه‌ره‌تای بانگی خوادا ده‌ستی پی کرد ، له‌وکاته‌وه که باوکی به‌ریزی (ﷺ) ئازار و ئه‌شکه‌نجه‌یه‌کی وه‌های ده‌چه‌شت که شاخه‌کان توانای هه‌لگرتنی وه‌ها ئازاریکیان نه‌بوو .

" له‌یه‌کی له‌ دانیشتنه‌ بته‌په‌رستی یه‌ به‌دپه‌روشتی یه‌کانی بی باوه‌پراندا (عه‌قه‌به‌ی کوپری معیط) گوئی له‌ چه‌ند که‌سی له‌ گه‌وج و بی می‌شکه‌کانی قوره‌یش بوو ، وتیان ، کی ئهم (سلا)^٢ یه‌ ده‌بات و ده‌یخاته‌ سه‌ر پشتی پیغمه‌بهری خوا (ﷺ) له‌ کاتی کړن‌و‌وش بردنیدا .. ؟!

ئه‌وه‌بوو عه‌قه‌به ، خوا سه‌ر شو‌ری کات خو‌ی به‌خشی (تبرع) کرد بو ئه‌و کاره‌ نزم و ئه‌و ئاره‌زووه‌ سووکه‌یان ، وتی : من ئه‌وه ئه‌که‌م ، خیرا چوو هه‌لیگرت و خسته‌یه سه‌ر پشتی پیغمه‌بهری خوا (ﷺ) له‌ کاتی سو‌جده‌دا ... سه‌ره‌رمان له‌ کړن‌و‌وشدا مایه‌وه تا هه‌واله‌که‌ گه‌یشته (فاتیمه) و خیرا هات پی‌سیه‌کانی له‌سه‌ر پشتی پی‌روزی لابرد و جیگا‌که‌ی شو‌رد .

هه‌روه‌ها له‌ غه‌زای ئو‌حو‌دا کاتی بینی وا دهم و چاوی پیغمه‌بهری خوا (ﷺ) خوینی لی ده‌تکی .. خیرا چوو بو‌لای و باوه‌شی پیا‌کرد و ده‌ستی کرد به‌ سه‌رینی

^١ - ئیسناده‌که‌ی (حسن) ه / ابو داوود و حاکم ده‌ره‌ینانیان بو کربوه (٣ / ١٥٤) زه‌هه‌بیش رای له‌سه‌ره‌تی و ده‌لیت صحیحه .

^٢ - سلا / ئه‌و پی‌سی یه‌ به‌ که‌ له‌گه‌ل بچ‌وو‌وی خوش‌تردا د‌یت‌ه‌ ده‌روه‌ وه‌ك ئه‌وه‌ل من‌دالی ئافره‌ت ، و پی‌سی و خو‌ینیکی زۆری پی‌وه‌یه .

خویننه که به دهم و چاوی پیغه مبهری خواوه (ﷺ) ، ئه ویش (ﷺ) دهیغرموو : " اشد غضب الله علی قوم دموا و جه رسول الله " ^۱

واته : تووره ی و خه شمی خودا تونده له سهر که سانیك دهم و چاوی پیغه مبهری خوا (ﷺ) خویناوی بکه ن .. ههروه ها (فاتیمه) (ﷺ) له جهنگه کانی خه ندهق و خه یبهر و ئازاد کردنی مه که که دا به شداری کردوه .

" کاتی باوکی به پیزی وهفات دهکات "

له عایشه وه (ﷺ) ده فهرمو ی : -

ئیمه وهك خیزانه کانی پیغه مبهری خوا (ﷺ) له لای مابوینه وه و هیچ کاممان به جیمان نه ده هیشت ، فاتیمه هات و به جوړیک پیی ده کرد دهقا و دهق وهك پیکردنی پیغه مبهری خوا (ﷺ) ، ئه وه بوو کاتی پیغه مبهری خوا (ﷺ) بینیی ... سلاوی لی کرد و فهرمووی : " سلاو له که که هم "

پاشان له لای راستی خو ی یان لای چه پی خو ی داینیشاند ، پاشان به نه ینی شتیکی دا به گو یی (فاتیمه) دا ، ئه ویش دهستی به گریان کرد ، پاشتر شتیکی دیکه ی دا به گو ییدا نه مجاره پیکه نی . ئه وه بوو کاتی فاتیمه (ﷺ) هه لسا ، پرسیم : پیغه مبهری خوا (ﷺ) تو ی جیا کرده وه و نه ینی خو ی لا درکاندی ، له کاتی که دا دهگریایت ، سویندت ده دهم پیم بل ی بوچی پیکه نیت و بوچی گریایت ؟ فاتیمه وتی : ئه وه من نیم نه ینی پیغه مبهری خوا (ﷺ) بدرکینم پاش ئه وه ی وهفاتی کرد ، دووباره لی م پرس ی وتم : سویندت ده دهم ئه گهر پی م نه لییت ئه و پوژه بوچی گریایت و بوچی پیکه نیت ؟

ئه و جا وتی : به لام ئیستا باشه پیت ده لیم ، له جاری یه که مدا پی می فهرموو : " ان جبریل کان یعارضه بالقرآن کل سنة مرة ، و انه عارضنی العام فی هذه السنة مرتین ، و انی لا أحسب ذلك الا عند اقتراب أحلی فاتقی الله و اصبری ، فنعم السلف لك انا "

^۱ - بیهقی گپرایه وه له (دلائل النبوه) دا (۲ / ۲۸۲) .

واته : جاران جو بربیل سالی جاریک دوری قورئانی پی دهردمه‌وه ، به‌لام
ئهمسال دوو جار ئه‌وکاره‌ی کرد ، ئهمه به‌وه تیده‌گه‌م که‌وا ئه‌جه‌لم نزیک بوو ته‌وه ..
تویش له خوا ترس به‌و ئارامگره ، چونکه من باشترین پیشینه‌م (سلف) بو تو ..
ده‌لی : منیش گریام ، ئه‌ویش کاتی منی بینی ناره‌حت بووم فرمووی : " أما
ترضین ان تكونی سیده نساء العالمین ، او سیده نساء هذه الامة ؟ "

واته : ئایا پزنی ده‌بی که ببیت به خانمی هه‌موو ئافره‌تانی جیهان یان ببیت به
گه‌ره‌ی هه‌موو ئافره‌تانی ئهم ئوممه‌ته ؟
ده‌لیت : منیش پیکنیم ^۱ .

کاتی پیغمبره‌ی خوا (ﷺ) وه‌فاتی کرد ، فاتیمه (ﷺ) زور ناره‌حت بوو ..
ده‌گریا و ئه‌یفه‌رمو : ئای بابه‌گیان ! به‌سه‌ر جبریل دا بو وه‌فاتی ده‌گرین (یان سه‌ره
خوشی له جبریل ده‌که‌ین) (الی جبریل ننعاه) .. ئای بابه‌گیان ! وه‌لامی بانگی
په‌روردگارت دایه‌وه ! ئای بابه‌گیان ! به‌هه‌شتی فیرده‌وس جیگاته .
وه پاش به‌خاک سپاردنی پیغمبره‌ی ئازیز (ﷺ) ، فاتیمه (ﷺ) فرمووی :
ئهی ئه‌وانه‌ی هاوده‌می پیغمبره‌ی خوا (ﷺ) بوون چون دلتان دی خولی به‌سه‌ردا
بکه‌ن ^۲ .

فاتیمه (ﷺ) پاش پینج مانگ یان نزیک پینج مانگ له دوا‌ی وه‌فاتی پیغمبره‌ی
خوا (ﷺ) وه‌فاتی کرد له ته‌منی (۲۵) سالی‌دا و زور که‌سیش ده‌لین که (۲۹) سال
زیاده ، به‌لام یه‌که‌میان راستتره ^۳ .

ئهمه‌بی فاتیمه له‌گه‌ل هاوسه‌ره‌که‌یدا :
له (الشعبی) یه‌ره ، ده‌لیت : کاتی (فاطمة) نه‌خوش که‌وت ، ئه‌بویه‌کر (ﷺ) هات
و مؤله‌تی هاتنه ژوره‌وه‌ی وه‌رگرت ، علی فرمووی : ئهی فاتیمه ئهمه (ئه‌بویه‌کره)
ده‌یه‌وی بتبینیت ، فاتیمه‌ش (ﷺ) فرمووی : پیت خوشه‌ بیته ژوره‌وه ؟
(علی) ش فرمووی : به‌لی ..

^۱ - صحیح / بخاری و مسلم گیراویانه‌ته‌وه .

^۲ - صحیح / بخاری له صحیحه‌که‌یدا ده‌ره‌یتانی بو کردوه (۸ / ۱۱۲)

^۳ - سیر اعلام النبلاء (۲ / ۱۲۲) .

ذهبی ، دهلیت :

فاتیمه (ﷺ) به پیتی سوننهت هه‌لس و کهوتی ده‌کرد و به‌ره‌زانه‌ندی
هاوسهرکه‌ی نه‌بوایه مۆله‌تی هاتنه ژووره‌وی که‌سی نه‌ده‌دا بۆ مائی می‌رده‌که‌ی . با
خه‌لیفه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوایش بی‌ت (ﷺ) .

نوسهر ده‌لیت : داخۆ ئه‌م ئه‌ده‌ب و په‌وشته ئیسلامی یه به‌رزه له‌م سهرده‌مه‌ماندا
له‌ کوی یه .. که مائی زۆریک له‌ موسلمانان بووه‌ته پشیوی ئه‌خلاق و پرێز و که‌رامه‌تی
تیادا نه‌ماوه و ناموس پیشیل کراوه . " په‌زای خوا له‌سهر فاتیمه "

" ٤ - نوم عماره (ﷺ) "

" له خه باتدا دهستی پهری !!! "

نوم عماره کی ږه ؟

نوم خاتونه بهرین و ټیځو شهره (نسیبه کی کچی کعب) ی نه نصاری خه زره جی ږه (ﷺ) براکھی (عبدالله ی کوږی که عب مازنی ږه) که ږه کی که له وانه ی به شداری جهنگی به دریان کردوه . هره وها (عبدالرحمن) ی برای له وانه بوو که هه میسه چاو به فرمیسک بوو له ترسی په رومردگاری . نوم عماره له شهوی عهقه بهدا به شدار بووه ، هره وها له نوحود و حوده ییبه و (حنین) و (یمامه) دا به شدار بووه ، نافرمتی کی ټیځو شه بووه و له شهر دا کار گه لیکي نه نجامد او و هره وک له جیهاد دا دهستی پراوه .

دکتور محمود عماره ، ده لیت :

" نه و سا نافرمتانی موسلمان به و شیوه یه بوون .. نه و کاته ی دنیای موسلمانان بهرو پیش ده چوو .. نافرمت ژیری دروست و جهسته ی سه لامهت و پای په سه ندی هه بوو ، به لام پاش نه وانه ، نه و دیه ک شوینی گرتوونه ته وه له نافرمتان که جوانکاری یه کان دهم و چاویانی ټیک داوه و ناو سک و گه ده ی پر کردوون له کپسول و حبه ی هاورده کرا و جهسته و میشکی خوی به شتی بی بایه خ لاواز کردوه دهر نه نجامه که شی . جهسته یه کی بی هیژ ... و ژیری یه کی نه ماو که جگه له پاشماوه ی دهمارگه لیکي شله ژاو نه بی که هه رگیز به رگه ی دل پراوکی ناگری هیچی بونه ماوه ... دواتریش نه نه توانی هه لسی به په رومرده کردنی کی دروست بو نه وه کانی ، نه نه توانی هاوسه ریکي باش بیت . "

نه فسانه ی خه بات : خاتو نسیبه له گهل هاوسه رکه ی (غه زیبه ی کوږی عه مر) و هه ردو کوږه که یدا به شداری نوحود یان کردوه ، له و شهر دا بو ناودان به جه نگاومره کان چوو بوو ، کونده یه کی پی بوو دهیگیرا و له گهل نه و ه شد ا شهریشی ده کرد و له دوانزه لوه بریندار کرا .

١ - سیر اعلام النبلاء (٢ / ٢٧٨) .

٢ - تاملات فی السیره النبویه (١٨٠) .

پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) دهیغهرموو : (لَمَقَامِ سَبِيَّةٍ سَتَ كَعْبِ الْيَوْمِ ، أَيُّ يَوْمٍ أَحَدٌ ، خَيْرٌ مِنْ مَقَامِ فُلَانٍ وَ فُلَانٍ) .

واته : جیگای نووسه‌یبه‌ی کچی کعب له‌م پۆژهدا ، واته له پۆژی ئوحوودا ، له جیگای فلان و فلان باشته . .

لهو پۆژهدا نووسیه (ﷺ) به توند ترین شیوه ده‌جەنگاو ، جله‌کانی به‌که‌مه‌ریه‌وه توند کردبوو تا سیازده جار بریندار کرا .

خه‌مه‌ری کوپی سه‌عیدی مازنی ، باسی نه‌نکی ده‌کرد که له ئوحوودا به‌شداری کرد بوو ، بۆی گیرابوووه وه که (چاوی به ئبنو قومیئه کهوت که به‌شمشیر ده‌یدا له ده‌ماری ملی نووسیه (ﷺ) که ئه‌مه گه‌وره‌ترین برینی بوو ، یه‌ک سالی ته‌واو تیماری ده‌کرد ، پاشان بانگه‌وازی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) هاواری کرد بچن بۆ لای (حمراء الاسد) هوه .

نوسه‌یبه‌ش جله‌کانی توند کرده‌وه و هه‌رچه‌ندی ده‌کرد خوینی برینه‌که‌ی نه‌ده‌گیرسایه‌وه ، په‌زای خوای لی بیت^۱ .
ئوم عماره ده‌لیت :

پۆژی ئوحوود بینیم پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) به‌ته‌نها ماوه و چه‌ند که‌سیکی که‌م نه‌بی له‌ دهوری بوون که ژماره‌یان له ده‌که‌س تیپه‌ری نه‌ئه‌کرد . من و کوپه‌کانم و هاوسه‌ره‌که‌م له‌ ده‌روبه‌ری ماینه‌وه و پارێزگاریمان لی ده‌کرد له‌ کاتی‌کدا خه‌لکی به‌ شکاوی تیده‌په‌رین ، پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) منی بینی که قه‌لغانم پی نه‌بوو ، کابرایه‌کیش له‌ولاوه خه‌ریک بوو هه‌لده‌هات و قه‌لغانیکی به‌ده‌سته‌وه بوو پیی فه‌رموو : (أَلْقِ تَرْسُكَ إِلَى مَنْ يَقَاتِلُ) .

قه‌لغانه‌که‌ت بده به‌ که‌سیک شه‌ر بکات . ئه‌ویش قه‌لغانه‌که‌ی دانا و منیش هه‌لمگرت و به‌رده‌وام پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) م پیی ده‌پاراست .

ئای لهو پۆژه (اصحاب الخيل)^۲ چیان پی کردین ، خو ئه‌گه‌ر وه‌ک ئیمه به‌ پیاده‌شه‌ریان بکرایه ئه‌وا به‌یارمه‌تی خوا تیکمان ده‌شکاندن ... ئه‌وه بو کابرایه‌ک به‌سه‌ر

^۱ - ابن سعد (۸ / ۴۱۳)

^۲ - ئه‌سه‌پسواره‌کان ، که خالیدی کوپی وه‌لید پێش موسلمان بوونی سه‌رکرده‌یان بوو .

ئەسپەکیه وه به رهو پروم هات و ویستی لیم دا منیش به قلغانه کهم پئگرم کرد و نهیتوانی هیچ بکات و پشتی هه لکرد ، عورقوب دای له ئەسپه کهی ... ئەویش له سهری کهوته خواره وه ، پیغه مبه ری خوا (ﷺ) هاوای کرد : (یا ابن ام عماره ، امک ، امک !) ئەهی کوپی ئوم عماره ، دایکت ! دایکت)

ده لیت : کوپه کهم یارمه تی دام تا کابرام کوشت .

عبدالله ی کوپی زهیدی کوپی ئوم عماره ، ده لیت : -

ئهو پوژه بریندار کرام و خوینی برینه کهم نه ئەوه ستایه وه ، پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فهرمووی برینه کهت ببهسته .

دایکم هات بو لام و برینه کهی بو بهستم و پیغه مبه ری خوا (ﷺ) پارهو ستا بوو فهرمووی : (اغض بی ، فضارب القوم) هه لسه کوپم ، لییان ده و بهرده وام دهی فهرموو ئەوهی تو بهرگهی دهگریت کی ههیه بهرگهی بگریت ، ئەهی ئوم عماره !! ئوم عماره ، ده لیت :

ئوه بوو ئەو کابرایه ی که له کوپه کهمی دا بوو هات به رهو پرومان پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فهرمووی : (هذا ضارب ابنک) ئەمه بوو له کوپه کهتی دا ..

ده لیت : منیش پیم پی گرت و له لاقیم دا و به سهر و لاخه کهیه وه کهوته خواره وه . پیغه مبه ری خوایش (ﷺ) زه رده خه نه یه کی کرد ، تا کاکیله یم بینی و فهرمووی : (استقدت یا ام عماره) ! واته : (به راستی تۆلەت کرده وه ئیمه ش دهستان به لیدانی کرد هه تا گیانمان لی بری و پیغه مبه ر خوایش (ﷺ) فهرمووی : (الحمد لله الذي ظفرك)^۱ . واته : (سوپاس بو ئەو خواجه ی سهری خستیت) وه پیغه مبه ری خوا (ﷺ) سهیری برینه کهی ئوم عماره ی ده کرد و به کوپه کهی ده فهرموو : (امک امک ! أعصب جرحها ! اللهم اجعلهم رفقا في الجنة) .

واته : دایکت ... دایکت ! برینه کهی بو بهسته ! ئەهی په ره رده گار بیانکه به هاوه لم له به هه شتدا .

^۱ - ابن سعد (۸ / ۴۱۶) .

ئوم عماره دهلیت : وتم ئیتر هیچ باکم نیه له دنیا هه رچیم به سهربی^۱ . پاش
ئوه ویش که پیغه مبهری خوا (ﷺ) وهفاتی کرد و بهرهو په حمهتی پهروهر دگاری
رویش ، ئوم عماره بهردهوام بوو له تیکۆشان له پیناوی ئاینه کهیدا و بهوه فا بوو بۆی تا
دوایه مین هه ناسه ی .

له (محمد ی کوپری یه حیای کوپری حه ببان) هوه ، دهلیت :

ئوم عماره له ئو خوددا له دوانزه لاوه بریندار کراو له پۆژی (یه مامه) دا دهستی
په ری وهه لهو پۆژده دا جگه له دهستی ، له پانزه لاوه بریندار کرا ، ئوه بوو به برینداری
هاته مه دینه ، بینرا که ئه بوبه کر (ﷺ) له و کاته دا که پیشه وای موسلمانان بوو ،
سهردانی ده کرد و هه واپرسی لی ده کرد^۲ .

حبیبی کوپری زهید ، که موسه یله مه ی درۆزن له ت و په تی کرد ، کوپری ئوم عماره
بوو . پاش گه شتیکی موباره کی پر له بهره که ت کاتی ئوه هاتبوو ئه م جهسته ماندووه
خه باتکاره بگاته وه ئه و مه نزه ی که پهروهر دگار په یمانی پیدا بوون .

ئوه بوو فه رمانی خوای پهروهر دگاری به جی هیناو پۆحی پاک ی بو ئه و جیه
فهری که پهروهر دگار ده فه رموی : ﴿ فِي مَعْدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِكٍ مُّقْتَدِرٍ ﴾ سورة القمر ، آیه (۵۵) .
ده سا خو ش ی له خو ت نه ی ئوم عماره .. خوداش له لاوازی و که م و کورتی ئیمه
خو ش بی ت ..

^۱ - ابن سعد (۸ / ۴۱۴) .

^۲ - ابن سعد (۸ / ۴۱۶) .

" ۵ - نەسمانی کچی یەزید (ﷺ) "

" پۆژی بەرموک نۆ دانە پۆمی کوشت !! "

کی یە ؟

نەسمانی کچی یەزیدی کوپی سەکەنە ، دایکی عامر و دایکی سەلەمە ی
نەنصاری نەشەهەلی یە . پورزای مەعازی کوپی جەبەلە و یەکیکە لەوانە ی بە یەعتیان داو
یەکیکە لە تیکۆشەرەکان ^۱ .

خاتوو نەسماء بەلگەنامە ی پەرەوانبێژی لەلایەن هاوێلە بەرێزەکانەو بە دەست
هیناوە ئەو بوو ئەم خاتوونە بەرەوانبێژی و بە هیزی دەربەڕین و جوانیی وشە ناسرا
بوو هەروەها ئەوێش وای لێکرد بوو ئەم ئاکارانە ی تیدا بەدی بیّت و پی ی بناسریت
ئەو بوو کە ئەم بەرێزە تیر ئاو بوو لە قورئانی پیرۆز و فەرموودەکانی پیغه مبهیری خوا
(ﷺ) و هەتا ئەو پەری توانای لەگەڵ قورئان و فەرموودەدا ژیاوە تاوای لیھات بە
(خطیبة النساء) ناو دەبرا ئەمەش جیگاو پلەوپایە یەکی تایبەتی لەلایەن ئافره تانی
نەنصارەو پی بەخشی بوو ^۲ .

" شاندى ئافره تان "

نەسماء (ﷺ) هات بۆلای پیغه مبهیری خوا (ﷺ) کە لەگەڵ هاوێلانیدا بوو پی
ی وت : دایک و باوکم بە قوربانت بن ئە ی پیغه مبهیری خوا (ﷺ) من نێردراوی کۆمە لێک
لە موسلمانانم کە هەمویان هەمان قسە ی من دەکەن و لەسەر رای من بیگومانین کە خودا
بۆ پیاوان و ئافره تانی ئاردوویت و ئیمەش باوهرمان پیهینایت و شوینت کەوتین ،
ئیمە ی ئافره تانیش کە پە یووەست و پەردە نشینین و لە ماله کانماندا ماوینەتەرە و
جیگای ئارەزووی پیاوانین و منداڵەکانیان بۆ هەلەدەگرین .

^۱ - سیر اعلام النبلاء (۲ / ۲۹۶) .

^۲ - نساء مبشرات فی الجنة (۲ / ۲۱۰ ، ۲۱۱) .

وہ پیاوان بہ جومعہ و نویژہ جہماعہ تہکان و نامادہ بوون لہ کوپی جہنازہ و خەباتی پیٰ خوادا چاکەیان بەسەرماندا دراوہ ، وە کاتی ئەوان بۆ جیہاد ئەپۆن ، ئیمە ی نافرەتان مال و ناموسیانیان پاراستووہ و منداڵەکانیانمان بۆ پەرورە کردوون ... داخۆ ئیمەش بەشداری پاداشتی ئەوانین ، ئە ی پیغەمبەری خوا (ﷺ) ؟ پیغەمبەری خوا (ﷺ) پرووی کردە هاوہلانی و فەرمووی : (هل سمعتم مقالة امرأة أحسن سؤالاً عن دينها من هذه ؟)

واتە : تا ئیستا وتە ی هیچ نافرەتیکتان گو ی ل ی بووہ کہ بەم باشی یە پرسیار لەسەر دینەکە ی بکات ؟

وتیان : بەراستی وایە ، ئە ی پیغەمبەری خوا (ﷺ) ، گومانمان نەدەبرد کہ نافرەتیک بەم شیوہ دەرپرینە داوای مافی خو ی بکات .

پیغەمبەری خوا (ﷺ) پرووی کردە ئەسماء و فەرمووی : -

" انصر في يا اسماء و اعلمى من وارك من النساء ان حسن تبعل احدا كن لزوجها و طلبها لمراضات و اتبا عنها لموافقتة ، يعدل كل ما ذكرت للرجال "

واتە : برۆ ئە ی ئەسماء و بەوانەش رابگە یەنە کہ تۆیان ناردووہ ، پێیان بل ی کہ باشی یان بۆ هاوسەرەکیان و ھەولەدانیان بۆ رازی کردنی و شوین کەوتنی ویست و فەرمانەکانی هاوسەرەکە ی ، ھاوتای ھەموو ئەوانیە کہ بۆ پیاوان باست کرد . ئەسمائیش بەدەم وتنی : (لا اله الا الله) و (الله اكبر) ھوہ بە خو ش ی ئەو موزدەییە ی ئەمبەری خوا (ﷺ) پی ی دان ، پۆشت ^۱ .

وانە یەك لە گو ی راپەل ی ھاوسەردا :

لە ئەسمائی کچی یەزیدەوہ ، دەل ی ت :

لەگەل چەند کہ نێزەکیکی ھاوتەمەنمدا بووم ، پیغەمبەری خوا (ﷺ) دای بەلاماندا و فەرمووی : (اياكن و كفر المتعمير) .

واتە : نەكەن لە بەخششەکان و نیعمەتەکان ناسو یاس گوزار بن و بەكەم سەیری كەن .

^۱ - نساء مبشرات بالجنة (۲ / ۲۱۱ ، ۲۱۲) فەرموودە کہ شاھیدی زۆرە و ھە یە لەلای گبرانی بزار ، و بپوانە الترغیب ژمارە (۲۹۱۰) .

من له هه موویان ئازاتر بووم بۆ پرسیار کردن لیلی ، وتم : ئه ی پیغه مبهیری خوا
 (ﷺ) مهبه ستت ناپازی بوون و ناشوگری له به خششه کان چی یه ؟
 فهرمووی : لعل احداکن تطول اکتها بین ابویها ، ثم یرزقها الله زوجاً ، و یرزقها منه و لئداً ،
 فتغضب فتکفر فتقول : ما رأیت منك خیراً قط ^۱ .
 واته : لهوانه یه یه کیکتان ماوه یه کی زۆر به زگوردی (په بهن) له مائی باوکیدا
 بمینیتوه ، پاشتر خوا هاوسه ریکی پی ببه خشی و لهو هاوسه ره مندالی پی ببه خشی ،
 که چی تووړه بیّت و کوفر بکات و بلّی : هه رگیز خیر و چاکه م لی نه دیویت .

" ئه سماء و خه بات له پیناوی خوادا "

ئه سماء (په حمه تی خوا ی له سه ره بیّت) له جهنگی (یرموک) دا به شداری
 کردووه و دهوړی بالای هه بووه .
 ئیبنو کثیر ، ده لیت : -
 " نه وه بوو له م پوژده دا ئافره تانی موسلمان هه لسان به شه پرکردن و ژماره یه کی
 زۆریان له پۆمی یه کان کوشت و لهو موسلمانانه یان ده دا که تیک شکا بوون و وره یان
 پوخابوو ، پینان دهوتن : بۆ کو ی ئه پوژن و ئیمه بۆ نهو بی باوه رانه به جی دینن ... خو
 نهوانیش هه ره نه وهنده یان به سه بوو که نهو ئافره تانه سه رکۆنه یان نه کردن ، خیرا
 دهگه رانه وه بۆ ناو شه ره که ^۲ " سه باره ت به پوولی ئه سماء و پیشکی لهو شه ره دا ، نهوا
 ئیبنو حه جهر له (الاصابه (۴ / ۲۲۹) دا ده لیت :
 " ئه سماء ی کچی یه زیدی کوپی سه کهن ، ناماده ی یرموک بوو ، نو که سی له
 پۆمه کان به ده سکی چه تره که ی کوشت .
 هه روه ها ئیمامی زه هه بی ، ده لیت : به پایه (ستون) ی خپوه ته که ی نو دانه له
 پۆمه کانی کوشت ^۳ .

^۱ - صحیح: بخاری له الادب المفرد (۱۰۴۷) ده ره تانی بۆ کردووه و احمد له (المسند) (۴ / ۳۵۷) .

^۲ - البدایه و النهایه (۷ / ۱۳) .

^۳ - سیر اعلام النبلاء (۲ / ۲۹۷)

خاتوو ئەسماء تا سەردەمی دەولەتی یەزیدی کوپی موعاویە ژیاو دواتر
گەپرایەوه بۆلای پەرەردگاری و وفاتی کرد .
بەمەش لاپەرەیهکی سپی لە میژووی سەر بلندی ئەم خانمە پیچرایەوه ، بەلام
کارەکانی بۆ هەمیشە وەك چرا و پ.ناکی دەردەرەوشیتەوه بۆ هەر کەسی پێنوونی
وەرگریت .

" ٦ - نوم سوله یم (ﷺ) "

" مارهی یه که ی (نیسلام) بوو !! "

ناوی : الرمیصه یان (غمیصاء ی کچی ملخان ... ی نه نصاری خه زره جی یه .
دایکی نه نه سی کوږی مالکه (ﷺ) .
مالک ی کوږی نصری میړدی مرد ، پاشان (ابوطلحة زهیدی کوږی سه هلی
نه نصاری بوو به هاوسه ری و هه ری که له : ابا عمیر و عبدالله ی لی بوو .. نوم سوله یم له
جنگه کانی (حنین و ثوحود) به شدار بووه و یه کی که له باشتړینی نافر دتانی .

" مارهی یی یه که ی ئیسلامه !! "

له نه نه سه وه ، ده لیت : نه بو ته له داخوازی نوم سوله یم ی کرد ، نه ویش وتی :
نابی و نا کرئ شوو به که سیکی بی باوهر (مشرك) بکه م ! مه گهر نازانی نه ی نه با ته له
که خوا که تان کزیله که ی فلان که س دروستی نه کات ؟ و نه گهر ناگری تی به رده ن
نه سووتی ؟ نه نه س ده لیت : نه بو ته له رزیش و نه و قسانه له دلیدا مایه وه ، پاشتر
هاته وه بولای نوم سوله یم و پیی وت : نه وه ی دوینی خسته به رده ستم قبولم کرد (واته :
ناماده م موسلمان بم) . نه نه س ده لیت : جگه له موسلمان بوونی نه با ته له نوم سوله یم
هیچ مارهی یه کی تری نه بوو .^١

وه له ریوایه تی کی نه سائی دا ، له نه نه سه وه ، ده لیت :

نه بو ته له داوی نوم سوله یم کرد ، نه ویش پیی وت : به خوا که سی وه ک تو
رهد نا کریت ه وه ، به لام نه ونده هیه تو پیاویکی بی باوهریت ، منیش نافر دتییکی
موسلمانم و بوم حال لای نه شووت پی بکه م ، مه گهر موسلمان بیت ، خو نه گهر موسلمان
بوویت ، نه وه مارهی یی من بیت و هیچی ترم لیت ناویت ، نه ویش موسلمان بوو ،
موسلمان بوونه که شی بووه مارهی یی نوم سوله یم .

^١ - به ئیسنادیکي (صحیح) نه ویش له (طبقات) دا به ژماره (٨ / ٤٢٦) سوچی کیشی له لای احمد و
نه سائی هیه .

ثابت ، دەلیت : ھەرگیز گویم لی ئەبوو نافرەتیک ماریی یەکی وە ماریی ئوم سولەیم ریزدار بیّت کە ئەویش (ئیسلام) ە ئەو بوو شووی پی کرد و مندالیشی لی بوو .

" پیغەمبەری خوا (ﷺ) یاری لەگەڵ مندالەکیدە دەکات !! "

لە ئەنەسی کوپی مالیکەو : -

پیغەمبەری خوا (ﷺ) سەردانی ئوم سولەیمی دەکرد ئەویش بریک خواردنی پیشکەش کرد کە بە دەستی خۆی دروستی دەکرد بۆی ...

برایەکی لە خۆم منالترم ھەبوو کە نازناوی (ابا عمیر) ی لی نرابوو ، ئەو بوو پوژیک پیغەمبەری خوا (ﷺ) سەردانی کرد ین ، فەرمووی : (مالی اری ابا عمیر خاتر النفس ؟) چیە وا ئەبا عمیر بی تاقەت ئەبینم ...

ئوم سولەیم وتی : لە راستیدا ئەبا عمیر (چۆلەکیەکی بچوکی) ھەبوو کە یاری لە گەڵا ئەکرد ئیستا مردوو ، لەبەر ئەوەیە بی تاقەتە ، پیغەمبەری خوا (ﷺ) دەستی ھینا بەسەریدا و فەرمووی : (یا ابا عمیر ما فعل النغیر)^۱ واتە : ئەی ئەبا عومەیر ، نوغەیر^۲ چی لی بەسەر ھاتوو ؟
و ھەر لە ئەنەسەو ، دەلیت :

پیغەمبەری خوا (ﷺ) ئەنەچوو ھیچ مالیک جگە لە مالی ئوم سولەیم تا ھۆی ئەمە یان لی پرسی ، فەرمووی : (إني أرحمها ، قتل أخوها معي)^۳ واتە : پەحمم بۆی ھەبە ، براکە ی لەگەڵ مندا بوو کوژرا ..

براکەشی (حەرامی کوپی میلحانە) ، ئەو شەھیدە ی کە پوژی (بئر معونە) وتی : (سویند بە خۆی کەعبە بردمەو) ، کاتی لە دواوہ لی دراو حەربەکە لە سنگیەو ھاتە دەرەوہ (ﷺ) .

^۱ - نغیر : بولبول .

^۲ - ئیسنادەکی (صحیح) ە / ئیبنو سەد دەرھێنانی بۆ کربوو ، ھەروەھا لای بخاریش بە کورتی ھاتوو .

^۳ - ئیسنادەکی (صحیح) ە / بخاری و مسلم گێڕاویانەتەو .

" چا که کانی ئوم سولهیم "

له جابری کوږی عبدالله وه (ﷺ) . ده لیت : پیغه مبهړی خوا (ﷺ) فهرمووی :
(رأیتنی دخلت الحة ، فإذا أنا بالمريضاء امرأة أبي ظلمه . وسمعت خشفة ، فقلت : من هذا ؟ فقال : هذا بلال)^۱ .

واته : بrame ناو به ههشت له وی (رومیصا) خیزانه که ی ئه بی ته له حم بی نی ، ، وه
گویم له خشپه و جوله یه که بوو ، وتم : نه وه کی یه ؟ وتی : بیلال .

" خه باتی ئوم سولهیم "

له نه نه سه وه ، ده لیت :
پوژنی (حنین) ئوم سولهیم خه نجه ریکی هه لگرت ، نه بو ته له حش وتی : بپروانه
ئه ی پیغه مبهړی خوا (ﷺ) ، ئوم سولهیم بهو خه نجه ره وه ، (ئوم سولهیم) یش وتی :
ئه ی پیغه مبهړی خوا (ﷺ) ، نه گهر بی باوهریک لیم نزیك بیته وه ورگی پی هه لئه درم^۲ .

" ئارامگری یه کی جوان "

ئارامگرتن چه ؟
ئیینولقهیم ده لیت : په وشتیکی باشه له په وشته کانی دهر وون و پیگری نه کات به
هه لسان به کار گه لیکی نه خواز او نه شیاو ، هه روهک هیژیکه له دهر وندا که به هو یه وه
یا خود به بوونی کاروباره کانی دهر وون چاک و دروست ده بن .
هه روه ها (نوالنون) ده لیت : بریتیه له دور که وتنه وه له سه ریچی یه کان و
سره وتن و هیمنی له کاتی کدا که به لاو نار ه حه تی یه کان ده گنه لوتکه و خو پیشاندان به

^۱ - ئیسناده که ی (صحیح) ه / بخاری و مسلم گیراویانه ته وه .

^۲ - ئیسناده که ی (صحیح) ه / الطبقات (۸ / ۴۲۵) .

دهوله مندی و بی نیازی ، له کاتیځدا هژاری بالی به سهر ژيانتا کینشاهه^۱ . نوم سولهیم له باش پیشوازیکردنی به لاو فرمانی خوادا نمونه یه کی زور جوانی نیشانداوین .
نه نه س ده لیت :

کورپکی نوم سولهیم که وتبوو سهره مهرگ ، و نه بو ته له ش چوو بوو بؤ مرگه وت و هه تا هاته وه کورپه کی وه فاتی کرد بوو ، به لام نوم سولهیم وه نافر دتیکي باش وتی :
هه والی پی نه دن که کورپه کی وه فاتی کردوه .

پاشان نه بو ته له گه پرایه وه و نوم سولهیم نانی نیواری بؤ ناماده کرد و دمرخواردی دا و پاشان چوو له خیزانه کی . دواتر له کوتایی شه ودا خیزانه کی پیی وت : نهی نه با ته له له بیرته مالی فلان که س فلانه شتیان به خواستن (استعاره)
وهرگرت و لای خویان هیشتیان وه ، کاتیکیش خاوه نه کی داوای شته کی لی کردن وه پییان ناخوش بوو ؟ نه بو ته له ش وتی : به راستی نه وه بی ویزدانی یه . نه ویش وتی :
دهی کورپه که سپارده یه ک بوو (عاریه) له لایه ن خاوه ، نیستا بردویه تیه وه ، نه بو ته له ش به بیستنی هه والی مهرگی کورپه کی گه پرایه وه ، وتی : ﴿ إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَیْهِ رَاجِعُونَ ﴾
و ستایشی خوی کرد . که پوژ بوویه وه و چوو بؤلای پیغه مبهري خوا (ﷺ) فرمووی :
بارک الله لکما فی لیلکما .

" خوا شه وه که تان لی پیروژگات "

نه وه بوو نوم سولهیم سکی بوو به (عبدالله ی کورپی نه بی ته له وه) به شه ودا منداله کی بوو ، به مندا ناردی بؤلای پیغه مبهري خوا (ﷺ) له گهل جامی خورمای (عجوهدا) که باشتین جوړی خورمایه ، که گه یشتم خه ریک بوو پیروژبایی له (ابا عرله)
نه کرد و ناوی لی نه نا ، وتم : نهی پیغه مبهري خوا (ﷺ) ، نوم سولهیم نه مشه و مندالی بوو .

پیغه مبهري خوا (ﷺ) به ته پایی ده می خووی خورمایه کی جوی و خستیه ناو ده می منداله که وه و نه ویش نوشی کرد و خواردی پیغه مبهري خوا (ﷺ) فرمووی :

^۱ - عدة الصابرين و ذخيرة الشاکرين ، ابن القيم (۱۴) .

(حب الانصار التمر) واته : بهراستی ئەم ئەنصاریانە زۆریان هەز لە خورمایە .. وتم : ئەو پیغه مبهەری خوا (ﷺ) ناوی لی بنی ، فرمووی : (ناوی عبدالله) یە ^۱ .

" باشیی ئارامگرتن "

عبایە ، دەلیت : هەر لەو منداڵە واتە (عبدالله) هەوت دانە کوپم بینى هەر هەموویان قورئانیان خەتم کرد بوو (لەبەر بوو) ^۲ .
خوا لە ئوم سولهیم رازی بیّت و پاداشتی ئارامگرتنی بە بههشت و ناز و نعمهتهکانی بههشت بداتهوه .

^۱ - ئیسنادهکەى (صحیح) د / الطبقات (۸ / ۴۳۱) و بخارى (۹ / ۵۰۹) و مسلم (۲۱۴۴) .

^۲ - ئیبنو سەعد دەرھیتانی بۆ کردووه (۸ / ۴۱۴) ارنووط دەلیت : پیاوانى جئ متمانهن (سیر ۲ / ۳۱۱) .

" ۷ - نوم حرامی کچی ملحان (ﷺ) "

" نه نصاریی شههید "

خوشکی نوم سولهیم و پوری نه نه سسی کوپی مالیک و خیزانی (عبادهی کوپی صامت) ۵. له نه نه سهوه ، ده لیت : پیغمبری خوا (ﷺ) هات بولمان ، من و دایکم و نوم حرامی پورم له مال بووین ، فرموی : (قوموا لأصل بکم) هلسن با نویژتان بۆ دابه ستم . نه وه بوو پیغمبری خوا (ﷺ) نویژی بۆ دابه ستین له غهیری کاته کانی نویژدا ^۱.

" شههیدی بهرئز "

نوم حرام (ﷺ) له سهرده می خه لافه تی پیشهوا عوسماندا (ﷺ) له جهنگی (قبرص) دا شههید بووه ، موعاویهی کوپی نه بو سوفیان سهرکرده ی سوپاکه بووه ، نه و ساله ش پیکه وتی (۲۷) ی کۆچی بوو . له (نه نه سسی کوپی مالیک) هوه ، ده لیت : نوم حرامی کچی ملحان بۆ باسکردم که : پوژیکیان پیغمبری خوا (ﷺ) پیش نیوه پویه که له مالیان سهرخه ویکی شکاند و که له خه وه لسا ، پیده که نی ، وتم : نه ی پیغمبری خوا (ﷺ) ده بینم پی ده که نیت .. ؟ فرموی : عرض علي ناس من امي یر کبون ظهر هذا البحر ، کالموک علی الامرة . واته : خه لکانیکم له نوممه ته که م نیشاندره ، به سهر دهریاوه دهریشتن (یان به سهریشتی دهریاوه بوون) ههروه ک چۆن پادشایان له سهر تهخت و عهرشن . واتم : نه ی پیغمبری خوا (ﷺ) ، داوا له پهروهردگار بکه منیش بکاته یه کی له وانه . فرموی : انت من الاولین) تو له پیشینه کانیت .

نه وه بوو عبادهی کوپی صامت نوم حرامی هیئا ، و له گه ل خوی دا به دهریا بردی بۆ غهزا و له گه پرانه وه یاندا هیستریکیان لی نزیک کرده وه تا سهرکه ویته سهر پشته ، هیستره که خستی بهزه ویدا و ملی شکاند (پیی به گهر دینیدانا) و کوشتی . پهزای خوای لی بیت ^۲.

^۱ - صحیح / مسلم له صحیحه کهیدا (۶۶۰) دهرهتانی بۆ کردبووه .

^۲ - صحیح / بوخاری و مسلم گتیراویانه ته وه .

" ۸ - (زهینب) ﷺ ... دایکی نیمانداران "

"خوای پهروردگار له سر و عرشى خويوه وارهى كردوه له

پیغمبرى خوا ﷺ"

ئهم خانمه ، دایکی نیمانداران ، زهینبى کچی جه حشى کوږى ریا به و کچه پوری پیغمبرى خوا ﷺ و یه کیکه له کوچه رانی پیشینه . ئومه یه کچی عبدالمطلب ی کوږى هاشم ، دایکيه تى ، یه کیکه له نافرته سهاره کان له پروی نایین و له خواترسى و به خشنده یی و چاکه کردنه وه ﷺ .

" هاوسر گری زهینب له گهل زهیدی کوږى حارثه دا "

کاتى نایینی ئیسلام هات ، یه کى له ئامانجه کانی نه میشتنى جیاوازی بوو له نیوان خه لکیدا چونکه کهس چاکتر نیه له کهس مه گهر به له خواترسان (تقوى) ..
ئوه بوو پیغمبرى خوا ﷺ ویستى به کردوه ئه مه به جى بینیت ئه ویش به دانی زهینبى کچی جه حش که کهسى پیغمبرى خوا ﷺ بوو به خزمه تکاره کهى خوږى زهیدی کوږى حارثه ، تاوه کو ئه و جیاوازی به چینایه تى یه بى بنه مایانه ی که هه بوون دارمینیت و نه یهینیت ، ئه وه بوو ئه وه هات به زهینیدا (بیریدا) که زهینب له زهیدماره بکات . پیغمبرى خوا ﷺ داواى زهینبى کرد بو زهید ، به لام زهینب چهند خه تهره و پرسىاریکی پیکدراو جیاوازی له لا دروست بوو ، چون بتوانى پیشوازی له م هاوسر گری یه بکات له گهل خزمه تکارى کدا ، له کاتیکدا ئه م نافرته تیکى خانه دانه ؟
به پیغمبرى خوا ﷺ ی وت : ناتوانم پى رازى بم ببيت هه هاوسهرم ، له کاتیکدا من کیرى کى خانم و خاتونى قوره شىم .^۱

پیغمبرى خواش ﷺ فرموى : (فإني قد رضيت لك) له راستیدا من پى رازیم بو تو ... ئه وه بوو هاوکات ئه م نایه ته پیرۆزه هاته خواره وه : وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا

^۱ - پروانه / نساء مبشرات بالجنه / به شى یه که م .

مُؤْمِنَةً إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُبِينًا (۳۶) سورة الاحزاب .

واته : بۆ ههچ پیاو و ئافره تیکی ئیماندار دروست نیه ، کاتی خوا و پیغمبره که ی برپاری شتی بدهن ، ئەوان سەرپشتک بن له ئەنجامدانی ئەو کاردا ، چونکه ئەو هی سەرپێچی بکات له فرمانی خوا و پیغمبره که ی ئەو بهراستی به ئاشکرا گومرا و سەرلێشیواوه .

- نێتر زهینه ب لێردا نهیتوانی سەرپێچی فرمانی خوا و پیغمبره که ی بکات . ئەو بوو پاری بوو ، زهیدی کوپی حارثه زهواجی لهگهڵدا کرد ^۱ .

پاشان جیاوازی و ناکوکی دهستی پێ کرد له نێوان ئەم دوو هاوسهردا .. و ژیان له نێوانیاندا سهخت و گران بوو ... زهید دههاته لای پیغمبره خوا (ﷺ) و سکا لای لهسهر زهینه ب دهکرد ، ئەویش (ﷺ) فرمووی : (إمسك عليك زوجك و اتق الله) واته : دهست به خێزانه که تهوه بگره و له خوا بترسه ، بهلام ژیان له نێوان ئەم دوواندا بووه ئەسته . دواتر ئەو نایه ته دابهزی که نه ریتی (تبني) ^۲ یان پوچه ل ئەکردهوه . ئەو بوو (جبریل) سهلامی خوای لهسهر بیته ، ههوالی دابوو پیغمبره خوا (ﷺ) که زهینه به بیته خێزانی ، بهلام پیغمبره خوا (ﷺ) پێی خوش نه بوو فرمان به زهید بکات ، زهینه به تلاق بدات ، تا ئەم دواتر بیخوایته ، و بهمهش له ناو خه لکیدا وتی وتی ئەوه بلا ده بیته وه که (ﷺ) ژنی کوپه که ی خوی هیناوه ته وه ^۳ ئەو پاده ی له قسه ی خه لک ترسانه وای کرد ئەو هی خوای پهروه ردا گار ههوالی پێ دابوو بیشاریته وه - که ئەویش ماره کردنی زهینه به له پیغمبره خوا (ﷺ) ^۴ ئەمه بووه هوی ئەو هی

^۱ - پێشه وای شهید (زهیدی کوپ حاربه) که پیشتر باسی ژیانیمان کردوو له مۆته . شهید کرا .

^۲ - تبني / واته کردنی که سیک به کوپی خوی .. بهو پێیهش ههرشتیکی له نێوان باوک و کوپدا هیه بهسهر ئەم دوانه شدا جی به جی بکریته وه که ئەو هی که باوک بۆی نی به ژنی کوپه که ی خوی ماره کاته وه پاش ته لاقدانی . (وه رگێر) .

^۳ - ئەو بوو خێزانی تبني کرا و حهلال نه بوو له لایان .

^۴ - بهلام ئەو هی که باس ئەکری ، گوايه زهید له مال نه بووه ، پیغمبره خوا (ﷺ) چوه بۆ مالیان و لهوی زهینه بی به جوانی بینوه و خوشه ویستی چوه ته دلێوه و له کاتی گه پانه وه دا ئەمه ی فرمووه)

پهرومردگار موعاته به (گلهیی و سهر زه نشت) ی لی بکات بهم نایه ته پیروژه : ﴿... وَتَحْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ...﴾ سورة الاحزاب ، آیه (۳۷).

واته : نهی (ﷺ) شتیک له دل و دموونی خوتدا دهشاريته وه ، که خوا دهیه وی ناشکرای بکات ، له خه لکی دهرسیت ، به لام خوا پیشتړه حسابی بو بکهیت و لی بترسیت . وه خوی گه وره به فرموده کانی ، هو ی نهوی ناشکرا کرد که زهینه ب له (ﷺ) ماره بکات ، خوی گه وره دهرمووی : ﴿... لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَرْوَاحٍ أَدْعَيْنَاهُمْ إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا﴾ سورة الاحزاب ، آیه (۳۷) .

واته : بو نهوی هیچ شهرمه زاری و دلته نگي يهك بو ئيمانداران دروست نه بیټ به هینانی هاوسهرانی به ناو کوریان ، کاتی بیزار دهن و پیویستیان به یه کتر نامینی ، هه میشه فرمانی خوا جیبه جی کراوه .. دوی نهم نایه ته ، که زهید دووباره هاته وه بو نهوی سکا لای زهینه ب له لای پیغمبر ی خوا (ﷺ) بکات .. مؤلته تی دابه جیا بوونه وه لی و ته لاق دانی .

" زه و اجی پیغمبر ی خوا (ﷺ) له که ل زهینه ب دا (ﷺ) "

پاش نهوی زهید ، زهینه بی ته لاقدا (ﷺ) .. پیغمبر ی خوا (ﷺ) به فرمانی پهرومردگاری زهینه بی هینا ...

خوی پهرومردگار ، دهرمووی : ﴿... فَلَمَّا قَضَى زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاهَا...﴾ سورة الاحزاب ، آیه (۳۷) واته : جا کاتی زهید ، بیزار بوو له زهینه ب و پیویستی پی نه ماو جیا بوونه وه ، ئیمه زهینه بمان له تو ماره کرد ...

نه وه بوو به دهقی قورنانی پیروژ ، خوی پهرومردگار زهینه بی له پیغمبر ی خوا (ﷺ) ماره کرد ، به بی سهر پرشتیار (ولی) و به بی شایهت .. زهینه بیش هه میشه

سبحان الله العظیم ، سبحان مقلب القلوب (هند . نه وه له پستیدا پوچه ل و ه ل بستر او ه یکی پیلانی گرانیه که دوژمنانی دین پی هه لساون .. ههر دوژمنانی دین له م جوړه ریوايه ته جوړاو جوړانه یان دار شتوه و بهرگی خه یال و دوژیان به بهر دا کردوه ، خو نه گهر پیغمبر ی خوا (ﷺ) پیشتړ بیویستایه بیخو ازیت هیچ شتیک پیگری نه بوو ، چونکه که مامی بوو ، دهرباردی زهینه ب هیچ شتیک له لای شار او نه بووه .. بگه پیژدوه سهر نهم بابته تانه له پهراود کانی ته فسیری (امام محمد ابو شهیه) (۲۲۳ / ۸ ، ۲) .

شانازی به‌مه‌وه ده‌کرد ، به‌سه‌ر دایکایه‌نی ئیماندارانه‌وه و ده‌یفه‌رموو : ئیوه ئه‌هل و بنه‌ماله‌که‌تان ماره‌یان بریون ، به‌لام من خوای په‌روه‌ردگار له‌سه‌ر و عهرشی خو‌یه‌وه ماره‌ی بریم .

له‌ئه‌نه‌سه‌وه ، ده‌لیت : زه‌ید هاته‌لای پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) بۆ سکا‌لا ، شه‌ویش هه‌ر ده‌یفه‌رموو : (اتق الله و امسك عليك زوجك)^۱ ئه‌نه‌س ، ده‌لیت : ئه‌گه‌ر پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) شه‌تیکی شار‌دبایه‌ته‌وه ، ئه‌وه ئه‌مه‌ی ئه‌شارده‌وه ، ده‌لیت : زه‌ینه‌ب هه‌میشه‌شانازی به‌سه‌ر خیزانه‌کانی تری پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) وه ده‌کرد ، شه‌یوت : ئیوه ماله‌ باوانتان ماره‌ی کردوون ، من خوای په‌روه‌ردگار له‌سه‌ر و شه‌وت ناسمانه‌وه ماره‌ی کردووم^۲ .

به‌و هاوسه‌رگیری یه‌ په‌روه‌ه ، خاتوو زه‌ینه‌بیش چوو له‌ستی دایکانی ئیمانداران ، له‌وانه‌یشه‌ ئه‌مه به‌ره‌کاتی خوای گه‌وره‌ بیت بۆ زه‌ینه‌ب به‌هۆی فه‌رمانبه‌رداری کردنی خوا و پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی له‌شو کردنی به‌زه‌ید .

" حجاب (بالاپۆشی) "

یه‌کی له‌به‌ره‌کاتی زه‌ینه‌ب ئه‌وه بوو به‌هۆی ئه‌مه‌وه نایه‌تی حجاب دابه‌زی !!
له‌ئه‌نه‌سه‌وه ، ده‌لیت :

پاش ئه‌وه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) زه‌ینه‌بیی گواسته‌وه و نان و گوشت حازر کرا و منیش نیرام بۆ داوه‌ت کردنی خه‌لک بۆ نانخواردن ، ئه‌وه بوو کۆمه‌ل کۆمه‌ل خه‌لک ئه‌هاتن نانیا‌ن ئه‌خوارد و ئه‌پۆشتن و پاشان کۆمه‌لیکی تر ئه‌هاتن نانیا‌ن ئه‌خوارد و ئه‌پۆشتن ، به‌رده‌وام خه‌لک داوه‌ت ده‌کرد تاوا‌ی لی هات که‌س نه‌ما بانگی به‌که‌م .
وتم : ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) . که‌سی نابینه‌وه بانگی که‌م ، فه‌رمووی : (ما‌رفعوا طعامکم) واته‌ : که‌واته‌ نانه‌که‌تان هه‌لگرن و کو‌ی که‌نه‌وه . سی کۆمه‌ل له‌

^۱ - له‌خواه‌ترسه‌ و ده‌ست به‌خیزانه‌که‌ته‌وه بگه‌ره .

^۲ - صحیح / بخاری ده‌ره‌ینانی بۆ کردووه (۱۳ / ۲۴۷ ، ۲۴۸) له‌ (التوحید) دا .

خه‌لکه‌که له ماله‌وه مانه‌وه و گفتوگۆیان نه‌کرد ، پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) چوو بۆ لای خاتوو عایشه سه‌لامی کرد و فهرمووی : (السلام علیکم أهل البيت و رحمة الله) .

عایشه (ﷺ) فهرمووی : سه‌لام و په‌حمه‌تی خوا له تۆش بی‌ت ، خیزانه‌که‌ت چۆن مه‌لده‌سنگینیت (یان چۆنه) خوا لیتی موباره‌ک کات ؟

به‌وجۆره و به‌پێژه‌وه سه‌ری له هه‌ریه‌که له خیزانه‌کانی ده‌دا و سلّوی لی ده‌کردن و نه‌وانیش هه‌روه‌ک عایشه (ﷺ) هه‌والپرسی یان ده‌کرد .. پاشان پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) گه‌پایه‌وه ، بینى سى کۆمه‌له‌که هه‌ر له ماله‌که‌یدان و خه‌ریکی قسه‌کردن ، پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ش زۆر به‌شهرم بوو ، هیچی نه‌وت و چوو ده‌روه و پو‌یشت بۆ ژووره‌که‌ی عایشه ، ئیتر نازانم عایشه بوو هه‌والی پی دا یان کى که خه‌لکه‌که چوونه‌ته ده‌روه ئیتر گه‌پایه‌وه و قاچیکى خسته ئه‌و دیو ده‌رگا که و قاچه‌که‌ی تری له ده‌روه بوو هه‌ر په‌رده‌که‌ی هه‌لدايه‌وه ، نایه‌تی (بالاپۆش) ی بۆ هاته‌ خواره‌وه ^۱ .

خوای گه‌وره ده‌فهرمویت : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرِ نَاطِرٍ إِنَّمَا هُوَ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْصَبُوا وَلَا مُسْتَأْسِنِينَ لِحَدِيثٍ إِنَّ ذَلِكَ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَحْيِي مِنْكُمْ وَاللَّهُ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَاسْأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ وَمَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا أَنْ تُنْكِحُوا زُجَاجَهُ مِنْ بَعْدِهِ أَبَدًا إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمًا ﴾ سورة الاحزاب ، آیه (۵۳) .

واته : ئه‌ی ئه‌و که‌سانه‌ی باوه‌رتان هیناوه ، مه‌چن بۆ سه‌ردانی ماله‌کانی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) مه‌گه‌ر مۆله‌تتان بدريت و مۆله‌ت بخوازن ، نه‌گه‌ر مۆله‌ت دران بۆ ناخواردنی‌ک چاوه‌ری پیغه‌یشتنی مه‌که‌ن نه‌گه‌ر پینه‌گه‌یشتبوو ، به‌لام کاتى بانگه‌ران ، ئه‌وه بچه‌ چووره‌وه ، جا کاتى نانتان خوارد بلّوه‌ی لی بکه‌ن و خۆتان به‌گفتوگۆه سه‌رگه‌رم مه‌که‌ن ، چونکه به‌پراستی ئه‌و کاره‌تان پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ئازار ده‌دات ئه‌ویش شه‌رمقان لی ده‌کات (داواى چوونه ده‌روه‌تان لی ناکات) ، خوایش شه‌رم له راگه‌یاندن هه‌ق و په‌وا ناکات ، کاتی‌کیش داواى که‌ل و په‌لیکتان له خیزانه‌کانی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) کرد ، له پشته په‌رده‌وه داوايان لی بکه‌ن ، ئاوا چاکتر و پاکتره بۆ دلی ئیوه و نه‌وانیش بیگومان هیچکات بۆتان نیه ئازار و دلته‌نگی بۆ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) پیش

^۱ - صحیح / بخاری ته‌فسیری سوورده‌تی (الاحزاب) دا گنپاویه‌تیوه (۶ / ۱۴۹) .

بینن ، هرگیز بوتان نیه هاوسهرانی دواى خوۍ به هیچ جوړۍ ماره بکهن ، چونکه بۍ گومان نهو کاردتان لای خوا زور گه ورهیه (زور نابه جییه) ...

نایه ته که چنده نادابیك سهاره به چوونه ناو مالى خه لك له خو دگریت ، که پیشتتر جاهیلیه ته مهۍ نه دزانی ، خه لكی به بۍ مؤله ته چوونه مالى خه لكی ، هندیکیان کاتۍ خاوه نمال خواردنی به سهر ناگرمه بوو ، دانه نیشتن تا نهو خوانهۍ پۍ نه گه نیشتن و دواتر به بۍ خولك دانه نیشتن بو ناخواردن ، هندیکیشیان دواى نان خواردنیش نه مانه وه ، جا بانگ کرا بان یان به زور خوۍان سه پاند بۍ و دهستیان نه کرد به قسه کردن و شهو که یفی به بۍ نه وهۍ ههست به وه بکات بوو ته هوۍ هراسان کردنی بهرامبره کهۍ .

نه وه بوو نه م نایه ته هاته خواره وه تا خه لكی فیری نه وه بکات به بۍ مؤله ته نه چنه ماله کانی پیغمه مبرۍ خوا (ﷺ) وه . نه گهر بانگه نیشتن کران بو خواردن با بچنه چووره وه ، خو نه گهر بانگنه کران ، نه چنه ژوره وه بو چاوه پۍ کردنی پیگه نیشتنی خواردنه که ، دواتریش دواى نان خواردن خوا حافیزی بکهن و نه میننه وه بو پوچوون له قسه کردن و شهو که یفیدا .

له راستیدا موسلمانان له پوژگاری نه مپو ماندا زور پیویستمان به م نادابه هیه که زور بهۍ خه لكی پشتگوۍیان خستوه ، زور له وانهۍ بانگه نیشتن نه کرین (داوهت نه کرین) دواى ناخواردن نه میننه وه ، به لکو له سهر ناخواردنه که دهست نه کهن به قسه کردن و دریژۍ پۍ نه دن ، خاوه نمالیش که شتیکی له نادابی ئیسلامی تیدایه و پاریزگاری لۍ نه کات ، شهرم دهکات ، و له راستیشدا ناره حهت دهبن و کات ده ژمیرن ، میوانه کانیش به بۍ ههست و شعور له ناو قسه کردنی خوۍاندا پوچوون .. له نادابی ئیسلامیدا هه میشه بو هه موو حاله تیک ریگاو چاره سهریک هیه ، گهر دهستبگرین به و پهرمورده نیلاهی یه راسته وه . پاشان نایه تی بالا پوۍشی له نیوان خیزانه کانی پیغمه مبرۍ خوا (ﷺ) و پیاواندا بریاردا : ﴿ ... وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَاسْأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ ... ﴾ سورة الاحزاب ، آیه (۵۳) .

وه پهرموردگار دهریخت که نه م بالا پوۍشی یه خاوینتره بو دلی هه مووان ﴿ ... ذَلِكُمْ أَضْيَرُّ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِنَا ... ﴾ سورة الاحزاب ، آیه (۵۳) .

ئیدی کهس غهیری ئەمە نه‌ئیت کهس نه‌ئیت تیکه‌لاوی و لابردنی به‌به‌سته‌کان و ریگه‌دان و ئاسانکاری له‌ قسه‌کردن و یه‌کبینین و دانیشتن و به‌شداری کردنی هه‌ردوو په‌گه‌ز پیکه‌وه پاکتره‌ بۆ دله‌کان و پاکیزه‌تره‌ بۆ وێژدان و یارمه‌تیده‌تره‌ بۆ نه‌هیشتنی ئاره‌زووه‌ شاراوه‌کانیان ، له‌وه‌ی که هه‌ردوو په‌گه‌ز په‌روهرده‌ بکریت و هه‌ست و په‌فتاریان ناسک بکریته‌وه ... تاکۆتایی هه‌موو ئەو قسه‌ و قسه‌لۆکانه‌ی تر که مرو‌قه‌ لاواز و نه‌فامه‌کان ده‌یکهن .

ئیتیر کهس له‌م جو‌ره‌ قسانه‌ نه‌کات ، چونکه‌ خوا‌ی گه‌وره‌ ده‌فه‌رمو‌یت : ﴿ ... وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَاسْأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ ... ﴾ سورة الأحزاب ، آیه (۵۳) .

وه ئەم واقیعه‌ بینراوه‌ی که هه‌یه ، راستی فه‌رمووده‌ی خوا و درۆی ئەوانه‌ نیشان ئەدات که بانگه‌شه‌ی غه‌یری ئەوه‌ ده‌کهن که خوا فه‌رمانی پێ کردووه ، هه‌روه‌ک ئەزموونه‌ نیشان‌دراوه‌کانی پو‌ژگاری ئەم‌پو‌مان له‌سه‌رانسه‌ری جیهاندا راستی ئەمە ده‌سلمینن که ده‌یلین ، به‌ تایبه‌تی ئەو ولاتانه‌ی که پاده‌ی تیکه‌لاوی ئازاد له‌ناویاندا گه‌یشتووه‌ته‌ ئەوپه‌ری ، دیارترین به‌لگه‌یه‌ که ئیتیر قسه‌ی تیا‌ناکری (وه‌ ئەم‌ریکا یه‌ که‌مینێ ئەو ولاتانه‌یه‌ که تیکه‌لاوی تیا‌یدا ناشیرنترین ده‌ره‌نجامی لی‌ که‌وتوه‌ته‌وه‌)^۱ .

" لی‌پورده‌یی و به‌خشنده‌یی خاتوو زه‌ینه‌ب (ﷺ) "

له‌ عایشه‌شه‌وه ، ده‌فه‌رمو‌ی:

پیغمه‌به‌ری خوا (ﷺ) به‌ ئیمه‌ی (خیزانه‌کانی) فه‌رمو‌و : ی‌تبعنی اطول‌کن‌یداً (واته‌ : ئەوه‌تان که درێژترین ده‌ستی هه‌یه ، شو‌ین من ده‌که‌و‌یت ..

ئیمه‌ش کاتی‌ کۆ ئەبووینه‌وه‌ ده‌ستمان درێژ ئەکرد له‌ پال دیواره‌که‌وه‌ تا بزانی‌ن کامان ده‌ستی له‌ ئەوی‌ تر درێژ‌تره‌ !! هه‌موو جارێ ئەمه‌مان دووباره‌ ئەکرده‌وه‌ ، تاوه‌کو زه‌ینه‌ب (ﷺ) وه‌فاتی کرد ، ئەو په‌حمه‌تی خوا‌ی لی‌ بی‌ت نافرته‌تیک‌ی کورت بوو ، و له‌ ئیمه‌ به‌رز‌تر نه‌بوو ، ئەوسا زانی‌مان پیغمه‌به‌ری خوا (ﷺ) مه‌به‌ستی به‌خشین و

^۱ - فی ظلال القرآن (۵ - ۲۸۷۷ ، ۲۸۷۸) به‌ده‌ستکاریه‌وه‌ .

دریژکردنی دهستی یارمه‌تی یه زهینه‌ب ده‌سپره‌نگین بوو ، پی‌شهی خوشه شه‌کرد و موروچنی شه‌کرد و خیری شه‌کرد ^۱ .

زهینه‌ب (ﷺ) له مه‌به‌ستی پیغمبری خوا (ﷺ) تیگه‌یشت که چاکه کردن و به‌خشینه شه‌ک دریژی و کورتی ده‌ست .. شه‌وه بوو شه‌میشه کاری شه‌کرد و شه‌به‌خشی .. شه‌وه بوو له شه‌موو خیزانه‌کانی ترزوترگه‌یشت به لبقای پیغمبری خوا (ﷺ) . پی‌ی شه‌وترا (ام المساکین) ^۲ .

"بۆ لای به‌روه‌ردگاری به‌رز و بلند"

له (بورزه‌ی کچی رافع) شه‌وه ، ده‌لێت : (عومهری کوپی خه‌تاب (ﷺ) ماف و موچه‌که‌ی زینه‌بی ناماده‌کردوو بۆی نارد ، شه‌ویش فهرمووی : خوا له (عمر) خوش بی‌ت .. شه‌یری من به‌ توانا‌تر بو بۆ دابه‌شکردنی شه‌مه ، وتیان : شه‌مووی بۆ تۆیه . فهرمووی : پاک و بی‌گهردی بۆ خوا ! به‌به‌رگی‌ک خۆی داپۆشی و فهرمووی : داینین و نیک‌ی به‌ن به‌سه‌ردا ، و ده‌ستی کرد به‌ جیا کردنه‌وه‌ی و دابه‌شی کرد به‌سه‌ر خزم و که‌س و شه‌تیواندا و شه‌وه‌شی مایه‌وه‌ی دای به‌ من .

سه‌یرمان کرد (۸۵) دره‌مه ، پاشان ده‌سته‌کانی به‌ره‌و ئاسمان به‌رزکرده‌وه و فهرمووی : خوايه ، دوا‌ی شه‌م سالا‌ه ئیتر به‌خششی عومهرم پی‌ نه‌گات ^۳ . شه‌روه‌ها له قاسمه‌وه ، ده‌لێت : زینه‌ب ، کاتی سه‌ره‌مه‌رگ فهرمووی : من کفنم بۆ خۆم ناماده‌کرده‌وه ، شه‌گه‌ر عومهر کفنی بۆ ناردم بیکه‌ن به‌خیر بۆ یه‌کی‌کی تر ، شه‌ شه‌گه‌ر توانیتان ، کاتی شو‌پ‌تانکرده‌وه بۆ ناوگۆر ، پشت‌وینه‌که‌م به‌خشن ، شه‌وا شه‌وه کاره‌ بکه‌ن ^۴ .

^۱ - حاکم ریوايه‌تی کردوه و ده‌لێت : صحیحه (۲۵ / ۴) شه‌مه‌بیش هاو‌پایه .

^۲ - دایکی نه‌داران

^۳ - (طبقات ابن سعد (۸ / ۱۰۹) .

^۴ - سیر اعلام النبلاء (۲ / ۲۱۷) .

له سالې (۲۰) دا گه پرایه وه بولای په نای په روهردگاری .. و عومهر (مطلبه) نویژ
ی له سهر کرد .

پیش شه وهی کوتایی به نووسین بینین له سهر ژیانې شه خانمه به پیزه ، شه
وتهیهی خاتوو عائیشه دنووسین که فرموویه تی هیچ نافر دتیکم نه دیبوو هیندهی
زهینه ب به دین بیت ، له همووان زیاتر ته قوای خوای شه کرد و له همووان راستگوتر و
زیاتر مصله ی خزمایه تی به جی شهینا و له همووان به خشنده تر و خیر و مهندتر بوو
۱ . په زای خوای له سهر بیت .

۱ - صحیح مسلم دهرهینانی بو کردووه (۲۴۲۲) .

" ۹ - نوم حبیبه ... دایکس نیمانداران (ﷺ) "

" کوچبه رس خوراگر "

کی یه ؟

په مله کی کچی نه بو سوفیانی کوری حربه ... وه یه کیکه له کچه مامه کانی پیغمبره خوا (ﷺ) ، هیچ کام له خیزانه کانی پیغمبره خوا (ﷺ) له خرما یه تیدا له ثم نریکتر نه بوو بوی و له هه موویشیان مارهی زیاتر بوو ... له حبه شه ماره کرا بو پیغمبره خوا (ﷺ) و له جیاتی پیغمبره خوا (ﷺ) نه جاشی (۴۰۰) دیناری به مارهی پیدا و چند شتیکی دیکه شی وه (جیهازی) پیدا. هه وه ک نیبو عه باس (ﷺ) ده لیت^۱ : له سر نوم حبیبه و خیزانه کانی تری پیغمبره خوا (ﷺ) ، ثم نایه ته به تایبه تی هاته خواره وه : ﴿ ... إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ ... ﴾ سورة الحزاب ، آیه (۳۳) .

واته : چونکه به راستی خوا ته نها دهیه وی هه موو ناپاکی و ناسازی و نادرستی یه که له نیوه دور بخاته وه ئه ی خا و خیزانی مالی پیغمبره خوا (ﷺ) و به ته وای پاکتان بکاته وه ... هه وه ها پیشه و زه ه بی ، ده لیت : (نوم حبیبه ریز و پله و پایه کی مه زنی هه بوو ، به تایبه ت له لای (معاویه) ی برای و هه به هو ی نهو جیگا و پیگه یی له نوم حبیبه وه به معاویه یان دهوت (خالی نیمانداران)^۲ .

" زه واجی پیغمبره خوا (ﷺ) له گهل نوم حبیبه (ﷺ) "

کاتی نوم حبیبه موسلمان بوو (ﷺ) له گهل میرده کی که (عبدالله ی کوری جهش) بوو کوچیان کرد بو حبه شه ، له وی میرده کی له نیسلام هه لگه رایه وه و بوو به گاور ، نیتر له ویوه درده داریی نوم حبیبه گه وره تر بوو ، له یه ک کاتدا به لای ناواریی له لایه ک و هه لگه پرانه وه ی میرده کی و جی هیشتنی شار و نیشتمانه کی له لایه کی تره وه به سه ردا

^۱ - دانه پاله کی (حسن) ه / زه ه بی ده لیت : دانه پاله کی (صالح) ه ، سیر (۲ / ۲۲۱) .

^۲ - سیر اعلام النبلاء (۲ / ۲۲۲) .

کۆبووه‌وه ، ئه‌وه بوو کاتی پیغمبری خوا (ﷺ) به حالی ئاگادار بوو ، که‌سیکی نارده‌لای نه‌جاشی تا بۆی ماره‌کات و هه‌ر له‌وی ماره‌یی پی دراوه‌ک دلنه‌وایی یه‌ک بۆی و وه‌ک وه‌فایه‌ک بۆی به‌ هۆی ئه‌وه‌ی له‌و هه‌موو نا‌ره‌حه‌تی یه‌دا خو‌گر‌بووه و کۆششی کردوه ... با ئه‌و درۆژانه‌ش به‌ گوشت چن که نه‌لین (ﷺ) هه‌ر که‌سیکی بویستایه له ئافره‌تان ده‌یه‌ینا ، به‌هۆی پالنه‌ری هه‌وا و تیرکردنی ئاره‌زوو !! مه‌گه‌ر ئه‌وه له‌به‌ر ئاره‌زوو بووه ، به‌پێزان !! نه‌خیر ، به‌لکو به‌راستی ئه‌مه هه‌لۆیستی پیغمبرانه‌که‌وا ده‌کات له خاوه‌ن ویزدانه‌کان سه‌ری کړنووش له‌به‌رده‌م گه‌وره‌یی ئه‌م ئایینه‌دا نه‌وی که‌ن .. ئه‌وه‌شی که‌ سه‌یر و چاوه‌پوان نه‌کراو بوو لی‌رده‌دا ئه‌وه‌یه ، کاتی ئه‌بوسوفیان^۱ هه‌والی ئه‌م هاوسه‌رگری یه‌ی بیست ، سه‌ره‌رای ئه‌ودژایه‌تی کردنه‌ی که‌ هه‌یبوو بۆ پیغمبری خوا (ﷺ) و موسلمانان ، به‌ شانازی یه‌وه وتی : (به‌راستی (ﷺ) که‌سیکی ئه‌وه‌نده شیاوه ، هه‌رگیز (نا) ی پی ناوتریت)^۲ . هه‌روه‌ها له عومه‌ره‌وه ، له ئوم حه‌بیبه‌وه ده‌گیرێته‌وه ، ده‌لێت : ئوم حه‌بیبه پیشت خیزانی عبدالله بوو ، وه پیغمبری خوا (ﷺ) له حه‌به‌شه ماره‌ی کرد و نه‌جاشی چوار هه‌زار دهره‌می وه‌ک ماره‌یی پی دا و له‌گه‌ل (شرحبیل) ی کوپی حسن دا ناردی ، وه هه‌موو جیهازی یه‌که‌شی له‌لایه‌ن نه‌جاشی یه‌وه بوو^۳ .

" هه‌لۆیستی زیندوو "

له (الزه‌ری) یه‌وه ، ده‌لێت : پیغمبری خوا (ﷺ) ویستی فه‌تی مه‌که‌که بکات ، ئه‌وه بوو کاتی ئه‌بوسوفیان هات بۆ مه‌دینه بو‌گفتو‌گو کردن له‌گه‌ل پیغمبری خوا (ﷺ) تاوه‌کو ئاگر به‌سته‌که‌یان درێژ بکاته‌وه ، پیغمبری خوا (ﷺ) قبولی نه‌کرد ، ئه‌ویش هه‌لسا چوو بۆلای ئوم حه‌بیبه‌ی کچی ، کاتی ویستی له‌سه‌ر جیگا‌که‌ی پیغمبری خوا (ﷺ) دانیشیت ، ئوم حه‌بیبه پیچایه‌وه و هه‌لیگرت ، ئه‌ویش پێی وت : کچم ، ئایا ئه‌و جیگایه شیاوی من نیه یان من شیاوی ئه‌و جیگایه نیم ، وا هه‌لی ئه‌گریت ؟

^۱ - له‌و کاته‌دا هیشتا موسلمان نه‌بوو بوو .

^۲ - الحاكم (۲۲ / ۴) .

^۳ - دانه‌پاله‌که‌ی (صحیح) ه ، ابوداوود له (النکاح) دا دهره‌تانی بۆ کردوه (۲۰۰۷) .

فهرمووی : به لکو نه مه جینگای پیغه مبهړی خوا یه (ﷺ) و توش که سیکی پیسی بی باوهریت و شیاوی نهو جینگایه نیت ، نه بوسوفیانیش وتی : بهراستی کچم دواي من تووشی شهر بوویت ^۱ .

" پېش نهووی به ليقای خوا بگات "

له (عهوفی کورې حارث) هوه ، ده لیت : گویم له عائیشه بوو (ﷺ) دهیوت : له سپهره مهرگدا نوم حه بیبه بانگی کردم و پیی وتم : بی گومان شتی که لهووی له نیوان دوو هویدا هیه له نیوان من و توشدا هه بووه (واته : نهو بهر اهرکی و هه ستیاری یه له نیوان دوو هویدا هیه) خوا له هردو وکمان خوش بیټ .
منیش وتم : خوا له سر هه مووی لیت خوش بیټ و گهر دنم نازاد بیټ . نهویش فهرمووی : دلټ خوش کردم ، خوا دلټ خوش کات ، نینجا ناردی به دواي نوم سه له مه دا و هه مان شتی به نهویش وت .
نوو سر ده لیت :

بهراستی نه مه سونه تیکی پیغه مبهرایه تی زیندووه . نهو هتا به یه هقی نه گریته وه که پیغه مبهړی خوا (ﷺ) له کاتی نه خوشی وه فاتیدا وتاری دا بو خه لک و فهرمووی :
" أما بعد أيها الناس .. فإني أحمد إليكم الله الذي لا اله الا هو ، فمن كنت جلدت له ظهراً ، فهذا ظهري فليستقد منه ! و من كنت شمت له عرضاً ، فهذا عرضي فليستقد منه ! و إن الشحاء ليست من طبعي و لا من شأني ، ألا و إن أحبك إلي من أخذ مني حقاً ! إن كان له ، أو أحلني منه فليقت الله و أنا طيب النفس ... "
واته : " له پاشان .. نهی خه لکینه .. من سوپاسی په رده ورگاری تاک و ته نها نه کهم ، نیستا نه گهر یه کی که هیه لیم دابی نهو پشتم با لیم بداته وه ! وه هر که س پوژی له پوژان قسم به نامووسی وتووه ، بامافی خویم لی وهر گریته وه ! ناگادار بن کینه و دوزمنایه تی له سروشتی من نیه و کاری من نیه ، بی گومان خوشه ویسترینتان له لام نهو که سه یه که مافی خویم لی وهر نه گریته وه نه گهر مافی له لام هیه ، یان گهر دنم نازاد نه کات تاوه کو به دهرونیکی پاکوه به ليقای خواي گه وره بگم ... " خاتوو نوم حه بیبه سالی (٤٤) له سرده می جینشینایه تی موعاویه دا (ﷺ) وه فاتی کردووه .

^۱ - حلقات / ابن سعد (٨ : ٩٩ ، ١٠٠) صفة الصفوة (٢ / ٢٣) .

" ۱۰ - نوم نیمهن (ﷺ) "

" به داپرانی سرووش دهگری "

حبهشی یه و خزمه تکار (موله) ی پیغمبر ی خوا (ﷺ) و دایه نی بوو .. پیغمبر ی خوا (ﷺ) له باوکیه وه بو ی به جیماوه و پاشان دوا ی نه وه ی خاتوو خه دیجه ی هیئا ، نازادی کرد .

یه کی بووه له وانه ی له سهره تاوه هیجره تیان کرد .. ناوی (بهرکه) یه .. عوبهیدی کوپی حارثی خه زره جی هاوسه ری بووه و (نیمهن) ی لی بووه .. نیمه نیش باس و خواستی خوی هیه له کوچ و خه باتکردندا ... پوژی (حنین) شهید دهگری و دواتر (زهیدی کوپی حارثه) له شهوانی دابه زینی په یامی پیغمبر ایه تیدا هیئاویه تی و نوسامه ی کوپی زهیدی ، خوشه ویستی پیغمبر ی خوی (ﷺ) لی بووه .

" پله و بایه ی له لای خوی په روه ردکار "

کاتی نوم نیمهن هیجره تی کردو ، له (منصرف) و پیش نه وه ی بگاته (روحاء) شه و مایه وه ، له وی زور تینووی بوو به پوژویش بوو ، ناویشی پی نه بوو ، نه وه بوو زور شه که ت بوو ، خوی په روه ردکار له ناسمانه وه سه تلک ناوی به گوریسیکی سپیدا دابه زانده خواره وه بو ی ، ئویش لی خواره وه ، نوم نیمهن ده لیت : " دوا ی نه وه هه رگیز تینووم نه بووه ، له گه ل نه وده شدا له ئاواره یی دا به هو ی به پوژوو بوونمه وه نه بویه تووشی تینویتی بهاتمایه ، که چی تینووم نه نه بوو " !!

به هو ی داپرانی وه چی نوم نیمهن دهگری :

له نه نه سه وه ، ده لیت :

کاتی پیغمبر ی خوا (ﷺ) وه فاتی کرد ، نوم نیمهن گریا ، وتیان .. نه وه دهگرییت ؟ وتی : سویند به خوا ، دهمزانی پیغمبر ی خوا (ﷺ) هه رده بی وه فاتی

۱ - ئیبنو سعه دهره نانی بو کردووه (۸ / ۲۲۴) و له ویشه وه حافظ له (الصابه) (۱۳ / ۱۷۸) دا ،

پیاوانی فهرموده که بی متمنه ن ، به لام بچرانی تی نه که ویت

بکات ، بەلام لەبەرئەوه دەگیرم کە ئیتر سروش لە ئاسمانەوه دانابەزیت بۆمان و لیمان دانەبریت^١ .

- ئەو پۆژەش عومەری کوپی خەتاب (ﷺ) شەهید کرا ئوم ئەیمەن زۆر گریا .
لە تاریقهوه ، دەلیت : کاتی عمر (ﷺ) کوژرا ، ئوم ئەیمەن دەستی بەگریان کرد و وتی : ئەمڕۆ ئیتر ئیسلام کز و لاواز بوو^٢ .

ئوم ئەیمەن (ﷺ) لەسەردەمی جینشینایەتی عوسماندا (ﷺ) وفاتی کرد .
(حرمله) ی (مهولا) ی ئوسامە ی کوپی زەید دەگیرتەوه .. لەگەڵ ئیبنو عومەردا دانیشتبوو ، حەجای کوپی ئەیمەن هاتە ژوورەوه و نوێژی کرد نە رکوع بردنی و نە کڕنووشبردنی هیچیان تەواو نەبوون ، ئیبنو عومەریش (ﷺ) بانگی کرد و پێی وت :
(وائەزانی نوێژت کردوو ؟ نەخیر ، بەلکو ئەبێ دووبارە ی کەیتەوه ، ئەوه بوو کاتی پۆیشت ! ئیبنو عومەر پرسى : ئەمە کی بوو ؟ وتم : حەجای کوپی ئەیمەنی کوپی ئوم ئەیمەن ..

فەرمووی : ئەگەر پیغمبەری خوا (ﷺ) ، بیبینایە ، خوشی ئەویست^٣ . سەلام و پەحمەت و بەرەکاتی خواتان لی بیت ..

^١ - بە ئیسنادیکى صحیح / ابن سعد (٢٢٧٨) موسلیم و غەیری ئەویش پیاوایەتیان کردوو .

^٢ - ئیسنادهکەى راسته / ابن سعد (٨ / ٢٢٦) .

^٣ - پیاوانى جینی متمانهن / ابن سعد (٨ / ٢٢٥) .

" ۱۱ - حەفصەى داىكىى نىمانداران (ﷺ) "

" خىزانى پىغمبەرى خوا (ﷺ) لە بەهەشتدا "

داخو ئەم خانمە كى يە كە ئەم چەند لاپەرە بە يادکردنى پرگولاًو ئەكەين ؟
بەريزان ، كچى پيشه‌واى موسلمانان عومەرى كورى خەتابە رەزاي خويان لەسەر يىت .
پىغمبەرى خوا (ﷺ) سالى سىنى كوچى (هاوسەرگىرى لەگەل كرد) پاش
تەواو بوونى (عىدە) كەى لە خونەيسى كورى حزافەى سەمى ^۱ ، كە يەكى بوو لە
كوچبەران .

" عائىشە (ﷺ) دەفەرموى : -

لەناو خىزانەكانى پىغمبەرى خوادا لەگەل حەفصەى (ﷺ) زۆر كۆك بووين ،
وہ پىوايەتكراوہ كە بە پىنج سالى پيش هاتنە خواروہ سروش (پەيامى ئىسلام) لە
دايك بووہ .. بەو پىيە ، كاتى پىغمبەرى خوا (ﷺ) گواستويەتيەوہ تەمەنى (۲۰)
سالى بووہ ^۲ .

كاتى هاوسەرەكەى وەفاتى كرد ، باوكى پيشنيارى كرد بو ئەبو بەكر ، وەلامى
ندايەوہ ، وە پيشنيارى كرد بو (عوسمان) يش ، ئەويش فەرموى : بەنيازىم ئىستا
ژن بىنم ، ئەميش دلى لىيان ئىشا ، و سكالاي خوى برده لاي پىغمبەرى خوا (ﷺ)
ئەويش فەرموى : (تزوج حفصة من هو خير من عثمان ، و تزوج عثمان من هي خير حفصة)
واتە : حەفصە شوو بەكەسىكى باشتەر لە عوسمان ئەكات و عوسمانيش كەسىك دىنييت
باشتەر لە حەفصە .. پاشان داخوازي حەفصەى لە (عمر) كرد (ﷺ) ئەويش پيدا ^۳ .
هەر وەها پىغمبەرى خوا (ﷺ) خاتوو (رقيه) كچى خوى دابە (عوسمان)
پاش وەفاتى خوۆشكەكەى .

^۱ - يەكەكە لەوانەى زوو ئىسلام بوون ، و كوچى كرد بو حەبەشە و گەرايەوہ مەدينە و ئامادەى بەدرو
ئوحد بوو ، لە جەنگى ئوحد دا بريندار كرا و بەو برينەى وەفاتى كرد (ﷺ) .

^۲ - سير اعلام النبلاء (۲ / ۲۲۷) .

^۳ - صحيح / بخارى گىراويەتيەوہ (۹ / ۱۵۲ ، ۱۵۳) .

پاش ئه‌وه‌ی (عمر) حه‌فصه‌ی دا به پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) نه‌بویه‌کر (ﷺ) ی پیگه‌یشت ، داوای لیّ بوردن لیّ کرد و فه‌رمووی : دلگران نه‌بی لیّم که وه‌لام نه‌دايته‌وه ، ئه‌ویش له‌به‌ر ئه‌وه‌ بوو پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) پیشترباسی حه‌فصه‌ی کردبوو (نیازی بوو بیخواییت) ، منیش خوڤنه‌ینی ئه‌و نادرکینم ، خو ئه‌گهر پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) وازی لیّ به‌یڤایه‌ ئه‌وا من ئه‌مه‌ینا^۱ .

چه‌سپاوه که پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) جاریک ته‌لاقی داوه و دواتر به‌فه‌رمانی (جبریل) سه‌لامی خوای لیّ بیت هیڤاویه‌تیه‌وه .. وه جبریل (علیه السلام) پیی فه‌رموو : ئه‌و ئافره‌تی که زۆر به‌ پۆژوو ده‌بیت و شه‌و بیڤاره (قوام) ه و ئه‌و له به‌هه‌شتدا خیزانته^۲ .

" ئادابی به‌رزی ئیسلام "

په‌روه‌ده‌ی ئیسلامی گرنگی خو‌ی هه‌یه له بنیاتنانی کۆمه‌لگه‌ی باش و خانه‌واده‌ی خواناسدا ، که جه‌خت له‌سه‌ر هاو‌پیزی له نیوان هه‌ردوو هاوسه‌ردا ده‌کاته‌وه ، و له‌گه‌ل فیرکردنی کچان هه‌ر له‌مالی باوکیاندا که چۆن پیز له میرده‌کانیان بگرن ، له گرن‌گترین هۆکاره‌کانی ناوه‌دان‌کردنه‌وه‌ی مالی ئیسلامی یه ، تا به‌سه‌ر بلندی بمیننه‌وه له به‌رامبه‌ر نا‌په‌ه‌تی و به‌ره‌سته‌کانی زه‌مانه‌دا .

هه‌روه‌ها پۆشنبیرکردنی لاوان به‌گرنگیی پاراستنی مافه‌کانی خیزان ، له گرن‌گترین بنچینه‌کانی بنیادنانی مالی موسلمانان ، وه پۆلی دایک و باوک به‌زه‌واجی کچه‌کیان ته‌واو نابێ ، به‌لکو ده‌بی به‌ینا و به‌ین مافی هاوسه‌ره‌که‌ی وه‌بیر بینیته‌وه ، له‌گه‌ل نارامگرتن له‌گه‌لیدا له خو‌شی و ناخو‌شیدا ... وه هه‌ر مالی که له‌سه‌ر غه‌یری ئه‌م بنچینه‌انه بنیاتنرابێ ئاکامه‌که‌ی خه‌ساره و مه‌ندی و په‌شیمانی یه .

^۱ - صحیح / بخاری گێڤاویه‌تیه‌وه (۹ / ۱۵۲ ، ۱۵۳) .

^۲ - فه‌رمووده‌ی (صحیح) ه / ئه‌بو داوود (۲۲۸۳) و ابن ماجه (۲۰۱۶) .

" فهرموون ئەم رېوايه ته "

له (عمری کورپی خه‌تاب) هوه (ﷺ) ده‌فهرمویت :

ئیمه هۆزی قوره‌یش که‌سانیکێ زāl بووین به‌سەر ئافره‌تاندا ، کاتی هاتینه مه‌دینه بینیمان له‌وی ئافره‌تان به‌سەر پیاواندا زālن ، وای لێ هات ئافره‌تانمان چاویان له‌وان ده‌کرد .. ئه‌وه‌بوو جاری له‌ خیزانه‌که‌م توپه‌ بووم .. دوا‌یی هات لۆمه‌ی ئه‌کردم و ئه‌یوته‌وه ، منیش ئه‌وه‌م پێ ناخۆش بوو ، نکۆلیم لێ ده‌کرد .

ئه‌ویش وتی : بۆچی نکولی ده‌که‌یت ؟ سویند به‌خوا خیزانه‌کانی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) مۆن ئه‌که‌ن و هه‌یانه‌ پرۆژی تا ئیواره‌ ده‌ستی لێ هه‌لده‌گیریت و به‌ جیی دیلت ... ده‌فهرمویت : منیش پۆیشتم بۆلای هه‌فصه‌ و پیم وت : له‌ پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) قین ئه‌که‌یت ؟ فهرمووی : به‌لێ ... منیش وتم : ئه‌و پرۆژه تا ئیواره‌ ده‌ستی لێ هه‌لگری ؟ فهرمووی : به‌لێ ...

وتم : هه‌ر که‌س له‌ ئیوه‌ ئه‌مه‌ی کرد بی‌ت به‌ خه‌ساره‌ومه‌ندی ئه‌چیت و کاریکی خراپی کردوه ، مه‌گه‌ر زامنی ئه‌وه‌ ئه‌که‌ن که‌ به‌ تووپه‌ کردنی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ، خوای خۆتان تووپه‌ ئه‌که‌ن و به‌ هه‌لاکه‌تاندا نه‌بات ؟

هه‌رگیز نه‌که‌ی کاری وابه‌کی له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) یان داوای شتیکی لێ بکه‌یت ، به‌لام هه‌رچه‌یه‌کت ویست له‌ من داوا بکه ، ئه‌وه‌ فریوت نه‌دات که‌ درواسی‌که‌ت جواتر و خۆشه‌ویستتر بی‌ت له‌لای پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) له‌ تو (مه‌به‌ستی عایشه‌یه (ﷺ)) . به‌م جوژه‌ پی‌شه‌وا (عمر) (ﷺ) وه‌ک باشترین باوک ئامۆزگاری که‌چه‌کی ده‌کرد . ئه‌مه‌ له‌ کوی و په‌روه‌رده‌ی ئەم سه‌رده‌م و زه‌مانه‌ له‌ کوی !!

" سه‌ربلندی له‌ کاتی نه‌ها مه‌تیدا "

کاتی که‌ له‌ (عمری کورپی خه‌تاب) (ﷺ) درا به‌و خه‌نه‌جهره‌ی که‌ پی‌یه‌وه وه‌فاتی کرد ، خاتوو هه‌فصه‌ (ﷺ) له‌ باوکی نزیک بوویه‌وه و به‌ زمانیکی پر له‌ یه‌قینه‌وه‌ فهرمووی : بابه‌گیان .. پۆیشتم بۆ به‌رده‌م په‌روه‌دگار خه‌می ناویت ، له‌ کاتی‌که‌دا

ماڤى ھىچ كەسك بەلاتەوہ نىيە ، مژدەيەكيشم بۆت پىيە و دووجار نەينى نادركىنم ، باشتەين شەفاعەتكارى بۆت دادپەرورەى يە .. سەختى يەكانى ژيانەت و داوین پاكيەت لە ھەزەكاندا و ھەلسان بە بیدەنگ كردن و نەفەسپىنى بى باوہران و خراپەكاران ئەمانە ھىچ كاميان لاى خواى پەرورەدگار ون نابن^۱ .

خاتوو ھەفصە (ﷺ) لە سالى (٤١) دا كە بە (عام الجماعة) ناسراوہ لە سەر دەمى جىنشيناىەتى (معاويە) دا بە دەم بانگى پەرورەدگارىەوہ چوو ، و ھەفاتى كرد . ھە (مروان) ى والى (مەدينە) نويزى لەسەر كرد و لە (بقيع) سپاردە كرا و جەستە پاكەكەى بە ھىمنى خەوى لى كەوت لەو جىگا پىرۆژەدا .. دەى مژدەت لى بيت ، ئەى داىكى ئيمانداران لەو پۆژەدا كە موسلمان بویت و لە پۆژەدا كە ھىجرەتت كرد و لەو پۆژەشدا ھەفاتت كرد ، لە پۆژىكيشيدا كە خەلكى لە بەردەم خواى جىھانياندا بە پىوہ رائەوہستن ..

^۱ - نساء مبشرات بالجنہ (٢ / ٢٢٦) و دواتريش .

" ۱۲ - خاتوو صفیه ی پوری پیغه مبه ری خوا (ﷺ) "

" بکوژی جووله که که "

ئهم خاتوونه : (صفیه ی کچی عبدالمطلب) ی ، هاشمی یه و خوشکی همهزه و دایکی هاودهم (حواری) ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) ، (زوبیری کوپی عوام) ه . حارثی برای ابوسوفیانی کوپی حهرب هیئاویه تی و دواتر وه فاتی کردووه .

پاشان (عوام) ی برای خانمی خانمان (خه دیجی کچی خولید) هیئاویه تی و (زوبیر و سائب و عبد الکعبه) ی لی بوو . زهه بی ده لیت : راست نه وهیه که له پوره کانی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) جگه له (صفیه) هیچ کامیان موسلمان نه بوون . به سه ر لاشه ی براهیه وه (همهزه) بینراوه به نارامگری و پازی بوون به قه ده ری خوا . وه یه کیکه له کوچبه ره پیشینه کان^۱ .

له عایشه وه (ﷺ) ، ده فهرمویت : کاتی ئایه تی : ﴿ وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ ﴾ سورة الشعراء ، آیه (۲۱۴) ، هاته خواره وه ، پیغه مبه ری خوا (ﷺ) هه لسیاه وه و فهرمووی : (یا فاطمة بنت محمد) یا صفیه بنت عبدالمطلب ، یا بنی عبدالمطلب ، لا املك لكم من الله شیئاً ، سلون من مالی ما شئتم^۲ .

واته : ئهی فاتیمه کچی محمد ، ئهی صفیه ی کچی عبدالمطلب ، ئهی کوپانی عبدالمطلب ، من هیچ شتیکم له لای پهروه ردگار وه پی ئیه بوئان (یان من له لای خوا هیچم پی ناگری بوئان) هه رچی هکتان له مالی من دهویت لیم داواکه ن .

" ئازایه تی صفیه (ﷺ) "

" پوژئی خه ندهق له قه لاکه ی حسانی کوپی ثابتدا بوو ، ده لیت : وه حسانیش لهگه ئماندا بوو له لوتکه کهیدا ، جوله کهیه که له دهوری قه لاکه داده هات و دهچوو ،

^۱ - سیر اعلام النبلاء (۲ / ۲۷۰)

^۲ - صحیح / مسلم دههینانی بو کردووه (۲۰۵) وه غهیری ئه ویش .

موسلمانانیش له بهرامبر دوزمنانیندا بوون ، پاشان له پهراویزی فہرموودہ کہ دا هاتووہ کہ صفیہ دابہزیوہ و به پایہیک جوولہکہکہی کوشتووہ ^۱ .

موسلمانانیش له بهرامبر دوزمنانیندا بوون ، پاشان له پهراویزی فہرموودہ کہ دا هاتووہ کہ صفیہ دابہزیوہ و به پایہیک جوولہکہکہی کوشتووہ ^۲ .

ابن عساکر دہلیت : ئهوی له نیوان صفیہ و حسان و جولہکہکہدا پرویدا ، به پیغہ مبری خوا (ﷺ) گهیشٹ و بویان باسکرد ، صفیہ (رَضِیَہُ) دہلیت : پیغہ مبری خوا (ﷺ) و ہا پیکنہی کہ ددانہکانی ئهو سهریمان بینی ، له راستیدا نهمدیوو به هیچ شتی و ہا پی بکنیت ^۳ .

بروانہ ، خوینہری نازیز ، بروانہ ئه م عزیزمہتہ گہورانہ کہ تہنہا ئه ئیسلا مہ دروستی یان دہکات و تہنہا له باوہرپی قول و پیوہندی یهکی بہتین دروست ئه بی و ہیزہکانی کوفر له پوژھلات و پوژئاوا دہخاتہ ژیر پیی سہربازہکانی خودا... .

ماموستا (غزالی) ، پرحمہتی خوی لی بیت ، دہلیت : (پهلما رہکانی خاچپرستان و دروشمہکانیان تہنہا بہم پیکھاتہ پتہ وانہ له باوہری بہ ناگای ناو دلہکانی پیاوان و نافرہ تان تیک شکان ، بہلام نافرہ تانی بی ناگا ئهوانہ کہ بہ بہدینہ هاتنی حزیکیان هاوار دہکن و به لہدہستدانی شتی پرمہی گریان لی دہدن و ئهله کاروباری دین وه نه له کاروباری دنیا هیچ نازان ^۴ .

" وہفاتی "

خاتوو صفیہ (رَضِیَہُ) سالی (۲۰) له تہمہنی سہرو حہفتا سالیدا وہفاتی کردووہ له (بقیع) سپاردہکرا ..

^۱ - سیرہ ابن هشام (۲ / ۲۲۸) .

^۲ - سیرہ ابن هشام (۲ / ۲۲۸) .

^۳ - در السحابہ / شوکانی (۵۳۸)

^۴ - الدعوة الاسلامیہ تسقیل قربہا الخامس عشر / ماموستا غزالی / لاپرہ ۷۵ .

" ۱۳ - نه سمانی کچی عمیس (ﷺ) "

" نه لکی به ک هیجره تیان کردوو ، نیوه دوان "

یه کیکه له کوچیه ره پیشینه کان ...

وتراوه / که پیش نه وهی پیغه مبهری خوا (ﷺ) بیته مالی (ئه رقهم) موسلمان بووه ^۱ . پاشان له گهل (جعفر الطیار) ی هاوسه ریدا کوچیان کردوو بۆ حه به شهو له وهی عبدالله و محمد و عون ی لی بووه ..

پاشان دوا ی نه وهی له گهلیدا کوچیان کرد بۆ مه دینه له سالی (۷) دا ، و له شهری (مؤتة) دا هاوسه رکه ی شهید بوو ، نه بو به کری صدیق (ﷺ) هینای و (ﷺ) ی لی بوو ، پاشان (صدیق) وه فاتی کردوو و نه سماء به دهستی خو ی شو ردی ^۲ . دواتر (علی کوپی ابو تالیب) (ﷺ) هیناویه تی ..

له (الشعبی) یه وه ، ده لیت :

که (اسماء) له حه به شه وه هات بۆ مه دینه ، عمر (ﷺ) پی ی وت : نه ی حه به شنی پیشماندانه وه له هیجره تدا ... نه ویش وتی : به لی راست نه لییت ... نیوه له گهل پیغه مبهری خوا (ﷺ) بوون ... برسیه کانتانی تیر نه کرد ، و نه شاره زاو نه زانه کانتانی تینه گه یاند ، به لام نیمه چی ؟ کومه لیکی دهرکرا و دوو خراوه بووین ، سویند به خوا نه بی نه وه بۆ پیغه مبهری خوا (ﷺ) باس کهم .. نه وه بوو هاته لای

^۱ - ناوی ئه رقهمی کوپی نه بی ئه رقهمه و ماله که ی به سه ر (صفا) وه بووه و نه و ماله بوو که پیغه مبهری خوا (ﷺ) تیادا نیسلامی ده سازاند تیادا خه لکی بانگ نه کرد بۆ ناو نیسلام و که سانیکی رۆر تیادا موسلمان بوون . نه مهش له سه ره تای بانگی نیسلامیدا بو له مه ککه .

^۲ - شیخی نه لبانی ده لیت : - هه ردوو هاوسه ر بۆیان هه یه یه کتری بشۆن (نه گه ر یه یکیان مرد) و هه یج به لگه یه ک نی یه ر یگری له مه بکات و بنجینه نه وه یه که ر یگه ی پی درابی به تاییه ت که به دوو فه رمووده پشتگیری لی کراوه (۱) له عائشه وه (ﷺ) ده فره مو ی : (لو کنت استقلیت من امری ما استدیرت ما غسل النبی (ﷺ) غیر نساء) ابن ماجه ده ری هیناوه و فه رمووده ی دووه میش له (احکام الجنائز) یدا له لایه رد (۵۰۰) دا هه یه .

پىغەمبەرى خوا (ﷺ) و بۆى گىپراپەوھ .. ئەۋىش فەرمۇۋى : (نىناس ھىجرە واحدة ، و نكم ھىجر تال)^۱

ۋاتە : خەلىكى يەك جار كۆچيان كىرد .. ئىۋە دوۋجار .. (جارى بۆ ھەبەشە و جارىكىش بۆ مەدىنە) ..

گوپراپەلى بۆ ھاۋسەرەكەى پاش مردنىشى :-

سەعدى كوپى ئىبراھىم ، دادۋەرى مەدىنە ، دەلىت : ئەبۈبەكر پاپىسپارد بوو كە ئەسماء بېشۋرېت . قتادە ، دەلىت : خىزانەكەى كە (كچى عميس) بوو ، شۋردى^۲ .
وھ و تراۋە : كە سوئندى لى خواردوۋ پۇژۋوھەكەى بشكىنىت (ئەلبەتە پۇژۋوى سۈننەت نەك فەرز) ، فەرمۇۋىتەتى : ئەمە باشترە بۆت و بەھىزترە بۆت .

ئەۋىش لە كۇتايى پۇژدا سوئندەكەى وھ بېركەۋتەۋە ، داۋاى چۆپى ئاۋى كىرد وھ خواردىتەۋە و پۇژۋوھەكەى شكاندوۋە ، وتى : سوئند بەخوا ئىتر سوئندى ناشكىنم^۳ ..
زەھەبى دەلىت : ئەسماء (ﷺ) پاش (على) (ﷺ) ژىاۋە و .. باسكراۋە كە سالى (۶۰) ى كۆچى كۆچى دۋايى كىردوۋە^۴ .

^۱ - ابن سعد (۸ / ۲۸۱) ھەروھە بخارىش بە درىزتر لە ھىناۋىتەتى (۷ / ۲۷۱) (مسلم) ىش .

^۲ - مالك له (الموطأ) دا (۱ / ۲۲۳) دەرپەئىنانى بۆ كىردوۋە .

^۳ - ابن سعد (۸ / ۲۸۴) .

^۴ - تاريخ الاسلام (۴ / ۱۷۸) .

١٤ - نه سمانی کچی نه بی به کر (ﷺ) "

" خاوه نی دوو پشتوین "

نه سمانی کچی نه بی به کری صدیقه .. و دایکی عبدالله ی کوری زویری قوره یشی یه و مه کی و هم مه دینه یی یه .. دایکی پیښه و (عبدالله ی کوری زبیر) و خوشکی عائیشه ی دایکی ئیماندارانه و له دوا ی هه موو ئافره تانی کوچبه روه وه فاتی کردووه . زیاد له ده سال له عائیشه گه وره تر بووه له ته مه ندا ... کاتی هیجره تی کرد ، عبدالله ی له سکدا بوو ... و تراوه هیچ ددانیکی نه که و توه هه تا مردووه ... وه له جهنگی (یه رموک) دا له گهل زویری هاوسه ریدا به شدار بووه خو ی و باوکی و باپیری و کوره که یشی که (ابن زبیر) هه ره چواریان له هاوه لائن ..

" روژی کوچ "

یه کی لهو روژه له بیر نه کراوانه ی نه سماء (ﷺ) روژی هیجره ته که بهم جوړه بو مان باس ده کات .. (کاتی پیغمبه ری خوا (ﷺ) ویستی کوچ بکات خواردنم له مالی باو کم بو دروست کرد ، به لام نه بو خواردنه که ی و نه بو ناوه که شتی کم نه دیه وه بیان پیچمه وه پیی ، وتم به باو کم هیچ ده ستنا که وی پشتوینه کهم نه بی ... فره مووی بیکه به دوو به شه وه و نان و ناوه که ی پی به سه ته وه و بی پیچه وه ، له بهر نه وه ناو نراوه (ذات الناطقین) واته : خاوه نی دوو پشتوین^١ .

هه روه ها نه سماء (ﷺ) ده لیّت : کاتی پیغمبه ری خوا (ﷺ) به ره و مه دینه له مه که وه به ری که وت ، نه بو به کر (ﷺ) له گهل خویدا هه موو مال که ی که (٥ - ٦) هزار بوو هه لگیرت و بردی ، باپیرم (نه بو قوحافه) که پیاویکی نابینا بوو هات بولام و وتی : به راستی نه م کوره م روشتوو ئیوه ی به برسیتی به جی هیشتم ... وتم : نه خیر .. خیر و بیریکی زوری بو مان به جی هیشتوو نه وه بوو بریک به رد م کوکرده وه و له سوچیکی مال که دا داناو پارچه قوماشیکم دا به سه ریدا ، پاشان دهستی باپیرم گرت و

^١ - دانه پال که ی (صحیح) ه / بخاری گنرلویه ته وه (٧ / ١٩٣ ، ١٩٤) . وه غیری نه ویش .

خستمه سەر قوماشهكه و وتم : ئا ئەمەى بۆ بهجى هيشتووین وتى : دەى مادەم ئەمەى
بۆ بهجى هيشتون . شتىكى باشه ^۱ .

" هەلسان بە ئەرك و قورسايى يەگانى ژبانى هاوسەرى "

خاتوو ئەسماء وانهیهكى باشمان پیشكەش ئەكات لە باشیى مامەلەکردن لەگەڵ
هاوسەردا و هەلسان بەكاروبارەکانى : دەلیت : كاتى (زوبیر) منى هینا تەنها
ئەسپەكهى هەبوو ، هەلئەسام بە پاك كردنەوى لە ئەسپى و گەنە و ئالفیئدانى ..
هەروەها ئاوم دەهیناو هەویرم دەشیلا و تۆ و دانەویڵەم لەو زەویەى زوبیردا
دەگواستەوه كه پيغمبەرى خوا (ﷺ) بۆى جیاكردبووینەوه و نزیکەى (۳) فەرسەخ ^۲
بوو . پۆژىك هاتە سەر زەوى يەكه و دانەویڵەكان بەسەر سەرمەوه بوون .. بە
پيغمبەرى خوا (ﷺ) گەيشتم كه چەند كەسىكى لەگەڵدا بوو .. بانگى كردم تا لە
دوايهوه سەرکەوم ، منیش شەرمم كرد و زوبیر و غیرەتى زوبیرم یاد كەوتەوه ئەوه بوو
پيغمبەرى خوا (ﷺ) پۆیشت ، كاتى گەيشتمە جى هەوالەكەم دابە (زوبیر) وتى :
سویند بەخوا ، ئەوهم پیناخۆشتر بوو كه دانەویڵەكەت بەسەر سەرتەوه هەلگرتبوو ، تا
ئەوى لەگەڵ پيغمبەرى خوا (ﷺ) سەرکەوتیتایە .
ئەسماء دەلیت : دواى ئەوه باوكم ابو بكر (ﷺ) خزمەتكارىكى بۆ ناردم و لە
بەریوەبردنى ئەسپ و خزمەتکردنى پزگارىم بو ، وەك ئەوى لە كۆیلهیهتى پزگارىم بووبى
وابوو ^۳ .

خوینەرى بەریز لەم دەقه ورد بەرەوه و سەرنج بدە ، ئەسپ لەگەنە و ئەسپى پاك
دەكاتەوه و دانەویڵە بەسەر سەریهوه دەگوازیتهوه و كه پيغمبەرى خوا (ﷺ)
دەیبینی ، سۆزى بۆى دەجولیت : (بەزەبى پیدادیتەوه) ، بەلام نكۆلى لەكارەكانى
ناكات ... سەرەرای ئەم هەموومانوو بوونەش ، ئەسماء كارى مالهوهشی لەبیر ناكات و

^۱ - دانەپالەكهى (صحیح) د ابن هشام له (السیره) (۱ / ۴۸۸) باسى كړووه .

^۲ - هەر (فەرسەخ) يك نزیکهى (۵ - ۶) كيلومتر (دۆنم) (فەرهنګى دریا) پزگار كړېم .

^۳ - صحیح / بخاره و مسلم گێڕاویانەتەوه وە احمد دەرھیتانی بۆ كړووه . (۶ / ۲۴۷) .

دهلیت : ئاو دینم و ههویر دهشیلیم !! ، به لām لهو چاخه ماندا چیان له نافر دتانیمان دهویت ؟ ... دهیانهوئی چی بئی وچون بیت ؟

ماموستا غه زالی (رهحمه تی خوی له سهر بیت) دهلیت : (... له بیرمه که چه ند که سی له وانه ی پاریزگاری له نه ریته کانی نه فامی و بئی ئاگایی دهکهن ، چهن و چوونیان له گهل نه کردم و دهیانوت : میزدیان باوک له ماله وه نافر دتانی فیرددکهن و له سهر نه وهش رایانده هیئن که له ماله وه نویتز بکهن ، ئیتز چوونه دهر وه بیان و خو خستنه بهردهم فیتنه هیچ مانایه کی نه!

وتم : خاوه نی په یامه که (ﷺ) ئهم نه خشه یه ی نه کی شاهه که تو پیشنیاری ئه کهیت .. له بهر نه وه جاری له م پرووه وه پایه کهت پرت کرایه وه . له پرویه کی تره وه ، ئه مه ی که تو تکتات وایه لی وای نه زانی نه بیتته ماموستا بو خیزانه که ی ، جاری خوی پیویستی به که سیککی وه که ئه وانه فییری بکهن و دهرسیان لی وهرگریت ..

نافر دتانی پرووسی وای غه زووی بوشایی ئاسمانی کرد ، که چی ئه یانه هوئی نافر دتانی موسلمان ریگای مزگهوت نه زانی ، ههر ئاینیک ئه بینی له م چاخه ماندا ههر چه ند پوچه ل و بئی ماناش بیت ، نافر دتانی نه به سستیته وه به په رستگا کانیانه وه ، به لām ته نها ئه یانه هوئی ئیسلام نافر دتانی نه فی بکات له ماله کانی خوا !

وه ئه و دروشم و مه شخه لانه ی که ئیسلام له رییه وه ناموسی خه لکی پی ده پاریزیت ، نه وه بیگومان ده بی نیشان بدرین ، به دنیاییه وه نابی پروتی و خو پارازاندنه وه هه بی و نابی خه لوته دروست بی له گهل پیای بیگانه دا و هه روه ک نابی هیچ کاری بکری که به ره و ئه وانه سهر ده کیشی .

وه ئه و کاره هونه ری و ئیداری یانه ی که نافر دتانی پیی هه لدهستن وه سه رجه م نه و چالاکی یه پوشنیبری یانه ی که پیویستی یان پیی هه یه یاخود ئاره زوویان لییه تی ، ده کری ئه و ریخهر و (ضوابط) ئیسلامی یانه یان بو دابنری که سنووره کانی خوا ده پاریزن ...^۱

^۱ - الدعود الاسلامیه : غه زالی (لاپه ره ۷۶) .

" که یان دندی په یوه نندی خزمایه تی "

له ټیبنو زیږه وه ، ده لیت : هم ئایه ته له سهر نه سماء هاته خواره وه ، کاتی دایکی نه سماء که به (قوته یله) ناو نه برا ، چهند دیاری یه کی بو نه سماء هیڅا ، وهری نه گرت هه تا پرسپاری له پیغه مبهړی خوا (ﷺ) کرد ... نه وه بوو هم ئایه ته هاته خواره وه : ﴿ لَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ ... ﴾ سورة الممتحنة ، آیه (۸) .

واته : دلتیا بن که خوا نه وه تان لی قه دهغه ناکات که چاک په فتاری و دادپهروهری بکه نه له گهل نه و که سانه دا جه نگیان دژ نه کردوون و ... (تا کوتایی ئایه ته که) . وه له (صحیح) دا هاتوه ، نه سماء به پیغه مبهړی خوا (ﷺ) ی فهرمووی : دایکم هاتووه بولام .. خویش د هزانی که دایکم که سیکی هاوه لگهره ئایا هات و چوی بکه م . فهرمووی : (نعم ، صلی اُمک) به لی : هات و چوی دایکت بکه ...

" هیمه ټیکي نه رووخو "

کاتی شهر له نیوان سهر بازه کانی (عبدالله ی کوپی زبیر) و سهر بازه کانی (حجاجی ته قه فی دا) پووی دا ^۱ ... و بووه هو ی کوژرانی عبدالله ی کوپی زوبیر .. حجاج لاشه ی ابن زوبیری هه لگرت و له (مسجد الحرام) له خاچی دا و شهر میشتی نه کرد له و کاره ی و ، هه لسا چوو بولای خاتو نه سماء و پیی وت : (دایه ... نه وه نه میری موسلمانان راپسپاردووم لیت ... هیچ پیویستی یه کت نیه بوت جیبه جیبی که م ؟ نه ویش فهرمووی : (من دایکی تو نیم ، به لکو دایکی نه و کوپم و ا به سهر) رأس الثنیة وه له خاچتان داوه ، هیچ پیویستی هکم لیتان ناوی ، به لام گو ی بگره . گویم له پیغه مبهړی خوا (ﷺ) بوو فهرمووی : (یخرج من ثقیف کذاب ، و میر) واته : له (ثقیف) وه دروژنیک و (فهوتاویک) (تیاچوویه ک) سهر هه لئدهن ..

^۱ - صحیح / بخاری و مسلم گپراویانه ته وه .

^۲ - هم بوداوه له سهرده می جینیشینایه تی عبدالملک ی کوپی مرواندا بوو .

جا هرچی دروژنه که یه ئه وه بینیمان ، (مه بهستی المختار)^۱ ، و تیا چوو ده که ش ئه وه تویت ، حاجیش وتی : به لکو فه وتینه ری دو وره کانم^۲ .

وه له (منصورى كورې صفیه) وه ، له دایکیه وه ، وتویه تی : وتیان به ئیبنو عومهر که وا ئه سماء له سوچی کی مزگه وتدا دانیشته وه ، له و جینگایه ی که ئیبنو زیریان له خاچدا ، ئه ویش چوو به ره و لای ئه سماء و فهرمووی : ئه م لاشانه هیچ نین ، به لکو رۆحه کان گرنگن که له لای په روه ردگارن .. له بهر ئه وه له خوا ترسه و ئارامگره ، ئه سمائیش (ﷺ) فهرمووی :

جا بۆچی ئارام ناگرم ، پیگیریم چیه ، له کاتی کدا کاره ساتی من له چاو ئه وه ی زه که ریا (سه لامی خوای له سهر بیّت) که متره ، کاتی سهری (یحیی) ی کوری پیشکه ش به یه کی له زۆردار و خراپه کارانی به نی ئیسرائیل کرا^۳ .

وه له (ئیبنو ئه بی ملیکه) وه ، ده لیت :

دوای ئه وه ی که به سهر ئیبنو زوبیردا هات ، چووم بۆ لای ئه سماء فهرمووی :

پیان راگه یاندووم که ئه مه (عبدالله) ی له خاچ داوه ، ئه ی خوای په روه ردگار نه ممرینی هه تا به دهستی خۆم بۆنخۆشی که م و کفی بکه م ... ئه وه بوو دوای ماوه یه ک بۆیان هیئا و ئه ویش به دهستی خۆی کافور و بۆنی خۆشی لیداو کفی کرد ، دوای ئه وه ی چاوه کانی کویر بوو بوون ..

وه له لایه کی تره وه ، له ئیبنو ئه بی مه لیکه وه ، ده لیت : ئینجا نوێژی له سهر کرد .. وه یه ک ههینی به سهردا نه رۆشت دوای ئه وه ، وه فاتی کرد ..

^۱ - مختاری کوری عبیدی ته قه نی یه ، یه کی بوو له زمانی پاراو و بویر و بی دینه کان (یاخود لاواز دینه کان) سیر اعلام النبلاء (۳ / ۵۲۸) و دوای ئه ویش .

^۲ - ترمزی و نسائی گێراویانه ته وه .

^۳ - پیاوانی جیی متمانه ن : ارنووط (سیر ۲ / ۲۹۵) فهرمووده ی ئه سماش که ده لیت : ((وقد اهدی رأس یحی) ئاماژه به (هیر و دیان) ی برازی (حیر دوسی) ی فه رمانه وای فه له ستینه کان کاتی مامی ده یو یست برازا که ی خۆی بێنن ، ئه مه ش هه رام بوو ، یه حیا پیی رازی نه بوو (ﷺ) . به لام که که و دایکیشی رازی بوون و داویان کرد سهری (یحی) یان به سهر سینی یه که وه بۆ بێنینت مامه که ش ئه وکاره ی کردبوو .

ئىبنو سەعد ، دەلىت : ئەسماء چەند شەۋىك پاش كۆرەكەى ۋەفاتى كرد ،
كوشتنى (عبدالله) ش لە (۱۷) ى جەمادى يەكەمى سالى (۷۳) ى كۆچىدا بوو .
زەھەبى دەلىت : ئەسماء كۆتايى (سەرمۆرى) ھەموو كۆچبەرەان بوو بە پياو و
ئافرىتەۋە ... رەزاي خۋاي لەسەر بىت .

" ۱۰ - عائیشہ دایکی تیمانداران (ﷺ) "

" نه و که سهی له سهر ووی جهوت ناسمانه وه پاکانه کرا "

کچی پیښه وای مهزن (صدیق) ی جینشینى پیغمه بهرى خوا (ﷺ) نه بو بهکر ، عبدالله ی کوږى نه بى قوحافه ی قورپه یشى .. و دایکی تیمانداران و خیزانى سهر وهرى مرقایه تی (ﷺ) و زاناترینی ثافره تانی نوممه تی ئیسلامه سهرتاسهر ...

نوم پړمانی کچی عامری کوږى عومه یر ، دایکیه تی .. له گهل دایک و باوکیدا نه ویش هیجره تی کرد و پیغمه بهرى خوا (ﷺ) پاش وه فاتى خاتوو خه دیجه ی (الصدیقه) به چهند مانگیک هیناویه تی وه و تراویشه پاش دوو سال .. نه مهش پیش نه وه ی هیجرهت بکات .. و له مانگی (شوال) ی سالى (۲) ی کوچیدا و پاش کوتایى هاتنى جهنگى بهدری گوره له تمه نى نو سالیدا گواستویه تیه وه .
خاتوو عائیشه زانستیکی زور و پاک و پیروزی له پیغمه بهرى خوا (ﷺ) ه وه ریوایهت کردوه .

" وښه ی له ئاسمانه وه داده بهریت "

له عائیشه وه (ﷺ) ، ده لیت : پیغمه بهرى خوا (ﷺ) فرموى : (أريتك في المنام ثلاث ليال ، جاء بك الملك في سرقة من حرير ، فيقول : هذه امرأتك ، فأكشف عن وجهك فإدا أنت فيه ، فأقول : إن يك هذا من عند الله يحضه)^۱ .

واته : له خه ونمدا سى شهو تووم نیشانداروه ، (جبریل) به سهر قوماشیک له باشتیرین جوړی ناوړیشم دروست کرا بوو تووی هیناو ، فرموى : نه مه خیزانته ، و دم و چاوی نیشاندام ده بینم تویت ، و منیش نه موت : نه گهر نه مه له لایه ن خواوه بیت نه واه فرمانی خو ی جیبه جی دهکات ..

^۱ - صحیح / احمد دهره تانی بو کردوه هه روه ها بخاری (۷ / ۱۷۵) و مسلم (۲۴۳۸)

له ریوایه تیکی تردا ، له عائیشه وه (ﷺ) جبریل (سهلامی خوای له سهر بیټ ، وینهی عائیشه ی له ناو قوماشیکې ناوری شمی سه وزدا هیئا و نیشانی پیغه مبهه ری خوا (ﷺ) ی داوه و فهرموویه تی : (هذه زوجتك في الدنيا و الآخرة)^۱ . واته : ئه مه هاوسه رت ده بیټ له دنیا و ئاخیره تدا ..

" چاکه کانی "

۱ - له ئه بی موسای ئه شعهری یه وه (ﷺ) ، ده لیټ : پیغه مبهه ری خوا (ﷺ) فهرمووی : (کمل من الرحان کثیر و لم یکمل من النساء الامريم بنت عمران ، و آسیه امراة فرعون ، و فضل عائشة علی النساء کفضل الثريد علی سائر الطعام)^۲ .

واته : له ناو پیاواندا که سانیکی زور کامل بوون ، به لām له ناو نافرتهاندا ته نها مریه می کچی عمران و ئاسیای ژنی فیرعه ون کامل بوون (بی کهم و کورتی بوون) ههروه ها چاکیی عائیشه به سهر نافرتهاندا به گشتی وه ک چاکیی (تیگوشیو - تریټ) وایه به سهر هه موو خوارده کانی تردا ..

۲ - له عبدالله ی کوپی زیادی ئه سه دی یه وه ، ده لیټ : کاتی ته لحه و زوبیر و عائیشه به ره وه به صره که وتنه ری ، علی (ﷺ) عماری کوپی یاسر و حسن ی کوپی علی نارد کاتی که یشتنه لمان له (کوفه) چوونه سهر بلنگو و (حسن) له سه رووی بلند گوکه وه بوو ، هه ماریش له خوار تری ئه وه دابوو ئیمه ش لییان کو بووینه وه ، گویم له هه مامار بوو فهرمووی : سویند به خوا عائیشه هاوسه ری دنیا و قیامه تی پیغه مبهه که تانه ، به لām خوای په روه رداگار تاقیتان ده کاته وه تا بزانی گوپراهه لی ئه وه دهن یان عائشه ؟^۳

۳ - له عمری کوپی عاصه وه ، (ﷺ) ده لیټ : پیغه مبهه ری خوا (ﷺ) به سهر سوپای (ذات السلاسل) وه نارد می ، ده لیټ : چووم بولای و پرسیم : کی له هه موو

^۱ - ترمزی دهره یټانی بۆ کردووه (۲۸۸۰) فهرمووده که ش (صحیح) ه : له صحیح ی سوننه ته کانی ترمزیدا هاتووه (۳۰۴۱) .

^۲ - بخاری و مسلم گیراویانه ته وه

^۳ - صحیح : بخاری ریوایه تی کردووه ، ماموستا (عه دی) ده لیټ : (صحیح) ه فضائل صحابه النبی ل ۷ .

کەس لە لات خوښه و یستړه ؟ فهرمووی : (عائیشە) وتم ئەی لە پیاواندا ؟ فهرمووی : ابوہا (باوکی عائیشە ، وتم : ئەی دواي ئەو ؟ ئەویش (ﷺ) چەند پیاویکی ناو برد و پاشان من بیدەنگ بووم لە ترسی ئەوہی نەوہکو لە کوتایي ھەموویاندا بم ^۱ ..

۴ - وە لە عائیشەوہ ، (ﷺ) ، دەلیت : پیغەمبەری خوا (ﷺ) نەخۆش کەوت (لە نەخۆشی وەفاتیدا بوو) پرسى : (این اناغدا این انا غدا ؟) سبەى دەبی لە مالى کى بم ؟ مەبەستى سەرہى عائیشە بوو ... خیزانەکانیش پێیان وت ئارەزووی خۆتە کویت پى خۆشە لەوئى بمینەرەوہ ، ئەوہ بوو لە مالى عائیشە مایەوہ ھەتا وەفاتى کرد . (عائیشە) ش (ﷺ) فهرمووی : ھەر لەو پۆژەدا وەفاتى کرد کە سەرہ پۆژى من بوو لەلام بمینیتەوہ و سەرى بەسەر سنگمەوہ بوو لیکی تیگەلى لیکم بوو کاتى بەدەمى خوى سیواکەکەى بوۆتەر کرد خستى دەمى پیغەمبەرى خوا وە (ﷺ) ^۲ .

وہ ئەگەر بەدواي چاکەکانى (عائیشە) دا (ﷺ) بگەرپین .. بوارنا بى ھەمووی بنوسین .. بۆیە ئەوہندەى کە نووسیمان بەسە ...

وہ ئەو کۆمەلى تايبەتمەدى تيا کۆ بوو بووہیوہ کە لە ئافرەتان جیا دەکرایەوہ دەلیت : من نو خەسلەتم پى دراوہ کە لە دواي مریەمى کچى عمران بە ھیچ ئافرەتیک نەدراوہ : جبریل وینەى منى بەسەر دەستى یەوہ دابەزاندوہ فەرمانى بە پیغەمبەرى خوا (ﷺ) کردوہ مارەم بکات . وە منى بە کچیتى ھینا و غەیری من ھەموو خیزانەکانى بیوہژن بوون ، وە کاتى وەفاتى کرد سەرى لە کۆشمدای بوو ، وە لە مائەکەى مندا سپاردەکرا ، و فریشتە دەورى مائەکەیان دام ، وە من کچى جینشین و ھاو دەم و (صدیق) ی ئەو بووم ، وە پەرورەدگار بى تاوانى منى لە ئاسمانەوہ دەرخستن ، وە من بە پاکى (طیبە) و لە لای کەسیکی (پاک) خەلق کراوم ، وە پەیمانى لیخۆش بوون و پۆزى یەکی پر لە پیزم پى دراوہ ^۳ .

^۱ - صحیح : بخارى و مسلم گێراویانەتەوہ .

^۲ - صحیح : بخارى و مسلم گێراویانەتەوہ .

^۳ - ئەبوبەکرى ئاجرى گێراویەتیەوہ ، زەھەبى دەلیت : دانەپالەکەى باشە سیر اعلام النبلاء (۲/ ۲۴۱) .

" هاوسهرگیری له گهل سهر و رد ا (ﷺ) "

له عائیشه وه ، (ﷺ) ده لیت : پاش وه فاتى خه ديجه ، پیغه مبهړى خوا (ﷺ) منى ماره کرد که تهمه نم (شەش) سال بوو ، وه کاتى گواستمي ه وه تهمه نم (۹) سال بوو ، ژنان هاتن بولام خه ریکى یارى کردن بووم هاتن ناماده یان کردم و بهر یان خستم و منیان به پیغه مبهړى خوا (ﷺ) گهيانده^۱ . عروه ، ده لیت : عائیشه (ﷺ) نو سال له گهل پیغه مبهړى خوا (ﷺ) مایه وه .

" هاوسهرى ميه ربان "

ئوه دى له پیغه مبهړى خوا (ﷺ) . بروانى له ماله که دیدا و له گهل خیزانه کانیدا .. له ره حمهت و بهر ه یی ئیسلام و ره و شته بهرزه کانی ئیسلام تیده گات .. بخویننه : له ئه بى (سه له مه ی کورى عبدالرحمن) ه وه ، له عائیشه وه (ﷺ) ده لیت : پیغه مبهړى خوا (ﷺ) له غه زوى ته بووک بو یان خه بیهر بوو گه پرایه وه ، بایه ک هه لیکرد و په رده دى لادا له سوچیكى چهند بوو که له یه که وه که هی یارى کردنى عائیشه بوون .. پرسى : (ما هذا يا عائشه ؟) ئه مانه چین .. عائیشه ؟ وتى : کهه کانمن .. پاشان له نیوانیاندا ئه سپیکى بینى به کاغه ز (پیسته) دوو بالى بو کرابوو فهرمووى : (ما هذا الذي أرى و سطهن ؟) ئه ی ئه مه چى یه له ناویاندا ؟ وتى : ئه سپه .. فهرمووى : (و ما هذا الذي عليه ؟) ئه ی ئه مه چیه پییه وه ؟ وتى : دوو باله ...

فهرمووى : فرس له جناحان ؟ ئه سپ و بالى هه بیته ؟! وتى : ئه ی گویت لى نه بووه که سلیمان ئه سپیکى بالدارى هه بووه ؟ ده لیت : پیغه مبهړى خوا (ﷺ) پیکه نى هه تا ددانه پیروزه کانی دهر که وتن^۲ .

^۱ - دانه پالنه که ی (صحیح) د / ئه بو داود دهرى هیئاوه (۹۴۳۵) له (الادب) دا .

^۲ - صحیح / ئه بو داود (۹۴۳۲) دهره ی تانی بو کر بووه له (الادب) دا

و له عایشهوه (ﷺ) ، دهلیت : پیغمبەری خوا (ﷺ) چاوپیکهوت لهبەردەم
 دەرگای ژووهکهما وهستا بوو ، حەبەشی یەکانیش له مزگەوت خەریک بوون بە ڕم یاری
 یان دەکرد ، پیغمبەری خوا بە عاباکەیی دایدەپۆشیم تا لەوان بپوانم ، و بەدیارمەوه
 ئەوهستا هەتا من بپتاقەت ئەبووم و ئەروشتەم ، لەبەر ئەوه ڕیز لە حاڵی ئەو کێژە کەم
 تەمەنانه بگرن کە حەزیان لەیاری کردنە^۱ . ڕەوشتی پیغمبەرایەتی ئابەم جوۆرە هەلس و
 کەوتی لەگەڵ هاوسەردا دەکرد . (ان في ذلك لعبرة لمن يخشى) .
 ئەم سوۆز و خۆشەویستیەیی پیغمبەری خوا (ﷺ) تەنها خاتوو عایشهیی
 نەگرتبووه وه ، بەلکو هەموو خیزانەکانی پیغمبەری خوا (ﷺ) هاوبەشی بوون .. خو
 ئەگەر لە شتیکیشدا تاک بوو بپتەوه ، ئەوه لەبەر تەمەنەکەیی بوو ، وه خۆی (ﷺ)
 ڕوونی کردەوه .

" بوختانە کە "

(له جەنگە (فاجر) و ناپاکەکاندا هەرچی ھۆکاریک ھەیە بەکار دەھێنرێت بۆدان
 لە دوژمن ، ئەگەرچی ھەندیک لەو ھۆکارانە پیاوی شەرەفمەند شەرم دەکات بەکاری
 بێنێت . دووڕووەکانیش لە شاری مەدینە پەنایان بردووەتە بەر دوژمنایەتی کردنی
 پیغمبەری خوا (ﷺ) و بانگ کردنی بە ئوسلووبیک کە سووکی دەرونیان نیشان ئەدات
 لە کاتیکیدا ڕق و قینە دل و دەرونیان داگیر ئەکات ، ئەویش جاریک بە بەکارھێنانی
 ڕیگای تانەوتەشەر و جاریک بە درۆ ھەلبەستن و بوختان .

وه هەرچی دەسەلاتی موسلمانان زیاتر بێت و پینگەیان چەسپاوتریبت ئەوان
 زیاتر رق و قینی خۆیان ئاشکرا ئەکەن و زیاتر لە بۆسەدان بۆیان . ئەمەش بەروونی لە
 غەزەوی (بني المصطلق) دا دەرکەوت ، ھەوڵ گەیشتە پیغمبەری خوا (ﷺ) کەوا
 ئەم ھۆزە خۆیان کۆکردووەتەوه و ئامادە کردووه بۆ بەگژا چوونی پیغمبەری خوا (ﷺ)
 و حارث ی کوپی ئەبی ضرار ی سەرکردەیان لە ئەو پەڕی ئامادەباشیداھە بۆ ئەوکارە ،

^۱ - صحیح / له هەردوو صەحیحەکەدا ھاتووە .

بویه پیغه مبرى خوا (ﷺ) به خیرایى موسلمانانى بهرې خست بو دامرکاندنه وهى ئه و
ناژاوه یه پیش ئه وهى هه لایسى .

ئهم جاره کۆمه لیک له دوو پوه کان له گهل پیغه مبرى خوا (ﷺ) بهرې کهوتن که
پیشتر له گه لى بهرې نه کهوتبوون . له وانه یه متمانە بوونیان به سهرکه وتنی پیغه مبرى
خوا (ﷺ) هانی دابن که له گه لیدا بکه ونه رې له پیناوی به ده ست هینانى شتیکی
دنیا ییدا نه ک بۆسهر خستنی ئاین . ئه وه بوو موسلمانان گه یشتنه لای سهرچاوه ئاوێک
به ناوی (المریس) که له ویدا (بنی المصطلق) کۆ بوو بونه وه ، پیغه مبرى خوا (ﷺ)
فرمانی کرد به سهر پیشه و (عمر) دا که پیشنیاری ئیسلام بوون بخته بهرده میان .

(عمر) یش (ﷺ) بانکی کرد ، بلین (لا اله الا الله) سهرو مالتان پارێزار و نه بی !
ئه وه بوو پازی نه بوون و هه ردوولا به تیر بهربونه یه کتری ، پاشان پیغه مبرى خوا (ﷺ)
فرمانی کرد به یه کجار به دن به سهریاندا و ئه وه بوو که سیان دهرنه چوون و پاش کوژرانی ده
که سیان هه موویان به دیل گیران و له موسلمانانیش ته نها یه کیکیان به هه له شه هید کرا ...
به و جوړه ئه و هۆزه به هه موو شتی که خاوه نی بوون ، که وتنه ده ست موسلمانان^۱ ، به لام
هه ندی کار و کرده وهى نه شیواو که دوو پوه کان پیی هه لسان پاکى و بی گهردی ئهم
سهرکه وتنه ی تی کدا و خوشی سهرکه وتنی له بیر موسلمانان برده وه^۲ .

له و کرده وه ناشیرینانه یان ، ئه و قسه لۆکانه بوو که دهریاره ی خاتوو (عایشه)
(ﷺ) و هاوه لى بهرېز (صفوانی کوپی معطل) بلاویان کرده وه ، ئه وه بوو له کاتی
گه رانه وهى پیغه مبرى خوا (ﷺ) له غزه وهى (بنی المصطلق) بو مه دینه بوخاته نه که
بلاو بوویه وه و نه یاران نه و بهرې کۆششیان کرد بو گواستنه وهى پریشکی ئهم بوخاته یه
له هه موو جیگایه کدا بو ئه وهى پیغه مبرى خوا (ﷺ) له ماله کهیدا بهروخین (شکست
پی بینن) و پله و پایه ی نزیکترین پیوا له لای نه هیلن .

^۱ - ابن جیری له (تاریخ) دا گێڕاویه تیه وه (۲ / ۲۶۰ - ۲۶۲) له پتی ابن اسحاق وه به (مرسل) ی
ئه لبانی ده لیت / ئهم ئیسناده له گه ل لاوازی دا فرمانی (عمر) ی تیدا نه بو پیشنیار کردنی ئیسلام
(تعلیت فضیله علی فقه السیره) غزالی ۳۰۵ .

^۲ - فقه السیره / غزالی به ده ستکارییه وه (۳۰۴ - ۳۰۸) .

وه بۆ گه‌یشتن به‌م ئامانجه‌یان ، (ابن ابی) پ‌یگه‌ی به‌خویدا تاوانی خراپه‌کاری بداته پال خانمیک که هیشتا قوناغی پاکی مندالی تینه‌په‌راند بوو ، و هیچی له‌ خراپه‌ نه‌ نه‌زانی و نه‌وه‌ی به‌ بیریدا نه‌هاتبی خراپه‌ بووه ، و له‌ مالی پاک و به‌رزی پیغمبرایه‌تیدا نه‌بیئت ناتوانی بژی ..

(ابن ابی) وه‌ک دووپشکی نگریس وون بوو ، پاشان ده‌ستی به‌ گه‌ستنی بی‌ ناگیان کرد .. ئەم دوو پ‌وه‌ له‌ ژیر بالی تاریکیدا مایه‌وه‌ و ده‌ستی به‌ بلاوکردنه‌وه‌ی ئەم هه‌له‌ستراوه‌ ترسناکه‌^۱ کرد . فەرموون به‌ درێژی ، له‌سه‌رزاری خاتوو عایشه‌ چیرۆکه‌که‌ ببیست : -

" گ‌یره‌لووه‌ی دوورووان "

خاتوو عایشه‌ ، ده‌لیت : کاتی پیغمبرای خوا (ﷺ) سه‌فه‌ریکی بکردایه‌ تیروپشکی له‌ نیوان خ‌یزانه‌کانیدا نه‌کرد و هه‌رکه‌س ناوی ده‌رچوایه‌ له‌گه‌ل خویدا نه‌یبرد ، نه‌وه‌ بوو له‌ غه‌زه‌ی (بني المصطلق) دا بۆ من ده‌رچوو ، و له‌گه‌ل خویدا بردمی .

ده‌لیت : نه‌وسا نافرته‌ نه‌وه‌نده‌یان نه‌خوارد به‌ری دل‌یان بگریت له‌به‌ر نه‌وه‌ گوشتن نه‌بوون و ک‌یشیان سووک بوو ، وه‌ منیش کاتی و لا‌خه‌که‌م ئاماده‌ کرد ده‌چوومه‌ ناو که‌ژاوه‌که‌مه‌وه‌ ده‌هاتن به‌شی خواره‌وه‌ی که‌ژاوه‌ که‌ یان هه‌له‌گرت و نه‌یانخسته‌ سه‌رپشتی وشتره‌که‌ و به‌ گوریس توند ده‌یانبه‌سته‌وه‌ و پاشان به‌ری نه‌که‌وتن .

ده‌لیت : دوا‌ی نه‌وه‌ی پیغمبرای خوا (ﷺ) له‌ سه‌فه‌ره‌که‌ی بوویه‌وه‌ و قافله‌ی به‌ری خست بۆ گه‌رانه‌وه‌ بۆ مه‌دینه‌ و له‌پ‌یدا له‌ ج‌یه‌که‌ دابه‌زین و به‌شیک له‌ شه‌و تیايدا ماینه‌وه‌ و ئینجا بانگیان کرد ، که‌ پ‌یکه‌ون با به‌وین نه‌وه‌ بوو خه‌لک خو‌یان ئاماده‌ کرد بۆ پ‌وشتن و منیش که‌م‌یک دوورکه‌وتبوومه‌وه‌ بۆ هه‌ندی کاری تاییه‌تی خۆم .. ملوانکه‌یه‌که‌م له‌م‌لدا بوو ، که‌ له‌ ئیشه‌که‌م بوومه‌وه‌ نه‌بینم له‌ م‌لمدانه‌ماوه‌ ، خ‌یرا گه‌ر‌امه‌وه‌ لای قافله‌که‌ گه‌رام نه‌مدیه‌وه‌ ، بۆیه‌ چوومه‌وه‌ بۆ نه‌و ج‌یگایه‌ی بۆی پ‌وشتبووم له‌وی د‌وزیمه‌وه‌ ، کاتی نه‌و که‌سانه‌ی که‌ که‌ژاوه‌که‌یان بۆ من به‌ری نه‌خست ، هه‌لیانگرتبوو له‌سه‌ر ح‌وشتره‌که‌

^۱ - فقه‌ السیره / غزالی به‌ ده‌ستکارییه‌وه‌ (۲۰۶ - ۲۰۸) .

بهستبوویانهوه و وایان زانیبوو من له ناویدام بویه خوشرهکهیان گرت و بهری کهوتن !
... منیش که گهرامهوه لای سهربازگهکه هیچ کهسی لی نه مابوو هه موو پوشتبوون ! ..

دهلیت : عاباکهم له خوّم پیچاو له جیی خوّم مامهوه و به خوّم وت ، کاتی
نهزانن میان لهگه لدا نه ماوه نهگه ریتهوه بۆلام و دهمبهن ... سویند به خوا له جیی
خوّم پالم دابوو که (صفوان ی کوپی معطل ی سلمی) که نهویش بۆ کاریکی خوئی
مابوو و دواکهوتبوو ، بهلامدا تیپهپی و سیبهرهکهی منی بینی و وهستا ، نهوه بوو
نهوسا پیش نهوهی نایهتهکانی بالاپوشی بهسهرماندا فهرز بکریّت منی بینیبوو ، له بهر
نهوه که بینیمی وتی : ﴿ إِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّا اِلَيْهِ رَاٰجِعُونَ ﴾ کوچباری (خیزانی) پیغمه مبهری خوا
(ﷺ) منیش به جلهکانم خوّم پیچابوویهوه وتی : بۆچی جیماری " رهحمهتی خوات
لی بیت " ، دهلیت : منیش هیچ قسم لهگه ل نهکرد ، پاشان وشترهکهی لی نزیك
کردهوه ، وتی سهرکهوه ، و پشتی تی کردم .

دهلیت : که سهرکهوتم رهشوهی خوشترهکهی گرت و بهرهولای خه لکهکه بهری
کهوتن ، سویند به خوا خه لکهکه نهیانزانی ئیمه جیموین هه تا رۆژ بوویهوه و دابهزین
... نهوهبوو که دلنیا بوون لهون بوونم ، (صفوان) به خوئی و خوشترهکهیهوه که منی
لهسر بوو دهرکهوت ، و نههلی درویش (افک) نهوهی وتیان ، وتیان : سهربازهکانیش
بهریکهوتنهوه ، سویند به خوا هیچ لهباسهکه نهئزانی ، پاشان گهیشته مه دینه ، و
زۆری نهخایاند نهخوش کهوتم ، کهسیک نهوه ههوالهی به من نه دابوو ، بوختانهکه
گهیشتهبووه لای پیغمه مبهری خوا (ﷺ) و باوک و دایکم ، بهلام نهوان هیچیان به من نه
نهوت .. بهلام ههستم کرد پیغمه مبهری خوا (ﷺ) نهوه سۆزهی نهوسای کهم بوو بووه
وهکه له کاتی نهخوشیمدا ههیبوو بۆم ، بویه نهوه له دلمدامایهوه ، و ههرکاتی نههاته
مالهوه و دایکم له دور بهرمدا چاودیری نهکردم نهپرسی : (کیف تیکم ؟) کهکههتان
چۆنه .. و هیچی تری نه نهوت . دهلیت : منیش نارام نهماو تووره بووم کاتی نهوه
ساردی یه پیغمه مبهری خوا (ﷺ) بهدی کرد وتم : مۆلهتم بده نهچمهوه لای دایکم ؟
فهرمووی : (لا عليك) کهیفی خوته . دهلیت : له مالی دایکم مامهوه ، بهبی نهوهی
هیشتا ههوال و خه بهرم لهمهسهلهکه بیت ، تاوهکو پاش بیست و نهوهنده شهوه نهخوشی
یهکه لهسهرم سووک بوو ، نهوه بوو ئیمهی عهره به له مالهکانماندا (ناودهست) مان نهبوو
وهک نا عهره بهکان و رقمان لی بوو ، له بهر نهوه نهچووینه نهوه دهشته بۆ دهست به

ئاوگهيانندن و نافرمتانمان هه موو شهويك ته چوونه دهره وه بۆ دهست به ئاو گهيانندن .
 منيش جاريك چوومه دهره وه له گهل (ام مسطح) دا ، دهليت : سويند به خوا له گهلما
 رپي ته كرد قاچي له بهر كه يان هه لكه وت ، وتي : مسطح چاره رهش بي ؟
 وتم : سويند به خوا شتيكي خراپت وت به پياويك كه ناماده ي بهدر بووه و له
 كوچ بهرانيشه !! وتي : بوچي ، هه والت نيه نه ي كچي ته بو به كر ؟ وتم : هه والي چي ؟
 نه و جا باب ته كه ي بۆ گيرامه وه كه بوختانچيان بلاويان كرد بوويه وه ، وتم : بهرستي شتي
 وا بلاو بووه ته وه ؟ وتي : بهلي .. سويند به خوا نه وه يه كه پيت دهليم ..
 عانيشه دهليت : سويند بي نه متواني دهست به ئاو بگهي نه له خهفته دا و
 گه رامه وه ، سويند به خوا ههر ده گريام ، نه وه نده گريام وامزاني جهرك و دل له گريانا
 له ت و پهت بوون و به دايكم وت : خوا ليت خووش بيت ، خه لك همرچي پييان خووشه
 نه يلين دهر بهاري من و تويش ليم ده شاريته وه ؟ وتي : كچم ، ناره حهت مبه ، ههر
 نافرمتيكي جوان هه بو بيت و له په ناي پياويكدا بو بيت كه خوشيوستبي و كه م و كورتي
 نه بوو بيت ، نه وه گوماني تيانيه كه خه لك ي له ئيرهيدا قسه لوكي به دوا دا نه لين و شتي
 بۆ هه لئه بهستن .

دهليت : نه وه بوو پيغه مبهري خوا (ﷺ) هه لسا بوو وتاري بۆ خه لكه كه دا بوو
 له سهر نه وه باب ته به بي نه وه ي ناگاو خه بهر م هه بيت ، نه وه بوو پاش ستايشي
 پهرومردگار فهرمووي : (ايها الناس ، ما بال رجال يؤذونني في اهلي و يقولون عليهم غير الحق ؟ والله
 ما علمت عليهم الا خيرا ، و يقولون ذلك لرجل ¹ والله ما علمت منه الا خيرا ولا يدخل بيتا من بيوتي الا
 وهو معي !)

واته : نه ي خه لكينه ، له بهر چي پياوانيك هه ن ئازارم نه ده ن به تانه دان له
 نه هله كه م و شتي ناهه قيان له سهر ده لين ؟ سويند به خوا له چا كه زياتر هيچم لي نه ديون ،
 وه بوچي دهر بهاري پياويك قسه گه ليك نه كه ن كه سويند به خوا له چا كه زياتر هيچم لي
 نه ديوه و له گهل خو ما نه بوو بيت نه هاتو ته هيچ ماليك له ماله كانم !

¹ - مه بهستي (صفواني كوري معطل) ه (ﷺ)

عائیشه (ﷺ) ، ده لیت :

ئهوانه ی هه لسان به بلاو کردنه وه ی بوختانه که عبدالله ی کوپی ئوبه ی و چه ند پیاویک له خه زه ج و (مسطح) و (حمنه ی کچی جحش) بوون ئه مپش له بهر ئه وه بوو که ته نها (زهینه بی کچی جحش) ی خو شکی له پله و پایه دا له لای پیغه مبهری خوا (ﷺ) هاوتای من بوو له ناو خیزانه کانی پیغه مبهری خوا (ﷺ) ، به لام زهینه ب خوا پاراستی و له چاکه زیاتر هیچی ده باره م نه وتبوو ، که چی (حمنه) که خوشکی بوو ئه وه هه لسا بوو به بلاو کردنه وه ی ئه و بوختانه . . ئه و جا پیغه مبهری خوا (ﷺ) ئه و وتاره ی دا ، اسیدی کوپی حه زیر وتی : ئه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) ، ئه گهر ئه و که سانه ی ئامازه یان بو ده که یه ت له (ئه وس) ن ئه و ئیمه بو ت چاره یان ده که یان و ئه گهر پش له بریا نمان (خه زه ج) ن فره مانی خو ت بلی با جیبه جیی که یان ، چونکه سویند به خوا ئه وانه ی شتی وایان وتووو شایسته ی ئه و ن له ملیان بدریت ، ئه و جا (سعدی کوپی عباد) که ئه و سا وه ک پیاو چاکی ده یینرا ، هه لسا و وتی : سویند بی درو ت کرد . . له ملیان نادر ی وه تو بویه ئه م قسه ت کرد ، چونکه ئه ترانی ئه و که سانه (له خه زه ج) ن خو ئه گهر له تیره که ی خو ت بوو نایه شتی وات نه ئه وت .

(اسید) یش وتی : سویند بی تو درو ئه که یه ت . . به لکو تو دوو پرویت و داکوکی له دوو پروان ئه که یه ت ... ئه و جا وای لی هات خه ریک بوو شه ر له نیوان هه ردوو تیره دا به رپا بی ت ، ئه و جا پیغه مبهری خوا (ﷺ) هات بلام و بانگی له (علی کوپی ابی تالیب) و (اسامه ی کوپی زید) کرد و راویژی پی کردن . . هه رچی ئوسامه یه ئه وه قسه ی چاکی کرد و وتی : ئه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) ئه و خیزانته ، خیزانه کانی تویش له چاکه زیاترمان لی نه دیون ، ئه مه ش که ئه یلین درو و هه لبه ستراوه !

به لام (علی) وتی : ئه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) ئافره ت زۆرن ، تو ش له دوای ئه و ئه توانی جیگه ی پرکه یته وه ، له که نیزه که شی بپرسه . (پیشه واه له بویه ئه م رایه ی وت تا له نازاری پیغه مبهری خوا (ﷺ) که م بکاته وه نه ک ئه وه ی شتیکی له گومان له دلدا بو بی بو عائیشه (ﷺ) و یاخود مه به سستی ناشیرین کردنی خاتوو (عائیشه) بو بی ت له لای پیغه مبهری خوا (ﷺ) و حاشا که هاوه لان له (اهل بیت) کاری وایان لی وه شا بیته وه) " وه رگیر "

ئەو بوو پیغمه مبرى خوا (ﷺ) بانگى له (بریره) کرد و پرسىارى لى کرد ،
 على (ﷺ) ههلسایه وه بۆى و وتى : راست به پیغمه مبرى خوا (ﷺ) بلى ... ئەویش
 دهیوت : سویند به خوا خراپه م لى نه دیوه و (عائیشه) هیچ عهییكى تیا نه بووه
 ههركیز ، به لام ته نهها یه شتم له سهرى ههیه ئەویش کاتى هه ویرم دهشێلا ، پیم ئەوت که
 ههلیگریت و بیاریزیت ، که چی ئەو دهخهوت و مهرومالات ئەهاتن ئەیانخوارد ! دهلیت :
 پاشان پیغمه مبرى خوا (ﷺ) هاته ژووره وه بۆ لام و دایک و باوکیشم له لام بوون ،
 ههروهها نافرمتیکى نه نصاریشم له لا بوو ههردوو کمان دهگریاین ، پیغمه مبرى خوا (ﷺ)
 دانیشت و ستایشى پهرومردگارى کردو پاشان فهرمووی : (یا عائشه ، انه قد کان ما بلغک
 من قول الناس ، فاتقى الله ، و ان کنت قد قارفت سوءا مما یقول الناس ، فتوبى الى الله فان الله یقبل التوبه
 عن عباده) .

فهرمووی : ئەى عائشه ، بى گومان ئەوهى خه لکی له سهرى ئەدوین پیت
 کهیشتوو ، له بهر ئەوه له خواترس بهو ئەگه خراپهیه که له وهى ئەو خه لکه باسى ئەکه
 نه نجامت داوه ، بگه پریره وه بۆ لای خوا و تهوبه ی له سهر بکه ، چونکه خودا تهوبه و
 پهشیمانى له بهنده کانی خۆى قبول ئەکات . دهلیت : سویند به خوا ، هه ئەو قسانه م له
 پیغمه مبرى خوا (ﷺ) بیست ئیت فرمیسکه کانیشم وشک بوون و توانای گریانم نه ما و
 چاوهری دایک و باوکم بووم له جیاتى من قسه بکه م و وه لام بدهنه وه که چی هیچیان
 نهوت !

عائشه ، دهلیت : به گه ره یى خوا ، من چاوهری نه بووم قورئان بیته خواره وه و
 دا کوکی له من بکات و خۆم زۆر به که متر دهزانى ، به لام تکام وابوو که خودا بیخاته
 خه ی پیغمه مبرى خوا (ﷺ) که من بیتاوانم و ئەوهش که وتراوه درۆیه ، به لام ئەوهى
 که قورئان دابهزیت له سهر من سویند به خوا ئەمه یان به بیرمدا نه ئەهات و خۆم به بچوکت
 له وه نهزانى . دهلیت : ئەوجا که بینیم باوکم و دایکم هیچ نالین !! پیم وتن : بۆ چی
 وه لامى پیغمه مبرى خوا (ﷺ) نایه نه وه ، وتیان : به خودا نازانین چی پى بلین ، وتى :
 سویند به خوا ئەوهى به سهر خانه واده ی (ابى بهکر) دا هات نه مدیوه به سهر هیچ
 خانه واده یه کی تر دا هاتى له وکاته دا ..

پاشان وتى : که ئەوان خۆیان لیم تى نه گه یاند منیش له سهرى پۆشتم و دهستم
 به گریان کرد و پیم وت : سویند به خوا ههركیز تهوبه له سهر ئەوه نا که م که باست کرد ،

سویند به خوا نه گهر نکولیش بکه م هر پروام پی نا که ن . پاشان فره میشتی (یعقوب علیه السلام) م وه بیر که و ته وه و وتم منیش هر نه وه نه لیم که باوکی یوسف فره مووی و خوای گه وره له قورئاندا توماری کردووه : ﴿ ... فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ ﴾ سورة یوسف ، آیه (۱۸) .

واته : جا چارم ته نها خوگر ی و ئارامگرتنه به جوانترین شیوه ، هر خواش داوای کومه کی لی ده کریت له سهر نهو باسه ی ئیوه دهی که ن .

سویند به خوا هیشتا پیغه مبهري خوا (ﷺ) له جپی خو ی هه لئه سا بوو ، نه وه ی به سهر دا هات که له کاتی دابه زینی سروشدا به سهریدا ده هات ، و به جله کانی دایانپوشی و سهرینیکیان له ژیر سهریدا دانا ، وه منیش سویند به خوا که نه وه م بین ی نه ترسام و نه گویم لی بوو ، چونکه نه مزانی من بی تاوانم و خوای په رومردگار سته م لی ناکات ، که چی دایک و باوکم ، سویند به و که سه ی گیانی عایشه ی به دهسته ههر که زانیان وا سروش بو پیغه مبهري خوا (ﷺ) داده بزنی و هخت بوو گیانیان دمرچی له ترسی نه وه ی نه با خودا قسه ی خه لکی به سه لمینیت ، پاشان پیغه مبهري خوا (ﷺ) هاته وه سهر خو و دانیشته ده بینم پرووی وه ک گه وهر دهره وشیتته وه و عاره ق به دم و چاویه وه ده سپری و ده فره مو ی : (أبشری یا عائشة ، قد انزل الله عزوجل براءتك) . مرته دت لی بیت ، عائشه .. په رومردگار بی تاوانی تو ی دمرخست .

ده لیت : منیش ستایشی په رومردگارم کرد ، و پیغه مبهري خوا (ﷺ) چووه دمره وه وتاری بو خه لکه که دا و نه م ئایه تانه ی که بو ی هاتبووه خواره وه و خویندیه وه بویان : ﴿ إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْ لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَكُمْ بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ مَا اكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴾ (۱۱) سورة النور . واته : بیگومان نه وانه ی بوختانه کیان هه لبه ست دهسته یه که بوون له خو تان (واته و اخویان نیشان ددها له خو تان) و امزان که نه بوختانه شه ر و خراپ بوو بو تان ، به لکو خیر بوو بو تان (بو جیا کردنه وه ی دوپروه کان له ئیماندارانی دلپاک و راسته قینه) بیگومان تاوانی ههر که س له و بوختانچیه نه لگهر دنی خویدا یه تی ، نه و که سه ش سهر وک و گه وره و هه لبه ستی بوختانه که یه سزایه کی سه خت و گه وره بو ی ئاماده یه . سهر نه وه بوو که هه د و سزای تومه تی (بوختان - قذف) جیبه جی کرا به سهر ههر که سی کدا که تومه ته که ی به سهر چه هیا بوو .. که چی عبدالله ی کوپی ابی که سهری ماره که بوو ،

هەلگیرسینەری ناگری فیتنەو بوختانە کە بوو ، زۆر لەو بە ئاگاتر بوو خۆی بخاتە ژێر سزاو و خەلکی تووش کردو خۆی بۆی دەرچوو ..

" زانستی عائشە (ﷺ) "

لە عروەى كۆرى زوبیره‌وه (ﷺ) ، دەلیت : هاوێلى عائشەم كردووه (عائشە پورى بوو) نەمديوه كەس زانا تر بێت لە ئەو سەبارەت بە ھەر ئایەتێك دابەزیبێت یان ئەرکیك یان سوننەتێك یان ھۆنراوێك یان لە گێرانیھەى فەرموودەدا ، یان لە میژووی عەرەبدا ، یان لە دادگەری یان پزیشکیدا یان لەووە لەوودا ... پێم وت : پورى .. ئەى زانستی پزیشكى لە كۆیوھ فێر بوویت ؟ فەرمووی : كاتى نەخۆش ئەكەوتم و دەرمانێكم بۆ بەكار دەھێنرا ، یان كەسیك نەخۆش ئەكەوت و دەرمانیكى بۆ وەسف ئەكرا ، منیش ناوى ئەو دەرمانەم لەبەر ئەكرد ^١ .

" بەخشنەویی عائشە (ﷺ) "

لە (ئوم زەرەوھ) وە ، دەلیت : ابن زبیر برى سەد ھەزارى ئارد بۆ عائیشە ، ئەویش داواى سینی یەكی كرد ، ھەلیرشتە سەر سینی یەكە و بەردەوام دابەشى ئەكرد بەسەر خەلكیدا ، و كە ئیوارە ھات ، داواى نانى ئیوارەى لە كەنیزەكەكەى كرد ، ئەویش وتى : ئەى دایكى ئیمانداران ، بە تاكە دەرھەمێك نەتوانی توژی گوشت بكەرى ؟ فەرمووی : خۆت مۆن مەكە ... ئەگەر بێرت بخستمايەتەو ئەو كارەم ئەكرد ^٢ . لە عروەوھ ، لە عائشەوھ (ﷺ) دەگێرێتەوھ : ھەفتا ھەزاری بەخشیشوھ بە نەدار و ھەژاران لە كاتیكدا خۆی جەلەكانی پینە ئەكرد (ﷺ) .

^١ - پیاوانى جێى متمەنەن : ابو نەعیم لە (الحلیه) دەرھێنانى بۆ كردووه (٤٩ / ٢) .

^٢ - پیاوانى جێى متمەنەن : ابن سەد (٦٧ / ٨) الارنؤوط (سیر ٢ / ١٨٧) .

" وفاتی (ﷺ) "

کاتی دایکی ئیمانداران عائشه (رضی الله عنها) کهوته سهره مهرگ فهرمووی : (نهو پیشت ورتبوی که له ماله کهیدا بنیژیت) له پاش پیغمبری خوا (ﷺ) من کاریکم کردوه ^۱ (شایسته ی نهو نیم له تنشتی نهو دا بنیژیم) له بهر نهو له تنشت خیزانه کانی دیکهیدا سپاردهم بکه نهو بوو له (بقیع) سپاردهیان کرد (ﷺ) . پیشهوا زهه بی دهلیت : مه بهستی لهو کاره ی که کردوویه تی : پوژی (جمل) ه نهو بوو تهواو پهشیمان بوو له و کاره ی وه تهوبه ی له سهر کرد ، نه گهر چی به نیه تی خهیر و چاکه نهو ی کرد بوو وه به پای خو ی به باشی زانیبوو بو موسلمانان هروهک چون طلحه ی کوپی عبیدالله و زبیری کوپی عوام و کومه لیک تر له گهره ها وه لان پرمزای خویان له سهر بیت (اجتهاد) ی خویان کرد بوو ^۲ .. نه بوهریره (ﷺ) نویژی له سهر کرد .

^۱ - حاکم دهره تانی بو کردوه (۶ / ۴) دهلیت : (صحیح الاسناد) ، و زهه بهش هاوپیاه .

^۲ - سیر اعلام النبلاء (۲ / ۱۹۳) .

" ۱۶ - ئوم شریک (ﷺ) "

" له ناسمانهوه ناو دهدریت "

ئوم شریک ، خاتوو (غوزەییە کچی جابری کوپی حکیمی دۆسی) یه . زۆربەى زانایان دەلێن : ئەو ئافرهتە بوو کە خۆی پیشکەشی پیغمبەری خوا (ﷺ) کرد ، بەلام ئەو قبوڵی نەکرد .. و ئوم شریک شوی نەکرد هەتا وفاتی کرد ..

ابن عباس ، دەلێت : (ئیسلام کەوتە دلی ئوم شریک و هەر له مەککە موسلمان بوو لەو کاتەدا هاوسەری (ابی العسکری دۆسی) بوو .

پاشان بە نهینی دەچوو لە ئافرهتانی قورەیش و هانی ئەدان بۆ لای ئیسلام ، تاوەکو لای ئەهلی مەککە ناشکرا بوو بردیان و پێیان وت : ئەگەر لە بەرخاتری هۆزەکەت نە بووایە وەها و وەهامان لی ئەکردی ، بەلام ئەتگێڕینەوه بۆ لای هۆزەکەت . دەلێت : پاشان خستمانە سەر پشستی و شترێک بەبی ئەوهی هیچ شتێک لەسەر پشستی حوشرەکەرە هەبێت پاشان سی پۆژ بەو جۆرە بەجێیان هیشتم بەبی ئەوهی نەنان و نە ئاوم پی بدن ، وە کاتی له جێیەک دائەبەزین منیان لەبەر خۆر دائەبەستەوه و خۆیشیان ئەچوونە سیبەریک و نان و ئاویان لی بریبووم . ئەوه بوو لە کاتیکیدا کە لە جێیەک دا بەزیبوون و منیان لەبەر خۆرەکەدا بەستبوووه ، هەستم بە ساردی یەک کرد کەوتە سەر سنگم ، دەبینم سەتلیک ئاوه گرتم و بریکم لی خواردەوه پاشان لە دەستم وەرگیرایەوه و بەرزکرایەوه ..

پاشان گەڕایەوه و گرتم و دیسان لیم خواردەوه و بەرزکرایەوه .. چەند جارێک ئەمە دووپات بوویەوه ، تا تیر ئاوم بووم و ئەوهی تیایدا شایەوه کردم بەسەر لەش و جلەکانمدا . ئەوه بوو کە بەخەبەر هاتن و شوینەواری ئاویان پیووم بینی و حالم باش بوو ، پێیان وتم : خۆت بەرداوه و لە ئاوهکەى ئیمەت خواردۆتەوه ؟ وتم : نابەخوا .. شتەکە بەو جۆرە بوو کە بۆتان باس ئەکەم ..

وتیان : ئەگەر راست بلێیت ئەوا نایینەکەى تۆ باشترە لە نایینەکەى ئیمە ، ئەوه بوو کە سەیری ئاوهکەى خۆیانیان کرد هیچی لی کەم نەبوو بوو ، هەر لە ویدا موسلمان بون .

" ۱۷ - صفیەى داىكى تىمانداران (ﷺ) "

" سویند بەخوئا ئەو راستبێژە " فەرموودەى پیرۆز

کچى (حىبى كۆرى ئەخەب) .. لەنەوێ پێغەمبەرى خوا (هارون) سەلامى خواى لەسەر بێت . پێش مۆسڵمان بوونى ، سەلامى كۆرى ئەبى حەقىق هێنای ، و پاش ئەویش كنانەى كۆرى ئەبى لەحەقىق كە هەردووکیان لە شاعیرانى جۆلەكە بوون ، ئەو بەو (كنانە) پۆژى خەیبەر كۆژراو ، خاتوو صفیە دیل كرا ، و لە تیروپشكدا درابە (دحیەى الكلبى)^۱ ، ئەویش دای بە پێغەمبەرى خوا (ﷺ) و لەبرى ئەو حەوت سەر مالاتى پێدا^۲.

پاشان دواى ئەوێ پاك بوو وە ، ماری كرد و ئازاد كردنى لە دیلاپەتێ كردە ماریی . لە ئەنەسەو ، دەلیت : پێغەمبەرى خوا (ﷺ) صفیەى كچى حىبى لە (دحیە) وەرگرت بە حەوت سەر ، و پاشان دایە دەست (ام سلیم) تالەلای ئەو عیددەكەى تەواو بكات و ئامادەى بكات .. لەو لیمەكەشیدا (لە میواندارى یەكە شى دا) چەورى و پەنیر و خورما دابەش دەكران^۳.

وە صفیە (ﷺ) ئافەرەتێكى شەرەفمەند و ژیر و خاوەن پەچەلەك و جوانى و دین بوو وە كەسیكى هێمن و بەوقار بوو ...

" خوشەوبستى بۆ پێغەمبەرى خوا (ﷺ) "

لە زەیدى كۆرى ئەسەلمەو ، دەلیت : كاتى پێغەمبەرى خوا (ﷺ) ئازارى ئەو نەخۆشى یەى دەچەشت كە پێیەو وەفاتى كرد ، صفیەى كچى حىبى پێى وت : سویند بەخوئا ، ئەى پێغەمبەرى خوا (ﷺ) حەز ئەكەم ئەو ئازارەى تۆ بێت بۆ من . خیزانەكانى پێغەمبەرى خواش (ﷺ) لەو لاو چارۆکیان لە یەكتر داگرت ..

^۱ - هاوێلێكى پایەبەرزه ، و كەسیكى جوانچاكە و جبریل لەوێنەى ئەودا دەبەزى .

^۲ - صحیح / مسلم و احمد گێڕاویانەتەو .

^۳ - صحیح / مسلم دەرھێنانى بۆ كرلەو (۱۲۶۵) (۷۸)

پیغمبهری خوا (ﷺ) چاوی لییان بوو فهرمووی : (مضمضن) واته برپون ناو له دهتمان ومردن .. وتیان له چی ناو له دهمان ومردین ؟ .
 فهرمووی : (من تغامز کن بها ، و الله انها لصا دقة)^۱ . واته : لهو چاو داگرتنه تان له صفیه .. سویند به خوا ئهو راست نهکات .

" پی لهسر داگرتی (حرص) پیغمبهری خوا (ﷺ) بوی "

نهس دهلیت : من و نهبو طلحة لهگهل پیغمبهری خوا (ﷺ) پیمان نهکرد و صفیهش له دواوه لهگهل پیغمبهری خوا (ﷺ) لهسر پشتی و شتریک بوون نهوه بوو و شترکه پیی مهلخلیسکاو کهوت و نهوانیشی لهسر کهوتن ، طلحة خیرا لهسر و لآخه کهی دابهزی و بهرهو لای پیغمبهری خوا (ﷺ) به پهله پوشتن وتی : نهی پیغمبهری خوا (ﷺ) تو سهلامه تیت هیچ نازاریکت پی گهشت ؟
 فهرمووی : (لا ، عليك بالمرأة) نهخیر ، بزانه صفیه چونه ..

نهبو طلحةش کراسه کهی دابهدهم و چاویدا و بهرهو لای صفیه رویش ، و کراسه کهی پیادا ، نهویش ههلسایه وه ، طلحة و لآخه کهی بو توند کردنه وه و صفیه و پیغمبهری خوایش (ﷺ) سهرکه وتن^۲ .

خوینهری بهریز : برهوانه ئهو نهدهب و رهوشته بهرزهی طلحة ، دهم و چاوی خوئی دادهپوشتی و پاشان جلهکان نه دابهسهر (صفیه) دا (ﷺ) بو نهوهی دهستی بهری نهکوهیت !! بهراستی لهم چاخهی نیستاماندا نهدهبی وها زور کهمه و .. بهد رهوشتی له نهوپهری ناشیرینیدا خوئی نشان نه دات ..

" وهفاتی "

خاتوو (صفیه) (ﷺ) سالی (۵۰) ی کوچی وهفاتی کردوه ، و تراویشه سالی (۵۲) .. و وهله بقیع سپارده کراوه ..

^۱ - ابن سعد دهرمیتانی بو کربوه (۸ / ۱۲۸) پیاوانی جیی متمانهن ، بهلام (مرسل) ه .

^۲ - دانه پاله کهی (صحیح) ه / بخاری (۶ / ۱۲۴) و مسلم (۱۲۶۵) هردوکیان گپراویانته وه

" ۱۸ - رقیه (ﷺ) ای کچی پیغه مبر ای خوا (ﷺ) "

کچی پیغه مبر ای خوايه (ﷺ) و خاتوو (خدیجه) (ﷺ) دایکيه تی .. پیش کوچ (عتبه ی کوپری نه بی لهب) مارهی کرد .

پاش ئه وهی ئایه تی : ﴿ تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ﴾ (۱) سورة المسد^۱ . دابه زی باوکی به (عتبه ی) ی وت : سهرم له سهرت حهرام بی (واته : حاشات لی ئه که م) ئه گهر کچی (ﷺ) ته لاق نه دهی ، ئه ویش پیش گواستنه وه لی جیابوویه وه .

خاتوو (رقیه) له گهل دایک و خوشکه کانیدا موسلمان بوو پاشان پیشه و (عوسمان) خواستی .. ابن سعد ده لیت : له گهل (عوسمان) دا کوچیان کردوو (هردوو کوچه که ی حبه شه) .

پیغه مبر ای خوا (ﷺ) فهرموویه تی : (انهما لاول من هاجر الى الله بعد لوط)^۲ . واته : ئه و دوانه یه که مین که سن که بولای پهرومردگاریان کوچیان کرد بیت ، له دوا ی لوط (سهلامی خوا ی له سهر بیت) .

له پیشه و (عوسمان) ، (عبدالله) ی بووه و به (باوکی عبدالله) ناویان ده مینا و که ته مهنی گه یشته شه ش سال که له شیریک دنووگی له دم و چاوکی داو دم و چاوی وهرمی کردوو پییه وه وه فاتی کرد .

پاشان له دوا ی پیشه و (عوسمان) کوچی کرد بو مه دینه و له پیش جهنگی (بهدر) نه خوش کهوت و پیغه مبر ای خوا (ﷺ) (عوسمان) (ﷺ) ی له لا هیشته وه و له کاتیکدا موسلمانان له (بهدر) بوون وه فاتی کرد^۳ . رمزای خوا ی له سهر بیت .

^۱ - مانای ئایه ته که : - دهسته کانی ئه بو له هب بشکین و پسوایت ، بی گومان ههر پسوا ده بی .

^۲ - حافظ له (الصحابه) (۱۲ / ۲۵۸) به له فزیک تر هیتاویه تی و گتپلویه تیه وه بو (ابن منده) و

ده لیت : سنده که ی بی به لکه یه .

^۳ - ابن سعد (۸ / ۳۶) .

" ۱۹ - نوم کلثوم (ﷺ) ، کچی پیغه مبهري خوا (ﷺ) "

مندالی چواره می پیغه مبهري نازیزه (ﷺ) .. و تراوه که (عتیبه) ی کوپی ابی لهب ماره ی کردوه و دواتر لی جیا بووه ته وه .. نوم کلثوم موسلمان بووه و هیجره تی کردوه پاش پیغه مبهري خوا (ﷺ) .

کاتی خاتوو (رقیه) ی خوشکی وه فاتی کرد ، پیشهوا (عوسمان) هینای به کچی تی له مانگی (ربیع الاول) ی سالی (۳) ی کوچیدا و هیچ مندالی لی نه بووه . وه له شهبانی سالی (۹) دا وه فاتی کردوه .

پیغه مبهري خوا (ﷺ) فهرموویه تی : (لوکن عشرا لزوجهن عثمان) نه گهر ده کچم بوايه يه که له دواي يه که (عوسمان) ماره ی ده کردن .. (ابن سعد گیراوه تیه وه) .

له (انس) هوه ، ده لیت : چاوم به پیغه مبهري خوا (ﷺ) که وت له ناو گوږه که ی (نوم کلثوم) دا دانیشتبوو فرمیسک له چاوه کانیدا دهاته خواره وه ^۱ .

پوون کردنه وه یه که : نه م پیاویه ته دژی نهو فهرمووده نیه که ده فهرمویت : (ان المیت یعذب بیکاء اهله علیه) ^۲ ، واته : مردوه کان به گریانی خانه واده که یان به سه ریانه وه ، نازار نه درین .

ماموستای نهلبانی دهر باره ی نه م فهرمووده یه ده لیت : مه به ست گریان به ره های ی نیه ، به لکو گریان یکی تاییه تی مه به سته نهویش پوږو کردنه ^۳ .

نووسهر ، ده لیت : فهرمووده ی زوریش هاتوو که باسی له گریانی پیغه مبهري خوا (ﷺ) و گریانی هاوه لان نه کات ^۴ .

^۱ - صحیح / بخاری دهرمیتانی بو کردوه (۲ / ۱۲۶ ، ۱۲۷) و غیری نهویش .

^۲ - صحیح / زانایان هاوده ننگن له سه ری .

^۳ - احکام الجنائز (۲۸)

^۴ - پیاوانه کتبی (الرسول بیکی) چاپی (دارالفجر للتراث) ی نووسهر .

۲۰ - سمیه کچی خطاب (رضی الله عنه) "

خانمی بهرین (سمیه کچی خطاب) (مولا) ی نه‌بی حذیفه‌ی کوپر مغیره‌یه و دایکی عهماری کوپی یاسره^۱، همر زوو له مه‌که موسلمان بوو، یه‌کی بوو له‌وانه‌ی نازار. نه‌درا له پیناوی بیروباوهره‌کید و به‌لام نه‌و له‌سهر ئاینه‌که‌ی جیگیر و دامه‌زاو بوو، تا جاری نه‌بو جه‌هل ڕمیک‌ی چه‌قاند ورگی و شه‌هیدی کرد. نه‌و ئافره‌تیک‌ی به‌ ته‌مه‌ن بوو وه‌ یه‌که‌مین شه‌هید بوو له ئیسلامدا (ﷺ) ...^۲، (یاسری کوری عامر) یش میزدی بوو.^۳

د. محمود عماره ده‌لی نه‌بی هه‌ست به‌ قوولی نه‌و نه‌هامه‌تیه بکه‌ین له چاوی (عمار) دا کاتی ده‌بینی له‌به‌رده‌میدا دایکی نه‌کوژری بی نه‌وه‌ی هیچی له ده‌ست بی بۆی بکات. خو نه‌گهر یاسری باوکی له ژیر نازاردا گیانی سپارد بی نه‌وا چاره‌نووسی دایکی زیاتر بۆی به‌ نازار بوو وه‌ک موسلمانیک و وه‌ک عهره‌بیك، به‌لام نه‌وه ته‌نها بیروباوهر و (مبدأ) ه‌که خاوه‌نه‌که‌ی و الی‌ده‌کات له پیناویدا گیانیان به‌خشن. خوینه‌ری به‌رین ئیستا نه‌م به‌لاو ناره‌حه‌تی یه‌ گه‌وره‌یه به‌ینه‌ره پیش چاوی خۆت .. ئیستا همر که‌سی تاکه وشه‌یه‌ک بیستیت که شه‌رم و ناموسی بریندار بکات، بۆ داکۆکی کردن له که‌رامه‌تی ناماده‌یه گیانی به‌خشی رای گشتیش پالپشتی ده‌که‌ن .. همر هیچ نه‌بوو یاسا تۆله‌ی بۆ ده‌کاته‌وه.

به‌لام (عمار) به‌ چاوی خۆی ده‌ستی غه‌در و ناپاکی ده‌بینیت که نه‌دا له دایکی و گوینی له ناله و هاواری دایکیه‌تی، به‌لام هیچ ده‌سه‌لاتیک‌ی نیه و هیچ کاریکی پی ناکریت.

به‌لکو پیغمه‌بری خوایش (ﷺ) له دوعا زیاتر هیچی تری له ده‌ست نایه‌ت بۆیان بکات .. به‌راستی به‌لاونه‌هاته‌که له‌وکاته‌دا ئیدی گه‌وره‌تره له‌وه‌ی مرؤف‌ه‌ بتوانی خۆی له‌به‌رده‌میدا راگری .. به‌لام (عه‌مار) به‌سهر نه‌و نه‌هامه‌تی یه‌دا زال بوو، به‌ بیروباوهری پته‌و لییه‌وه چووه‌ دهر، نه‌گهر چی مالئاوایی له باوکی و له دایکی کرد، به‌لام مانه‌وه‌ی بیروباوهر و عه‌قیده‌که‌ی بووه دل‌دانه‌وه بۆی^۴.

^۱ - له به‌شی (پیاونیک له ده‌وره‌ی پیغمه‌بری خوا (ﷺ)) باسی ژانیان کرد.

^۲ - البدایه و النهایه (۲ / ۵۹).

^۳ - نه‌میش له ژیر نه‌شکه‌نچه‌دا شه‌هید بوو.

^۴ - تأملات فی السیره النبویه. لاپه‌ره (۷۶).

" ۲۱ - جوهریهی کچی حارث (ﷺ) "

" گهورهترین بهرەکت بوو بۆ ھۆزەکەش "

دایکی ئیمانداران ، جوهریهی کچی حارثی ضراری (المصطلق) یه .. سالی (۵) و له غەزوہی (المریسع) دا به دیل گیرا .. و ناوی (برّ) بوو .. پێغه مبهەری خوا (ﷺ) ناوی گوپی بۆ (جویریە) . وە یەکی بوو لە ئافەرتە پایە بەرزەکان .

له عائیشەوہ (رَضِیَہُ) ، دەلیت : کاتی پێغه مبهەری خوا (ﷺ) دیلە ئافەرتەکانی (بني المصطلق) ی دابەش کرد ، جویریە کچی حارث بە تیروپشک بۆ ثابتی کوپی قەیس کوی الشمس یان بۆ کوپە مامیکی دەرچوو ئەو بوو جوهریه خۆی کرپەوہ لی و هات بۆلای پێغه مبهەری خوا (ﷺ) و پێی وت : ئەی پێغه مبهەری خوا (ﷺ) ، من جویریە کچی حارثی کوپی ئەبی ضراری سەرۆک و گەورە ھۆزەکەیم .. خۆت ئەزانی ئیستا چیم بەسەردا ھاتووہ ، و کەوتمە تیروپشکی ثابتی کوپی قەیس ی کوپی شماس یان کوپە مامیکی ، و خۆم کرپەوہ ، ئیستا ھاتووم داوات لی ئەکەم یارمەتیم بەدی لە دانی بری (موکاتەبەکەدا) . فەرمووی : (فهل لك خير من ذلك ؟) لەوہ باشترت ناویت ؟ وتی : چي یە ئەی پێغه مبهەری خوا (ﷺ) ؟ فەرمووی : (اقضى عنك كتابتك و اتزوجك) واتە : بری (مکتبە) کەت بۆ دەدەم و مارت دەکەم . وتی : پازیم ئەی پێغه مبهەری خوا (ﷺ) .

دەلیت : ئەم ھەوڵە گەیشتە لای خەلک کە پێغه مبهەری خوا (ﷺ) جویریە کچی حارثی کوپی ئەبی ضراری کردووہ تە خیزانی ، خەلک ھەموو وتیان : بووینە خزمی پێغه مبهەری خوا (ﷺ) .

دەلیت : ھاوسەرگیری جویریە لەگەڵ پێغه مبهەری خوا (ﷺ) بووہ ھۆی ئازاد کردنی سەد مال لە بنی المصطلق ، ئاگادارنیم ھیچ ئافەرتیک ئەوێندە بەرەکتی بۆ ھۆزەکەش بویت^۱ .

ھەر کە (بہنو المصطلق) ئەم بالایی و گەورەیی یەیان لە ئیسلام و موسلمانان بینی ھەموویان موسلمان بوون و ئیمانیا بە خواو پێغه مبهەرەکەش ھینا . ھەر ئەمەش

^۱ - صحیح : بخاری و مسلم گێڕاویانەتەوہ .

بوو ئاوات و ئامانجی پیغمبهری خوا (ﷺ) بۆسر خستنی بانگه‌وازه‌که‌ی له‌ناو خه‌لکیدا .. جا چ خاوه‌ن رایه‌کی دانا بالآتره له‌م راوبۆچوونه‌ی سه‌رومرمان (ﷺ)^۱. وه (ابن حجر) له (الاصحابه) دا (۱۶۰ / ۲) ده‌لیت : که (الحارث) ی باوکیشی هاتووه بۆ مه‌دینه و موسلمان بووه .

" پیغمبهری خوا (ﷺ) چهند وشه‌یه‌کی گشتگیری فیر ده‌کات "

له جویرییه‌وه ، ده‌لیت : سه‌ر له‌به‌یانی یه‌ک پیغمبهری خوا (ﷺ) هات بۆلام (ته‌سبیحات) م ده‌کرد ، پاشان پۆیشته ده‌روه و نزیک نیومرۆ هاتوه فیرمووی : (اما زلت قاعده ؟) ئەللی هیشتا دانیشتونیت . وتم : به‌لێ فیرمووی : (الا اعلمک کلمات لوعذلن هن عدلتهن ، أو وزن هن و زنتهن ، یعنی جمیع ماسیحت ، سبحان الله عدد خلقه ، ثلاث مرات ، سبحان الله زنة عرشه ، ثلاث مرات ، سبحان الله رضا نفسه ، ثلاث مرات ، سبحان الله مداد کلماته ، ثلاث مرات) .

فیرمووی : ناتهووی چهند وشه‌یه‌کت فیرکه‌م که ئەگەر له‌گه‌ڵ ئەو وشانه‌ی تۆ دا کیشانه بکریت که له‌و کاته‌وه وتووته ، هاوسه‌نگ و یه‌کتا ده‌رده‌چن وشه‌کانیش ئەمانه‌ن : " هینده‌ی ژماره‌ی دروستکراوانی خوا هینده‌ی خوا خووی پی‌ی خوشه و ئەندازه‌ی سه‌نگینی ته‌ختی پیروزی و هینده‌ی مه‌ره‌که‌بی وشه‌کانی زاتی خووی پاک و پی‌گه‌ردی و سوپاس و ستایش بۆ په‌روهرده‌گار ..

" وه‌فاتی "

پاش گه‌شتیکی پاک و ژیا‌نیکی پرێدارانه له ژێر سایه‌ی ئالای ئیسلامدا .. خاتوو جویرییه سالی (۵۰) وه‌فاتی کرد (ﷺ) .

^۱ - زوجات النبي الطاهرات و حكمة تعد و هن / ماموستا / محمد محمود الطواف (۷۴ ، ۷۵) .

" ۲۲ - سوودەى كچى زمعه (ﷺ) "

" بەلام من حەز ئەكەم لە رېزى خېزانەكانى تۆدا زىندوو

بكریمهوه "

كى ىه ؟

دايكى ئيمانداران (سوودەى كچى زمعهى كۆپى قيسى قورەيشى عامرى) يە و
يەكەمىن ئافەرت بوو پیغمبەرى خوا (ﷺ) لە دواى خاتوو خەديجه (ﷺ) هينای .
خانمیكى پایەبەرز و خانەدان بوو ... يەكەمجار خېزانى (سكرانى كۆپى عەمر)
بوو لەگەڵیدا كۆچيان كرد بۆ حەبەشه ، بەم كۆچەشى بنەمالەكەى تۆرەكرد . ئەوه بو كە
لە هيجرەت گەرايهوه ، هاوسەرەكەى (پەحمەتى خواى لى بىت) وەفاتى كرد ، كەيەكى
بوو لە پشتیوانە چاكەكان بۆ پیغمبەرى خوا (ﷺ) بە مردنى (سوودە) ى بە بى پشت
و هاو دەم بە جى هېشت .. تا پیغمبەرى خوا (ﷺ) هينای و تەمەنى (سوودە) ئەو
كاتە (۵۵) سال بوو ..

" چیت دەوت "

پۆژان تىپەرىن و (سوودە) لەگەڵ پیغمبەرى خوا (ﷺ) مايهوه ، بەلام
پیغمبەرى خوا (ﷺ) لەبەر چەند ھۆكارىك واى بينى كە تەلاقى بدات .
ئيتىر چى ڤووى دا ؟

قاسم ى كۆپى ئەبى بەرزە ، دەلىت :

پیغمبەرى خوا (ﷺ) ھەوالى تەلاقدانى (سوودە) ى پى گەياند سوودە لەسەر
پىگەكەى دانىشت و وتى : سویندت ئەدەم بەو كەسەى وەحى بۆ ناردويت ، بۆچى
تەلاقى دام ؟ ئايا خوا فەرمانى پى كردويت ؟
فەرمووى : نەخىر .

وتى : دەى سویندت دەدەم بە خوا بىگەرپنەرەوه (راجعنى) ، خو من هېچ
پىويستم بە پیاوانى يە ، بەلام حەز ئەكەم لە رېزى خېزانەكانتدا زىندوو بكریمهوه .

پیغمبر خوا (ﷺ) گیرایه وه . ده لیت : منیش ئه پوژانه ی که سهره ی من بوو پیغمبر خوا (ﷺ) له لام بمینیتته وه ئه مدایه (عائشه)^۱ .

به ئی : دایکی ئیمانداران .. جا چ شانازی یه ک خوی دها له م شانازی یه .. که له پوژی هه لسانه وه دا وه ک هاوسهری کوئا پیغمبر خوا (ﷺ) به شر بکرییت .. خوشیت لی بیت .

خاتوو عائشه ش (ﷺ) ئه م چاکه یه ی (خاتوو سوده) ی له بیر نه ئه کرد له عائشه وه ، ده لیت هیچ نافرمتیک نه بوو نه وه نده ی (سووده) هه ز بکات من له جیگه ی ئه و ب (فی مسلاخها) نافرمتیک بو جوړه توندی یه کی بوو (حده) وه کاتیک چوو به ته مه ندا سهره که ی خوی له لای پیغمبر خوا (ﷺ) به خشی به من^۲ . خاتوو سوده (ﷺ) له سهرده می پیشه و عمری کوپی خه تابدا وه فاتی کرد^۳ .

^۱ - دانه پالنه که ی (صحیح) ه ، به لام (مرسل) ه . ابن سعد (۸ / ۵۴) .

^۲ - صحیح / مسلم دهره منانی بو کردوه (۱۴۶۳) .

^۳ - بخاری له (تاریخ) (۱ / ۴۹ ، ۵۰)

۲۳ - میمونہ کی کچی حارث (ﷺ)

”لہ ہمہ موومان لہ خوانترستہ و لہ ہمہ موومان زیاتر

پہ پیونہ دی خزمایہ نی بہ جی دینیت“

فہرماشتیکی عائشہ (ﷺ)

پیناسی : میمونہ کی کچی حارث کی کوپی حہزن ی .. ہیلالی یہ . خیزانی پیغمبر کی خوا (ﷺ) و خوشکی (ام فہزل) ی خیزانی (عباس) و پوری (خالدی کوپی ولید ، و پوری (ابن عباس) ہ ، پڑای خویان لہ سہر بیت . وہ لہ خانمان بوو ..

مجامد دلایت : ناوی (بہرہ) بوو ، پیغمبر کی خوا (ﷺ) گوپی بو (میمونہ) . لہ پیشدا و پیش ئیسلام مہ سعودی کوپی عہمری تہ قہ فی ہینای و پاشان لی ی جیابوویہ وہ .

دواتر (ابو روم ی کوپی عبدالعزی) ہینای و تہمیش مرد .. تہوجا پیغمبر کی خوا (ﷺ) لہ دوا ی لیبوونہ وہ لہ تہجامدانی (عمرہ القضاء) لہ سالی (۷) دا و لہ مانگی (ذی العقدہ) دا ہینای .

لہ (علی کوپی عبداللہ ی کوپی عباس) وہ ، دلایت : کاتی پیغمبر کی خوا (ﷺ) ویستی بجیت بو مہککہ لہ سالی (القضیہ) ^۲ دا ، (تہوسی کوپی خولی) و (ابا رافع) ی ناردہ لای (عباس) تہویش میمونہ ی پی دا لہ پیگا و شترہ کانیان لی ون بوو چہند پوژیک لہ (راغب) مانہوہ تا پیغمبر کی خوا (ﷺ) لہ (قودہید) پییان گہیشٹ و لہ وکاتہ دا حوشترہ کانیان دوزیبووہوہ لہ گہلیدا رییان کرد ہہ تا گہیشٹنہ مہککہ پیغمبر کی خوا (ﷺ) یہ کیکی ناردہ لای (عباس) و لہ لای باسی کرد ، خاتوو (میمونہ) کاری خو ی دابوویہ دہست (عباس) وہ (ﷺ) تہویش دوا ی داخوانیکردنی

۱ - وانہ سالی ریکہ و تن (ریککہ و تنی حودہ بیبہ ، (وہرگپیر) رحق المختوم ص ۲۵۲ .

۲ - حاکم دہرمینانی بو کردوہ (۴ / ۳۰) دلایت (صحیح الاسناد) ہ . زہہ بیش ہارپاہ .

له لایه ن پیغمبره خواوه (ﷺ) ، پیددا ^۱ .. ئەمیش دوایه مین ئافرهت بوو پیغمبره خوا (ﷺ) هینانی .. وه کهسیکی دنیا نهویست و خواپهرست بوو .

ماموستا رشید رها ، رهحمهتی خوای لهسهر بیت ، دهلیت : (هاتوو که مامی پیغمبره خوا (ﷺ) ، (عباس) هانی داوه بیهینیت (بیخواییت) و ههر ئه ویش دوای وهرگرتنی مؤلهتی (میمونه) ماره ی کردوون ، خو ئه گهر (عباس) (ﷺ) لهو هاوسهرگیری یه بهرژه وهندی یهکی مهزنی بهدی نه کردبایه ئه م هه موو چاودیژی یه ی له مهیمونه نه ئه کرد له پیناوی پازی کردنی خیزانه کهیدا) .

ههروایش بوو ، بهرژه وهندی گهوره له م هاوسهرگیریه دا نزیک بوونه وهی پیغمبره خوا (ﷺ) بوو له هۆزی (هیلالی) یهکان ، ئه وه بوو ئه م پیاوه تی و جوامیری و هانایه یان له لا بهنرخ و گهوره بوو ، بۆیه پۆل پۆل دههاتنه پیزی ئیمانداران و بوونه پالپشت و پشتیوان و هاوده می پیغمبره خوا (ﷺ) .

کاتی پیغمبره خوا (ﷺ) خواستی ، خاتوو (مهیمونه) به سالا چوو بوو ، ئیتر خوینهری بهرپز هیچ شوینه واریک بو حهز و ئارهزوو له م جۆره هاوسهرگیری یه دابه دی ئه کهیت ؟

به لکو ئه مه گه ره یی و بهزه یی پیغمبره خوا (ﷺ) نیشان ئه دات له لایه ک و له لایه کی تریشه وه سیاست و لیژانی و زیره کی ئه و نیشان ئه دات ...

خو ئه گهر پیغمبره خوا (ﷺ) هیچ شوینه واریک یان نیشانه یه کی بو حهزو ئارهزو هه بوایه له هاوسهرگیری یهکانیدا که هه موویان بیوهژن بوون بیجگه له (عا شه) ، ئه و ده چوو کچانی هاوته مه نی خو ی ماره ئه کرد وه هه موانیش به ئاواتی ئه وه بوون که خزمایه تی له گه ل ئه و زاته خو شه ویست و له دلا جیگیر و بهرپزه دا بکه ن ، به لام ئه و زۆر له وه بالاتره که بانگه وازی حهز و ئارهزوو وه لامبداته وه ههزار جار حاشا بو پیغمبره خوا (ﷺ) و هه موو مرو قایه تی و لوتکه ی ره وشت و پیاوه تی .. له و قسه پوچ و بی بنه مایانه ی دوژمنانی ئیسلام دهیده ن به گو یی خه لکیدا .. به راستی ئه و زاتیکی پارێزرا و و (معصوم) له هه موو گونا هیک ^۲ .

^۱ - طبقات / ابن سعد (۸ / ۱۳۲)

^۲ - زوجات النبي المطهرات (۸۱ ، ۸۲)

" خاتوو (میمونه) (ﷺ) له‌به‌ره‌ی جه‌نگدا !! "

خانمی به‌رپژ مه‌یمونه ش (ﷺ) له‌جه‌نگدا به‌شداری کرد تاوه‌کو ئه‌ویش به‌شی خۆی بیچپړی له‌خه‌بات له‌پیناوی خوادا ، کاتی که خیزانی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) بوو !! مه‌گهر خوا‌ی گه‌وره‌ نا فه‌رموویت که : ﴿ ... وَفَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِلِينَ أَجْرًا عَظِيمًا ﴾ سورة النساء ، آیه (۹۵) .

واته : خوا فه‌زل و پیز و پاداشتی گه‌وره و بی سنووری ئه‌و تیکۆشه‌ره موجه‌یدانه‌ی داوه به‌سه‌ر ئه‌و دانیش‌توانه‌دا (که نه‌چوون بۆ شه‌ر) .
که‌واته ئه‌و پیویستی به‌و پاداشته مه‌زنه هه‌یه !!

له‌غه‌زه‌ی (تبوک) دا خاتوو (میمونه) له‌رپیزی خه‌باتکاراندا بوو ، تیماری برینداره‌کانی ئه‌کرد و دلنه‌وایی نه‌خۆشه‌کانی ئه‌کردن و له‌پیناوی خوادا باشترین خه‌باتی ئه‌کرد .

وتراوه که ئه‌و (ﷺ) یه‌که‌م ئافره‌ت بووه تیپیکی له‌ ئافره‌تان پیکه‌وه ناوه بۆ به‌ده‌مه‌وه چوونی برینداران و هه‌لسان به‌ ئه‌رکی خه‌باتکاران له‌ مه‌یدانی شه‌ردا ، ئه‌وه بوو له‌ میانه‌ی خه‌باتیدا به‌ تیری که له‌ تیره‌کانی دوژمن پیکرا له‌ کاتی که‌دا ئاوی بۆ برینداره‌کان ده‌گواسته‌وه ، و ئه‌گه‌ر سوژی خودا نه‌بوایه ، ده‌یکوشت .

" وه‌فاتی "

پاش ئه‌وه‌ی خاتوو (مه‌یمونه) له‌ رپۆره‌سمه‌کانی (ه‌ج) بوویه‌وه له‌ ئیحرامدا سه‌ری تاشی ، و کاتی وه‌فاتی کرد تازه مووی سه‌ری هاتبوونه‌وه ^۱ ، له‌ (یه‌زیدی کوپی

^۱ - دانه‌پاله‌که‌ی (صحیح) ه / ابن سعد ده‌ری مه‌تاوه (۸ / ۱۲۸) له‌ یه‌زیدی کوپی ئه‌حمه‌ده‌ی ارنووط ده‌لیت : له‌وانه‌یه میمونه (ﷺ) ئه‌وه‌ی پێ نه‌گه‌یشتبێ که نابێ ئافره‌ت له‌ (ه‌ج) دا سه‌ری بتاشیت ، به‌لکو کورتی ده‌کاته‌وه .. ابو داود (۱۹۴۸) له‌ فه‌رموده‌ی (ابن عباس) ده‌ره‌یتانی کربوه (که ئافره‌تان ئه‌وه‌یان له‌سه‌ر نی یه‌ که سه‌ریان بتاشن ، به‌لکو ئه‌وه‌یان له‌سه‌ر که قژیان کورت که‌نه‌وه) (حافظ) یش له‌ (التاخیص) دا ئیسناده‌که‌ی به‌ (حسن) داناوه (۴ / ۲۶۱) سیر (۲ / ۲۴۳) . په‌راویز

ئەصم (هه) ، دەلیت : هەر له ژێر ئەو کە پرەدا ناشتمان و سپاردەمان کرد کە پیغمبری خوا (ﷺ) تیايدا گواستیهوه ، ئەوه بوو سەری له (حهج) تاشیبوو .. من و ابن عباس چووینه ناو گۆرەکهی^۱ .

له (عطاء) هه ، دەلیت : میمونه (ﷺ) له چۆلهوانیدا وهفاتی کرد ، من و (ابن عباس) چووین بە دەمی هه ، وتی : ئەگەر تابوتە کە یان بەرز کردەوه ، مەیههژینن و مەیهژینن^۲ .

له پیاویەتیکی تر داها توه ابن عباس (ﷺ) فرمویەتی : " له گەلیدا میهرەبان بن ، ئەو دایکتانە " .

" پیاھەلدان "

خاتوو عائیشە (ﷺ) پاش وهفاتی میمونه (ﷺ) فرموی : " ئەوا مەیمونه بۆیشت .. والله .. له هەموومان له خواترس بوو ، وه له هەموومان زیاتر پەيوەندی خزمایەتی به جی ئەهینا^۳ ! "

^۱ - حاکم دەریهیناوه ، و دەلیت : (صحیح الاسناد) ه و زههه بيش هاوړايه (۴ / ۳۱) .

^۲ - حاکم دەریهیناوه ، و دەلیت : (صحیح الاسناد) ه (۴ / ۳۲) و زههه بيش هاوړايه .

^۳ - جانه پالەکهی (حسن) ه / حاکم دەریهینانی بۆ کردووه (۴ / ۳۲) و ارنووط به (حسن) دایناوه ،

سیر ۲ / ۲۴۴) .

" ٢٤ - ئوم وەرەقەس کچی حارث (ﷺ) "

" لەگەڵمان وەرن با سەردانی ئەو شەهیدە بکەین "

فەرموودەی پیرۆز

کییە ؟

هاوەڵی پایەبەرز ، ئوم وەرەقەس کچی عبدالله ی کوپی حارث ی ئەنصاری یە
موسڵمان بوو ، بەیەعتی دا بە پێغەمبەری خوا (ﷺ) .

ابن الجوزی ، دەلالت : (ابن الحصین) بە ئیسنادیک لە ئوم وەرەقەس کچی عبدالله
ی کوپی حارثە وە هاوەڵی پی داوین کە قورئانی کوکردووە (ﷺ) و پێغەمبەری
خوا (ﷺ) فەرمانی پی کردووە کە ئیمامەتی بو خانەوادەکەس خۆی بکات وە
بانگیبێژیک هەبوو ، و ئیمامەتی بو خانەوادەکەس دەکرد .^١

و هەر لەوێ ، لە ئەنکی یەو لە دایکیەو (ئوم وەرەقەس کچی عبدالله ی کوپی
حارث ی ئەنصاری یەو : - پێغەمبەری خوا (ﷺ) سەردانی ئەکرد و بە (شەهیدە)
ناوی ئەبرد .. و ئەو قورئانی کو دەکردووە .

پێغەمبەری خوا (ﷺ) کاتی غەزای بەدری ئەنجامدا ، ئوم وەرەقە پی و ت :
مۆلەتە بدە ، ئەو پێغەمبەری خوا (ﷺ) با لەگەڵتان بێم و تیماری بریندارەکانتان بکەم
و بە دەم نەخۆشەکانەو بێم ، بەلکو خوا شەهادەت پی ببەخشیت . ئەویش فەرمووی : (إن
الله عزوجل مهد لك الشهاده) .

بێگومان خۆی پەرۆردگار شەهادەتی پی بەخشیوێت .. ئەو بوو پێغەمبەری
خوا (ﷺ) فەرمانی پی کرد بوو کە ئیمامەتی بو بنەمالەکەس بکات .. تا جاریک لە
نوێژدا کەنیزەکیکی و غولامیکی کوشتیان لەسەردەمی جێنشینایەتی پێشەوا (عمر) دا
(ﷺ) ، و تراوە کە ئوم وەرەقە کەنیزەک و غولامەکەس خۆی کوشتیان عمریش (ﷺ)

^١ - فەرموودەی (حسن) ، صحیح ی سوننەتەکانی (ابی داود) (٥٥٢) و ئەلبانی دەلالت : (حسن) .

فهرمووی : بهراستی پیغه مبهری خوا (ﷺ) راستی فهرموو که دهیوت : وهرن باسهردانی (الشهيدة) بکهین^۱ ... " پهحمه تی خوا ی لهسهر بیټ .

وه له لای (ابی داوود) هاتوو له ئوم وهرهقهوه ، دهلیت : کاتی پیغه مبهری خوا (ﷺ) چوو بو بهر ، پیی وت : ئهی پیغه مبهری خوا (ﷺ) ، با منیش بيم لهگهلتان بو مهیدانی شهر ، لهوی تیماری بریندارهکان بکهیم ، بهلکو خوا شه هادهتم پیی ببه خشی ، ئهویش فهرمووی : " قري في بيتك ، فإن الله تعالى يرزقك الشهاده " له ماله که ی خوتدا بمینه رهوه ، بی گومان خوا شه هادنت پیی ده به خشی . له بهر ئه وه به (شهید) بانگ دهکرا .

دهلیت : ئه و قورئان خوین بوو ، مؤله تی له پیغه مبهری خوا (ﷺ) وهرگرت که له ماله کهیدا بانگیبژیک دانی و بانگی بو بدات ، دهلیت : که نيزه کیك و غولامیکی له ماله کهیدا هه بوو ، جاریک به قوماشیک له لۆکه ده میان گرت هه تا خنکا و پاشان بوی دهرچوون ، که پوژ بوویه وه (عمر ﷺ) ، وتاری بو خه لکه که دا و فهرمووی : هر کهس زانیاری له شوینی ئه و دوانه هیه یان بینویه تی ، با بیانیهینیت بۆم ، ئه وه بوو فهرمانی کرد له خاچیان دان ، و بوونه یه کهمین له خاچدراو له مه دینه دا^۲ .

^۱ - صفه الصفوه (۲ / ۵۱) .

^۲ - فهرمووده ی (حسن) صحیح سنن ابی داود (۵۵۲) ، ئه لیانی دهلیت : (حسن) .

" ۲۵ - نوم خلاد (ﷺ) "

" له دواى تو نهى پیغمبرى خوا (ﷺ) "

هرچى مینه تى به ناسانه "

نوم خلاد ، خیزانی هاوہلی پایه بهرز (عمری کوپى جموح)^۱ . " نوم خه لاد (ﷺ) له لگه ل هاوسره کى و کوپه کى و براکیدا چون بو شهرى ثوحود ، و کاتى همرسیکیان شهید بوون نه هاوہله پایه بهرز به سر و شتره کیه وه هلیگرتن و بهرو مەدینه بهرئ کەوت ، و له ریگا عائشه (ﷺ) ی پی گه یشت به نوم خلادی فرموو : دیاره که هوالت پییه ، دنگ و باس چیه ؟ نوم خلادیش (ﷺ) فرموو : سه باره ت به پیغمبرى خوا (ﷺ) نهوه سوپاس بو پهروردگار سه لامه ته ، و له دواى نهویش هرچى کاره سات هیه ناسانه ، وه خواى گه وه له موسلمانان چند شهیدیکى برده وه بولای خوئ ، عائشیش (ﷺ) فرموو : نه مانه کیئ ؟ (هوالی له شهیده کان پرسى) وتی : براکهم و کوپه کهم (خلاد) و هاوسره کهم عه مرى کوپ جموح) ن ، عائشه فرموو : نهى بو کوئیان نه بیت ؟ وتی : بو مەدینه و لهوئ سپارده یان نه کهم ، پاشان و شتره که گیر بوو ، نهیتوانی برده وام بئ له رئ کردندا ، که چی کاتئ پووی خوشتره کى و هرگیرا بهرو و مهیدانی جهنگه که خوشتره که به په له پویششت ، وه پیغمبرى خوا (ﷺ) لهوئ مایه وه تا شهیده کانی سپارده کرد ، و پاشان فرموو : (تراقوا فی الجنة : عمر و ابن الجموح و ابنك خلاد ، و اخوك عبدالله) واته : همرسیکیان عه مرى کوپى جموح و کوره که ت (خلاد) و (عبدالله) ی براشت له به هشت پیکه وهن ..

نوم خلادیش وتی : نهى پیغمبرى خوا (ﷺ) داوا له پهروردگار بکه منیش بکاته هاوہلی نهوان ، نهویش دوعای بو فرموو .. بهو نه ندازه یه ، به پیوه رى هست کردن به بهرپرسیاریتی و بهرگه گرتنی دمرنه نجامه کانی ، نافرمانی خه باتکار نارامی له سر نه هلوئست و میخه ته هره گه وه ریه گرتوو ، وه بووه ته نیشانیك له نیشانه کانی هیژ ، و له ناستی بهرپرسیاریتی نیمان دا بوو بهو نارامگری یه و بهو به یانه

^۱ - باسی ژیا نیمان له بهشى پیاوانی دهوری پیغمبرى خوا (ﷺ) کرد .

جوانه‌ی وینه‌ی نهو (تحدى) ئیسلامی یه‌ی نیشانی دوژمندا که بووه دپرکیک له گه‌روویاندا تاوه‌کو وانه‌زانن به‌و سه‌رکه‌وتنه چاوه‌ر واننه‌کراو و پرفینه‌ریه‌یان موسلمانانیاں له‌ناو بردووه ...

خوینه‌ری به‌پیز له به‌هیزی ئه‌م ده‌روونه ورد به‌ره‌وه ، له جوانی ئه‌م ده‌ربهرینه‌ی ئوم خه‌لاد ورد به‌ره‌وه : (أما رسول الله فصالح) سه‌باره‌ت به‌ پیغمه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) نه‌وا سه‌لامه‌ته ...

جا چ سه‌لامه‌تی یه‌ک هه‌یه بو ئوممه‌ت به‌ بی سه‌لامه‌تی سه‌رکرده‌یه‌کی به‌ ئیمانی به‌هیز ، که ئوممه‌تیکی له‌گه‌ل بی‌ت له‌ کاتی نه‌هات و دژواریدا به‌و وینه‌یه‌ پشته‌ی بگرن . وه‌ کاتی پیغمه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) مژده‌ی ئه‌وه‌ی پی دهاد که شه‌هیده‌کانی له‌ به‌هه‌شتدان ، سوژ و شه‌وقی ده‌بزوێ بو‌ هاوپیه‌تی یان له‌ به‌هه‌شتدا ، وه‌ک چوون له‌مه‌یدانی جه‌نگدا له‌ گه‌لیاندا بوو .

به‌راستی هه‌ر نه‌ته‌وه‌یه‌ک ئه‌م باوه‌ره‌ پته‌وه‌ی هه‌بی‌ت و ئه‌م پریاره‌ی دابی‌ت .. هه‌رگیز نامری‌ت^۱ . وه‌ به‌ ژیا‌نی ئه‌م هاوه‌له‌ چاکه‌خاوه‌ ، کتیبه‌که‌مان ته‌واو ده‌بی‌ت .

" وَالْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي بِنِعْمَةِ تَمَّ الصَّالِحَات "

^۱ - نحو اسره بلا مشکل د . محمود عماره (۱۹۵ - ۱۹۹) به‌ده‌ستکارییه‌وه .

"كۆتايى"

پاش ئەم كايە پىرۆزە ..

لەگەل پېشەنى پياوچاكانى ئوممەت و ھەئىزىراوان .. وامان بىنى كە :-

"خوای پەروردگار بۇ گەياندنى پەيامەكەي ، لە مەرقەھەكان بەرئىزىرتىن نەژاد و لايقىرتىن فېكىر و بۇچوون و پاكىرتىن و بە تواناىرتىن پياوانى ھەئىزاردوھ ، و لە ناو ئىنگەيەكدا پرواندوونى كە بە گەورە پياوان دەورەدراوھ ، بەو جۆرە بلاوبوونەھەي بانگەوازی ئاينى لە پياوانىكەھە كە ئەھە پلەھو پايەيان بېت .. شىكە لە جىي خۇيداھ ، چونكە كارى گەورە ھاوتاي گەورە پياوان و ئافەرتانى مەزەنە ...

وھ ناساندنى خوای پەروردگار بە خەلكى و پىننىشاندىيان بۇ سەر پىنگاي راست و كەردنەھەي گرى دەروونى و كۆمەلەھەتى يەكانيان لە شەرىعەتى خوادا ، ھەموو ئەمانە پىويستيان بە كەسانى شايسە ھەيە ، بە بەھرە و ئەھلىيەت نەك بە قەسە .. لەبەر ئەھەيە ابن مسعود دەئىت : (خەلكى حالىيان باشە مادەم زانست لە گەورەكانيان وەرگىر ، خۇ ئەگەر لە بچوكەكانيان و پياو خراپەكانيان زانست وەرگىر .. تيا دەچن)

مەبەست لە گەورەكان ئەوانەن كە خاوەنى لاشەيەكى زل و خاوەن سامانىكى زۆر و پىشەو كاريكى سامناك بن ..

بەلكو گەورەكان لە دىدى ئىبنو مسعوددا ئەوانەن كە خاوەنى ھىمەتتىكى بى سنوور و مافدوستىكى بالا و عىقەتتىكى ديار و بەرچاھو پوونىەكى راست و دلىكى پاكىن ... بوى ھەيە لە پىشەوايان بن بوى ھەيە لەوان نەين ، وھ بوى ھەيە دەولەمەندىن ، بوىشى ھەيە نەدارىن .. وھ ئەوانە پارە و پىگەشتىكى تىپەپ بووھ لەلايان و ھەرگىز توخنى بەھا تايبەتەكانيان ناكەويىت و بە ھىچ شىوھەك شوين لەسەريان دانائىت .^۱

ھاوھەلانى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) بەو جۆرە بىريان كەردوھتەھ ، وھ حالى ئەم ئوممەتەش باش نايت بەھە نەيىت كە حالى پىشەينەكانى باش كەردوھ . خوای پەروردگار يارمەتىمان بدات بۇ شوين كەوتنىيان و لە خراپەي (داهىنان - ابتداع) بمانپارىزىت ...

﴿... وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾

سەدىوسف محمود أبو عزیز

ذوالعقدە ۱۴۱۹ كۆچى ، مارس ۱۹۹۹ م .

وەرگىز : ۱۱ / نىسان / ۲۰۰۸ زاینى

((پیرست))

لایه‌ره

بابه‌ت

به‌شی یه‌که‌م

- ۷ " چاکه و فه‌زئی هاو‌ه‌لان (ره‌زای خوایان لی بیت) "
- ۱۵ " پیاوانیک له‌ دموری پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ) "
- ۱۵ ۱ - نه‌بو‌یه‌گری صدیق (ﷺ)
- ۳۶ ۲ - عومه‌ری کوری خه‌تاب (ﷺ)
- ۶۶ ۳ - عوسمانی کوری عه‌فان (ﷺ)
- ۸۰ ۴ - علی کوری نه‌بی تالیب (ﷺ)
- ۹۸ ۵ - ته‌ج‌هی کوری عبیدالله (ﷺ)
- ۹۹ ۶ - زوبیری کوری عه‌ووام (ﷺ)
- ۱۱۲ ۷ - نه‌بو عوبه‌یده‌ی کوری جه‌راح (ﷺ)
- ۱۱۸ ۸ - عبدالرحمن ی کوری عوف (ﷺ)
- ۱۲۵ ۹ - سه‌عدی کوری نه‌بی وه‌قاص (ﷺ)
- ۱۳۷ ۱۰ - سه‌عیدی کوری زه‌ید (ﷺ)
- ۱۴۳ ۱۱ - حمزه‌ی کوری عبدالمطلب (ﷺ)
- ۱۵۴ ۱۲ - به‌رائی کوری مالک (ﷺ)
- ۱۵۹ ۱۳ - عبدالله ی کوری مسعود (ﷺ)
- ۱۷۲ ۱۴ - عبدالله ی کوری عباس (ﷺ)
- ۱۸۰ ۱۵ - نه‌بو د‌م‌رداء (ﷺ)
- ۱۸۶ ۱۶ - قه‌تارده‌ی کوری نعمان (ﷺ)
- ۱۸۸ ۱۷ - عامری کوری فه‌یره (ﷺ)
- ۱۹۰ ۱۸ - بلالی کوری رباح (ﷺ)

- ۱۹۴ - عبدالله ی کورپی عه مری کورپی حرام (ﷺ)
- ۱۹۷ - عه مری کورپی جموح (ﷺ)
- ۲۰۱ - نه بو دو جانه (ﷺ)
- ۲۰۵ - مصعبی کورپی عمیر (ﷺ)
- ۲۰۹ - جعفری کورپی ابی تالیب (ﷺ)
- ۲۲۰ - نه بو ذهری غه فاری (ﷺ)
- ۲۲۸ - عومهیری کورپی نه بی وقاص (ﷺ)
- ۲۳۰ - ثابتی کورپی ده حداح (ﷺ)
- ۲۳۴ - نه بو ته تحه ی نه نصاری (ﷺ)
- ۲۳۹ - معاذی کورپی جبل (ﷺ)
- ۲۴۹ - سه عدی کورپی معاذ (ﷺ)
- ۲۵۸ - عوسمانی کورپی مظعون (ﷺ)
- ۲۶۳ - حودهیر (ﷺ)
- ۲۶۶ - ابوسه له مه (ﷺ)
- ۲۷۱ - (سالم) مه ولای (ابی حذیفه) (ﷺ)
- ۲۷۴ - ابو حذیفه ی کورپی عوتبه (ﷺ)
- ۲۷۸ - ابو سفیانی کورپی حارث (ﷺ)
- ۲۸۲ - عه مزاری کورپی یاسر (ﷺ)
- ۲۸۸ - سه لانی فارسی (ﷺ)
- ۳۰۰ - عبدالله ذوالجبادین (ﷺ)
- ۳۰۳ - زهیدی کورپی حارثه (ﷺ)
- ۳۰۸ - عبدالله ی کورپی رواحه (ﷺ)
- ۳۱۲ - خالدی کورپی سعید (ﷺ)

- ۳۱۳ - ۴۲ - عہ لائی کوری حضرمی (ﷺ)
- ۳۱۶ - ۴۳ - ابوہریرہ (ﷺ)
- ۳۲۴ - ۴۴ - خباب ی کوری الارت (ﷺ)
- ۳۲۸ - ۴۵ - عبداللہ ی کوری عمر (ﷺ)
- ۳۳۸ - ۴۶ - جلیبیب (ﷺ)
- ۳۴۱ - ۴۷ - طفیل ی کوری عہ مری دوسی (ﷺ)
- ۳۴۳ - ۴۸ - خبیب ی کوری عدی (ﷺ)
- ۳۴۷ - ۴۹ - زیدی کوری خہ تاب (ﷺ)
- ۳۴۹ - ۵۰ - ثابتی کوری قیس (ﷺ)
- ۳۵۳ - ۵۱ - عباسی کوری عبدالمطلب (ﷺ)
- ۳۵۹ - ۵۲ - حارثہ ی کوری نعمان (ﷺ)
- ۳۶۱ - ۵۳ - ابو موسای نہ شعہری (ﷺ)
- ۳۶۷ - ۵۴ - ابو نہ یوی نہ نصاری (ﷺ)
- ۳۷۰ - ۵۵ - زہیدی کوری ثابت (ﷺ)
- ۳۷۶ - ۵۶ - نہ بوقہ تادہ ی نہ نصاری (ﷺ)
- ۳۸۰ - ۵۷ - عمرانی کوری حصین (ﷺ)
- ۳۸۳ - ۵۸ - جریری کوری عبداللہ (ﷺ)
- ۳۸۷ - ۵۹ - ابو ثہ علبہ ی خوشنی (ﷺ)
- ۳۹۰ - ۶۰ - معاویہ ی کوری ابی سوفیان (ﷺ)
- ۳۹۷ - ۶۱ - سہ عدی کوری عبید (ﷺ)
- ۴۰۰ - ۶۲ - عہ مری کوری عاص (ﷺ)
- ۴۰۶ - ۶۳ - محمدی کوری مہ سلہ مہ (ﷺ)
- ۴۱۱ - ۶۴ - خالدی کوری ولید (ﷺ)

- ٤٢٠ - طلیحهی کوری خویلید (ﷺ)
- ٤٢٦ - عکاشهی کوری محصن (ﷺ)
- ٤٣٢ - نه‌بو لبابه‌ی کوری عبدالمنذر (ﷺ)
- ٤٣٧ - کعب‌ی کوری مالک (ﷺ)
- ٤٤٧ - نعمانی کوری مقرن (ﷺ)
- ٤٥٤ - سه‌عدی کوری ربیع (ﷺ)
- ٤٦٠ - عبدالله‌ی کوری حرافه (ﷺ)
- ٤٦٥ - خزیمه‌ی کوری ثابت (ﷺ)
- ٤٦٧ - عبدالله‌ی کوری سلام (ﷺ)
- ٤٧٣ - جه‌کیم‌ی کوری حزام (ﷺ)
- ٤٧٧ - عبدالله‌ی کوری عه‌مری کوری عاص (ﷺ)

به‌شی دووهم

- ٤٨٥ "ژیانی نافرتهانی دهوری پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ)
- ٤٨٦ - خدیجه‌ی کچی خویلید (ﷺ)
- ٤٩٤ - فاتیمه‌ی کچی اسد (ﷺ)
- ٤٩٧ - ٣ - (فاطمه) ی کچی پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ)
- ٥٠٣ - ٤ - نوم عماره (ﷺ)
- ٥٠٧ - ٥ - نه‌سمانی کچی یه‌زید (ﷺ)
- ٥١١ - ٦ - نوم سوله‌یم (ﷺ)
- ٥١٦ - ٧ - نوم جه‌رامی کچی ملحان (ﷺ)

- ۵۱۷ ۸ - (زهینه ب) (ﷺ) ... دایکي نیمانداران
- ۵۲۶ ۹ - نوم چه بییه ... دایکي نیمانداران (ﷺ)
- ۵۲۹ ۱۰ - نوم نه یمه ن (ﷺ)
- ۵۳۱ ۱۱ - چه فصه ی دایکي نیمانداران (ﷺ)
- ۵۳۵ ۱۲ - خاتوو صفیه ی پوری پیښه مېهری خوا (ﷺ)
- ۵۳۷ ۱۳ - نه سماني کچی عمیس (ﷺ)
- ۵۳۹ ۱۴ - نه سماني کچی نه بی به کر (ﷺ)
- ۵۴۵ ۱۵ - عائیشه ی دایکي نیمانداران (ﷺ)
- ۵۵۹ ۱۶ - نوم شریک (ﷺ)
- ۵۶۰ ۱۷ - صفیه ی دایکي نیمانداران (ﷺ)
- ۵۶۲ ۱۸ - رقیه (ﷺ) ی کچی پیښه مېهری خوا (ﷺ)
- ۵۶۳ ۱۹ - نوم کلثوم (ﷺ) ، کچی پیښه مېهری خوا (ﷺ)
- ۵۶۴ ۲۰ - سمیه کچی خباط (ﷺ)
- ۵۶۵ ۲۱ - جودهیریه ی کچی حارث (ﷺ)
- ۵۶۷ ۲۲ - سوده ی کچی زمعه (ﷺ)
- ۵۶۹ ۲۳ - میمونیه ی کچی حارث (ﷺ)
- ۵۷۳ ۲۴ - نوم و مرهقه ی کچی حارث (ﷺ)
- ۵۷۵ ۲۵ - نوم خلاد (ﷺ)
- ۵۷۷ "کوټایی"
- ۵۷۸ ((پیرست))

له چاودروائی لہم بہرہ رسالہ دا بن

له چاپ و دیزاین دا...

السراج المنیر فی ترتیب احادیث (صحیح الجامع الصغیر)
التذہیب فی أدله (متن الغایة و التقریب)

له وەرگیران دا...

تسهیل فہم شرح الطحاویة
(الف سوال و جواب فی شرح العقیدة الطحاویة)
نوسینی: ابن ابی العز الحنفی

نامادہ کردنی: د. خالد بن ناصر بن سعید ال حسین الغامدی

له بلاؤکر او مکانی کتب خانہ ی و مفاہی